DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

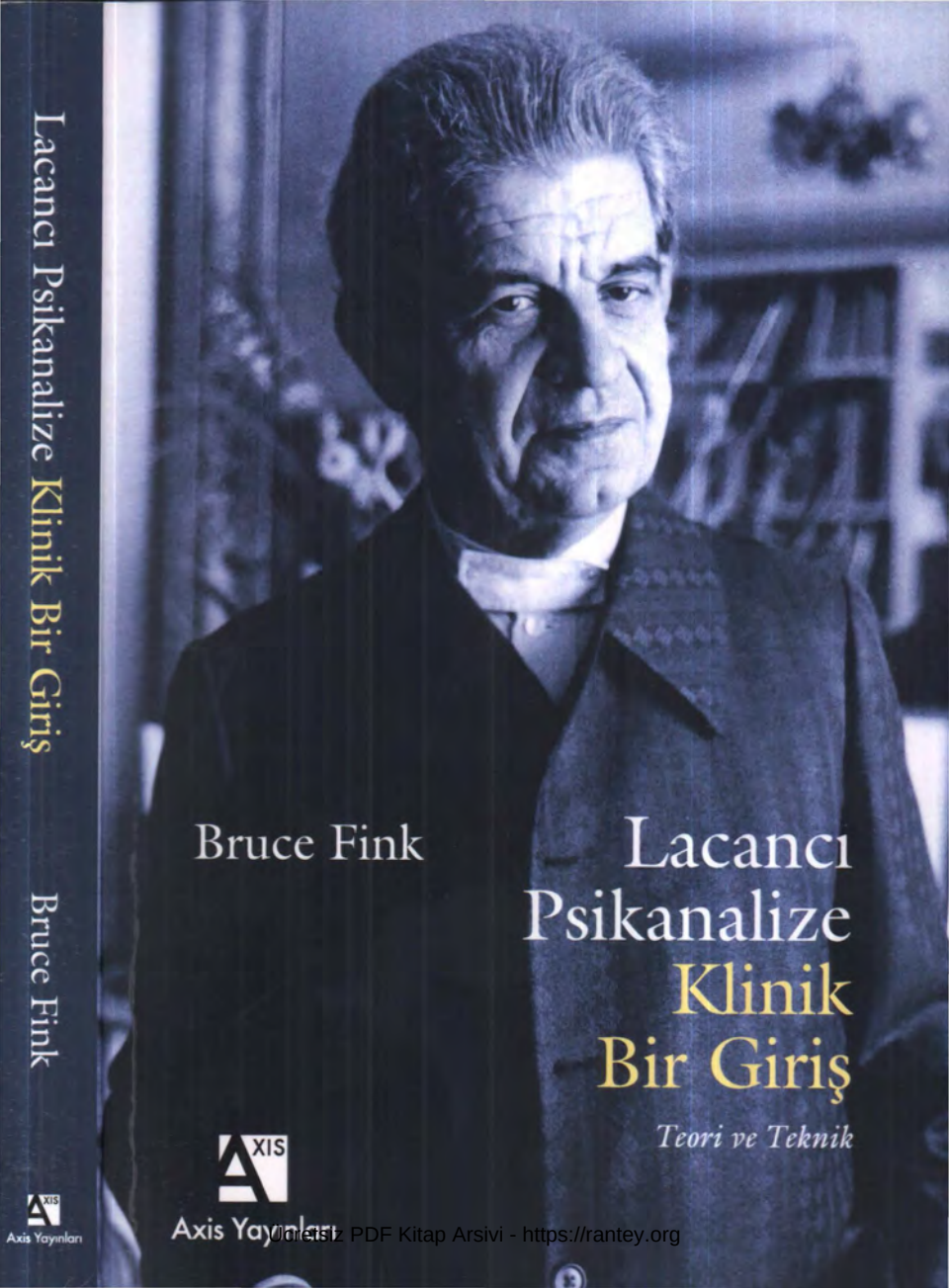
RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BRUCE FINK, psikanalist. Cornell Üniversitesi'nde psikoloji, sosyoloji, edebiyat ve felsefe alanlarında eğitim almıştır. Daha sonra Paris'deki Paris VIII Üniversitesi'nde Alain Badiou ile birlikte çalışma olanağı bulmuştur. 1980'lerin sonu 90'ların başında, Jacques-Alain Miller tarafından verilen "Orientation lacanienne" seminerlerine katılmıştır. İngilizce konuşulan dünyada Lacancı psikanalizin en önde gelen temsilcilerinden biridir. Kitapları Türkçe de dahil olmak üzere pek çok dile çevrilmiştir. Fink aynı zamanda Lacan'ın seminerlerinin başlıca İngilizce çevirmenlerindendir ve ayrıca Lacan'ın *Écrits* [*Yazılar*] adlı kapsamlı eserini İngilizceye çevirmiştir. En belli başlı eserleri arasında, her dördü de dilimize çevrilmiş olan *Lacancı Psikanalize Bir Giriş* (Axis Yayınları, 2022), *Lacan'da Aşk* (Kolektif Kitap, 2019), *Psikanalitik Tekniğin Temelleri* (Axis Yayınları, 2021), *Lacancı Özne* (Encore Yayınevi, 2019) sayılabilir. Bunların dışında Bruce Fink klinisyenlere süpervizyon vermekte ve onların klinik pratiklerini ilerletmelerine katkıda bulunmaktadır. Fink aynı zamanda geçmişte ABD'deki Duquesne Üniversitesi'nde psikanaliz konusunda ders vermiştir ve analist olarak pratiğini halen Fransa ve ABD'de sürdürmektedir. Fink'in diğer iki önemli kitabı *A Clinical Introduction to Freud: Techniques for Everyday Practice* ve *Against Understanding* (Cilt 1 ve 2) ise Axis Yayınları'nın yayın programında bulunmaktadır.

ÖZGÜR ÖĞÜTCEN, psikanalist ve psikiyatrist. Psikanaliz, ideoloji eleştirisi, özne/öznellik ve psikanalizin klinik uygulamalarıyla ilgilenmektedir. 2000'li yılların başlarından itibaren bu alanlarda yazmış, düşünmüş ve çeviriler yapmıştır. Bir grup entelektüel ile birlikte Suret dergisinin hayata geçirilmesinde rol oynamıştır. Türkiye'de Lacancı psikanalizin tanınmasında ve uygulamaya konmasında katkıları olmuştur. Bilgi Üniversitesi'nde Kültürel İncelemeler bölümünde öğretim görevlisidir; psikanaliz ve popüler kültür konularında verdiği derslerde pek çok temel psikanalitik metni popüler kültür ürünleriyle birlikte ele almaktadır. Ayrıca Bahçeşehir Üniversitesi'nde klinik psikoloji yüksek lisans öğrencilerine süpervizyon vermektedir. Lacancı psikanaliz alanında yapılan pek çok yayına ve kitap çevirisine öncülük etmiştir, bunlar arasında Bruce Fink, Darian Leader ve benzeri yazarlar sayılabilir. 2021 yılında ilk kitabı Lacancı Başlangıçlar (Beyoğlu, 2021) yayımlanmış ve yine aynı yıl çok yazarlı bir kitap olan *Lacan au-delà des frontières* kitabında Türkiye'de Lacancı psikanaliz üzerine bir kitap bölümü yayımlanmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bruce Fink

Lacancı Psikanalize Klinik Bir Giriş

Teori ve Teknik

Çeviren
Özgür Öğütcen

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Axis Yayınları
İstanbul, 2022

LACANCI PSİKANALİZE KLİNİK BİR GİRİŞ – TEORİ VE TEKNİK
Bruce Fink

Orijinal adı:
A Clinical Introduction to Lacanian Psychoanalysis – Theory and Technique (1999)
Bu metnin orijinali 1999 yılında Harvard University Press tarafından Cambridge ve Londra'da yayımlanmıştır.

Türkçe yayım hakları © Axis Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek şartıyla tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayımcının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla kopyalanamaz, çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

İngilizce orijinalinden çeviren: Özgür Öğütcen
Yayına hazırlayan: Özgür Öğütcen

Kapak Tasarımı: Sercan Arslan
Dizgi: DBY Ajans
Baskı ve Cilt: Egokitap
Matbaa Sertifika No: 51549

Axis Yayınları
Nisbetiye Mahallesi, Başlık Sokak, Tülin Apt., 8/15, Beşiktaş/İstanbul
e-posta: axis@axisyayinlari.com
Yayınevi Sertifika No: 42925

1. Basım: İstanbul, 2022
ISBN 978-605-80898-5-3

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Sunuş 7
Giriş 11

I
ARZU VE
PSİKANALİTİK TEKNİK

1. Analizde Arzu 19
2. Hastayı Terapötik Sürece Dahil Etmek 31
3. Analitik İlişki 51
4. Yorum: Arzu Alanının Açılması 69
5. Arzunun Diyalektiği 79

II
TANI VE
ANALİSTİN KONUMLANMASI

6. Tanıya Lacancı Bir Yaklaşım 109
7. Psikoz 115
8. Nevroz 159
9. Sapkınlık 225

III
ARZUNUN ÖTESİNDE PSİKANALİTİK TEKNİK

10. Arzudan Jouissance'a 273

Sonsöz 289
Okuma Önerileri 293
Dizin 301

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sunuş

Özgür Öğütcen

Bruce Fink'in elinizdeki bu kitabı bir dönemeç noktası teşkil ediyor. Nasıl? Bir taraftan Lacancı psikanaliz üzerine herhangi bir bilgisi olmayan okurları Lacancı psikanalize aşina hale getirmeye çalışırken öte taraftan ise bunu alışılmadık bir yolla yapıyor: Lacancı psikanalizin anlaşılması zor olan kavramlarını mümkün olan en yalın şekilde aktararak. Kitabı okuyan okurlar Fink'in bunu ne derece başardığına ilişkin kendileri karar verecekler kuşkusuz ama Fink'in cesur bir adım attığını teslim etmek gerekiyor. Lacan'ın kavramlarının alımlanışı genelde onu bir tür "düşünür"e indirgeyerek oldu ve klinik boyutun kolaylıkla askıya alınabilmesine olanak sağladı. Fink ise çok miktarda klinik örnek üzerinden yolu tersine kat ediyor ve bize bu klinik malzeme bolluğu içinden Lacan'ın düşüncesini tanıtıyor. Kişisel olarak, kitabı yıllar önce ilk kez okuduğumda kendi pratiğimde karşılaştığım pek çok çıkmazın ve zorluğun nasıl ifade edilebileceğini büyük bir mutlulukla gözlemleme olanağı bulmuştum. Şu anda da bu fikrim değişmiş değil ama belli bir evrim geçirdi.

Aslına bakılırsa, bu meseleyi, yani teori ve klinik pratiğin karşıtlaştırılmasını çok da önemli bulmuyorum, gerekli bulmadığımı da eklemeliyim. Psikanaliz zaten doğası gereği ve diğer pek çok disiplinden farklı olarak, teori ve uygulamanın bir birlikteliğini varsayıyor, bu bana aşılmaz epistemolojik bir sorun olarak görünmüyor. Ama iş "pratiği olmayan", "salt bir felsefi düşünce" ya da "çok sınırlı klinik uygulaması olan aşırı zor fikirler" gibi epeyce aşağılayıcı tondaki beyhude çabalara gelince, insanın Fink'in kitabını karşı bir örnek olarak sunası gelmiyor değil. Ve ayrıca binlerce Lacancı psikanalistin -muhtemelen şu anda dünyadaki en kalabalık psikanalist topluluğunu oluşturuyorlar- gündelik pratiğini kanıt olarak sunmaya gerek var mı? Unutmayın: Bir kişi hazır olmadığı şeyleri duyamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fink okuyucuya arzunun ne olduğunu tanıtarak işe başlıyor ve ardından bu arzu alanının açılmasının ve sürdürülmesinin önemini örneklerle ve büyük bir titizlikle aktarıyor. İşin özü, Lacancı psikanalizin hem duyma-dinleme mevzusunda hem de müdahale etme hususunda ne kadar yalın olduğunu göstermektir. Bunun teorik arkaplana istinaden böyle olduğunu söylemeliyiz; çünkü dil ve bilinçdışı arasındaki karmaşık ilişki Lacan tarafından teorize edilmiştir ve bunun analiz pratiğini etkilememesi düşünülemezdi. Lacan'ın teorisinin git gide karmaşıklaşan doğası aslında klinik uygulamanın gittikçe artan bir etkililiğiyle el ele yürüyor. "Pass" gibi bir prosedürün ortaya atılmış olması öznenin geçirdiği dönüşümü diğer ötekilere tanıtmaktan geri durmamasını sağlamasının yanı sıra bu dönüşümün en güçlü kanıtlarını da bize sunuyor. Bir insanın ne kadar değişebileceği bir vaat gibi ifade edilebilir ama bunun ikna edici gücü azdır, ancak kendimiz bunu deneyimlersek, yani kendi çıkmazlarımızı, acılarımızı, sorunlarımızı, konuşamadıklarımızı ilk elden deneyimleyip bunların değiştiğini görürsek tam anlamıyla ikna olabiliriz. Zaten bizim olanı, bize yaşamamızın başından itibaren damga vurmuş olanı ancak şimdi ele alabiliriz. Bu hiç az bir şey değil! Vaatler hayal kırıklığına yazgılıdır, vaat büyüdükçe hayal kırıklığı da büyüme eğiliminde olacaktır. Bir klinisyen ancak kendi pratiğinde işe yaradığını gördüğü yorumlama biçimlerini, müdahaleleri ve teknikleri bir başkasına sunabilir. Fink bu konuda oldukça cömert ve açık sözlü. Onun deyimiyle "özneleşmemiş", bizim olmamış deneyimler aktarılabilir değildir. Kendi aldıklarını, borcunu memnuniyetle ifade ederek bizlere aktarır. Bu konuda onun çok seçkin bir yeri olduğunu düşünüyorum.

Kitapta özne, Öteki, değişken süreli seans, kesme, *a* nesnesi, Simgesel, İmgesel, L Şeması, nevroz-psikoz-sapkınlık üçlüsü, *jouissance*, arzu, doyum, analitik ilişki, analistin konumu ve daha pek çok şey ayrıntılı klinik örnekler üzerinden aktarılır. Bunu yaparken işe yeni başlayanları gözeterek bunu gerçekleştirmesini çok değerli bulduğumu söylemeden geçemeyeceğim. Bir bilgiyi, bir deneyimi aktarmanın kuşkusuz pek çok yolu olabilir; Fink'in seçtiği yöntem kendi öznel deneyiminde değerli buldukları üzerinden işlemektedir. Bu yolun en doğrusu olmayabileceği konusundaki tevazusu takdire şayan doğrusunu isterseniz. İş sonuçlandırmaya geldiğinde ise ne kadar uzun bir yolu yürüdüğünüzü şaşkınlıkla fark edeceksiniz. Fink iyi bir rehber! Lacancılığın dağlarını, tepelerini, nehirlerini, bataklıklarını, güneşli ve ışıklı yanlarını olduğu kadar zor yanlarını da iyi işaret ediyor, ama onun da dediği gibi, bu sadece bir başlangıç...

Bazı metinlerin kendi adlarına yeterince dolu dolu konuşabildiklerini düşünüyorum, Fink'in bütün eserleri için de bunu gönül rahatlığıyla söyleyebilirim. Fink'in Lacancı "açık büfesi"ne okurları davet ediyorum, seçme özgürlüğüyle birlikte. Doğal

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

olarak, yıllar geçtikçe, insan Fink'in tevazusunun nedenlerini daha iyi anlıyor, kitaba yazdığı önsözde bu kitabın sadece bir başlangıç olduğunu söylemesinin isabetli olduğu kendini daha da bir belli ediyor. Lacan'ın düşüncesinin genişliği herhangi bir insanın ya da klinisyenin tek bir kitaba sığdırabileceğinin -ki ideal durumda elinden gelenin en iyisini yaptığını düşünsek bile- çok çok ötesine geçiyor. Hal böyle olunca ya bir yerlerden başlamak gerekiyor ya da ideallerin paralize edici etkisine boyun eğip doğru anın gelmesini beklemek. Sanırım herkes kendi arzusu ve ketlenmeleri, kendine ait idealler ve edilgenliği arasında bir yol bulabilir... sanırım böyle. Kastrasyondan geçmiş her özne kendi "cehalet"ini kendi bilgi arzusunun katığı yapacaktır, yapabilir, yaparsa iyi eder.

Elinizdeki kitabın yenilikçi yanları bir değil pek çoktur. Bunlardan birini söylemek istiyorum: psikanalitik tanı. Psikanalitik tanı hem bir yandan çok yalındır: nevroz, psikoz, sapkınlık olarak sadece üç kategori, hem de öte yandan çok özgündür. Lacancı manada eğitim almamış pek çok klinisyen için böylesi bir ayrım "çok az" görünebilir, ama kendi klinik pratiğinde bu ayrımı kullananlar için ne kadar kullanışlı olduğunu söylemek çok zor olmasa gerek. Üstelik, en başta histeri, obsesyon, melankoli ve paranoya gibi, artık kullanılmadığı bazı kişilerce düşünülen tanı kategorilerini içerdiği için bu öznelerle çalışmayı çok kolay hale getirmektedir.

Bir diğer nokta ise terapistin konumuyla ilgili. Analiz seansları sırasında nasıl bir konum alınacağı, neyin duyulması gerektiği, klinik olarak önemli olanın ne olabileceği ve en önemlisi bütün bunlarla ne yapılacağı konularında Lacancı psikanalitik kliniğin uygulamadaki üstünlüğü çok açıktır. Tekrar tekrar yalınlık dememin nedeni bu. Ayrıca kolektif bir çalışmanın en önemli öğeleri de ancak üzerinde uzlaşılmış ve tanımlanabilir kavramlar varsa mümkündür. Psikanalizin tekilliği çok ileri düzeyde teşvik ettiği ya da olumsuz yönlerini kışkırttığı düşünülürse kolektif bir çalışmanın yollarını araştırmak bana önemli görünüyor. Psikanalizin Freud tarafından "imkânsız bir meslek" olarak tanımlandığını unutmadan, bu imkansızlığı azaltmanın yollarını bulmaya çalışmalıyız ki bu "ortak deneyimimiz" diyebileceğimiz bir şeye gidecek olan patikayı açabilir.

Son olarak çeviri konusunda birkaç şey söyleyerek sözlerimi noktalamak istiyorum. Bu kitabı çevirmek Türkiye'de Lacan'ın tanıtılması ve anlaşılması açısından kendi ölçeğinde bir dönemeç teşkil etti. Fink'in İngilizcesinin akıcılığına ve anlaşılırlığına karşılık gelebilecek bir çeviri yapmaya çalıştım, umarım bu böyle olmuştur.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Giriş

Benim öğretimin amacı her zaman için analistleri eğitmekti ve bu öyle kalacaktır.
Lacan, XI. Seminer, s. 209

Lacan'ın yazıları her ne kadar oldukça karmaşık olsa da onun klinik kavramlarının ve getirdiği yeniliklerin çoğu açık ve yalın biçimde formüle edilebilir. Bugün Lacancı psikanalizin nasıl sürdürüldüğüne, neyi içerdiğine ve psikanalitik yönelimli olsun ya da olmasın diğer terapi türlerinden onu neyin ayırdığına ilişkin Lacan üzerine yazılmış hâlâ çok az kitap var.

Elinizdeki kitap bu durumu düzeltmeye girişiyor. Bu kitap klinisyenler (psikanalistler, psikologlar, psikiyatristler, psikoterapistler, psikolojik danışmanlar, sosyal hizmet uzmanları, vb.) ve terapiye giden ya da gitmeyi düşünen kişiler için tasarlanmıştır. Bu kitap, Duquesne Üniversitesi'nde eğittiğim yeni terapistler ve süpervizyon verdiğim, bazıları yıllardır pratiğin içinde olan klinisyenlerle olan çalışmalarım sayesinde ortaya çıktı. Çoğunun Lacan'ın çalışması hakkında önceden bir bilgisi yoktu, yine de klinik deneyimimiz üzerine ortak bir alan bulmayı başardık. Çok sayıda pratisyenin yüz yüze geldiği türden sorunlarla ilgilendik: Hastalarımızı nasıl terapide tutacağız, onların kaygılarıyla ve talepleriyle ne yapacağız, aktarım aşkını nasıl ele alacağız, hastaya karşı (lehinde ya da aleyhinde) olan hislerimizi nasıl bir kenara koyacağız, kendi önyargılarımızı terapötik çerçevenin dışında nasıl tutacağız, hastaların saldırganlıklarıyla, alaycılıklarıyla ve eleştirellikleriyle, vb. nasıl baş edeceğiz. Pek çok farklı kanaate sahip klinisyenin Lacan'ın çalışmasını, somut klinik durumlara ve bireysel vaka öykülerine ışık tutmakta kullandıklarında oldukça anlaşılır bulduklarını kendi deneyimimden biliyorum. Bu yüzden, burada bir pratisyenin deneyiminde her gün karşılaştığı hususları tartışmak ve görüşlerimi tanımlamak adına mümkün olduğu kadar çok örnek kullanmak için elimden geleni yaptım.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Okurlarda Lacan'ın çalışması üzerine hiçbir ön bilgi olmadığını farz ediyorum ve kitabın sonunda ayrı bir bölüm halinde tartışmama ek olarak okuma önerilerinde bulunuyorum; bunlar arasında Freud'un, Lacan'ın ve Lacan'ın öğrencilerinin kitapları ve makaleleri yer almaktadır. Lacan üzerine önceki çoğu çalışmamdan farklı olarak, bu kitap karmaşık Lacancı kavramların kılı kırk yaran yorumlarını ya da onun aşırı derecede yoğun yazılarındaki formülasyonların şifrelerinin zahmetli bir çözümünü içermiyor. Okurların, hastalarla yürütülen terapötik çalışmaların sunduğu sayısız pratik sorunla karşılaştıklarını ve henüz Lacan'ın yaklaşımının onları, Lacancı kuramın ince noktalarını derinlemesine araştırmak için saatlerini, aylarını ve yıllarını adayacak kadar cezbedeceğinden emin olmadıklarını varsayıyorum. Bu nedenle yaklaşımım en az iki şekilde değerlendirilebilir: (1) O, Lacan'ın çalışmasının, kaba genelleştirmelerden ve indirgemelerden arındırılmış bir popülerleştirilmesini oluşturmaktadır; ki bazıları tarafından genellemeci ve indirgemeci olarak itham edilmeye mahkumum. (2) Lacancılar tarafından idare edilen Paris'teki pek çok hastanede ve ayaktan hasta kliniğinde varolduğu türde, teori ve pratik için eksiği çok hissedilen bir buluşma alanı sağlamaya girişmektir. Yeni terapistler ve eğitimdeki terapistler böyle bir klinik ortamda Lacancılarla gündelik çalışmalara katılırlar; bu çalışmada Hegelci diyalektiğin hoş fikirleri, kipsel mantık, topoloji, Heideggerci varlık ve hakikat teorisi veya edebi kinayeler değil, somut vakalar üzerinde tanı, ilaç kullanımı, hastane yatışı ve terapide hastaya müdahale gibi konular hayati önem taşır. Fransa'daki klinisyenler analistin arzusu, simgesel, *a* nesnesi, *jouissance* vb. gibi kavramlarla çoğu zaman ilk kez vaka sunumları, belirli bir hasta için ne yapılması gerektiği ya da bir rüyanın, fantazinin ya da gündüzdüşünün nasıl yorumlanması gerektiği bağlamında karşılaşıyorlar. Bu durumda bile bu kavramları otomatik olarak kavrayamıyorlar, ama Fransa'da en azından belirli bir hastada temel Lacancı kavramların gündelik klinik ortamda kullanıldığı, belirli bir hastada belirli bir zamanda ne olup bittiğiyle ilgili ve hastaları gören terapistlere önerilerin yapıldığı bir bağlam var.

Herkes analist olarak doğmaz ve sokakta yürüyen Fransız bir erkek veya kadın da Lacan'ın, bırakın onun çok katmanlı, çoğul anlamlı beyanlarını anlamayı, gramerinden hiçbir şey anlamaz. Fransa'da hiç kimse Lacan'ı anlamaya, onun *Écrits* gibi temel yazılı çalışmalarını okuyarak başlamaz; Lacan'ın bizzat kendisi "bunlar okunmak için değildir" demiştir (XX. Seminer, s. 29). Fransız terapistler, Lacan hakkında akademik ve klinik bağlamda öğrenim görürler, burada Lacan ve onun çalışma arkadaşlarıyla doğrudan çalışmış, derslerine katılmış, hastanelerdeki vaka sunumlarına gitmiş, divanda yıllarını harcamış vs. binlerce klinisyenden biri veya birkaçından eğitim alırlar. Onlar Lacan'ın çalışmasını, bir pratik olarak ilk elden öğrenmişlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Amerika'da ise, Lacancı psikanaliz bir dizi metnin, ölü, akademik bir söylemin ötesine pek fazla geçmiyor. Burada Lacan'ın söyleminin canlanmaya başlaması için onun *klinik yaklaşımı* analiz, süpervizyon ve klinik çalışma, başka bir deyişle öznel deneyim vasıtasıyla tanıtılmak zorunda. Kitaplar sadece bir başlangıçtır. Eğer kendi gündelik deneyimleri düzeyinde klinisyenlere ulaşarak, onları Lacan'ın sıklıkla nüfuz edilmesi zor olan eserine daha uzun bir bakış atmaya motive etmeyi ve onun analitik deneyimini daha ciddiye almalarını sağlayabilirsem, bu kitapla amacımı başarmış olacağım. Bu kitap hiçbir surette Lacan'ın klinik pratiğe dair görüşünün topyekûn bir ifadesi haline gelme amacı taşımıyor. Bu, daha çok, bir giriş ve okumaya bir davet. Bu kitap, analist adayları, her türden pratisyen, psikolojideki ileri düzey lisans ve lisansüstü dersleri ve ilgili diğer alanlar için yararlı olacaktır. Kitap Lacan'ın terapiye yaklaşımına genel bir bakış sunmasının yanı sıra, aynı zamanda onun pek çok temel kavramına bir giriş de sunuyor: imgesel, simgesel, gerçek; ihtiyaç, talep, aşk, arzu, fantazi, *jouissance*; özne, nesne, Öteki; gösteren ve gösterilen; olumsuzlamanın üç biçimi (men etme, inkâr ve bastırma) ve bunlar tarafından belirlenen klinik yapılar; analistin arzusu, noktalama ve değişken-süreli-seans; vb.

İlerleyen bölümlerde dört adet ayrıntılı vaka tartışması yer almaktadır, bunlar klinik pratiğe Lacancı yaklaşımı örneklemek için hazırlanmış olmalarının yanı sıra farklı psikanalitik tanı kategorilerini de örnekliyor. İlk bölümlere, çoğunu süpervizyon verdiğim kişilerden ödünç aldığım belirli bir miktarda vaka malzemesini de (doğal olarak parça parça olsalar da) dahil ettim; kendi çalışmamdansa onların çalışmalarından özgün müdahaleleri ve örnekleri çekip çıkarmayı genelde daha kolay buluyorum, iş kendi vakalarıma geldiğinde, daima bağlamı aşarak daha geniş tartışmalar yürütme eğilimindeyim. 8. Bölüm'de yer alan kendi pratiğimden iki vaka çalışması epeyce arkaplan malzemesi sunuyor.

Ortaya koyduğum Lacan, 1950'lerin klinisyeni olan "erken dönem Lacan" değil, daha çok 1960'ların ortalarından sonlarına doğru olan ve 1970'lerdeki geç Lacan'ı tartışıyorum. Onun çalışmasıyla ilgili kavrayışım, ölümünden hemen önce Lacan tarafından kurulan Paris'teki enstitüde (*Ecole de la Cause Freudienne*) sürdürdüğüm yedi yıllık profesyonel eğitimden, kişisel analizimden ve Paris VIII, Saint-Denis Üniversitesi'ndeki lisans çalışmam sırasında Lacan'ın öğrencileriyle yaptığım süpervizyon çalışmalarından, yıllardır süregiden özel muayenehaneciliğimden, süpervizyonlardan, derslerden ve çevirilerden kaynaklanmaktadır.

Lacan'ın çalışmasından yaptığım alıntılardaki pasajların pek çoğunun çevirisini değiştirmeye cesaret ettiğimi söylemek zorundayım. Şu sıralar, Lacan'ın en büyük yazılı eserinin, *Écrits*'nin (Paris: Seuil, 1966) eksiksiz bir baskısını hazırlama süreci

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

içindeyim. Mevcut çeviri (*Écrits: A Selection*, New York: Norton, 1977) bana yanlış olmanın yanında, çoğu yerde yanlış yola sevk ediyormuş gibi de geliyor. Her durumda Lacan'ın Fransızcasının anlam(lar)ını sadakatle tercüme etmeyi, aynı zamanda da Amerikan İngilizcesinin ifade tarzına uygun şekilde bunu yapmayı amaçladım, böylelikle dil Fransızcada sahip olduğu türden bir gücün ve etkinin Amerikalıların kulağında da duyulmasını sağlayacaktır. Bu durum bana bugüne değin yapılan Lacan çevirilerinin çoğunda fena halde kaçırılmış bir özellik gibi görünüyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Lacancı Psikanalize Klinik Bir Giriş

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

I

ARZU VE PSİKANALİTİK TEKNİK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1
Analizde Arzu

"Kaç tane psikolog bir ampulü değiştirmeye girişebilir?"

"Sadece bir, ama ampul gerçekten değişmeyi istiyorsa!"

Bu şaka 1970'lerden ve 1980'lerden kalma. Şaka ilk bakışta göründüğü kadar cahilce değildi, çoğu psikolog aslında dünyadaki bütün terapilerin eğer hasta *samimi olarak değişmeyi istemezse* bir değeri olmadığına inanır. Eğer Woody Allen yirmi yıl boyunca terapiye gittiyse, "kalbinin derinliklerinde" gerçekten değişmeyi istemediği şüphe götürmez. Ve eğer psikoterapi çok az bir başarı kazandıysa, bu çoğu kişinin değişme isteğinin yeterince güçlü, yeterince hevesli olmamasından ötürüydü. Bu yüzden sorumluluk hastanın üzerine yüklendi. Lacan'ın yaklaşımı ise tamamen farklıdır. Tabii ki hasta *gerçekten* değişmek istemez! Eğer semptomlar geliştiyse, eğer hasta semptomatik davranış gösteriyorsa, çok yüksek miktarda bir enerji bu semptomlara sıkı sıkıya bağlandığı içindir. Hasta şeyleri olduğu gibi sürdürmek için büyük bir yatırım yaparak, Freud'un semptomlardan elde edilen bir "ikame doyum" dediği şeyi elde eder ve bundan kurtulmaya kolay kolay ikna edilemez (SE XVI, 365-371). Hasta başlarda semptomlarından kurtulmak istediğini iddia etse de aslında o mevcut durumu bozmamayı vaat ediyordur.

Açıkçası bu, semptomların asli bir özelliğidir: Dışarıdan gözlemcilere ya da hatta semptomlara tutsak olmuş bireye bile açık gelmeyebilecek olsa da onlar şu ya da bu türde doyum sağlarlar (SE XVI, 365- 366). Birey bir düzeyde semptomlarının keyfini çıkarır.[1] Genel olarak söyleyecek olursak, aslında bu, bireyin nasıl keyif alacağına dair bildiği tek yoldur. O zaman, niçin bir kişi yaşamdaki tek doyumundan samimi biçimde vazgeçmeye çaba sarf etsin ki?

---

1 Bkz. Slavoj *Žižek, Enjoy Your Symptom! Jacques Lacan in Hollywood and Out* (New York: Routledge, 1992).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Freudcu/Lacancı bir bakış açısından açıktır ki, terapist hastanın bir tür "iyiye gitme isteği"ne, bir tür "samimi değişme arzusu"na bel bağlayamaz. Böyle bir şey yoktur.[2] Aslına bakılırsa, hastalar terapiye gittiklerinde herhangi bir yaşama hevesleri ya da bir şey yapma istekleri kalmamıştır veya libidolarının söndüğünü ve solduğunu hissederler; kısacası arzuları ölmektedir. Öyleyse nasıl olur da bu, değişimin ateşleyicisi işlevini görür?

Eğer terapide onun motor gücü olarak iş gören bir arzu varsa, bu hastanın ki değil terapistinkidir. Beraber çalıştığım çoğu terapist ya da terapist adayı, hastalarına herhangi bir *arzunun* ifade edilmesini hiç uygun bulmuyor. Hatta hastalar önceden planlanmış seansları kaçırdıklarında ya da terapiye gelmeyi tamamen bıraktıklarında onları aramıyorlar.[3] "Hastanın terapiyi bırakmaya hakkı var," diye iddia ediyor ve eğer bir hasta gelmek istemezse, "*Ona ne yapacağını söyleyecek kişi ben miyim?*" diye soruyorlar. Aslında, pek çok terapist hasta bir seansa gelmediğinde ya da gelmeyi tamamen bıraktığında kendisini incinmiş ve reddedilmiş hisseder ve kendi kendine şunu söyleme eğilimindedir, "Çok şükür kurtulduk!" Ya da yanlış bir şeyler yapmış olduklarına inanarak kendilerini yetersiz hissederler.

Bu tür terapistlerin fark edemedikleri şey, belirli zamanlarda hastanın terapiye devam etme arzusunun azalması ya da tamamen yok olması *gerektiğidir*; yoksa hastanın semptomlarında düğümlü olan asıl çatışmalar etkilenmeden kalır. Hastanın terapiyi bırakmaya meşru olarak hakkı olduğu doğrudur ve ayrıca terapistin aptalca bir şey yaparak hastanın terapiyi bırakmasına yol açabileceği de doğrudur; ama çoğu vakada hasta terapiyi bırakmak için bir bahane *arar* ve aslına bakılırsa herhangi bir bahaneyi çoğu kez bulacaktır. Hastalar yapmaya hazır olmadıkları bir şeyden feragat etmeleri ya da özveride bulunmaları istendiğinde seansları atlama, hatta terapiyi tamamen bırakma eğilimine girerler.

---

2 Freud'un dediği gibi, hastanın semptomlarından elde ettiği ikincil bir kazanç açısından, "hastanın şikayetinden kurtulma niyeti, baştan sona ve tamamen, göründüğü kadar ciddi değildir," SE VII, 43-44.

3 Görüşmelerini kaçıran hastaları aramanın kıymetine, "basit" iletişimsizlik veya (semptomatik) yanlış anlama yüzünden hastaların zaman zaman terapiyi bırakmaları ile dikkat çekilmiştir. Terapistine süpervizyon verdiğim sırada haberdar olduğum obsesif bir erkek hasta, hastalandığı için terapistiyle olan bir görüşmesini kaçırmış, ama bundan dolayı suçlu hissetmiş; yeni bir randevu ayarlamak için terapistin çalıştığı merkezi aradığında, sekreterin ona söylediği şeyi açıkça yanlış anlayarak, terapistin onunla bir kez daha konuşmayı reddettiğine inanmış; bu bir anlığına bir şey değildir. Bu onun suçluluğunu beslemiş ve sadece hak ettiği şeyle karşılaştığını hissederek yeniden randevu almak için bir daha geri aramamış. Eğer terapist onu kendisiyle kişisel olarak konuşmayı sağlayana kadar tekrar tekrar aramasaydı, bu hasta, bu yoğun suçluluk hissinin üzerine gitmektense, "sadece cezasını çektiğine" inanarak terapiyi (belki de temelli) bırakırdı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Hastaların terapiye devam etmelerine kendi gevşek arzuları değil, analistin arzusu imkân sağlar. Analistin arzusunun çok ince bir şekildeki dışavurumları bile, bazı hastaları devam etme istekleri olmasa da terapide tutmaya yetebilir. Analistin "Yarın görüşmek üzere" demesi, daha fazla söyleyecek bir şeyleri olmadığına inansalar ve çıkmazda hissetseler dahi, bazı hastaları terapiye getirmeye yeterli olabilir. Her ne kadar terapiye gelmeyi saçma bulsalar ve analisti mutlak surette sıktıklarını düşünseler de analistin hastaların geri gelmelerine ve gelmeye devam etmelerine ilişkin talebi onlara güç verebilir, libidinal durağanlığın ve çağrışımsal cansızlığın bataklığından çıkmalarına imkân sağlayabilir.

Hastaların çoğu terapiyi bırakma ve özveriden kaçınma eğilimlerinin üstesinden gelmek için analistin arzusunun daha güçlü dışavurumlarına gereksinim duyar. Analist onlara devam etmelerini *istediğini*, şu şu günler gelmelerini *istediğini*, daha sık (haftada bir değil, iki kez veya haftada dört değil, beş kez) gelmelerini *istediğini* sık sık söylemelidir.

Analistin arzusunun önemini gösteren bir örneği geçmişte yıllardır analizden geçmiş ve devam etmeyi istemiş olan kadın bir Fransız arkadaşım bana verdi. Analisti ona, analize gelmeyi bırakmasını temenni ettiğini gösterir biçimde artık onun için daha fazla bir şey yapamayacağını söylemiş. Bu, hastayı sadece çok derinden üzmemişti, aynı zamanda artık bir daha analize geri dönme konusunda da cesaretini kırmıştı. O da yapılacak bir şey olmadığı izlenimiyle analizden ayrıldı. Analistinin daha uzun bir süre ona yardım edemeyeceği doğru olabilir, ancak bir analistin yaklaşımı tamamıyla farklı olmalıydı. Hastanın devam etmek istemesi olgusu onun daha söyleyecek şeyleri olduğunu, analitik çalışmasını nihayetine erdirmediğini gösterir; ve bu yüzden analisti hasta için analizine, ziyadesiyle bilgili ve deneyimli bir analist olan Dr. Filan-Kişi'yle *devam etmesi* yönünde bir arzuyu ortaya koymalıydı. Nevrotiklerle çalışırken, terapist hastaların terapiye devam etmesi için bir arzuyu *daima* ortaya koymak zorundadır, hatta hastalar çalışmayı tamamladıklarını hissetseler bile bunu yapmalıdır. Böyle hastalar kendi başlarına ilerleme arzuları yeterince güçlü ve yeterince kararlı hale geldiğinde terapiyi bırakacaklardır. (Tabii, eğer bu hiç gerçekleşmezse, bunun anlamı terapinin hastayı daha bağımsız kılmak yerine terapiste her zamankinden çok bağımlı hale getirmesidir. Bu husus ilerideki bölümlerde tartışılacaktır.)[4]

4 Nevrotik hastaların terapilerine devam etmeleri için terapist tarafından daima bir arzunun dışa vurulması önerisi, terapinin yoğun analiz aracılığıyla (hastanın her şey yerinde sayıyor şeklindeki muhtemel kanısına rağmen) ilerlemiş olduğunu, terapinin terapistin kendi karşı-aktarımsal engellerine saplanıp kalmadığını (bkz. 3. Bölüm) ve söz konusu olanın, arzusu her defasında evebeynleri tarafından engellenen bir hasta olmadığını varsayar. 2. Bölüm'de önerdiğim üzere, analiz mutlaka, hastanın arzulamaya başlayabileceği

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Açıkçası bu, analistin kendi "gerçek hislerini" iletmemesinin gerektiği bir oyunda yer alan bir aktör veya aktris olduğu anlamına gelir. Analist "otantik" değildir, hastaya en derin inançlarını ve tepkilerini bir insandan bir diğerineymiş gibi iletmez. Analist, hastayı sevimsiz ya da sinir bozucu bulabilir, ama hastanın bunu bilmesinin ne faydası vardır? Hasta, doğru bir analitik çalışmanın yerine, analizi tamamen bırakarak veya kendisini analist için sevimli ve ilgi çekici kılarak, analistin canını sıktığını düşündüğü belirli düşünceleri ve hisleri sansürleyerek analistin antipatisinin dışavurumuna çok iyi bir karşılık verebilir. Kısaca söylemek gerekirse bunlar amaca zarar veren tepkilerdir! Analist, hastaya yönelik sahip olabileceği herhangi bir hoşlanmama durumundan bağımsız olarak, bir arzu pozisyonunu (hastanın konuşması, rüyalarını ve fantazilerini anlatması, çağrışım ve yorum yapması için olan arzuyu) mutlak surette sürdürmelidir. Analist bu aynı pozisyonu, sıkı sıkıya analitik yönelimli bu aynı arzuya başvurmayı sürdürür; analistin hastaya kapıldığı veya hastanın ilgisinin uyandığı tersi bir durumda da aynısı geçerlidir.[5]

Bir psikiyatristin, psikanalistin ya da psikoloğun resmedildiği neredeyse bütün filmlerde, Robert Altman'ın *Beyond Therapy*'sinden Phil Joanou'nun (Kim Basinger ve Richard Gere'in oynadığı) *Final Analysis*'ine kadar, terapötik ilişkinin sınırlarını ihlal ettiği ölçüde terapistin arzusuna odaklanılır. Günümüz terapisti hemen her zaman yalnız, hassas, bir hastaya abayı yakmış ve hasta üzerindeki gücünü o kadınla veya adamla yatarak suistimal etmenin ayartısına boyun eğmiş birisi olarak resmedilir. Kitle iletişim araçlarındaki bu terapist algısı, günümüzdeki terapistlerin karşı-aktarımın bir yönünden kendi büyülenmeleriyle paralellik arz etmektedir: Bu da terapistin hislerini hastayla olan ilişkilerinden temin etmesidir.

Lacan karşı-aktarımsal hislerin varlığını inkâr etmez: Terapötik bir çerçevede hasta gören herkes zaman zaman tükenmiş ya da sinirlenmiş, hastayla duygudaş ya

bir alan, bir arzu alanı açmalıdır ve belirli anlarda analistin arzusunun spesifik dışavurumları, özellikle tedavinin erken evrelerinde beklenmeyen sonuçlar doğurabilir. Bu önerim, bu kitaptaki diğer bütün öneriler gibi, bütün durumlara, bütün hastalara, bütün kültürlere ve bütün tarihsel dönemlere uygulanabilecek evrensel bir kural değildir. Bu daha çok analitik eğitim görmüş olan ve halen eğitim alan analitik süpervizyon altındaki terapistler için temel bir kuraldır. Bu kitabın ilk beş bölümünde önerilen diğer tüm teknikler gibi, bu da psikozun tedavisinde (bkz. 7. Bölüm) uygulanabilir *değildir* ve sapkınlık tedavisinde (bkz. 9. Bölüm) sadece belirli şerhlerle uygulanabilir. Bu doğrudan doğruya Freud'un terapistin hastalarına "ciddi bir ilgi" (SE XII, 139) göstermesi ve "onları analizlerine devam etmeye ikna etmesi" (SE XII, 130) yönündeki önerilerinden doğar.

5 Burada iyi eğitimli, iyi analiz edilmiş bir analistin hastalarına karşı duyduğu antipatiyi ya da çekimi dışarıda tutabildiğini ve bunların çalışmayı etkilemesine izin vermediğini farz ediyorum. Eğer bir analist bunu yapamıyorsa, önerim bu analistin hastayı bir başkasına yönlendirmesidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

da onun tarafından hayal kırıklığına uğratılmış hisseder. Lacan'ın orijinalliği, analistin terapide yorum yaparken veya başka türde müdahalede bulunurken bu hisleri dışarıda tutmasını zorunlu görmesi olgusunda yatmaktadır. Böyle hisler analistin kendi analizinde kendisini anlaması ve hastanın libidinal ekonomisi içine analisti yerleştirme teşebbüsünü ölçmesi için değerli olabilir, ama bunlar hastaya sergilenmemeli ya da açığa vurulmamalıdır. Lacan'ın "analistin arzusu"[6] ifadesi, analistin karşı-aktarımsal hislerine gönderme yapmaz, bu daha çok analiste özgü, bir tür "saflaştırılmış arzu"dur.[7] Burada sözü edilen analist, hisleri olan bir insan değil, bir işlev, oynanması gereken ve birbirinden çok çok farklı bireyler tarafından oynana*bilen* bir roldür. "Analistin arzusu" analize ve sadece analize odaklanmış bir arzudur. Çoğu terapist bana hastaları için planları olduğunu, gizlice (ya da bazen çok gizli olmadan) bir hastanın böyle, diğerinin şöyle olmasını umduklarını, birisinin kocasından ayrılacağını, bir başkasının yuva kurup çocuk sahibi olacağını umduklarını anlatıyorlar. Bu isteklerin, Lacan'ın formüle ettiği "analistin arzusu" ile kesinlikle hiçbir ilgisi yok. "Analistin arzusu", hastanın iyileşmesi, yaşamında başarılı olması, mutlu olması, kendini anlaması, okula geri dönmesi, istediğini söylediği şeyleri elde etmesi ya da hususi bir şeyi söylemesi değildir: Örneğin, sözgelimi, rüyadaki o domuzun hastanın babasını temsil ettiğini veya konunun kız on bir yaşındayken ailesinde meydana gelen bir felaketle ilişkisi olduğunu söyleyebilmesi değildir. Bu, muammalı bir arzudur, bu arzu hastaya analistin ondan ne söylemesi veya yapmasını istediğini anlatmaz.[8] Nevrotikler sadece diğer insanların onlardan ne istediğini çözmeye, dolayısıyla bu diğer insanların arzularını karşılayabilmeye ya da engelleyebilmeye çok heveslidirler.

"Analistin arzusu" herhangi belli bir nesneye tesadüfen rastgelmeyen bir tür saf arzulamadır, her ne kadar analizan kaçınılmaz olarak hemen her zaman en küçük yorumlardan ya da müdahalelerden bile özgün bir arzuyu okumaya çalışsa da bu arzu analizana (kendini analiz etmekle iştigal eden kişi) analistin ondan ne istediğini göstermez.

Bir kadın analizanım onun eşcinsel olduğuna inandığıma kanaat getirmişti, çünkü onu çoğu zaman ayrıntı vermeden anlatıp geçtiği iki eşcinsel ilişkisi hakkında konuşmaya yüreklendirdiğime inanıyordu. Söylediğim bir çok "nasıl yani" onun eşcinsel olduğunu fark etmesini istediğim sonucunu çıkarmasına yetmişti; neredeyse

6 Örneğin, bkz., *Écrits*, 824/322.

7 Krşl. Freud'un "psikanalitik anındırma" terimi (SE XII, 116).

8 Jacques-Alain Miller'ın ortaya koyduğu gibi, "En değerli şey, hastanın gelmesini sağlayan *agalma* [*a* nesnesi için kullanılan bir terim] bir soru işaretidir, yani Ötekindeki eksiktir." "La Sortie d'analyse," *La Lettre mensuelle de l'ECF* 118 (Nisan 1993): 30.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bu ilişkileri hiç tartışmadan bende farz ettiği arzuya karşı protestoda bulunuyordu. "Analistin arzusu" ince bir çizgide ilerleyen bir arzudur; bilinçdışının tüm belirtilerini vurgulayan (analistin kişisel olarak dinlemek istediği bir şeyi bölüyor olsa da, analistin bu zamana kadar anlamaya çalıştıklarıyla çelişse de) ve dolayısıyla analistin belli bir gündemi olduğunu belli etmeden ve hastayı belli bir şeyi söylemeye veya yapmaya yönlendirmeden, hastaya, terapi sürecinde yapıyor olması beklenen çalışmayı ima eden bir arzudur.

İlerleyen bölümlerde analistin arzusu hakkında söyleyeceğim daha fazla şey var, ama bunun hastanın terapiye gelmesi, kendi deneyimini, düşüncelerini, fantazilerini ve rüyalarını kelimelerle ortaya koyması ve bunlarla ilgili çağrışım yapması için bir arzu olduğu şimdiden söylenmelidir. Bu arzu "kişisel" bir arzu değildir ve önce uzun bir dönem boyunca analistin kendisi analizden geçmeden sürdürülebilecek, herkesin istediği türden bir arzu değildir. Bununla birlikte, Lacan bu arzuyu analizin motor gücü addeder.

Bilgi ve Arzu

Eğer gerçeklik algısı memnuniyetsizliğe yol açıyorsa, bu algı, yani hakikat mutlak surette feda edilmelidir.

Freud, SE XXIII, 237

Hastalar terapiye nasıl "değişmek için samimi bir arzu" olmadan geliyorlarsa, aynı zamanda "samimi bir benlik-bilgisi için arzu"ları da olmadan gelirler. Başlangıçta çoğu hasta neyin yanlış gittiğini, ne yaptıkları için olumsuz sonuçların ortaya çıkmaya devam ettiğini, niçin ilişkilerinin daima dağılıp gittiğini vb. bilmek için bir arzuyu dışa vursalar da, Lacan'ın ileri sürdüğü üzere, burada bu şeylerin hiçbirini *bilmemeye* yönelik çok derin bir istek vardır. Hastalar, hayatlarını sabote eden, geçmişte yapmış oldukları ya da halen yapmakta oldukları şeyin tam anlamıyla bir kez farkına vardıklarında, çoğu zaman daha ileri gitmeye direnir ve terapiden kaçarlar. Kendi daha derin saiklerini bir anlığına gördüklerinde ve bunları sindirmeyi zor bulduklarında genelde terapiyi bırakırlar. Kaçınma en temel nevrotik eğilimlerden birisidir.

Freud yer yer bir bilme dürtüsü (*Wissentrieb*)[9] üzerine konuşmuştur, ancak Lacan böyle bir dürtüyü çocukların cinsellik hakkındaki merakıyla ("Bebekler nereden

9 Örneğin, bkz., SE VII, 194, bunun "bilgi için bir içgüdü" olarak çevrildiği yer ve SE X, 245, bunun "epistemofilik içgüdü" olarak çevrildiği yer. Ancak, daha genel olarak, Freud (Lacan gibi) "bilgi için olan açlığın cinsel meraktan ayrılamayacağına" inanır (SE X, 9).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

gelir?") sınırlandırır. Lacan, terapide analizanın temel pozisyonunun bilginin bir reddi, bir bilmeme isteği (*a ne rien vouloir savoir*) olduğunu söyler.[10] Analizan kendi nevrotik mekanizmaları, semptomlarının niçin ve neden oldukları hakkında hiçbir şey bilmek istemez. Hatta Lacan daha da ileri giderek, bu cehaleti aşktan ve nefretten daha büyük bir tutku olarak sınıflandırır: cehalete bir tutku.[11]

Analizanın bu "bir şey bilmemeyi istemenin" üstesinden gelmesine sadece analistin arzusu, analizanın bir takım yeni türden bilgileri formüle ettiği meşakkatli süreci ayakta tutarak imkân sağlayabilir. Eğer analizan bilmeye direnirse ve analist de kendi arzusunu taşıyıp getirmekte başarısızlığa uğrarsa yeni bilgiler formüle edilemez. Lacan, analizdeki tek direncin analistin direnci olduğunu söyleyecek kadar ileri gider, *eğer* analist müdahale etmeye istekliyse hastanın bilmeye karşı direnci alt edilebilir.[12] Eğer analist ayak direrse, kendi arzusunu oyuna dahil etme şansını kaçırırsa, terapideki temel direnç hastanın ki değil kendisininkidir. Çünkü hastanın ki verili bir direnç olarak ele alınmaktadır: Başlangıçtan itibaren hastanın değişmek, bilmek veya bir şeyden vazgeçmek istemediği varsayılmaktadır. Hastanın yapısal direnciyle ilgili yapılacak bir şey yoktur. Ama, göreceğimiz üzere, analistinkiyle ilgili yapılabilecek bir şeyler vardır.

Doyum Krizi

Özneyi yeniden-bulma teşebbüsüne motive eden şey ile bulduğu şey birbirinden farklıdır.
Lacan, XI. Seminer, 199/219

Eğer insanlar gerçekten değişmek ya da bilmek istemiyorlarsa, niye bir kişi herhangi bir zamanda bilfiil terapiye gitsin ki? Bunu yaparak ne elde etmeyi umut eder?

Çoğu durumda kişiler kriz zamanlarında, alıştıkları hareket tarzı işlemez olduğunda terapiye giderler. Freud'un dediği gibi semptomlar ikame doyumlar sağlasa bile

10 Örneğin, bkz., III. Seminer, 21. Ayrıca bkz. XXI. Seminer, Lacan burada "Il n'y a pas le moindre désir de savoir" ("En küçük bir bilme arzusu bile yoktur."). Aynı kelimeler Scilicet 5'de (1975) yayınlanan "Introduction à l'édition allemande d'un premier volume des Écrits,"de tekrar edilir. XX. Seminer'in ilk sayfasına da bkz., Lacan burada kendi yolunu bir "Je n'en veux rien savoir"ın ("Onun hakkında hiçbir şey bilmek istemiyorum") içerilmesi olarak niteler, aynı seminerin 95. sayfasında da bunu tekrar eder.

11 "Introduction à l'édition allemande d'un premier volume des *Écrits*," *Scilicet* 5(1975):16. Göreceğimiz üzere, bilmeme isteği öznenin doyumunun, yani öznenin gerçekten ve hakikaten neye "başladığını"nı bilmemesinin kaynağıdır.

12 Örneğin, bkz., III. Seminer, 60: "Hastanın direnci analistin kendisinindir." Ayrıca bkz., *Écrits*, 595/235: "Analistin kendi direncinden başka analize bir direnç yoktur."

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bu ikameler her zaman sonsuza kadar işe yaramaz. Bunlar toplumun bütünüyle, bir kişinin sevdiklerinin hoşgörüsüyle, bir çalışanın öfkesiyle ya da bireyin kendi beklentileriyle çatışma içine girebilir. Ya da semptomlar şiddetlenebilir: Örneğin bir kişinin agorafobisi hareketlerini neredeyse tamamen kısıtlayacak ve hayatı çekilmez kılacak şekilde hızla kötüleşebilir. İnsanlar semptomlarından artık büyük bir doyum sağlayamadıklarında, bu doyum diğerlerince tehdit edildiğinde, hızla azaldığında ya da başka etkenler ağır bastığında terapi arama eğilimi gösterirler.[13]

Ancak "doyum", semptomların sağladığı türden bir hazzı tanımlamakta çok "açık" ya da "pürüzsüz" bir terim olarak görülebilir. Hepimizin bildiği gibi, sürekli olarak hayatlarından hiç doyum almadıklarından şikayet eden insanlar var, ama bu kişiler bir terapi arayışında değiller. Bu böyledir, çünkü kendi doyumsuzluklarından ve yakınmalarından, hayatlarındaki doyum yokluğundan dolayı başkalarını suçlamaktan belirli bir doyum sağlarlar. O halde, bu kişiler kendilerine işkence etmekten, kendilerini acı verici deneyimlere maruz bırakmaktan ve benzerlerinden büyük miktarda haz elde etmektedirler. Fransızca, bu türden acıdaki hazzı, doyumsuzluktaki doyumu tanımlayan incelikli bir kelimeye sahip: *jouissance*. Bu sözcük, acıtacak kadar haz verici bir şey yaparak (örneğin, cinsel boşalma) veya haz verecek kadar acı verici bir şey yaparak cezadan, kendini-cezalandırmaktan kişinin elde edebileceği bir tür "heyecan"ı niteler. Çoğu kişi semptomlarından keyif ya da doyum aldığını reddeder, ama dışarıdan bir gözlemci onların çoğunlukla bu semptomlardan hoşlandığını ve kendi semptomlarından çok dolambaçlı, "kirli" hale geldiklerinde ya da haz verici veya tatmin edici olarak tanımlanmayacak kadar "iğrenç" olduklarında "kurtuldukları"nı görebilir.[14] "*Jouissance*" terimi bu kurtulma kavramını mümkün mertebe anlatıyor, her ne kadar temiz ya da kirli olsa da.[15] Bu

13 Colette Soler'in dediği gibi, "Bir semptomu analiz edilebilir kılan nedir? Ben şunu ileri sürüyorum: o semptomun, bir şeyin 'hızını kaybettiğini' söyleyebileceğimiz anlamda *jouissance*'ını kaybetmesi gerekliliği." "Les fins propres de l'Acte analytique," *Actes de l'ECF: L'acte et la répétition* (1987):19 içinde; *Lacanian Ink* 5 (1992):57'de "The Real Aims of the Analytic Act" olarak çevirildi (çeviri düzenlenmiştir).

14 Freud'un SE XVI'daki görüşlerini dikkate alınız: "Semptomdan alınan bu tür bir doyum kendisi hakkında bir tuhaflığı ortaya çıkarır ... Aksine ızdırap duyduğu ve yakındığı sözde doyumu hisseden özne için tanınmaz bir şeydir bu." (365-366).

15 Bu kitapta, Fransızca bir terim olan "*jouissance*"ı Freud'un terimi olan "doyum"la az çok yer değiştirebilir bir şekilde kullandım. Freud'un haz ilkesi ve gerçeklik ilkesi arasında yaptığı ayrıma aşina olan okurlar için, "*jouissance*" ve "doyum"un (onları burada, genel olarak Freud ve Lacan'ın kullandığı gibi kullanıyorum) gerilimin anlık bir "boşalımı"ndan farklı bir şeyi, yani "saf ve basit" hazdan farklı bir şeyi ifade ettiğini belirtmek faydalı olabilir. Bunlar "gerçeklik"e bir çarpmayı [impingement] içerir, burada asıl olarak bunu çocuğun (işlerin şimdilik basit kalması için çocukla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

nedenle bir kişinin terapi arayışına girdiği an, bu kişinin *jouissance* elde etmekte kullandığı, en çok sevdiği ya da en alışkın olduğu yolda bir bozukluk meydana

başlıyorum) ebeveynlerine bir çarpması olarak, yani evebeynlerin çocuk üzerinde neyi yapıp neyi yapmayacağını dayattığı talepler olarak yorumlayacağım. Öteki insanların varlığını, onların taleplerini, dayatmalarını, arzularını ve değerlerini zaten ima ettiği için, *jouissance (veya doyum) haz ilkesinin ötesinde bir hazdır*, bütün bu şeyler hazza ket vurur, hazzı düğümler ve engeller.

Lacancı terimlerle, "*jouissance*" (sonraki bölümlerde göreceğimiz üzere) anlık boşalımın simgesel anlamlarca dizginlenmiş hale gelmesi demektir: Ebeveynlerin (yani Ötekinin) tembihlerinin, değerlerinin, yasaklarının ve vb.'nin çocuk tarafından özümsenmesi ya da içselleştirilmesidir. Boşalım olduğu vakit, bu bir anlamda çoktan Ötekini içerir. Belirli vakalarda, kendiliğinden bir yasağın *alt edilmesiyle*, sonuçta oluşan boşalım daha büyük olabilir; diğer durumlarda, Ötekinin kapsanması hayatın belirli alanlarında boşalımın yolundan sapmasıyla sonuçlanabilir (bu iki olasılık hiçbir şekilde eksiksiz değildir). Freud'un oral, anal ve genital evrelerinin *ebeveynlerin* çocuğun farklı organlarına olan ilgileriyle, yasakladıkları eylemlerle ve tehditleriyle (sütten kesmeyi, tuvalet eğitimini, parmak emmenin ve başka türlerdeki zevk veren şeylerin yasaklanması da dahil) alakalı olduğunu göz önünde bulundurmalıyız; ebeveynlerin karışması yüzünden, orijinal olarak çocuğun farklı bölgelerden elde ettiği "saf haz" *alloerotic* hale gelir. Başka bir deyişle, boyun eğerek, karşı gelerek, sevgiyle ya da her ne şekilde olursa olsun bu sözü geçen ötekileri içermeye başlar. Çocuğun parmak emmekten aldığı artık-saf-olmayan haz şimdi bunu yasaklayan, onaylamayan, bununla dalga geçen vb. bir ilişkiyi içerir. İlişkisel veya toplumsal hale gelmiştir; çocuğun ebeveynlerine, eğitimcilerine ve ötekilere karşı duruşu hakkında bir şeyler söylemektedir. Haz ve *jouissance* arasındaki ayrılmayı ortaya koyan, işte *bu* dönüşümdür.

Bu noktada terminoloji üzerine bir kaç söz ekleyeyim. *Jouir* fiilinin çeşitli Fransızca çekimlerinin kullanımı İngilizcede *jouissance* elde etme süreci hakkında konuşmayı son derece karmaşık hale getirebilir. Ayrıca haz ilkesinin ötesindeki haz nosyonunu İngilizce "enjoy" fiiliyle karşılamak genellikle yetersizdir. Bu kitapta bazen uygun düşen yerlerde "enjoy" fiilini kullandım, ama sıklıkla bazı okurların hoşlanmayacağı bir ifade kullandım: "to get off" [yakınmak/zevk almak]. Benim kuşağımdan pek çok kişinin kullandığı günlük Amerikan konuşma dilinde, "to get off on something" anladığım kadarıyla Lacan'ın *jouir*'i kullandığındaki anlama oldukça yakın düşmektedir, sadece fiziksel, bedensel bir hazzı ifade etmez, ama birisinin acımasız olmasından, birinin canını sıkmaktan, bir fantaziyi sonuna kadar yaşamaktan (ötekiler için sonuçları ne olursa olsun), büyük miktarlarda dikkati üzerine çekmekten ("narsisistik" bir haz), okumaktan, yazmaktan, resim yapmaktan, müzik yapmaktan, dans etmekten, şarkı söylemekten ve vb.'den alınan bir "yakınmayı/zevki" ifade eder. Bir hastanın "yakınmasının/zevkinin" ne olduğunu belirlemeye çalışmak hakkında konuştuğumda, aslında Freud'un bir hastanın "doyum"unun (bu, Freud'a göre genellikle semptomatik bir "ikame doyum"dur) kaynağı üzerine odaklandığında sorduğu sorunun aynısını soruyorum.

Fransızcada, *jouir* "gelmek" (doruğa ulaşmak ya da orgazm) anlamına gelmektedir ve "*jouir de*" ise "yararlanmak," "fayda sağlamak" vb. anlamlara geliyor. Terimin, gündelik konuşma dilindeki ve hukuki anlamlarının, tam bir izahatı için bkz. Bruce Fink, *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance* (Princeton: Princeton University Press, 1995), 7 ve 8. Bölümler. Ayrıca bkz. XX. Seminer, *Encore*, çev. Bruce Fink (New York: Norton, 1997). Haz, arzu ve *jouissance* üzerine, bkz. Bruce Fink, *Masculine/Feminine: Human Sexuality in the Twenty-First Century*.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

gelmesi olarak anlaşılabilir. Bu bir "*jouissance* krizi"dir. *Jouissance*-sağlayan semptom artık işlememektedir ya da tehlikeye girmiştir.

Bir tür *jouissance* krizi *deneyimlemedikleri* halde bir terapist arayan kişiler genelde aileleri, arkadaşları ya da işverenleri tarafından terapiye gönderilirler. Belki eşleri bir *jouissance* krizinin içindedir, ama kendileri değildir. Ve genel anlamda, bu kişilerin temel olarak ilgilendikleri şey eşlerinin arzusunu engellemektir ve analistin arzusunun etkisine açık değillerdir.

Bir *jouissance* krizinin tam ortasındayken gelen bir kişi terapistin bunu düzelteceğini, bu şeyleri iyileştireceğini, semptomu bir zamanlar olduğu gibi işler hale getireceğini umut eder. Semptomuna çözüm bulmayı istemektense onun son zamanlardaki etkisizliğine, yetersizliğine çözüm bulmak ister. Onların talebi, terapistin doyumlarını eski düzeyine taşımasıdır.[16]

Terapist bunun yerine öncelikle farklı bir ikâme doyum sunar: Bu, aktarım ilişkisinden ve bilinçdışının çözümlenmesinden gelen tuhaf bir doyumdur. Hastaların aradığı bu *değildir*, ikame talep etmez onlar. İstedikleri daha ziyade eskisini tamir edecek bir alet çantasıdır.

Aslında bu, niye terapinin bir kontrat olarak karakterize edilemeyeceğinin ve hastaları nitelemekte çok sık kullanılan "danışan/müşteri" teriminin niye bana yanlış geldiğinin bir göstergesi. "Danışan/ müşteri" olmak, kişinin bir tüketici olduğunu ima etmektedir ve bu kişi neye ihtiyacı olduğunu ve ne alabileceğini tam olarak bilmektedir; bu durumda alınan bir şeyin herhangi türden ciddi bir terapi çerçevesinde doğru olması kesinlikle olası *değildir*. "Anlaşma" kavramı tarafların anlaşmaya eşitler olarak girdiklerini ileri sürmektedir, anlaşma her bir tarafın bir şey sağlamaktaki zorunluluklarını ayrıntılarıyla ortaya koyar. Ama terapide terapist hastanın taleplerini doyurmaktan kaçınır, onlara mani olur ve en nihayetinde de bu kadın veya erkeğin asla istemediği bir şeye onu yöneltmeye çalışır. Bir anlaşma! Terapideki kişiyi patolojikleştirme ya da damgalama eğiliminin olduğu durumlarda "danışan" "hasta" yerine tercih edilebilse bile, Lacan farklı bir terim önerir: "analizan." "Analizan"ın sonundaki

16 Bu noktada İngilizceye neredeyse daima "demand" (talep) olarak çevirdiğim Fransızcadaki *demande* üzerinde durmak gerekiyor, bu kelime Fransızcada İngilizcede olduğu kadar güçlü değil; Fransızcada sıklıkla basit bir "temenni" [request] anlamına gelebiliyor. Hastaların talepleri hakkında konuştuğumda bu akılda tutulmalı, klinik çalışmada hastalar, gündelik İngilizcede, talepler olarak niteleyeceğimiz pek çok temennide bulunurlar. Benim kullandığım şekliyle, "talep", *bir kişinin başka bir kişiden istediği bir şeyi* işaret eden teknik bir terim olarak anlaşılmalıdır. Bu, 4. Bölüm'de tanımlanmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

–an eki, terapide analiz işini yapan kişiyi, analist olmayanı belirten bir bağfiil biçimidir (aynı İngilizcedeki bir kelimenin sonundaki *–ing* eki gibi).

Bir kriz anında terapiye gelen analizan uzlaşmaya, semptomun cılız doyumunun yerine bilinçdışının anlamını çözmekten alınacak ikame bir doyumu kabul etmeye hazır olabilir. Analizan vaatler almak için sorular sorabilir: "Ne umut edebilirim? Terapiden ne bekleyebilirim?" Buna karşın terapist ne mutluluk ne de kür için söz veremez, eğer gerekliyse, analizana etrafındaki şeylere karşı yeni bir yaklaşımı, insanlarla ilişkilenmenin yeni bir yolunu, dünyada faal olmanın yeni bir yöntemini vaat edebilir. Bazı analistler analizanlar tarafından dile getirilen böyle dileklere herhangi bir şekilde yanıt vermeyi reddeder, ama analizandan bir özveri, semptomun *jouissance*'ını terk etmesi, istenirken karşılığında başka bir şey sunarak darbe geçici olarak yumuşatılabilir: anlaşılması güç bir şey, şüphesiz kendi beklentilerinin altında kalacak bir şey, ama ilk adımı olası kılabilecek bir şey.

Bu sayede, ampülün gerçekten değişmeyi *istemesi* gerekmeyebilir: Ampülün yanmış olması ya da kırpışması kafi gelebilir. Analistin arzusu, semptomun sağladığı *jouissance*'ın düşüşe geçmesiyle bir araya gelince, düzenli olarak uygulandığı zaman kişileri analitik süreçte tutmak için yeterince merak uyandırabilir ve orada kalmaya devam eder.[17]

---

17 Jacques-Alain Miller 1993-1994 yılında verdiği (yayımlanmamış) "Donc" başlıklı seminerinde, Freud'un analist olarak Dora ile olan çalışmasında kendi arzusuna dayanmadaki başarısızlığını ferasetle ortaya koyar. Dora "Bugün son kez burada olduğumu biliyor musunuz?" dediğinde Freud'un cevabının soğukluğu ve zıtlaşıcı doğası ortaya çıkar, Freud "İstediğiniz zaman tedaviyi bırakmakta özgür olduğunuzu biliyorsunuz" diye yanıt verir (SE VII, 105). Freud, Dora'nın analizine devam etmesi arzusunu ortaya koyma fırsatından yararlanmakta başarısız olur. Freud'un Dora'nın terapide kalmasına dönük arzusunu ortaya koyması onun bocalayan kanaatini etkileyerek yönlendirebilirdi ve belki de Freud'a onunla yürüttüğü ve yorumladığı terapi tarzını değiştirmek için zaman sağlardı; belki de sağlamazdı. Freud'un burada sunduğu gerekçeleri "Dora'nın burada kalmasının benim için önemi" diye ifade etmemesi ("psikolojik nüfuzun kullanılabildiği ölçüde konması gereken bazı sınırlar olmalıdır ve bu sınırlara hastamın istenci ve anlayışı olduğu için saygı duyuyorum" [109]) "hastasını analizine devam etmeye razı etmek"teki (130) inatçı girişimlerinden bahsettiği SE XII'deki görüşleriyle karşılaştırıldığında, akılcılaştırma gibi durmaktadır.

Analistin arzusu, sadece sonraki zamanlardaki bir takım yalıtılmış anlarda değil, terapinin başından itibaren oyuna dahil olmak zorundadır. İlk görüşmenin sonunda analizanın elini sıkarken, analist bu yeni analizanı bir sonraki seansta görme arzusunu belirtir. Analitik çerçevenin kısıtlamaları, Amerikan psikolojisinde genelde "sınır sorunları" denen olgu, bazı teorilere, kurumsal kurallara ya da yüksek otoritelere başvurularak hazırlanmamıştır, çünkü analistin olmasını istediği usül budur. Terapistler, sanki hastalar kendi isteklerinde bağımsızlarmış gibi veya bazı büyük güçlere itaat ediyorlarmış gibi hastalarının bir kahve ya da bir içki içmeye dışarı çıkma davetlerine "Bu uygun olmaz" ya da "Üzgünüm, ama bunu yapamam" yanıtını vermeye yatkındırlar. Tabii ki, bu

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

hastaya eğer yapabilseydi terapistin onunla dışarı *gidebileceği* izlenimini verir, yani eğer "mevcut güçler" buna izin verirse. Terapistin, "Hayır, istemiyorum" tarzı bir şey diyerek kaba olmasına gerek yok, ancak kesin bir şey söyleyebilir, "Hayır, hastalarımla sosyalleşmiyorum." Yoldan çıkmış bazı terapistler hastalarıyla dışarı çıkarlar ve hastalar bunun sıklıkla farkına varırlar. "Terapistler hastalarıyla sosyalleşmezler" gibi evrensel bir ilkeye başvurmak yanlış bir iddiada bulunmaktır ve analistin arzusunu ortaya çıkarma fırsatının kaçırılmasıdır.

Analistin arzusu, hasta bir seansa geç kaldığında ya da gelmediğinde veya hatta iptal için aradığında derhal uygulamaya konmalıdır. Analist, iptalleri daima mutlaka minumuma indirecek ve hastanın kaçırdığı seansların yeniden planlanmasının gerekliliğini ortaya koyacak (basitçe gelinmeyen seansların ödenmesini sağlamak yeterli değildir; bazı hastalar gelmekten ve konuşmaktansa ödemeyi tercih edebilirler) sınır koyma girişiminde bulunmak zorundadır. Eğer hasta yirmi dört saatlik bir iptal bildirimini bana yapmazsa, hastadan bunun parasını alırım *ve* kaçırılan bu seans için hemen yeni bir zaman ayarlarım. Analist kendi arzusunu analizanın dirençleri karşısında kullanmak zorundadır ve kaçırılan seanslar için herhangi bir özrü kabul edemez. Analizan, analistin beklentisinin analizanın yaşamında neredeyse başka her şeyden daha fazla öncelik vereceği şeyin analiz olduğunu mutlaka anlamalıdır; belirli sınırlar içinde, hayat analizin etrafında kurulur, analiz hayatın etrafında değil (bkz. 2. Bölüm).

Hastaların telesekretere, mesaj servisine ve diğer aracılara mesaj bırakarak randevuları iptal etmesine izin vermemek büyük önem taşır, terapist onları geri aramasa da, iptalin nedenini nasılını ortaya çıkarır ve randevuları yeniden ayarlar. Bir takım klinikler hastaların bir servisi ya da sekreteri aramaları vasıtasıyla iptal yapabilmelerine izin verir ve bu terapistlerin yeniden ayarlama için adı geçen hastaları aramalarında cesaretlerini kırar. Buna karşın, ben terapistleri daima hastaları aramaları ve kendi arzularını hastaların seanslarına gelmeleri ve onların zamanında orada olmaları için bir kaldıraç gibi kullanmaları yönünde yüreklendiriyorum; hatta görüşmeye on beş yirmi dakika geç kaldıklarında bile. Eğer bir hasta bir seansı iptal ederse ve önceden ayarlanmış bir randevu vakti yoksa, terapist hastayla doğrudan konuşmak amacıyla, hastayı evde yakalayabileceğinden emin olmak için (sabah erken ya da gece geç bir saatte, üstelik onu uyandırma riskini göze alarak), belki garip saatlerde bile defalarca arayabilmelidir. Eğer hasta bu sürece direniyorsa, ki belirli noktalara ihtiyaç duyduğunu varsayabiliriz, eğer aile üyeleri mesajları iletmiyorsa, terapist adeta hastayla doğrudan konuşmak için ekran olarak kullanılan oda arkadaşlarına bağlanmada, görüntülü arama yapan telesekreterleri kullanmada vs. çok ısrarcı olmak zorunda kalabilir. Hastanın değişmeye direneceğini biliyoruz, çünkü bu belirli doyumlardan feragat etmeyi gerektirir. Terapistin sorumluluğu, hasta açıkça orada bulunmayı bir düzeyde istemediği zaman bile, hastayı terapide tutmaktır.

Eğer terapist bu genel yönelimi benimsemişse, bundan sonra belirli bir hastada ne derecede bundan sapacağını değerlendirebilir. Terapist bir hastadan diğerine kendini daha müsamahakar bulduğunda, yani bir hastanın dirençlerini, müzakere etmek yerine, terapide işlemesine izin verdiğinde kendisine bunun niye olduğunu sormalıdır. Karşı-aktarımsal konular bu şekilde davranmasına yol açıyor olabilir mi? Özellikle bu hasta için üzgün hissediyor olabilir mi? Bu hastanın hayatı bilhassa zorlu mu? Çok çok iyi analiz edilmiş analistler bile, belirli hastalar için yaptıkları istisnalara neyin yol açtığını öğrenmek amacıyla kendi sürçmeleriyle, gündüzdüşleriyle, rüyalarıyla ve fantezileriyle sürekli olarak ilişkilenmek ve bunlar üzerine kafa yormak zorundadır. Bir analistin başka bir analistle vakalar hakkında konuştuğu süpervizyonun temel amaçlarından biri belirli hastalarla çalışırken analistin kendi arzusundan emin olduğundan emin olmaktır ve müdahalelerinin neden ve nasıl olması gerektiği veya müdahale etmedeki başarısızlığı hususunda kendini kandırmamaktır. Açıkçası

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

2
Hastayı Terapötik Sürece Dahil Etmek

"Ön Görüşmeler": Analitik Pedagoji

Bir terapist arayan çok az insan, başlangıçtan itibaren terapötik sürecin neyi içerdiğine dair gerçek bir fikre sahiptir. Kendi arkaplanlarına bağlı olarak, bu insanların terapide olup bitenler hakkındaki peşin hükümleri, hayattan yakınmaktan günah çıkarmaya, sorunlarla ilgili işe yarar öneriler almaktan yeni "hileler" öğrenmeye, rahatsız edici düşünceleri uzaklaştırmaktan sözde bastırılmış anıları onarmaya kadar değişen türlerdedir. Genel anlamda, kişiler terapiye başladıklarında, terapide terapistlerini son gördüklerinden bu yana neler olup bittiği üzerine konuşulur diye düşünürler, başka bir deyişle, günlerini ya da haftalarını, bir kişi hakkındaki hislerini ve düşüncelerini vb. sayıp dökerler. Bu türden fikirler medyadan kolayca derlenir ve aslına bakılırsa bazı terapistler de hastaların yukarıda sayılanların bir kısmıyla veya hepsiyle iştigal etmelerini yüreklendirir.

Ancak bunların hiçbiri psikanalizin ilgi alanına girmez ve ortaya çıkan sorun, hastaların terapide ne yapmalarına dair gündelik düşüncelerinden sahici bir analitik çalışmaya nasıl çekileceğidir. Analizin ilk dönemleri açık ve çok-da-açık-olmayan bir tür pedagojiyi içermektedir. Başlangıçta, çoğu hasta analistle ilişkilerini diğer herhangi bir ilişkiye benzer bir ilişki olarak görmektedir. Eğer gazetede ilginç bir yazı bulursa ve bunu birine göstermek isterse, tıpkı bir ebeveyne gönderebileceği ya da bir arkadaşına gösterebileceği gibi, bunu yanında analiste getirir. Eğer güzel bir kitap okuduysa, iyi bir film izlediyse ya da her neyse, bunları analiste önerir ya da onun masasına bırakarak ona "ödünç" bile verir. Böyle edimlerin çok önemi olmadığını, sadece "normal arkadaşça ilgileri" yansıttığını düşünürler.

---

süpervizyon belki de vakada kaçırdığı bir şeyleri yakalamasında analiste yardım eder, ama sıklıkla yetersizliğe yol açan direncin nedeni analistin tarafındadır (bkz. 3. Bölüm).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ancak, analist başlangıçtan itibaren ilişkilerindeki her şeyin önemli olduğunu ve ilişkilerinin diğer ilişkilere benzemediğini açıkça belirtmek zorundadır. Analist analizanın arkadaşı değildir; hikayelerini ya da sırlarını değiş tokuş yapabileceği, kitaplarını ya da DVD'lerini ödünç verebileceği biri değildir. Analisti eğlendirici hikayelerle ya da şakalarla hoş tutmaya çalışmaya mahal yoktur, çünkü analist bunlarla eğlenmeyecektir. Ve hasta kendi hikayesinin belirli parçalarının çok önemli olduğuna inansa bile, analist dikkatini daima başka bir yere yönlendirir.

Bu nedenle analizin ilk evreleri, bir dereceye kadar arkadaşlar arasında genelde olanın tersine, *analist ve analizan arasında bir karşılıklılık olmadığının* tesis edilmesine hasredilir ("Siz bana hikayenizi anlatın, ben de kendiminkini anlatacağım" değildir bu)[1]; ve analist analizanın, konuşmak için hazırlandığı şeylerin çoğunu dinlemekle ilgilenmez. Analist, analizanın aklına ne gelirse, kendisine ne kadar anlamsız, önemsiz, bağlam dışı, tatsız ya da hakaretamiz gelse de, herhangi bir düşüncesini sansürlemeden söylemesini talep eder; ve analizan önceden muhtemelen çok az dikkat ettiği şeylere (rüyalara, fantazilere, gündüz düşlerine, uçup giden düşüncelere, dil sürçmelerine, sakarlıklara, vb.) dikkat etmeye başlar.

Çoğu kişi için bu zor bir iştir, özellikle önceden hiç analize gitmeyenler için. Ama bana gelmeden önce sözümona yıllarca analize gitmiş olan bir hastam önceki analistinin, bir rüyanın ya da fantazinin her bir parçası üzerine serbest çağrışım yapmayı içeren özgün psikanalitik tekniğe vurgu yapmak şöyle dursun, ondan rüyalarını hatırlamaya çalışmasını ve seanslar sırasında bunları anlatmasını asla istemediğini söyledi. Analiz yapmak bir öğrenme sürecini gerektirir ve analist analizanı bilinçdışının bütün dışavurumlarına dikkat etmek konusunda tekrar tekrar yüreklendirmekten mutlak surette geri durmamalıdır. Ben buna analizin ilk evrelerinin pedagojik yönü diyorum.

"Ön Görüşmeler": Klinik Yönler

Lacan'ın analizin ilk evreleri için kullandığı "ön görüşmeler" [*entretiens préliminaires*] terimi analistin bu evrede etkin bir rol oynadığına işaret eder, bu terim "ön mülakatlar" olarak da çevrilebilirdi. Bu görüşmeler, hastayı oldukça hızlı bir şekilde tanı açısından değerlendirmek zorunda olan analiste özgün bir amaç sunar. Çoğu terapist tanıyı bürokratik bir işten başka bir şey olarak görmemektedir, nihayetinde onlara göre tanının terapi sürecinde bir işlevi yoktur ve bu sadece sağlık sigortası

1 Bkz. 3. Bölüm'deki "Bir Kişi Olarak Analist" başlıklı bölüm; karşılıklılık imgesel ilişkilerin ayrılmaz bir parçasıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

şirketlerinin çirkin emelleri için bir gerekliliktir. Doğru, bu sigorta şirketleri genellikle terapi geri ödemelerini tanıya göre düzenlerler, dolayısıyla böyle şirketlerle çalışmak durumunda olanlar ince bir çizgide yürümeyi öğrenmek zorundadır, gerçek tanısal değerlendirmelerini kendileri veya küçük bir meslektaş grubu için saklarlarken, (şirkete) hastayı ömrünün sonuna kadar damgalamayacak, ancak tedavinin devamını sağlayacak bir tanı bildirirler.

Bununla birlikte, bir analist psikotikleri, nevrotikleri tedavi ettiği gibi, aynı yolla tedavi edemez ve sonradan olası düzeltmelere ve özenli doğrulamalara konu olan genel bir tanı, analistin hastayla analitik ilişki içinde uygun bir pozisyon alması için önemlidir. Hasta kendiliğinden bu konuları gündeme getirmediği takdirde, hastaya ailesi ya da kendi cinselliği hakkında herhangi bir soru sormaktan çekinen birçok terapiste süpervizyon verdim. Ama şayet bir terapist hastanın geçmişi, aile yaşamı ve cinsel yaşamı ile ilgili hızlı bir şekilde ve mümkün olduğunca global bir görüş edinmezse, sapkınlıkları veya psikozları hızlıca ayırt edemediği vakalarda istemeden (psikotik bir atağın tetiklenmesi gibi) çok ciddi yanlışlar yapabilir.

Bu yüzden, analist ön görüşmelerde bir ön tanı koymak hususunda elzem olan belirli noktaları açığa kavuşturmak için çok özgün sorular sorabilir. Ön görüşmeler analiste hastanın yaşamı ve klinik yapısı hakkında bütünsel bir bakış sağlar. Bu, analistin ön görüşmeleri yönlendirdiği ve hastanın ne üzerine konuşacağını söylediği anlamına gelmez; Freud'un dediği gibi, bu seanslarda "analist konuşmanın neredeyse tamamını hastanın yapmasına izin verir ve konuşmasını devam ettirmesi için kesinlikle gerekli olanın dışında hiçbir şey açıklamaz" (SE XII, 124). Yine de analistin zihninde tanıyla ilgili bu hastanın tedavi edilmesini olanaksız hale getirebilecek bir şüphe kalırsa (örneğin, eğer analist 7. Bölüm'de ana hatları ortaya konan psikozun tedavisine aşina değilse ya da 9. Bölüm'de tartışılan sapkınlığın tedavisine giriştiğinde kendisini huzursuz bir pozisyonda hissediyorsa), analist usulüne uygun olarak kesin sorular sorabilir.

İkincisi, ön görüşmeler hastanın hayatının içinde izole edilebilir bir semptom olarak ortaya çıkan anlaşılması güç rahatsızlık hissinin (depresyon, anksiyete, mutsuzluk ve benzeri) dönüşmesini amaçlamaktadır.[2] Örneğin, hasta başlangıçta kendi sorunlarının gerçekten bedensel olduğuna ikna olmuş bir halde karşınıza gelebilir, ama doktorunun tavsiyesine uyarak, tıbbi tedavinin etkisi başlayana kadar terapiye gitmeye isteklidir. Ön görüşmeler hastanın sorunlarından bazılarını psikosomatik

2 Gerçekten de, Lacan'ın da dediği gibi, analizin ilk evrelerinde semptomların sabitleşmesini, organizasyonunu ve sistematikleşmesini sıklıkla görürürüz; bkz. X. Seminer, 12 Haziran 1963. Lacan, bu türde bir sistematikleşmenin Freud'un Fare Adam'la olan çalışmasında meydana geldiğini ileri sürer (*Écrits*, 596/236).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

olarak görmeye başlayabileceği ve bundan dolayı da konuşma tedavisiyle bunlara erişilebileceği bir bağlam sağlar.

Çoğu hasta terapiye bir veya daha fazla spesifik semptomdan kurtulmak için çok spesifik bir taleple gelir. Psikoterapide cerrahi modelle çalışan davranışçılar hariç (onların modeli aynı şişen bir apandisi çıkarmakta olduğu gibi bir semptomu izole edilebilir bir davranış olarak telakki etmeye dayanmaktadır) her terapist, hastanın hayatının pek çok boyutunu araştırmadan hastanın, ilk bakıştaki kadar izole olmayabilen bir semptomunun ortadan kaldırılamayacağını fark eder. Yüzdeki "basit" bir tik karmaşık bir psikosomatik fenomendir ve "daha büyük bir sorun"un görülebilir, aleni bir ortaya çıkışı olabilir. Ancak daha net söylecek olursak, hasta tikin geçmesi için olan tek-amaçlı talebini bilinçdışını çözümlemekten aldığı doyumla (buna az ya da çok gönüllü olabilir) değiştirmedikçe, yani hasta sadece yüzünün küçük bir köşesini değil, bütün hayatını mevzubahis etmeye istekli olmadıkça bu tik hâlâ psikanalitik bir semptom haline gelmemiş demektir.

Bu epeyce uzun sürebilir: Hastaya artık analiz sürecine gireceği söylenene kadar bir yıl boyunca her gün yüz yüze ön görüşmeler yapmak gerekir. Bundan umduğumuz şey, Jacques-Alain Miller'ın sözleriyle söyleyecek olursak, "ilişkinin kendisinden ortaya çıkan ... 'otonom' bir talep"tir.[3] Diğer bir deyişle, semptomun bir tümör gibi çıkarılması talebi analiz için bir yol açacaktır ve analistle, onun içinde ona dair olan bir ilişki analizanın hiçbir şey bilmeme isteğini kendi analizini sürdürme isteğine dönüştürecektir.

Uzunluğu çeşitlilik gösteren bu zaman zarfı boyunca analizan genellikle bir dereceye kadar desteklenme ya da yaslanma ihtiyacı hisseder: İnsanlar bir kişinin yüzüyle ilişkilenme olmaksızın konuşmaya alışkın değillerdir ve göz kontağına ihtiyaç hissederler. Başlangıçta, analisti diğer herhangi bir kişi gibi görürler ve bu "kişi" olan analistin bir aktör, bir işlev, bir vekil, boş bir ekran veya bir ayna olan analistle yer değiştirmesi sadece yavaş adımlarla olur.[4] Bu geçiş zaman alır ve bu nedenle hastalar, pek çok psikiyatristin ve analistin yapmaya eğilimli oldukları gibi hemen divana yatırılmazlar.[5] Ön görüşmeler mutlaka yüz yüze

3 Jacques-Alain Miller, "La sortie d'analyse," *La lettre mensuelle de l'ECF* 119 (1993): 34.

4 Ayna olarak analist üzerine, bkz. VIII. Seminer, 435.

5 Bkz, Lacan, "Geneva Lecture on the Symptom," *Analysis* 1 (1989): 10 [Türkçesi için bkz.: "Semptom Üzerine Cenevre Konferansı, çev.: Özgür Öğütcen; şu adreste bulunabilir: www.ozgurogutcen.com]. Bu kitabın ilk beş bölümünde anahatları belirtilen terapi yaklaşımının psikoz vakalarında uygulanamayacağını burada yinelemek muhtemelen dikkate değerdir; psikoz tedavisi için bkz. 7. Bölüm.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yapılmalıdır ve hatta bu kişiler önceden analizden geçmiş olsalar bile hemen divana yatırılmamalıdır.

"Ön Görüşmeler": Analistin Müdahaleleri

Hasta analisti kendisi gibi, başka herhangi bir insan olarak gördüğü sürece analistin yaptığı yorumlar genelde çok küçük bir ağırlık taşır. Bu yorumlar kabul edilebilir veya reddedilebilir, ancak hastanın libidinal ekonomisi üzerinde çok küçük bir etkisi olur ya da hiç olmaz. (Doğru olsun ya da olmasın) hasta tarafından reddedilen yorumlar, kafi derecede sunulduklarında, büyük ihtimalle hastanın analist değiştirmesine ya da terapiyi tamamen bırakmasına yol açabilir.[6] Analizan, analiz için doğru bir talep formüle edinceye ve analist saf bir işlev olarak iş görmeye başlayıncaya kadar, yorum aslında faydalı bir etkiye sahip değildir.

Noktalama

Bu, bütün ön görüşmeler boyunca analistin hiçbir şey söylememesi gerektiği anlamına gelmez; bilakis, analistin müdahaleleri anlamlı bir "Nasıl yani?" diyerek ya da hastanın bir ya da bir kaç kelimesini veya mırıldanmasını sadece tekrarlayarak hastanın konuşmasını "noktalama"yı[7] içermelidir, demektir. Tıpkı yazılı bir metnin anlamının noktalamayla (virgüller, tireler, boşluklar) çoğu kez değişebilmesi gibi, hastanın kendi konuşması da noktalamayla, belirli kelimeleri vurgulamak ("altını çizmek"), hatalara veya sürçmelere hızlıca dipnot düşmek, neyin önemli olduğunu düşünüyorsa tekrarlamakla tadil edilebilir. Analist kendi noktalamasıyla başka bir okumanın mümkün olduğunu ortaya koymaktadır, ama bunun ne olduğunu söylemeden, hatta açık ve uyumlu olmadan bunu yapar. Analist, anlam belirsizliklerini, biri uygunsuz iki anlam taşıyan sözleri ve sürçmeleri vurgulayarak, hastanın "gerçekten neyi demek istediğini" bildiği mesajını çok fazla ifşa etmiş olmaz, çünkü diğer anlamların mümkün olduğunu ima eder. Analistin noktalaması, hastanın dikkatini çekmemiş olan bir anlam düzeyini (amaçlanmayan anlamlar, bilinçdışı anlamlar) öneri olarak çok fazla işaret etmez ve sabitlemez. Bilinçdışı dışavurumların noktalanması

---

6 Bkz. Freud'un SE XII, 140-141'deki yorumları. Freud'un Dora analizi (SE VII) burada isabetli bir vaka olarak kullanılabilir: Freud, Dora'yı onun özellikle Dora ona hâlâ çok az güvenirken duymaya hazır olmadığı bir yorum aşırılığı şeklinde sunar. Yorumun temeli, sanki bir fide dikiyormuş gibi, dikkatlice oluşturulmalıdır. "Bir Histeri Vakası" (8. Bölüm) başlıklı bölümdeki yorum için zeminin hazırlanmasına dair tartışmama bakınız.

7 Bkz. Lacan'ın *Écrits*, 313/98'de bu terimi kullanımı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

(örneğin, hastanın dil sürçmesinin tekrar edilmesi) ilk başta bazı hastaların canını sıkabilir, hepimiz gündelik konuşmalarda böyle dışavurumların hızlıca nasıl düzeltileceğini, bunlara çok az ya da hiç anlam atfetmemeyi öğrenmişizdir. Ancak, noktalama sistematik olarak uygulandığında hastalara kendi evlerinin efendisi olmadıkları gösterilmiş olur.[8] Sonuçta bilinçdışı hakkında bir merakın, üstelik bazen tutkulu bir merakın, uyanması gerekir. Bu evreyi geçen çoğu hasta kendi sürçmelerini ve yuvarlamalarını yakalamaya ve analiz etmeye girişir, hatta bazıları kendilerini tam o anda yakalayıp bundan kaçınmayı başarırlar.

Analistin böylesi sürçmelerle, çifte anlamlı kelimelerle ve yuvarlamalarla ilgilenmesi, zamanla hastanın da bunlarla ilgilenmesine yol açar; oysa analist noktalamayla özgün bir anlam sağlamaz, hasta bunlara anlam atfetmeyi denemeye başlar. Bununla beraber analist "tamamen-açık" yorumdan kaçınarak, hastayı bilinçdışının şifrelerinin çözülmesi sürecine bağlar, hatta tutkulu hale getirir.

Kesme

Hiçbir tıbbi alet ya da prosedürün kötüye kullanılmayacağının garantisi yoktur; eğer bir bıçak kesmiyorsa iyileştirmek için de kullanılamaz.

Freud, SE XVII, 462-463

İlk dönemlerde analistin müdahale edebileceği başka bir yol ise önemli olduğuna hükmettiği belirli bir anda seansı kesmektir: Bu, hasta şiddetle bir şeyi inkâr ettiğinde, bir şey keşfettiğini ileri sürdüğünde, bir rüya parçasını tekrarlayıp durduğunda ya da sadece bir dil sürçmesi olduğunda yapılabilir. Analist, bu noktada seansı durdurarak, sözel olmayan biçimde bunun önemini belirtir, söylenenlerin önemli olduğuna inandığını ve kolaylıkla üzerinden geçmemek gerektiğini hasta için açık hale getirir.

Analist tarafsız bir dinleyiciden başka bir şey değildir. Analistin belli noktaları çok açık hale getirmesi elzemdir; ki bu noktalar, esas itibariyle bilinçdışı arzunun ve önceden ifşa edilmemiş keyfin açığa vurulmak zorunda olduğu yerlerdir. Analist, az ya da çok doğrudan bir şekilde hastanın bunlara kafa yormasını, üzerine çağrışım yapmasını ve ciddiye almasını önererek, hastanın dikkatini buralara çeker. Psikanalitik olarak söylenecek olursa, hastalar kendiliğinden en önemli konulara *gelmezler*; kendi hallerine bırakılırlarsa bunlardan, yani en önemli kısmından, kaçınırlar. Örneğin, cinsellik üzerinde önemle durulması gerektiğini anlasalar bile, rüyalardaki ya

8 Bkz. SE XVI, 285.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

da fantazilerdeki cinsellikle en yüklü bölümler üzerine serbest çağrışım yapmaktan kaçınmaya eğilimlidirler.

"Serbest çağrışım" (daha derin bir düzeyde paradokslarla delik deşik edilmiş olsa da) incelikli bir şeydir, ama genelde hastanın en önemli malzeme üzerine serbest çağrışım yapmasını sağlamak bir görevdir. *Analist önemli olarak addettiği malzemeyi vurgulamaktan asla korkmamalıdır.* Tabii ki, analist her bir öğenin arkasında ne yattığını muhtemelen bilemeyeceğine göre, bu zorunlu olarak bütün diğer her şeyi dışlamak anlamına gelmez, analist bilinçdışını sıkıştırarak, *bunu* duymanın "analistin arzusu" olduğunu dışa vurur.

Evet, bu! Hastanın Cumartesi akşamını kulüp kulüp gezerek nasıl harcadığı, Dostoyevski'nin şiirselliği[9] üzerine teorileri ya da insanların arkadaşlarıyla, aileleriyle ve iş arkadaşlarıyla günlük laflamaları değil; hastalar bunların terapide de nakledilmesi gerektiğine inanırlar ya da terapide kurgulanmış konuşmalar yaparlar çünkü başka ne söyleyeceklerini bilmezler veya söylemek zorunda kalabilecekleri şeylerden korkarlar. Seansı durdurma ya da "kesme,"[10] analistin, hastaları seanslarını boş gevezeliklerle doldurmalarını engellemekte kullanabileceği bir araçtır. Bir kez önemli olan söylendiğinde seansı sürdürmeye ihtiyaç yoktur; ve bunun yerine eğer analist orada seansı "kesmezse" veya bitirmezse, hastalar büyük ihtimalle seansı psikanalitik "saat"in sonuna kadar dolgu malzemesiyle doldurur ve önceden söyledikleri önemli şeyleri unuturlar. Seansın kesilmesi analizan tarafından yapılan çarpıcı bir formülasyonu koruyarak dikkati asli olan üzerinde odaklamanın bir yoludur.

Analiz bir kişinin hayatının bütün ayrıntılarının, aklına gelen her düşünce veya izlenimin ya da geçen haftanın tamamının dört başı mamur bir şekilde aktarılmasını gerektirmez. Bu türden bir yaklaşım terapiyi otomatik olarak hayat boyu kapsanamayacak bitimsiz bir sürece dönüştürür.[11] Ancak, bir çok terapist hastaların sözünü kesmekten, kendiliğinden açılan konuları değiştirmekten ya da sıkılıp bezdiklerini

9 Bkz. Lacan, *Écrits*, 315/100.

10 "Taramak" fiilinden, "dizeleri taramak"ta olduğu gibi: bir şiirin satırlarının vezin ölçüsüne ayrılması. Fransızca *scander* normal olarak "taramak" [*to scan*] ya da "tarama" diye çevirilebilir, ama ben taramanın günümüzdeki yaygın kullanımlarını (hızlıca göz gezdirmek, bir listeyi hızlıca çalışmak, bir tarayıcı ile vücudun kesitlerinin ya da bilgisayardaki dijital biçimdeki metin ve görüntülerin resmini çekmek) Lacan'ın buradaki analizanın söylemini kesme, noktalama veya yarıda bırakma fikrinden ayırmak için "to scand" veya "scanding"i kullanmayı tercih ettim.

11 Bu hata hastalar tarafından yapıldığı kadar analistlerce de yapılmaktadır. Lacan, "Bazıları öznenin yaşadığı farklılaşmamış deneyimi tamamen eski haline getirmek zorunda olduğumuzu hayal ediyorlar ... Ama doğduktan itibaren öznenin içindeki her şeyin sürekliliği ... bizi şu kadarcık bile ilgilendirmiyor. Bizi ilgilendiren belirleyici anların simgesel dile getirilişidir" (III. Seminer, 111).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bir şekilde dışa vurmaktan çekinirler. Bezginlik, her halükarda, sıklıkla analistin konuyu değiştirme, bir soru sorma ya da bir şey hakkında daha ileri bir araştırma yapma şansını kaçırdığını ve bunu düzeltmenin "incelikli" bir yolunu bulamadığını gösterir; bu, kendisi müdahale etme fırsatını kaçırmış olan analistin hüsranını yansıtır.

Eğer analist hastayı doğru bir analitik çalışmanın içine sokarsa, hastaya bu hikaye-anlatıcılığının, geçen haftanın olaylarını özet geçmenin ve diğer yüzeysel konuşmaların analizin işi olmadığını (tabii ki, bunlar zamanla analitik kullanıma koyulacak olsalar dahi) açıkça söylemekten korkmayacaktır. Terapist inatla hastanın gündelik yaşamının acı verici ayrıntılarından psikolojik önemi olan bir şeyler bulmaya çalışmak yerine, *konuyu değiştirmeye* çalışırsa daha iyi bir şey yapmış olur.[12] Bizatihi yüzeysel konuşmaların (gündelik söylemin zırvaları[13]) sistematik olarak bertaraf edilmesi ve önemli noktaların belirtilmesi, Lacan'ın "değişken-süreli-seans" dediği şeyin ne olduğunu doğrulamaya yeterlidir. Ama, Lacan tedavilerini sürdürdüğü hastalarında seans sürelerini değiştirmeye başladığı zaman psikolojik ve psikanalitik çevrelerdeki pek çok kişi tarafından karalanmış ve küçümseyici bir tonla Lacan'ın pratiğini "kısa seans" olarak anmayı tercih etmişlerdir, böylece önemli bir öğenin üzeri örtülmüştür: seans uzunluğunun *değişkenliği*. Seans uzunluğunu değiştirmenin pek çok nedeni var, bunlardan bazılarını sonraki bölümlerde tartışacağım; ama burada basitçe bir kaç yalın nedenden söz etmek istiyorum.

Bilinçdışının dışavurumlarına çoğu zaman bir *sürpriz* eşlik eder: bir dil sürçmesindeki sürpriz; analizan tam olarak ne söylüyorsa, başına bir olumsuzluk eki koyarak, onun tersini söyler ya da bir cümlede "sen" ile "ben" veyahut "kadın" ile "erkek" yer değiştirir veya analizanın yaptığı bir şeydeki sürpriz. Sonuncusuna dair bir örneği süpervizyon verdiğim kadın bir terapist bana aktardı. Erkek hastalarından birisi çok uzun yıllardan beri bilinçli olarak üvey annesinden nefret ediyormuş, ancak

12 Bu, örneğin, özellikle sorunlu bir yaşam olayı veya semptomla sınırlanan bir özne bunu doğrudan analiz etmeye çalıştığında başka bir şeye yönelmeyi reddettiği zaman doğrudur. Böyle vakalarda, analist hastanın tarafında anlamak üzerine bilinçli bir arzu ve bilinçdışı bir anlamama isteğiyle karşılaşır. Analist, konuyu farklı değil, ilişkili bir noktaya ustalıkla çekerek hastanın hemen anlayamayacağı çok daha ket vurulmuş bir hale gelmesine vesile olur; bu da kuşkusuz hastanın analistten yorum yapmasına dönük taleplerinin artmasına yol açar. Eğer bunlar gerçekleşmezse ya da hasta tarafından hemen idrak edilmezse, hasta büyük ihtimalle "Bana yardım etmiyorsunuz!" diye analiste sitem eder.

Hastanın ne hakkında ve ne şekilde konuştuğuna ilişkin hastanın niyetlerini önemsemiyoruz. Bunun yerine, bilinçdışına inanıyoruz: onun ürettiği yeni malzemelere ve bunları üretirken ortaya çıkan sıraya.

13 Bu "falan filanlar"dan alınan haz üzerine, bkz. XX. Seminer, 53.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

babasının ölümünden çok kısa bir süre sonra sokakta üvey annesine rastlamış, kadına büyük bir yumuşaklık ve nezaketle davrandığını fark edince afallamış. Yıllar boyunca babasına olan öfkesini üvey annesinin üzerine yönlendirdiğinin farkında olmamış ve üvey annesine yönelik beklenmedik tepkisi ona önceden farkında olmadığı duyguları ve düşünceleri bir an için görebilmesini sağlayan bir pencere aralamış.

Analist aniden seansı sonlandırdığı zaman analizanın daha yeni ortaya koyduğu sürprizi vurgulayabilir ya da kesme yoluyla sürpriz öğesini gösterebilir, kendisinin duymayıp analistin ne duyduğu konusunda, kendisini ortaya koyan bilinçdışı düşüncenin ne olduğu konusunda analizanı merak içinde bırakır. Bu sürpriz öğesi analizin bir *rutin* haline gelmemesini temin etmekte önemlidir, yoksa, analizan her gün gelir, kırk beş veya elli dakika boyunca rüyalarını ve fantazilerini sayıp döker ve eve gider, günler ve gecelerce hiçbir şey yerinden oynamaz, hiçbir şey rahatsız edici ya da meşgul edici değildir. Lacancı analiz analizanı savunmasız ve dengesi bozulmuş halde tutmayı amaçlar, bu sayede bilinçdışının her dışavurumu kendisinin bütün etkisine sahip olabilir.

Sabit-süreli seans norm olduğunda, analizan ne kadar süre konuşacağına, bu zamanı nasıl dolduracağına ve bunu en iyi nasıl kullanarak yapacağına alışkın hale gelir. Örneğin, analizanlar analistleri hakkında önceki gece gördükleri rüyanın kendi analizleri için çok önemli olduğunun farkındadırlar, ancak (rüyayı görmüş olsalar bile) rüya öncesine ait konuşmak *istedikleri* çok miktardaki şeyi analize sığdırmaya çalışırlar. Bu yüzden kendi gözlerinde rüyanın önemini, rüya üzerine yapacakları serbest çağrışıma ayıracakları süreyi azaltmayı ya da analistin onlara ayırdığı zamanı artırmayı denerler. Analizanlar zamanı kullanarak seansı kendi daha geniş nevrotik stratejileri (kaçınma, diğer insanların nötralizasyonu, vb. içeren) için parçalara ve bölümlere pay ederler ve seans süresinin sabit olması sadece onların nevrozunu peşinen cesaretlendirir.

Değişken-süreli seans bir ölçüde analizanı savunmasız bırakır ve analizanı verimli şeylere yönelmesi için yüreklendirmekte böyle bir yol olarak kullanılabilir. Aslına bakılırsa, değişken-süreli seans her derde deva değildir: Bazı analizanlar seanslarını planlamaya devam ederler, narsisistik nedenlerle kasten daha az önem taşıyan şeyler hakkında konuşurlar, analistin bunları bilmesini isterler (örneğin, "Sınavlarım gerçekten çok iyi geçti," "Dün sizin kadın cinselliği üzerine yazdığınız bölümü okudum," vb.) ve en iyisini en sona saklarlar; özellikle obsesifler ilk önce ne üzerine konuşmak istediklerini tam olarak bilirler, seansı buna göre planlar ve kendi seanslarını içinde bir sürçmenin mümkün olmadığı ve serbest çağrışıma alan ya da zaman bırakmayan bir hale getirirler.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Lacancı meseleler üzerine çok saygın bir yazar, kendi analizinde yıllar boyu her gün böyle bir stratejiyi izlediğini açıkça kabul etmektedir; eğer analist beklenenden uzun süre onu seansta tutarsa diye gayretli bir biçimde rüyalarını yazmış ve seansları için bunları büyük bir stok oluşturacak şekilde ezberlemiş, bu sayede iyi prova edilmiş hatların dışına çıkmamış.[14] Bunun analizdeyken anksiyetesini ele almanın obsesif bir yolu olduğunun gayet iyi farkında olsa da, seanslarda terapötik bir şeyin olmadığını garantiye almak istiyordu ve kendi yaptığını analizini "sabote etmek" olarak tanımlıyordu. Ve değişken-süreli seans uygulayan bir Lacancı ile analizdeydi!

Bu nedenle, son söylenenlerin tam bir iyileşme olmadığı çok açık, ama böylesi obsesif stratejilerle uğraşmak işe yarayabilir. Örneğin, aşağıdaki vakayı göz önüne alalım.

Bir haftadan fazla bir süredir bir Lacancı ile analizde olan arkadaşlarımdan birinin analisti, seanslar başladıktan bir kaç dakika sonra seansı sonlandırarak onu gönderiyordu. O zamanlar arkadaşım ve ben şoke olmuş ve tedaviyi tamamen kaba, uygunsuz ve acımasız bulmuştuk. Analistin bu haşin tedavi için bir takım kesin nedenleri olduğunun farkında değildim, ama bana sonradan oldukça olası görünüyor ki kendi değerini bir dereceye kadar büyüklenmeci bir şekilde ortaya koyarak aşırı entelektüalizasyon yapmaya alışkın olan bu arkadaşım şüphesiz analitik seansları sırasında da şatafatlı konularda çok iyi yapılandırılmış söylevler çekiyordu ve analisti de onun analizde buna yer olmadığını fark etmesini ve akademik gevelemeler etrafında kavga etmeden bu hususu öğrenmesini sağlamaya karar vermişti.

Pek çok psikolojik ve psikanalitik ekolde analist tarafından yapılan böyle bir davranış mesleki etiğin ciddi bir ihlali, tacizkar, aşırı ve alenen ayıp olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte bazı kişiler analizanın bir analist tarafından bu şekilde tedavi edilme arayışında olmadığını iddia edebilirler! Ancak analiz bir kontrat değildir ve kadın ya da erkek analizan bilinçdışı olarak bir şeyleri savuşturmayı umut ediyor olabilir. Yukarıda bahsettiğim seçkin yazar, başlangıçta bilinçdışı olan ve zamanla bilinçdışı olmaktan çıkan kendini başarısızlığa uğratan stratejiye rağmen, hâlâ analizinde bir şeyler elde etmeyi umut ediyordu. Böylesine uzun bir zaman boyunca her gün analize gitmesi demek, bir düzeyde, başka bir şey aradığını, umuda karşı umut ettiğini, belki de analistin onun bu uzun-vadeli kendini-sabote edici eğilimlerine bir son vermesini istediğini göstermektedir.

Divanda çok sayıda aşırı kısa seansa maruz kalan arkadaşım, bir anlamda *bunu istiyordu*. Açıkçası, zorunlu olarak değil; hatta muhtemelen sözel olarak da değil. Ama o bir düzeyde ne yaptığını çok iyi biliyordu; kısacası, o sadece kendine engel

14 Böyle nevrotik stratejiler üzerine Freud'un yorumları için, bkz. SE XII, 136.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

olamıyordu. Psikanalist olarak eğitim görmek istediği için müstesna bir analiste (en deneyimli Lacancılardan birine) gitti ve sonra da sınıfta bir profesörle birlikteymiş gibi, onunla kendisini en fazla ilgilendiren teorik meseleler üzerinde tartışıyormuş gibi davrandı. Bu arkadaşım Freud'un çalışmalarına aşina birisi olduğundan, anlattıklarının analiz malzemesi olmadığının gayet iyi farkındaydı; buna rağmen, kendisini entelektüalize edici alışkanlıklarından koparmayı başaramadı ve (başlangıçta bir dereceye kadar görünürde bir başarı elde ederek) analisti teorik psikanalitik tartışmalara çekmeyi denedi. Bazı bakımlardan, analistiyle arasındaki çekişme şöyle özetlenebilir: "Beni durdur! Benim oyunuma gelmeyeceğini bana kanıtla!"[15] Bu bağlamda arkadaşım bunu istiyordu. Görünüşte haşin olan tedaviye rağmen analisti görmeye devam etti ve neyse ki çare bulmak hastadan daha zor değildi. Kuşkusuz, bu güçlü bir tedaviydi, ama bundan sonra analizi çok olumlu bir seyir izledi, oysa böyle bir meseleye doğrudan müdahale etmekte isteksizlik gösteren bir analisti olsaydı analizi sonsuza kadar akademik bir spekülasyonun içine saplanıp kalabilirdi.

Hiçbir Şey Göründüğü Gibi Değildir

İnsanlar sizden bir şey istediğinde, bu, gerçekten vermeniz gereken şeyin bu olduğu anlamına gelmez.

Lacan, XIII. Seminer, 23 Mart 1966

Arzu, analizde uğraştığımız bütün yöntemin temel noktası ya da düğüm noktasıdır. Eğer onu hesaba katmayı başaramazsak, "gerçeklik" teriminin sembolize ettiği şeyi, toplumsal bir bağlamda var olan bir gerçekliği, tek rehberimiz olarak benimsemek zorunda kalırız.

Lacan, VI. Seminer, 1 Temmuz 1959

Az önce verdiğim örnekler analizanın aşikar biçimde ya da gizli olarak talep ettiklerinin göründüğü gibi ele alınmaması gerektiği gerçeğini gözler önüne sermektedir. Açık açık, analist olmayı isteyebilirler, ki bu kapsamlı bir analize katlanmaktır;

15 Öyle ya da böyle, çoğu terapistin terapide bir dereceye kadar baştan çıkarıcı manada davranan hastaları olmuştur ve bazı vakalarda basitçe hastanın genel olarak tarzı baştan çıkarıcı iken, diğerlerinde hasta bilinçli ya da bilinçdışı olarak terapisti sınar: "Benim cazibeme boyun eğecek misiniz? Herkes gibi, benim tuzağıma düşecek misiniz? Sizin gözünüzü boyayabilecek miyim? Siz de diğerleri gibi güvenilmez misiniz?" Hasta, terapisti cezbetmeye çalışırken, terapistten aşka ve hatta cinsel yakınlığa karşılık beklerken terapistin daima sınavı reddederek geçeceğini ümit eder.

Göreceğimiz üzere, Lacan, hastanın sözel ve davranışsal olarak formüle ettiği taleplerini ve hastanın başka bir düzeyde ne istediğini formüle etmekte "talep" ve "arzu" terimlerini kullanır. "Talep" istediğimi veya açıkça istiyormuş gibi yaptığımı *söylediğim* şeydir. Aslında, talep edip durduğum aşkı analist bana gerçekten verirse ne yapacağımı bilemeyebilirim!

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

halbuki davranışları aslında kendi ruhsal teknelerini sarsmayı hiç mi hiç istemediklerini ima etmektedir. Bıkmadan usanmadan belirli konuları tartışabilirler, gizlice bütün umut ettikleri ise analistin onların sözünü keseceğidir. Talepleri çoğu kez oldukça çelişkilidir ve eğer analist bu taleplerden birini, diyelim ki, haftalık seans sayısını üçten ikiye düşürmeyi, yerine getirirse apaçık bir talebin daha derin saiklerini araştırmak yerine, bu talebi göründüğü gibi kabul ettiği anlamına gelir. Muhtemelen hasta iki seansı da bire indirmek isteyecektir, çünkü eşi para harcamasını istememektedir ve hasta aslında analistin hayır diyeceğini ummaktadır ya da muhtemelen hasta, zor bir dönem yaşamaktadır ve haftada üç devam etmesi için analistin *arzusunu* ifade etmesine ihtiyacı vardır. Bir düzeyde daha az seans talebinde olsa da, başka bir düzeyde analistin buna hayır demesini istemektedir.[16]

Analizde hiçbir şey göründüğü gibi ele alınamaz. Bu kimilerine göre şoke edici bir pozisyon olabilir, ama az önceki vakada gördüğümüz hastanın taleplerinde olduğu gibi, talepler nadiren ilk bakışta olduğu kadar basittirler. Aslında hastanın söylediği veya yaptığı hiçbir şeyin "saf ve basit bir gerçeklik" ile bağlantılı olduğu farz edilemez. Örneğin hasta, "Bu Salı günü olan randevuma gelemeyeceğim, çünkü çocuğumu doktora götürmem gerekiyor", dediğinde. Fakat hasta niçin çocuğunun doktor randevusunu tam da analistiyle görüşmesinin olduğunu bildiği saate almış olabilir? Başka bir zaman bulamamış mıdır? Başka bir zaman bulmak onun için ne kadar önemliydi? Hatta başka bir zamanı sordu mu yoksa ona önerilen ilk randevu saatini kabul mu etti? Muhtemelen çocuğunun çok hasta olduğunu ve olası en yakın ilk randevuyu almak zorunda olduğunu söyleyecektir. Bu doğru *olabilir*, ama önerilen ilk olası randevunun ona uyduğu da doğru olabilir, çünkü bu randevuyu saç kestirme ve bir okul aile birliği toplantısına göre ayarlamak zorunda olduğunu söyleyebilir.

Burada önemli olan "gerçeklik", hastanın terapiye devam etmesi üzerinde etkisi olan "gerçek olaylar" değil, ruhsal gerçekliktir: Yani hastanın kafasında, hayatının diğer yönleriyle, yapmak istediği diğer şeylerle karşılaştırıldığında, seanslarına verdiği önemdir. Bir hasta, "Randevuma şu şu nedenlerle gelemeyeceğim," dediğinde,

16 Bu tam da Freud'un Dora ile çalışmasının sonunda görmediği için sitem edebildiği şeydir. Freud'un beyanına inanacak olursak, Dora, açıkça onun önerisini reddederek Bay K.'ya tokat attı, ama başından sonuna kadar onun yazlık evlerine dönebilmeyi istedi ve alenen Dora'ya olan aşkını, karısından boşanacağını ve Dora'yı onurlu bir kadın yapacağını ilan etti. Bay K., onu yalnız bırakacağına dair Dora'nın aleni talebinin ardında yatan bazı arzuları fark etmemiş olabilir; Freud da benzer şekilde Dora'nın terapiyi sonlandırma yönündeki aleni talebinin arka yüzünü fark etmedi, Dora'nın tarafında Freud tarafından Dora'nın terapiye devam etmesi yönünde ortaya konacak bir ilgiye duyulan bir arzu ya da istem vardı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

terapist mutlaka ve daima sunulan nedenin geçerliliği hususunda bir dereceye kadar şüpheci olmalıdır. "Randevuma gelemiyorum çünkü trafik kazası yaptım" denmesi kulağa mükemmel ve geçerli bir gerekçe gibi geliyor, ama muhtemelen kaza randevudan bir gün önce olmuştur, hasta hiçbir ciddi yaralanma yaşamamıştır ve arabası hâlâ iyi çalışmaktadır. Olasılıkla kaza oldukça küçük bir kazaydı ve hasta da randevusuna sırf on dakikalık bir gecikmeyle gelebilirdi.

Çabucak bir bahanenin bütün hikaye olduğu asla farz edilmemelidir. Hastanın zihnindeki, terapistle randevu ya da diğer sorumluluklar ve/veya hazlar arasındaki, karmaşık karşılaştırmaların neler olduğu daha önemlidir, bunlar terapisinde olup bitenleri ve terapinin hayatındaki yerini yansıtmaktadır ve terapiste bir mesaj teşkil ediyor olabilirler: "Sizi olduğunuzdan daha çok önemsiyorum!" *Doğası gereği "kabul edilebilir" bahaneler yoktur*. Hastanın günlerini ya da haftalarını terapinin etrafında yapılandırması gerekir, tersi değil; acil durumlar nadiren bir randevuyu *imkansız* kılar. Gerçekten bunlar çok seyrektir. Freud ve başka pek çok analist, randevularını fiziksel olarak hasta olduklarını söyleyip kaçırmaya eğilimli olan analizanlardan kaçırdıkları seansları ödemeleri istendiğinde, ilginç biçimde hastalanmayı bıraktıklarını ve daha çok seansa geldiklerini belirtirler (SE XII, 127).

Hastanın direnci pek çok biçimde ortaya çıktığında analist yumuşak başlı olmamak zorundadır; o pes etmemelidir.[17] Analistin zihninde, hastanın seansları onun hayatındaki en önemli şeydir; hastanın analizi bir numaralı önceliğidir. Eğer analist müzakere edecekse, seansın zamanı orijinal olarak planlanandan önceye veya sonraya mutlaka değişmek zorundaysa bunu açıkça yapmalıdır, ama seanstan vazgeçmemelidir. Ve eğer hasta seans saatlerini değiştirmeyi adet haline getirdiyse, analist mutlak surette hastanın talebi doğrultusunda seans değişikliği yapmayacağını net bir biçimde söylemelidir. Bir meslektaşım geç saatlere kadar uyumaya meyilliydi ve sabah 10:00'daki seans saatini değiştirmek istiyordu, analisti ona sadece bir alternatif sundu: İsterse sabah 7:30'da bir randevusu olabilirdi. Söylemeye gerek yok, saat 10:00'daki randevusu sayesinde geç saatlere kadar uyumayı bıraktı![18] Analizde hiçbir şey göründüğü gibi ele alınmamalıdır, çünkü analist ve analizan arasındaki her

17 Freud'un "direnç" tanımı çok geniştir: "Analitik çalışmanın ilerlemesini kesintiye uğratan her şey bir dirençtir" (SE V, 517).

18 Burada "hakkında konuşmak" veya "yorumlamak" adına analizandan bir bahanenin tüm detaylarını ısrarla istemesi gerektiğini tavsiye etmiyorum. Bir analizanın herhangi bir biçimde terapide bazı şeyleri diğerlerinin önüne koymasını gerektirecek kayda değer bir şey görmüyorum. Bunun yerine, randevuları daima yeniden ayarlayarak, analizana seansları kaçırmasına izin verme niyetinde olmadığını göstermesini öneriyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

şey potansiyel olarak ruhsal bir anlama sahiptir. Ama her şeyin göründüğü gibi ele alınmamasının başka bir gerekçesi daha var.

Anlam Asla Açık Değildir

İnsanlar arası söylemin temeli yanlış anlamadır.

Lacan, III. Seminer, 184

Her beyanın bir inkâr teşkil etmesi gerçeği bir yana, anlam asla açık değildir. Hasta, "Kendimi koku alacak güçte bile hissetmiyorum, ne dediğimi anlıyor musunuz?" gibi anlaşılması güç, günlük dile ait bir ifade kullanabilir, ama analist hastanın ne dediğini büyük olasılıkla bilemez. Anlam, belirli yollarla, çok ileri derecede bireyseldir ve herkes kelimeleri ve ifadeleri ileri düzeyde kişisel bir manada kullanır.[19] Analist, Fransızların deyimiyle *yarım-bir-kelime*yi [mi-mot], hastanın üstü kapalı olarak söylediği, ima ettiği ya da "yarım-söz" olarak ima ettikleriyle neyi kastettiğini anladığını kabul edemez. Arkadaşlarla ya da aile üyeleriyle yapılan gündelik konuşmalarda, fazla ayrıntıya girmeden veya onlar için pek çok hissi ve anlamı ifade eden ortak bir olayı aklımıza getiren basit bir kelime ya da referansla ne söylemek istediğimizi diğer insanlar anlarlar. Kısacası, onlarla kendimizi rahat hissederiz çünkü "bizim dilimizi konuşuyorlardır."

Ancak, analizde, analist ve analizan anadilleri aynı olsa bile (İngilizce, Türkçe, vb.), "aynı dili konuşmazlar." Eğer benzer sosyoekonomik arka planlardan ve ülkenin aynı bölgesinden geliyorlarsa kullandıkları deyimler benzer olabilir, ama asla nihai olarak "aynı dili konuşmazlar." İnsanlar "düşük özgüven" gibi basmakalıp bir ifadeyi kullandıkları zaman, bu bazı durumlarda söyleyen kişinin düşük özgüvene sahip olduğu, fakat kendisini böyle görmediği anlamına gelebilir, buna karşın başka bazı durumlarda ise kişinin hiçbir anlamı olmayan sesler duyduğu anlamına gelebilir; buradaki anlamlar ayrı dünyalardadır. Analist, hastanın diğer kişilerle konuşmalarında genelde yaşadığı gibi, hızlı bir tür "Ne söylediğini biliyorum" tepkisi vermeyerek,

19 Bu, analistlerin öneri vermekten mutlaka kaçınmaları gerektiğinin başka bir nedenidir. Lacan'ın dediği gibi, "Basitçe öznenin yaşamına dair o kadar az şey bildiğimiz ve evlenmesinin daha iyi olup olmayacağını ya da filanca durumda ve istekte bunu yapmaması gerektiğini basitçe söyleyemeyeceğimiz için, dürüst olmak gerekirse ağzı sıkı olmaya meyilli olmamız gerektiği için bunu yapmıyor değiliz. Her birimiz için evliliğin esas anlamı açık uçlu bir soru olarak kaldığı için bunu yapamayız." (III. Seminer, 152).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

hasta kendisini ara sıra rahatsız hissetse bile, böyle saydam görünen ifadelerdeki kişisel anlamları mutlaka açmalıdır.

Anlam asla saydam değildir ve analist bu noktada duyulması zor olanı kavrayamıyormuş gibi hareket etmek zorundadır, gerektiğinde hastayı "Cinsellik çok tatsız," "Kadınlar korkutucu," ya da "Örümceklerden korkuyorum" dediğinde ne söylediğini ayrıntılarıyla açıklamaya davet etmelidir. Önde gelen Lacancılardan biri olan Michel Sylvestre, bir keresinde hastadan daha fazla ayrıntı almak için analistin katı, ahmak ve aptal görünmekten mutlak surette korkmaması gerektiğini söylemiştir:[20] "Oral seks tamam ama cinsel ilişki bana itici geliyor"; "Öpüşmek ve cinsel ilişki olmadan sevişmekten korkmuyorum ama diğer erkeklerin kızların pantolonlarının içine dalmak için niye bu kadar can attıklarını asla anlayamıyorum"; "Siyah, kıllı bacakları olan örümcekler içimi ürpertiyor" gibi ifadeler. Hastanın "Cinsellik keyif vermiyor" dediğinde neyi kastettiğini bildiğini varsayan analist, sonradan hastanın anne babası arasındaki cinselliğe gönderme yaptığını ortaya çıkardığı için şaşırabilir.

Anlam Daima Belirsizdir

Pek çok fikrin düğüm noktası olduklarından, kelimeler belirsizliğe yazgılı kabul edilebilirler.
Freud, SE V, 340

Süpervizyonda dinlediğim eşcinsel bir erkek, terapistine babasını "yüzde yüz arkasında" hissettiğini söylemişti. Hayal gücünü biraz zorlayarak, bunu iki farklı şekilde duyabiliriz: Babasının onu ne yaptıysa gerçekten desteklediğini hissediyor olabilir[21] ya da babasını arkasında daha mekansal bir anlamda hissediyor olabilir; arkasında duruyor, arkasında yatıyor ya da omuzlarının üzerinden bakıyor. *Konuşma, doğası gereği belirsizdir*. Kelimeler birden fazla anlama sahiptir, kullandığımız ifadeler bir sürü başka yolla da ifade edilebilir ve edatlar pek çok metaforik anlama izin verir. Doğrusu hiçbir şekilde belirsiz olmayan, yani bağlamından çıkarıldığında ya da farklı bir vurguyla okunduğunda birden fazla anlamı olmayan bir beyan bulmaya çalışmak ilginç bir alıştırma olurdu.[22]

---

20 Michel Sylvestre, *Demain la psychanalyse* (Paris: Navarin, 1987), 66.

21 Bu zaten kendi içinde şüpheli bir formülasyondur.

22 1900 yılı civarlarında Viyana'da ve yirminci yüzyılın sonraki dönemlerinde İngiltere ve Amerika'da rağbet görmüş olan bir felsefi hareket olan mantıksal pozitivizm dilden bütün belirsizliği çıkarmayı, yani kesin, belirsizlikten arınmış bir felsefi dil inşa etmeyi denedi. Bana öyle geliyor ki, bu proje başından beri başarısızlığa ve büyük ölçüde terk edilmeye mahkumdu.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bu yüzden, önemli olan bir hastanın söylediklerinin sadece belirsiz olduğu gerçeği değil, bütün konuşmanın belirsiz olduğudur. Önemli olan hastanın kelimeleri seçimidir. Hasta niçin babasının onun kararlarını yüzde yüz desteklediğini söylemek yerine, babasının yüzde yüz onun "arkasında" olduğunu söylemektedir? Hastanın kullanımında aynı fikri ifade etmenin birçok yolu vardır[23] ve bu yüzden ifade seçiminin "arka"yı içermesi önemli olabilir. Belki bazı başka düşünceler o anda aklına geliverenler üzerinde etkili olarak bu ifadeyi seçmesine yol açmıştır.

Aslına bakılırsa bu eşcinsel için durum öyleydi, çünkü sonrasında aynı ifadeyi neredeyse harfiyen tekrar etmiş, ancak sonunda "ben" kelimesini rahatlıkla dışarıda bırakmıştı: "Babam yüzde yüz bir arkadır." Esaslı bir Freudcu sürçmeyle eş anlamlı olan bu formüle etme şu tercümelere yol açabilir: "Babam götün tekiydi," "Babam sadece götle ilgilenirdi," "Babam sadece anal seksle ilgilenirdi," vb. Hasta, kararlarında babasının ona destek olduğu dışında bir şey kastetmiş olduğunu reddettiğinde buna şaşmamak gerekir, ama *psikanaliz onun ne demek istediğiyle değil aslında ne söylediğiyle ilgilidir.*

Hastaların sıkça tekrarladıkları bir cümle olan "demek istediğim," hastanın o anda bilinçli olarak ne düşündüğüne (ya da ne düşünmek istediğine) gönderme yapmaktadır, dolayısıyla aynı anda zihninde, muhtemelen başka bazı düzeylerde şekillenen diğer düşünceler inkâr edilmektedir. Birçok hasta terapide böyle farklı düşüncelerin varlığını ısrarla inkâr eder ve söyledikleri şeyin ifade ettiklerinden farklı bir şeyi dile getirdiği gerçeğine pek alan bırakmazlar. Ama zaman içinde, rüyaları, dil sürçmeleri ve benzerleri üzerine serbest çağrışım yapmayı bir kez öğrendiklerinde, pek çok düşüncenin neredeyse aynı anda oluşabileceği fikrini farklı düzeylerde de olsa kabul etmeye başlarlar. Kısacası, bilinçdışını, yani genelde dikkat etmedikleri bir düşünce etkinliği düzeyinin var olduğunu kabullenecek duruma gelirler.[24]

Bu, analist yeni bir analizanın konuşmasındaki her belirsizliği durmaksızın vurgulasın (ki bu herhangi bir durumda neredeyse imkansızdır) ya da analizanın her dil sürçmesinin üzerinde dursun demek anlamına gelmiyor. Çoğu analizanda, belirsizliklerin ve sürçmelerin noktalanmasına yavaş yavaş ve aşamalı olarak başlanmalıdır ve analist bu belirsizliklerden analizan için bazı hususi anlamları olabilecek olanları seçmelidir. Örneğin, "ümüğünü sıkmak" gibi bir metaforu bir obsesif değil de bir anoreksik ya da bulimik kullandığında noktalamak daha kıymetli olabilir. Diğer bütün müdahaleler gibi, böyle noktalamalar da analizanın hazır olma durumuna göre

23 Farklı şekilde formüle edilen fikirlerin asla *yaklaşık olarak* aynı şeyden fazlası olmadığı şartı ile.

24 Bilinçliliğin kendisi bölünmez bir fenomen değildir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

dikkatli bir biçimde zamanlanmalıdır ve bulunduğu bağlamla ilgili olmalıdır. Bağlamın çok belirsiz olduğu çarpıtılmış konuşmanın vurgulanması kuşkusuz değerlidir, bununla birlikte bunların aydınlatılmaları yeni ve beklenmedik belirli malzemelerin ortaya çıkmasına yol açabilir.

Bu yüzden psikanalizde analizanın ne demek istediği değil, aslında ne söylediği önemlidir. "Demek istediğim" ifadesi *o kişinin bilinçli olarak düşünerek neyi söylediğine, bilinç düzeyinde neyi söylemeye niyetlendiğine, neyi iletmeyi amaçladığına* gönderme yapar. Ve hastanın *niyetlendiği* şey, kendisine bakışıyla, olduğuna inandığı (veya olabileceğine inandığı ya da en azından olabilmek istediği) kişi tipiyle bağdaşan şeyleri aktarmaktır. Bu nedenle, "demek istediğim" ifadesi, hastanın kendisine ait olarak gördüğü, benlik-imgesine uyan bir niyetlilik düzeyine atıf yapar.

Bundan dolayı Lacan "anlam imgeseldir" demiştir (III. Seminer, 65). Ama o, anlamın olmadığını söylemez ya da sadece imgelemimizde hayal ettiğimiz bir şeyi ima etmemiştir. Bunun bizim benlik-*imgemiz* ile, kim ve ne olduğumuza dair sahip olduğumuz imge ile bağıntılı olduğunu belirtir. Kısacası, anlam "ego" ya da "benlik"le (bu kitapta bu iki kelimeyi eşanlamlı olarak kullanıyorum), kendimizin bir parçası ya da bölümü olarak neyi görüp neyi görmediğimizle ilişkilidir; dolayısıyla anlam, benlik-imgemize uymayan şeylerin dışarıda bırakılmasıdır.

Lacan'ın 1950'lerde "Freud'a dönüş"[25] olarak adlandırdığı şey, o sıralar "ego psikolojisi"nde günümüzde ise pek çok psikolojik ve psikanalitik ekolde hâlâ çok yaygın olarak egoya/benliğe yapılan vurgunun aksine, bilinçdışının önemine bir dönüşü içermekteydi. Özü itibariyle kendimizin bir parçası olarak gördüğümüz, "ben" dediğimizde atıfta bulunduğumuz, benlik-imgemize uyan bir şey olduğu sürece benlik, yabancı telakki ettiğimiz her şeyi, sorumluluğunu reddettiğimiz dil sürçmeleriyle ortaya çıkan her düşünceyi ve her arzuyu (dil sürçmesi, sakarlıklar, vb.) dışarıda bırakır. Freud gibi, Lacan da hastaların ne dediğinden çok aslında ne söylediğine ayrıcalık tanıyarak benlik karşısında önceliği bilinçdışına tahsis etmektedir.

Lacan'ın harflere/mektuplara [*letter*] çok büyük bir dikkat sarf ettiği iyi bilinir. "Yasanın harfi" ifadesi, yasanın anlamı ya da tini iptal ettiğine değil, önemli olanın yasanın yorumu olduğuna işaret eder. "Yasanın harfine itaat", kişinin yasa metninde ne yazıyorsa, yasanın yazıldığı ruhla hiç ilgilenmeden, harfiyen takip etmesi anlamına gelebilir. Lacan, analizanlarının söylemlerindeki harflere/mektuplara, bilinçli olarak ne demek istedikleri ya da neyi söylemeye niyetlendiklerine karşıt olarak aslında ne

25 Lacan'ın şu makalesine bkz. "The Freudian Thing, or the Meaning of the Return to Freud in Psychoanalysis," *Écrits*.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

söylediklerine çok dikkat etmiştir. Onların ne söylediklerini anlamış olduğunu asla göz önüne almayarak, kendisinin de onlarla aynı dili konuştuğu izlenimini asla vermeyerek, konuşmalarındaki belirsizliklere ve satır aralarında kendilerini ifade eden şeylere dikkat çekerek, Lacan adeta, yeni anlamların doğması ve aslına bakılırsa ne söyledikleri hakkında, niye söyledikleri hakkında ya da hatta ağızlarını açtıklarında kimin konuştuğu hakkında bile çok az fikirleri olan analizanlarının bunun farkına varması için bir alan sağlamıştır.

Hastalar böyle şeyleri sorgulamaya başladıkları zaman analize esaslı bir şekilde dahil olmuşlar demektir; yani dile getirdiklerinin, ne olduklarının, niçin olduklarının ve kim olduklarının onlar için sorunsal haline gelmeye başladığı zaman. Bu noktada sadece bir ya da daha fazla semptomdan kurtulma talebinin ötesinde bir şeylerle ilişkilenirler. Her şey sorgulanabilir hale gelir; en emin olunan şeyden artık daha fazla emin olunamaz ve şimdi artık bilinçdışını dinlemeyi, kendileri aracılığıyla konuşan diğer sesleri duymayı ve bunların şifrelerini çözmeyi denemeye açık hale gelirler.

Böylelikle açılan bu alan, analizanların artık ne söylediklerini ya da neyin peşinde olduklarını bile bilemedikleri, ama onlara rehberlik eden bilinçdışının gücüne, analiz sürecinde üretilen oluşumlara (rüyalar, fantaziler, gündüz düşleri, unutkanlıklar ve sürçmeler) inançlarının geliştiği bir alandır. Eğer Lacan'ın dediği gibi "arzu bir soru"[26], bir merak ediş ise bu arzunun alanıdır. Hastalar bir kez kendi kelimeleri, düşünceleri ve fantazilerinin niçini ve nedeni hususunda meraklanmaya, onlar hakkında sorular formüle etmeye başladıklarında arzuları analize dahil olur.[27]

Talep, doğası gereği, tekrarlayıcıdır. Hastanın hemen iyileşmek için olan ısrarcı ve tekrarlayıcı talebi, yerini bilinçdışının (ya da "bilinçdışı oluşumlar"ın)[28] her bir tezahürünü merak etmesiyle, bir şeylerin harekete geçmesine bırakır, kendisini yeni sürçmelere ve bunun araştırılmasına iliştirir. Kısacası hastanın talebi yerini, hep

---

26 Aslında, Lacan histerideki "Erkek miyim, yoksa kadın mıyım"? veya obsesyondaki "Ölü müyüm, yoksa canlı mıyım?" sorusu gibi (III. Seminer, 193ff) "nevrozun yapısının da özünde bir soru olduğunu" öne sürer (III. Seminer, 196). Nevrozlardaki bu sorularla ilgili yukandaki 8. Bölüm'e bkz.

27 Freud'un, Dora'yla çalışmasında yaptığı bütün hatalara rağmen, Dora'nın analizine samimi bir bağlılık evresine ulaştığını iddia edebilirim. Bir noktada, Freud bize şöyle der: "Bazı zamanlar Dora'nın kendisinin bazı eylemleri ve tahminen bunların altında yatan motivasyonlar arasındaki bağlantı hakkında bir sürü soru sormuştu. Bu sorulardan biri şuydu: 'Göldeki hadise gerçekleştikten birkaç gün sonra bunun hakkında niye bir şey söylemedim?' İkinci sorusu ise şöyleydi: 'Niçin aileme hemen bunu anlatmadım?'" (SE VII, 95). Sorun, Freud'un kendisininmiş gibi kafasına takığı Dora'ya ait soruları yıkıp geçmesidir.

28 "Bilinçdışı formasyonlar" terimi Lacan'ın aynı adlı seminerinden gelmektedir (V. Seminer).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

hareket halinde olan, yeni nesneler arayan, oraya buraya konan ama asla sabit kalmayan arzuya bırakır. Bir anlamda, hasta talebi arzuyla değiştirmiştir; tabii ki bu, hastalar analistlerinden yorum, tanınma, onaylanma vb. aracılığıyla daha ileri taleplerde bulundukları sürece tamamlanmış değildir. Ama hasta belirli talepleri bırakmaya hazır hale gelmiştir ve bir talep daima bir şey üzerine bir tür saplanmayı içerir (bu şey bir kişinin onsuz yapamayacağını hissettiği ve tekrar tekrar sorduğu/ istediği bir şeydir.) Böylece hasta arzu için, arzunun metonimisinden doğan haz için, bu belirli saplanmadan vazgeçmiştir; buradaki "metonimi" terimi sadece arzunun bir nesneden diğerine olan hareketini, arzunun kendisinin tam da aralıksız bir kayma veya hareketi içerdiğini ifade eder. Arzu kendi başına bir amaçtır: O sadece daha çok arzu arar, belli bir nesneye saplanmayı değil.[29]

Bu değişim için, talebin arzuyla değiş tokuş olması ve hareket uğruna saplanmadan vazgeçilmesi için, Lacan'ın kullandığı terim "diyalektikleştirme"dir. Bu değişim vuku bulduğu zaman, hasta diyalektik analiz sürecine giriş yapar. Bu süreç, hastanın özgürce "Peki tamam, bunu istiyorum; düşündüm de, aslında istemiyorum; düşününce, aslında istediğim şey..." diyebilecek hale gelmesi anlamında "diyalektik"tir.[30] Hasta artık tutarlı biri olmak zorunda olmadığını hisseder; bir seansta bir istek ileri sürebilir, sonrakinde tersini iddia edebilir, daha sonra tekrar bunu ufak tefek değişikliklerle öne sürebilir, vs. Bu yöntem çılgınlık olarak görülebilir, ama arzunun hareketinin mantığı (aynı anda bir şeyi hem isteyip hem de istememezimin mümkün olmadığı) önermeler mantığı ya da gündelik sağduyu mantığı değildir. Lacan'ın "diyalektik" terimini ("arzunun diyalektiği")[31] buradaki kullanımı, arzunun, Hegelci diyalektiğin yaygın olarak öğretilen versiyonunu (olumlama, olumsuzlama, sentez) takip ettiği anlamına gelmez; Lacan'ın tanımı *arzu hareket halindedir, talebin özünde var olan saplanmadan azadedir* anlamına gelir. Bu çok önemli bir adımdır ve analizanın analize doğru bir giriş yaptığını gösterir. Hastanın arzusu bir kez harekete geçince bu sonsuza kadar sürer, asla çıkmaza girmez ya da bundan sonraki herhangi bir noktada açmaza girmez demek istemiyorum. Aksine, önce bir değişim olur: Hasta başlangıçtaki taleplerinin yerine, arzudan aldığı hazzı kabullenmeye razı olur.

---

29 Kelimeler üzerinde bir oyun oynayarak, "arzu"yu *Wanderlust* olarak tanımlayabiliriz: amaçsızca dolaşan ihtiras ya da amaçsızca dolaşmaktan/merak etmekten alınan haz. Arzu üzerine buradaki kısa değerlendirmelerimi aşağıda tamamlayacağım, özellikle 5. ve 8. bölümlerde.

30 Bkz. Jacques-Alain Miller'ın, "An Introduction to Lacan's Clinical Perspectives," haz. Bruce Fink, Richard Feldstein ve Maire Jaanus, *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud* (Albany: SUNY Press, 1996), 245'deki "diyalektik olumsuzlama" üzerine yorumları.

31 Bkz. Lacan'ın, *Écrits*'deki "Subversion of the Subject and Dialectic of Desire" makalesi.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ancak, analist bazı hastalarda herhangi bir soruyu ortaya çıkarmakta asla başarılı olamaz; hasta geçmişte söylediği ya da yaptığı şeyler hakkında merak duymaz ve analistle halihazırdaki ilişkisinde söylediği veya yaptığı herhangi bir şeyi sorunsallaştırmaz. Hasta analistle konuşmaya devam ediyor görünse de söylemek istediklerinde söylediklerinden farklı bir şey olduğunu asla görmez. Bilinçdışı asla kabul edilmez, imgesel (anlam) baskındır. Bu bize iki şeyi işaret edebilir. Hasta psikotik olabilir, bu olasılığa 7. Bölüm'de geri döneceğim; ya da analist arzunun öne çıkacağı bir alanı yaratamamış olabilir ve bu yüzden terapideki kendi pozisyonunu muhakeme etme ihtiyacı içindedir. Bu sonuncusu büyük ihtimalle hastanın konuşmasındaki bunaltıcı taleple ilişkilidir. Konuşma, belirli hastaların rol yapmalarıyla ve diğer insanlarla "kendilerine ait" düşünce ve arzuları konuşmaktansa sadece ne duymak istiyorlarsa onu vermeleriyle ilgilidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

3
Analitik İlişki

Bilgi ve Telkin

Tedavinin başlangıcında analistin rolü, büyük ölçüde analizanların kendi sosyoekonomik arka planları, eğitimleri ve kültürel çevrelerine bağlı olarak, analiz hakkında ne işittikleri ya da ne okudukları tarafından belirlenir. Bununla birlikte, bilhassa ABD benzeri tüketim toplumlarında, insanların doktorlara ve tedaviyle ilgilenen diğer kişilere bakışı, genel olarak söylenecek olursa, eskisi gibi değildir. Doktorlara ve diğer tedavi edicilere dünyanın belirli bölgelerinde ve belirli çağlarda duyulan saygı, yerini artan bir şekilde tıbbi alanda sık sık duyduğumuz "ikinci bir görüş" için ortaya konan talepte vücut bulan saygısızlığa bırakmaktadır.

Henüz 1901 yılında, Freud doktor bir arkadaşına Bosna Hersek'teki Türklerin "doktorlarına büyük bir güven duyduklarını ve kadere büyük bir teslimiyet hissettiklerini anlattığını belirtmiştir. Eğer [doktorları] hasta birisi için yapılabilecek bir şey olmadığı malumatını vermek zorunda kalırsa, onların yanıtı şöyle oluyormuş: 'Beyefendi, buna ne denebilir? Eğer kurtulabilseydi, onu siz kurtarmış olacaktınız'" (SE VI, 3). Şüphesiz Freud, Türkler arasındaki doktorlara gösterilen saygı ve hastalarını tedavi için kabul ettiği yüzyıl dönemecindeki Viyana arasındaki karşıtlıktan şaşkına dönmüştür.

Bugün Amerika'da insanlar doktorlarının onlara anlattıkları hususunda bir dereceye kadar şüpheci olmaya eğilimliler ve psikoterapistlerin terapötik güçleri hakkında ise aşırı şekilde kuşkucular.[1] Popüler basında, psikoterapinin işe yaradığını

1 Bu türde bir şüphecilik Amerikan kültürünün ayrılmaz parçasıdır ve Amerikalıların bütün meselelerde şiddetle ifade ettikleri özgürlüğün bir boyutudur: Uzman diye bir şey yoktur ve başka kimsenin fikri kendi fikrinden daha değerli değildir. Bunu büyürken tanıdığım birisi çok güzel özetlemişti:

kuşku götürür hale getiren çalışmalar peş peşe yayınlanıyor; farklı ekollerden terapistler yandaş kazanmak için birbirlerine çamur atıyorlar; sağlık sigortası şirketleri başında "psiko" olan her türden terapiyi genelde değersiz olarak telakki ediyor; ve medya, terapistleri hastalarından menfaat elde eden ve hastadan önce, ilk planda kendileri daha rahatsız olan kişiler olarak betimliyor. Kısacası, *ABD'de psikoterapi bir hayli gözden düşmüş durumda ve sıklıkla son çare olarak görülüyor.* Çoğu zaman bir kişi, yalnızca pratisyen hekimlere, gastroenterologlara, fizik tedavi uzmanlarına, psikiyatristlere ve akupunkturculara gittikten ve hiçbiri işe yaramadıktan sonra en nihayetinde bir psikoterapistle iletişime geçiyor.

Amerikan zihniyetine göre, psikoterapist tıp fakültesine kapağı atamamış, kolejdeyken matematik ya da fenden sınıfta kalmış ve insan doğası üzerine olan deneyimi radyodaki bir talk-show sunucusundan daha derin olmayabilen bir şahsiyettir. Amerikalılar psikoloji veya psikanalize astroloji ya da el falına inandıklarından daha fazla inanmazlar (aslında son ikisine daha çok inanıyor olabilirler). Terapiye gelen kişilerin çoğu terapistin onlara yardım edebileceğine mutlak surette ikna olmamıştır ve açıkça terapistin onlardan para sızdırmak için belli bir türde bilgiye sahip olduğundan şüphelendiklerini itiraf ederler.

O halde Lacan'ın iyi bilinen iddialarından biri olan ve analizin motor gücü olarak öne sürdüğü, başlangıçtan itibaren analizan tarafından insan acılarının bilgisinin büyük kısmının analiste atfedildiği anlamına gelen, analistin bir fark yaratmakta zorunlu bir bilgiye sahip olduğunun genel olarak kabul edildiği, farz edildiği "bildiği farz edilen özne"yi[2] ("sujet-supposé-savoir") nasıl anlayabiliriz? Açıkçası bu bir açıklama gerektiriyor. Bu sadece, Fransa'da işe yarayanın Amerika'da işe yaramadığını mı gösteriyor?

Günümüzde diğerlerine kıyasla bazı ülkelerde, bazı şehirlerde ve bazı çevrelerde analistin bilgisine duyulan saygı daha fazladır. Örneğin, Paris'te psikanaliz, medyadaki gündelik tartışmalarda bir başlık oluşturmaktadır, lisedeki felsefe derslerinde psikanalizden bahsedilmektedir ve genellikle oldukça yüksek bir itibarı vardır. Bir Fransız, Amerikalıların yaptığı gibi, biyolojinin her şeyin çözümü olduğuna ve tıbbın bir gün bütün zihinsel ızdırapları ve acıları ortadan kaldırabileceğine inanıyor gibi görünmez. Aslında, Paris'teki bir psikanalist halkın genelinin psikanaliz alanına genel olarak olumlu bir bakışının olmasından istifade eder.

Dr. Molinoff hep derdi ki, "Bir 'uzman' sadece öteki kasabanın zır cahilidir." Pek çok açıdan takdire şayan olsa da, bu tipik olarak Amerikan ruhunun zor ama derin düşünürleri okumaktaki yüzeyselliğine yol açar.

2 Bkz., örneğin, XI. Seminer, 18.bölüm.

Böyle bir görüş, örneğin New York ve Los Angeles'da, bilhassa sanatsal ve entelektüel çevrelerde bulunabilir. Bu küçük evrenlerde, (analize gitsin ya da gitmesin) kişiler analistlerin kaygı, korku, stres ve suçluluk gibi insani sorunlar üzerine bilgiye sahip olduklarını varsayma eğilimindedirler. Ve eğer, yaşamlarının seyri boyunca, bir analistin değerlendirmesine maruz kalırlarsa, analisti çabucak kendi semptomları ve nevrozları hakkında onlardan daha fazla bilgiye sahip birisi olarak görmeye meyillidirler. Başka bir deyişle, böyle insanlar analiste otomatik olarak "bildiği farz edilen bir özne" gözüyle bakarlar.

Bu kültürel farkın etkisi nedir? Bu, basitçe, belirli kişilerin (örneğin Parisliler) başlangıçtan itibaren *analizin etkisine daha açık* oldukları anlamına gelmektedir. İnsanlar bir doktora bilgi ve bundan dolayı güç atfettiklerinde bunun anlamı, doktorun yapabileceği herhangi bir telkine ya da bütün *telkinler*e açık hale gelmeleridir. Eğer geriye dönüp Mesmer'i ve Charcot'yu düşünecek olursak, hastalarının onların efsanevi iyileştiriciler olarak sahip oldukları itibar nedeniyle aşırı düzeyde *telkin edilebilir* oldukları açık hale gelir. Eğer Charcot, görünürde yıllardır yürüyemeyen bir hastayı hipnotize ettiyse ve telkin ederek onu yürütebildiyse, hasta çoğu zaman *ona inanmak istediği ve buna hazır olduğu içindir.* Öte yandan, Freud, hipnoz uyguladığı dönemlerde, ona gelen hastalar gücüne aynı oranda inanmadıkları için, "mucizevi iyileşmelerin" sıradan olaylar olduğu ünlü kliniklerde uygulanan yöntemle insanları hipnotize etmekte nadiren başarılı olmuştur. Freud'un pratiğinin ilk yıllarında çevresinde bir iyileştirme "aura"sı yoktu. Bu nedenle hastaları telkine pek açık değillerdi.

Freud'un itibarı büyüdükçe bu durum değişti, ama genelde telkinin etkisi kısaömürlü olduğu için ve terapistin aynı telkini düzenli aralıklarla tekrar etmesi gerektiğinden, Freud telkine tek başına bel bağlamaktan adım adım uzaklaştı. Eğer hastalar onun geniş bir bilgi haznesi olduğunu kabul etmişlerse ve bu nedenle tedavinin etkisine daha açık hale gelmişlerse canına minnetti; eğer olmamışsa, bu kabullenme olmadan da yapabiliyordu. Başka bir deyişle, bir hasta büsbütün telkin edilebilir ve başlangıçta analistin etkisine açık *olabilir* ve hatta bir analistle sadece tek bir görüşme yaparak bile git gide artmış olan kaygısından bir dereceye kadar kurtulduğunu hissedebilir (bazı vakalarda böyle bir görüşmeyi yaptığını sadece *düşünmekle* dahi bu olabilir), ama bu düzelme "plasebo etkisi" olarak bilinen duruma bağlıdır.[3] Yani bu psikanalitik tedavinin bir etkisi değildir, daha kesin söyleyecek olursak, sadece hastanın yerleşik fikirlerinin bir sonucudur.

3 Bkz. Freud'un SE VII'deki görüşleri, bu münasebetle bize telkin/hipnoz vakalarını hatırlatır, hastanın "yöntem tarafından değil doktor tarafından iyileştirildiği söylenebilir", yani serbest çağrışım ve yorum tarafından değil, sadece muazzam bir şifacı olduğuna inanılan terapistle olan ilişki aracılığıyla.

Bazı vakalarda, hastanın analisti "bildiği farz edilen özne" pozisyonuna yerleştirmesi olgusu bilfiil kendi analitik çalışmasına zarar verici olabilir. Aslında, çok yüksek düzeyde telkin edilebilir bir durum içinde, analistin bütün bilgilere sahip birisi olduğundan emin olarak analiste gelen bir hasta, ciddi bir analitik çalışmanın içinde olması gereken kişinin hasta olduğunun muhtemelen daha az farkındadır. Böyle bir hasta, bilinçli olarak formüle ettiği sorununu kısaca belirtmeye ve analistin kati surette dahice çözümünü beklemeye daha eğilimli olabilir.

Analist dünyadaki bütün diplomalara ve herkesten daha iyi bir itibara sahip olabilir, ama eğer hastayla telkinin ötesine geçmeyi ve hastayı analitik sürece dahil etmeyi başaramazsa tedavinin plasebo vermekten daha fazla sonucu olamayacaktır.

Bildiği Farz Edilen Özne

Eğer psikanaliz, analizanın analistin bilgisine ve gücüne olan *inancı* üzerinde temellenmiyorsa, bu yüzden de iyileşmeye inancın bir türü değilse, analitik ilişkinin kurulmasında bilginin rolü nedir?

Psikanalizde önemli bir şey olan bildiği farz edilen özne, analizanın bilinçdışıdır.[4] Eğer analitik çerçevede saygı gösterilecek bir otorite varsa, bu analizanın sürçmelerinde, hatalarında, sürprizlerin dışavurumunda vb. ortaya çıkan bilinçdışının tezahürleridir.

---

4 Hastanın benliği değil: Lacancı analist, eğer varsa hastanın semptomlarının nasılı ve niçini hakkındaki peşin hükümlü kanılarına çok az önem atfeder. Aslına bakılırsa, Lacan "özne" teriminin teknik kullanımını "benlik" terimiyle (her ne kadar benlik tamamen bilinçli olmasa da) kapsanan bilinçli varlık olan bilinçdışıyla sınırlandırır. Bu, Lacan'ın terimin Freudcu anlamında bilinçdışını tam-gelişmiş bir "faillik" haline getirdiği şeklinde anlaşılmamalıdır. Lacan, benlikte bilinmeden bilinen şey kavramı ile, içinde bulunduğumuz ve farkında olmadığımız bir bilgi ile işe başlar ve bizim ona bir tür öznelik atfetme eğiliminde olduğumuzu söyler. Onun daha sık kullandığı ifade olan *le sujet-supposé-savoir*'da ("bildiği-farzedilen-özne") küçük bir değişiklik yaparak, bilginin olduğu yerde bir özne olduğunu varsaymaya eğilimli olduğumuzu ileri sürer: *le sujet-supposé-au-savoir*, "bilginin içinde (ön)varsayılan özne." Doğrusu, benliğin farkında olmadığı bilginin (yani bilinçdışı bilginin) asla "özneleştirilemeyeceği", bunun öznesiz bir bilgi olduğu ve analizin gayesinin onu özneleştirmek, önceden öznesizleştirilmiş bilginin olduğu yerde özneyi var etmek olduğu fikri sürdürülebilirdir. (bkz., 8. Bölüm, histeri vaka çalışması üzerine olan görüşler; ayrıca bkz. Bruce Fink, *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance* [Princeton: Princeton University Press, 1995], 2 ve 5. Bölümler). Lacan'ın söylediği üzere, "Özne hiçbir zaman farzedildiğinden fazlası değildir" (XXIII. Seminer); bir türdeki öznenin bilgiyi bulduğumuz yerde olmak zorunda olduğunu *tahmin ediyoruz*, ama bu yaptığımız bir varsayımdan daha fazlası değil. 10. Bölüm'de gösterileceği gibi, Lacan geç dönem çalışmalarında bir anlamda özneyi bilinçdışıyla özdeşleştirmekten idle özdeşleştirmeye kayar.

Bu yüzden analitik çerçevedeki "nihai otorite" analizanın bilinçdışında ikamet etmektedir, bu otorite analizanın söylediklerinin ve semptomlarının anlamının ne olduğunu hemencecik anlayıveren, bir tür bilginin efendisi olarak görülen analist değildir. Analist, sistematik olarak bilinçdışına vurgu yaparak ve başlarda müdahalelerini noktalama ve kesme ile sınırlayarak, kendisini böyle durumları yüzlerce kez görmüş ve bu yüzden de çabucak anlayıveren birisi olarak sunmamış olur.[5] Ancak, bilinçdışının tezahürlerine olasılıkla ilk kez dikkat eden birisi olarak *analizan, analisti böyle her türden dışavurumun temsilcisi ya da faili olarak görmeye eğilimlidir.* Analizan bu dışavurumları üstlenmez, bunların sorumluluğunu almayı reddeder. Sorumluluk mecburen analiste kalır, analist bu dışavurumların, bu bilinmeyen niceliklerin yerini doldurmayı kabul etmek zorundadır. Bu nedenle, esas otoritenin *analizanın* bilinçdışı değil ama analizan *yoluyla* açığa çıkan bilinçdışı olduğu söylenebilir; böylesi dışavurumlar analizan tarafından yabancı veya öteki olarak, kendisine ait olmayan şeyler olarak görülür ve sahiplenilmezler.

Böylece, dolaylı yoldan da olsa, analist analizanın konuşmasında meydana çıkan analizanın bilinçdışıyla, onun anlaşılmaz dışavurumlarıyla, bilinmezliğiyle ya da *x*'liğiyle ilişkili hale gelir. *Bildiği farz edilen özne, yani analizanın "içindeki" bilinçdışı analizan tarafından reddedilir ve analiste yansıtılır.* Analist, bilinçdışı için bu mekanı işgal etmeyi ya da buna vekalet etmeyi (ya da yerini almayı) mutlaka kabul etmelidir; bilinçdışı onun mevcudiyeti vasıtasıyla ortaya çıkar.

Bir "Kişi" Olarak Analist

Analist bunu yüreklendirebilir de, cesaretini de kırabilir. Açıkçası, analist, kendi kişiliğini analitik ilişkinin dışında tutmaya isteksiz olduğu sürece (yani analizanın bilinçdışının temsilcisi ya da onun bilinçdışının bir vekili olmaya *direndiği* sürece) yeni analizanların çoğunu, analisti az ya da çok kendisi gibi birisi olarak kabullenmeye teşvik etmiş olur.

Ön görüşmelerin seyri içinde, analist analizanın zihninde bir dönüşüm olmasına izin vermek zorundadır: Analist başka bir kişi olmaktan çıkıp başka bir ~~kişi~~ (üzeri çizili "kişi" [*sous rature*]) olmaya geçmelidir. Diğer bir ifadeyle, eğer analist bilinçdışına vekalet edecekse analistin "kişi" olarak mutlak surette gözden kaybolması gerekir. Analizanın söylemindeki sürçmelerde ve çatallanmalarda analist soyut bir öteki, kastı olmadan konuşuyor gibi gözüken bir öteki olmak zorundadır. Kısacası, Lacan'ın

5 Aslında, analist, hastanın (ve neredeyse "dış dünya"daki hemen herkesin) apaçık bulabileceği ifadelerine ilişkin sürpriz, merak ve ilgiyi dışa vurur.

büyük "Ö" harfiyle Öteki diye adlandırdığı neyse ona vekalet etmekle yükümlüdür: Analizan Ötekiye radikal olarak yabancı, tuhaf, "ben olmayan" gözü ile bakar.

Aşağıda göreceğimiz üzere, bu analistin nihai pozisyonu değildir, ama şimdiden analistin niçin kişisel hislerini ve karakter özelliklerini, alışkanlıklarını, beğenilerini ve hoşlanmadığı şeyleri mutlak surette terapinin dışında tutması gerektiğini, bunlar hakkında olabildiğince az şeyi ortaya sermesi gerektiğini açık hale getirmiş olduk. Analistin bireyselleştirici her özelliği analizanın yansıtmalarının şeklini alır. Analistin analizana daha az somut ve daha az belirgin görünmesi onu boş bir ekran olarak kullanmakta kolaylık sağlar.[6]

Analist, analizan tarafından herhangi bir kişi olarak, yani analizana benzer birisi olarak görüldüğünde analizan muhtemelen kendisini onunla kıyaslayacaktır veya kendisini analistle kıyaslayacaktır, analisti taklit edecektir ve eninde sonunda analistle rekabete girecektir. Lacan bu durumda meydana gelen ilişkiyi belirleyenin ağırlıklı olarak imgesel olduğunu söyler. Lacan, bunu "imgesel" olarak niteleyerek, böyle bir ilişki yoktur demez; bu türden bir ilişkinin analizanın benlik-imgesi ve analiste verdiği biçim tarafından ağırlıklı olarak belirlendiğinden söz eder. Analist, analizanın analist imgesiyle kendi benlik-imgesi benzediği ölçüde sevilir, farklı olduğu ölçüde nefret edilir. Analizan, analistin imgesine kendisine davrandığı gibi davrandığında, en başta gelen soru "Ben daha iyi miyim kötü müyüm, üstün müyüm aşağıda mıyım?"dır. İmgesel ilişkiler rekabetin boyunduruğundadır, bu türden bir rekabete çoğumuz kardeş rekabetinden aşinayız. İmgesel düzey, bilginin sahibi olan efendi rolünü oynamakla meşgul bir analistin meydan okumayla karşılaştığı, hatta yerinden edilebildiği düzeydir; böyle analistler bilinçdışını temsil etmekle bağlantılı otoriteyi, dizginleri elde tutmakla bağlantılı otoriteyle karıştırmaktadır.[7] Diğer bir ifadeyle, onların anlayışına göre, analitik durumdaki nihai otorite "kişi" olarak analistte bulunmaktadır; bu yüzden analizanlarına onlardan daha fazla bildiklerini kanıtlamaya koyulurlar ve güçlerini bu temelde tesis etmeye girişirler.

Lacan, imgeseli pek çok analistin "karşı-aktarım" olarak tanımladığı düzeye yerleştirmektedir. Bu düzey analistin kadın veya erkek analizanlarıyla aynı kendini karşılaştırma oyununa yakalandığı düzeydir, kendi açısından onların söylemini anlamaya çalışır: "Burada ne olup bittiğini kavramakta benden ileride mi geride mi?" "Benim isteklerime boyun eğiyor mu?" "Vaziyet üzerinde herhangi bir kontrolüm var mı?"

---

6 Bkz. Lacan, "Intervention on Transference," *Écrits*; *Feminine Sexuality*'de sefil bir halde çevirildi (New York: Norton, 1982).

7 Bkz. Lacan'ın *Écrits*, 595/235'deki yorumları.

"Nasıl oluyor da bu kişi beni bu kadar berbat hissettirebiliyor?" 1. Bölüm'de belirttiğim gibi, Lacan'ın perspektifi karşı-aktarımsal hislerin var olmadığı yönünde değildir, onun söylediği şey daha çok bunların imgesel düzeyde yer aldıklarıdır ve bu nedenle analistin bu hisleri bir kenara koymasının gerekmesidir. Bunlar analizana ifşa edilmemek zorundadır, bu ifşaat yapılırsa, her biri diğerinin imgesel ötekisi olarak analist ve analizan aynı düzeyde konumlanır, bu durumda ikisi de benzer hislere, meşguliyetlere, güvensizliklere sahip olabilen kişiler haline gelirler.[8] Bu durum analizanın analisti bir takım Öteki rollere sokmasını engeller.

---

8 Lacan'ın çalışmasında, küçük "ö" ile yazılan "öteki" terimi neredeyse daima imgesel ilişkiye sahip olduğunuz birisi (size benzeyen birisi, sizin gibi biri) anlamına gelir, buna karşın büyük "Ö" ile yazılan "Öteki" ise, genelde simgesel bir işlevi ifa eden (kural koyan, yasaklayan, idealleri ileri süren, vs.) bir kişiye ya da kuruma gönderme yapar; her ne kadar annenin gerçek ya da imgesel kapasitesi sıklıkla tanımlansa bile. Açık olmak adına, "Öteki"ni simgesel işlev için ve gerçek ya da imgesel olarak anne için ise "anne-Öteki"yi (mOther) kullanmaya çalışıyorum (anne-Ötekinin [mOther] biyolojik anne veya hatta bir kadın olması gerekmez; anne-Öteki (mOther) temel bakımı verendir).

Söz edilmesi gereken başka bir nokta, Lacan'ın "karşı-aktarım" dediği şeyin çok önemli bir bileşeninin olduğudur: Bu sonuncusunu "analistin önyargılarının [*préjugés*], tutkularının, güçlüklerinin [*embarras*] ve hatta uygunsuz bilgisinin bir toplamı" olarak tanımlar (*Écrits*, 225). Analistin önyargıları teorik önyargılar olabilir (örneğin, bir kadının mutlaka "normalliği" elde etmek amacıyla, bir erkekle cinsel ilişki sırasında vajinal doyum almayı öğrenmesi gerektiği inancı; bu, en azından kariyerinin bir noktasında, kesinlikle Freud'un da sahip olduğu bir önyargıdır), bunlar analisti analizanın söylemesi gerekenleri duymaktan alıkoyabilir, analisti analizanın neyi başarması gerektiğine inanıyorsa onlarla meşgul olmaya sevkedebilir. Birçok psikanaliz, psikiyatri ve psikoloji ekolünde terapistlerin hastalarından daha iyi bir "gerçeklik" algısı olduğuna dair sarsılmaz inanç göz önüne alındığında bu özellikle önemlidir. Lacan bize *terapistin gerçeklik görüşünün onun karşıaktarımının ayrılmaz bir parçası olduğunu* öğretir; eğer hastanın *ruhsal gerçekliği* ile uğraşmak isteniyorsa, hastayı gerçekliğin belirli boyutlarının "bloke ettiğine" ve hastanın "şeyler gerçekte nasılsa öyle görmeyi" reddettiğine ilişkin terapistin inancı bir kenara bırakılmalıdır, paranteze alınmalıdır.

Ne kadar iyi bir eğitim görmüş olursa olsun, bir terapist neyin gerçek olduğunu, neyin olmadığını, neyin mümkün, neyin imkansız olduğunu söyleyecek bir hakem ya da yargıç değildir. Terapisti (genellikle terapistin bir tür "normalleştirme" işlevi sunmasıyla meşrulaştırılması asarlanan) *gerçeklik ve bilginin efendisi* olarak işe koşan devasa bir ideolojinin parçası olan, çok-yaygın-bir-ortak kanı, terapistin işinin hastaya gerçekliği açıkça göstermek olduğudur.

Teori başka şekilde göremeyeceğimiz şeyleri, hatta diğer şeylere karşı körleştiğimizde bile görmemizi sağladığından, bir terapist için *bütün* teorik görüşleri dışarıda tutmak açıkçası imkansızdır. Terapist, yeni olan ve kendisinin teorik perspektifine uymayan şeyleri duymak için yeterince açık olmaya ve bu perspektifi sorgulamaya, onu açmaya, at gözlüklerini çıkarmaya, vs. çalışmak zorundadır. Teori olmadan hiçbir şey göremeyiz, ama çoktan sindirilmiş teoriye katı bir bağlılık terapistte sağırlığa yol açar. "Bilgimiz" ve teoriler daima eksik ve yetersiz olacağından karşıaktarımın ortadan kaldırılamayacağı aşikar bir çıkarımdır.

Analizanlar açısından, analistin aynı etkileştikleri diğer herkes gibi hareket eden birisi olduğu kavramını bırakmak sıklıkla çok kolay olmamaktadır. Ancak analist mütemadiyen kendi pozisyonunu sürdürürse epeyce bir imgesel fenomen azalmaya meyleder. Süpervizyonunu yaptığım bir kadın terapistin hastasının söyledikleri, bir hastanın bu alışılmadık türdeki ilişkiyi ne kadar zoraki kabul ettiğini göstermektedir: "Sanırım bu benim *kadınım* olmayacağınız anlamına geliyor." O zamana kadar terapiste uygunsuz tekliflerde bulunmuş, kahve içmek, öğlen veya akşam yemeğine çıkmak istemiş, aynı herhangi bir yerde tanışabileceği başka bir kadınmış gibi davranmış. Bu noktada, en sonunda onun diğerlerine benzemeyen bir Öteki olduğunu kabul etmiş görünüyor.

Simgesel İlişkiler

Lacan'ın çalışmasının erken bir evresinde, analizin amacı simgesel ilişkilerde imgesel tarafından oluşturulan karışıklığı ortadan kaldırmaktı; başka bir deyişle, imgesel çatışmaların ortadan kaldırılması sayesinde analizan Öteki ile olan sorunlarıyla yüzleşebilecekti.

Simgesel ilişkiler nelerdir? Bunları görmenin kolay bir yolu kişinin Yasa'yla, ailesi, öğretmenleri, dini, ülkesi tarafından belirlenmiş olan yasayla olan ilişkisine bakmaktır. Aynı zamanda simgesel ilişkiler insanların aileleri, okulları, medya, dil ve geniş anlamda toplum tarafından onlara aşılanmış olan, derece yapmakta, diplomalarda, statü sembollerinde vb.'de somutlaşan *ideallerin* üstesinden gelme yöntemleri olarak da düşünülebilir. Onlara gösterilen bu hedefleri kovalarken ve elde ederken ketleniyorlar mı? Yoksa onların peşinden ısrarla gidiyorlar mı? Onları elde etmekten, peşlerini bırakarak büsbütün kaçınıyorlar mı? Ya da bu idealleri, *gerçekten denemeden*, kendilerini gerçekten buna vakfetmeden onlara erişme umuduyla sadece dolaylı yollarla mı kovalıyorlar?[9] Gizli bir yakalanma umuduyla yasayı sinsice çiğniyorlar mı? (Yaygın biçimde ideal bir yaşam tarzı olarak savunulan) evlenme ve çocuk sahibi olma konusunda ne düşünüyorlar, şimdiye kadar bu ilişki hakkında kaygı hissetmişler mi ve bunları sonsuza kadar erteliyorlar mı? Bir kariyere başlamışlar mı ve toplumsal ve finansal başarı gibi şeyleri sadece yetersizliklerinden emin olmanın bir yolu olarak mı görüyorlar? Kısacası, ailevi Öteki, eğitimsel Öteki ve toplumsal Öteki tarafından belirlenmiş olan ideal hedefleri benimsemekle ilgili duruşları ne?

9 Yüksek standartlara sahip öğrenciler için çok tipik bir senaryo hiçbir biçimde sınav için çalışmamalarıdır, bu yüzden eğer kötü yaparlarsa, her zaman hazır bir mazeretleri vardır. Eğer böyle öğrenciler "sahip oldukları her şeyi verdiklerinde" ve hâlâ kendilerinden talep edilen yüksek notları alamadıklarında, kendi yetenekleriyle ilgili belirgin sınırlılıkların olduğu gerçeğiyle yüz yüze gelmek zorundadırlar, bu her ne pahasına olursa olsun kaçındıkları bir şeydir.

Simgesel ilişkiler, psikanalizde sıklıkla "kastrasyon anksiyetesi" olarak adlandırılan duruma eşlik eden bütün çatışmaları içermektedir. Örneğin, analizanlar sıklıkla istediklerini iddia ettikleri şeylerin doğrudan peşine düşmezler, çünkü böyle yaparlarsa ailelerinin onlardan yapmalarını istedikleri (ya da öyle düşündükleri) şeyleri kabul etmiş olduklarını düşünürler. Bu nedenle, onların zihninde, belirli bir amaca yönelmek ailelerinin isteklerini tatmin etmekle aynı anlama gelmektedir. "Aman bu olmasın da ne olursa olsun!" "Allah korusun!" "Onlara asla böyle bir zevki tattırmam." Er ya da geç bütün yaşamları, Ötekine hizmet edecek herhangi bir şey yapmaktansa, ailevi Öteki tarafından beslenen ideallere ve ortaya konulan taleplere karşıtlık içinde sürecektir.[10] Bu yüzden, bir anlamda, bütün davranışları bir protestodur: Ötekinin isteklerine gizlice veya pek de gizli olmadan kafa tutarlar. Tabii ki, bilinçli olarak, ailelerine veya toplumsal ideallere karşı isyankâr olmakla ilgisi olmayan davranışları için her türden gerekçeye sahip olduklarına inanabilirler. Bununla birlikte, kendilerini yaşayan protesto sembolleri haline getirirler.

Lacan, 1950'lerin başındaki çalışmalarında, analizin amaçlarından birisinin analizanın simgesel ilişkilerini, yani Ötekine dair duruşunu (ailevi Öteki, Yasa, toplumsal idealler vb.) açığa çıkarmak ve dönüştürmek olduğunu öne sürmektedir. Lacan, iki yalın kategori olan imgesel ve simgesel aracılığıyla analitik durumun bir modelini (Şekil 3.1) sunar; burada simgesel ilişkiler bilinçdışı ve Ötekini (ailesel Öteki, Yasa, toplumsal idealler vb.) içerirken imgesel ilişkiler analizanın kendi ego ya da benlik-imgesini ve kendisine benzeyen diğer insanların benliğini (sağ üst köşedeki "benlik'") içermektedir.[11] Analiz, analizanın arkadaşlarıyla, meslektaşlarıyla, kız ve erkek kardeşleriyle olan (analizanın analizinin ilk dönemlerini işgal etmeye eğilimli ilişkiler olan) imgesel ilişkilerini[12] çağrışım çalışması ("derinlemesine çalışma" olarak da bilinir ya da Lacan'ın genelde verdiği isimle "aktarım çalışması"[13]) aracılığıyla ilerleyici biçimde dağıtmayı amaçlamaktadır, böylece analizanın simgesel ilişkileri odak

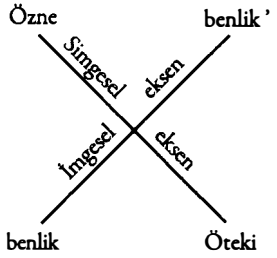
10 Bu, *Écrits*'de bulunan çok daha karmaşık bir cümlenin çok daha basit bir çevirisidir: "Nevrotiğin istemediği şey ve analizinin sonuna kadar gayretle reddettiği şey, kastrasyonunun [yani, Ötekine tabi kılınmış veya bağlı kalmış olması] Ötekinin *jouissance*'ına kurban olmasıdır, kastrasyonunun bu *jouissance*'a hizmet vermesine olanak tanımasıdır" (826/323). Bu kavram 8. Bölüm boyunca tartışılacaktır.

11 Bu model bazen Z Şeması olarak da adlandırılır; örneğin *Écrits*, 548/193'de bulunabilir.

12 Özdeşleşme (bir benlik diğeriyle birlikte) ve rekabetle nitelenir.

13 Lacan'ın buradaki terimi *travail du transfert* (aktarım çalışması), Freud'un *Durcharbeitung*'undan neolojiye dayalı bir standart Fransızca çeviriyle oluşturulan *perlaboration*'a tercih ettiği bir ifadedir. Özellikle bkz., *Écrits*, 596; ayrıca bkz. *Écrits*, 630, *travail du transfert*'in ortaya çıktığı yer. Bu ifade mevcut İngilizce çeviride içerilmiyor (235 ve 236).

noktası haline gelebilir. Aslında, çoğu zaman analizanın imgesel ilişkilerinin anahtarı simgeselde yatmaktadır. Örneğin bir adamın erkek kardeşiyle yoğun rekabeti, ailesinin (ailevi Öteki) bu kardeşe özel davranmasından ya da onu daha akıllı veya daha yakışıklı bulmasından kaynaklanıyor olabilir; kendisinin kendi yaşlarında başka bir adama olan eşcinsel bağlılığı bir simgesel Ötekine, örneğin yaşlı bir öğretmen ya da süpervizöre göre onların aynı pozisyonuyla ilişkili olabilir.

Şekil 3.1 Basitleştirilmiş L Şeması

Bu yüzden Lacan, 1950'lerin başlarında analizin amacını simgeseli örten imgesel boyutu delip geçmek ve analizanı doğrudan Öteki ile olan ilişkileriyle yüzleştirmek olarak kavramsallaştırdı. Bu kavramsallaştırmada imgesel ve simgesel farklı amaçlara hizmet eder.[14] Simgesele vurgu yapmak imgeselin önemini azaltmaktadır. Ama, eğer analist kendisine analizana benzeyen bir kişi rolünü biçerse (simgesel Ötekine karşıt olarak imgesel bir öteki), analistin benliği imgesel eksende analizanın benliğiyle yan yana gelir ve analiz mücadelelerin ve özdeşleşmelerin rekabetçi gücünün bataklığına saplanır. Analist, imgesel özdeşleşmelerin tuzağına düşerek, Lacan'ın dediği üzere, "tedavi edici tek boyut olan" simgesel boyutla ilgili görüşünü kaybeder.

14 Lacan'ın sonraki çalışmalarında, imgesel ve simgesel, eşit derecede önemli düzenler olarak, bir miktar farklı kavramsallaştırılır; mesele artık imgeselin *dağıtılması* olarak değil, daha ziyade simgesel ve gerçekle bağlantılı bir şekilde ortaya konur. Özellikle, XXII. Seminer, *RSI*, 1975-1976'ya, ve bunu takip eden seminerlere bakınız. Ancak, Lacan'ın sonraki açılımlarında analizdeki imgesel özdeşleşmeler vasıtasıyla çalışmanın ve Ötekiyle ilişkilerin açıklığa kavuşturulmasının ve dönüştürülmesinin önemini yok saymaz.

10. Bölüm'de göreceğimiz gibi, Lacan'ın çalışmasının bu erken dönemi, analizin simgesel düzen aracılığıyla (ölüm varsayımı, ölümün sorumluluğunu almayı veya kişinin kendi varlığının-ölüme-doğru olmasını içeren bir Ötekiyle kişinin ilişkisindeki bir değişim) başarıya ulaştığı inancıyla ve arzu düzeyinde meydana gelen çözülmeyle imlenmiştir. Sonraki çalışmalarında, analiz, amaçlarına ulaşmak için simgesel bir çözümün, arzuyu içeren bir çözümün ötesine geçmelidir. Bu bağlamda, bkz., Jacques-Alain Miller'ın Lacan'ın çalışmasının ince bir dönemleştirmesini sunduğu 1993-1994 yılındaki semineri, "Donc" (yayınlanmamış).

Yargıç Olarak Analist

Analist kimdir? Aktarımdan yararlanarak yorum yapan kişi midir? Aktarımı direnç olarak analiz eden kişi midir? Ya da kendi gerçeklik fikrini dayatan kişi midir?[15]

Lacan, *Écrits*, 592/232

Analist, analizanla ilişkisinde kendisini imgesel bir öteki olarak konumlandırma tehlikesinden özenle kaçınırken, ileride bekleyen tehlikelerin farkında olmalıdır. Hepimiz gibi, analizan da aile ve otorite figürlerinden belirli şeyler beklemektedir: Onaylanma, onaylanmama, tanınma, cezalandırma, kısacası *yargı* beklemektedir.

Analizan sadece yargı beklentisinde değildir; onu talep de edebilir! Analizan gibi görülme (ve kendini analizanla kıyaslama) tuzağını başarıyla atlatan analist, kişinin günah çıkaracağı ve sonra tövbe haracı ve kefaret bekleyen bir tür rahip olarak görülebilir. Analist burada Tanrı benzeri bir pozisyona yansıtılmış olabilir: Bu, normallik ve anormallik, doğruya ve yanlışa, iyiye ve kötüye dair bütün soruları istişare etmek için uygun, "her şeyi bilen" bir Ötekinin pozisyonudur. Analistin böyle konular üzerine istişarede bulunmamasının hiçbir surette uygun olmaması hususu bir yana, bu türden yargılar sunmak terapiye zararlıdır. Örneğin analizana belli düşüncelerin ya da fantazilerin kötü olduğunu veya belli itkilerin ya da arzuların anormal olduğunu söylemek muhtemelen bunların, terapi bağlamının dışında sürmelerine rağmen, terapi içinde konuşulmasına son verecektir. Analizana diğer düşüncelerin ya da fantazilerin iyi ve normal olduğunu söylemek de aynı etkiye sahip olabilir. Bu, analizanları kendilerinin böyle şeyleri iyi ve normal algılamamalarındaki nedenleri ortaya sermekten alıkoyar. İlk bakışta analizanın sorunlu gördüğü bir şeyi bir otoritenin normal saydığını duyması rahatlatıcı ve memnuniyet verici olabilir, ama telkinin bu yararlı etkisi, analizanı kendi huzursuzlukları ve çekincelerinin derinine dalmaktan uzaklaştırarak, eninde sonunda biter. Ve konuşma terapideki tek kaldıraç olduğu için, en kısa sürede analizan bir şeyler hakkında konuşmayı bırakır, analist bu alanda herhangi bir değişim getirme umudunu taşıyamaz. Eğer analizanlar, analist onları olumlu veya olumsuz yargılarla ketlediği için kendi deneyimlerinin belirli boyutları hakkında konuşmayı bırakıyorlarsa, analiz onlar için hiçbir şey yapamaz; aslında yaşamın bir boyutuyla ilgili düşünceleri esirgemek, muhtemeldir ki diğer boyutları olduğu kadar, terapistin tüm çabalarını da verimsiz kılar.

---

15 Lacan'ın buradaki tartışması bağlamında, analistin "aktarımdan yararlanarak yorum yapan" kişi olduğu gayet açık biçimde görünüyor; bu son seçenek *Écrits*'den yapılan bu alıntıyı takip eden pasajlarda ciddi biçimde eleştirilmiştir.

Analizanların en tedbirli analistlerin bir iç çekmesini, bir öksürüğünü veya hatta sessizliğini bile, sıklıkla bir onaylamama veya sansürün göstergesi olarak yorumlamaları hâlâ sorun olarak durmaktadır. Analizanlar ailevi, akademik veya yasal Öteki tarafından yargılanmaya alışkın olduklarından, analistten böyle bir yargı herhangi bir yolla, şekille ya da biçimle gelmediğinde bile zihinlerinde bir yargı tesis ederler. Yargı, analistin tarafından herhangi bir eylemi gerektirmeksizin bariz biçimde baştan aşağı içselleştirilmiş hale gelmiştir.

Başka bir deyişle, analist sadece onaylamama konusunda dikkatli olmamalı, aynı zamanda analizanın, onaylamama tavırlarını analiste atfetme eğilimini de önceden görüp müdahale etmek ve bozmak için tedbirli olmak zorundadır. Her ne zaman analizan, analistin herhangi bir şeyi onaylamadığını hissettiğini ifade ederse, analist bunu bir yorum konusu yapmalıdır: Analist bu yansıtmayı ne kabul eder, ne de reddeder, ama bunu çağrışım, açımlama ve yorum için verimli bir alan olarak ele alır. Böylece analist böyle bir tutumu analistin üzerine (analistin, böyle bir tutumu bilinçli ya da bilinçdışı iletmiş olmadığını farz edersek) yansıtanın analizanın kendisi olduğunu apaçık ortaya koymuş olur ve analizanı niçin *bu muayyen tutumu* yansıttığını merak etmeye teşvik eder. Böyle bir tutuma sahip olduğunu doğrudan inkâr edecek yerde yoruma odaklanarak analist analizanın gelecekteki yansıtmalarını engellememeye çalışır – çatışmalı ilişkileri düzeltmeye çalışmakta çok elzem olan aktarımı dağıtabilir bu çünkü. Onun yerine, analist aktarımsal yansıtmaların sürmesine izin verir, –yansıtılmış veya aktarılmış– aktarım hadisesini ("Bu tutumu benim üzerime yansıtıyorsunuz") değil onun içeriğini yorumlayarak aktarımın kaynağı ya da başlangıç noktasıyla bağ kurmaya yönelir.[16] İşinin doğası gereği, analist analizan tarafından sıklıkla Kurulu Düzen'in değerleriyle ilişkilendirilir: çok çalışma, akademik başarı, ciddiyet, kapitalizm vs. Analistin belli bir tarzda giyinmesi, şehrin belli bir bölgesinde yaşaması, evini ya da ofisini dekore etme tarzı ve bekleme odasında duran bir takım dergilere

16 Freud'un ofisinde bulunduğu sırada hararetli bir şekilde öfkesini dışavurarak, Freud ve ailesi üzerine "görgüsüzce ve iğrenç biçimde taciz edici" laflarını yağdırmaya başladığında, Freud'un, Fare Adam'la nasıl başa çıktığını bu bakımdan ele alın. (SE X, 209). Freud, "Öfkenizi benim üzerime aktarıyorsunuz," demez; bunun yerine, onun yaklaşımı, "Geçmişte siz ve babanız arasında mutlaka bir şeyler olmuş olmalı" demektir. Bu yüzden, aktarım gerçeğine ya da aktarımın varlığına işaret etmez, bunun içeriğine veya kaynağına işaret eder. Lacan, aktarım fenomeninin (mesela, analiste sevgi ya da nefretin ortaya konması) analizin diyalektik hareketi durakladığında ya da hiç ilerlemediğinde kendini gösterdiğini öne sürer. Analizan yeterince mantıklı biçimde, bu duraklamadan sadece mevcut olan diğer insanı, analisti suçlar. "Aktarımı yorumlamak ne demektir? Bu çıkmazın boşluğunu bir cazibe/tuzak ile basitçe yer değiştirmek" (*Écrits*, 225). Zaman zaman bu süreci yeni bir noktaya taşıyabiliyor olması, bu cazibenin/tuzağın hiç kullanışlı olmadığı anlamına gelmez.

abone olması, bütün bu olgular analizanın analisti belli değerlerin temsilcisi olarak görmesine yol açar. Analizan bu değerleri tamamen reddediyor, elde etmeyi başaramıyor ya da başarıyla kovalıyor olsa da bu kovalamanın kendisine yabancılaşmış hisseder. Böyle değerler tabii ki "analistin kişiliği"ne, yani bir birey olarak analiste ilişkindir ama analizan muhtemelen bu değerleri analist olarak onun rolüne de atfetmektedir. Analist mutlak surette böylesi atıfların yoruma açık olduğunu, analistten çok analizana dair bir şeyler anlattığını özenle belirtmek zorundadır.

Aynısı analizanın analiste atfettiği olumlu yargılar için de geçerlidir. Analist analizanın davranışlarını onaylamak için orada değildir, ama analizanlar analistin değerleri hakkında ikinci bir tahminde bulunurlar ve bunları doğrulamaya, onun arzusunu tahmin etmeye ve doyurmaya çalışarak, analistin onlardan olmalarını istediğine inandıkları hale gelerek analistin onayını kazanma arayışındadırlar. Bu, özneyi Ötekinden ayrılmaya sevk edeceği yerde daha da büyük bir bağımlılığa yol açan başka bir nevrotik stratejidir. Bu, öznenin ebeveynleri tatmin etmeyi denediği ve sonra da onlara gizlice karşı çıktığı veya hüsrana uğrattığı ya da kendi hilafına onları doyurduğu, genellikle ailevi Ötekiyle olan önceki ilişkilerin tekrarlanmasıdır.

Analist bilerek ya da bilmeyerek analizanı onaylar görünürse bunun etkisi çoğunlukla saf bir telkin olur: Analizan doğru şeyi yaptığına veya iyiye gittiğine inanmayı, onaylanan davranışı sürdürmeyi, böylece Ötekinin görüşüne bağımlı kalmayı sürdürmüş olur. Hâlâ körü körüne diğerlerinin görüşlerinden etkilenen analizan, eğer analistin görüşünü onaylamayan kişilerle bir araya gelirse, sonunda her şeyi sorgulamaya başlayacaktır. Böyle vakalarda şu soru ortaya çıkar, "Kimin etkisi daha güçlü, analistin mi, yoksa arkadaşlarının mı?" Nihayetinde bu yanlış bir sorudur. Telkinin etkisi analist bu ilişkiyi sürdürdüğü sürece devam eder, burada analistin analizanın hayatı üzerinde en çok etkiye sahip kişi olduğu varsayılmaktadır.

Süpervizyon verdiğim bir terapist, kadın bir hastasındaki hayret verici iyileşmeye oldukça şaşırmıştı, hastaya terapinin terapistle hastanın arkadaş olmasıyla ve bir arkadaşın yapabileceği gibi onu desteklemekle ilgisi olmadığını, ama tabiri caizse hastayı kendisini destekleyebilir hale getirmekle ilgili olduğunu belirtmişti. Bir sonraki seansta, hastanın destek için ısrarlı talepleri sona ermiş ve hasta sonraki dört seans boyunca yeni bir bağımsızlık ve mutluluk hissi bulduğunu bildirmişti. Hasta için böyle bir çözüm hızlı bir tedavi edici değer taşısa bile, açık ki bu iyileşme birincil olarak telkine bağlıydı ve hasta henüz kalıcı bir ilerleme göstermemişti.[17] Hasta, terapistin kendisinden istediği şeyin bir kısmını

17 Aslında, Freud'un belirttiği gibi, "Sağlanan başarıları çok kısa zaman sonra analiz çalışmasına yardımcı olan bir şey olmaktan ziyade engeller olarak görüyoruz" (SE XVI, 453).

bir anlığına görmüştü ve kendi arzusunu terapistinkine tabi kılarak bunu sağlamaya koyulmuştu.

Neden Olarak Terapist

İmgesel öteki rolünün tahttan inmesiyle, analist analizan tarafından genellikle Yargıç rolüne atanır, fakat analist mutlaka bu pozisyondan da inmelidir.[18] Analitik seanslar boyunca onun neyi vurguladığı çok ayırt edicidir, analizanı belirli şeyler hakkında konuşmaya ve belirli şeyler hakkında konuşmamaya yüreklendirmek, bununla birlikte analizanın "dış dünyadaki" eylemleri ya da fantazileri ve düşünceleri üzerine yargı bildirmekten mutlaka geri durmak gerekmektedir. Ne imgesel ne simgesel Öteki, analist için geriye kalan rol nedir?

Önceden de belirttiğim gibi, pek çok yeni analizan kendi sürçmelerinin ve hece karıştırmalarının sorumluluğunu almamaya, bu sorumluluğu analiste yüklemeye eğilimlidir. Bir hasta terapistine şöyle demişti, "Söylediğim her şeyde hep karanlık ve kirli şeyler gören birisiniz!" Başlangıçta analizanlar bir sürçmede genellikle dil kaslarının kontrolüyle ilgili basit bir sorun ya da küçük bir dikkatsizlik görürler.[19] Analist bunlara bazı Öteki anlamları atfeden kişidir.

Ancak, zaman geçtikçe analizanların kendileri de sürçmelere anlam atfetmeye başlarlar, ama bu tuhaf Öteki söylemin bilinçdışının yerine geçtiğini düşünmeyip, nedeni analistte bulurlar: "Bugün buraya sizi görmeye geleceğimi bildiğimden, dün gece bir rüya gördüm." Analizde sıkça duyulan böylesi ifadelerde analist analizanın rüyalarının nedeni olma rolüne atanmaktadır: "Sizin için olmasaydı böyle bir rüyayı görmezdim." "Bu rüya sizle ilgili." "Dün gece rüyamda sizi gördüm." Rüyalar, fantaziler ve sürçmeler gibi bilinçdışı oluşumlar analist için, analiste nakledilmek için, analiste bir şeyi anlatmak için üretilir. Bu anlamda analist onların ardında bulunmaktadır, onların üretiminin gerekçesidir, kısacası onların nedenidir.

Analist de analizan gibi bir öteki olarak görüldüğünde, analist analizan için imgesel bir nesne ya da öteki olarak addedilir. (Lacan bunu *á* olarak yazar, "*a*", Fransızca "öteki" anlamına gelen *autre* kelimesinin baş harfidir. Lacan bunu italik yazarak imgesel olduğunu belirtmektedir. Öznenin kendi benliği ise *á*'dan farklı olarak, *a* ile ifade edilir). Analist bir yargıç ya da ebeveyn olarak görüldüğü zaman, analizan için bir tür simgesel nesne ya da Öteki teşkil eder (ve "Öteki" demek olan *Autre*'un

18 Bundan, analistin, analizanın düşüncelerini, hiddetini, aşkını, vb.lerini üzerine yansıtabildiği boş bir ekran olma rolü oynamayı sonlandırması gerektiği anlaşılmamalıdır.

19 Bu bağlamda, "Dilim köpek dişimin arasına girdi ve ne söylediğimi göremiyorum" ifadesini düşünün.

A'sı ile ifade edilir). Analist analizanın bilinçdışı oluşumlarının nedeni olarak görüldüğü zaman ise analizan için "gerçek" bir nesne teşkil edecektir (ki bu da "objet *a*" tabiri ile ifade edilir). Analist bu manevrayı yapınca, artık analizan tarafından neden pozisyonuna yerleştirilir (analizanın rüyalarının ve bu rüyaların doyurduğu isteklerin nedeni, kısacası analizanın arzusunun nedeni), tipik olarak analizin ilk evrelerine eşlik eden analizanın aktarım aşkının ya da "pozitif aktarımının" belirli dışavurumları iyice azalabilir, daha az "pozitif " olan bazı şeylere yol verebilirler.[20] Analizan, analistten tahriş edici bir madde gibi "derimin altında" diye söz etmeye başlayabilir. Başlangıçtaki seanslar boyunca rahat ve huzurlu görünen analizanların (ancak kesinlikle çoğunluğu böyle değildir) rahatsızlık, gerginlik ve hatta bu yeni duruma, analistin hayatlarında ve fantazilerinde oynadığı yeni role karşı isyankarlık belirtileri göstermeleri ya da bunları dile getirmeleri mümkündür. Analist çok önemli hale gelmektedir, gündüzdüşlerinde, masturbasyon fantazilerinde, önemli ötekilerle ilişkilerinde vb. görünmeye başlar.

Böyle tatsız bir durum analize giden kişilerin genelde bekledikleri bir şey değildir ve gerçekten de Lacancı olmayan analizler sıklıkla bu noktaya kadar gelemez. Bazı analizanlar, analistin hayatlarındaki bu "davetsiz" rolüyle karşılaştıklarını hissettiklerinde tedavilerini bırakma eğilimindedir ve çoğu analist (bazen "negatif terapötik reaksiyon" denilen) böyle hislerin ortaya çıkmasını teşvik etmeye, buna omuz vermeye, bunlarla uğraşmaya gönülsüzdür. Aslında, böyle analistlerin kullandığı terapi kuramı zaten bu türden davetsiz bir rolü verimsiz saymaktadır. Lacan ise tam tersine, buna *analizin Arşimet noktası* gözüyle bakmaktadır, yani analistin semptomu yerinden oynatabilmek için kullanacağı kaldıracın dayanak noktası olarak. Lacan'a göre, analizan için analistin arzunun *nedeni* pozisyonunda olması *analizin motor gücüdür*; başka bir deyişle, aktarımın, bir analizde son nokta olarak analistle özdeşleşme yerine başka bir şeye yönelmesi için analist mutlaka bu poziyonu işgal etmelidir (bazı psikanalistlerce analizin amacı analistle özdeşleşme olarak tanımlanmaktadır).

"Negatif aktarım", analizanın analisti arzunun nedeni olarak konumlamış olduğunun temel göstergesi değildir, olsa olsa onun olası tezahürlerinden biridir. Bununla birlikte, bir çok farklı türden terapistte görülen, negatif aktarımın (neticede bu aktarım aşkının diğer yüzüdür; aşk ve nefret bütün duygulanımlardaki asli çiftedeğerlilik

20 Freud'un bize söylediği üzere, "aktarım aşkı" olarak da bilinen, pozitif aktarım en az negatif aktarım kadar bir direnç biçimi olarak ortaya çıkabilir. Özellikle, bkz., "Observation on Transference Love," SE XII, 159-171.

aracılığıyla yakından ilişkilidir)[21] ortaya çıkmasından kaçınma ya da çıkacak olursa hızlıca nötralize etme çabası, saldırganlık ve öfkenin hasta tarafından terapiste yansıtılmasının uygunsuz hislere dönüştüğü anlamına gelir. Böylece hastalar bunları terapide ifade etmemeyi öğrenirler ya da ifade edecek olurlarsa, terapist bunun hastanın yansıtması olduğunu, öfke ve saldırganlığın *aslında doğrudan terapiste yönelmediğini* açıklama fırsatından derhal yararlanır; dolayısıyla hissiyatın yoğunluğu ve yansıtmanın olası terapötik kullanımları etkisiz hale gelir. Bu yüzden öfke ve saldırganlık terapistle birlikte asla çalışılamaz, ama bunun yerine "akılcı biçimde" incelenir.

Freud ise tam tersine, analizi analist ve analizan arasındaki bir muharebe olarak karakterize etmiştir:

> Hasta bilinçdışı itkilerin uyanışlarının ürünlerini eşzamanlı ve gerçek olarak görür; hasta tutkularını gerçek durumu hesaba katmaksızın eyleme koymayı amaçlar. Doktor ve hasta arasında [birbirini takip eden] mücadeleler... aktarım fenomeninde adeta ayrıcalıklı bir rol oynarlar. Bu alanda mutlaka zafer kazanılmalıdır. Zaferin bu dışavurumu nevrozun kalıcı bir tedavisidir. Aktarım fenomeninin kontrol edilmesinin tartışılmazlığı psikanalistin büyük zorluklarını ortaya koyar. Ama unutulmamalıdır ki, hastanın gizli ve unutulmuş acil ve aşikar erotik itkileri bize kesinlikle paha biçilmez hizmetler yapmaktadır. Her şey söylendiğinde ve yapıldığında, herhangi bir kişiyi *gıyabında* veya *benzeriyle* yok etmek mümkün değildir. (SE XII, 108)

Diğer bir deyişle, hasta ruhsal çatışmaları, mesela kişinin ebeveynlerine karşı duyduğu saldırganlık ya da aile üyelerinden birine duyulan nefreti, ancak analistle şu andaki ilişkisi içinde mevcut hale getirerek ele alabilir. Bunları ele alıp çalışmanın asıl anlamı, onları entelektüel olarak görmek ve "işlemek" değil, bir kişiyle semptomatik ilişki halinde bulunan içsel libidinal çatışmanın kendisini analistle ilişkide tekrar etmesine ve tüketmesine mutlak surette izin vermek gerektiğidir. Eğer analizana izin verilen tek teknik verbalizasyon (şeyleri kelimelere dökmek) olursa analistten ve analizden gerçek bir ayrılma asla gerçekleşmez.[22] Çatışmayla dolu bir ilişkinin bütün asli özelliklerinin, bununla ilgili hatırlanan bütün dinamiklerin ve olumlu/olumsuz bütün duygulanımların tüm gücüyle, olabildiğince ileri düzeyde yansıtılmasına izin vermek gerekir. Freud ve Breuer'in *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da ortaya koydukları ilk derslerden birisinin, travmatik olayların hatırlanmasının, buna eşlik eden

---

21 Freud'un söylediği gibi, "[sevecen ve düşmanca duyguların] kendiliğinden mevcudiyeti, diğer insanlarla yakın ilişkilerimizin çoğunluğunda baskın olan duygusal ikircikliliğin iyi bir resmini oluşturur" (SE XVI, 443).

22 Bunu söylemenin başka bir yolu burada daima nicel bir etkenin dahil olması olabilir: duygulanım ya da libido.

duygulanım yatışmadığı için, semptomların değişmesine yetmediği yönündeki gözlemleri olduğu akıldan çıkarılmamalıdır.[23]

Aktarımın, (geçmişteki kişiler ve olaylar aracılığıyla uyarılan) *duygulanımların analitik çerçevenin şimdi ve buradasına aktarılması* olarak görülmesinin anlamı, analizanın kendi geçmişindeki ve halihazırdaki önemli figürlerle ilişkisinde hissettiği bütün bir duygular serisini analistin üzerine yansıtılabiliyor olmasını gerektirmesidir. Eğer analist "kendisi olmak"la ya da "iyi baba" veya "iyi anne" olmakla meşgulse, aşağıdaki gibi bir takım şeyler söyleyerek muhtemelen kendini analizanın onu yerleştirmeye çalıştığı rolden hızlıca uzaklaştırmayı denemektedir, bu amaçla "Ben sizin babanız *değilim*" veya "Yansıtıyorsunuz" gibi şeyler söyler. Böyle bir ifadeyle taşınan mesaj, "Beni onunla karıştırmayın" ya da "Bu yansıtmaya uygun değil"dir. Ama analist duyguların aktarımı yoluyla ortaya çıkan bu yanlış kimlik vakasını ne yüreklendirse ne de cesaret kırıcı davransa ve ortaya çıkan farklı kişilerin yansıtılmasına izin verse daha iyi yapmış olur; elbette, terapinin sürekliliğini tehlikeye atacak kadar ileri gitmediği sürece.

Analist aktarım *olgusunu* yorumlamaktan ya da analizana bir şeyleri analistin üzerine yansıttığını veya aktardığını açıklamaktan çok, dikkatini doğrudan yansıtmanın *içeriğine* (düşünsel ve duygulanımsal içeriğine) yoğunlaştırarak, analizanın bunları sözcüklere dönüştürmesini sağlamaya çalışmalıdır. Bunları engellememeli ya da yasaklamamalıdır, analizanı bunlarla ilgili suçlu hissettirmemelidir, bunların üzerine konuşmasını sağlamalıdır. Burada analist, genellikle yorumlamaktan çok soru sorarak, ortaya çıkmaya başlayan içerik (düşünceler ve duygular) ve kişiler, durumlar ve ilişkiler arasında yeniden bağlantılar tesis etmelidir.[24] 8. Bölüm'de sunduğum obsesyon vakasında bu yaklaşımla ilgili somut bir örnek veriyorum.

---

23 Bkz. Histeri Üzerine Çalışmalar, özellikle 1. Bölüm, SE II'de.

24 Nasıl ki kişinin aktarım olgusunu değil onun içeriğini yorumlaması gerekiyorsa, kişi "direnci" yorumlamaktan da kaçınmalıdır, aktarımın varlığı direncin bir tezahüründen başka bir şey değildir. Bir benlik savunmasından fazlası olmayan direnç, Lacan'a göre yapısaldır, çünkü simgeselleştirmeye direnen gerçekten doğar; analizanın deneyimi kelimelerle ortaya konmaya direndiğinde, yalnızca mevcut başka bir kişiye tutunur, o kişiye saplanır, o kişinin yanına sığınır: analiste. Bu yüzden aktarım direncin, kendi simgeselleştirilmesine karşı, dile getirilmesine karşı gelen gerçeğin (örneğin, travma) direncinin doğrudan bir ürünüdür. Öyleyse analizanın direnmekle *suçlanması* muhtemelen ne anlama gelir? Tabii ki, analizanın direndiği anlamına, ki bu verili, yapısal bir zorunluluktur. Yorum, salt direnç olgusunu değil, travmatik olayın ya da deneyimin sözelleştirilmeye direnmesini amaç edinmelidir. Direnç ve onun "yorumu" üzerine, bkz. *Écrits*, 332-336; gerçeğin simgeselleştirilmesi üzerine, bkz. Aşağıdaki 8. Bölüm (bir histeri olgusu tartışması) ve *Lacanian Subject*, 3. Bölüm.

Neden olarak analist (analizanın sürçmelerinin, rüyalarının ve fantazilerinin nedeni, analizanın aşkının ve nefretinin nedeni, kısacası analizanın arzusunun nedeni olarak analist) tartışması fazla hızlı gitmeme yol açtı; bu konuya, pek çok başka kavramı devreye soktuktan sonra, 5. Bölüm'de tekrar döneceğim. Arzunun nedeni kavramı çok önemli bir rol oynamaktadır, örneğin Lacan'ın "temel fantazi" dediği durumda, fantazi analizanın asli semptomunun işaret ettiği doyumu sahneye koyar. Fantazi tartışmasında görüleceği gibi, sadece analist analizanın fantazisindeki nedenin yerine geçtiğinde bu fantazi değiştirilebilmektedir.

4
Yorum: Arzu Alanının Açılması

Arzu, insanın özünün ta kendisidir.
Spinoza, *Etika*

Tekniğimiz arzuyu ele almayı, ona müdahale etmeyi ve hatta kusurlarını gidermeyi içermektedir.
Lacan, X. Seminer, 22 Mayıs 1963

Talebe karşı Arzu

2. Bölüm'de gördüğümüz üzere analizanın talebi asla göründüğü gibi ele alınmamalıdır. Analizan, görünürde haftada üç yerine iki seans talep ederken, kendisine ait gerçek arzuyu ortaya koymaktansa, belki de sadece (para tasarrufunu ve eşinin çok da değişmemesini isteyen) kocasının ona dayattığı biçimde hareket ediyor olabilir. Analizan, baştaki seans sıklığının sürdürülmemesini, analistin şiddetle kabul etmeyeceğini, hatta reddedeceğini bilerek ya da bilmeyerek umuyor olabilir. Analizan bu talebi kendisi yapıyor olsa dahi, bir anlamda analistin reddedeceğini umuyor olabilir.[1]

Eğer analist, analizanın seans sayısını azaltma isteğine kolayca teslim olursa, analizana, kendi zihninde bu isteğin çatışan düşüncelerin ve isteklerin rol oynadığı bir ifade, potansiyel olarak karmaşık olan bir şey değil, çok basit bir şey, "gerçek bir ihtiyaç"ın ya da "doğru düzgün bir talep"in dışavurumu olduğunu göstermiş olur.[2] Aslında analist, analizan tarafından "basit" bir talebin ya da arzunun veya arzu bağlantılarının dışavurumu olarak yapılan her ifadeyi yorumlama yetisine sahip olmalıdır.

1 Örneğin, kadın bu ricasının, analizinde daha ileri gitmeye direncinin ve analizinde yakın zamanda olan gelişmelerden duyduğu korkunun bir tezahürü olduğunun bir düzeyde farkına varabilirdi.

2 Analistin analizanı daha sık görmeye dönük ilgisi analizan tarafından da anlaşılabilir.

Tıpkı bir dinleyici kitlesinin, bir öğretim görevlisinin söylediklerine gülerek, onu bir şakaya ya da anlamsız bir yüz ifadesiyle şakayı sıkıcı bir beyana dönüştürmesi gibi ve tıpkı bir annenin çocuğun her ağlayışını yemek vasıtasıyla bir beslenme talebine dönüştürebiliyor olması gibi, analist de bir dinleyici olarak analizanın söylediklerini bir talep ya da arzunun bir ifadesi olarak okuyabilir. Dinleyici ya da kamu, kişinin söylediğini belirleme gücüne sahiptir. Ve bir konuşmacının ne "kastettiği" ya da ne "demek istediği" ile insanların ne duyduğu arasında açıkça bir ayrım vardır. Anlam, Lacan'ın dediği gibi, Ötekinin mahallinde (ya da zemininde) kamu tarafından belirlenir. Çok belli bir şeyi bilinçli bir niyetle iletmek istemenize rağmen, sözlerinizin anlamı daima diğer insanlar tarafından, Öteki tarafından belirlenir.

Politikacıların korkulu rüyası, sözlerinin basın ya da muhalefet partisi tarafından "çarpıtılması"dır, onların kastetmedikleri bir şeyi söylemiş gibi gösterilmeleridir. Ancak "iletişim"in doğası budur: Bir şey ifade etmek için başkalarıyla konuşuruz, ama bizim ne kastettiğimizi, sıklıkla bizi dehşete düşürse de *başkaları* belirler. Ve bazen de esaslı kararları dayandırdığımız şey, söylediklerimize dair *başkalarının* yorumudur. Dinleyicinin gücü çok önemlidir.[3]

Dolayısıyla bir dinleyici olarak analistin gücü de çok önemlidir. Analist, analizanın açıklamalarını sürekli "basit" talepler dışında bir şeyler olarak "duyarak", arzunun, talebin altından ya da arkasından bir an için görünüp kaybolduğu bir alan açabilir.[4] Nitekim, 2. Bölüm'de bahsettiğim gibi, analizin son derece önemli bir hedefi,

---

3 Bir tür "samimi iletişimi" ya da en azından adını temize çıkarmayı sağlamak umuduyla yanlış anlamaları ortadan kaldırmaya çalışan siyasetçi, açıklamalarını basının ve kamuoyunun "yanlış yorumlamaya" ve "tersinden anlamaya" devam ettiğini fark eder. Politikacı, bu suretle Lacan'ın bize öğrettiği yenilir-yutulur-gibi-olmayan hakikati öğrenir: *İletişimin özü yanlış-iletişimdir*. Lacan'ın kendi sözleriyle, "İnsanlararası söylemin temeli yanlış anlamadır [*malentendu*]" (III. Seminer, 184).

4 Bu noktada Lacan'ın ihtiyaç, talep ve arzu arasında yaptığı ayrım üzerine bir kaç söz söylenebilir: "Arzu" insanın deneyiminde verili, doğumdan beri orada olan bir şey değildir; "talep" de değildir. Biyolojik olarak belirlenmiş mücadelelere (beslenme için söylenebilir) Lacan "ihtiyaçlar" adını verir. (O, "ihtiyaç" terimini popüler Amerikan söyleminde kullanıldığı gibi, olmadığında başa çıkamayacağımızı hissettiğimiz şeyleri ihtiyaç diye adlandırılan bir şey ve kendimize ve süreceğimiz hayata dair bir tür imgeyle uyuştuğunda ihtiyaç denebilen bir şey gibi kullanmaz.) Yemek yemeye ve dışkılamaya ihtiyaç duyarız; sıcaklığa ve duygusal yakınlığa ihtiyaç duyarız; belirli bir yaşa kadar, bu saydıklarımızdan mahrum kalırsak ölebiliriz. Bebekken ihtiyacımız olan şeylerin çoğunu kendimiz sağlayamayız ve ihtiyaçlarımız için ötekilere başvurmak zorundayızdır. Onlardan bize yardım etmelerini isteriz ve bunu ağlayarak yaparız. Onlardan taleplerde bulunuruz: Bir talep başka bir kişiye *hitap eden* bir ihtiyaçtır.

Ancak bebeğin konuşması epeyce anlaşılmaz olduğundan, insanlar onların ağlamalarını yorumlamak zorundadır. Bir bebek ağladığında istediğinin ne olduğunun *bilindiği* söylenemez; bu

talebin sabitliğinin ve sebatının ötesine geçip arzunun değişkenliği ve hareketliliği yönüne gitmektir: Analizanın arzusunu "diyalektikleştirmek"tir. Analistin tasarrufundaki araçlardan birisi, analizanın her beyanının, her temennisinin, "saf ve basit" biçimde niyet ettiği her şeyin ardındaki olası arzuya kulak vermektir.

Uzun yıllar önceki bir analizan olarak, bu yöntemin zaman zaman ne kadar çileden çıkarıcı olduğunu biliyorum. Yine de bu, analizanların kendi güdülerini daha ciddi olarak, derinlemesine incelemelerini sağlamanın anahtarıdır.[5] Bir analizan olarak, kişi analistinin yapısal gereklerden ötürü dobra dobra konuşamadığı ya da bazen terapi sürecini etkileyen *gerçek* durumların (iş, para ve sağlık meseleleri gibi) varlığını kabul edemediği izlenimini edinebilir. Ama *analist dirence yol açacak herhangi bir konuda duruşunu korumalıdır* ve aslında çoğu analizan geriye dönüp baktığında,

---

eylemin *anlamı*, çocuğun ifade eder durumda göründüğü acıyı adlandırmaya çalışan aileler veya bakıcılar tarafından temin edilir (örneğin, "o acıkmış olmalı"). Bu, bir çeşit genel huzursuzluk, üşüme ya da ağrı olabilir, ama deyim yerindeyse bunların anlamı bebeğin ailesinin yorumlaması aracılığıyla dayatılır. Eğer bir ebeveyn bebeğinin ağlamasına yiyecekle yanıt verirse, huzursuzluk, üşüme ya da ağrı geriye dönük olarak açlık "anlamında", açlık spazmı olarak belirlenecektir. Hiç kimse bebeğin ağlamasının arkasında üşüme olmasının bunun doğru anlamı olduğunu söyleyemez, çünkü *anlam açığa vurulmamış bir üründür*. Aslında, bir bebeğin ağlamasına sürekli olarak yiyecekle karşılık vermek onun bütün huzursuzluklarını, üşümelerini ve ağrısını açlık biçimine dönüştürebilir. (Bu yüzden anlam bebek tarafından değil öteki insanlar tarafından belirlenir, yani Öteki tarafından.) Bazı ebeveynler, her talebi saf ve basit bir ihtiyaç temelinde okuyarak, her ağlamayı biyolojik bir ihtiyacın bir ifadesi olarak alırlar; böylece bebeğin ağlaması (başka bir kişiye hitap eden bir talep) ihtiyaca indirgenir.

Diğer ebeveynler ise çocuğun ağlamasını bazen başka bir şeye, biyolojik ihtiyaçlardan farklı bir şeye, daha az somut, acil, biyolojik ihtiyaçlarla daha az ilişkili bir şeye dönük arzunun (muhtemelen ilgilenilmeye, kucağa alınmaya, insan temasına, varlığına dönük veya daha az belirgin, fark edilemeyecek bir şeye dönük bir arzu) tezahürü olarak okurlar. Talebi ihtiyaca indirgemek onun içinde örtük olan Ötekine hitabı, yani öznenin Ötekine hitap etmesi, ondan istekte bulunması ya da onun ilgisini çekmesi olgusunu yanlış anlamak veya feshetmektir.

Tıpkı bir ebeveynin bebeğin taleplerini ihtiyaca indirgemesi ya da onları arzuya açması gibi, analist de analizanın taleplerini göründüğü gibi ve onları doyurarak ele alabilir (örneğin, haftalık seans sayısını azaltma ricasına teslim olarak), veya bunun yerine bunların arkasında arzunun bir ifadesini görür, bu sayede arzuyu aydınlatır ya da yaşatır.

Bir bakıma, *arzu talebin içinden filizlenir; bu filiz büyümeden koparılabilir*, yani ihtiyaca indirgenebilir *ya da çiçeklenmesine izin verilir.*

5 Bir keresinde bir psikoterapist bana, muzafferane olduğu aşikâr bir ses tonuyla, hastalarından birinin, onunla terapiyi tamamladığında, onun bir Lacancı *olmadığı* için minnet duyduğunu ifade ettiğini, eğer Lacancı olsaydı söyleyebileceği her şeyi söylediği gibi ele almak yerine tartışmaya açık hale getirebileceğini söyledi. Bu hikaye sonradan bu terapistin bir tür ego psikolojisiyle uğraşan birisi olduğu izlenimimi doğruladı: Kendine dair bilinçli olarak kabul edilmiş görüşlerden başka hiçbir şeyi yansıtmama niyeti olan hastanın açıklamalarını yüzeysel olarak değerlendirmekteydi.

ilk baştaki "basit istekler" olarak (seans kaçırmak, daha az sıklıkta gelmek ve benzeri durumlar) olarak inandıkları şeylerin ardında başka saikler yattığını kabul edecektir.

O yüzden, tanıdık bir yöntem olan "hastanın taleplerine ket vurmak", hiç de arzuyu öne çıkarmak uğruna "analitik konumun sınırlarını sürdürmek" için benimsenmemiştir. Hastanın belirttiği isteği basit bir rica olarak yorumlamak ya da o isteği yerine getirmek, bunun ardında gizlenmekte ya da ifade edilme ihtiyacı içinde olan arzuyu susturmaktır. Hastanın her talebine karşılık vermek, en sonunda, onu kaygılı hale bile getirebilir; herhangi bir eksiklik olmadığı zaman, talep edilmiş olan her şeye boyun eğildiğinde arzunun önüne taş koyulmuş olur. Arzulanacak hiçbir şey kalmamıştır.

Yorum: Arzudaki Eksiği Ortaya Çıkarmak

Hazzın hakimiyeti altında, arzu ortadan kaybolur.
Lacan, *Écrits*, 773-774

Kişinin asıl eksiği, hedeflediğidir
Aristoteles, *Nicomachean Ethics*, 1159b14

Arzu eksiklikten doğar. Eğer bir kişiye istediği her şey verilirse artık başka bir şey ister mi? İstediği her şeyin verildiği şımarık bir çocuk, genellikle can sıkıntısından yakınır. Marilyn Monroe'nun söylediği eski bir şarkının sözleri şöyle: "İstediğini aldıktan sonra onu istemezsin." Tatmin, arzuyu toprağın altına gömer.[6]

Bu belli türde bir yorum için de geçerlidir. 2. Bölüm'de başlangıç niteliğindeki görüşmeler boyunca analistin elinin altındaki müdahale türlerini tartışmıştım (buna noktalama ve kesme de dahil) ve sonraki aşamaya geçene kadar yorumun etkisinin az olduğunu veya hiç olmadığını öne sürmüştüm. Ancak o zaman bile *tüm yorumlar aynı değildir*.

Çağdaş psikoterapi ve psikanalizdeki en yaygın yorumlama şekli şöyle nitelendirilebilir: Terapist, hiç belirsiz ifade kullanmadan, hastaya o düşüncenin, rüyanın,

6 Eğer ütopya hiçbir şeyin istenmediği bir "yer" ise, bunun üzerine arzu da, arzuya dönük bir gerekçe ya da çağrı/neden de olmayacaktır. David Byrne'ın dediği gibi, "Cennet hiçbir şeyin olmadığı bir yerdir."

Lacan, VII. Seminer'deki (14. Bölüm), incelikli talep ve arzu tartışmasında, "doyum [sırasında] talebin parçalanması arzu öldürülmeden meydana gelmez" (239) der. Göreceğimiz üzere, doyum arzuyu defnetmeye eğilimliyken, tersine arzu, şüphesiz arzulamaya devam etmek için, doyumu (spesifik olarak dürtülerin doyumunu) engellemeye meyillidir.

fantazinin ya da semptomun anlamı hakkında neye inandığını söyler. Bazı terapistler, hastanın yorumu hızlıca anlayacağından emin oluncaya, hasta aynı yoruma ulaşmaya iyice yaklaşana kadar bekler. Yine de terapist (dinleyici ya da Öteki olarak) *bunun* asıl anlam olduğunu hastaya ileterek, genellikle çok belirli bir anlam oluşturur.

Bu şekilde anlaşılan bir yorum, kabus gördüğünde kabusu onun için yorumlayarak çocuğunu sakinleştiren bazı ebeveynlerinkine yakındır. Bu ebeveynler, çocuğun sinirlerini yatıştırmak üzere tasarlanmış, basit, güven verici bir yorum yapma çabası içine girerek çocuğa, ilişki kurabileceği, elle tutulur bir şey verirler: o gün daha önce izlenmiş bir televizyon programı, bir masal karakteri ya da bu türden bir şey. Bu tür yorumlar yapan evebeynler, rüyayla olası yegane çağrışım bağını koparırken diğerlerine giden yolu kestiklerinin farkında olabilirler de, olmayabilirler de (örneğin, korkunç masal kahramanının çocuğun zihninde kendi babasıyla ilişkilenmesi durumu). Ancak endişelerinin tamamen pratik bir odak noktası vardır: çocuğu sakinleştirmek.[7]

Kehanetvari Konuşma Olarak Yorum

Etkileri anlaşılan bir yorum psikanalitik bir yorum değildir.
Lacan, *Cahiers pour l'Analyse* 3 (1966): 13

Vermiş olduğum örnekten net olarak anlaşılıyor olmalı ki, bu türden bir yorum daha çok belirli bir amaçla sınırlıdır, sadece kısa vadeli sonuçlara (mesela, kişinin çocuğunun yeniden hızlıca uykuya dalmasını mümkün kılmak) hizmet eder. Lacan'a göre, analitik durumdaki yorum genellikle çok daha farklı bir amaca hizmet etmelidir. *Belli bir anlama bağlamaktansa, birden fazla anlamı ortaya atma girişiminde bulunmalıdır.* Bir anlama bağlamak, benim, analizanın benliğine "uyarlama" olarak

7 Bazı Lacancılar, kendi düşüncelerinin ve halüsinasyonlarının canlılığı ve çokluğuyla dolup taşan psikotik hastalarda bu tip yorumları kullanırlar. Böyle vakalardaki amaç hastayı *stabilize* etmektir, istikrarlı anlamlar tesis ederek hasta için birkaç geçici trafik işareti ortaya koymaktır. Bu süreç, genelde anlam yaratma sürecindeki gibi, Lacan'ın anlam yaratma için oluşturduğu modelden alınan, *capitonnage* olarak adlandırılır: *point de capiton* (kapitone noktası) ya da "düğme düğümü." (Russell Grigg, Lacan'ın III. Seminer'inin onun çevirisinde, *The Psychoses* [New York: Norton, 1993], *capitonnage* "kapitone" ve *point de capitone* "kapitone noktası" olarak çeviriliyor; bkz 293-305.) Kapitone, döşemeciler tarafından kumaş ve dolguyu sıkıca tutturmakta kullanılan bir düğmedir; analoji kurarsak, anlam yaratma olgusunda, bir kişinin belirli bir anlamı belirli bir ifadeye ya da belirli kelimelere bağlamaya çalışmasıdır, böylece birisinin bir ifadeye ya da olaya atfedebileceği bir dizi sonsuz anlama veya bir hastanın kelimeler ve onların anlamları arasında ortaya koyabileceği daha büyük ayrışmalara bir son verilir. Bu tür yorumları 7. Bölüm'de daha ayrıntılı tartışacağım.

bahsettiğim şeyle sonuçlanır: Analizan, analistin onu gördüğünü ya da onun rüyasını belirli bir yönde anladığını ve bunu onun benlik imgesine uyumlu hale getirmeye çalıştığını öğrenir. Analizan, kendisinin kim ve ne olduğuna dair bilinçli fikirlerini analistinkine uyumlu hale getirir.[8]

Burada analist Öteki rolünü, analizanın söylediklerinin anlamını belirleyen bir dinleyici rolünü oynar. Analist, analizanın bilinçdışındaki Öteki rolüne uyum sağlamaz, aksine o yeri doldurur. Diğer yandan, Lacancı bir konum almak için, analist hem analizanın isteğinde basit bir istekten başka bir şey duyan Öteki rolünü oynamalı, hem de konu yoruma geldiğinde bu rolden çekilmelidir. Analizana net, önceden hazmedilmiş anlamlar sunmak, daha sonra çok zor bırakılabilecek bir tür bağımlılık başlatır: Analizan, ona ihtiyacı olduğunu öğrenir ama onu almak için yorum talep eder. Özdeşleşilen analist, bilen kişi (dolu vazo) olarak tanımlanırken, analizan ise analistin ilettiklerinden başka hiçbir şey bilmeyen kişidir (boş vazo).[9] Bundan başka hiçbir şey analist ile analizan arasında daha fazla çocuk-ebeveyn, öğrenci-öğretmen ilişkisi yaratamaz. Bundan başka hiçbir şey, analizanı başlangıçtan itibaren çocuksulaştırıp, analizi yapısal olarak sonsuz bir ebeveynlik ve eğitim süreci haline sokarak bağımlılığı daha fazla beslemez. Hiçbir şey analizanın ihtiyaçlarını bundan daha hızlı doyuramaz; ki bu da (analizanın tarafında) bir talep ve (analistin tarafında) bir cevap yoluyla, etki ve tepki kısır döngüsüne öncülük ederek, analizanın analisti körü körüne takip etmesine yol açar. Analizin böyle bir hale geldiğinin tipik bir göstergesi, sonraki seansta analizana sunmak için, analistin seans dışında vakayı yorumlamaya çalışarak fazlaca zaman harcamasıdır. Analist anlamı analizana kaşıkla yedirmektense, o anlamın ne kadar parlak ya da içgörülü olduğuna aldırmadan, analizanın merakını uyandırıp, onun ilişkilendirme sürecinin marşına basmalıdır. Analist, öyle bir yorum yapmalıdır ki, analizan analistin yorumlarında ne demek istediğini idrak etmek için çok çalışmalıdır.

Bu, gizemli ve çoğul-anlamlı yorumlar yaparak sağlanır. Analizan bunları bilinç düzeyinde olduğu kadar, kaçınılmaz olarak bilinçdışı düzeyde de anlamlandırmaya çalışır. Böyle yorumlar *yankılanırlar*: Bilinçdışını iş başına koşarlar. Her zaman *tek bir doğru anlam* olduğu inancına adanmış, belirsizlikten ve çoğul-anlamlılıktan

8 Açıkçası bu analizan ve analist arasındaki bir çeşit *aynalamayı* ortaya koyar.

9 Platon'un *Symposium*'unda, Agathon, bilgisinin doluluğuyla kendi boşluğunu ya da bilgi eksikliğini tamamlamak için, bilindik "ilişki kuran vazolar"da olduğu gibi, Sokrates'e yakın olma arzusunu ifade eder. Analist genelde Sokratik yöntem olarak bilinen bu yöntemi benimsemez, fakat *Symposium*'un seyri içinde Sokrates tarafından kullanılan belirli teknikleri sahiplenir. Bkz. Lacan'ın VII. Seminer'deki geniş yorumları, *Transference*, çev. Bruce Fink.

iğrenen bilinçli düşünme süreçleri kısa süre içerisinde hayal kırıklığına uğrar ve sonlanırlar. Gelgelelim bilinçdışı harekete geçer ve analist tarafından söylenen gizemli sözler kendi yolunu sonradan üretilen rüyalarda ve fantazilerde bulur. "Akılcı düşünme" yerini bilinçdışı arzuların çağrışımsal süreçlerine bırakır.

Farklı eğilimden pek çok psikanalist, Freud'un bir yorumun üretken olup olmadığı kadar doğru ya da yanlış, gerçek ya da sahte olmadığı yönündeki düşüncesini kabul eder.[10] Ama bu ilginin üretkenliği, bilinçdışı oluşumlar seviyesindedir, benlik söyleminde değil (ikincisiyle "Sizin dün söylediklerinizi düşünüyordum ve belirli konularda size katılıyorum ama..." gibi ifadelerde rastlanır). Bizi ilgilendiren, analizanın bilinçdışının yorumda bulduğu şeydir, yani Öteki (burada, bilen Öteki) rolü bahşedildiğinde analizanın bilinçdışının gösterdiği ya da projekte ettiği şeydir.

Bundan dolayı Lacan'ın hakiki bir analitik yorum için tanımı "kehanetvari konuşma"dır.[11] Aynı Delfi kahini gibi, analist de, yeteri kadar çoğul-anlamlı, anlaşılmasa bile yankılanan, analistin ne söylediğini ve neden söylediğini bilmek için bir arzu ve merak uyandıran ve yeni yansıtmalara davetiye çıkaran bir şey söyler.

Bir zamanlar süpervizyon verdiğim bir klinisyen tarafından yapılan ve hiç kehanetvari bir anlam taşımayan bir yorumu Lacan'ın gözünden göstermeme izin verin. Bu, neredeyse sadece anlam düzeyinde, terapistin analizanın söyleminin anlamını temin ettiği bir düzeyde işlev görür. Hasta, "bir grup erkek"ten oluşan bir çevrenin içinde esrar içmekten hoşlanan genç bir kadındı. Terapist, hastasına onun "esrarı bir kaçış olarak kullandığını" söylemişti. Kadının söylemindeki hiçbir şeyin henüz böyle bir yorum gerektirmediğini bir kenara bırakalım (ki bu hastanın durumundan çok terapistin önyargısını yansıtmaktadır), terapistin ifadesi, oral seviyedeki madde deneyimini ve bir grup erkeğin olası cinsel ve sosyal çağrışımlarını ihmal etmekteydi. Bu sadece bireysel olanın aksine, adetlere uygun ve basmakalıp olan anlamı vurgulamakla kalmadı, ayrıca anlam üretme işlemini açmak yerine kapattı. Doğru, "kaçmak" kelimesi birçok şey ima edebilir, ama "esrarı kaçış olarak kullanmak" ifadesi etmez. Bu belli bir anlamı vurgular, ki bu da tabii ki, kabul görebilir ya da reddedilebilir, uzun bir *bilinçli* düşünme sürecine neden olur (daha sonra kabul edilmek üzere, isteksizce ya da nihai olarak kabul edilir ya da hızlıca reddedilir) ama bilinçdışı düzeyde pek esin kaynağı olmaz. Bu sebeple, bu türden ifadeler, bırakın verimli olmayı, amaca zarar verici de olabilir; terapistin atfettiği anlamı daha net hale getirdiği kadar,

10 Lacan'ın dediği gibi, "bir yorum eğer sadece ... bir yorumsa doğru olabilir" (*Écrits*, 601/240).

11 Analitik yorumun tabiatı gereği kehanetvari olması üzerine, bkz. XVIII. Seminer, 13 Ocak, 1971; *Écrits* 106/13 ve 588/228; *Scilicet* 4 (1973): 37; ve *Scilicet* 5 (1975): 16.

hastanın terapisti belirli bir bakış açısıyla, fikirle ya da teoriyle özdeşleştirmesi ve bilinç düzeyinde buna başkaldırmasını kolaylaştırır. Böyle yapılırsa, terapist belli bir bakış açısını (sosyal, ekonomik, politik, psikanalitik) temsil eder hale gelir ve hasta her ne kadar aynı ya da karşı görüşte olsa da, bu durum terapinin işleyişine sekte vurur.

Mesele sadece analistin, kendini kapana kıstırmamak ya da belirli bir psikanalitik yorumdan sorumlu olmamak adına doğrudan hiçbir şey söylememesi değildir. Fakat bir analist, bir analizan hakkında görece az şey biliyorsa, kesin formülasyonlardan kaçınmalıdır; tedavinin erken dönemlerinde, formülasyon ne kadar doğrudan olursa, analistin yanılgıya düşme ve analizan için anlaşılır olma ihtimali o kadar fazla olur. Formülasyon daha belirsiz olduğunda, analist, analizanın nasıl ilişkilendiğini görme imkanı bulur, yani analizanın ne anlam çıkardığını görme imkanı bulur.

Bu nedenle, yorumun zamanlaması oldukça önemlidir: İlk görüşmelerde ve mülakatlarda yorum yapmaktan tamamen kaçınılmalıdır ve analizin çoğunluğunda da tek-anlamlıdan ziyade çoğul-anlamlı olarak bu sürdürülmelidir. 8. Bölüm'deki vaka çalışması kapsamında göreceğimiz gibi, görece doğrudan ve kesin yorumlar yeri geldiğinde analizin yapılandırma aşaması için saklanır.

Yukarıda sözü geçen yorum, tedavinin çok erken bir aşamasında gelmiştir ve günümüz toplumundaki baskın söylem uyuşturucu maddeleri bir kaçış olarak gördüğü için, bu yorum hastanın farkında olmamasının pek de mümkün olmayacağı bir şeyi dile getirmiştir. Yorum, bunun yerine sürpriz aramalıdır ve analizanın alışık olduğu düşünce trenlerini raydan çıkarma girişiminde bulunmalıdır. Eğer yorum, hastanın tartışmaya isteksiz göründüğü cinsel unsurlar üzerinde duruyorsa (örneğin, oral zevkler, bir grup erkeğe dahil olma), yine de, analizanın, analistin neyin altını çizeceğini her zaman önceden bilmesi pek öngörülebilir olmamalıdır. Çoğu analizan, analist tarafından tekrar tekrar vurgulanan cinsel temaları er ya da geç yakalar ve bu temaları dışarıdan herhangi bir yardım olmadan, kendi kendine vurgulamaya başlar. Ama *her zaman, onların yakalayamadığı bir şey vardır.*

Yorum Gerçeği Vurur

Lacan'ın yorumla ilgili en kayda değer düşüncelerinden biri, yorumun gerçeği vurduğudur[12] ve bununla anlatmak istediklerinden biri, yorumun analizanın bir türlü formüle edemeden tekrar tekrar etrafında döndüğü şeyi vurduğudur. Analist, hiçbir

12 Lacan'ın "L'Etourdit," *Scilicet* 4 (1973): 30'da dediği gibi, "Yorum arzunun nedeniyle bağlantı kurar"; arzunun nedeni, nesne *a*'dır, bu da gerçektir. Jacques- Alain Miller bu kavramı yayınlanmamış seminerinde enine boyuna tartışmıştır.

zaman söyleyebileceklerinden tatmin olduğunu hissetmeksizin, söylenenlere farklı açılardan yaklaşarak, analizanın bir şeylere tekrar tekrar döndüğü hissine zaman zaman kapılabilir. Hastanın söyleminde ortaya çıktığı üzere Lacancı gerçek analizanı aynı konuya, olaya ya da nosyona tekrar tekrar geri getiren, bunlar etrafında sonsuz biçimde döndüren, ileri gitmekten aciz hissettiren şeydir. Hasta formüle edilmeden kalan esaslı bir şeyin üzerine kafa yorar ve kendini sıkışmış hisseder.

Böyle bir durumda, analistin analizanın neyin etrafında tekrar tekrar dönmekte olduğuna dair makul bir algısı varsa, onu konuşturma girişiminde bulunacak bir yorum önerebilir: Bu konuda, annesine yıllar boyu babasının öfkesinin kurbanı olarak acıdıktan sonra, ona giderek artan şekilde öfkelenen bir kadın analizanıma (analizi 8. Bölüm'de ayrıntılarıyla açıklanan) yaptığım bir yorum örneğine, "Anneniz sizi babanızın aleyhine döndürdü," bakılabilir. Analizanın babasına karşı uzun süreden beri bastırılan aşkı yakın zamanda görüş alanına girmişti ve annesine olan öfkesi de yakın zamandaki birçok seansın ana konusu olmuştu; halbuki bu iki tema hiçbir zaman bağlantılı olmamıştı ve analizan annesine dönük öfkesini birçok olayla ilişkilendirirken, kendi açıklamalarıyla tatmin olmuş hissetmedi. Bu yorum, analizanın düşünce ve duygu zincirindeki eksik bir bağlantıyı onardı. Burada, daha önce hiç dillendirilmemiş bir şeyin söze dökülmesi (ya da simgeselleştirilmesi) anlamında "gerçeği vurdu" denebilir. Bu şey, onun öfkesinin *nedeniydi* ve bu öfke simgeselleştirme olmadan etraflıca ele alınamazdı. Bu, kesinlikle öfkenin aniden ortadan kaybolduğu anlamına gelmiyor. Ama analiz, annenin kızı ile birlikte, babayı ilişkilendiren (bu, kocasına karşı kızını kendi tarafına çeken, böylece kızını kendi babasından uzaklaştıran) bir şey başarma girişimine odaklandı ve bu, analizanın seanslarını daha fazla tekeline almadı.

Tabii, burada ona sadece öfkesinin anlamını sunduğum, onun da, beni haklı çıkarmaya çalıştığı, benliğini benim görüşüme uydurduğu söylenebilir. Bu iddiayı çürütmek için epeyce vaka malzemesi sunulabilir ve bunu 8. Bölüm'de sağlayacağım. Burada yorumun ifade tarzının ("Anneniz sizi babanızın aleyhine döndürdü") hemen hemen bütün ifade tarzında olduğu gibi belirsiz olduğunu belirtmeme izin verin: Bu, babaya karşı durmak olarak anlaşılabileceği gibi, fiziksel anlamda (diyelim ki yatakta) belli bir yöne döndürülmek olarak da anlaşılabilir. Ve okuyucunun aklına gelen ilk anlam bu olmayabilecek olsa da, seanslar arasında geçen sürede analizanımın aklına kesinlikle geldi ve onun hayatındaki olaylar arasında birkaç ilginç bağlantıya olanak tanıdı (bazıları bana zaten anlatmış olduklarıydı). Mesele şu ki, analizanın etrafında döndüğü şeye oldukça doğrudan nişan alırken bile, bu yorumla ilgili olarak hâlâ gizli anlamlar taşıyan bir şeyler vardı: Bu aynı anda iki seviyede rol oynadı (mecazi ve kelimesi kelimesine, duygulanımsal ve fiziksel).

Dolayısıyla, kehanetvari konuşma olarak yorum, analizan tarafından *tamamıyla* anlaşılamayacak yorum anlamına gelmez; aksine, yorumun kendi özel formülasyonuyla belirsizlikleri birbirine karşı kışkırtacağı anlamına gelir. Analist kendini ifade etmek için kasıtlı olarak, örneğin, analizanın söylemindeki önemli kelimelerin ya da isimlerin ayrılmaz parçası olan sesler kapsayan kelimeleri içeren formülasyonlar tercih ederek, kışkırtıcı ve çağrıştırıcı yollar araştırır.

Bazı analizanlar, kehanetvari konuşma karşısında sabırsız olmaya başlarlar, ama analist, açıklama için yapılan isteklere boyun eğerse sadece kendi amacından uzaklaşmış olur. Açıklamalar, analizanı analistin müdahalesinin neden ve niçinine kafa yormak için kışkırtmak yerine, analizanın taleplerini besler ve sadece daha fazla talebe yol açar.

Buraya kadar sunduğum kadarıyla gerçek, henüz kelimelere dökülmemiş ve formüle edilmemiş olandır. Bu, belirli bir bağlamda, iki düşünce arasındaki bastırmaya yenik düşmüş, onarılması gereken ilişkiler ve bağlantılar olarak düşünülebilir. [13] Ayrıca Freud'un travma diye adlandırdığı şey olarak da düşünülebilir; hiçbir zaman üzerine konuşulmamış, kelimelere dökülmemiş ya da sözelleştirilmemiş olan travmatik olaylar (genellikle cinsel ya da öznenin libidinal yatırım yapmış olduğu insanları içeren olaylar). Lacan'a göre bu gerçek, analiz yoluyla simgeselleştirilmelidir: Konuşulmalıdır, gösterenlere tercüme edilmelidir ("gösterenleştirilmelidir"). Jacques-Alain Miller'ın ortaya koyduğu gibi, analiz, gerçek olandan simgesel olana doğru tedrici bir şekilde "boşaltma"dır. [14] Yorum, gerçeğe nişan alırken, analizanın arzusunun sabitlenmiş ya da takılmış hale gelmesine neden olan şeyleri söze dökmesine yardım eder.

---

13 Bu, Freud'un, bir fikir ile diğerleri arasındaki çağrışımsal bağların koptuğunu ve bir fikrin diğerlerinden ayrıştığını söylediği *Histeri Üzerine Çalışmalar*'daki erken dönem yazılarıyla ilişkilidir. Eğer ayrışmış fikir (ya da fikir grubu) semptom üretmeyi bırakırsa bu bağlantı mutlaka restore olur. *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance*'da (Princeton: Princeton University Press, 1995) iddia ettiğim üzere, özne bu bağlantıdır: Özne, farklı tasavvurlar veya fikirler (temsiller ya da gösterenler) bağlantılandığında var olmaya başlar, bu bağlantı koptuğunda ortadan kaybolur. Bkz. *The Lacanian Subject*, 3. Bölüm'deki gerçek ve simgesel üzerine uzun tartışmam.

14 Freud'un SE XXII, 80'deki "Zuider Zee akıntısı"na yakın biçimde; bu formülasyonu Jacques-Alain Miller'ın "Orientation lacanienne"ine borçluyum. Buraya kadar vasıflarını verdiğim Lacancı gerçeği sonraki bölümlerde adım adım tamamlayacağım. Daha bütünlüklü bir tartışma için, bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 3, 7, 8 ve 10. Bölümler. Böyle bir yorumun yapılandırmayı teşvik etmesi, yani analizanın önceden asla simgeselleştiremediği deneyimleri (yeniden) yapılandırması, anlamında bu tür bir yorumun başka bir örneği 8. Bölüm'de verilmektedir.

5
Arzunun Diyalektiği

Özneleştirme, arzunun diyalektiğinin her bir teşekkülünün temel momentidir.
Lacan, VIII. Seminer, 251

İnsanlar analize çeşitli durumlarda gelirler. Bazıları, artık hiçbir şey istemediklerini, kendilerini yataktan güç bela kaldırabildiklerini, diğerleri ise istedikleri bir şey için çok heyecanlandıklarını, artık konsantre olamadıklarını ya da geceleri uyuyamadıklarını söylerler. Özgün durumları ne olursa olsun, bu, arzu ve *jouissance* açısından bir sorunsaldır.

Birçok vakada, analist, yeni analizanın zor durumunu libidinal bir durağanlık olarak anlar: *Onun arzusu sabitlenmiş ya da sıkışmıştır.* Örneğin, asılmalarını tekrar tekrar reddeden, ona olan ilgisizliğini açıkça gösteren ya da onu terkeden kadınlara "takılan" bir erkek analizan düşünün. Bir partide bir kadınla tanışıyor, ondan belli belirsiz hoşlanıyor ve ona birkaç kez çıkma teklif ediyor. Kadının onu bir daha görmek istemediğini söylediği güne kadar kadına karşı ilgisiz kalıyor. Sonra aniden canlanıyor: Onu tutkulu bir şekilde arzuluyor ve yorulmak bilmez bir şekilde peşinden koşuyor. Kadın onun bütün dikkatinin odağı, bütün aşkı, bütün arzusu haline geliyor. Bu kadın *o kadın*, onun biriciği oluyor. Ve kadın onu ne kadar fazla reddeder ve ona karşı ilgisiz kalırsa, adamın arzusu o kadar fazla canlanıyor.

Reddedilmeden önce, erkeğin arzusu yarı uykudadır, zar zor oyunun içindedir. Bir kadın tarafından reddedilmek, onun arzusunun hevesle aranılan nesnesi değil, arzusunu *uyaran*, arzusuna hayat veren şeydir. Onun arzusunun *nedenidir*. Erkeğin arzusu başta uyukladığı halde, reddedilme ile merakı uyanıyor ve hatta büyüleniyor. Erkeği cezbedenin *o kadın* (gerçek, yaşayan, kanlı canlı kadın) olmadığını gösteren şey, kadının onu geri kazanmak için erkeğin bitmek bilmeyen çabasına direnmeyi

bıraktığı andır, "kadın tarihtir"; erkek için bir değeri kalmamıştır. Kadın erkeği reddetmeye devam ettiği sürece (belki bir sonraki anda onu geri itmek için yaklaşmasına izin vererek), onu alevlendiriyor ve aşkını hararetlendiriyor. Kadın onu gerçekten kabul ettiğini ona gösterir göstermez, arzusu sönümleniyor: Nedeni yok oluyor ve elindeki nesne değersiz hale geliyor.

Erkeğin arzusunun, tanrı vergisiymiş, yaşamındaki bir tür sabit güçmüş gibi, onu dışarı çıkarıp bir kadın bulmaya iten bir arzu olduğunu düşünmek bize cazip gelebilir. Ancak işin doğrusu, erkeğin kadınlara sadece rast geldiği, fazla inanmadan onlarla ilgilendiği ve sadece biri tarafından geri çevrildiğinde ya da püskürtülmeye çalışıldığında şehvetli hale geldiğidir.

Erkek, nedeni (kadın tarafından reddedilme) bir nesne (belirli bir kadın) ile ilişkilendirdiği sürece, dışarıdaki gözlemciye erkeğin arzusu o nesne tarafından tahrik edilmiş gibi görünür, yani belirli bir nesne ile ilişkili gibi, belirli bir nesneye uzanıyor gibi. Ama o ilişki kırılır kırılmaz, elindeki nesneyi onu harekete geçiren kişilik özelliği ya da başka bir özellik ile aşılamak onun için imkansız hale gelir gelmez – reddedilme –, görüyoruz ki önemli olan nesne yani alakalı olduğu kadın değil, onun arzusunu uyaran kişilik özelliği ya da başka bir özelliktir.

O yüzden arzu, bazen özel bir aşk nesnesine atfedilebilecek belli bir özellik *tarafından* bir nesneye *doğru çekilme* değildir pek (Arzu → Nesne): Arzu itilir, çekilmez (Neden → Arzu). Bir süre için nesne, nedeni "içeriyor" gibi, analizanın arzusunu kışkırtan nitelik veya özelliğe "sahipmiş" gibi görünür. Gelgelelim neden, belli bir noktada nesneden aniden çıkarılır ve nesne hızla terkedilir.[1]

Arzunun Nesnesi Yoktur

Her ne kadar belirli bir vakadan söz ediyor olsam da, Lacan'ın savı çok daha geneldir. *Doğrusunu isterseniz, insanın arzusunun nesnesi yoktur.* Gerçekten de insanın arzusu nesnelerle ne yapacağını bilemez. İstediğini aldığında onu daha fazla *isteyemezsin*,

1 Başka vakalarda, hasta bir nedene değil, belirli bir nesneye saplanmış görünmektedir. Hasta, erişemediği veya elinin ermediği şeyleri, diyelim ki bir diplomayı, bir terfiyi, bir aşk zaferini ya da önemli bir ötekiyle ilişkiyi kafasına koymuştur. Böyle vakalarda sıklıkla analiste baskı yapılır: "Amacıma ulaşmam için bana yardım edin!" Analizan kendi arayışında niye bu kadar inatçı olduğunu, yani arayışında olduğu şeyi neyin bu kadar kaçınılmaz, bu kadar hayati, bu kadar gerekli kıldığını merak etmez. Bu dar görüşlü, tek-amaçlı arayışı bırakmaktansa hayatını bir kenara bırakabilir. Arzu başka insanlara ya da nesnelere doğru yön değiştirmez.

Kişinin arzusu belirli bir nesne (örneğin, bir diploma ya da evlilik) üzerinde sabitlenmiş görünse de, aslına bakılırsa, o ilk önce bu nesneyi arzulamasına yol açan kişi üzerinde sabitlenmiştir; genellikle bu Ötekinin arzusu ya da talebidir.

çünkü ona çoktan sahip olmuşsundur. Arzu, görünürdeki nesnesine eriştiği zaman ortadan kaybolur. Yukarıda tartışılan vakadaki analizanın, bir kadın onun ısrarlarına ve yalvarışlarına (muhtemelen, onu çok isteyebilen biri olduğu için gururu okşanmıştır) teslim olduğu zaman, arzusu uçup gitmektedir. 4. Bölüm'de bahsettiğim gibi, tatmin arzuyu öldürür. Birinin istediğini alması, arzusunu canlı tutmak için en iyi taktik değildir.

Doğrusu, histeri ve obsesyon, bir kişinin arzusunu canlı tutmak için kullandığı farklı taktikler olarak anlaşılabilir. Obsesif, erişilemez bir şeyi arzular; arzusunun gerçekleşmesi yapısal olarak imkânsızdır. Diğer yandan, histerik, belirli bir arzuyu tatminsiz tutmaya çalışır. Freud bundan, tatmin edilmemiş isteğe duyulan istek olarak, Lacan ise tatmin edilmemiş arzuya duyulan arzu olarak bahseder.[2] Hem histeride, hem de obsesyonda, arzunun herhangi bir gerçekleşme olasılığına giden yola engeller konur (tabii ki rüyalardaki, fantazilerdeki ve gündüzdüşlerindekiler hariç, *onların* sahnelediği arzu giderme, arzunun solmasına yol açmaz).

Dolayısıyla arzu tatmin aramaz; aksine, kendi devamlılığının ve ilerlemesinin peşinde koşar, sadece arzulamaya devam etmeye çabalar.[3] Buna, durumun sadece nevrozda böyle olduğu şeklinde itiraz edilebilir, çünkü nevrotikler, ketlenmeler, korkular, kaygı, suçluluk ve iğrenme nedeniyle kendi arzularının peşinden gitmeyi sürdürememektedir. Ancak Lacan'ın savına göre, "başarılı bir analiz"den sonra bile, arzu kendi devamlılığını arar; gelgelelim, kendi arzusunun nedeni hususunda öznenin yeniden yapılanmasından dolayı (ileride görebileceğimiz gibi) arzu, öznenin tatmin arayışına daha fazla engel olmaz.[4] Arzunun nedeni için Lacan'ın kullandığı terim

---

2 Freud'un, *Rüyaların Yorumu*'ndaki kasabın hazırcevap karısıyla ilgili yaptığı rüya analizine ve Lacan'ın *Écrits*'deki "Subversion of the Subject and Dialectic of Desire" ve "Direction of the Treatment"da bununla ilgili yorumlarına bkz. Ayrıca Colette Soler'in (Jacques-Alain Miller'ın yayınlanmamış 1988-1989 Diplôme d'Etudes Approfondies Seminer'ine kısmen dayanan) "Hystory and Hysteria: The Witty Butcher's Wife," *Newsletter of the Freudian Field* 6 (1992): 16-33'teki eşsiz yorumlarına ve bkz. aynı yazarın, "Hysteria and Obsession," *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud*, haz. Bruce Fink, Richard Felstein ve Maire Jaanus (Albany: SUNY Press, 1996), 257-264. Histeri ve obsesyonu aşağıdaki 8. Bölüm'de ayrıntılarıyla tartışıyorum.

3 Göreceğimiz üzere, arzular değil, dürtüler doyum arar.

4 Bu, "tamamen analiz edilmiş" öznenin durmadan doyum arayan bir tür makine haline geldiği anlamına gelmez; aksine bu, arzunun özneyi doyum almaktan alıkoyduğunu ifade eder. Hastalarımdan biri nevrotiğin tatsız durumunu, "keyiften keyif" alamadığını söyleyerek, çok incelikle ifade etmişti, bir anlamda, doyumunun, ona eşzamanlı olarak refakat eden doyumsuzluk veya hoşnutsuzluk hisleriyle harap ya da bozuk olduğunu dile getirmişti. Belki de analizin, konfigürasyonunu belirtmenin bir yolu, nihayet analizana kendi keyfinden keyif alabilmeye izin vermeyi amaçlamasıdır. Bunlar ve ilgili konular üzerine, bkz. aşağıdaki 10. Bölüm.

"nesne *a*"dır.[5] Eğer arzunun aslında bir nesnesi yoksa, ama aksine bir nedeni varsa, Lacan'ın niçin "nesne" terimini kullanmaya devam ettiği merak edilebilir. Bu, onun kendi düşüncesinin zaman içindeki evrimiyle (1950'lerin başında, Karl Abraham'ın kısmi nesne kavramından ve D.W. Winnicott'un geçiş nesnesi kavramından etkilenmiştir) ve ayrıca, psikanalitik teoride çoğunlukla "nesne" başlığıyla geçen tartışmaya müdahale etme girişimiyle alakalı görünüyor. Lacan'a göre, Kleincı psikanalizin bazı biçimlerinde ve nesne ilişkileri teorisinde çalışıldığı haliyle nesne, sadece ikincil önemdedir: Neden eksiktir. Arzuyla alakası olan tek nesne (eğer ondan hâlâ nesne olarak bahsedebiliyorsak), arzuya *neden olan* "nesne"dir.[6]

Nedende Saplanma

Nesne *a* birçok farklı kılığa bürünebilir. Bu, birinin sana belli bir bakışı, sesinin tınısı, teninin beyazlığı, yumuşaklığı ya da kokusu, gözlerinin rengi, konuşurken sergilediği tutum olabilir ve liste böyle uzar gider. Kişinin karakteristik nedeni ne olursa olsun, bu bir hayli spesifiktir ve hiçbir şey onun yerine kolayca konulamaz. Arzu, bu nedende ve sadece bu nedende saplanmıştır.

Kişi, bir ilişkisi ters gittiği ve hâlâ bütün gücüyle ona sarıldığı için analize geldiği zaman, bu genellikle partnerin analizanın karakteristik nedeni ile dolu olması durumudur. Bu kişi, nedene sahip ya da nedeni içeriyor olarak görülür ve dolayısıyla arzu başka bir yerde bulunmaz. Bu eşten vazgeçmek, arzudan tamamen vazgeçmektir. Eğer kişi bunu yapmaya zorlanırsa (mesela partneri onla ilişkisini tamamen keserse), analizanın arzusu, arzusuz olan ve analizanın amaçsızca sürükleneceği libidinal belirsizliğin cehennemî bataklığına girebilir.

Arzu krizine ya da arzudaki krize neden olan, analizanın nedende saplanmasıdır.[7] Analist analizanın arzusunu hareketlendirmeye, analizan başka bir şey düşünemediğinde, saplanmayı sarsmaya ve analizanın arzusu dönüşü olmayan bir noktaya düşmüş gibi göründüğünde durağanlığı gidermeye çalışır. Analist, bilinçdışının her tezahürü karşısında analizanın merakını uyandırmaya, analizanı hayattaki kararlarının, seçimlerinin, ilişkilerinin, kariyerinin neden ve niçini hususunda meraklandırmaya çalışır. 2. Bölüm'de belirttiğim gibi, arzu bir sorudur; analist analizanı sorular

5 Bu, bazen de "nesne (*a*)," "küçük *a*," "küçük nesne *a*," "nesne *a*," "*küçük a*", *a* nesnesi vb. olarak yazılmaktadır.

6 Olumsuzları ikiye katlama eğiliminde olan Lacan tıpkı anksiyete konusunda dediği gibi, "Arzu nesnesiz olmaz" ("Le désir n'est pas sans objet") diyebilirdi, ama nesne bütün bunlara rağmen neden olarak anlaşılan nesne olacaktır.

7 Belirli açılardan, 1. Bölüm'de "doyum krizi" olarak gönderme yaptığımla ilişkili.

sormaya yönelterek onun bir şeyleri bilmek, bir şeyleri ortaya çıkarmak, bilinçdışının ne söylediğini, analistin onun dil sürçmelerinde, rüyalarında ve fantazilerinde ne gördüğünü çözmek, analist onun konuşmasını kestiğinde, kesme ve yorum yaptığında ne demek istediğini anlamak, vb. istemesini sağlar. Analist bütün bunlara anlam atfederek, analizanın merak etmesinin, düşünmesinin, aynı konu üzerine kafa yormasının, rüyalarının, ve tahminlerinin nedeni haline gelir, kısacası analizanın arzusunun nedeni olur.[8]

Analizin başlangıcında kendisine neden olarak hizmet eden şeye artık o kadar saplanmış olmayan analizan, analizi ve buna bağlı olarak da analisti neden olarak almaya başlar.[9] Yeni saplanma böylece kurulur, ama bu, Freud'un bize söylediği gibi, "her noktasında müdahalemize açıktır". Baştaki asıl saplanma şimdi aktarım saplanması, önceden varolan nevroz da "aktarım nevrozu" haline gelmiştir. (SE XII, 154)

Neden Olarak Ötekinin Arzusu

Analist bir kez başarılı bir manevrayla analizanın nedeni, analizan için ne bir imgesel öteki (onun gibi biri), ne de bir simgesel Öteki (hakim ya da idol), ama analizanın arzusunun gerçek nedeni haline gelince gerçek çalışma başlar: Yani, "aktarım çalışması" ya da derinlemesine çalışma başlar. Analist, analizanın nedendeki saplanmasını sarsmaya çabalar.

Ancak, burada yer alan süreci tarif etmeden önce, nedeni ve bunun nasıl ortaya çıktığını daha iyi anlamamız gerekiyor. Başka bir deyişle, öncelikle insan arzusunun doğasını ve gelişimini mercek altına almalıyız. Bu konu üzerine başka bir yerde uzunca yazmış olduğum için, bu noktadaki tartışmam biraz şematik olacak.[10]

Bebeklik süresince, ilk bakıcılarımız bizim için son derece önemlidir ve bizim hayatlarımız onlarınkine derinlemesine bağlıdır. Onlardan taleplerde bulunuruz; onlar da karşılık olarak bizim belirli şekillerde davranmamızı ve birçok şeyi öğrenmemizi talep ederler; yani, onların dilini konuşmayı (kendi üretimimiz olmayan kelimeler, ifadeler ve dilbilgisi kullanmak) ve beslenme, içtenlik, boşaltım gibi ihtiyaçlarımızı

8 Yukarıda 3. Bölüm'ün sonunda söylendiği gibi. Hatta genellikle analist analizanın fantazilerinin nedeni haline gelir; birçok analizan analistin, analistin adının ya da görüşme zamanlarının ve görüşmelerde tartışılan konuların mastürbasyon sırasında akıllarına "geldiğini" belirtmektedir.

9 Analizin erken evrelerinde meydana gelen sözleşmeye tabi olmayan değiş tokuşun (2. Bölüm'de söylenen) bir yönü de budur: Analizan önceden olduğu gibi çalışmaya sabitlenmek ister; analist onun yerine yeni, bilinçdışının şifrelerinin çözülmesine ve analistin neden olarak kabul edilmesine sebep olan bir sabitlenme

10 Bkz. Bruce Fink, *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance*

onların çizelgesine uygun olarak düzenlemeyi öğreniriz. Onlar bizim birincil bakım ve ilgi kaynaklarımızdır ve onların isteklerine uyarak, sıklıkla onların onayını ve sevgisini kazanmaya çalışırız. Onların taleplerini ne kadar fazla tatmin edersek, onay ve sevgilerini kazanma olasılığımız da o kadar fazla olur.

Ancak ne istediklerini bize her zaman söylemezler. Çoğunlukla, uygunsuz bir hareketten sonra bizi cezalandırarak, ne *istemediklerini* söylemekle kendilerini sınırlandırırlar. Daha çok onay görmek, böyle cezalardan ve kınamalardan kaçınmak için onların hoşuna giden ve gitmeyen şeylerin ve isteklerinin şifresini çözmeye çalışırız: "İstedikleri şey nedir?" "Benden ne istiyorlar?"

Üstelik, ne istediklerini söylediklerinde bile, "Büyüyünce avukat olacaksın, o kadar!", mesaj göründüğü kadar açık olmayabilir. Bu istekleri kabul etmeyi seçmemiz ya da onlara başkaldırarak protesto etmemiz durumları dışında, ebeveynlerimizin bunu söylerken (hatta belki bunu talep ederken) aslında başka bir şeyi tercih ettiklerini de sezebiliriz: Her zaman olmak istedikleri ama olamadıkları şey olmamızı ya da tersine, her zaman olmak istedikleri ve olamadıkları şey *olmamamızı*, çünkü bunda bir tür tehdit hissederek bizi başarısız ya da kendileri gibi "sıradan insanlar" olarak görmeyi tercih edebilirler. Onların isteklerinin şifresini çözme girişimimizde, insanların her zaman söylediği şeyi kastetmediği, istediğini söylediği şeyi istemediği ya da talep ettiği şeyi arzulamadığı durumlarla karşılaşırız. Dil, insanların bir şey söyleyip başka bir şey kastetmesine olanak sağlar. Bir ebeveynin hevesle istediği şeye diğer ebeveyn burun kıvırabilir ve biz bunu fark edip ebeveynin "gerçekten ne istediğini" merak ederiz. Ebeveynlerimizin arzusu bizimkinin asıl nedeni haline gelir: Onları en iyi şekilde tatmin etmek ya da amaçlarına köstek olmak, onların şemalarına ya da planlarına nerede uyum sağladığımızı keşfetmek ve kendimize onların arzusu kapsamında uygun bir yer bulmak için ne istediklerini bilmek isteriz. Lacan'ın deyişiyle, "Kişinin arzusu, Öteki tarafından arzulanmaktır" (burada, ailevi Öteki).[11]

Arzumuzu uyandıran şey, onların sıklıkla saydam değil gizemli olan arzusudur; yani bu, kendi merakımızı, belirli şeyleri bulmak, dünyayı incelemek, jestleri, hareketleri, ses tonlarını ve işitme mesafemizin ya da bilgi alanımızın dışında olması amaçlanan konuşmaları okumak ve yorumlamak konusundaki kendi kararlılığımızdır. İşaret koymamızı, dünyada bir şeyler yapmamızı sağlayan onların arzularıdır; bu bizim arzumuza hayat verir.

---

11 Buradaki referans Lacan'ın, "İnsanın arzusu Ötekinin onu arzulaması için arzudur," diye de çevirilebilecek olan, "Le désir de l'homme, c'est le désir de l'Autre" vecizesinedir. Göreceğimiz üzere, bu "İnsanın arzusu Ötekinin arzusuyla aynıdır" anlamına da gelmektedir. Bu konuda, bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 5. Bölüm.

Onların, bundan sonra Ötekinin arzusu (ailevi Öteki)[12] olarak bahsedeceğim, arzusunun farkına varmak amacıyla belirli nesnelere Öteki tarafından gıpta ile bakıldığını keşfederiz ve kendi arzumuzu Ötekinin arzusunda modelleyerek, onları kendimiz istemeyi öğreniriz. Sadece Ötekinin arzusunun bize yönelmesini istemeyiz (aslında o arzunun nesnesi, Ötekinin arzusunun en önemli nesnesi olmak isteriz); aynı zamanda Öteki gibi arzulamak da isteriz; Ötekinin arzularını kendimizinmiş gibi kabul ederiz.[13]

Bir anne, bir erkek oyuncuya, kadınlara karşı kendinden çok emin davrandığı ve onlara yaklaşımını beğendiği için (somut bir örnek vermek için, Shakespeare'in *Hırçın Kız*'daki kahramanı) kızının yanında bu erkeğe hayranlık ifade ettiğinde, muhtemelen kızı bu nitelikleri kendi Beyaz Atlı Prens imgesine dahil etme eğilimine sahip olacaktır. Böyle nitelikler yıllar sonra kızın fantazilerinin analiz sürecinde keşfedilir ve kızda içerleme ve yabancılaşma hislerine sebebiyet verebilir: "*Onun* fantazilerini nasıl benimsemiş olabilirim?" "Ne kadar iğrenç! Fantazilerim bile gerçekten benim değil."

Ötekinin arzularını özümseme arzu oluşumunun kaçınılmaz bir özelliği olmakla birlikte, sonradan bir işgal veya tecavüz olarak deneyimlenir. "Öteki bana bunu yaptı, bunu içime yerleştirdi, beni böyle yaptı, şunu isteyip bunu istemeyen biri haline getirdi. Kendi arzum bile benim değil aslında."

Ötekinin arzusu bizimkine neden olur. Bazen en kişisel ve özel olduğunu düşündüğümüz şeyler, başka bir yerden, bir dış kaynaktan geliyor olabilir. Ve üstelik herhangi bir kaynak değil: ebeveynlerimiz, herkesin ebeveynleri!

Ötekinin Arzusundan Ayrılmak

Freud, ergenlik sırasındaki en önemli görevin, kendimizi ebeveynlerimizden ayırmak olduğunu söyler ve bu, nevrotiklerin sonunu getiremediği bir görevdir.[14] Lacan'ın diline çevirildiğinde ise bu, nevrotiklerin Ötekinin arzusunda takılı kaldığı anlamına gelir. Ebeveynlerinin arzuları onların kendi arzularının nedeni olarak işlev görmeye

12 Bu, evebeynlerin her ikisinin de aynı şeyi arzulaması veya her bir evebeynin kendi başına özel, açık bir arzusunun olması, başka bir deyişle, tüm arzularının bir şekilde tutarlı olması gerektiği şeklinde anlaşılmamalıdır.

13 Burada, ne kadar evebeynlerimiz gibi olursak bizi o kadar severler şeklindeki yanıltıcı bir prensibin izinden sıklıkla gidiyormuşuz gibi görünüyor.

14 *Psikanalize Giriş Dersleri*'ndeki yorumlarına bkz.: "Bu andan [ergenlik] itibaren, insan kendisini ailesinden ayırma zorlu görevine adar ... Ancak, nevrotiklerde hiçbir biçimde çözüme varılmaz" (SE XVI, 337).

devam eder; ebeveynlerinin arzuları onlarda kendilerininmiş gibi işlemeye devam eder; istedikleri şey, ebeveynlerinin istediklerine bütünüyle bağımlı kalır. Nevrotikler bütün zamanlarını ve enerjilerini ebeveynlerinin istediklerinin tam olarak tersini yapmaya adasalar da, bütün hayatları hâlâ Ötekinin arzusuyla karşıtlık halinde kurulmuştur ve dolayısıyla, ona bağımlı kalırlar: O olmadan hayatlarının odağı yoktur, varoluş nedenleri, *raison d'être*'leri yoktur. Yani, nevrotik için en önemli görev Ötekinden, Ötekinin arzusundan ayrılmaktır.

Ama bu her analizin başlangıcındaki ilk görev değildir, çünkü analize gelen çoğu insan ne istediğine dair pek az fikri olduğunu veya hiç olmadığını belirtir. Kendi istekleri, isteklerinin meşruluğu ve hatta genel olarak istemek ile ilgili kuşkularını ifade ederler. Bu tür analizanlarla yapılan analizin erken dönemi, onların ne istediklerinin odağa gelmeye başladığı ve gömülmüş, unutulmuş ya da bilinmeyen isteklerin göz önüne çıktığı bir keşif sürecini içerir.

İstedikleri şeylerin hayatlarındaki önemli ötekilerin şimdi ya da bir zamanlar istediği şeyler olduğu kafalarına yavaş yavaş dank eder. "*Yabancılaşmış*" olduklarını fark ederler. Düşündüklerinin tersine, arzuları onların değildir; en özel arzuları bile onların olmadan önce bir başkasınındır ya da başlangıçta başka birini tatmin etmek veya desteklemek için üretilmiş gibi görünürler.

Özneyi Ötekinin arzusundan ayrıştırma amacı, başka vakalarda gündem olarak görülmeyebilir; mesela, analizan özünde baskılanmış ya da utangaç olduğundan yakındığında: "Ne istediğimi biliyorum ama peşinden gidemiyorum. Her denediğimde kendimi suçlu hissediyorum; birine ihanet ediyormuşum ya da çok kötü bir şey olacakmış gibi hissediyorum." Böyle durumlarda, nevrotiklerin, arzularında basitçe düğümler olduğunu düşünme eğilimindeyizdir. Bir şey isterler ancak onun peşine düşmek konusunda, onunla çatışan bir arzu ya da güç tarafından engellenmişlerdir (örneğin, ebeveynlerinden kaynaklanan bir yasak vardır ve onu çiğnemek konusunda isteksizlerdir). Aslında, Freud'un dediği gibi bütün semptomlar en az iki tane çatışan arzudan, güçten ya da itkiden doğar: aşk ve nefret, şehvet ve engellenme, vb. (SE XVI, 349, 358-359). Böyle durumlarda analiz, analizanın arzusundaki düğümleri çözer.

Ama nevrotiğin, Ötekine olan tabiyeti, boyun eğişi ya da karşı duruşu, böyle bir metaforda ("arzudaki düğümleri çözmek") önerilenden çok daha büyüktür. Nevrotiğin arzusu en başta, daha önce hiç özneleştirilmediğinden dolayı "*kendisinin*" değildir. Özneleştirme, analizin hedefidir: Nedenin özneleştirilmesi, yani neden olarak Ötekinin arzusunun özneleştirilmesi.

Temel Fantazi

Lacan, analizanın nedene saplanmasından "temel fantazi" diye söz eder: Bu, özne (benlik değil) ile onun seçim nedeni arasındaki esas ilişki, nedene göre konumlanmış olarak özneden oluşur. Lacan'ın bunu gösterme biçimi ya da formülü ($\$ \lozenge a$)'dır. Üzerinde çizgi olan $\$$ [*Subject*], bilinç ve bilinçdışı arasında ikiye bölünen özneyi, *a* arzunun nedenini, baklava şekli bu ikisi arasındaki ilişkiyi temsil eder.[15]

Fantazinin sahnelediği şey, öznenin kendisini nedenle, neden olarak Ötekinin arzusuyla ilişki halinde tahayyül etme biçiminden başka nedir ki? En temel seviyede, eğer bir kadının arzusu, bir erkek ona özellikle kaba bir şekilde baktığı için var olmaya başlarsa, fantazisi ona o şekilde bakıldığını betimler; bakışı ve kendisini (belki kışkırtıcı ya da pasif olarak eylemsiz) tek ve aynı sahnede bir araya getirir.[16] Freud tarafından tartışılan, içinde öznenin namevcut gibi göründüğü bilinç ya da önbilinç vakasında bile, yani "Bir çocuk dövülüyor" vakasında iş başındaki bilinçdışı fantaziyi yeniden yapılandırabiliriz, "Babam tarafından dövülüyorum" (SE XVII, 179-186), ki bu da özne ve Ötekinin farz edilen (cezalandırma) arzusu arasındaki ilişkiyi içerir.

Açıkçası insanların, bazıları bilinçli ya da önbilinçli (dikkatimizi verirsek bunların farkına varabiliriz), diğerleri bilinçdışı olan birçok farklı fantazisi vardır. Onlara ulaşmamızın tek yolu genellikle rüyaların kral yolundan geçer. Lacan, kesinlikle temel olan tek bir fantazi, çoğumuz için bir bilinçdışı fantazi olduğunu belirtir. Bu kavram, Freud'un analizanın cinsel hayatının ve genel olarak hayatının kurulmasında temel bir rol oynayan "ilk sahne" teorisiyle ilişkilidir. Kişinin gerçek ya da hayali olabilen bu sahneye bir çocuk olarak tepki verme biçimi, onun evebeynleri ve sevgilileriyle ilişkilerini, cinsel tercihlerini ve cinsel doyum kapasitesini belirleyerek varoluşunun tamamını şekillendirir (Böyle bir sahne, 8. Bölüm'de "Bir Histeri Vakası"nda tartışılmıştır.)

Analist, analizanın arzusunun nedeni olma rolünü varsayarken, analizan kendi fantazilerini analize aktarır. Analistle olan ilişki, analizanın temel fantazisinin özelliklerini ve gidişatını üstlenir: İkincisi şimdi'ye ve burada'ya yansıtılır, ve analizan her

---

15 Lacan'a göre, bu baklava ya da dörtgen şekli aşağıdaki ilişkileri tanımlar: "çevreleme-gelişme-birleştirme-parçalama") (*Écrits*, 634/280), yabancılaşma (v) ve ayrılma (^), büyük (>), küçük (<), vs. Bu kolayca okunabilir: [bir şeye] "ilişkili olarak" ya da [bir şeye] "yönelik arzu." Dolayısıyla, "$\$ \lozenge a$" "öznenin nesneleriyle ilişkili olması" veya "öznenin nesneleri için arzu duyması" demektir. Bu sonuncu formülün terimleri ileri derecede çoğul değerlidir (polyvalent); bunun çoğul anlamlarının bazılarını daha sonraki bölümlerde göreceğiz.

16 Bu şekilde ele alındığında, fantazi ... *ein Wunsch*, bir istek değilse de, tüm istekler gibi naif bir istektir" (10. Seminer, 5 Aralık, 1962).

zaman yorumladığı gibi, analistin arzusunun Ötekinin arzusuyla örtüşmesini bekler. Başka bir deyişle, analizan Ötekinin arzusunun her zaman olduğu gibi kendi deneyimiyle aynı olduğunu varsayarak, (ailevi) ötekilerin dünyasını görmeye ve bununla ilişki kurmaya alışkın olduğu bir biçime girer. Analizan, icabında Ötekinin arzusunu tatmin etmeye ya da karşı çıkmaya yeltenerek, onun nesnesi olarak ya da onu hakir görerek, bu hususta her zamanki duruşunu ya da konumunu oynamaya başlar.

Analistin analizandan kan, teselli, merhamet ya da her neyse, evebeynlerin istediğiyle aynı şeyi istediği düşünülür. Analizanın Ötekinin istediği şeye dair nosyonu yansıtılır ve yeniden yansıtılır, ama analist analizanın onun durmasını istediği yerde durmayarak, onu tekrar tekrar yıkar ya da sarsar. Analist Ötekinin arzusunu neden olarak somutlaştırarak, analitik ortamda onun adına onun yerini alarak, kendi davranışlarında, cevaplarında ya da müdahalelerinde analizanın beklentilerine uymaz. Analizan analistten belirli kelimelerin ya da noktaların altını çizmesini ya da seansı belirli bir not ya da açıklama ile sonlandırmasını bekler, çünkü onun bakış açısına göre, analistin ilgisini çeken ya da onu alakadar eden şey budur, ama analist bunu yapmaz. Ne zaman ki analizan, analistin her rüyayı duymak istediğine inanır ("Rüya, sonuç olarak, bilinçdışına giden kral yoludur"), o zaman istikametini değiştirir. Analistin birçok seans harcadığı bütün bu cesaretlendirici tartışmalar (rüyalar, fantaziler, gündüzdüşleri, sürçmeler, seks, anne, baba, aile) Ötekinin arzusuyla baş etmek için harekete geçen bir savunma mekanizması olarak hizmet edip bir alışkanlık haline gelerek otomatik ve verimsiz bir hal alabilir: "Eğer Ötekine talep ettiği şeyi verirsem, belki ben de ondan sağladığım arzuma ve küçük zevkime tutunabilirim." Analizin rutinleşmesi ve fantazinin, Ötekinin arzusuna karşı analizanın savunmasının sürmekte olan çalışmaya etki etme biçimi söz konusu olduğunda, analist uyanık olmalıdır.

Analizan fantazisini, Ötekinin arzusu ile ilişkili olarak kendi konumunu durmaksızın yeniden yaratır. Ya kendi söyleminin analistin epeyce ilgisini çektiği konusunda kendinden emindir, ya tatmin edici olmayacağı kaygısıyla analistin odadaki varlığını tamamen yok sayar ya da divanın arkasından gelecek herhangi bir yaşam belirtisini dikkatle dinler. Analizanın, analistin ne istediğine dair varsayımına karşı çıkarak, analizanın beklediğinden farklı bir şeye ilgi göstererek, Ötekinin arzusu soruya dökülmüş olur: Bu, analizanın, öyle olduğunu varsaymakta olduğu şey değildir. Aslında, analizanın öyle olduğunu varsaydığı şey *belki de hiçbir zaman* olmamıştır. Belki analizanın bir yaratımı veya inşasıdır ya da analizanın ebeveynlerinin arzusunun muamması için bulduğu çözümdür.

Örnek üzerinden, Freud'un iyi bilinen "Bir Obsesyonel Nevroz Vakası Üzerine Notlar"ında (SE X, 155-249) ayrıntılı olarak tanımlanan "Fare Adam" ile çalışmasını

düşünelim. Freud'un, vaka çalışmasında sağladığı malzeme miktarı göz önünde bulundurulduğunda, benim buradaki yorumlarım açıkça çok şematik olacak. Ancak, ziyadesiyle net olan bir nokta, Fare Adam'ın bütün sorunlarının babasıyla derinlemesine ilişkili olduğudur. Babasından intikam alma arzusu, tanımladığı çoğu semptomun merkezindedir ve semptomlar bir dizi çocukluk inancıyla ilişkilidir: Buna göre, kendisini beğendirmek istediği bir kız aklından geçen korkunç düşünceyi, *babasının öleceği*, üstelik çocuğun duymuş olduğu korkunç bir *işkenceye* (farelerin kurbanın anüsünü kemirip içine girmesi) *maruz kalarak öleceği* düşüncesinin farkına varıp ona acıyacaktır. Fare Adam'ın babasının, onun öfkesinin, hıncının ve intikam arzusunun *nedeni* olduğu sonucuna varmak hiç de abartılı olmaz.

Freud'la olan çalışması süresince Fare Adam Freud'a ve ailesine "en iğrenç ve kaba küfürleri yağdırarak" farkında olmadan Freud'a öfkesini belli etmeye başlamıştır; böyle yaparak divandan kalkmak istemiş, böylece kendini Freud'un oturduğu yerden uzaklaştırabilmiştir. Fare Adam, nihayetinde babasının sık sık yapmış olduğu gibi, Freud'un kendisine vurmasından korktuğu sonucuna varır; "aşırı sinirlilik" yaşayan babası bazen şiddetin dozunu bilmiyordu (209). Freud, Fare Adam'ın babasının yerine konulmuştu ve Fare Adam'ın atışmaları, öfke patlamaları ve şiddetli intikam arzusunun nedenini oynamaya başlamıştı. Aynı zamanda, Fare Adam Freud'dan, bu öfke ifadelerine aynı babası gibi ona dayak atarak tepki göstermesini bekliyordu.

Burada, bizzat temel fantazi olmasa da önemli bir fantaziyi görüyoruz: Fare Adam babasından sert bir muamele görme beklentisiyle kışkırtıcı bir davranış ortaya koymaktadır. "Anın hararetı"ne kapılmaya yatkın gibi görüldüğü ölçüde, babanın oğlunu nerede duracağını bilmeksizin dövmek istediği, aslında belki de oğlunu dövmekten keyif aldığı varsayılmaktadır. Freud'un ofisi, öznenin nesne ile ilişkisinin sahnelenmesinin mekanı haline gelir; yani Fare Adam'ın babasının onu dövme arzusunun tahrik edici şekilde aydınlığa çıkarılması (bu durum belki de Fare Adam'ın babasından herhangi bir ilgi görebilmesinin tek yoluydu). Böylece fantazi, Freud'un Fare Adam'ın arzusunun nedeni olarak baba rolünü oynamasıyla, terapi içinde yeniden canlandırılmış oldu.

Freud Fare Adam'ın fantazisinin bu sahnelemesine, açıkçası Fare Adam'ın ondan beklediği gibi tepki vermedi. Freud, analizanının yaptığı edepsiz yorumların, kendine has özellikleri, itibarı ve geçmişiyle bir birey olarak Freud'a değil, oynadığı role yöneltildiğini varsayar. Dolayısıyla analizanı dışarı atarak ve o "kişiden" saygı talep ederek ya da analizana fiziksel olarak vurarak değil, yorumlayarak yanıt verebildi. Böylelikle Freud, Fare Adam'a Ötekinin arzusuna dair kendi görüşünü sorgulama olasılığını açararak, Ötekinin arzusunun her zaman Fare Adam'ı dövmek olmadığını gösterir: "belki de babam, benim onu zorladığım kadar bunu yapmayı arzulamadı..." Freud

böyle bir meraka değinmedi ama, bu Freud'un müdahalesi ile olası hale geldi: Fare Adam'ın babasının kelimelerini ve eylemlerini yorumlarken kendi rolünü sorgulaması olası hale geldi. Belki onun yorumlaması aslında bir açıdan kendi kendine hizmet etmekti; belki şeyleri o ışıkta görmek onun hoşuna gitti ya da ona uygun geldi.[17] Temel fantaziye kişinin öznel dahiliyeti kavramına sonraki kısımda ve Fare Adam vakasına bu bölümün ilerleyen kısımlarında geri döneceğim.

Burada sadece analizanın Ötekinin arzusu hakkındaki yorumu ya da inşasının sadece analist analizanın beklediği gibi tepki vermediği ve kartlarını açmadığı yere kadar sorgulanabilir olduğunu, analizana onun arzusunu okuma izni vermediğini tekrarlamak istiyorum. Bunun yerine analist gizemli arzu konumunu sürdürmelidir. Aynı, analistin analizanı seansta ne kadar uzun tuttuğu konusunda öngörülebilir olmaması gerektiği gibi, onun müdahaleleri ve yorumları da öngörülebilir hale gelmemelidir. Analizanlar bazen "Seansı o noktada sonlandıracağınızı biliyordum" ya da "Şunu söyleyeceğinizi biliyordum" diyebilir, bu, analistin uygulama tarzının çok bariz hale gelmiş olduğunun ve sürpriz unsurunun gücünü kaybetmekte olduğunun bir işaretidir. Analizanın analistin ilgisini, merakını ve arzusunu okuması ve saptaması zor olmalıdır ve bu yüzden analist, analizanın onun olmasını beklediği yerde olmamalıdır. Aksi halde, temel fantazi hiçbir zaman sorgulanamaz, sarsılamaz ve yeniden şekillendirilemez.

Temel Fantazinin Yeniden Şekillendirilmesi

Analitik terapi, semptomların ortadan kaldırılmasını kendi ilk görevi yapmaz.

Freud, SE XVI, 436

Analist, ne öznenin iyileşmesini ne de normal hale gelmesini diler; analist hiçbir şeye gereksinmez, hiçbir şey dayatmaz. Analist, özne kendi arzusunun, kendi öz arzusunun hakikatine erişebilsin diye oradadır, Ötekinin talebine cevap verebilsin diye değil.

Anny Cordié, *Les cancres n'existent pas* (Paris: Seuil, 1993), 299

Her konuşma taleptir.[18]
Her talep bir aşk temennisi[dir].

Lacan, *Écrits*, 813/311

---

17 Lacan, "özne olarak kişinin pozisyonu için kişi daima sorumludur" dediği zaman zihninde olan budur. Bkz. Lacan, "Science and Truth," çev. Bruce Fink, *Newsletter of the Freudian Field* 3 (1989): 7.

18 Burada aklımdaki asıl alıntı şu: "Salt konuştuğu olgudan dolayı benden ... istiyor; onun talebi geçişsiz, nesneye işaret etmiyor" (*Écrits*, 617/254). Ayrıca bkz. Lacan'ın analistten bahsederken şunu söylediği yer: "[analist] konuşur konuşmaz, talebin düzenine kaydığı için, artık bir dilenciden başka bir şey değildir" (430). Öyleyse, analist bir meydan okumayla karşı karşıyadır: Kişi talep düzeninin

Temel fantaziyi sunarken buraya kadar Lacan'ın görüşünü sadeleştiriyordum. Artık bir dizi diğer noktayı ortaya koymak gerek. Örneğin, analizden önce bir nevrotiğin arzuları bütünüyle inşa edilmişçesine konuşuyordum. Ancak bu tamamıyla böyle değildir, çünkü Lacan'a göre, nevrotik büyük ölçüde arzudan utanan bir seviyede takılı kalmıştır: talep seviyesinde.[19]

Lacan bunu, analizin başlangıcında nevrotiğin temel fantazisinin öznenin Ötekinin arzusundan ziyade Ötekinin talebine ilişkin konumunu içerdiğini söyleyerek formüle eder.[20] Özne, Ötekinin, heveslileği, saflığı ve basitliği ile değil de, yaptığı şeylere ve şu ya da bu hale geldiğine dair talebi ile meşgul olmayı daha çok tercih eder (bunun klinik bir örneğini "Bir Obsesyon Vakası" adı altında 8. Bölüm'de göreceğiz). Nevrotik, Ötekinin istediği şeye istinaden sürmekte olan belirsizlik söz konusu olduğunda, Ötekinin gerçekten korkunç bir şey istediğine, Ötekinin ondan çok meşakkatli ve sevimsiz bir şey talep ettiğine inanmayı bile tercih eder.[21]

Ötekinin arzusu ile yüzleşmek kaygı uyandırıcıdır. Lacan bu noktayı göstermek için bir hayvan davranışını, cinsel birleşme sırasında erkeğin başını ısırıp koparan dişi peygamber böceğini örnek verir ve bizi bunu izleyen (herkesin kabul edeceği gibi deneysel olarak test etmenin kolay olmadığı) farazi durumu hayal etmeye davet eder. Sizi dişi ya da erkek peygamber böceği gibi gösteren bir maske takıyorsunuz ama hangisi olduğunu bilmiyorsunuz; dişi peygamber böceği sizi aşırı kaygılandırarak yaklaşır. Hissettiğiniz kaygı, dişi olarak mı, yoksa erkek olarak mı gizlendiğinizi *bilmediğiniz* durumda, erkek olarak gizlendiğinizi bildiğiniz duruma göre daha kötü olabilir. (Aslında, ikinci durumda hissettiğiniz şey basitçe yakında başınıza gelecek

---

içine sıkışmaksızın nasıl yorum yapabilir? Belki de kehanetvari, anlaşılması güç yorum, en azından kısmen de olsa, onun saf arzulama pozisyonu ile aynı anda sürdürülürse analistin konuşmasını olanaklı kılar.

19 Bu noktada, okuru VI. Seminer'e yönlendirir, "Desire and Its Interpretation" (1958-1959). Yedi oturumu, Jacques-Alain Miller tarafından *Ornicar?* 24 (1981): 7-31; 25 (1982): 13-36; ve 26/27 (1983): 7-44'de gözden geçirilmiş ve yayımlanmıştır. Hamlet üzerine, son üç oturum, James Hulbert tarafından "Desire and the Interpretation of Desire in *Hamlet*," adıyla çevirilmiş olup *Yale French Studies* 55/56 (1977): 11-52'de yayımlanmıştır. Ayrıca bkz., Bruce Fink, "Reading Hamlet with Lacan," haz. Richard Feldstein ve Willy Apollon, *Lacan, Politics, Aesthetics* (Albany: SUNY Press, 1996, 181-198) içinde.

20 Nevrotik, "Ötekinin eksiğini [yani, Ötekinin arzusunu] Ötekinin talebiyle karıştırır. Ötekinin talebi, nevrotiğin fantazisindeki nesne işlevini üstlenir" (*Écrits*, 823/321). Lacan'ın normalde ($\$ \lozenge a$) diye yazdığı, öznenin arzusuna neden olan nesneyle ilişkisi anlamına gelen, temel fantazi, nevrotik söz konusu olduğunda, ($\$ \lozenge D$) diye, Ötekinin talebiyle ilişki içinde olan özne diye yazılır.

21 Lacan'a göre, nevrotik Ötekinin onu kastre etmek istediğine inanır. Bu 8. Bölüm'de yer alan obsesyon olgusuyla örneklenmektedir.

olan belirli bir kaderin *korkusudur*). Dolayısıyla, doğru olduğundan emin olmasanız bile, bir erkek gibi giyindiğiniz için ölümün yakın olduğunu varsaymayı ya da bu sonuca varmayı tercih edebilirsiniz. Burada dişi peygamber böceğini Öteki olarak (simgesel değil, gerçek Öteki) alırsak,[22] kaygılı biçimde belirsiz kalmak yerine, Ötekinin sizi almak için dışarıda olduğunu varsaymayı, kendinizin Öteki için ne olduğunuzu, Ötekinin arzusunda hangi nesne olduğunuzu bildiğinizi varsaymayı tercih edebilirsiniz. Lacan bu kaygıdan *angoisse* olarak bahseder; ki bu, (Freud'un "gerçekçi anksiyete" dediği şeye, başka bir deyişle korkuya yol açan) belirli bir ölümü beklemekten çok daha üzücü ve sarsıcıdır.[23]

Kim olduğunuzu keşfetmeyi endişeyle beklemekten ziyade, Ötekinin sizle, sizden, size dair ne istediği vs. hakkındaki sonuçlara (aceleci cevaplara) atlamayı pekala tercih edebilirsiniz. Ötekinin arzusunun bilinmeyen doğası, burada katlanılmazdır; onu bir gizem olarak bırakmak yerine ona bir atıfta, rastgele bir atıfta bulunmayı tercih edersiniz. Onun özgürlüğünü kısıtlamayı, ona bir isim vermeyi ve onun endişe-içeren belirsizliğine son vermeyi tercih edersiniz. İsimlendirilir isimlendirilmez, Ötekinin size dair istediği şeyin *bu*, mesela, buradan uzak dur, olduğu sonucuna vardığınız anda, sıkıntı diner ve sırra kadem basma girişiminde bulunabilirsiniz.

Sonuca böyle atlamak Ötekinin, aslına bakılırsa, nesnesi olmayan arzusunu çok özel bir nesneye sahip bir şeye dönüştürür. Başka bir deyişle, Ötekinin arzusunu bir talebe ("Yolumdan çekil!"), isimlendirmeyi yapan özneye yönelmiş bir talebe *dönüştürür*. Arzunun bir nesnesi yok iken, talebin vardır.

Ötekinin arzusunun öznesi tarafından yapılan yorum, doğası gereği isimsiz isteğe, özleme ya da arzulamaya sahiptir ve bunu somut bir arzu, belirli bir istek, kısacası oldukça kesin bir şey için talep haline getirir. Bu, çocuk tarafından müzakere edilebilir ya da üstesinden gelinebilir türden bir taleptir; daha az endişeye neden olur ve çocuğa yön verir. Aslında çocuk yoldan çekilme talebine uyarak sevgi göreceğine ve onaylanacağına inanır; çocuk yalnızca yoldan çekildiği sürece evebeynler onu sevecek ve onaylayacaklardır. Öte yandan, eğer çocuk evebeynlerinin çocuğa sadece çocuk yoldayken ilgi gösterdiğine inanırsa, ilgi görmek amacıyla, hatta bu ilgi yalnızca bir cezalandırma biçiminde gerçekleşse bile, mümkün olduğu kadar yolda dikilme stratejisini benimseyebilir.

---

22 Yani, "Simgesel antlaşma"nın Ötekisi değildir; bkz. bu konu üzerine 7. ve 9. bölümler.

23 X. Seminer, 14 Kasım 1962'deki ders. Bu örnek Colette Soler tarafından "Hysteria and Obsession" makalesinde alıntılanıyor.

Klinik ortamda, nevrotiklerin evebeynlerinin kendilerinden istedikleri hakkında her türden iddiada bulunduklarını ve evebeynlerinin isteklerine dair yorumlarının sıklıkla ikiz erkek kardeşlerinin, kız kardeşlerinin veya diğer kardeşlerinin düzmece yorumlarıyla şaşırtıcı şekilde zıt olduğunu duyarsınız. Farklı kardeşler ve genellikle adeta aynı biçimde muamele görmüş gibi görünen çocuklar bile farklı yorumlar yapar. Bu, ebeveynlerin isteklerinin hiçbir zaman kesin olarak "*bilinmediği*" olgusunun altını çizmektedir; *onlar sadece yorumlanabilirler.* Nevrotikler, evebeynleri onları sevilebilir ve ilgiye değer görsünler diye nedenlerle özdeşleşmeye ve bu nedenleri kendilerininmiş gibi üstlenmeye çalışırlar. Kısacası, kendilerini evebeynlerinin onları gördüğüne inandıkları gibi görürler, evebeynlerinin değer verdiğine inandıkları şeylere değer verirler ve ebeveynlerinin olmasını istediğine inandıkları gibi olmaya çalışırlar. Ebeveynlerinin idealleri ile özdeşleşirler ve kendilerini bu ideallere göre yargılarlar.

Freudcu terimlerle söylersek, nevrotiğin ebeveynlerinin taleplerini fark etmeye dönük ilgisi, kişinin kendine koyduğu ve kendi (genellikle yetersiz) performansını ona göre değerlendirdiği idealler olan benlik-ideali (*Ichideal*) oluşumu ile alakalıdır. Freud, benlik-idealini üstbenlik ile denk tutar ve bundan "bireyin ilk ve en önemli özdeşleşmesi, ebeveynleri ile olan özdeşleşmesi" diye bahseder (SE XIX, 31).[24]

Nevrotiklerin ebeveynleriyle olduğu gibi analistleriyle de özdeşleşmeye çalışmaları şaşırtıcı değildir: Analistin arzusunun satır aralarını okumaya ve talepleri, değerleri ve idealleri sezmeye çalışırlar. Analistin neye değer verdiğini ya da onlardan ne istediğini sezebilirlerse, kendilerini sevilesi kılabileceklerine inanırlar ve buna uygun olarak analiste yaranmaya çalışabilirler (ya da onlara başkaldırarak, bu durumda farklı bir şekilde dikkat çekmeyi umarlar). Böylelikle analistin benlik-idealini kendilerininmiş gibi benimsemeye ve analist gibi olmaya çalışırlar. Çocuğun psişik gelişim sürecinde benlik-ideali oluşumu kaçınılmaz olabilse de (Lacan'ın bunu 1960'lardaki ayna evresi düzeltmesiyle ilgili olarak nasıl açıkladığını 7. Bölüm'de göreceğiz), nevrotiklerin Ötekinin *benlik-idealini benimsemeye dönük yineleyici girişimleri nevrozlarının en kritik anında olur:* Ötekinin talebine takılı kalırlar. Analizde, analistin onlardan ne istediğini bilmek isterler; aslında, analistin onlardan yapmalarını istediği şeyi söylemesini talep edebilirler; herhangi bir şeyi, ama kendilerine *onların* ne istediklerini sormalıdırlar![25]

---

24 Freud'un her zaman benlik-idealini üstbenlikle denk tutmadığı not edilmelidir; bkz., J. Laplanche ve J. B. Pontalis, *The Language of Psychoanalysis* (New York: Norton, 1973), 144-145.

25 En azından nevrotikler için dilde varolan haliyle, arzu tertibatının bütünüyle ve eksiksiz olarak onlara yabancı olduğunu söylemiyorum (bkz. Aşağıdaki 7. ve 8. bölümler). Ama yine de, onların arzusu katiyen "tam olgunlaşmış" değildir; bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 5. ve 6. bölümler; ve ayrıca, "Reading Hamlet with Lacan".

Bazı psikanalitik yaklaşımlarda, analizan, kendi "zayıf benliğini" desteklemek için analistin "güçlü benliğiyle" özdeşleşmesi için cesaretlendirilir. Başka bir deyişle, nevrotik, talep yapısının kısır döngüsünden hiçbir zaman koparılmaz; analist analizanı Ötekinin arzusunun gizemiyle yüzleştirmez, böylece analizanın kendi arzusu hayata geçirilmez; buna karşılık analizan kendini analistin gözünden görmeyi ve onun değerlerini ve ideallerini benimsemeyi öğrenir. Analist, analistin bağlı olduğu analitik kurum ya da bizzat psikanalizin kendisi, analizan için Öteki konumunda kalmaya devam ettiği sürece, (analizan analistten, kurumdan ya da analitik dergilerden ve derneklerden nevrotik tarzda, yineleyen şekilde onay ve tanınma peşinde koşabilse de) belirli bir istikrara tanık olunabilir; ama Ötekinin yeni bir temsilcisi görünür görünmez büyük ihtimalle aynı sorun ortaya çıkar; diyelim ki, analizan analist ile öyle adamakıllı özdeşleşemedi, ki hâlâ farklı bir uğraşın, etkileyecek bir patronun, imrenecek başka profesyonellerin vs. peşinden gidebilir: Nevrotik, bu yeni Ötekinin ondan ne istediğini sezmeye ve ona uyum sağlamaya çalışır (ya da aynı sebeplerle ona karşı çıkmaya).

Lacan'ın analistin arzusu kavramını geliştirmesindeki önemli bir itki, analizin hedefinin kişinin analistiyle, analistin benliğinin "sağlıklı kısmı"yla ya da analistin herhangi başka bir kısmıyla nasıl ve neden özdeşleşmemesi gerektiğini göstermektir. Böyle bir hedef, Freud'un "aktarımın tasfiyesi" dediği şeyin aksine, ya analistle kalıcı bir aktarıma ya da Lacan'ın "bildiği varsayılan öznenin düşmesi" olarak atıfta bulunduğu şeyin tersine, yani analizanın artık analistin onun için değeri olan ya da ona yarayacak hiçbir bilgisi olmadığını varsaydığı durumun tersine ya da sorunun basitçe başka bir bağlamda geri dönmesine yol açar (nevrotik, yeni ortaya çıkan bu Ötekiden onay almanın ve tanınmanın arayışı içindedir.)

Nevrotikler analizin dışında ebeveynlerinden, öğretmenlerinden, patronlarından, eşlerinden ve onlar için Ötekinin vücut bulmuş hali olan herhangi bir kişiden onlara ne yapacaklarını söylemesini talep ederler. Nevrotikler, Ötekini taleplerde bulunması için cesaretlendirerek, ikna ederek ya da (diğer hepsi başarısız olursa) zorlayarak Ötekinin arzusuyla ilgili kaygıyı bertaraf ederler ve taleplerin daha belirli olması daha iyidir. Örneğin bunu, bir ilişkiye başlamadan önce kendi bakımını esas olarak üstlendiği halde, yeni sevgilisi ile birlikte aniden çocuksu bir acizlik duruşunu benimseyen, sevgilisinin ona ne yapması gerektiğini söylemesini isteyen bir tutum takınmaya çalışan bir analizanın durumunda görebiliriz. Bu analizan, sevgilisini kontrolü ele aldığı ve ona çok net taleplerde, bitirmesi gereken angarya işler ve benzeri gibi, bulunduğu bir duruma sürükler.

Muhtemelen daha iyi bilinen "kılıbık" koca vakasında genellikle erkek, karısının gizemli arzusuyla, ki "kaypak", "geçici", "tutarsız" ve "anlaşılmaz" olarak nitelenir (bunlar kullanılan en nazik sıfatlardır),[26] başetmekte isteksiz ya da iktidarsız olduğundan dolayı, karısından (doğum gününde, yatakta ve benzeri) ne istediğini tam olarak söylemesini talep eder ve sonra ona patron muamelesi çeker. Kadın, kocası "onun arzusunu okuma", *onu nasıl gördüğünü,* ondan ne istediğini ve onunla ilgili arzusunun ne olduğunu yansıtan bir şeyler istediğini fark etme konularında hiçbir zaman yeterli görünmediği için üzgündür.[27] Erkek, ilişkide kendine ait herhangi bir arzuyu ifade edemediği için yas tutmaktadır (bu arzu, eşinin hiçbir kısmında yer almadığı fantazi hayatı için saklanmaktadır), ama kendine rağmen yine de kendi *modus operandisi*ni kendi yönetir.

Nevrotikler, Ötekinin arzusunun gizemi ile baş edemediklerinden dolayı, Ötekinin onlardan belirli taleplerde bulunmasını talep ederler; talep, bir kısır döngü içinde daha fazla talebe yol açar. Nevrotiğin farkına varmak istemediği şey, arzunun pek de sahip olunmayan bir şeye sahip olmak gibi bir şey olmadığıdır. Arzu, eksikten doğar ve hiç kimse gerçekten ne istediğini söyleyemez, arzunun bir tek nesnesi yoktur.[28] Talep, belirli bir istektir, daha bulanık ve daha yaygın bir *isteme hali* değildir. Biyolojik bir ihtiyaç olan yeme ihtiyacı gibi, "sende"ymiş gibi görünen bir şeydir. Nevrotiğin tahammül edemediği şey Ötekinin isteğidir ya da Lacan'ın deyişiyle, "Ötekindeki eksiklik" tir, Ötekinin noksanlığıdır. Belirli bir istek, bir sahiplik gibidir; Öteki bunun için daha fakir değil, daha zenginmiş gibi görünür. Ancak istemek farklıdır: Ortaya bir çeşit eksiklik, acizlik ya da yetersizlik atar.[29] Nevrotik bundan vebaymış gibi kaçar.

---

26 Fransız kralı I. François'nın söylediklerinde ifade edilmektedir: "Souvent femme varie, bien fol est qui s'y fie."

27 Bu noktada, aşağıda histeri ve obsesyon hakkındaki 8. Bölüm'e bakınız.

28 Şairin kelimeleriyle, arzu "bazı isimsiz ihtiyaçların acısının duyulduğu" zamandır.

29 Ötekindeki eksik ya da noksanlık, bilgi ya da güç bakımından görülebildiği kadar, arzu açısından da görülebilir. Örneğin, çocuklar sık sık ebeveynlerinin bütün insanların en güçlüsü, en iyisi ve en kudretlisi olduğunu savunurlar: Onlar her şeyi yapabilir. Çocukların zihninde, ebeveynleri herkesi dövebilmeli ve her şeyle ilgilenmelidir; ebeveynlerin hiçbir şekilde eksik olmaması yönünde bir istektir bu. Ancak, açıktır ki, bu söz konusu değildir ve bir çocuk anne babasının bir şeyi yapmaktaki eksiğini belli bir dereceye kadar hisseder, bu çocuk için bazı sonuçlara sahiptir. Eğer ailem tamamen güçlü ve irfan sahibi değilse, onların benim hakkımda bana söyledikleri de doğru olmayabilir; belki de daha yüksek bir otoriteye başvurmaya ihtiyacım vardır. Belki de bana yargıç olabileceğimi, evlenip çocuk sahibi olabileceğimi söylediklerinde yanılıyorlardı. Onların bana anlattıklarının doğru olduğunu nasıl bilebilirim? Gerçekten ne yapmam ya da ne olmam gerektiğini nasıl bilebilirim? Anne babanın bilgisindeki eksik çocuğun felsefeler ve dinlerde, şu olmak ya da

Analist kendi arzusunun analizan tarafından saptanmasına, fark edilmesine ya da isimlendirilmesine izin vermeyi reddettiğinde, artık Ötekinin isteğiyle yüzleşmenin önüne geçilemez, ama bu istek hayata geçirilir, şimdiki zamana getirilir. Gizemli olan arzuyla yüzleşme en iyi, analizanın son sözlerini sınırlandırarak, seansı beklenmedik bir şekilde kesen analist ile analizanın yüz yüze geldiği analitik seansın aniden sonlanmasıyla temsil edilir.

Bu noktada analizan ile analistin arzululuğu, kolayca fark edilmeyen ya da öngörülmeyen bir arzu alameti ile yüz yüze getirilir. Aksi halde bu, analizanın yine kabul etmeyi ya da reddetmeyi seçebileceği, kısmen boyun eğeceği ya da pazarlık edeceği başka bir talep olarak okunabilirdi. Analist ince bir çizgide yürümelidir, bilinçdışı malzemeyi rüyalar, fantaziler ve hayaller şeklinde açığa çıkararak tedaviyi bir süre yönlendirmelidir ve analizan uzun süre "Hah! Üzerinde konuşmamı istediği şey bu!" sonucuna varmamalıdır. Ne zaman analizan analistin taleplerinden birini (diyelim ki, rüyalar hakkında daha fazla konuşmak) anlamazsa, onu tatmin ederek ya da ona kasten engel olarak kendini o talebe göre yeniden düzenlerse, analist, kendi arzusunun bilinmez kalacağından emin olacak şekilde zemin değiştirmelidir.[30] Bu, talep kısır döngüsünü kırar. Bunun vasıtasıyla analizan semptomlarından kurtulmayı, yorumlarla beslenmeyi, tedavi edilmeyi ve bunun olması için ne yapacağının söylenmesini, analistten emir almayı talep eder. Bu gerçekleştiğinde, analizan analist için sevimli hale gelir (Lacan'a göre bütün talepler en nihayetinde sevgi talebidir: "Sevgini kazanmak için ne yapmam gerektiğini söylemeni talep ediyorum"). Döngüyü kırmak, Ötekinin arzusuyla hesaplaşmaya zorlar, ki bu da nevrotik için çok travmatiktir ve saplanmasının özünde yer alır.

Dolayısıyla, bazı bakımlardan burada aktarım çalışması için iki aşama vardır: (1) analist, analizanın arzusunun öne çıkması için, $\$ \lozenge D$'den $\$ \lozenge a$'ya geçmek anlamına gelen, Ötekinin arzusunun mutlak gücünü boğarak onun taleplerinden korunmalıdır;

---

bunu yapmak için nihai bir doğrulama bulma umuduyla yüksek otoriteler olarak gördüğü kişilerin (uzmanlar, öğretmenler, dini liderler) peşinden gitmesine ve onlara soru sormasına yol açabilir. Diğerleri arasından sadece biri olan her inanç sisteminin parçalayıcı kavranışı varoluşsal bir krize yol açabilir: Öteki eksiktir; Tanrı yoktur, kim olduğumu ve ne yapmam gerektiğini anlatabilecek nihai bir varlık yoktur. Ötekinin bana verebileceği, bana ne olduğumu ve ne olmam gerektiğini söyleyen bir söz, bir hakikat yoktur. Lacan'ın dediği üzere, "Ötekinde ne olduğumun [açıklama getirebilecek ya da sorumluluk alabilecek] cevabını verebilecek bir gösteren yoktur" ("Il n'y a dans l'Autre aucun signifiant qui puisse ... répondre de ce que je suis"); *Ornicar?* 25 (1982): 32. Bu konuda "Reading *Hamlet* with Lacan"daki tartışmama bakınız.

30 Analistin arzusu, kolayca bir isimle ilişkilendirilemeyen (noktalama ve kesme gibi) belirli müdahalelerinin *sözsüz* doğası yüzünden kısmen de olsa bilinmez kalır.

ve (2) analist, analizanın Ötekinin arzusuna dair yorumunda bir değişime ve bu yoruma dayalı olan öznel konumunda bir kaymaya neden olmalıdır. İlk aşamadan (arzunun) *diyalektikleştirilmesi* ve ikincisinden ise *yeniden düzenlenme* (ya da temel fantazinin katedilmesi) olarak söz edilebilir. 10. Bölüm'de göreceğimiz gibi, bunlar "özneleştirme"nin önemli mantıksal anlarını oluştururlar, bu sayede analizan talep eden (aynı zamanda Ötekinin talebine tabi olan) özne olmaktan, arzulayan (aynı zamanda Ötekinin arzusuna tabi olan) özne olmaya doğru ve sonra da (artık Ötekine tabi olmayan) keyif alan özne olmaya savrulur.

Burada Freudcu bir analoji faydalı olabilir. Freud, *Haz İlkesinin Ötesinde*'de savaş sonrası nevrozu yaşayan askerlerin neden aynı sahneyi rüyalarında (kabuslarında) tekrar tekrar yaşadıklarını açıklamak için, psişenin farklı bir şekilde deneyimleme girişiminde bulunmak amacıyla travmayı yeniden canlandırdığını belirten çeşitli teoriler öne sürer. Travmatik sahnenin tekrarı, kitabın başında ölüm dürtüsünün saf ifadesi olarak daha az görülürken, bu sefer olayı farklı biçimde "yaşayacak" aklın bir çabası olarak görülür. Burada Freud'un geliştirdiği bir varsayım, başlangıçta hiç olmayan bir duruma anksiyetenin, bir tür hazır bulunma biçimi olarak anksiyetenin, dahil edilmeye çalışıldığıdır; yani aramıza belirli bir mesafe, anksiyetenin oluşturduğu bir mesafe koyarak olayı deneyimleme biçimimizi geçmişe dönük olarak değiştirmeye çalışırız.

Freud, "bağlama"da [*binding*] olduğu gibi, aynı çalışmada ayrıntılara inilen bu teoriyi kitabın sonunda terk etmiş gibi görünür, ama bu, onun semptom oluşumuna dair ertelenmiş eylem modeliyle fazlaca tutarlıdır: Bir ilk olay, ikinci, sonraki bir olayın etkisi sebebiyle geçmişe dönük biçimde travmatik hale gelebilir (ve semptom oluşumuna yol açabilir).[31] Psişe, belki de kendiliğinden tam tersi girişimde bulunur: travmatik olayın kötü etkilerini *geriye dönük olarak* feshetmek.

Her halükarda, Freud, burada Lacan'ın ileri sürdüğü şey için analoji olarak hizmet edebilecek 1920'deki teorisini terk etmiştir. *Analist analizanın ardında saplanma bırakan Ötekinin arzusuyla karşılaşmasının süregiden şekilde yeniden gerçekleşmesine, geçmişe dönük olarak belirli bir mesafe sunmayı umar.* Bu, şüphesiz, zaman zaman kaygı uyandıran bir işlem olabilir, ama birçok önemli beyana göre etkilidir.[32]

---

31 Freud'un SE I, 353-356'daki ayrıntılı ertelenmiş edim örneğine bakınız; ayrıca Lacan'ın *Écrits* ve seminerlerindeki (örneğin, V. Seminer, "Unconscious Formations," yayınlanmamış) ertelenmiş edimle ilgili çok sayıdaki tartışması.

32 Bu beyanlar hem kişisel hem de kurumsaldır. Kişisel tanıklıklar için, bkz., Colette Soler, Gérard Pommier ve diğerleri tarafından yapılan yorumlar, Elizabeth Roudinesco, *Jacques Lacan & Co.: A History of Psychoanalysis in France, 1925-1985*, çev. Jeffrey Mehlman (Chicago: University of

Aslında bu, Freud'un kastrasyon "kayası" olarak isimlendirdiği şeyin ötesine giden birçok analist tarafından etkili bulunan yegane yaklaşımdır.[33]

Kastrasyon ve Temel Fantazi

Nevrotiğin istemediği ve kendi analizinin en sonuna kadar yapmayı gayretle reddettiği şey, kendi kastrasyonunu Ötekinin hizmetine verip Ötekinin jouissance'ı için feda etmektir.

Lacan, *Écrits*, 826/323

Lacan'ın temel fantazi kavramı Freud'un teorisinin iki karmaşık kısmını kapsar: Bunlar, nevrozun kökenindeki "cinsel aşırı yükleme" üzerine erken dönem vurgusu (bakınız 8. Bölüm)[34] ve aynı zamanda cinsel zevk üzerine olan daha sonraki vurgu-

Chicago Press, 1990) içinde. Kurumsal tanıklıklar "pass" (geçiş) olarak bilinen, *Ecole de la Cause Freudienne* tarafından kullanılan ve abartısız yüzlerce makalede belgelenen, prosedürden gelmektedir; bkz., örneğin *Comment finissent les analyses* koleksiyonu (Paris: Seuil, 1994), 163- 210.

33 SE XXIII, 252. Lacan, Freud'un terimini *roc* ("kaya") diye çevirir ve sıklıkla varsayılan bir "kastrasyon kayası"ndan söz eder. Özellikle, bkz., VIII. Seminer, 269.

34 Geç dönem Freud gibi, Lacan da fantaziye vurgu yapar: hayal edilmiş bir sahne, bir inşa. Ama "temel fantazi"den bahsettiğinde Lacan'ın aklında ne olduğunu anlamanın başka bir yolu, o kişinin "özne pozisyonu," "öznel pozisyon," ya da "özne olarak pozisyon"la ne dediğidir (*Écrits*, 856): Temel fantazi, bir kişinin cinsellikle yüklenmiş ve travmatik olarak tecrübe edilmiş erken dönem bir deneyim konusunda benimsemiş olduğu konumun sahnelenmesidir. Bu anlamda Freud'un ilk dönem travma teorisini kapsamaktadır: Çocuk, aşırı cinsellik, fazla veya aşırı yüklenmiş cinsel his veya doyum deneyimler ve (histeride) bundan tiksinir ya da (obsesyonda) bundan suçluluk duyar. (Freud'un *sexual über* terimi, *The Origins of Psychoanalysis*'de [New York: Basic Books, 1954] "cinsellik fazlası/artı cinsellik" olarak çevrilir [163-164, mektup 30 Mayıs 1896 tarihli]; bunun Fransızca çevirisi *excédent de sexualité* veya *excédent sexuel* olarak yapılır, yani "cinsellik fazlası" ya da "aşırı cinsellik"; bkz., *La Naissance de la psychanalyse* [Paris: Presses Universitaires de France, 1956].) Reddedilen veya bir şeye karşı sunulan cinsel duyumlar, 1. Bölüm'de gördüğümüz gibi, Freud'un "doyum" olarak, Lacan'ınsa haz ilkesinin ötesindeki bir tür haz olan "*jouissance*" olarak adlandırdığı bir tür hazzı oluşturur.

Burada öznenin pozisyonunun belirli bir tür cinsel doyuma ya da *jouissance*'a karşı bir savunma olduğunu görebilirsiniz. Bu savunma, öznenin arzusunun tatminini sahneleyen ya da destekleyen fantazide kendisini gösterir. Bu nedenle arzu, *jouissance*'a karşı bir savunma olan, doyumun yerinde varlık bulur. Bu, doğası gereği, arzunun niçin doyumdan –gerçek, cinsel doyumdan- iğrenip geri durduğunu açıklar. Arzu bir tür doyum (Lacan'ın dediği gibi, "Fantazi arzuya özgü bir doyum sağlar" (*Écrits*, 773)) elde etmek için "gerçek dünyada" ya da "dışsal dünyada" adım atmaktan ziyade halüsine etmekten ileri gelen bir tür doyumu, haz ilkesinden gün yüzüne çıkan bir tür doyumu fantazide bulur.

Freud'a göre, insan yavrusunun ilk eğilimi (bkz., Rüyaların Yorumu, 7. Bölüm ve "Project for a Scientific Psychology" *The Origins of Psycoanalysis* içinde), dünyada (ağlamak gibi) motor faaliyeti

sudur. Evebeynleri, çocuğun "eğitim"i boyunca ona birçok fedakarlık dayatırlar: Çocuk, yeme ve boşaltım ihtiyacının anında tatmininden alıkonur ya da bundan ötürü cezalandırılır ve otoerotik davranışlardan sürekli olarak caydırılır (başta hoşgörülen parmak emme davranışından er geç caydırılır ya da bundan ötürü cezalandırılır; belki küçükken izin verilmiş olan, umumi yerlerde cinsel organlarını ellemek, okul dönemi çocuğuna yasaklanır; vs.). Lacan'ın "kastrasyon" olarak bahsettiği şey, otoerotik de olsa, alloerotik de olsa (anne gibi, başka bir kişiyi içererek) bu haz kaybıdır.

Bu kayıp bir bakıma *dayatılır*, ama çocuk, ebeveynin taleplerine göre bu kayba dair bir duruş *benimser*. Bazı çocuklar ise ebeveynlerinin taleplerine meydan okuyarak parmaklarını emmeye ya da cinsel organlarını gizlice ellemeye devam ederler;

---

gerçekleştirmeye dayalı gecikmiş bir hoşnutluğu beklemekten ziyade, beslenme için bir ihtiyacın doğrudan doyumunu, (yani, canlı biçimde aklına gelen) biberon getiren bir yüzün algısını halüsine etmekten ve kendisini sütü emerken ve yutarken hayal etmekten almaktır, böylece gerçek bir kişi gerçek bir biberon getirip bebeği gerçekten besleyecektir. Bu tür bir doyumu basitçe hazzı hayal etmekten alınız, bu çok kolay temin edilen bir doyumdur; tüm riskleri, tehlikeleri ve belirsizlikleri kapsayan ve diğer insanları içeren doyumun gerçek biçimlerinden çok daha güvenlidir.

Aslına bakılırsa, arzu dürtülerin doyumunda fantazinin sağladığı hazzı tercih eder. Dürtüler, bunaltıcı ya da aşırı olarak deneyimlenen ve bu nedenle de iğrenilip uzak durulan (doyum arzuyu öldürür, onu boğar), bu tür bir doyumun peşinden gittiğinden arzu, dürtülerde dizginlenen, böylesi bir doyuma ket vurur. Arzu burada bir savunmayla eşanlamlıdır. Özne (arzu, arzulayan olarak özne) bu noktada bir savunmayla neredeyse aynı görülebilir: *jouissance*'a karşı bir savunma.

Göreceğimiz gibi, analizanın nedeni (Ötekinin arzusu ile bağlı olan kendi arzusu) özneleştirmesiyle, analizanın arzusu radikal şekilde dönüşür ve doyumu/*jouissance*'ı kovalamakta ketlenmeye son verir. Arzu ve *jouissance* arasındaki ilişki bu şekilde değişir, arzu ancak bu sayede *jouissance*'a karşı bir savunmadır. (Özellikle, bkz., Lacan, "On Freud's 'Trieb' and the Psychoanalyst's Desire," çev. Bruce Fink, *Reading Seminars I and II*, 417-421 içinde; ve Jacques-Alain Miller, "Commentary on Lacan's Text," a.g.e., 422-427. Bu konular aşağıdaki 10. Bölüm'de geniş biçimde tartışılıyor.)

Freudcu terimlerle, arzulayan özne, bir anlamda, idin çabaladığı bir tür doyuma karşı mücadele eden (kısmen bilinçli ve kısmen bilinçdışı) benlik olarak düşünülebilir. Benlik, idin peşinde olduğu doyumu sakıncalı ve tehdit edici bulur, id kendi nesne ve orifis [vücut açıklığı, deliği; örneğin, ağız, anüs v.b., ç.n.], partner ve pratik seçimlerinde toplumsal normlara ve ideallere aldırış etmez. Benlik idin arayışlarını ketlese de ikame doyumlar sağlar. Ancak kadın ve erkek sadece arzuyla yaşayamaz.

Freudcu terimlerin bu çevirisi, Lacan'ın özne kavramında 1950'lerden 1960'ların sonuna doğru gerçekleşen kaymayı görmemize olanak tanır. Lacan'ın erken dönem çalışmalarında, özne arzuyla, genellikle de bilinçdışı arzuyla eşitlenir. Analizin amacı da analizanı "arzusundan vazgeçmeye son verdirmek" (VII. Seminer), arzusundaki düğümleri çözmeyi ve "kararlı" yada "belirlenmiş bir arzu" (*désir décidé*) inşa etmektir. Ancak 1965 yılıyla birlikte, özne, Lacan tarafından benlik ve üstbenlik ketlemeleriyle engellenmiş dürtülerin karakteristiği olan doyumun peşindeki "zihinsizlikle" (onun terimi "acephalous"dur, tam olarak "başsız" demek) ve idle daha çok denk hale gelir. Jacques-Alain Miller'dan ödünç alınan Lacan'ın çalışmasının bu kısa dönemselleştirilmesi 10. Bölüm'de açıklanmaktadır.

başka bir deyişle, bu tatminden tamamen vazgeçmeyi reddederler. Bazıları ise çeşitli nedenlerden ötürü bunu yapmaktan tamamen vazgeçerler. Freud'un bize söylediği gibi, küçük erkek çocuklar, evebeynleri tarafından dile getirilen çok bariz kastrasyon tehditleri (birkaç analizanım beni bu tür tehditlerin hâlâ günümüzde, bu çağda, özellikle de alt ve alt-orta sınıf sosyal çevrelerde meydana geldiği konusunda ikna ettiler) yüzünden, genitallerinden kaynaklanan ve zevk veren hisleri sonsuza kadar kaybetme korkusundan dolayı ya da evebeynlerinin sevgi ve saygısını yitirmekten korktukları için böyle yapabilirler.

Lacan'ın "kastrasyon" olarak bahsettiği bu tatmin veya *jouissance* kaybı nevrotikler tarafından bir ölçüde ***kabul edilmiştir***. Bu konuda fazla seçenekleri yokmuş gibi görünebilir, ama bu konuyu kabulleri ebeveynleri, öğretmenleri ve sosyal düzenin diğer temsilcileri tarafından sunulan soruna bir çözüm teşkil eder: "Eğer bu tatminden vazgeçersem, başka bir şeyi elimde tutarım." Yine de, böylece feda edilen *jouissance* her seviyede kolayca elden çıkarılmaz: Özne, tam da bu *jouissance*'ın kaybedildiği yerde bir tutum takınır. Nesne *a,* kayıp *jouissance*'ın bir tür hatırlatıcısı olarak, bu *jouissance*'ı sağlayan nesne (şu anda kayıp) olarak anlaşılabilir.[35]

Vazgeçilen haz, kayıp olduğundan dolayı şu anda tamamen daha değerli görünür (bu kadar iyi bir şeye sahip olduğumuzu bilmiyormuşuz gibi görünür). Ve 1. Bölüm'de gördüğümüz gibi, yasaklama işlemi, otoerotik hareketten (mesela) elde edilen "basit" zevk ya da hazzı, *jouissance*'a, *stricto sensu*'ya dönüştürür. Haz ebeveynler tarafından yasaklandığı zaman, ebeveynleri ve ebeveynlerin arzularını içeren başka bir anlam kazanır. "Sade", "basit" bedensel haz, yasaklama sayesinde *jouissance*'a dönüşür; çok daha erotik, kirli, kötü ve şeytani bir şeye, *gerçekten* heyecan verici bir şeye. Yasak erotikleştirir. Yasak ne kadar kuvvetli olursa, yasaklanan belirli eylem de o kadar erotik olarak yüklü hale gelir. Temel fantazi, özne ile şu anda yasaklanmış olan tatmini sağlayan kayıp nesne arasındaki ilişkiyi sahneler.[36] Temel fantazi vası-

35 Freud'un kayıp nesne ve Lacan'ın nesne *a* nosyonu arasındaki ilişki üzerine, bkz., Fink, *The Lacanian Subject*, 7. Bölüm. Bu ilişki, burada sahip olduğumuz ve elimizde bulundurduğumuz şeyin değil de kaybettiğimizin şeyin bir ürünü gibi görünür.

36 Nesne burada açıkça kayıp doyumla ilişkilidir. Bir anlamda, bu kayıp *jouissance*'ın kastrasyon kompleksi yüzünden "kapsandığı" söylenebilir, bu *jouissance* kaybı Lacan tarafından (*Écrits*, 823-826) (-φ) olarak belirtilmiştir. Temel fantazi aşağıdaki gibi tekrar yazılabilir:

$$\$ \lozenge a$$
$$(-\varphi)$$

Bu formülasyon hakkında bir hayli şey söylenebilir. Bkz., özellikle, Lacan, "Subversion of the Subject and Dialectic of Desire"; ve yine aynı yazarın, VIII. Seminer, "Transference," XV-XVIII. bölümleri. Ayrıca bkz., aşağıdaki 8. Bölüm.

tasıyla ifade edilen ve desteklenen arzu, yasaklanmış ve feragat edilmiş olan tatmin ile belirlenir ve şarta bağlanır. Yasağın arzu için neden bu kadar merkezi olduğunu burada görüyoruz: Arzuyu, onu yasaklanmış olan üzerinde sabitleştirerek şarta bağlar. Lacan'ın "Kant ve Sade"da söylediği gibi, "Yasa ve bastırılmış arzu bir ve aynıdır" (*Écrits*, 782). Ayrıca arzu ve tatmin arasındaki yakın ilişkiyi tatminin kaybı olarak görürüz: Tam olarak feda ettiğim şeyi arzularım.

Burada bir kez daha Freud'un Fare Adam vakasını örnek olarak kullanalım. Olayın gerçek niteliği hiçbir zaman belirlenemese de, Fare Adam'ın ailesi için çalışan bir hemşire ile bir çeşit cinsel oyuna (ısırma) giriştiği için babası tarafından çok erken yaşta sert biçimde dövüldüğü analiz sürecinde ortaya çıkmıştır (SE X, 205-208). Öyle görünüyor ki, bu cezalandırmadan Fare Adam'ın çıkardığı sonuç, babasının yalnızca hemşire veya anneyle olan herhangi bir bağdan değil, tüm kadınlarla olan bütün cinsel bağlardan vazgeçirme niyetinde olduğudur. Bu, Fare Adam'ın o günden sonra babasını "cinsel zevkine bir engel" (205) olarak görmeye başladığı olgusunun kanıtıdır. Evdeki kadınlara olan duygularını, dövülmeden önce yaptığı gibi kendiliğinden ifade etmekten acizdir; babası, kadınlara ilişkin tüm düşüncelerinde ve onlarla ilişkilerinde bir engel olarak boy gösterir (163, 178-179); bundan sonra, Fare Adam, yirmi bir yaşından babasının ölümüne kadar, mastürbasyon faaliyetini sonlandırmış gibi görünmektedir; ve birkaç yıl sonra, bir kadınla ilk cinsel ilişkisini gerçekleştirdiğinde, "Bu olağanüstü! İnsan bunun için babasını bile öldürebilir!" diye düşünür (201).

Fare Adam'ın tartıştığı en büyük semptom ilgilendiği kadınlara dair karar verememesidir; aslında bu, onu terapiye gitmeye sevk eden daha büyük bir semptomlar grubunun bir parçasıdır. Annesi ve babası onun "iyi biriyle" evlenmesi gerektiğine inanmaktadır ve gelecekteki eşi olarak, ailesi iş dünyasıyla yakından bağlantılı olan ikinci kuzenini seçerler. İkinci kuzenine ilgisiz görünen Fare Adam, ilgisini babasının onaylamadığı ve bütün tekliflerini reddeden bir "hanımefendi"ye adar. Bir dolu dolap çeviren Fare Adam bir gün kendini "hanımefendisinin" yaşadığı Viyana'ya dönmek ya da ona karşı istekli olduklarına inandığı iki kadının (hancının kızı ve gözlükleri için alıcı ücretini ödeyen, postanedeki kadın) olduğu kasabaya (vaka çalışma sında Z diye bilinir) gitme seçimiyle karşı karşıya bulur.

Fare Adam'ın buradaki kararsızlığı çok katmanlıdır ama geçerli bir etken, babasının, onun "doğru kızla" evlenmesi konusundaki (algılanan) arzusu ve Fare Adam'ın babasını memnun etmek ve onu küçümsemek konularındaki iki yönlü isteğidir. Babası hayatı boyunca Viyana'daki hanımefendiyi onaylamamıştır; dolayısıyla onu görmek için Viyana'ya gitmenin bir cazibesi vardır. Fare Adam, sosyal sınıf olarak kendisinden

daha aşağıda olduklarından dolayı Z'deki iki kadının, babasının (algılanan) tüm cinsel tatmini yasaklayan tutumunu takmama olanağı tanıyan, muhtemel cinsel fetihler olduklarına inanır.[37] Yani Fare Adam kendisi için farkında olmadan, bazı bakımlardan babasının (algılanan) Yasasına ve kadınlarla cinsel tatmin yasağına tam olarak boyun eğen bir durum inşa eder; çünkü Fare Adam Viyana ve Z arasında bir seçim yapmaktan tamamen acizdir ve hiçbir somut adım atmaz, bunun yerine kendine işkence ederek bir "ikame tatmin", bir tür zihinsel mastürbasyon sağlar.

Fare Adam hastalandığı ve bu nedenle, kızın babasının evlilik için koyduğu önkoşul olan eğitimini tamamlayamadığı halde, onun için seçilmiş ikinci kuzen bu semptomda hiçbir rol oynamaz (198-199). Bu davranış, babasının taleplerine teslim olmayı reddettiğini, yani babasına haz vermeyi reddettiğini ispatlar. Aslında, obsesif düşüncelerinin çoğu, babasını cezalandırmayı ya da onu öldürmeyi içerir. Fare Adam hayattaki doğrudan cinsel hazzının önemli bir kısmından vazgeçse de, bir yerlerde biraz olsun haz bulmak adına denemeye devam eder. Böyle hazları garantileyebilmek için biriyle evlenerek ölmüş olan babasının arzularına açıkça başkaldıramaz,[38] ama su tedavisi gördüğü iddia edilen sanatoryumdaki hemşireyle ve ara sıra hizmetçi kızlarla ve garsonlarla gizli kapaklı ilişkilere girer. Hâlâ babasının saygısını kazanmanın fantazisini kurar (örneğin, gece geç saatlere kadar çalışırken, bazen babasının hayaletinin onu görmeye geldiğini ve onu çok çalışırken bulduğunu hayal ederek ön kapıyı açar) ama aynı zamanda kendi cinselliğini doğrulamaya çalışır (Fare Adam, babasının onu çalışırken gördüğü aynı fantazide, aynanın önünde durur ve sertleşen penisine bakar; 204). Bütün bu faaliyet ve fantaziler (benim burada ortaya koyduğumdan çok daha çetrefilli ve çok katmanlı oldukları halde) Fare Adam'ın cinsel hazzı feda etmekten pişman olmaya devam ettiğini gösterir: Kendi kastrasyonuyla hiçbir şekilde barışmamıştır.

"Sonlandırılabilir ve Sonlandırılamaz Analiz"de Freud, analizin nevrotiklerle gittiği yere kadar götürüldüğünde, "kastrasyon kayası"na, analitik keşfin sıklıkla içine giremediği şeyin ötesindeki asıl kayaya tosladığını ileri sürer. Analiz bizi kastrasyonu, evebeynlerimizin buyruğuyla yapılan tatmin fedakârlığını ortaya çıkarma aşamasına getirebilir, ama genellikle daha ileri gitmez der.[39]

---

37 Seçimin parametreleri, açıkça bir evlilikle yüz yüze kalmış olan, Fare Adam'ın babasının durumunda da tekrar üretilmiştir: "Fakir bir kız"a ilgi duyar, ama bunun yerine Fare Adam'ın annesiyle evlenerek "doğru tarzda bir evlilik" yapmıştır.

38 Onun "hanımefendisi," "samimiyetle evlilikle ilgilenen, onun cinsel yakınlaşmasıyla açıkça pek ilgilenmediğini gördüğü" tek kadındır.

39 Freud'un, bu yazıda analizin hastayı kastrasyon kompleksinin ötesine taşımaktan *aciz* olduğunu kategorik olarak iddia etmediği not edilmelidir. Onun kapanış ifadelerini düşünün: "Analitik bir tedavide bu faktörün [kastrasyona karşı bir protesto: "penis hasedi" ya da "eril protesto"] ne zaman

Lacancı terimlerle yeniden ifade edecek olursak: Analizan, bir miktar *jouissance*'ı ailevi Ötekiye teslim eder, ama hiçbir zaman bundan pişman olmayı bırakmış gibi görünmez. Analizan kayba takılı kalır ve feda edilen *jouissance*'ın avantajlarından yararlanmak adına Ötekinin öznenin vazgeçtiği şeyden keyif almasını (kendi psişik ekonomisinde) reddeder. "Evet, bundan vazgeçtim, ama Allah göstermesin, bundan böyle benden istediğin hiçbir şeyi yapmayacağım!" Nevrotik, evebeynlerinin bir T'ye (evlenmek, çocuk sahibi olmak, ona "dayatılan" kesin bir kariyer seçimi) dönük taleplerinin izinden gidebilir, ama asla onların şunu bilmesine izin vermez: "İstediklerinizi yaptım, ama size bunu bilmenin tatminini asla yaşatmayacağım!" Kızgınlıktan hiç vazgeçilmez. "Evebeynlerim değerli bir şeyi benden aldılar, ama ben bunun üstesinden iyi geldim: Onlara bu yüzden acı çektirdim, onlarca yıl içimde tuttum ve onların başını hiçbir zaman öne eğdirmedim."

Her nevroz, Ötekinin tatminine karşı böyle kızgın bir duruşa yol açar. Nevrotik (7. Bölüm'de göreceğimiz üzere, psikotikten farklı olarak) fedakârlıkta bulunur, ama telafi edici tatmini de Ötekinin burnunun dibinden ayırmamaya çalışır. Mastürbasyon yapmak, çalmak, aldatmak, hız yapmak, suç işlemek ve bundan kurtulmak; bunlar, psişik ekonomisinde Ötekinden *jouissance* kaybını geri almayı ya da oluşan kayıp için Ötekinin özne hakkını vermeyi, cezalandırmayı ya da zararı ödemeyi temsil eden şeyi nevrotiğin bulabileceği yasak tatminlerin arasında yer alır. Nevrotiklerin Ötekine karşı olan iddiaları (örneğin, "Ebeveynlerim bana yeterince sevgi, tanıma ve onay vermediler") sınır tanımaz. Ötekinden takdir görmek amacıyla *jouissance*'tan vazgeçerler ve umduklarından azını alırlar.[40] Freudcu terimlerle, kadınlar annelerine, onları penisten yoksun bırakmaları için gücenmekten hiçbir zaman vazgeçmezler; bu hayali kaybın yerini doldurmak için temin edilen sevgi ve takdir yetersiz addedilir. Erkekler, büyük hayat kararları olarak algıladıkları şeyler karşısında, kastrasyon kaygılarının hiçbir zaman üstesinden gelemezler ve ne yaparlarsa yapsınlar babalarını, babalarının beklentilerini, gereksinimlerini, kriterlerini ve ideallerini asla tatmin edemeyeceklerini hissederler. Babalarının verdiği onayın her zaman başarıya bağlı olduğu düşünülür ve kişi ne kadar çok başarsa da hiçbir zaman dinlenemez.

üstesinden geldiğimizi ya da üstesinden gelip gelmediğimizi söylemek zor olabilir. Kendimizi sadece analiz edilen kişiye bunu yeniden değerlendirmek ve ona yaklaşımını değiştirmek için mümkün olan her tür cesareti vermiş olmakla teselli edebiliriz" (SE XXIII, 252-253).

Başka bir deyişle, Freud, hastanın kastrasyona yönelik edinebileceği farklı bir girişim olasılığını bertaraf etmiş gibi görünmüyor. Şöyle diyor, "Çoğunlukla daha ileri gidemeyeceğimiz izlenimine sahibiz" (vurgu eklenmiştir), ama analizanı ileri *asla* taşıyamayacağımızı iddia etmez.

40 Freud'un söylediği gibi, "erkekler hazdan feragat etmeyi daima daha zor bulmuşlardır; onlar kendilerini bir tür ödünleme olmaksızın yapmaya ikna edemezler" (SE XVI, 371).

Freud'a ve diğer birçok analiste göre, psikanaliz analizanı bu duruşun ötesine sadece nadiren götürebilir. Onlara göre nevrotiğin kastrasyona ve bu feragate karşı olan itirazı genellikle aşılmazdır, geçilmezdir. Fakat Lacan aynı görüşte değildir. Yekpare bir "kastrasyon kayası" olarak çözümlediği şeye cevabı, analistin arzusuyla karşılaşma sayesinde mümkün kılınan fantazinin katedilmesidir. Seansın veznini bulmak da dahil olmak üzere, analistin müdahaleleri analizanın temel fantazisinin yeniden kurulmasına ve böylece Ötekiyle yeni bir ilişkiye (ona göre benimsenen bir tutum veya konuma) yol açabilir. Analizanın arzusunun başlangıçtaki sabitlenmesi sarsılır ve analizanın arzusu artık tatmin arayışına bir engel teşkil etmez. [41]

Temel fantazinin, analiz sürecinde inşa edilen ve yeniden inşa edilen bir şey olarak, analizden önce pek de kendi başına var olan bir şey olmadığını belirtmek gerekir. Bu bir anlamda, analiz sırasında açığa çıkan tüm fantazi şebekesinden ayrışır. Kişinin analizi yeterince sürdükten sonra, öznenin seçimlerinin ve eylemlerinin pek çoğundan sorumlu olan şeyin nedene bağlı olarak öznenin benimsediği konum ya da takındığı *bu* tutum olduğu görülebilir.

Böyle bir pozisyon ya da duruş analizde fark edilinceye değin, şüphesiz bir dereceye kadar değişmiştir bile. Aynısı, Freud'un "ilk sahne" olarak andığı şey için de geçerlidir. Bu, çocuk tarafından, belki de gözlemlenen, kulak misafiri olunan ve/veya hayal edilen çok sayıda sahneye dayanan, ancak analiz sırasında eş zamanlı olarak dönüştürülen ve yeniden inşa edilen bir yapı olarak, çocuğun zamandaki belirli bir anda tanıklık ettiği gerçek bir sahne değildir. [42]

Analistten Ayrılma

Analizdeki, analizanın Ötekinden telafi talep etmek yerine kastrasyonunun sorumluluğunu üstlenir hale getirilmesine dair nihai mücadele, analizan ve Ötekinin (ve aynı zamanda kayıp nesnelerin) yerini alan analist arasında vuku bulur. Analizan, kendi dertleri konusunda artık analisti (nesne ya da Öteki olarak) suçlamadığı ve telafi ya da cezalandırma peşinde koşmadığı bir noktaya getirilmelidir. Analizan aynı zamanda analistin onun analize devam etmesi konusundaki sürekli arzusu ile yüzleşerek, analistin isteklerinin onun üzerinde hiçbir bağlayıcılığının olmadığı bir noktaya ulaşmalıdır.

Eğer bu hakikaten belirli güçlerin analizin sonunda etkin bir şekilde birleşmesi demekse, ki, Freud ve Lacan bunun kesinlikle böyle olduğunu belirtir, analizin

41 Artık Ötekinin *jouissance*'ı garanti değildir (bkz., *Écrits*, 826/324).

42 Bkz., özellikle, "Constructions in Analysis," SE XXIII, 257-269.

analizanın kastrasyona, feda edilmiş *jouissance*'a karşı tutumunun değiştiği bir tür mücadele ya da savaş olduğunu ve sonunda kayıp nesneden vazgeçildiğini gördüğümüz zaman şaşırmamalıyız. Bundan, Lacan'ın "öyleymiş gibi yaparak", şeylerin bir anda tersine dönmesi olarak bahsettiği şeyde olduğu gibi, tevekkülle vazgeçilemez. Temel fantazinin yeniden düzenlenmesi: Bu işlem büyük bir olasılıkla karmaşıktır, havalelidir ve soğukkanlı, sakin ve derli toplu olmaktan ziyade ele alması zordur. Freud'un dediği gibi, "Her şey söylenip yapıldığında, bir kişiyi *in absentia* (gıyaben) ya da *in effigie* (kuklasıyla) yok etmek imkansızdır," ve nesne de bundan ayrı değildir. Ayrılma şimdiki zamanda gerçekleşir ve ödül çok gerçektir.

Analizlerinin barışçıl ve arkadaşça bir tutum içerisinde bitmekte olduğundan bahseden analizanları dinlerken ve daha sonra analistleriyle arkadaş olduklarını duyduğumda, sanki eski analistin bir arkadaş olarak seçimi alakasız bir seçimmiş gibi, sanki dünyada arkadaş olacak başka insan yokmuş gibi, daima bir miktar kafam karışıyor. Arkadaşlık özünde, şüphesiz, birinin kendi sorunları ya da kaderi için Ötekini suçlama aşamasını aştığını varsaymak değildir.[43] Fakat bu, Ötekine yönelik belirli bir talebin, bir tanınma ve onaylanma, kısaca sevilme talebinin pekâlâ çözülmeden kalabileceğini akla getirir. Barışçıl "son bulma" *kastrasyonun ötesine geçmek için gerekli olan meşakkatli feragata dair konumun tersine çevrilmesi* ile pek ahenkli görünmez.

43 Nevrotiğin şikayeti her zaman, "Bunu bana onlar yaptı," "Bana onlar bu şekilde davrandı"dır. Nevrotik, eylemlerinin, seçimlerinin ya da kararlarının sorumluluğunu almaz; hatta her şey için tamamen *suçlanmayı* ister görünen bazı obsesif nevrotikler bile hayatlarının kendi yaptıkları bir dizi *seçimi*, uzlaşımı ve özveriyi içerdiğini görmezler. Anlatılan hikaye Ötekinin bunu yaptığıdır, bunu istediğidir, benden bunu beklediğidir ve hayır diyemiyor *oluşumdur*: "Bu imkansızdı." "İstemiyordum" ya da "*x*, *y* ve *z*'den ötürü bunu istemiyordum" değil, "Onlar beni zorladı," "Mecburum," "Hayır diyemedim", vb. Özneleştirme, öznenin kendi kaderi, geçmişteki kendi eylemleri ve kararları için sorumluluğu, sadece lafla değil, yani bilinçle değil, ama daha "derin" bir düzeyde de üstlenmesi demektir. Özne hayatının dışarıdan veya kişisel olmayan güçler tarafından belirlendiği yerde, Ötekinin arzusunda, onu dünyaya getiren evebeynlerinin arzusunda var olur. "Onun olduğu yerde", hayatımın Ötekinin arzusunca çalıştırıldığı yerde "mutlaka ben var olmalıyım" ("La où fut ça, il me faut advenir," *Écrits*, 524/171). Bu, Freud'un *New Introductory Lectures on Psychoanalysis* (SE XXII, 80)'deki "Wo Es war, soll Ich werden" cümlesini Lacan'ın çevirdiği biçimlerden biridir. Bu bir tür "Şimdi orada olmalısın"dır.

II

TANI VE ANALİSTİN KONUMLANMASI

6
Tanıya Lacancı Bir Yaklaşım

Lacancı tanı koyma yaklaşımının DSM-IV ya da DSM-V üzerine eğitim almak zorunda kalmış kişilere yabancı gelmesi normal; bu sınıflama bazı açılardan çağdaş psikolojik ve psikiyatrik dünyanın tanı olarak kabul ettiklerinden daha basittir, ama başka bazı açılardan ise daha seçicidir. Lacancı tanı ölçütleri temel olarak Freud'a, Freud'un çalışmasında yer alan kavramların belirli bir *okumasına* ve *genişletilmesine* ve bu konuda çalışan az sayıdaki Fransız ve Alman psikiyatristin (en dikkat çekici olanları arasında Emil Kraepelin ve Gaëtan Gatian de Clérambault sayılabilir) çalışmalarına dayanmaktadır. Tanısal kategorilerin sayısını daha da arttırma eğiliminin yerine, yani klinik olarak gözlemlenebilir her yeni semptomu ya da semptom grubunu ayrı bir "bozukluk" olarak tanımlamaktansa, Lacan'ın sadece üç temel kategoriyi içeren tanısal şeması oldukça basittir: nevroz, psikoz ve sapkınlık. Ve değişik kategorilerden hastaları nasıl ele almak gerektiği konusunda psikoterapiste neredeyse hiçbir somut dayanak sağlamayan DSM-V'te geliştirilmiş olan kategorilerden farklı olarak, Lacancı tanılar terapistlerin amaçlarına rehberlik etmek ve aktarım içinde almak zorunda oldukları konuma işaret etmek için hızlı bir uygulama sağlar. Lacancı teori, en temel düzeyde, psikotiklerde uygulanamaz olan ama nevrotiklerde kullanılan belirli amaç ve teknikleri ortaya koyar. Ve bu teknikler sadece uygulanamaz değildir, bazen psikotik bir atağı tetikleyerek tehlikeli oldukları da görülmüştür.[1] Lacancı bir bakış

1 Lacan'ın sözünü ettiği gibi, "Arada bir prepsikotikleri analize alırız ve bunun neye yol açtığını biliriz: psikotiklere. İşlerin az çok kızıştığı ilk analitik seanslarda tam gelişmiş bir psikozun ... tetiklendiği kendi pratiğimizdeki veya meslektaşlarımızın pratiğindeki bazı vakaları hatırlamasaydık, analizdeki sakıncalı olma meselesi baş göstermezdi (III. Seminer, 285). İlerleyen zamanlarda, Lacan'ın psikozu analiz için sakıncalı olarak görmediği, yani psikotiklerin analitik terapiye alınmamasını önermediği; ancak, analistin sahip olduğu yaklaşımın psikotiklerle çalışırken epeyce farklı olması gerektiğini öne

açısından, tanı koymak sadece kurumlar ve sigorta şirketleri tarafından zorunlu kılınan bürokratik bir iş değildir. Tanı, bir hastayı tedavi ederken terapistin genel yaklaşımını belirlemesi, kendisini aktanın içinde doğru biçimde konumlandırması ve özgün müdahaleler yapması için çok önemlidir.

Ama bu, Lacancılar daima hızlı biçimde kesin tanılar koyuyorlar gibi algılanmamalı. Pek çok klinisyenin bildiği üzere, bir kişinin ruhsal ekonomisindeki çoğu temel mekanizmayı fark etmeden önce çok uzun zaman geçebilir. Yine de, bir hastanın ilk baştan tanısal açıdan büyük olasılıkla nevrotik ya da büyük olasılıkla psikotik diye konumlandırılması çok önemlidir ve klinisyenin bir hastayı bu düzeyde konumlandırmaktaki *acemiliği* ilk görüşmeler boyunca klinisyenin yavaş ilerlemesine neden olmalıdır.

Lacan, Freud'un belirli terminolojik ayrımlarını genişleterek, onun tanısal kategoriler hakkındaki çalışmasını sistematize etmeye girişir. Freud'un kendisi nevrozlara özgü olan bastırmayı (*Verdrängung*)[2] teorize ederek nevrozu sapkınlıktan ayırır, sapkınlıklara özgü temel mekanizma ise inkârdır (*Verleugnung*).[3] Lacan, Freud'un oldukça radikal bir mekanizma hakkında konuşurken (her ne kadar teorik olarak ayrıntılandırmasa da) başka bir terim olan *Verwerfung*'u kullandığına işaret eder. Bu terim Freud'un çalışmasında[4] pek çok bağlamda bulunur ve Lacan (özellikle Freud'un 1925 tarihli "Olumsuzlama"[5] makalesinin yakın bir okuması aracılığıyla) bunu psikozun birincil mekanizması olarak anlayabileceğimizi iddia eder; Lacan bunu önce "reddetme" olarak çevirir ama sonra buna "men etme" [*foreclosure*][6] adını verir. Bu terimi 7. Bölüm'de ayrıntılarıyla tartışacağım. Şimdilik Freud'un bu

sürdüğü akılda tutulmalıdır. Bir süredir terapide gördüğüm psikotik bir hasta bana tam tamına önceki analistinin onunla çalışırken kelimelerinin belirsiz anlamlarına vurgu yapmasından dolayı, yani onu sanki bir nevrotikmiş gibi tedavi etmesinden dolayı gelmişti. Analistle birlikte çalışma halindeyken, psikotik bir kırılma tetiklenebilirdi.

2 Bkz., örneğin, SE XIX, 153.

3 Bu konuda, bkz., SE XIX, 143 ve SE XXIII, 204 ve 277. Freud'un ayrımı doğal olarak her zaman tutarlı değildir. Örneğin, krş., SE XXI, 153, duygulanım inkârın bastırılmasına tutunduğunda, inkârın bir fikre ne olduğunu söylediği yer ve SE XIX, 184, Freud'un inkârın "psikotik bir reaksiyon" olduğunu göz önünde bulundurduğu yer.

4 Özellikle, bkz., *Gesammelte Werke* I (Frankfurt: Fischer Verlag, 1952), 72, Freud'un, Strachey tarafından "reddetme" olarak çevirilen, *verwirft* fiilini kullandığı yer (SE III, 58).

5 Bu yakın okuma II. Seminer'de bulunabilir ve Hegel'in çalışmasının Fransızca çevirmeni ve dikkate değer bir filozof olan, Jean Hyppolite'in yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu *Écrits*'de de tartışılmaktadır.

6 İlk çeviri ("reddetme"- "rejection") I. Seminer'de, 54/43, bulunabilir, ikincisi ("men etme"- "foreclosure") III. Seminer, 361'dedir. Her ikisi birden XXI. Seminer'de, 19 Mart 1974, tekrar zikrediliyor.

terimi benlikten ya da benlik aracılığıyla bir şeyin basitçe reddedilmesini (ki bastırmadan bu şekilde söz edilebilir) ya da aslında görülmüş veya hafızada depolanmış bir şeyin reddini (ki inkârdan bu şekilde söz edilebilir) değil, "gerçekliğin" bazı parçalarının, sadece benlikten değil kişinin kendisinden çıkarılışını anlatmak için kullandığını söylemek yeterlidir.

Dolayısıyla Lacan tarafından benimsenen üç temel tanı kategorisi radikal olarak farklı üç temel mekanizma ya da başka bir deyişle olumsuzlamanın (*Verneinung*) radikal olarak farklı üç biçimi üzerine oturan *yapısal* kategorilerdir:

Kategori	*Mekanizma*
Nevroz	Bastırma
Sapkınlık	İnkar
Psikoz	Men etme

Bu mekanizmaların birbirinden radikal olarak farklı olduğunu ve üç farklı kategoriyi tanımladığını kabul edelim veya etmeyelim, *Lacan'ın projesinin bu noktada esas olarak Freudcu bir ilhamı* olduğu ve Freud'un ruhsal yapılar arasındaki en temel farklılıkları ayırt etme çabalarıyla doğrudan bir devamlılık içinde bulunduğu açık olsa gerek. (8. Bölüm'de, Freud'un obsesyon ve histeri arasında ayrım yapma çabasını değerlendireceğiz; bu belki de okurlara daha aşina gelecek bir çabadır.)

Hastalar arasında böyle radikal bir mekanizmaya, yani bir şeyi olumsuzlama biçimlerine dayanarak ayrım yapma olanağının tanısal bakımdan büyük bir katkı teşkil edebileceği umarım kısa zamanda açık hale gelecektir. Bu, klinisyenin belirli klinik özellikleri DSM-V gibi el kitaplarındaki semptom listeleriyle karşılaştırarak bunların göreceli önemini ölçüp tartmanın ötesine geçmesine ve bunun yerine *tanımlayıcı* bir mekanizmaya, yani tek bir belirleyici özelliğe odaklanmasına olanak tanıyabilir. Freud'un söyleme alışkanlığında olduğu gibi, bastırma nevrozun *nedeni*dir. Başka bir deyişle, bastırma sadece nevroza eşlik etmez; o nevrozun kurucusudur. Kişi bastırma nedeniyle nevrotik olur. Benzer şekilde, Lacan da nedensel bir iddia ortaya atar: Men etme psikozun nedenidir. Bu, sadece psikoza eşlik etmez; psikozun kurucusudur.

Bu yapısal yaklaşımın önemli bir sonucu üç ve yalnızca üç temel yapının olmasıdır. (Tabii ki, çeşitli alt kategoriler vardır. Örneğin histeri, obsesyon ve fobi nevrozun alt kategorileridir, üç tür nevroz vardır.) Gündelik dilde "normal" göndermesi yapılan insanların kendilerine ait bazı özel yapıları yoktur; klinik olarak söyleyecek olursak genelde nevrotiktirler, yani temel mekanizmaları bastırmadır. Freud'un dediği gibi, "Eğer teorik bir bakış açısından bakacak ve nicelik meselesini göz ardı edecek

olursak, normal insanlarda da semptom oluşumları için önkoşullar gözlenebildiği için, *hepimizin* hasta olduğunu, yani nevrotik olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz."[7] Açıkçası, olumsuzlamanın dört veya daha fazla temel yapıya neden olan başka biçimlerinin bulunması akla oldukça yatkındır; ama güncel araştırmalar ve teori temelinde, bu üçü psikolojik fenomenlerin bütün sahasını kapsıyor görünüyor. Bu yüzden *ona karşılık düşen spesifik bir mekanizma olmadığı için "borderline"* ["sınır durum/kişilik" –ç.n.] *Lacancı psikanalizde hakiki bir tanı kategorisi teşkil etmez.*

Bütün bunlar Lacancıların tanı koymakta asla tereddüt etmedikleri anlamına gelmez; örneğin, Lacancılar hastalarda belirli psikotik özellikler fark edebilir, ama yine de bu kişilerde psikotik bir yapının varlığına ikna olmazlar. Başka bir ifadeyle, bazen hastanın nevrotik ya da hakiki bir psikotik olup olmadığından emin olamazlar; ama onlar bu belirsizliği ikna edici bir tanı koymada kendi acemiliklerinin bir sonucu olarak görürler. Hasta iki klinik yapı arasındaki sınırda değildir; klinisyen kendi tanısal düşünüşü içindeki sınırda tereddüt etmektedir.[8] Üç temel klinik yapının tanımlayıcı mekanizmaları takip eden alt bölümlerde ayrıntılarıyla tartışılacaktır. Bu noktada kısaca işaret edeceğim şey şu: Bu yapıları teorik kavrayışımız ne kadar sofistike olursa olsun, bir hastada hangi mekanizmanın iş başında olduğunu belirlemek hâlâ büyük bir klinik deneyim ve uzmanlık gerektiren bir meseledir. Bastırma gibi, men etme de klinisyenin doğrudan "görebileceği", algısal olarak mevcut bir şey değildir. Bunlar, analistlere sunulan ve onların ortaya çıkarabildikleri klinik malzemeden çıkarsanmak zorundadır. Lacan, III. Seminer'i, *Psikozlar*'ı verdiği sıralar oldukça deneyimli bir klinisyendi (elli dört yaşındaydı ve en az yirmi beş yılını psikotiklerle çalışarak geçirmişti), ama bu seminerde, psikozun çok muhtemel görüldüğü

---

7 SE XVI, 358. Aynı noktayı daha ayrıntılı biçimde *Psikanalize Giriş Dersleri*'nde tartışmaktadır: "Sağlıklı insanların zihinsel yaşamlarında da rüya ve semptom oluşumlarının olası olduğunu inkâr edemeyiz ve bundan onların da bastırmaları başarmış oldukları sonucuna varmak zorundayız, belirli bir miktar enerjiyi onları sürdürmek amacıyla sarf ederler, bilinçdışı sistemleri enerji yatırılmış bastırılmış itkileri gizler ve *libidolarının bir kısmı benliklerinin kullanımından geri çekilir*. Bu yüzden sağlıklı bir insan da aslında nevrotiktir" (SE XVI, 456-457).

8 Esas itibariyle, diğer terapistler tarafından "borderline" olarak sınıflanan hastaları, Lacancılar sadece klinisyenlere diğer nevrotiklerden daha zor zamanlar yaşatan nevrotikler olarak görürler. Tarihsel perspektifle bakıldığında, zor hastaların içine atıldığı bir tür çöp kutusu kategori psikiyatri ve psikolojide her zaman var olmuştur; on dokuzuncu yüzyılda, bu "paranoya"ydı, bugün ise "borderline"dır. Lacan'ın, çoğu kendi çalışmasından önce gelen, Fransa ve Almanya'daki baskın paranoya görüşü üzerine mülahazalarını göz önünde tutunuz: "Bir paranoyak kaba, tahammülsüz, huysuz, gururlu, güvenilmez, aşırı duyarlı ve kendisiyle ilgili şişirilmiş bir hisse sahip kişiydi. Bu paranoyanın asli temeli olarak telakki ediliyordu; ve paranoyak fazlaca paranoid ise, onda sanrılar da başlayabilirdi" (III. Seminer, 13).

bir durumda bile psikozun "imzasını/mührünü,"[9] yani hastanın psikotik olduğunu mutlak biçimde aşikar kılan bir özelliği açığa çıkarmanın ne kadar zor olduğunu beyan eder. Nevroz, psikoz ve sapkınlık arasındaki ince *teorik* ayrımlar klinik güçlükleri ortadan kaldırmaz, ama bana öyle geliyor ki, Lacan'ın da ayrıntılandırdığı, örneğin men etmeye eşlik eden temel klinik özellikler, analistin büyük bir güvenle psikoz tanısını koymasına izin vermektedir. Bu temel klinik özelliklerden bazıları belirli hastalarda hızlıca ortaya çıkabilir, bazı hastalarda ise klinisyen tarafından yapılacak sorgulamaları ve araştırmaları gerektirebilir. Ancak analist bunlara aşina hale geldikçe, bunların daha kolay farkına varır.

9 Bkz., III. Seminer, 42: "imza(lama)" burada hastanın Fransızca'da ürettiği bir yarı-neolojizmdir: *galopiner*.

7
Psikoz

Men Etme ve Babasal İşlev

Men etme simgesel düzenden (yani, dilden) belirli bir öğenin radikal bir reddini içerir ve bu herhangi bir öğe değildir: Bazı bakımlardan simgesel düzeni bir bütün olarak temellendiren ya da demirleyen/bir arada tutan bir öğeyi içerir. Bu öğe men edildiğinde, bütün simgesel düzen etkilenir; örneğin şizofreni literatüründe çoğu kez belirtildiği üzere, psikozda dil nevrozdakinden oldukça farklı biçimde işler. Lacan'a göre, psikozda men edilen öğe babayı çok yakından ilgilendirmektedir. O bunu "Baba-nın-Adı" olarak adlandırır (göreceğimiz gibi, Fransızcası *Nom-du-Père*, çok daha öğreticidir). Şimdiki amaçlarım açısından, az çok aynı alanı paylaşan "baba işlevi" ya da "babasal işlev"e gönderme yapacağım. İkinci tabir daha çok Freud'un çalışmalarında bulunur, ama onu titizlikle formüle eden kişi Lacan'dır.[1]

Babasal işlevin yokluğu, her ne kadar vakaların çoğunda hemen görünür olmasa da, bir bireye psikotik tanısını koyarken en önemli ölçüttür. Babasal işlev, özel tarzı ve kişiliğinden, aile içinde oynadığı rolden vb. bağımsız olarak bireyin babası tarafından yerine getirilen bir işlev değildir. Kanlı canlı bir baba hızlıca ve otomatik olarak babasal işlevi yerine getirmez, yaşayan gerçek bir babanın yokluğu da hiçbir şekilde baba işlevinin var olmadığını otomatik olarak garanti etmez. Bu işlev savaş ya da boşanma nedeniyle baba erkenden ölse veya ortadan kaybolsa bile yerine getirilebilir; "baba figürü" haline gelen başka bir erkek tarafından veya daha başka

1 Bkz., örneğin, Freud, "Female Sexuality," *Collected Papers* V, 256; Strachey bunu "paternal faillik" olarak çeviriyor (SE XXI, 229). Lacan'da, III. Seminer, s. 230 ve XX. Seminer, s. 74'de, *fonction du père*'in ("baba işlevi" ya da "babanın işlevi") açıklamasını buluyoruz. Bkz., benim XX. Seminer, *Encore* çevirim (New York: Norton, 1997).

yollardan da yerine getirilebilir. Babasal işlevi tam olarak anlamak, Lacan'ın dil ve metafor üzerine olan birçok çalışmasıyla ilgili bilgiyi gerekli kılıyor. Bizim buradaki amaçlarımız açısından, bir çekirdek ailede genelde anne ve çocuk arasına giren babasal işlevin vücut bulmuş halinin, çocuğu anneye kapılmaktan ya da onun içine çekilmekten, anneyi de çocuğunu içine çekmekten kurtaran baba olduğunu söylemek yeterlidir. Lacan *bütün* annelerin çocuklarını boğmak ya da yiyip bitirmek gibi bir eğilime sahip olduklarını iddia etmez (bazıları yapsa da); daha ziyade çocukların annelerinin [mOther] arzularını tehlikeli ya da tehdit edici olarak "algıladıkları"nı söyler. Bu "algı" bazı vakalarda çocuğun anne için onun her-şeyi-olmak dileğini yansıtır (ki bu, çocuğun annesinden ayrı bir varlık olarak ortadan kalkması anlamına gelir); diğer bazı vakalarda ise annenin başka yerden alamadığı doyumu çocuğundan alma yönündeki hakiki bir eğilimine tepkiyi yansıtır.

Her iki durumda da sonuç aynıdır: Baba, çocuğun bir-haline-gelme ya da sonsuza kadar annesiyle bir kalma girişimini engelleyerek ya da annenin çocuğundan belirli doyumlar elde etmesini yasaklayarak veya her ikisini birden yaparak çocuğu annesinden belirli bir uzaklıkta tutar. Farklı bir biçimde söylersek, baba çocuğu (hem çocuğun anne için arzusu hem de annenin arzusu anlamına gelen) *annenin arzusundan* [*le désir de la mère*], yani potansiyel bir tehlikeden korur. Baba kendini, yasaklayan, engel olan, karşı çıkan ve koruyan biri olarak ortaya koyar, kısacası kendini evde yasa koyan, hem anneye hem de çocuğa neyin serbest neyin yasak olduğunu anlatan biri olarak tayin eder ve böylece çocuğu arzu olarak (arzulayan ya da arzulanan olarak) anneden korur.

Şimdiye kadar tanımlamış olduğum bildik baba figürüne zamanımızda (en azından sosyologlara göre) giderek daha az rastlanmaktadır: evdeki otorite, emirlerini açıklamaya gerek duymayan, kendi şatosunun efendisi olan "evin reisi". Buyruklarını genellikle gerekçelendiriyor olsa bile, herhangi bir tartışmayı "Çünkü *ben* öyle dedim" diyerek daima sona erdirebilir.

Pek çok bağlamda başvurulan bu retorik stratejiye alışkınız. Ekonomi politikle ilgili solcu bir çalışmada, belirli bir akıl yürütme yöntemi kanıtlanmadan sadece öne sürülebilir ve peşinden şu can alıcı sözcükler gelir, "Marx'ın da *Kapital*'in 3. cildinde dediği gibi ..." Bu, "otoritenin argümanı" olarak bilinir ve politika, felsefe ve hemen hemen diğer her alanda olduğu kadar psikanalizde de yaygındır. Kendi yazılarımda da "Freud" ve "Lacan"a yaşayan, nefes alıp veren bireyler olarak başvurmuyorum; onların adlarına başvuruyorum. Onların adları otoritenin ağırlığına katkıda bulunur (tabii ki, sadece onları otorite olarak kabul eden kişiler açısından).

Aynı şekilde bir baba, "Bunu yapacaksın çünkü *ben* öyle söylüyorum" dediği zaman burada örtük bir "Ben babayım ve babaya daima itaat edilir" vardır. Modern Batı toplumlarında "babaya her zaman itaat edilir" ilkesini tartışanlar çoktur, ama bu yüzyıllardır geniş ölçüde kabul görmüştür ve ona hâlâ yaygın olarak başvurulmaktadır. Mesele şöyle ki, pek çok ailede babaya çok fazla bir otorite pozisyonu bağışlanmaz çünkü o "gerçek bir efendi", tam anlamıyla otoriter, muhteşem ya da emirlerine kesin saygı gösterilen ilham verici bir figür değildir, sadece bir babadır ve kendisinden "babaya" ilişkin (pek çok insanın zihnindeki) işlevler beklenir.

Babasal işlev *simgesel bir işlevdir* ve baba geçici olarak var olmadığında aynı var olduğundaki gibi etkin olabilmelidir. Anneler çocuklarına, "Baban eve geldiğinde bunun için cezalandırılacaksın!" dediği zaman babaya yargıç ve cezalandırıcı olarak başvururlar. Ancak anneler çocuğun yaptığı şeyleri babası öğrenirse nasıl tavır alabileceğini ya da ne diyebileceğini dikkate alması gerektiğini çocuğa söylediğinde, daha soyut bir işlev için babaya başvurmuş olur. Anneler bu durumlarda babaya belli fikirlerin eşlik ettiği bir ad, bir kelime ya da bir gösteren olarak başvururlar. Kocası ölmüş bir kadını düşünün; çocuklarına "Bunun hakkında baban ne düşünürdü?" veya "Baban bundan hiç hoşlanmazdı" diyerek çocukların zihninde babalarını yaşatmaya devam edebilir. Her şeyden önce, böyle durumlarda *babanın konuşmanın bir parçası olarak, yani annenin söyleminin bir öğesi olarak* işlev gördüğünü görüyoruz. Babasal işlev burada, annenin *kendisinin ötesinde bir otoriteye*, kendi isteklerinin ötesinde bir ideale gönderme yapmasıyla, "baba"nın adı üzerinden işlev görür (ama bazı durumlarda ise anne sadece kendi isteklerini desteklemek veya onlara güven sağlamak için buna başvurabilir).

Şimdiye kadar Lacan'ın çalışmalarının İngilizce çevirilerinde "Name- of-the-Father" [Baba-nın-Adı] olarak çevirilen sözcük Fransızca'da çok daha çarpıcıdır: *Nom-du-Père*. *Nom* kelimesi hem "özel isim" hem de "cins isim" anlamına gelmektedir ve Lacan bu ifadeyle hem babanın adına (örneğin, John Doe), baba rolünü oynayan bu isme (örneğin babası o doğmadan önce ölmüş bir çocuğun durumunda, anne tarafından sözcelenen, annenin söyleminde bir yer teşkil eden babanın adı, babasal bir işlev görebilir), hem de annenin söyleminde ortaya çıkan "baba" adına (örneğin, "Baban senle çok gurur duyardı") gönderme yapmaktadır.[2] Lacan ayrıca, Fransızcada *nom*

2 *Babanın adı*nın, çocuğa babasından gelen adı da, yani babadan gelen ad ya da babadan kalma adı ifade ettiğini göz önünde bulundurun. Bazı feminist yazarların iddia ettiği gibi, babanın *simgesel işlevi* katiyen men edilmez veya sevgi ve cesareti sağlayan bir kişi olarak babanın işlevinin fazlalığı hiçbir şekilde öne sürülmez.

kelimesinin tam olarak *non* diye telaffuz edilmesi ve "hayır" anlamına gelen bu sözcüğün babanın "Hayır!" demesini, yani babanın yasağını akla getirmesiyle de oynar.

Anne çocuğuna sürekli olarak, "Bunu babana söylemeyeceğiz, değil mi?" ya da "Baban ne dediğini bilmiyor!" diyerek ve kocası arkasını döner dönmez onun emirlerini hiçe sayarak kocasının konumunun altını oyabilir. Böyle vakalarda babasal işlev, çocuğun babası açıkça mevcut olduğu halde asla işe yarar hale gelmeyebilir; ama buna karşın, çocuğun doğumdan itibaren babası olmasa bile bu işlevin yerine gelmesi mümkündür. Bir kişinin klinik tablosunda babanın varlığı ya da yokluğu hızlı bir delil sağlamaz.[3] Babasal işlevi ve hangi amaca hizmet ettiğini, onun yetersizliğinin sonuçlarıyla ilgili bir tartışmadan sonra daha ayrıntılı olarak açıklayacağım.

Babasal İşlevin Yetersizliğinin Sonuçları

Babanın kurucu işlevinde belli bir eksik meydana gelmişse ne olur?
Lacan, III. Seminer, 230

Lacancı psikanalizde babasal işlev ya tamdır ya da yoktur: Ya bir baba (bir cins isim, bir özel isim ya da "Hayır!" olarak) söz konusu simgesel işlevi üstlen*miştir* ya da bunu yapamamıştır. İkisinin arası bir şey yoktur.[4]

Benzer biçimde, babasal işlev ya belirli bir yaşa kadar iş görür ya da asla bunu yapamaz. Lacancı psikanaliz, psikotiğe yardım etme iddiasında olsa bile psikotiğin yapısını değiştiremez: Kişi bir kez psikotik olunca, daima bir psikotiktir. Tabii ki babasal işlevin maksimum kaç yaşa kadar iş görmeye başlayabileceği, yani kişinin psikotik

3 Aslında, men etme bir işlevdir ve bu itibarla, bunun doğmasına yol açan olası bütün "çevresel şartları" ya da aile oluşumlarını etraflıca tanımlayamayız. Bu yüzden bunu yapmaya çalışanlar bir tür psikolojikleştirme hatasına düşerler, ki bu kişiler "engelleyici bir anneden boğucu bir anneye başıboş dolaşıp duran kayıp ruhlar" aradıklarında (*Écrits* 577/218) ve babanın rolünü sorguladıklarında ("baskıcı bir baba, kolay anlaşılan bir baba, tümgüçlü bir baba, aşağılanmış bir baba, tuhaf bir baba, acınası bir baba, evini-seven bir baba, firari bir baba" [*Écrits* 578/218]), anne aracılığıyla babanın sözü ve otoritesiyle bağdaşan rolü, başka bir deyişle, "yasanın tesis edilmesinde Baba-nın-Adı için yeri anne tahsis eder" (*Écrits* 579/218) ve babanın yasaya ilişkisini ihmal ederler.

4 Hepimiz babanın güçsüz, anneninse baskın olduğu ailelere aşinayız; aslına bakılırsa, bu basmakalıp Yahudi ailesinin tanımıdır. Bu yine de, genelde bu tür ailelerde babasal işlevin yerine getirilmediği anlamına gelmez. Bir anne babayı baskı altına alıyor ve buna rağmen baba hakkında sürekli şikayette bulunarak basitçe ona belirli bir ağırlık ödünç veriyor olabilir: Eğer baba aşırı miktarda bir bela kaynağı olarak, annenin tarafından bir baş belası olarak algılanıyorsa, onu en azından hâlâ bir güç olarak dikkate almak gerekir. Anne tarafından babanın imhası, baba işlevinin dışında bırakılmasında genelde bundan daha fazlası olmak zorundadır.

yapısının hangi yaştan sonra değiştirilemeyeceği üzerine bir dizi soru vardır. Küçük çocuklarda uygun bir analitik çalışmayla, babasal işlevin belirli bir noktaya kadar tesis edilmesi mümkün görünmektedir. Ancak, Lacan'a göre yetişkin vakalarda ne kadar analitik veya başka türde çalışma yapılırsa yapılsın, psikotik bir yapı değiştirilemez. Bazı çalışmalarla hastanın klinik tablosundan belirli psikotik özellikler geri çekilebilir, daha fazla psikotik dönem yaşamasına engel olunabilir ve hastanın dünyadaki yaşamını sürdürmesine olanak sağlanabilir; ama ruhsal yapıda radikal bir değişiklik anlamına gelen bir "kür", psikoz için mümkün değildir (örneğin psikotiği nevrotiğe dönüştürmek olası değildir).

Psikoza bu yapısal yaklaşım, aynı zamanda otuz yaşında "psikotik bir atak" geçiren bir kişinin daima psikotik bir yapıya sahip olacağını da söylemektedir; sadece psikozu bu zamana kadar "tetiklenmemiş"tir. Teoride, hastaya açık bir atak geçirmeden çok önce, yani açık psikotik fenomenler görünmeden çok önce psikotik tanısı konabilir. Babasal işlevin yetersizliğinin gözlemlenebilir klinik sonuçları çok sayıda ve çok çeşitlidir. Klinisyen de bir tanı oluştururken bunlar için bir gözlem yapmaya ihtiyaç duyar. En iyi bilinen psikotik fenomen olan halüsinasyon ile başlayacağım ve tetiklenmemiş psikoz, yani henüz psikotik atak geçirmemiş vakalarda tanı koyarken yardımcı olabilecek daha az bilinen fenomenlerle devam edeceğim.

Halüsinasyon

En geniş anlamıyla halüsinasyon babasal işlevin yetersizliğinin bir sonucu değildir. Freud bizlere halüsinasyonun bebeğin doyum almasının ilk yolu olduğunu anlatır: Örneğin, çocuk aç hissettiği zaman onu beslesinler diye anne-babasının dikkatini çekip ağlamak gibi motor bir aktiviteye geçmekten ziyade doyumla ilgili önceki bir deneyimini halüsine eder. Halüsinasyon birincil süreç "düşünme"nin tipik bir biçimidir ve gündüzdüşlerinde, fantazilerde ve rüyalarda belli bir rol oynar. Dolayısıyla halüsinasyon bütün yapısal kategorilerde (nevroz, psikoz ve sapkınlık) mevcuttur.

Bu nedenle, en geniş anlamda ele alındığında halüsinasyon psikoz için bir ölçüt *değildir*: onun varlığı hastanın psikotik olduğunun kesin bir kanıtını teşkil etmez, yokluğu da bu kişinin psikotik olmadığını teyit etmez. Jacques-Alain Miller'ın sözleriyle, "halüsinasyon hem histeride hem de psikozda [bulunabilir], [onun] bizatihi kendisi yapının kanıtı değildir ... Eğer halüsinasyon gibi bir öğe bulursanız, farklı yapısal kategoriler arasında ayrım yapmak için çok kesin sorular sormak zorundasınız."[5]

5 "An Introduction to Lacan's Clinical Perspectives," haz. Bruce Fink, Richard Felstein ve Maire Jaanus, *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud* içinde (Albany: SUNY Press, 1996), 242.

Bununla birlikte, Lacan halüsinasyonları daha dar bir anlamda anlamak için bize gerekli donanımı sağlar. Ve ABD'deki güncel eğilimin belli belirsiz biçimde bir halüsinasyona benzeyen herhangi bir şey söyleyen kişileri hemen psikotik (ya da en azından borderline) olarak sınıflamak ve onlara ilaç reçete etmek veya vaat etmek olduğu dikkate alındığında, *bütün halüsinasyonların benzer olmadığında* ısrar etmek gerektiğini düşünüyorum. Psikotik halüsinasyonları, yani hakiki halüsinasyonlar diyeceğim şeyleri pek çok psikotik olmayan kişinin deneyimlediğini söylediği alelade seslerden ve görüntülerden ayırt etmek bana meşru görünüyor.[6]

Süpervizyonunu sürdürdüğüm bir terapiye giden bir hasta terapistine eski eşini koridorda dikilirken görmüş olabileceği izlenimini dile getirmişti. Terapist bunu not aldığı klinik özellikler listesine "halüsinasyonlar" olarak eklemekte tereddüt etmedi ve aslına bakılırsa önceki süpervizörleri de böyle yapmıştı. Oysa hasta "halüsinasyon" terimini asla kullanmamıştı ve eğer kullanmış olsaydı, bu muhtemelen önceki konsültan psikiyatrist bu terimi onun yanında kullandığı için olacaktı. Eğer deneyimin öznel doğasını araştırırsak, bir dizi ayırt edici boyut ortaya çıkar. Örneğin, hasta bu görüntüye ya da imgeye şaşırmıştı ve kendi kendine *eski karısının ona fark ettirmeden binaya girmiş olamayacağını* söylemişti, yani sorguladığı şey yaşadığı deneyimin (imge ya da görüntü) gerçekliği değil, bu imgenin içeriğiydi. Yanında oturan iki kişiye hızlıca göz atmıştı ve koridora doğru geri baktığında eski karısı gitmişti. Bu adam o kişinin *gerçekten* orada olduğuna asla inanmamıştı; bir şey görmüş olduğuna inanmıştı, yani görüntüye inanmıştı ama *ona* inanmamıştı.[7] Karşısına çıkanın gerçek olduğuna inanmamıştı ya da bunu gerçek olarak algıladığını asla iddia et-

---

6 Bir bakıma, halüsinasyonların psikoz tanısını geçerli kılmak için yeterli olmadığını savunmak yerine, bütün halüsinasyonların benzer olmadığını ve diğer faktörlere bakmamız gerektiğini savunmak "katıksız bir semantik meselesi" olarak addedilebilir. Ancak, bana öyle geliyor ki, daha çok politik olarak, verili bir halüsinasyon damgası, yani pek çok klinisyenin aklında olduğu kadar, insanların aklında da, halüsinasyonla psikoz arasında otomatik bir çağrışım, halüsinatuar fenomenin çok dikkatli bir tanımı ve açıklamasıyla önlenebilir ve psikanaliz bunu yapmakta bize araçlar vermektedir. Bir kişi "halüsinasyonlar" yüzünden (çoğu Fransız klinisyenin mücadele etmek zorunda olmadığı bir şey) kendi iradesine karşı kendisini adayabildiği sürece, hakiki halüsinasyonlar ve psikotik olmayan halüsinasyonlar arasındaki semantik ayrım hatırı sayılır ölçüde dışarıya dair olacaktır.

7 Bkz., örneğin, Lacan'ın XXII. Seminer'deki yorumları, *RSI*: "Yine de semptoma inanmakla [*believing in the symptom*] ona inanç duymak [*believing it*] arasında açık bir fark vardır. Bu nevroz ve psikoz arasındaki farkı teşkil eder. Psikotik sadece [duyduğu] seslere inanmaz, ama tam da onlara inanç duyar. Her şey bu bölünmeye bağlıdır" (21 Ocak 1975; benim çevirim). İngilizcesi *Feminine Sexuality* içinde, haz. Juliet Mitchell ve Jacqueline Rose (New York: Norton, 1982), 170. Bu konuda ayrıca bkz., Colette Soler, "*Quelle place pour l'analyste?*" *Actes de l'Ecole de la Cause Freudienne* 13, *L'experience psychanalytique des psychoses* (1987): 30.

memişti. Çok yüzeysel olarak söylersek, hasta, fantazi (ruhsal gerçeklik) ve gerçeklik (yaşamı boyunca edinmiş olduğu Batı'ya özgü toplumsal/ruhsal gerçeklik kavramı) arasında ayrım yapabiliyordu.

Bununla birlikte, tartışmayı fantazi ve gerçeklik açısından ortaya koyduğumuzda nevroz ve psikoz arasında, çok sayıda nevrotik belli anlarda fantaziyi (toplumsal olarak inşa edilmiş bir kavram olan) gerçeklikten ayırt edemediği için, açık bir ayrım yapamayız. Bunun en belirgin örneği, fantazileri kendi geçmişinin tarihsel dökümünü yeniden yazacak kadar gerçeğe benzeyen histerik olurdu (bkz. Freud ve Breuer'in *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ı). Hem nevrotikler hem de psikotikler ruhsal gerçekliği toplumsal olarak inşa edilmiş gerçeklikten ayırmakta güçlükler sergileyebilirler. Aslında, bu ayrımın geçerli olup olmadığı hakkında önemli sorular ortaya atılabilir. Örneğin: Kimin sahip olduğu toplumsal olarak inşa edilmiş gerçeklik kavramına öncelik verilecek, hastanınkine mi, analistinkine mi? Ruhsal ve toplumsal arasında net bir dönüm noktası var mı?[8]

Bu epistemolojik soruları, Lacan'ın "gerçeklik"in fantazileri halüsinasyonlardan ya da nevrozu psikozdan ayırmak için faydalı bir kavram olmadığı yönündeki önermesini vurgulayarak, başka bir fırsatta yanıtlamak üzere bir kenara bırakıyorum. Çok daha faydalı bir kavram var: "kesinlik".[9]

Kesinlik psikoza özgüdür, oysa şüphe öyle değildir. Psikotik gördüğü veya duyduğu "gerçeklik"e ille de ikna olmaz, ama bu ona bir şey ifade eder ve bu anlamın içinde kendisi de vardır. Psikotik duyduklarının ya da gördüklerinin diğerleri tarafından duyulmadığını veya görülmediğini (III. Seminer, 87), başka bir deyişle, paylaşılan toplumsal gerçekliğin bir parçası olmadığını kabul etse bile, bu kendisini daha da özel hale getirebilir: Diğer bütün insanların arasından *o* bunları

8 Aslında, Lacan hepimizin bütün gerçekliği kendi (temel) fantazimizin merceği vasıtasıyla gördüğümüzü ileri sürer. Öyleyse analist, "gerçekliği", "neyin gerçek olduğunu, neyin olmadığını" analizandan daha iyi nasıl bilebilir? Lacancı psikanaliz, analistin bir tür efendi gibi telakki edildiği bir efendilik söylemi kesinlikle değildir. Analist kendi "eğitim analizi"nde neyin gerçek olduğunu, neyin olmadığını öğrenmez, analizanın fantazisi hakkında (fantazinin yeniden şekillenmesi sırasında bile) bir şeyler öğrenir ve hastalarla çalışmasını bundan nasıl koruyacağını öğrenir.

9 Bkz., örneğin, III. Seminer, 88. Ayrıca Lacan'ın *Écrits*'deki (576/216) görüşlerini ele alalım:

> "[Özgürlük ve Noel Baba gibi şeylere inanmayı içeren] bir [kolektif] psikozun iyi düzen denen şeyle uyumlu olduğunun kanıtlanabiliyor olması gerçeği su götürmezdir, fakat psikiyatriste, hatta psikanaliste bile hastasının eşit olarak görünmediği bu ***gerçeklik*** hakkında uygun bir fikre sahip olduğuna inanması hususunda kendi uygunluğuna güvenme yetkisi vermez.
>
> "Böyle koşullar altında, psikozun temellerinin değerlendirilmesinden bu [gerçeklik] fikrini çıkarmak belki de daha iyi olacak, bizi tedavinin amacına geri götürecek."

duyması ya da görmesi için *seçilmiştir* veya bunlar sadece onu ilgilendirmektedir. "ABD Başkanı beyin dalgaları aracılığıyla kişisel olarak *benimle* irtibat kurmaya çalışıyor." "Tanrı beni kendi habercisi olarak *seçti*." Kişi mesajdan (duyulan veya görülen şeyin içeriğinden) ve muhatabın "kendisi" olduğundan emindir. Psikotik, bu deneyimde "doğru" veya "gerçek" olan şeyin, mesajın kendi yaşamı için taşıdığı anlamlar olduğunu belli eder: "Onlar beni elde etmeye çalışıyorlar," "Benim beynimi istiyorlar." Hataya veya yanlış yorumlamaya yer yoktur: Deneyimin anlamı kendinden menkuldür.

Buna karşın nevroz vakalarındaki klinik tabloda baskın olansa şüphedir. *Şüphe nevrozun alamet-i farikasıdır*.[10] Nevrotik emin değildir: O kişi belki oradaydı, belki de değildi; sesler dışarıdan geliyor olabilir, ama olmayabilir de; söylediklerinin bir anlamı olabilir de, olmayabilir de; bu anlam belki o kişiyle ilgili bir şeydir, ama belki de kendisi onu yanlış yorumluyordur. Nevrotik bilmek ister: "Böyle şeyleri gördüğüm (duyduğum) için deli miyim? Bu normal mi? Böyle deneyimleri nasıl görmem gerekiyor?" Nevrotiğin bunlarla arasında bir mesafe vardır; bu deneyimler meydana geldikleri zaman oldukça kaygı yaratıcı ve ilgi çekici olabilirler, ama asla ne anlama geldikleri, şeylerin büyük resminde ne ifade ettikleri tamamıyla açık değildir. "Tanrı benimle konuştu, ama bu benim onun habercisi olduğum anlamına gelir mi? O benden ne istiyor?"

Psikotik bilir. Örneğin: "Tanrı benden onun karısı olmamı istiyor."[11] "Şeytan benim onun yolundan gitmemi istiyor." "Marslılar üzerinde çalışmak için beynimi almak istiyorlar; ondan sonra da bütün düşüncelerimi kontrol edebilecekler."

Eski karısını koridorda görmüş olduğu izlenimine kapılan adamın durumunda, onun "gördükleri"ne hakiki bir halüsinasyon diyemem, bu daha çok uyanan bir fantazi ya da gündüzdüşü zemininde bir şeydir. Onu görme arzusu öyle güçlüydü ki, karısı karşısında "belirdi." Adamın sözde halüsinasyonundaki zarar verici bir şey gibi görünen nokta (görüntüdeki kadın "Seni alacağım! diyordu) adamın kendisinin kadından öç alma isteğinin belirtisi sayılabilirdi, bu istek *kadının ona* zarar verebileceği şeklinde bir korkuya dönüşmüştü; bir korkunun bir isteği gizlemesi şeklindeki

10 Lacan'ın dediği gibi, "Kesinlik normal bir özne için, başka bir deyişle nevrotik için az bulunur bir şeydir" (III. Seminer, 87). Lacan herkesçe bilinen bir hikaye anlatır "kıskanç koca [Lacan'ın anlayışına göre, normal] karısını, kendisini bir başkasıyla içeri kilitlediği, yatak odasının kapısına kadar takip eder," ve hâlâ karısının gerçekten bir evlilik dışı ilişkisi olup olmadığını merak etmektedir. Buna karşın, psikotik böyle bir kanıtı elde etmeksizin bunun kesinliğine ulaşır.

11 Bkz., örneğin, Daniel Paul Schreber, *Memoirs of My Nervous Illness* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1988).

tipik bir nevrotik mekanizma.[12] Eğer kadın ona zarar vermeyi denemiş olsaydı, kadına vurmakta kendini haklı hissedecekti (ve belki de, onu döverek, kendi geçmişinde onu kışkırtan başka birine bunu yapmış olacaktı).

Dolayısıyla bu hastanın deneyimine halüsinasyon demektense bir fantazi veya gündüzdüşü diyerek daha doğru bir yaklaşım geliştirdiğimize inanıyorum. Aslında Freud bize histeriklerin bazen halüsine olduklarını anlattığında, onların düşüncelerinin ve isteklerinin çok güçlü hale geldiğini (*hypercathected*; yani yüksek miktarda enerji veya libido yatırılmış), histeriklerin bu şeyleri sanki şu anda gerçekleşiyormuş ya da doyuruluyormuş gibi "gördüklerini" veya "duyduklarını" söylemektedir. Onlar o kadar yoğun fantazi kurarlar ki olaylar elle tutulur veya gerçekmiş gibi görünür. Yine de zihinlerinde fantazisini kurdukları olaylar hakkında bir takım şüpheler geriye kalır. Aslına bakılırsa, neyin gerçek olduğunu neyin olmadığını söylemeyi çok güç bulurlar.

Obsesifler de bazen halüsine olabilirler[13] ve genel olarak onların "halüsinasyonları" işitsel niteliktedir. Onların işitsel deneyimleri çoğunlukla cezalandırıcı bir üstbenliğin sesi bağlamında anlaşılabilir. Bir kişi "Asla bir şey ifade etmeyeceksin," "Bu senin hatan, her şeyi mahvediyorsun," "Daha iyisini hak etmiyorsun zaten," "Bunun için cezalandırılacaksın," vb., diyen sesler duyduğunu iddia ettiğinde, paranoya tanısıyla ilgili sonuçlara balıklama atlamamız gerekmiyor. Cezalandırıcı üstbenlik çok iyi bilinen, üzerine çok şey yazılmış bir fenomendir ve hastalar genelde bunu babalarının sesi olarak ve babalarının bir zamanlar söylemiş olduğu onlara özgü cümleler (ya da onun sahip olduğuna inandıkları düşünceler) olarak tanımlarlar.

Nevrotikler tarafından duyulan ve pek de patolojik sayılamayacak seslerin tamamını ele almak herhangi bir kitabın kapsamı içinde zor olacaktır. Örneğin bazı hastaların ve hasta olmayan kişilerin tarif ettikleri, gündelik yaşamlarında onlara bir tür canlı yorumun eşlik etmesi olgusu, "Şimdi restorana giriyor ve şu anda tezgahın arkasındaki kişiye gülümsüyor..." Lacan'ın ayna evresi üzerine olan çalışmaları temelinde anlaşılabilir:[14] Benlik aslında (bir ayna yansımasındaki gibi) "kişinin kendisi" tarafından *görülen,* yani sanki başkası tarafından dışarıdan görülüyormuş ya da başka biri tarafından izleniyormuş gibi bir benlik olduğu ölçüde, canlı bir yorum da pekala bir öz-bilinçlilik biçimi ya da kişinin dünyada bir şeyler yapan kendisine ilişkin

12 İsteklerin üzerini kapatan korkular üzerine, bkz. SE X, 180.

13 Bkz., örneğin, SE X'daki Fare Adam vakası; Fare Adam, kendi boğazını uzunlamasına kesmesi yönünde, kendisine emir veren seslerden bahseder.

14 Bkz., "The Mirror Stage as Formative of the Function of the I," *Écrits* içinde; ve ayna evresi teorisinin sonraki revizyonu, VII. Seminer, *Transference* içinde, çev. Bruce Fink (New York: Norton).

bilinci olarak görülebilir.[15] Bir filozof kendi düşünce sürecini sanki bunlar başka bir insana aitmiş gibi gözlemleyebilir; ve herhangi bir kişi de diğer insanlarla etkileşirken kendisini sanki başka biriymiş gibi gözlemleyebilir. Bazıları tarafından evrimin bir hediyesi olarak, insan beynindeki çok sayıda bağlantıya bağlı olduğu ve bilgisayar çiplerinde çok yakında çoğaltılacağı düşünülen "öz-bilinçliliğin gizemi," öznenin içselleştirilen veya içe atılan dışsal bir görüntüsü veya imgesi olarak benliğin (benim terminolojimde "self/kendilik" ile ego/ benlik benzerdir)[16] doğası tarafından açıklanabilir. Bu yüzden benlik/ego bir nesnedir[17] ve bilinç onu herhangi bir nesneyi gözlemlediği gibi bir nesne olarak kabul edebilir.[18]

---

15 Ayrıntılı bir benlik tartışması için bkz., Bruce Fink, *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance* (Princeton: Princeton University Press, 1995). Lacan, "[bir kişinin] varoluşu üzerine bu canlı yorumları" açıkça alter-egoyla ilişkilendirir (III. Seminer, 219).

16 Bunu söyleyerek, bütün diğer teorisyenlerce "benlik" [self] olarak tanımlananın egoyla aynı olduğunu ifade ettiğimi söylemiyorum. *Ortak jargonda*, bir kişi birisinin "benlik"ine gönderme yaptığında bunun, Lacancı psikanalizde, az ya da çok egonun eşdeğeri olarak anlaşıldığını söylemeye çalışıyorum.

17 *Benlik ve İd*'de, Freud benlik üzerine en azından dört farklı yorum sunar, bunlardan ikisi benliği bir nesne olarak tanımlıyormuş gibi görünür: (1) Bedenin yüzeyine bir yansıtma ve (2) terk edilmiş nesne-yatırımlarının, yani, eski özdeşleşmelerin tortusu. Diğer ikisi benliği bir fail olarak tanımlıyor gibi duruyor: (3) Gerçekliğin temsilcisi, ve (4) idin özel olarak düzenlenmiş bir parçası, yani cinsellikten arındırılmış hali. Bu dört ayırt edici özelliğin, herhangi bir anlamda, bir ve aynı "şeye" uygulanması hiçbir şekilde açık değildir. Lacan da açıkça ilk ikisinin benlik için hayati önem taşıdığı, halbuki son ikisinin taşımadığı kanaatindedir.

18 Benliğin var olması dili gerektirdiği için (bkz., III. Seminer), şaşırtıcı olmayan biçimde, dil de öz-bilinçliliğe olanak tanır, tam tersi değil. Ne de olsa dil, bir şeyden bir nesne olarak söz etmemize (konuşmaktan söz etmemize, düşünmeyi düşünmemize vs.) olanak tanıyan şeydir. Kışkırtıcı bir "öz-bilinçlilik" tartışması için bkz., II. Seminer, 62-69/46-52, Lacan, burada bunu sabahtan akşama kadar fotoğraf çeken kameraya benzetir; ayrıca bkz., III. Seminer, 204, Lacan burada işitsel halüsinasyonla, çok daha yaygın bir deneyim olan telaffuz edilen kelimelerin zihnimizde duyulması deneyiminin ilişkisini tartışır. Benim öz-bilinçliliğe yaklaşımım, Julian Jaynes'in (basitçe bilinçlilik olarak gönderme yaptığı) bilincin kökeniyle ilgili teorisiyle verimli bir şekilde karşılaştırılabilir; Jaynes bu teoriyi *The Origin of Consciousness in the Breakdown of the Bicameral Mind*'da (Boston: Houghton Mifflin, 1976; tekrar basımı 1990) sunar. Her şeyi beynin sağ ya da sol yarım küresinde konumlandırma ihtiyacı hissedilse de ve Lacan'ın çok iyi bilinen ayna evresi üzerine çalışması tamamıyla ihmal edilmiş olsa da, Jaynes, insanlık tarihinde bilincin ilerleyişinde ve her çocuğun öz-bilinçli hale gelme yetisinde, dilin (ve hatta metaforun) önemini teslim eder (aslında, kitabının 404-426. sayfalarında yeterince klinik kanıt sunar). Ancak Jaynes, şizofreniğin bir benlik ya da kendilik hissi sürdürmekteki problemini onun dil bozukluklarıyla bağlantılandırmayı asla başaramaz, çünkü, bir tür farz edilmiş sağlam bilimsel temelde kalmak istemektedir (ve insan onunkinden geleneksel olarak daha az bilimsel bir kitap hayal etmekte zorlanmaktadır, belli açılardan, Freud'un *Musa ve Tekrancılık*'ı bunu hatırlatır), bütün halüsinasyonların strese bağlı olduğu gibi saçma derecede

Nevrotikler her türden şeyi gayet iyi duyuyor ve görüyor olabilirler, görüntüler görebilirler ve sesler duyabilirler, dokunsal duyumlar yaşayabilir ve koku alabilirler ama hakiki halüsinasyonlara sahip değildirler. Fantazi kurabilirler, üstbenliği ve diğer psişik iç sesleri duyabilirler, vb. Ama hakiki bir halüsinasyon hastada buna dair öznel bir kesinlik hissini, dışsal bir faile atıfta bulunmayı gerektirir ve men edilmiş bir şeyin dışarıdan geri dönmesiyle ilişkilidir.[19]

Bu tartışmanın bir sonucu da, bir hasta halüsinasyonlara sahip olduğunu bildirdiğinde, klinisyenin bunu asla göründüğü gibi ele almaması ve bu deneyimin doğasını keşfetmek için zaman harcaması gerektiğidir. Klinisyen bu vakalarda o ya da bu şekilde ikna edici bir kanıt bulamazsa, yani bunların hakiki halüsinasyonlar olup olmadığını belirleyemezse, yukarıda belirtilenler gibi *diğer* tanısal ölçütlere daha çok önem vermelidir.

Dil Bozuklukları

Psikoz tanısı koymadan önce, [dil] bozukluklarının var olduğundan mutlaka emin olmalıyız.

Lacan, III. Seminer, 106

Dil nevrotikte yaşarken, psikotik ise dil tarafından yaşanır ya da ele geçirilmiştir.

Lacan, III. Seminer, 284

Hepimiz kendimizin oluşturmadığı bir dilin içine doğarız. Eğer kendimizi etrafımızdakilere ifade edeceksek, onların dilini, burada Ötekinin söylemi olarak atıf yapabileceğimiz ailemizin dilini, öğrenmeye mecburuzdur ve süreç içinde bu dil bizi, düşüncelerimizi, taleplerimizi ve arzularımızı şekillendirir. Bazen demek istediklerimizi

basit bir teoriye bel bağlamaktadır: Stresli olduğumuz zaman halüsine olduğumuzu ve bazı insanların genetik bozukluklardan dolayı diğerleri kadar strese dayanamadıklarını varsayar. Fakat, okurlarımın çoğu gibi, Jaynes de, şikayet ettiğimiz koşullar ne kadar stresli olursa olsun, psikotiklerde olduğu şekilde halüsinasyonlarla sonuçlanmayabileceğini muhakkak kabul edecektir. Bu herkeste gerçekleşmez, çünkü nevrotiklerde gerçekleş*mez*! Benliklerimiz stres altında parçalanmaz; bir şeyler görüp duyabiliriz, çok ciddi biçimde uykusuz olduğumuzda veya hücre hapsindeyken kafamızdaki görüntüler ve sesler nedeniyle delirdiğimizi düşünebiliriz, ama bunu psikotiklerin yorumladığı gibi yorumlamayız, paranoyamız aynı ölçeklerde değildir ve dünyayı sanrısal olarak yeniden inşa etmeyiz (bkz., bu bölümün sonlarındaki "sanrısal metafor" tartışmam). Eğer hiçbir şey yoksa bile, toplama kamplarındaki deneyimler, psikozun ya da halüsinasyonların strese bağlı olduğuna dair böyle bir teoriyi kesin olarak yalanlamaktadır.

19 Bu kavram, geçici olarak *Advanced Lacanian Clinical Practice* başlığını taşıyan, mevcut cildin devamında geliştirilecektir.

söyleyecek kelimeleri bulamadığımız hissine kapılırız ve elimizdeki kelimeler esas mevzuyu elden kaçırırlar, ya çok fazla şey ifade ederler ya çok az. Ancak bu kelimeler olmadan bizim için anlam diyarı hiçbir surette yoktur. Lacan bunu dil içindeki *yabancılaşmamız* olarak adlandırır.[20]

Karşılaştığımız bu sorun dil içinde nasıl var olmaya başladığımız, nasıl onun içinde kendimize bir yer bulduğumuz ve onu mümkün olan en geniş şekilde nasıl bize ait kıldığımızla ilgilidir. Otoritelerin reddettiği, küçümsediği ya da bastırdığı bir kelime dağarcığının peşine düşebilir veya onu benimseyebiliriz: İsyankar bir oğul müstehcen sözler tarafından domine edilmiş bir argoyu, bir anarşist iktidarın dilinden özgürleşmiş bir jargonu, bir feminist ataerkil olmayan bir dili benimseyebilir. Bir altkültür lehçesiyle ya da hayali bir aksanla konuştuğumuzda kendimizi daha bir kendimiz gibi hissedebiliriz. Hatta daha radikal bir şekilde, eğer ana dilimizi ailemizle ve tiksindiğimiz (eğitimsel, dini, politik, vb.) bir söylemle ilişkilendiriyorsak, onu tamamen reddedebilir, kendimizi yalnızca yabancı bir dilde evimizde hissediyor olabiliriz.[21]

Nevrotik, şu ya da bu ölçüde, dilin içine girmeyi, dilin bazı alt bölümlerinde ikâmet etmeyi başarır (ki zaten hiç kimse çoğu doğal dilde olduğu gibi gelişmiş ve çeşitlenmiş olan bir dilin bütününde ikamet edemez). Yabancılaşmayla asla tam olarak baş edilemez, ama sonuçta en azından dilin bazı parçaları "özneleştirilmiş", kişinin kendisinin kılınmıştır. Dil çoğumuzun kabul etmek isteyebileceğinden daha fazla bizim *aracılığımızla* konuşuyor olsa da, bazen çevremizdeki söylemin ileticilerinden veya aracılarından pek az farklı görünsek de[22] ve ara sıra kendi ağzımızdan çıkanları (dil sürçmeleri, belirsiz konuşmalar, vb.) tanımayı başlangıçta reddetsek de, yine de genelde dilin içinde yaşadığımıza, yani sadece onun tarafından yaşanmadığımıza ilişkin bir hisse sahip oluruz.

Öte yandan, psikotik ise "bir bütün olarak söylem fenomeni tarafından fethedilmiştir" (III. Seminer, 235). Her ne kadar hepimiz bir tür yabancı bünye olarak dil aracılığıyla yaşasak bile,[23] psikotik içeriden değil de dışarıdan geliyormuş gibi ko-

---

20 Lacan'ın çalışmasındaki yabancılaşma kavramının ayrıntılı bir açıklaması için, bkz., Fink, *The Lacanian Subject*, 1, 2, 4 ve 5. bölümler.

21 Samuel Beckett bu bakımdan ilginç bir yazar olarak düşünülebilir: Fransızca lehine kendi anadili İngilizceyi reddetti ve çoğu eserini bu sonraki dilde yazdı.

22 Örneğin, küçük çocuklar reklamları, reklam müziklerini ve TV'den, radyodan, evden ve başka her yerden duydukları her tür cümleyi durmadan yinelerler. Sabah haberlerinde ne duyduysak sonradan gün içinde çevremizdekilere bunu aynı kelimeleri, duyduğumuz aynı terimleri kullanarak aktarırız, genelde kelimesi kelimesine.

23 Bkz., Fink, *The Lacanian Subject*, 1. Bölüm.

nuşan bir dil tarafından ele geçirilmiş olma hissine sahiptir. Aklına gelen düşünceler oraya bazı dış güçler veya varlıklar tarafından yerleştirilmiştir. Oysa Fare Adam, ayrıntıya girmeden söyleyecek olursak, aklına gelen bazı düşüncelerin sorumluluğunu reddetse de, bunu asla kendisi dışında bir faile atfetmez. Lacan'ın tezi *psikotiğin bir bütün olarak dille ilişkisinin nevrotiğinkinden farklı olduğu* yönündedir. Bunu anlamak için, Lacan'ın tanımladığı şekliyle imgesel ve simgesel düzenleri ve onların nevroz ve psikozdaki farklı rollerini daha yakından ele almak zorundayız.

Simgeselin İmgeselin Üzerine Yazılmasındaki Yetersizlik

Bu güne kadar Lacan'ın çalışmalarının İngilizce konuşulan dünyadaki en iyi bilinen yönü, Lacan'ın 1936'da geliştirdiği bir kavram olan "ayna evresi"dir.[24] Kısaca söylenirse, ayna evresi çocuğun yaşamının halen ileri derecede koordinasyonsuz olduğu, algıların ayrışıp gelişmediği ve duyumların bütünlükten yoksun olduğu bir zamana denk düşmektedir. Lacan'a göre, ayna imgesi çocuğa gelişimsel olarak henüz başarılmamış bir şeyin ötesine geçen kendi bütünlüğünün ve tutarlılığının bir imgesini sunar. Çocuk tarafından sevinç içinde libido yatırılan ve içselleştirilen ayna imgesi çocuğun benliğinin çekirdeği, özü, matrisi veya kalıbı olur. Ailesi, öğretmenleri veya başkaları tarafından peş peşe geri yansıtılan "öz-imgeler" çocuğun etrafında belirginleşir. Lacan, ayna evresinin yapılandırıcı bir imge sağladığı görüşündedir. Bu evre önceki evredeki algıların ve duyumların kaosuna bir düzen getirir. Henüz gerçekleşmiş olan bir tür birlik veya öz-kimlik beklentisiyle, bir benlik hissinin gelişimine yol açar. Ve sonuç olarak çocuğun "Ben" diyebilmesine izin veren şeydir.

Ancak ayna evresinin bu erken dönem tanımından daha önemli olan, Lacan'ın 1960'da ayna evresini *yeniden formüle edişinin* henüz sadece Fransızca'da mevcut oluşudur.[25] Burada Lacan, ayna imgesini içselleştirmenin ve ona libido yatırımı yapmanın nedeni olarak çocuğu ayna önünde tutan (ya da çocuğun aynada kendisine bakışını izleyen) ebeveyn tarafından onaylayıcı bir jest yapılması olduğunu belirtir. Başka bir deyişle, *ayna imgesinin böyle bir öneme sahip olması, ebeveynin tanıması, takdir etmesi ya da onaylamasının bir sonucudur*. Zaten çoktan simgesel bir anlama sahip olan onaylayıcı bir baş sallamanın ya da kendinden geçmişcesine, hayranlık duygusuyla ya da basitçe hayret ederek sıklıkla dile getirilen "Evet, bebeğim, bu sensin" türünden ifadelerle dışa vurulan tanıma, takdir etme veya onaylamanın bir sonucudur. Onu hayvanlar alemindeki belirli görüntülerin gücünden

24 Bkz., "The Mirror Stage as Formative of the Function of the I," *Écrits* içinde.

25 Bkz., VII. Seminer, *Transference*, çev. Bruce Fink (New York: Norton).

farklı kılan şey budur. Örneğin, dişi bir güvercin eşeysel organlarının olgunlaşması için başka bir güvercinin (ya da sahte bir kuşun veya sadece kendi ayna görüntüsünün) imgesini mutlaka görmek zorundadır (*Écrits*, 95/3), ancak burada sadece bir imge, anlamlı bir gelişimsel sürecin meydana gelmesi için yeterlidir. İnsanlarda, ayna imgesi, şempanzelerde olduğu gibi, belirli bir yaşa kadar ilgi çeker, ama o çocuk için önemli biri tarafından *tasdik edilmedikçe* benliğin, bir benlik hissinin kurucusu haline gelmez.[26]

Lacan bu tasdiki Freud'un benlik-ideali (*Ichideal*) dediği kavramla ilişkilendirir: Bir çocuk ebeveynlerinin ideallerini (simgesel olarak ifade edilen amaçlarını) içselleştirir ve kendisini bu ideallere uygun olarak yargılar. Aslında, bir çocuk kendi ailesinin kendisiyle ilgili (algılanan) görüşünü içine taşır ve kendisini ailesinin onu gördüğü gibi görür. Eylemleri ailesinin onları gördüğü hale gelir, onlara ilişkin yargılarında hak ettikleri saygı ya da aşağılama ailesinin (çocuğun inandığı) yargılarındaki gibidir.

Bütün bir yeni düzen bu şekilde kurulur: Algıların, duyumların, duyguların ve izlenimlerin erken dönem kaosunun içinde yeniden bir örgütlenme (ya da ilk örgütlenme) meydana gelir. İmgesel düzen, görsel, işitsel, kokularla ilgili ve diğer türlerdeki bütün algısal hisler ve fantazi, simgesel tarafından, ailenin çocuklarıyla ilgili kendi görüşlerini ifade etmekte kullanılan kelimeler ve cümleler tarafından yeniden yapılanır, yeniden yazılır ya da bunun "üzerine yazılır."[27] Bu yeni simgesel veya dilsel düzen önceki imgesel düzenin yerini alır, Lacan bu yüzden insan varlığında dilin baskın ve belirleyici olan doğasını vurgulamıştır. Lacan'ın nesne ilişkileri kuramının[28] belirli biçimlerine yönelik eleştirisinde bu bir dönüm noktasıdır; Lacan'a göre söz konusu yaklaşımlar, yegane aracı konuşma olan psikanaliz için ulaşılamaz olan imgesel düzen ya da bir dizi ilişki üzerinde odaklanır, oysa aslında bunun yerine simgesel geçmiştir.

İmgeselin yerine simgeselin geçmesi ("normal" veya "sıradan nevrotik" yol) rekabet ve saldırganlıkla karakterize olan imgesel ilişkilerin (3. Bölüm'de tartışılmıştı) idealler, otorite figürleri, yasa, performans, başarı, suçluluk vb. meselelerin baskın olduğu simgesel ilişkiler tarafından baskılanmasına ya da en azından buna tabi kılınmasına yol açar. Bu üzerine yazma, Freud'un kastrasyon kompleksi kavramıyla ilişkilidir;

---

26 Lacan'ın *entériné* teriminin hukuki yan anlamları vardır: bir şeyin yasalaşması ya da yasalarca tanınmasında olduğu gibi, tasdikli ya da sertifikalı.

27 "Bizim alanımızda [hayvanlara karşıt olarak, insan varlıklarında] imgeler önemli bir rol oynasa da, bu rol baştan başa simgesel düzen tarafından elden geçirilir, yeniden şekillendirilir ve yeniden canlandırılır" (III. Seminer, 17).

28 III. Seminer'in sonundaki ve IV. Seminer'deki yorumlarına bkz.

erkek çocuklar bağlamında kastrasyon kompleksi, genital bölgenin egemenliği (ya da Freud'un terimini kullanırsak, "tiranlığı")[29] altında dürtülerin düzenlenişine ya da hiyerarşiye tabi olmasına sebep olur. Erkek çocuğun kaygıdan uzak, çokbiçimli cinselliği, babanın işlevinin erkek çocuğun annesine Oidipal bağlılığını bastırması sebebiyle, organize hale gelir. Freud'un çalışmalarında talep eden, yasak koyan, mükemmel simgesel bir baba olan kişi, erkek çocuğun cinselliğinin toplumsallaşmasına yol açar: Çocuktan cinselliğini kültürel olarak kabul edilen (yani, simgesel) normlara uydurmasını şart koşar. Freud'un bize anlattığına göre bu, sapkın vakalarda bile gerçekleşir: Onların çokbiçimli cinsellikleri dürtülerin hiyerarşik hale gelmesine boyun eğer, ama genital bölgeden farklı bir bölgenin egemenliğinde: oral, anal, *scopic*, vb. Benzer şekilde, Lacancı ölçütlere göre de, sapkının imgeseli bir tür simgesel yeniden yazıma uğramıştır; bu nevrozdakiyle aynı yeniden yazım değildir, ama yine de imgeselin düzenlenmesinde veya yapılandırılmasında açığa çıkan bir yeniden yazımdır (bkz. 9. Bölüm).

Psikozda bu yeniden yazım meydana gelmez. Teorik düzeyde bunun başarısız bir benlik-ideali kurulmasına, baba metaforunun işlevsizliğine, kastrasyon kompleksinin kabul edilmeyişine ve bir sürü başka şeye neden olduğunu söyleyebiliriz. Buradaki mesele psikozda imgeselin baskın olmaya devam etmesi ve özümsendiği kadarıyla simgeselin "imgeselleştirilmiş" olmasıdır: Bu, imgeseli radikal olarak farklı biçimde yeniden yapılandıran bir özümseme *değildir*, sadece basitçe diğer insanların taklit edilmesidir.

Benlik/Ego-ideali bir kişinin benlik hissini sabitlemeye, onu ailevi Ötekinin onayına ya da tanımasına bağlamaya yaradığı ölçüde, onun yokluğu kişiyi istikrarsız bir benlik hissine, belirli kritik anlarda bozulmaya ya da buharlaşmaya meyilli bir benlik-imgesine terk eder. *Losing the Thread* (Insight Media, 1993) adında oldukça öğretici bir video çekmiş bir psikotik olan Rachel Corday, psikoz deneyiminin ilk elden ayrıntılarını anlatır, psikotik ataklar sırasında kendisini gökyüzünde yükselerek kaybolan ve geri getirilmesi mümkün olmayan bir balona benzeterek, "benliğini kaybettiğini" defalarca kez tekrarlar. Bize artık diğer şeylerle ilişkilenemediğini anlatır, ilişkiye girecek bir *Ben* yoktur, artık amaçlılığın tanınabilir herhangi bir merkezi yoktur. Corday "ofisinin CEO'su", yani benlik olarak bilinen ve bize bedenlerimizin birlik ve uyum içinde hareket eden organize bütünler olduğu hissini veren o minyatür insan olmaksızın bir yerden başka bir yere gitmenin ne kadar zor hale geldiğini anlatırken "kendi bedenim de dahil, gerçeklikteki her şey parçalanıyor," der.

29 SE XVI, 323.

Vücudundaki sinirler, kaslar ve tendonlar hâlâ önceden yaptığı karmaşık hareketleri yapmasına izin veren aynı bağlantılara sahiptir, ama bedeninin bir bütün olarak işlev görmesine izin veren benlik hissi yok olup gider.[30]

Corday bize kendisine "Kendine gel!" demeye meyilli olduğunu anlatır; aynı kendi benlik hislerinin yok olup gittiğini tanımlarken çok benzer kelimeleri kullanan pek çok başka hasta gibi (örneğin, Lacan'ın "Lacancı Bir Psikoz"da[31] görüşme yaptığı Gérard Primeau gibi). Bu benlik parçalanması psikozda her zaman tam olarak gerçekleşmez, benlik ve öteki arasındaki karmaşaya, kimin konuştuğunu belirlemedeki bir zorluğa daha sık tanıklık ederiz. Corday'in de dediği gibi: "Kendi sesimin nereden geldiğini bilmiyorum." Benlik "sınırları bazen nevrozda tanımlandığı gibi esnek değildir, üstüne üstlük kişinin yerini başka birinin veya gücün gaspetmeyi denediğine dair tehlikeli bir hisse yol açacak düzeyde fiilen ortada yoktur.[32] Dilin ad-

---

30 Bu, otistik çocuklarda görülen bedensel fenomenle benzerlik taşır; böyle vakalarda, çocuğun bedeninin bir parçası boşaltım işlevine sahip olmasına karşın, vücudun diğer bölümleri buna yardım etmez. (Bkz., örneğin, Bruno Bettelheim'ın *The Empty Fortress*'deki [New York: Free Press, 1967] Laurie'yle ilgili tanımlamaları). Bir kas diğerlerinden bağımsız olarak hareket eder. Beden bir bütün olarak, uyum içinde, bütünleşik tarzda işlemeyi başaramaz. Göreceli olarak bütünleşik ve istikrarlı bir benlik-imgesine izin veren bir kapitone noktası (içsel ailevi yargı ya da benlik-ideali) olmaksızın otizm vakalarının çoğunda bütünleşik bir benlik hissi mümkün değildir. Psikozda, bu benlik-imgesi baskı altında kolayca parçalanabilir: Bireyin benlik hissi çözülür.

31 *How Lacan's Ideas Are Used in Clinical Practice* içinde, haz. ve çev. Stuart Schneiderman (Northvale, N.J.: Jason Aronson, 1993), özellikle 19. ve 40. sayfalar. Bu derlemenin önceki basımı çoğu okur tarafından daha iyi bilinmektedir: *Returning to Freud: Clinical Psychoanalysis in the School of Lacan* (New Haven: Yale University Press, 1980).

32 Guy de Maupassant'ın kısa hikayesi "Le Horla"da, görünmez bir güç anlatıcının yerini almaya çalışır; ancak, genelde bu daha çok psikotik birine benzemektedir. "Le Horla," *Oeuvres Complètes de Guy de Maupassant*, 18. Cilt içinde bulunabilir (Paris: Louis Conard, 1927), 3-48. İngilizce çevirisi için, bkz., "The Horla," *The Life of Henri René Guy de Maupassant*, 2. Cilt (New York: M. Walter Dunne, 1903), 1-35.

Julian Jaynes, şizofreniklerde "analog Ben" olarak adlandırdığı, benlik yada kendilik hislerindeki bozulmayı ve bulanıklaşmayı çok sayıda örnekle ortaya koyar; bkz., Jaynes, *The Origin of Consciousness in the Breakdown of the Bicameral Mind* (Boston: Houghton Mifflin, 1976; yeniden basımı 1990), 404-426. Ancak Jaynes, bir kişinin duyabileceği sesler çokluğu [üstbenlik sesleri, bir kişinin zihninde konuşan ötekiler (ya da alter ego, *a'*), önbilinçli düşüncelerin ve bilinçdışı rüyaların ve fantazilerin (yani, Öteki) sözelleştirilmesi] arasında ayrım yapmadan, saçma biçimde, kendisinin "çift mekanizmalı [bicameral] zihin" diye adlandırdığı şeyle şizofreniyi birleştiriyor. "İlk insan"da günümüzdeki insanlara göre psikoz (bugün bildiğimiz yasanın fiilen var olmaması ve babasal işlevin müphem statüsü nedeniyle) muhtemelen daha çok olsa da, seslerin "çift mekanizmalı" duruma uyması şizofrenide yaygın bir olgu değildir. Psikanalizdeki her analizanın deneyiminin bir parçası, ki burada "sıradan nevrotikler"den söz ediyorum, kişinin zihninden durmadan geçip giden sesleri

landırıcı ve sınırlandırıcı yardımı olmazsa ve dilin yapısı özümsenmeyip sadece taklit edilirse[33] birazdan göreceğimiz üzere imgesel ilişkiler hakim olur.

Yeni Metaforlar Yaratmaktaki Güçlükler

Schreber kesinlikle bir yazar, ama bir şair değil. Bize yeni bir deneyim boyutu sunmaz.
Lacan, III. Seminer, 91

Psikotikler tarafından dilin temel yapısının özümsenmemiş olduğu, onların nevrotiklerin yapabildikleri yollarla metaforlar *yaratmaktaki* yeteneksizlikleriyle kanıtlanır. Metaforlar her doğal dilin olmazsa olmaz bir parçasıdır, dolayısıyla psikotikler de açık biçimde metaforlar *kullanırlar*; çevrelerindeki insanlar tarafından kullanılan, okudukları şeylerde karşılaştıkları vb. metaforları kullanma kapasitesine sahiptirler. Ancak yeni metaforlar yaratma yetileri yoktur.

Ayrıca, örneğin dilin belirli yapılarının da, isim, fiil ve tümlecin, aynı şekilde özümsenmediği görülecektir. Bu yapı bir ismin yerine bir başkasını koymamızı sağlar; örneğin bir metafor ("ikame metafor" olarak bilinen özel türde bir metafor)[34] yaratmak için "rahim" ismini başka bir isimle, mesela "tiyatro" gibi bir sözcükle veya "regl olma tiyatrosu" gibi bir ifadeyle değiştirebiliriz. Psikotiğin söylemi ilginç bir şekilde orijinal metaforlardan, çoğu insanın yeni anlamlar yaratabildiği hususi şiirsel araçlardan yoksundur. Bir psikotik, taklit sayesinde diğer insanların konuştuğu biçimde konuşmayı öğrenebilir (III. Seminer, 285), ama dilin temel yapısına aynı şekilde hakim değildir. Lacan'a göre dilin metaforik kullanımı psikotiklerde yoktur, çünkü *temel metafor* eksiktir: *babasal metafor*. Lacan, baba işlevinin (ikâme) bir metaforun yapısına sahip olduğundan söz eder; yukandaki terim aşağıdakinin yerine geçer veya onu iptal eder:

Baba-nın-Adı
Arzu olarak anne

---

ve sözelleştirilmiş düşünceleri duymayı öğrenmektir. Freud, bunlara "önbilinçli" ya da "bilinçdışı" düşünceler veyahut "üstbenlik" sesleri der (Jaynes'in terimleriyle "uyarıcı" sesler). Lacan ise bunları "Ötekinin söylemi" olarak adlandırır. Bunların hiçbirinin şizofreniyle herhangi bir ilgisi yoktur ve eğer "çift mekanizmalı adam" bunları Tanrı'ya atfettiyse, bu onun herhangi bir ruhsal kavrayışı olmadığı içindir; tıpkı bugün bile bir sürü dindar kişinin bunu sürdürmeye devam etmesi gibi.

33 Bunu söylemenin başka bir yolu da, psikozda dilin asla simgesel hale gelmemesi, gerçek kalmayı sürdürmesi olabilir.

34 Mükemmel bir ikame metafor tartışması için, bkz., Russell Grigg, "Metaphor and Metonymy," *Newsletter of the Freudian Field* içinde, 3 (1989): 58-79.

Ya da daha basit biçimde:

Baba
Anne

Özel isim, cins isim ya da "Hayır!" olarak baba (arzulanan ya da arzulayan olarak) anneyi iptal eder, onu etkisiz kılar, onun yerine geçer; ayrıntıya girmeden söylersek, baba kendini özel isim ya da yasak olarak annenin yerine koyar. Nitekim şöyle denebilir, babasal metafor, Freud'un tanımladığı kastrasyon kompleksiyle hatırı sayılır bir yakınlık içindedir: Çocuk, baba tarafından yapılan bir talep ya da tehdit nedeniyle, anneyle belirli bir ilişkiyi, belirli bir *jouissance*'ı bırakmaya zorlanır. Kısacası bu, Freud'un "ilksel bastırma" dediği ya da bizim "ilk bastırma"[35] diye adlandırabileceğimiz şeye denk düşer.

Çocuğun, annesi ya da ilk bakıcısı tarafından dünyaya kabul edildiğini varsayalım. Bu aslında büyük bir varsayımdır, çünkü belirli ileri düzey çocukluk çağı otizm vakalarında gördüğümüz üzere, bazı çocukların annelerinin dünyalarında herhangi bir yeri yoktur, başlangıçtan itibaren istenmemişlerdir; sadece minimal biyolojik ihtiyaçları karşılanmış (çoğunlukla da ebeveynleri tarafından bile değil, umursamaz ücretli bakıcılar tarafından), konuşma ve diğerleriyle ilişki kurma çabaları da bağırıp çağırmalarla ve dayakla karşılanmıştır.[36] Şekil 7.1 annesinin dünyasında çocuğa bir miktar *yer verilen* bir durumu temsil etmektedir.

Şekil 7.1

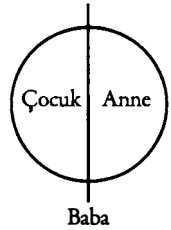
Batı kültürlerindeki çekirdek ailede, çocuğun annesiyle ayrıcalıklı, özel ilişkisine müdahale edip engelleyen, tipik olarak babadır.[37] Baba genellikle çocuk tarafından günün ve gecenin çeşitli saatlerinde annesine ulaşmasını köstekleyen, önünü

35 8. ve 9. Bölüm'de göreceğimiz üzere, bu henüz uygun bir bastırma değildir.

36 Bir çocuk, annesinin dünyasına ve dilin içerisine doğru davet edildiğini veya bunun için "baştan çıkarıldığını" hissetmek zorundadır. Evebeynler dili yalnızca düşmanlığı dillendirmek için ya da katı beslenme ve dışkılama çizelgelerine uyulmasını talep etmek için kullandıklarında ve çocuklarında kendilerine dair izan sahibi, erken gelişmiş bir yansıma hissedebilsinler diye çocuklarının sadece konuşmasını istedikleri zaman, hiç kuşkusuz çocuk (çevresinde söylenenlerin çoğunu genellikle anlamasına karşın) konuşmayı reddeder.

37 Tabii ki, diğer çocuklar ve diğer aile üyeleri de araya girebilirler.

kesen, hatta örneğin "Sen bunun için çok büyüksün, sadece bebekler annelerine ihtiyaç duyar" gibi ifadelerle onun annesinden alabileceği çeşitli doyumlara sınırlar getiren biri olarak deneyimlenir.

Şekil 7.2

Burada baba, oldukça doğrudan bir şekilde, ayırıcı bir işlev görmektedir: Çocuğun *annenin bir uzantısı* olmasına daha fazla izin vermeyi reddeder, anne ve çocuk arasında bir engel veya bir set olarak hareket eder (bkz. Şekil 7.2). Yakın bir anne çocuk ilişkisinin sürdürülmesi çocuğun isteği, annenin isteği veya her ikisi birden olabilir (gerçi kesin konuşursak, bir kez engellendikten sonra artık bir "istek" haline gelmiş olacaktır); her durumda baba, bu noktada çocuğu (tipik olarak) doyumunun birincil kaynağından ayıran kişi olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla o, *jouissance*'ı yasaklayan birisi olarak işlev görür.

Babanın Hayır'ı!
Jouissance Kaynağı Olarak Anne

Görmüş olduğumuz üzere, yasak arzuyu yaratır: Sadece bir şey beni reddettiği zaman onu istediğimi, onun bende eksik olduğunu, ona sahip olamadığımı görürüm. Babanın yasağı annemle ilişkili belirli hazlar için bir arzuyu inşa eder (onun bedeniyle temas, okşamaları, kucaklamasının sıcaklığı, sesinin tonu, sevgi dolu bakışları, vb.), ama bu arzu mutlaka yer altına gitmelidir: Baba tarafından kabul edilemezdir ve mutlaka akıldan uzaklaştırılmalıdır. Bu nedenle, ilk bastırma hem kız hem de erkek çocuklar için anneleriyle ilişkili olan belirli doyumları elde etmeyi unutmalarını içerir. Bu bastırma, baba tipik olarak (bir rakip olan) oğlunu annesinden ayırmak için daha büyük çabalar sarfettiğinden, genellikle erkeklerde kızlara göre daha güçlüdür; baba sıklıkla kızına annesiyle yakın bir ilişkiyi sürdürmesi için daha uzun bir zaman tanır. Bununla birlikte, çocuğun annesinden (veya annenin çocuğundan) almasına izin verilen çeşitli türlerdeki doyumlara sınırlar getirilir ve bastırma meydana gelir; bu, genelde çocuğun annenin okşamalarını ve kucaklamalarını itici, iğrendirici, yakışıksız vb. bulmaya başlamasıyla kanıtlanır, bütün

bunlar bastırmanın göstergelerini dışa vurur. Bastırılmış olanı kesrin altına koyarak bastırmayı şematize ediyorum:

$$\frac{\text{Babanın Hayır'ı!}}{\textit{Jouissance} \text{ olarak Anne}}$$

Baba metaforu, sonraki bölümlerde üzerine konuşma fırsatı bulacağımız, başka bir uğrağı daha içerir.[38] Burada vurgulamak istediğim şey, bu ilk uğrağın sözü anlama

38 Lacan'ın "mantıksal momentler" olarak bahsettiği bu tartıştığım "momentler" her zaman ya da kronolojik olarak kolayca fark edilebilir olmasa da, çocuğun mevcut klinik yapısına erişmiş olması için mutlaka vuku bulmuş olan uğraklar (örneğin, nevrotiğe karşı psikotik), diye gönderme yaptığı gelişimsel evreler değildir. Kısaca söylenecek olursa, baba metaforunun ikinci uğrağı aşağıdaki gibi anlaşılabilir:

Bastırma bir kez olunca, belirli bir şeffaflık gözden kaybolur: Artık kendimin önceden ne olduğumu bilemem ve ne istediğimi ve ötekilerin benden ne istediğini merak etmeye başlayabilirim. Evvelden, kendime, "Annem benden ne istiyor?" diye sormazken, şimdi bu benim için bir soru haline gelir. "Onun için en değerli şey ben miyim? Annem, babam etrafta olunca ve hatta bazen gitse bile onun yasaklarını kabul ediyor gibi görünüyor, ama ben hâlâ onun gözbebeği miyim?" Bu yüzden çocuk, arzuyu dışavurduğu ölçüde, annesinin arzusunda kendisinin yerini algılamaya çalışarak annesinin davranışını ve konuşmasını yakın bir incelemeye tabi tutmaya başlar. Tipik olarak, çocuk, annenin hiçbir şekilde tam-olan ve nihai-olan olmadığını fark etmeye zorlanır: Annenin, baba çağırınca çocuğun yanından ayrıldığının, baba için görevlerini yerine getirmek üzere veya onunla yalnız kalmak için çocuğu terk ettiğinin farkına varılır, vb. Çocuğun cevap bulmaya zorlandığı soru "Annem ne istiyor?" sorusudur: Baba. Annenin arzusu, anne-çocuk ikili ilişkisinin ötesini, basmakalıp Oidipal üçgeni, işaret eder.

Öyleyse, baba metaforunun ikinci uğrağı, "Annem ne istiyor?" "Annemin hangi arzuları onu benden uzaklaştırıyor?" sorusunu yanıtlamak olarak anlaşılabilir. Buradaki klasik yanıt "baba"dır: *Annenin arzusunun gizeminin anahtarı babadır*. Baba metaforunun bu ikinci uğrağı annenin arzusunun adlandırılmasıyla, yani onun yorumlanması ve sınırlanmasıyla sonuçlanır.

$$\frac{\text{Baba-nın adı}}{\text{Arzu olarak anne}}$$

Genelde çocuk burada durmaz, annenin arzuladığı babanın ne olduğu hakkında meraka kapılacağı yerde, diğer adamlar, diğer faaliyetler, annenin onları arzulamasına yol açan diğer şeyler hakkında meraka kapılır. Eğer çocuk annenin ne istediğini çözerse, *o* olmaya çalışmayı deneyebilir; onun (annenin) *jouissance* elde ettiği bir nesne yoktur, itibar ettiği, arzuladığı veya methettiği nesneler vardır. Annenin istediği gerek zenginlik, statü gerekse güç olsun, bu en iyi durumda, toplumsal olarak değer verilen konumları (ilk planda spor, yemek pişirme, dans etme, şarkı söyleme, müzik yapma ya da matematik gelir, veyahut bir ekibin, bir grubun veya saygın projeler veya çalışmalar yapan bir departmanın parçası olmak vb.) arayan biri olarak çocuğun arayışını konumlandıran bir şeydir.

Baba metaforunun ilk uğrağı, Lacan'ın yabancılaşma dediği şeye, ikincisi de ayrılmaya karşılık gelir. Bu konular 9. Bölüm'e de yayılıyor.

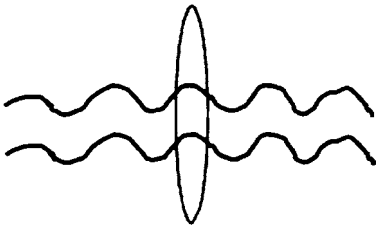
bağladığıdır (anlam toplumsal/dilsel olarak inşa edilmiş gerçekliğimizin "malzemesi"dir; yani hakkında konuştuğumuz için paylaştığımız gerçekliğin). Bu kitabın I. kısmında gördüğümüz gibi, anlam olaydan sonra belirlenir ve çocuğun annesiyle ilişkisine babanın yasağıyla anlam verilir; "ilk anlam" olduğunu söyleyebileceğimiz bu anlam, sert biçimde dile getirilmiş bir kısıtlama ve yakınlığa duyulan belirsiz bir istek (ki bu, yasağın bir sonucu olarak anne için bir arzuya dönüşmüştür) arasında sağlam bir bağlantı kurar. Baba metaforunun oluşturduğu temel anlama, yani ilk anlama göre, annemi istememem yanlıştır. Sonradan bununla ilgili ne düşünürsem düşüneyim, örneğin karşılığında bana hiçbir şey sunmadığı, bana asla ikâme doyumlar sağlamadığı için, babamın yasağına boyun eğmemem gerektiğine inansam da, bir kez kurulan bu ilk anlam sarsılmazdır ve yerinden edilemez.

Bunun dışındaki her şey yoruma açık olabilir, herkes tarafından ele alınabilir. Ve baba, anne-çocuk ilişkisinde bir şeyi yasakladığında bile bunu yanlış anlamak yersizdir: "Konu annemin beni tutma şekli mi, benim onu tutma şeklim mi yoksa çıkardığımız gürültü mü?" Bir çocuk, babanın karşı çıktığı belirli dokunma ve ilgilenme biçimleri olduğunu anında çıkarsamaya mecbur değildir. Ancak babanın yeterince gayret edip (ya da sadece şansı sayesinde) yasak olanı çocuğun görmesini sağladığını varsayarak, dil ve anlam (toplumsal olarak inşa edilmiş gerçeklik) arasında, gösteren ve gösterilen arasında asla kopmayacak bir bağlantı kurduğunu söyleyebiliriz.

Lacan bunu "kapitone noktası" (*point de capiton*, bazen "çapalama noktası" ya da "dikiş noktası" olarak da çevrilmektedir) diye adlandırır. Mobilya döşemeciliği lügatinde bir kapitone noktası bir kanepe veya sandalyedeki kumaşı sağlamca tutturmak için bir düğmenin kullanıldığı dikiş tipine denmektedir, bu sayede düğme ve kumaş çerçevenin ahşap ya da çelik olması fark etmeksizin bir arada tutulur, biri diğerine iliştirilir. Aslına bakılırsa bir çapa, bağlanacağı hareketsiz bir kara parçasını akla getirdiğinden burada gerçek bir çapalama yoktur. Aksine baba metaforunun sonucu, mutlak bir gönderge olmaksızın (yani dil tarafından yaratılmış veya gerçeğin içinden söküp çıkarılmış olan gerçekliğin ötesinde mitik, mutlak bir gerçekliğe başvurmadan) spesifik bir anlamı belirli kelimelere bağlamasıdır. Babasal metafor kurucu, sarsılmaz bir anlam yaratır.[39]

---

39 Şekil 7.3., Ferdinand de Saussure'ün *Course on General Linguistics* (New York: McGraw-Hill, 1959), 112'deki figürün bir parçasına dayanıyor. Ancak, Saussure, dili alta ("seslerin müphem düzlemi") anlamı ise ("allak bullak fikirlerin sonsuz düzlemi") üste yerleştiriyor.

Şekil 7.3

Eğer diğer her şey, hatta bu kurucu anlamın nedeni ve niçini bile sorgulanabiliyorsa, tam da orijinal kapitone noktası, bir tür düğüm en baştan düğümlenmiş olduğu içindir. Bir kişinin dilin *yapısını* özümsemesine izin veren bu dikiştir. O olmadan, her şey sökülmeye, çözülmeye başlar. Rachel Corday'in dediği gibi, bir uçta bir araya getirmeye çalıştığın benlik hissi, sürekli "öteki uçta dağılıp gider." Onun benliğinin kumaşı bu çok önemli dikişler olmaksızın dağılıp gider, bu yüzden sık sık "ipin ucunu kaçırmaktan" bahseder.[40]

Kopuk Cümleler ve Neolojiler

Psikozda baba metaforu işlev görmez, (metaforik yer değiştirme olasılığına izin veren) dilin yapısı özümsenmemiştir. Dil bu yapı olmadan çalıştığında diğer bozukluklar da görülebilir. Örneğin, psikotiğin duyduğu sesler sıklıkla en önemli konuyu dillendirmeden hemen önce aniden kesilen bölünmüş ifadelerde veya cümlelerde dile getirilir, hasta da kendini cümlenin bu kayıp kısmını bulmaya mecbur hisseder. Bir cümlenin tam anlamına ancak son kelime telaffuz edildikten sonra ulaşması, konuşmanın yapısının olmazsa olmazıdır. Bir paragraftaki her bir kelime ya da cümlecik onu takip eden kelimelerin önünü açar ve ondan önce gelen kelimelerle bir ilişki halindedir. "En önemli şey..." gibi kısmi bir cümleyle birlikte fiilin kipi, özne tarafından üçüncü tekil şahıs olarak belirlenmiş olur ve bizde, konuyu özneyle bağlantılı olarak ele aldığımızda, konuşmacının elzem addettiği tekil bir şeyin ya da faaliyetin söyleneceği *beklentisine* yol açar ("...kendinizi mutlu etmektir" gibi). Fiilin özneye, sıfatların niteledikleri isimlere ve cümlenin son kısmının formülasyonunun ilk kısmının

40 Bu, baba metaforu ve benlik-ideali arasında önemli bir ilişkiyi belirtir; aslında, ilki S_1'in, ana gösterenin, emir vermesi olarak anlaşılabilir; tıpkı benlik-idealinin "tekli özellik"in [*unary trait*] aranmasını içermesi gibi. Lacan'ın S_1 için önceden kullandığı isim "tekli özellik"tir (örneğin, bkz., IX. Seminer, "Identification"). Eğer Corday'in benliği (selfi ya da egosu) bir balon olarak gösterdiği imgesini ödünç alırsak, benlik-idealinin ise bu balonun ağzını bağlayarak sönmekten koruyan ip (veya tel) olduğunu söyleyebiliriz.

yapısına bağlanması anlamında, bir cümle bir *zincir* olarak anlaşılabilir: Bütün öğeler birbiriyle ilişkilidir. Belirli öğeler diğerleri için yolu hazırlar ve hiçbir öğe tam olarak bağımsız değildir: Hepsi "birbirine zincirlenmiştir" (bu yüzden Lacan "anlamlandırma zinciri" ifadesini kullanır).

Cümlenin sadece başını anlayamayız; onun anlamı ya da anlamları sadece cümlenin sonunda açık hale gelir (tabii açık hale gelebiliyorlarsa). Anlamın yaratılmasında yer alan ileriye ve geriye dönük hareketler Lacan'ın şemasında kapitone noktası [41] olarak tarif edilir ve yeni anlamın metaforlaştırma aracılığıyla yaratılması süreciyle ilişkilidirler. Buradaki amaçlarımız açısından söylenmesi gereken şey, psikotiğin duyduğu ses tarafından telaffuz edilen bir cümlenin bölünmesinin, kurulmakta olan bir zinciri kopardığı, zincirin bileşenlerini bağlar olarak değil, tekil birimler olarak ortaya serdiğidir. [42] Bu, sıradan anlam yaratma sürecinde bir bozukluk olması demektir. Ve psikotik için *kelimelerin şeyler olduğu* düşüncesiyle ilişkilidir.

Terapistine süpervizyon verdiğim bir hastanın söyledikleri, psikotikte dilin radikal olarak farklı bir şekilde kullanıldığına örnek teşkil ediyordu. Birinin "onun elinden mal varlığını almak" [*"strip her of her assets"*] istemesiyle ilgili korkusundan konuşmaya başladıktan sonra, bu cümlecik ile "Strip District" (hastanın bir süre önce bulunduğu Pittsburgh'de yer alan bir alışveriş ve finans bölgesi) ve "New York Strip Steak" (bunu da bir yemek menüsünde görmüştü) arasındaki şüpheli bir takım bağlantılardan söz etmişti. Bu hastanın ilgisini çeken şey "strip" kelimesinin farklı *anlamları* (örneğin, cinsel yan anlamları) değildi; burada önemli olan, basitçe bu kelimenin onun hayatının üç farklı bağlamında ortaya çıkması olgusudur. Onun "çağrışımları" da yakın ilişkili kelimelere ("stripe," "trip," ya da "tripe" gibi) veya farklı anlamlara yönelmemişti, sadece aynı kelimenin bir şey olarak tekrar ortaya çıkmasına ilişkindi. Aynı hasta, David *Letter*man ve *Yeni Ahit*'te yer alan Aziz Paul'ün mektuplarıyla [letters] ilgilenen belirli bir David arasında bir tür "kozmik bağlantı" görmüştü. Hastalarımdan birisi kelimelerin onun için taşıdığı önem hakkında şunları söylemişti: "Onlar benim tacımın mücevherleri, kimse onların üzerine işeyemez." Ona göre, *kelimeler bir kişinin üzerine işeyebileceği şeylerdir.*

---

41 Bkz., *Écrits*, 804-827. Ayrıntılı bir yorum için, bkz., Slavoj Žižek, *The Sublime Object of Ideology* (Londra: Verso, 1989), 3. Bölüm. Türkçesi için, bkz., Slavoj Žižek, İdeolojinin Yüce Nesnesi, çev. T. Birkan (İstanbul: Metis, 2002).

42 XX. Seminer'de, Lacan, Schreber'in yarıda kesilen cümlelerine (mesela, "Şimdi ben ...acağım" ve "Eğer olsaydın ..." gibi) ilişkin çok benzer şeyler söyler: "Burada, ne olursa olsun, bir cümlenin gerekliliğini teslim ediyoruz, onun bağlantılarından biri olmadığında diğerlerinin hepsinin açıkta kaldığını, yani, Bir'den kendilerini geri çektiklerini" (115), başka bir deyişle, cümlenin anlam birliğini alıp götürdüğünü görüyoruz.

Psikotiklerin neolojilere meyil göstermesi genellikle dikkat çekmiştir. Metafor yoluyla mevcut kelimeleri kullanarak yeni anlamlar yaratamamak, psikotiği yeni terimler oluşturmaya zorlar ve bunlara anlaşılmaz ya da nakledilemez bir anlam atfeder. Kullandığımız bütün diğer terimler bilinen kelimelerle tanımlanabilirken, böyle neolojiler açıklanamaz ya da tanımlanamazdır. Sıradan bir kelime ya da ifade diğer anlamlara gönderme yapar, ama psikotiğin kullandığı kelimeler bilinen ya da açıklanabilir herhangi bir başka anlama gönderme yapmaz. Lacan, neolojileri psikozun "imzaları"ndan biri olarak tanımlar (III. Seminer, 43-44).

İmgesel İlişkilerin Baskınlığı

Başlangıçta rekabet vardı ...
Bu temel rekabetin içinde ... insan aleminin kuruluşu ortaya çıkar.
Lacan, III. Seminer, 51

İmgesel ve simgesel arasındaki Lacancı temel ayrım, psikozu nevrozdan ayırt etmekte çok güçlü bir klinik araç olarak hizmet edebilir. Nevrotik her ne kadar arkadaşları ve meslektaşlarıyla, yani onun gibi olan ötekilerle az ya da çok önem taşıyan bir takım çatışmalara girse de, terapist ilk seanslardan itibaren hastanın temel sızlanmasının simgesel Ötekiyle ilgili olduğunu bilir. Bunun dışavurumu ebeveynler, otorite figürleri, toplumsal beklentiler ya da özgüven meseleleri hakkında yapılan şikayetler aracılığıyla olabilir; bütün bunlar hastanın kendini Ötekinin idealleri düzeyinde (yani hastanın benlik-ideali veya üstbenliği düzeyinde) gördüğü ve kendisini yetersiz, başarısız, suçlu, vb. bulduğu bir çatışmayı ima eder.

Öte yandan psikotik, şeyleri çok farklı takdim eder: Çatışma kendi yaşındaki başkalarıyla yaşmış, rakipler, düşmanlar ya da sevgililerleymiş gibi görünmektedir. Aynı otorite figürünün onayını kazanmayı hiç denemezler, bunun yerine, onlardan biri psikotiğin yerini gasp eder.[43]

43 Bir keresinde, Paris'te çalışırken, panik halindeki Kanadalı bir fotoğrafçı beni görmek için ofisime gelmişti. Açıkça ciddi bir yaşam krizi olarak deneyimlediği bir şeyin ortasındaydı. Altı yıllık terapisi süresince, en yakındaki psikiyatri hastanesine kendi isteğiyle, bir kaç kez yatırıldığını söyledi. Ona göre, sahip olduğu başka bir olasılık Kanada'ya geri dönmekti. Epeyce bir dengesizlik ve zihin bulanıklığı yaşıyordu ve ilk derdim onun psikotik olup olmadığını belirlemekti ve belki de hemen hastaneye yatmasına eşlik etmeme izin vermesi için onu yüreklendirmeliydim. Onu böylesi bir panik haline sürükleyenin ne olduğu hakkında konuşmaya davet ederek, çatışmasının kesin olarak imgesel düzeyde olup olmadığını belirlemeye çalıştım. Onun tanımladığına göre başka bir fotoğrafçı işini elinden almaya çalışıyordu; ama konuştukça, bu fotoğrafçıyla olan çatışmasının, yaşlı bir baba

Çok iyi bilinen *zulmedilme* fenomeni açıkça imgesel ilişkiler kategorisine aittir ve (psikozlardan biri olan) paranoyada baskın özelliktir. Lacan'ın da dediği gibi, "[hasta], ... [simgesel] Ötekiyi [altta yatan yapısıyla dili] edinmediği ölçüde, sadece imgesel ötekiyle karşılaşır. Bu öteki onu olumsuzlar, kelimenin tam anlamıyla onu öldürür" (III. Seminer, 236). Bununla birlikte, Lacan bizi, hasta yalnızca bir kişinin ona zarar vermeye çalıştığından yakınıyor diye, otomatik olarak bu hastayı psikotik saymamamız gerektiği konusunda uyarır: Bu şikayet doğru olabilir ya da o kadar acayiptir ki yanlış olduğu bellidir, ama genelde bunu anlatmak çok kolay değildir. Bu bağlamda, Lacan, hastanın psikozdan muzdarip olduğundan emin olmak için "mutlaka dil bozuklukları olması gerektiğini" bir kez daha tekrarlar (III. Seminer, 106).[44]

Jouissance İşgali

Psikozda, tıpkı simgesel tarafından imgeselin üzerine yazılmadığı gibi, bedendeki dürtüler de, taklitle olan hariç, asla bir hiyerarşiye tabi değildir. Başka bir ifadeyle, görünürdeki bir hiyerarşi geri çevrilemez değildir: Bu, libidonun bir bütün olarak bedenden erojen bölgelere doğru (az ya da çok tamamlanmış şekilde) kanalize edildiği toplumsallaşma boyunca nevrotiğin geçirdiği hiyerarşikleşmede olduğu kadar kesin bir *jouissance* fedakarlığını temsil etmez.

Lacan, nevrozdaki bedenin temel olarak ölü olduğunu iddia eder. Bu beden, gösterenlerle yazılıdır; yani simgesel tarafından üzerine yazılmış veya kodlanmış haldedir.[45] Biyolojik bir organizma olarak bedene Lacan "gerçek" der. Ve bu beden giderek toplumsallaşır ya da libidonun bedenin tamamından belirli erojen bölgelere

figürü olan ortak patronlarını memnun etme arzusuna tabi olduğu, daha açık hale geldi. Tek başına bu iki eksenin, imgesel ve simgeselin kullanımı durumu hızlıca değerlendirmeme, hastaya geçici olarak nevrotik tanısını koymama ve hastane yatışını içermeyen bir tedavi düzenlemesiyle çalışmama olanak tanıdı. (Tabii ki, kriz anlarında bütün psikotiklerin hastaneye yatırılmaları gerektiğini, oysaki nevrotiklerin asla yatırılmayacağını iddia etmiyorum.)

44 Lacan'a göre, ayna evresindeki benliğin kökeni böylece hepimizin içindeki paranoya çekirdeğidir. Benliğin bizatihi kendisi, benin ne olup olmadığını tanımlayarak ve ötekiyle kökensel bir rekabet ya da yarışma içinde varlık bularak, esasen doğası gereği paranoiddir.

45 *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da (SE II), Freud, bedenin bazı parçalarındaki sinir sonlanmalarının yerinin saptanması ile yolu, şekli ya da formu düzenlenmeyen pek çok anestezi ve aşırı duyarlılık vakasından bahseder, ancak bunun yerine, gündelik konuşmada tanımlandığı, başladığı ve durduğu gibi bedenin bir kısmı hakkındaki popüler nosyonlara açıkça uyar. Örneğin, genelde "el bileği" olarak tanımladığımız yerde başlayan ve biten bir sinir bulunmamasına karşın, Batı toplumlarında bu yer bilezik ve saatlerin takıldığı genel bir alan olmasından dolayı, psikosomatik anestezi ya da aşırı duyarlılığın olduğu bir alan haline gelebilir. (Freud, semptomun "sanki anatomi diye bir şey yokmuş gibi" davrandığını söylüyor.) Her dil bedeni keser, parçalar ya da onu belli belirsiz farklı

geri çekilmesiyle bir ölçüde "evcilleşir".[46] Bir anlamda beden sadece bu bölgelerde hâlâ yaşamaktadır veya gerçektir. Libido (ya da *jouissance*) kanalize edilmiştir ve burada tutulmaktadır. Psikozda bu söz konusu değildir: İmgesel olarak başarılmış olan dürtü hiyerarşisi, onu destekleyen imgesel düzen sarsıldığında çökebilir. *Jouissance*'tan uzaklaşan bedenin çoğu parçası aniden onunla doluverir, onun işgaline uğrar. Onun intikam alarak geri döndüğünü söyleyebiliriz, çünkü psikotik açısından bu bir atak, bir işgal ya da zorla bir giriş halinde deneyimlenebilir.

Bu nedenle, Schreber[47] gibi hastalar, kendi bedeninin "şehvet düşkünlüğü"nden, tarifsiz bir esrimeden ya da "bütün vücudunda hissettiği elektriklenme duyumları"ndan (benim bir hastam da onu böyle tanımlamıştı) ya da zonklama tarzında dayanılmaz ağrılardan (ki bunlar için hiçbir biyolojik neden bulunamaz) bahsettiklerinde, terapist psikozun olası bir belirtecinin açığa çıkmış olduğunu güvenle düşünebilir. Artık sayıları çok fazla olmayan dindar mistikler de bazen benzer deneyimleri ifade ettiklerinden, bu pozitif bir kanıt değildir, ama bu, simgeselin bedeni yeniden yazamamış olduğunun ve imgesel aracılığıyla kurulmuş olan libido düzeninin bir şekilde çökmüş olduğunun iyi bir ilk belirtisi olabilir.

Dürtüler Üzerinde Kontrol Yokluğu

Nevroz genel olarak dürtüler üzerinde geniş kapsamlı bir benlik ve üstbenlik kontrolüyle nitelenir. Nevrotik fiziksel olarak saldırgan eylemlere giriştiyse, genellikle ya sarhoş olması ya da başka şekilde bozulmuş bir durumun içinde olması (örneğin, biri tarafından defalarca kez kızdırılmış olması, sabrının zorlanması, uykusuzluk ya da uyuşturucu madde almış olması) gerekir; nevrotik, ancak o zaman, yani vicdanın koyduğu engeller kafi miktarda ortadan kalktıktan sonra, doğrudan eyleme geçer. Aslında, doğrudan ve etkin biçimde eyleme geçmek, bir nevrotiğin yapabileceği şeylerin en zorlarındandır.[48]

---

yollarla "kaplar" ve beden gösterenlerle yazılı hale gelir; Bergson'un ifadesini ödünç alırsak, dil, "yaşayanların üzerinde kabuk tutmuş"tur. Beden, dil tarafından üzerine yazılmış/iptal edilmiştir.

46 Ve nesne *a* bedenin dışındaki libidonun konumunda olduğu ölçüde, "bedenin dış tarafında kanallar açılmıştır" bile.

47 Bkz., Freud, "*Psychoanalytic Notes on an Autobiographical Account of a Case of Paranoia* [Schreber]," SE XII, 9-82; Freud'un çalışması, Daniel Paul Schreber'in *Memoirs of My Nervous Illness*'ına dayanıyor (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1988). Lacan'ın Schreber vakası üzerine yorumları daha çok "On a Question Preliminary to any Possible Treatment of Psychosis," içindedir, *Écrits*, 531-583/179-225; ve III. Seminer, *The Psychoses* (New York: Norton, 1993).

48 Nevrotik etkin olduğunda genelde bu onun açısından sıklıkla amaçlanmadan ya da yanlışlıkla olur.

Babasal işlevin yokluğu bütün simgesel işlevleri etkiler. Dolayısıyla, yaygın olarak ahlak ve vicdanla ilişkilendirdiğimiz her şeyin etkilenmesine şaşırmamak gerek. Bu, psikotiğin her zaman "ahlaksızca" davrandığı anlamına gelmez; daha ziyade, psikotiğin çok küçük bir kışkırtmayla bile çok ciddi cezalandırıcı davranışlar içine girdiğini gösterir. Nevrotiğin "eğitim," toplumsallaşma, Oidipalize ve de-Oidipalize olma sürecinde dürtüleri kontrol edebilir hale gelmesi psikozda sağlam bir şekilde gerçekleşmez; bu, nevrotiklerde genellikle başkalarına karşı herhangi bir şehvet veya saldırganlık sergilemeden önce alternatiflerin zahmetli bir değerlendirmeden geçirilmesi şeklini alır. Bu yüzden psikotik ani eylemlere daha yatkındır ve bazıları birini yaraladıktan, öldürdükten, tecavüz ettikten ya da başka bazı cezai eylemlerde bulunduktan sonra hastaneye yatırıldıklarında yok denecek kadar az suçluluk hissederler. Psikotik utanç sergileyebilir, ama suçluluk sergilemez. Suçluluğun olması için bastırma olmalıdır: Bir kişinin kendini suçlu hissedebilmesi, ancak zarar vermeyi gizlice istediğini ya da bunu yapmaktan hoşlandığını biliyorsa mümkündür. Psikozda hiçbir şey bastırılmamıştır ve bu nedenle kişinin başka bir kişiden saklayacağı sırları yoktur.

Feminizasyon

Psikozun *erkeklerde* sıkça meydana gelen ilginç bir yönü de feminizasyondur. Schreber, sanrılarının seyri sırasında, kendisini Tanrı'nın karısı olarak görmeye başlar. Bazı başka psikoz vakalarında, transseksüelliğe, cinsiyet değiştirme operasyonları için tekrarlayıcı isteklere ve eşcinsel faaliyetlere bir eğilim görürüz.[49] Freud, Schreber'in psikozunu eşcinselliğe karşı yetersiz bir savunmanın belirtisi olarak analiz etmiştir, ama Lacan Schreber'in feminizasyonunun tam da psikozun doğası nedeniyle meydana geldiğini ileri sürer.[50]

Psikoz, bir ailede babanın fiziksel olarak olmamasının hiçbir şekilde doğrudan bir sonucu değildir; dediğim gibi, baba simgesel bir işlevdir ve bu işlev aile içinden ya da çevresinden diğer kişiler ve hatta annenin söylemi tarafından yerine getirilebilir. Şüphe yok ki, psikoz hastanın çocukluğunda babanın ya da bir baba figürünün olmaması durumunda daha yüksek ihtimalle ortaya çıkar ve klinisyen için bu fiziksel ya da psikolojik yokluğun derecesine ilişkin bir his elde etmeye çalışmak daima çok önemlidir; ama bu, baba ya da baba figürü mevcut olduğunda da aynı şekilde ortaya çıkabilir.

---

49 Bkz., örneğin, Françoise Gorog, "Clinical Vignette: A Case of Transsexualism," *Reading Seminars I and II*, 283-286 içinde.

50 Bkz., örneğin, III. Seminer, 74-75.

Lacan, genelde toplumsal açıdan çok başarılı olan bazı babaların sınırsız bir ihtiras ya da "ölçüsüz bir otoriterlik" (III. Seminer, 230) ile nitelendiklerini ve oğullarıyla simgesel değil, özellikle rekabet ve husumete dayalı bir ilişki kurduklarını belirtir. İmgesel savaştır, simgeselse barış. Simgesel yasa, bir tür dağıtım adaleti sağlayarak, şeyleri bölüştürür: Bu senin, şu benim. Yasayı cisimleştiren baba, *simgesel baba*, "Annen bana ait, ama sen başka bir kadına sahip olabilirsin"; "Bu yatak odası ve yatak benim, ama sen kendine ait bir alana ve kendi yatağına sahip olabilirsin" der. Simgesel baba oğluyla zımni bir anlaşma yapar: "Günün bu zamanını ödevlerine harcamak zorundasın. Geri kalanı ise senin zamanın, ne istersen yap"; "Benim yapmanı mecbur kıldığım şeyler bunlar; bunun dışında ne yapacağın sana kalmış."

Oysa ölçüsüz bir baba, örneğin oğlunun niye belli bir şekilde davranmış olduğuna ilişkin belirtebileceği olası gerekçeleri dinlemeksizin onu cezalandırarak, oğluna karşı tek taraflı davranır. Taleplerinde sınırlar yoktur, hem talep eden ve hem de kendisinden bir şey talep edilenin ikisi için de sınırları belirginleştiren ve çizgiyi çeken simgesel ölçütler yoktur; bu yüzden asla doyurulamazlar. Baba bir canavar olarak algılanır ve Lacan'ın belirttiği gibi olası tek ilişki rekabetle nitelenen, erotik gerilimle yüklü imgesel bir ilişkidir.[51] Üçgenleşmiş Oidipal ilişki oluşabilir ve çocuk zorbalık eden, canavar babayla, yani imgesel babayla ilişkide kadınsı bir konumu üstlenir.[52]

Erkek psikotik, erkek kardeşleriyle ve arkadaşlarıyla özdeşleştiği, bir erkek gibi hareket ederken onları taklit ettiği için, bu kadınsı konum çok uzun süreler boyunca üzeri kapatılmış olarak kalabilir. Bir psikotik atak meydana geldiğinde[53] ise hastanın imgesel özdeşleşmeleri ya da "imgesel koltuk değnekleri" (III. Seminer, 231) parçalanır ve temeldeki kadınsı konum tekrar ortaya çıkar veya ona kendini dayatır. Başka vakalarda erkek psikotik, çocukluğunun başından beri kendisini bir kadın olarak hissetmiş olduğunu iddia edebilir.[54] Böyle erkek psikotikler cinsiyet değiştirme operasyonu isteğinde bulunması daha muhtemel olan hastalardır.

---

51 Hastalarımdan biri babasının bir oğlan değil, bir kız çocuğu istediğini ve pek çok alanda oğluyla rekabete girdiğini söyledi: Ortada bir kek varsa, baba hepsini alabiliyor ve annesi de "şeyleri aralarında yarı yarıya bölüşmek" zorunda kalabiliyordu; hastam yüksek okula gittiğinde, babası da oğluyla aynı akademik programa kayıt yaptırmaya karar verdi. Annenin simgesel müdahaleleri babanın rekabetçi ilişkisine karşı yeterli değildi ve sonradan oğlanda yirmili yaşlarda psikotik dönemler başladı.

52 Psikotik olmayan erkek eşcinsel vakalarda bazen görebildiğimiz gibi, anneyle özdeşleşme aracılığıyla değil.

53 Bu bölümün devamında, bir psikoz vakasının tartışmasının seyri içinde, psikotik kırılmaların bazı nedenlerini tartışıyorum.

54 Bkz., örneğin, Gorog, "Clinical Vignette."

Bu nedenle psikozdaki feminizasyon sadece gerçek bir babanın yokluğunun bir belirtisi gibi görünmemektedir, ama (en azından bazı durumlarda) oğluyla sadece imgesel bir ilişki kuran, simgesel ilişki kurmayan bir babanın varlığına işaret etmektedir. Psikotiğin dille ilişkisinde kendisini bazen kadınsı ya da edilgen olarak, dilin işgal ettiği veya ele geçirdiği biri olarak tanımlaması oldukça ilginçtir.[55] Lacan'ın sonraki çalışmalarında, feminizasyonun başka yapısal nedenlerle de ortaya çıkabildiği ve babalarıyla sadece imgesel ilişkilere sahip olan erkek psikotiklerle sınırlı sayılması gerekmediği açıklanmıştır. Lacan'ın XVIII. Seminer'inden XXI. Seminer'ine kadar eril ve dişil yapı bağlamında geliştirdiği bütün kavramları, bizi çok uzaklara sürükleyeceği için ve başka bir yerde zaten bunu yapmış olduğum için,[56] burada ele alamam. Çok kısaca söyleyecek olursak, Lacan, eril yapının (erkek çocuğa sınırlar dayatan) simgesel baba tarafından sebep olunan bir tür "totalizasyon" ile ilişkili olduğunu öne sürerken, öte yandan dişil yapının bir tür *bütünselleşmeme* (*nontotalisation; pas tout*; tümü değil) ya da bütünleşmenin imkansızlığı ile ilişkili olduğunu öne sürer; erkek çocuğun yaşamında baba işlevi eksik olduğu zaman totalizasyon meydana gelmez ve çocuk dişil yapının belirli bir öğesini benimser.[57] Ancak, dişil yapıya özgü olan bu "Öteki *jouissance,*" psikotik için, genelde (istilacı olarak nitelenen) çok uzun süreli, hatta kalıcı bir deneyim haline gelir. Oysa dişil yapıdaki nevrotikte *jouissance*'ın bu özel biçimi büyük bir olasılıkla ara sıra olan ya da kısa süreli bir haldedir.

Bir Soru Yokluğu

Nevrotiklerin kendilerine bir soru sorduklarından eminiz.
Psikotiklere gelince, bu o kadar da açık değil.

Lacan, III. Seminer, 227

2. Bölüm'ün sonunda terapistin analizanın kendi kendine sorduğu soruya benzer herhangi bir şeyi her zaman ayırt edemediğinden söz etmiştim. Hatta aylar süren

55 Bu anlamda, baba işlevinin dilin kendisini "insanlaştırdığı", dilin otonom olarak işlev gören bir tür makine gibi anlaşıldığı söylenebilir. Dille alakalı bu perspektif için, bkz., Fink, *The Lacanian Subject*, 2. Bölüm ve 1 ve 2. ekler.

56 Fink, *The Lacanian Subject*, 8. Bölüm içinde. Bkz., Lacan'ın, eril ve dişil yapılar üzerine, XX. Seminer'deki aşırı yoğun tartışması.

57 Böyle bir kadın(sı)laştırma için Lacan'ın kullandığı terim *pousse à la femme*'dır, bunu çevirmek çok zor olsa da, kelimesi kelimesine "bir kadın şeklinde tomurcuklanmak" ya da "kadınlığın/kadınsılığın içinde büyümek" demektir; daha dolaylı bir çeviri, "bir kadına benzer hale gelmek için kabarmak" olabilir. Freud, bir dereceye kadar benzer bir minvalde, eril psikozda eşcinselliğin önemini vurgular; ayrıca, "bir kadına dönüşmek," "bir kadına şekil değiştirmek," ya da feminizasyon diye çevirilebilecek olan, *Verweiblichung* terimini kullanır. Bkz., *Écrits*, 565/206.

düzenli seanslardan sonra bile, bazı analizanlar hiçbir şey hakkında asla yüksek sesle meraklarını ifade etmezler, asla zamanın belirli bir anında yapmış olduklarının nedenleri hakkında meraklandıklarını ya da bir zamanlar meraklanmış olduklarını söylemezler, asla rüyalarının ne anlama geldiğini kendi kendilerine sormazlar ya da niçin bazı şeylere belirli bir şekilde tepki verdiklerini merak etmezler. Hayatlarındaki hiçbir şey zihinlerinde bir soru doğurmaz, hiçbir şey anlaşılmaz görünmez, bir sorgulama motivasyonu yoktur. Düşünce için hiç besin yoktur.

Lacan'a göre, arzu bir sorudur ve yukarıdaki paragraftaki gibi bir durum şu iki şeyden biriyle ilgilidir: Ya analist arzunun kendisini gösterebileceği veya var olmaya başlayabileceği bir alan yaratamamıştır ya da nevrozdan bildiğimiz haliyle arzu yoktur. Arzu dilin içinde şekillenir ve yalnızca dilin içinde varolur. Burada, antropomorfik bakışla hayvanlara ya da cansız nesnelere atfedilen türde bir arzudan (örneğin, "Sincap bu sonbaharda toprağa gömdüğü palamutları bulmak istiyor," "Güneş doğmaya çalışıyor") değil, insani arzudan bahsediyoruz. Ve arzu dile özgü diyalektiğe veya harekete tabidir:

> Eylemlerin, arzuların ve değerlerin diyalektik değişebilirliğinin insan davranışının karakteristiği olduğu ve onları yalnızca arada bir değil, sürekli değişime maruz bıraktığı ve hatta onları tamamen zıt değerlere sürüklediği unutulur ... Arzuyu, bağlanmayı veya hatta insan faaliyetinin en kalıcı anlamını bile her zaman yeniden sorgulama olasılığı ... o kadar yaygın bir tecrübedir ki, bu boyutun unutulduğunu görmek bunaltıcıdır. (III. Seminer, 32)

Nevrotiklerle çalışırken, terapinin seyri içinde nevrotiğin arzularında, fantazilerinde, değerlerinde ve inançlarında bir evrime tanıklık etmeye alışkınız. Tabii nevrotiğin hayatındaki belirli alanlarda yer alan ataletle karşılaştığımızda bazen cesaretimizin kırıldığı olur, ama nevrotiğin bir süre önceye kadar kendi "kişiliğinde" oldukça merkezi görünen özdeşleşmeleri ve fikirleri rahatlıkla çıkarıp atabildiği için duyduğu şaşkınlığı ifade etmesi, muhtemelen daha sık karşılaştığımız bir şeydir. En ateşli maçoluk taraftarı kısa sürede kendindeki eşcinsel eğilimleri tanır, aile bağlarının en sadık savunucusu kısa zamanda ailesinden ayrılır, vb. Benlik özdeşleşmeleri çöker, yenileri oluşur ve arzunun kendi yoluna gitmesine her zamankinden daha çok izin verilir. Öte yandan, psikotik ise ataletle, düşünce ve ilgilerinde bir hareket ya da diyalektiğin olmayışıyla nitelenir. Obsesif de tekrarlanıp duran düşüncelere sahip olmaktan yakınır, ama terapinin seyri içinde semptoma daha yakın düşünceleri ancak yavaş yavaş değişse veya aynı kalsa bile en azından bazı fikirleri hızla değişir.

Oysa psikotik aynı cümleleri tekrar tekrar yineler; tekrarlama açıklamanın yerini almıştır. "Arzunun diyalektiği"ne yer yoktur. Psikozda uygun şekilde oluşmuş insani

arzu kesinlikle yoktur. Dilin yapısının kayıp olduğu yerde arzu da kayıptır. Bastırmanın kayıp olduğu yerde, kendi düşüncelerime ve hislerime ilişkin şeffaflık yerini bastırmadan kaynaklanan bulanıklığa bırakmadığında, soru sorma ve merak etme de kayıptır: Kendi geçmişimi, motivasyonlarımı veya hatta düşüncelerimi ve arzularımı bile sorgulayamam. Sadece vardırlar.

Psikozun Tedavisi: Bir Vaka Analizi

En özel vakalar, değeri en evrensel olanlardır.
Lacan, VI. Seminer, 11 Şubat, 1959

Lacan bize sadece psikozu anlamak için radikal olarak yeni bir yol sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onun tedavisi için de bir temel atılmasına yardım eder. Yukarıda söylediğim gibi, bu Lacan'ın psikozun azaltılabileceğine ya da tedavi edilebileceğine, başka bir ifadeyle, bir hastada devre dışı kalmış babasal işlevin devreye sokulabileceğine inandığı anlamına gelmez. Lacan, annenin arzusunu ya da anneye duyulan arzuyu adlandırma ve dolayısıyla onu, diyelim ki olaydan yirmi yıl sonra, yasaklayıcı ve dayatmacı bastırma olarak inşa etme umudunu bize sunmaz.

Asli bir öğesi (Baba-nın-Adı) kayıp olan simgesel düzen, bildiğimiz kadarıyla, yapısal olarak onarılamaz; ama, başka bir düzen tarafından desteklenebilir ya da ona (Lacan'ın terimini kullanırsak) "ilave yapılabilir." Lacan'ın erken dönem çalışmalarında belirttiğine göre, simgeseldeki boşluğun üzeri imgesele başvurularak kapatılır. Lacan'a göre imgesel, bu örnekte, psikotiğin bel bağladığı başka insanları taklit etme işi, psikotiğin psikotik bir dönemden veya "ataktan" muzdarip olmadan yirmi ya da otuz yaşına gelmesini sıklıkla mümkün kılar. Basitçe söylersek, amaç, imgeseli psikotik kırılmadan önceki dengeli olarak nitelenen duruma geri döndürmektir.[58]

Pek çok yeni kavramın sunulmasını gerektireceğinden, burada Lacan'ın psikoz tedavisine yaklaşımı üzerine baştan aşağı bir tartışmayı veremem. Bunun yerine, iki farklı psikoterapist tarafından tedavi edilmiş olan bir psikotiğin vaka öyküsünü sunacağım; bu vaka psikoz tedavisindeki olasılıklar hakkında Lacan'ın pek çok iddiasını örneklemektedir.

---

58 Aslında, sanrısal sistemin psikotikte teşvik ettiği şey, onun evrenini bir arada tutmaya yetkin (gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkiyi stabilize edecek), imgesel bir sistemin (yani bir anlam sisteminin) kendiliğinden bir girişimle tesis edilmesini temsil eder. Lacan buna "sanrısal metafor" der (*Écrits*, 577/217); bunu bu bölümün sonrasında bir vakayla bağlantılı olarak ve 9. Bölüm'ün sonunda tartışıyorum.

Freud'un Schreber çalışmasının aksine bu vaka oldukça güncel, 1960'ların sonu ile 1970'lerin başına uzanıyor. Her ne kadar benim kendi vakalarımdan biri olmasa da, bu bölümde altı çizilmiş olan pek çok konuyu örneklediği, İngilizcede kolayca ulaşılabildiği (muhtemelen pek bilinmese de) ve sadece on iki sayfa olduğu için onu burada sunmaya karar verdim. Başlığı "Bronzehelmet ya da Bir Psikotiğin Psikoterapisinin Yol Rehberi"dir ve Jean-Claude Schaetzel tarafından (Fransızca olarak) yazılmıştır.[59] Bu vaka çalışması zengin bir biyografik bilgi taşımıyor, ama bunun yerine hastanın tedavisinin seyrinde meydana gelenlere odaklanıyor.

Schaetzel, Fransız hastasına Roger Bronzehelmet olarak hitap eder: Bu bir takma isim, kökeni bir Slav dilinden gelen hastanın soyadı "bronz miğfer" [*helmet* miğfer anlamına gelir, ç.n.] anlamına gelmektedir. Göreceğimiz üzere, Roger'nin soyadı, yani babasından ona miras kalan isim, onun tarihinde hatırı sayılır önemdedir. Roger'nin ailesine ilişkin olarak Schaetzel bize şunları anlatır: Roger'nin babası karısının annesi tarafından tamamen üzerinde hakimiyet kurulmasına izin verir, Roger'ye göre ailenin "babası" anneannesidir. Bu kayınvalide öldüğünde (Roger bu sırada dört yaşındadır), baba alkolik olur ve önceden kayınvalidesinin olduğu gibi şimdi de karısının kendisi üzerinde hakimiyet kurmasına izin verir. Baba bütün ilgisini, Roger'nin ondan yedi yaş büyük olan kız kardeşine hasreder; Roger'nin annesi ise bütün ilgisini Roger'ye adar. 1943 yılında doğan Roger'nin çocukluk yıllarında ya da ergenliği sırasında kaydedilmiş bir zorluğu ya da bilinen bir psikiyatrik öyküsü yoktur. Sadece 1960'ların ortasında yüksek okul öğrencisi olduğu sıralarda Roger'de açık bozukluk bulguları görülmeye başlar.

Roger çocukluğunda kız kardeşiyle "cinsel oyunlar" oynar, bunların doğası belli değildir ve bir yetişkin olarak ilk cinsel deneyimini yaşamak üzereyken çok ciddi anlamda kafası karışmış ve dengesiz hale gelir. Roger'nin oturduğu apartmanda oturan, kör kocası yakınlarda ölmüş olan bir kadın, onu evine davet eder, niyetinin cinsel olduğu bellidir. Randevularının zamanı yaklaşınca, Roger anksiyete içinde apartmandan kaçar ve "allak bullak durumunu anlatmak için," üniversitedeki profesörünü aramaya gider (185). Orada bulunan bir asistan, zor durumda olduğunun farkına varıp onu bir sosyal hizmet görevlisine, o da tedavi için bir psikoterapiste yönlendirir.

Roger'nin terapi sırasında babasıyla ve babasının adıyla ilgili söylediği ve yaptığı bazı şeylerin burada özel bir önemi var. Terapistine "Benimki gibi bir babaya herhangi

---

59 Orijinal olarak *Scilicet* 2-3 (1970): 351-361'de yayınlandı. Stuart Schneiderman tarafından yapılan İngilizce çevirisi, *How Lacan's Ideas Used in Clinical Practice* (Northvale, N.J.: Aronson, 1993), 184-194 içinde. Metindeki sayfa referansları İngilizce basımadır, fakat çeviriyi sıklıkla biraz değiştirdim.

bir ad yok," der.[60] Babasından, "yasa tarafından yakalanmaktan onları koruyacak bir gözcü" rolünü oğlunun oynamasını isteyen "kaçak bir avcı," vicdansız bir "sahtekar" olarak bahseder (187); hem kendisinin hem çocuğunun itaat etmek zorunda olduğu yasalar koyan bir babadan ne kadar farklı! Terapi sırasında Roger'nin hayatı boyunca babasından tanıma ve ilgi görmediğini ortaya koyan belirleyici bir olay meydana gelir: Yeni bir başlangıç yapmak, babasıyla sıfırdan bir ilişki kurmak isteyen Roger babasından geçmişi arkada bırakmalarını ister, şöyle der: "Yaşamak için, aynı bir oğulun bir babaya ihtiyacı olduğu gibi bir babanın da bir oğula ihtiyacı vardır." Ama babasının cevabı zaten her şeyi anlatıyor: "Keşke sevgi dolu bir köpek büyütseydim."[61]

Roger'nin babasıyla bir ilişki kurma girişimi ilk bakışta nevrotiklerde çok rastlanan bir çabadan, kendilerine yeterli övgüyü, tanımayı veya sevgiyi vermemiş hissettikleri bir babayla yeni bağlar oluşturma çabasından pek de farklı görünmüyor. Ama Roger'nin aradığı şey çok daha kapsayıcı, çok daha hayati önemdedir: Babası tarafından şiddetle terslenmek, Roger'yi annesiyle birlikte yaşayan bu "vicdansız" adamın gerçek babası olmaması gerektiğine ikna eder. Kendi doğum belgesine ve anne babasının evlilik belgesine bakmak, kendi gözleriyle bunları imzalayan adamın adını görmek, yani gerçek babasının adından emin olmak için ilçe nüfus kayıt bürosuna gider. Ama gördüklerine rağmen şüpheleri sürmektedir; orada adı açıkça görünen bu adamın oğlu olduğundan ya da orada adı görünen bu adamın annesiyle yaşayan aynı hain adam olduğundan, başka bir deyişle, bu adamın oğlu olduğundan emin olamaz. Kendisi için babasal bir soyağacı inşa etmekle, bir kimlik bulmakla ve bir kişinin oğlu olarak kendisi için bir yer bulmakla ilgili yaşamsal bir gereksinim hisseder. Nevrotik de babasının farklı olmuş olmasını isteyebilir, babasından nefret edebilir ya da onu hor görebilir, baba olarak (aslında, diğer herkes gibi) başka birine sahip olmuş olmayı dileyebilir, ama genelde babasının babası olduğunu bu şekilde sorgulamaz.[62]

Bu noktada, oldukça somut bir durum içinde, babanın, genel olarak toplumumuzda anlaşıldığı gibi simgesel bir işlev olduğunu, biyolojik (gerçek, fiziksel, genetik) bir işlev olmadığını görürüz. Baba, her ne kadar resmi olsa bile basitçe bir kağıt parçasının üzerinde adı olan birisi değil, çocuğun yaşamında spesifik bir rol oynayan

60 Schneidermann, "ça n'a pas de nom" cümlesini kelimesi kelimesine "ada sahip olmamak" diye çeviriyor (187). Ad olmamasının yan anlamı, bana, babayı nitelemede yeterince güçlü görünmüyor, babasının ne kadar korkunç olduğunu söyleyebilecek bir sıfat, bir yakıştırma yoktur.

61 "Je m'attacherais plutôt à un chien": Schneiderman bunu "Bir köpekle akraba olabilirdim" (187) diye çeviriyor, ama Fransızcası babanın kendi oğlundansa bir köpeğe düşkünlüğünün daha kolay gelişebileceğini, kendini oğlundansa bir köpeğe adamayı tercih edeceğini ima ediyor.

62 Evlat edinme, yeniden evlenme ve benzeri durumlarda, babanın biyolojik kimliğinin doğruluğu tabii ki sorgulanır.

birisidir. Roger'nin annesinin ona hamile kalabilmesi için tabii ki bazı erkeklerin sperm sağlaması gerekir, ama yine de o kendisinin hiçbir adamın oğlu olmadığını, babasız olduğunu hisseder.

Bir kimliğe ihtiyacı yüzünden, Roger kendisine "en sonunda yaşama fırsatı sağlayacak gizli bir isim" (188) yaratmaya koyulur. O kendisinin, kendisi ve terapistinden doğmuş olabileceğini hisseder ve kendi adıyla terapistinin soyadının harflerini birleştirir (bu birleştirme terapistinin adının basit bir anagramından meydana getirilmiştir). Roger, kendisinin gerçek doğum belgesi olarak saydığı bir kağıt parçasının üzerine bu ismi yazar (Fransızca'da *acte de naissance* hem doğum eylemini hem de doğmuş olma olgusunu çağrıştırmaktadır), kağıdı ailesinin evinin temelindeki bir deliğe sokar ve bu deliği tıkar. Bunu yaptığı gün hissettiği neşe tarifsizdir. Sadece bir isim özneyi doğurabilir, sadece bir isim aile ağacı ve şeceresinin simgesel dünyasında var olması için çocuğa bir yer verebilir. Roger'nin bir yeri yoktur; onun sözde-babası bir köpeği bile kendisine tercih ettiği için Bronzehelmet adının gerçek adı olamayacağını düşünür.

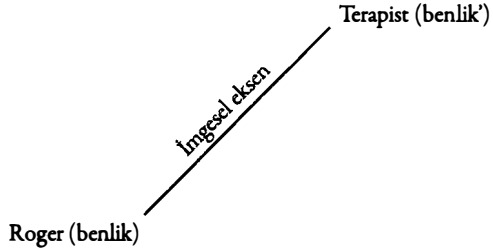
Roger iki yıl boyunca mekanik şekilde ilk terapistiyle olan seanslarına gider, terapiste yığınla yazı getirir: Titizlikle rüyalarını yazar, onları daktilo eder, ezberler ve seanslarında onları içten bir şekilde ezberden anlatır. (Bu tür çok miktardaki "yazınsal" ürün psikozda sık sık görülen bir özelliktir.) Terapist yazıları saklar ve uzunca bir dönem boyunca Roger'nin rüyalarını ezbere anlatmasına izin verir, ama bir gün Roger kendisinin "güllerle bezenmiş, terapist tarafından izlenen" (186) gösterişli bir kafesin içinde olduğu bir rüya anlatır, terapist bunun o andaki yaşamının bir imgesi olabileceğini ima eder: Belki de dünyayı içindeki her şeyin güllük gülistanlık [*rosy*] olduğu ve doktorunun ona hayranlık duyduğu gösterişli bir kafesin içindeymiş gibi görmektedir.

Bu yorumun iyi kurulmamış ya da temelsiz olduğu meselesini bir kenara bırakıp, öncelikle onun etkisini belirtmeliyiz: *Bu yorum psikotik bir kırılmaya yol açar.* Terapist, bu türden bir yorum yaparak, Roger'ye rüyasının onun farkında olmadığı anlamlara sahip olduğunu ima etmiştir; Roger bu ana kadar kendisinin de çok memnun edici bulduğu rüyalarını hoş imgelerden ve hikayelerden daha fazlası olarak görmez. Bu müdahaleyle birlikte, terapist kendisini bir tanığın yerinde, hastanın rüyaları, yazıları ve düşüncelerinin gönüllü deposu olarak değil, Ötekinin yerinde, yani anlamın belirlendiği alanda konumlandırmaya girişir.

Önceki bölümlerde gördüğümüz gibi, bir terapist nevrotiklerle çalışırken kendisini mutlaka Öteki olarak, nevrotiğin söylediklerinde, onun niyetli biçimde, bilinçli olarak söylediklerinin dışında bir şeyler duyan birisi olarak konumlandırmalıdır.

Anlam bu yolla sorunsallaştırılır ve analizan her zaman ne söylediğini bilmediğinin farkına varmaya başlar. Nevrotiğin durumunda, *bu yer ya da alan zaten vardır* ve terapist nevrotik tarafından baştan oraya yerleştirilmediyse basitçe orayı işgal etmek için bu şekilde bir manevra yapar. Ancak psikotiğin durumunda bu alan yoktur. Bu yüzden Roger'nin terapisti, bu müdahaleyle, önceden olmayan bir simgesel rolü üstlenerek yapmaya çalıştığı şeyin ne olduğunu anlamış olmalıydı. Terapist, Roger vakasında o ana kadar her şeyin üzerinde konumlanmış olduğu imgesel eksenin ötesine geçmeyi denemiş ve imgeselle "simgesel karşıtlığın" (*Écrits*, 577/217) içine bir şeyler getirmeye çalışmıştır. Kısacası, ikili bir ilişkinin içine bir "dışarı"yı sokmaya ya da onu üçgenleştirmeye çalışmıştır.[63]

3. Bölüm'de sunulan L Şeması açısından, Roger ve terapisti, bu ilişkide bulunan yegane eksen olan, imgesel eksenin (Şekil 7.4) her iki ucunda konumlanmışlardır. Ama terapist, şüphesiz bilmeyerek, öznenin bulunmadığı bir vakada, bir özneyle simgesel karşıtlık içindeki bir konuma (Şekil 7.5'teki simgesel eksen boyunca yer alan) yerleşmeye çalışmıştır.

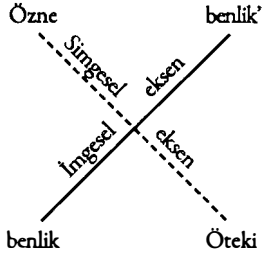
Şekil 7.4 L Şeması (sadece imgesel ekseni içeren hali)

Yani kendisini Roger ile özne ve Ötekinin yer aldığı, Roger için var olmayan, simgesel bir ilişki içinde konumlandırmayı denemiştir.[64] Ötekine yanıt verebilen bir öznenin yerine, ortaya çıkan devasa bir boşluk ve vakumdur. Anlamın bir öznesinin,

63 Freudcu basmakalıp baba, anneyi çocuktan ayıran simgesel bir Öteki olarak işlev görerek bunu yapar.

64 Ayrıntıya girmeden söyleyecek olursak, bütün bu dört alan (benlik, alter-benlik, özne ve Öteki) her bireyin "içinde bulunur"; L Şeması, analitik ilişkinin imgesel ve simgesel bileşenlerini anlamakta kullanılabilirken, aynı zamanda, "intrapsişik alanları" haritalamakta, her "kendine dönük kişi"ye uygulanmaktadır. Ancak, göreceğimiz üzere, L Şeması'nın yarısı psikotiklere uygulanamaz (L Şeması, nevroz ve sapkınlıkta geçerlidir). Lacan, psikozun "son" evreleri için daha karmaşık bir haritalama sunmaktadır: R Şeması (*Écrits*, 571/212). Öznenin burada bastırma aracılığıyla kurulduğunu anlayabiliriz: arzu olarak annenin birincil bastırılması. Bu bastırma özne ve Öteki konumlarını meydana getirir.

babasal metafor tarafından kurulan ilk anlam içinde yer etmiş bir öznenin yokluğunda, Roger'nin terapistin yorumundan sonra her türden şeye atfetmeye başladığı tehditkar bir anlamın böylesi bir anlamı yoktu. Yanlışlıkla terapistin bekleme odasında unutulan bir çekiç, Roger tarafından aniden terapistin onun "bir tahtası eksik"[65] birisi olduğunu ima ettiği şeklinde anlaşılır. Terapistin bekleme odasındaki bir derginin kapağında yer alan bir soru, "Öğrenciler deli mi?," (yüksek okul öğrencileri arasındaki hoşnutsuzlukla ilgili bir makaleyi duyuran), Roger'yi bu sorunun doğrudan kendisini hedeflediğine ve özellikle ona yönelik olduğuna inanmaya iter. Başka bir deyişle, yorumlar Roger'nin kesinlikle inandığı şeyler olarak kendilerini sunmaya başlar; kısacası, sanrılara sahip olmaya başlar.

Şekil 7.5 L Şeması (tam hali) Özne/benlik/benlik'/Öteki.

Bu noktada Roger'nin görünürde kendisini terapistin adının bir anagramıyla vaftiz ederek terapisti bir baba figürü haline getirmeyi denemesine karşın, yine de (ikinci terapisti) Schaetzel'e ilk terapistinin "benim için bir anne gibiydi" dediğini akılda tutmak gerekiyor. Hatta bir seferinde terapistinin ofisinde annesinin bir fotoğrafını bırakmayı dener, böylece terapist resmi saklayabilecek ve belki de ipucunu alarak annesi gibi olmayı deneyecektir. Roger kendisine ona dünyada bir yer veya bir alan, spesifik bir kökenin içinde bir rol sağlayacak yeni bir soyağacı yaratmaya çabalar, ama terapistini simgesel bir baba olarak benimsemez; aksine onu destekleyici bir anne figürü olarak algılar. Terapistin varlığı, terapist bir şekilde simgesel bir babaya benzer hale gelmeyi ve "kendisini imgesel çift *a-a'*ya [benlikten alter-benliğe] dayalı bir ilişki içinde üçüncül bir konuma yerleştirmeyi" (*Écrits*, 577/217) deneyene kadar, Roger için güven verici olarak kalır. Lacan böyle bir babayı *Un-père*, "Bir-baba" [A-father] olarak veya belki de daha iyisi "Tek-baba"[66] [One-father] olarak tanımlar.

65 Bu bağlantı Fransızcada çok daha doğrudandır: *Marteau* "çekiç" anlamına gelebildiği gibi, argoda "çılgın" anlamına da gelen bir terimdir.

66 Lacan, sonraki çalışmalarının hepsinde *Un*'ı (Bir'i) büyük harfle yazdığında, simgesel düzenin belli bir dereceye kadar bütünselleştirilmesine gönderme yapar, yani bütünlükler ya da tamamlanmış

Bu rol sadece daha yaşlı bir erkeği değil, ikili (genelde anne-çocuk ilişkisi) bir ilişkiye müdahale etmeye ve psikotikle gerçekten simgesel bir ilişki kurmaya çalışan bir erkeği içerir.

Psikozun, yani psikotik kırılmanın tetiklenmesine yol açan Tek-baba ile, saf simgesel işlev olarak Baba[67] ile bu karşılaşmadır (ve bu, sık sık simgesel bir rol oynayan ya da oynamayı deneyen kadın ya da erkek, belli bir kişiyle karşılaşma biçimini alır). Lacan bunu çok genel bir tez haline getirir, bizi *her* psikotik kırılmanın kökeninde böyle bir Tek-baba ile dramatik bir karşılaşmayı arayıp, doğrulamaya çalışmaya davet eder; bu ister "yeni doğum yapmış bir kadın" vakasında bulunsun, ister "o kadının kocasının yüzünde, günahlarını itiraf eden bir tövbekârın günah çıkardığı papazın kişiğinde, [ister] aşık bir kızın 'genç erkeğin babası'yla karşılaşması" vakasında bulunsun (*Écrits*, 578/217). Saf bir simgesel işlev olarak Baba ile karşılaşmak, başka bir kişinin aracılığı olmaksızın da, örneğin, bir adam baba olmak üzere olduğunu öğrendiği zaman ya da ondan toplumsal/politik/hukuki bir baba figürü rolü oynaması istendiğinde de meydana gelebilir (III. Seminer, 344-345; Lacan'ın aklında bu son durum için Schreber vardır). Roger vakasında bu karşılaşmanın dolaysız sonuçlarından birisi Roger'nin yeni bir isim, kendini bir varlık haline getirecek yeni ve gizli bir isim aramak için yola çıkmasıdır. Terapistinin adına dayanarak uydurmuş olduğu bu ilk gizli isim, terapistin yorumu tarafından simgesel düzendeki özne konumunda, yani gösterenin öznesi olarak rol verildiğinde, Roger'nin "Burada!"ya cevap vermesine imkan tanıyacak ölçüde sağlam değildi. Roger dilin bir öznesi olmaya, kendi rüyalarında saklı anlamlar için sorumluluk alabilecek bir özne olmaya çağırıldığında, bu gizli isim yıkılır gider. Bu mantığın devamında, Roger'nin yeni bir isim için olan arayışı onu terapistinin adını, yani terapistinin manevi veya simgesel babasının adını keşfetmeye doğru sürükler, ama bu çabasında başarısız olur. Sonra üniversitesindeki en önde gelen, kendi deyimiyle, "en büyük isim" olan[68] profesörlerden biriyle konuşmaya çalışır, ama ona, bu sefer kendi seçtiği bir terapistle terapiye devam etmesi önerilir.

---

birlikler oluşturduğu derecede (amorf ve birbirine benzemeyen bir dizi şeyi ya da olayı birmiş gibi almak, örneğin, milyonlarca heterojen hadiseden oluşan tarihsel bir döneme, "Rönesans" ismini vermek gibi). Simgesel düzenin radikal biçimde dışında ya da heterojen olarak kalan bir şey olarak, başka bir deyişle simgeselleştirilmeye direnen bir şey olarak ("Öteki *jouissance*"ta olduğu gibi), anlaşılan "Öteki"yle yan yanadır.

67 Hiçlikten ona isim vererek bir şey, bir özne yaratan babaya, Babaya, Tanrı'ya yakındır. Bkz., 9. Bölüm'deki adlandırma ve yaratım üzerine.

68 "Profesör: 'bir isim'"e [professeur: c'est 'un nom'] ulaşmaya çalışıyor. "Schneiderman, burada ima edilen deyimsel anlamı kaçırarak, bunu kelimesi kelimesine "profesör bir 'isim'"dir diye çevirir (189).

Roger yeni terapistini, Jean-Claude Schaetzel'i, büyük ölçüde bilinmeyen nedenlerle seçer, fakat terapistin soyadının Roger'nin babasının hayran olduğu kızı için kullandığı bir takma ada benzemesi muhtemeldir. İlk seanstan önce, Schaetzel şans eseri Roger'nin eski terapistinin Roger üzerine yaptığı bir vaka sunumuna katılır ve bu sayede onun psikotik olduğunun, sanrılara meyilli olduğunun ve kendi düşsel-edebi ürünlerine inanılmaz önem atfettiğinin çok iyi farkındadır. Schaetzel, Roger'nin yazılı çalışmalarını asla reddetmez ve seanslarda rüyalarını ezberden anlatmasına daima izin verir, ama müdahalelerinde Roger'nin oturduktan önce ve sonra yaptığı "sıradan gündelik açıklamalara" ve rüyaları hakkında ona verdiği yazılı versiyonda içerilmeyen, görünüşte kendiliğinden gibi duran yorumlarına öncelik tanır. Açıkçası, Roger Schaetzel'le konuşurken daha rahattır. Roger şunları ortaya koyar: "Kelimeler beni korkutuyor. Her zaman yazmak istemişimdir, ama bir şeye bir kelime atfetmeyi beceremedim ... Kelimeler sanki şeylerin üzerinden kayıp gitti ... Bu yüzden bir sözlüğü A'dan Z'ye çalışarak ve bilmediğim kelimeleri yazarak onların tümüne sahip olabileceğimi ve ne istersem söyleyebileceğimi düşündüm" (190-191). Tabii ki, onun için kelimeleri şeylere ya da daha kesin olarak söylenirse, göstereni gösterilene çoktan bağlamış olan kapitone noktası olmadığından, Roger asla onların tümüne "sahip" olmayı beceremez, yani "şeylerin üzerinden akıp gitmelerini" durdurmayı başaramaz. Annenin arzusuyla babanın adını ya da "Hayır!"ını bağlayan temel bağlantının yokluğunda kelimeler ve anlamlar, gösterenler ve gösterilenler amaçsızca sürüklenmeye mahkumdur. Ama yine de Roger bir şeyler yazdığı zaman kendini biraz olsun güvende hisseder, sanki yazmak bir nebze de olsa anlamı sabitliyor veya donduruyor gibidir (şeyler, inci gibi değilse de, bu sayede "dizilirler,"); konuşmanın tehlikeli olduğunu hisseder, çünkü anlam kayıp gidebilir ve onları asla toparlayıp bağlayamayacağını hisseder.

Schaetzel, Roger'ye karşı çok sabırlıdır; Roger'nin daha kendiliğinden yorumlarına dikkatini çekerek ve önceki seanslarda hazırlanmadan söylediği şeyleri sonraki seanslarda tekrar ederek, Roger'nin kendisini "konuşabildiği birisi" (191) olarak görmesine izin verir. İlk terapistinden farklı olarak Schaetzel'in onun konuşmasının (zaten hâlâ kendi zihninde sağlam olmayan) anlamını infilak ettirmeye ya da Roger'nin niyet etmediği anlamları uyarmaya veya ima etmeye çalışmayacağını hissederek, Roger ezberden rüya anlatmaya neredeyse tamamen son verir.

Roger kahramanı "203 adam"[69] olan rüyasını anlattığında, Schaetzel aynı doğrultuda çok önemli bir müdahale yapar. Fransızcada "iki yüz üç" sayısı (*deux cent*

69 "L'homme à la 203": Schneidermann bunu "203'deki adam" olarak çevirir, ama bir Fransız ev ya da cadde numarasına atıf yaparken "à la" demez.

trois), "üç olmaksızın iki" (*deux sans trois*) ile tam olarak aynı şekilde telaffuz edilir. Roger'nin önceki terapisti tarafından, Roger ve terapisti (iki) arasındaki ikili ilişkiye üçüncül bir konumun, bir üçüncünün dahil edilmeye çalışılmasının provoke ettiği sorunun farkında olan Schaetzel, "İki, üç olmadan var," diyerek müdahalede bulunur. Bunun ima ettiği şey üç olmadan ikiye izin verildiği ve ikili bir ilişkiden, anne-çocuk ilişkisi tipinde bir ilişkiden memnun olan terapistin Roger'ye Bir-baba rolünü oynamaya çalışmayacağıdır. Kısa bir sessizlikten sonra, Roger şöyle der, "Aynı annemleymişim gibi ... bir babam yokmuş gibi her zaman onunla birlikteydim" (193).

Aslında, Roger gerçek (biyolojik) ya da imgesel bir babaya sahip olmamaktan ziyade, simgesel bir babaya sahip değildir, yani "Annen yasak bölge, onu ilk ben buldum. Git ve kendi kadınını bul," diyerek yasayı ortaya koyan bir babası yoktur. Roger'nin çocukluğu boyunca üç olmadan iki vardı ve şimdi artık çok geçtir: Roger'nin yaşında bir dışarıyı (bir üçü) dahil etmeye çalışmak sadece sanrılara ve intihara varan depresyona yol açacaktır. Aynı babanın yasağı gibi, babanın adı da Roger tarafından asla kabul edilmemiştir ya da asla her şeyden önce ona dayatılmamıştır ve bir alan olarak Öteki asla ortaya çıkmamıştır. Birincil bastırma asla meydana gelmemiştir ve bu nedenle Roger vakasında, Lacan'ın babanın adının ya da "Hayır!"ının men edilmesi [*foreclosure*] olarak adlandırdığı şeyi görebiliriz. "Men etme" bir şeyi geri çevirmeyle ya da reddetmeyle ilgili aktif bir girişimi ortaya koymakla birlikte, çok sık gördüğümüz üzere, burada da simgesel Öteki olarak babanın ibaresinin ya da konumunun yol açtığı yalın bir baba yasağının yokluğunu görüyoruz. Roger babasına simgesel bir rol bahşetmeyi güçlü bir biçimde *geri çeviriyor* gibi görünmez; tam tersine, ona bunu kabul etme ya da reddetme fırsatı asla verilmemiştir. Aslına bakılırsa o bu doğrultuda başka bazı isimleri, terapistinin adını (bir anagram biçiminde) ya da bir "büyük-ismi", üniversitedeki profesörün adını, babasının adının yerine geçirmeyi dener, ama tabiri caizse hiçbir şey "oturmamaktadır": Emsali olmayan bu işi yapabilecek hiçbir şey yoktur. Roger, Baba-nın-Adı'na başvurur veya onu ister, ama boşuna: Orada ona cevap verecek hiçbir şey yoktur. Terapist şimdiki zamanda üçgenleştirmeyi umut edemez; o bütün çabasını orada bulunan ve işleyen imgesel kayıt üzerinde odaklamak zorundadır, onu mümkün olduğunca sağlam ve dayanıklı yapmaya odaklanmalıdır.

Roger vakasında bu tam olarak ne anlama gelir? Roger, Schaetzel'e kendisine "neler olduğunu anlamak" istediğini söyler (193). Ve bu, terapistin tam da bir psikotikle başarmayı umut edebileceği şeydir: *bir kavrayış inşa etmesinde* hastaya yardım etmek, bireyin yaşamasına ve kendisine bir yer bulmasına olanak tanıyacak bir anlam dünyası geliştirmek. 2. Bölüm'de gördüğümüz gibi, anlam imgeseldir ve bu

psikotiğin başarılı biçimde terapiyi sürdürebileceği düzeydir. Nevrotiklerle çalışırken, terapist onların çok hızlıca anlamasını durdurmak için çok sıkı çalışmaya mecburdur, çünkü nevrotikler görmek istedikleri şeyi görürler, neyi anlamak hoşlarına gidiyorsa onu anlarlar. Her yeni anlamın, her yeni kavrayışın etrafında benlik yeniden kristalize olduğu ve yeniden inşa edildiği için, terapist, benliği değil bilinçdışını etkilemeyi umut ederek, nevrotiğin çok hızlı ve kullanışlı olan anlam-verme faaliyetini kesmeyi, bölmeyi denemelidir. Ancak psikotiklerle çalışırken, terapist anlam-verme faaliyetini yüreklendirmek zorundadır, çünkü benlik birlikte çalışabileceği yegane şeydir: Terapist, psikotik için onun kim olduğunu ve dünyadaki yerinin ne olduğunu tanımlayan bir benlik hissini mutlaka inşa etmek zorundadır.

Roger vakasında, her ne kadar ilk terapistinin önerdiği bir yorumdan sonra Roger'nin sanrılardan muzdarip hale geldiğini görmüş olsak da, onun sanrısal aktivitesi, örneğin Schreber'deki gibi, yeni bir kozmolojiyi ya da dünya-görüşünü asla teşvik etmez. Terapistin bir müdahalesiyle sanrısal faaliyet susturulmak yerine onun kendi seyrini izlemesine izin verildiğinde, bu faaliyet en nihayetinde, ki bu faaliyet yıllar alabilir, psikotiğin yeni bir başlangıç noktası üzerinde dünyanın ve içindeki her şeyin anlamını inşa ettiği, Lacan'ın "sanrısal metafor" (*Écrits*, 577/217) dediği şeyin kurulmasına yol açar.[70] Roger vakasında, bu yeni başlangıç noktası Roger'nin aslında Tanrı'nın oğlu (eğer Tanrı'nın karısı değilse) olduğunun, annesinin ve babasının soyağacının bir araya gelme yazgısının, vb. açıklandığı sanrısal bir şecere olabilir. Lacan'ın böylesi bir yeni dünya görüşünü sanrısal metafor olarak adlandırmasının sebebi kelimeleri ve anlamları nispeten istikrarlı ve kalıcı bir şekilde birbirlerine bağlıyor olmayı mümkün kıldığından, onun belli açılardan baba metaforunun yerine geçmesidir. Örneğin, Schreber yıllarını yeni ve oldukça kendinden menkul bir kozmoloji inşa etmeye harcar, ama sonuçta oluşan şey, içinde kendisi için ayrılmış bir alan, tahammül edilebilir bir rol olan istikrarlı bir anlam dünyasıdır; her ne kadar bu anlamları çok kişi paylaşmasa da, herkes için bunlar aynı anlama gelmese de. Sonuçta Schreber, kendi yapımı olan bir dünyada kendisi için bir rol bulmayı başarır. Lacan bunu Schreber'in "psikotik sürecinin" "nihai" noktası olarak tanımlar (*Écrits*, 571/212).

9. Bölüm'de göreceğimiz gibi, baba metaforu Ötekinin arzusu nedeniyle doğmamızı (özneler olarak, ebeveynlerimizin bedenlerinden değil arzularından doğarız) açıklayan, niçin burada olduğumuzu, niçin istenmiş olduğumuzu ve ne kadar

70 Psikotiklerde belli bir ilaç tedavisi kullanıldığı zaman büyük ihtimalle sanrısal aktiviteye bir son verilmesi olası görünüyor, bu yüzden ilaçlar sanrısal metaforun olası bir inşasını da engeller. Bundan sonra, stabiliteyi sürdürmek için ilaç tedavisini genelde *ad infinitum* [sonsuza kadar] sürdürmek zorunludur.

istenmiş olduğumuzu, vb. açıklayan açıklayıcı bir ilke işlevi görür. Böyle bir açıklayıcı ilkenin yokluğunda, psikotik sanrısal süreçler yoluyla kendisine açıklayıcı bir ilkeyi ayrıntılı bir şekilde oluşturmaya çalışır.

Buna karşın, Roger'nin sanrısal aktivitesi terapistinin müdahaleleriyle büyük ölçüde aksatılır. Schaetzel, Roger'ye Schreber tarzı bütünlüklü bir evreni yeniden yaratmaksızın, hayatını idame ettirebileceği anlamlar inşa etmesinde yardım etmeye koyulur. Yayımlanan bu vaka çalışması terapinin sadece iki yılını rapor ettiği için, Roger vakasında inşa edilen anlam sisteminin neye benzediğini Schaetzel bize anlatmaz; yine de, bu metin Schaetzel'in yıllar içinde Roger ile yürüttüğü çalışmanın tarzı hakkında bize iyi bir fikir veriyor. Lacan'ın psikoz tedavisine yaklaşımıyla ilgili bu noktanın ötesine geçen bir tartışma her halükarda daha fazla kuramsal malzemenin işin içine katılmasını gerektirecek; özellikle, halüsinatuar aktivitenin engellenmesinin ve psikotiğe yeni bir anlam sistemi inşa etmesinde yardım etmek anlamındaki Lacan'ın savunduğu müdahalelerin kesin doğasını belirtmek ve doğrulamak bana zorunlu görünüyor. Bu kitabın ekinde bu türden bir malzemeyi sunacağım.

Açıkçası Roger hakkında çok daha fazlası söylenebilirdi. Örneğin, onun sorunlarının niye bir kadınla (yakınlarda kör kocası ölen bir kadın) seks yapma olasılığı belirdiği zaman başlamış gibi göründüğü hakkında hiçbir şey söylemedim. Bu zor durum erken dönem cinsel oyunlarının kız kardeşiyle, yani büyüdüğü sırada onun için babasına kavuşmasının tek yolu olan bir kızla olmasıyla ilişkili mi? Bu vakadaki feminizasyon meselesine de değinmedim. Ancak bana öyle geliyor ki, Schaetzel böyle sorular hakkında bundan daha fazlasını speküle edeceğimiz yeterli arkaplanı sağlamıyor. Bu vaka temel olarak Baba-nın-Adı'nın men edilmesinin ne anlama geldiğini örneklemekte ve tedavide olan kişi bir nevrotik değil de bir psikotik olduğunda terapistin rolünde meydana gelen radikal farklılığı anlamakta bize yardım etmektedir.

Babadan Daha Kötüsüne

Bir süredir sosyologlar ve tarihçiler, Batı toplumunda baba işlevinin çöktüğünü duyuruyorlar. Bana sorarsanız, bu duyuruya şüpheyle yaklaşmak zorundayız; ne de olsa, Terence ve Plautus'un antik komedileri, çevremizde gördüklerimizle çok yakın benzerlikler taşıyan bir babayı tasvir eder. Ama yine de, aile yapısındaki (günümüzde tek ebeveynli ailelerin oranındaki artış gibi) değişikliklere ve cinsel rollerle ilgili ailede erkeklerin ve onların baba olarak simgesel rollerinin önemini öne süren ideoloji ve söylemdeki değişikliklere her zamankinden daha çok itiraz ediliyor.

Her geçen gün daha fazla sayıda tek yaşayan kadın, görünen o ki üçgenleşmenin önemini (örneğin, anne-çocuk ikilisine üçüncü bir terimin, bir dışarının, simgesel bir Ötekinin dahil edilmesini; ya da baba metaforunun kurulmasını) reddedip çocuk sahibi oluyor; ve git gide daha fazla lezbiyen çift, görünüşe bakılırsa babanın önemini küçümseyerek veya yok sayarak çocuk yetiştiriyor. Boşanma oranındaki ve dolayısıyla sadece anne tarafından büyütülen çocuk sayısındaki artış ve erkekler arasında çocuklara yönelik git gide artan (şüphesiz modern zamanlardaki bazı feminist söylemlerin kısmen de olsa yüreklendirdiği) anti-otoriter tutum nedeniyle, bazı toplumsal çevrelerde baba işlevi yok olma tehlikesine düşmüş gibi görünüyor.

Lacan, baba işlevinin, annenin ötesine geçen bir otorite rolüne baba figürünün atanmasının aile yapısının en uç örneği olduğunu öne sürmez. Onun söylemi, Murphy Brown karşısında Dan Quayle'in aşındırdığı türden bir "aile değerleri" söylemi değildir. Lacan, toplumumuzda babanın desteklenmesi gerektiğini iddia etmez. O bir uyarıda bulunmaktadır: Babanın rolünü reddetmek, babanın yürürlükteki simgesel işlevini baltalamak, iyi bir şeye yol açmayacaktır; bunun sonuçları, baba işlevinin kendisinin sonuçlarından muhtemelen daha kötü olacak, psikoz sıklığını arttıracaktır. 1971'de, XIX. Seminer'e ". . . ou pire" (". . . ya da Beteri") adını verirken Lacan'ın aklındaki şeylerden biri, telaffuz edilirken atlanan kelimenin *père* ("baba") olmasıydı. Eğer babayı kötünün iyisi olarak görürsek, babayı reddetmek daha beterini tercih etmektir.

Lacan'ın baba işlevinin ortadan kaldırılmasını yüreklendiren söylemlerle olan mücadelesi şöyle bir şeye varabilir: "Gösteren ve gösterilen arasındaki, dil ve anlam arasındaki temel bağlantıyı temin eden baba metaforu gibi bir şey, simgesel bir işlev olarak baba olmaksızın kurulabilir mi? Eğer öyleyse, nasıl? Eğer öyle değilse, bir dışarıyı dahil etmenin başka bazı yolları var mıdır, yani anne-çocuk ilişkisini üçgenleştirmenin ve psikozu defetmenin başka bazı yolları var mıdır? Simgesel düzene ve onun imgeselin rekabet ve savaş dünyası içinde aracılık etme yetisine bel bağlamaksızın bu nasıl yapılabilir? İki cinsiyetten birinin simgesel temsilci rolünü oynaması gerekmiyor mu?" Aynı etkiyi elde etmenin başka bazı yolları bulunmadıkça, ki Lacan bunu iddia edermiş gibi görünür, böyle söylemlerden kaynaklanan bu pratikler psikoz sıklığının daha da artmasına yol açabilir.[71]

---

71 Bruno Bettelheim'ın bir keresinde dediği gibi, iş çocuk yetiştirmeye gelince "aşk yeterli değildir" ve günümüzde "zor aşk"ı kabullenenler, sınırları belirleme ve böyle bir Yasa oluşturma arasındaki ayrımı genellikle kavrayamaz. Sırf yapmak daha uygun olduğu ve sınırlar ebeveynlerin kendi duygudurumlarından ya da kaprislerinden başka bir şeye bağlı olmadığı için, evebeynler çocuklarına sınır koyarlar. Eğer çocuğuma okulu olduğu her gece saat 8:30'da yatağa gitmesi gerektiğini anlatır

ve bundan sonra bir okul gününde, yanlarında bulunmaktan hoşlandığım için gece 11:00'e kadar onunla birlikte otururum, onlara kendi sınırımın sadece onların *jouissance*'ı olduğunu gösteririm. Eğer onlara mülkiyet haklarına ve hız limitlerine uymaları gerektiğini söyleyip bunun üzerine otellerden küçük şeyler çalmaya devam edersem ve aşırı hız cezasından sıyrılmak üzerine konuşmaya çalışırsam, söz konusu kendim olunca onlara yasayı, kendi iradem ve arzum üzerindeki meşru sınırlamaları ya da kısıtları kabul etmediğimi gösteririm.

Öte yandan simgesel antlaşma yasası tüm taraflara uygulanır, tüm tarafları sınırlar. Eğer çocuğuma Cumartesileri öğleden sonra, o ne isterse onu yapacağıma söz verdikten sonra, kafama göre bütün Cumartesi öğleden sonrayı oyuncak odasını, kendi yatak odasını ve dolabını temizlemeye harcamasına karar veremem. *Simgesel antlaşmaya göre, çocuğum kadar ben de verdiğim sözlerle mükellefim.* Eğer istediğim kadar istisna yaparsam, kuraldan geriye bir şey kalmazsa, kendi yasamı kendimin koyduğumu algılayan çocuk da sadece beni tahtımdan indirmeye ve sırası gelince kendi yasasını var etmeye can atar.

Bir anne tıpkı bir baba kadar (daha çok da olabilir) simgesel antlaşma yasasının (ya da büyük "Y" ile yazılan Yasa) önemini idrak eder, ama hem anneler hem de babalar, nevrotik oldukları ölçüde, büyük olasılıkla kendi yasalarını eleştirmektense diğerinin Yasa ihlallerini eleştirirler. Kendi davranışlarımız ve konuşmalarımızdansa bir başkasının davranış ve konuşmalarındaki kaprisliliği, bencilliği ve tutarsızlığı ortaya çıkarmayı çok daha kolay buluruz. Teoride, bekar bir anne hem sevgi dolu anne-çocuk bağını ve hem de kendisinden ötedeki anne ve çocuk için eşit derecede geçerli olan yasaya başvurmayı (Dr. Spock ya da ABD Anayasası olsun, Lacancı terimlerle her ikisi de Baba-nın-Adı olarak hizmet edebilmektedir), böylece gerekli üçüncü simgesel terimi uygulamaya koyarak, temin edebilir. Bu nedenle, teoride, bekar babalar ve gay çiftler de sevgi ve Yasayı temin edebilirler. Cinsiyetler arasındaki sevgi ve yasa yüzlerce yıldır önemli ölçüde oturmuş cinsiyet rollerine bölünmesine rağmen, geleneksel aile yapısının mevcut zayıflamasının sıklığı söz konusu olduğunda, her iki cinsiyetin rolünü bir evebeynin tek başına oynama ihtimali ya da iki evebeynin de benzer biçimde oturmuş cinsiyet rollerini oynama ihtimali nedir? Böyle vakalarda psikozun ortaya çıkış sıklığı muhtelemen artar mı?

Hiç kuşkusuz Yasayla ilişkimiz çok karmaşık bir mesele ve bu kısa yorumların yüzeyini açıkça kazıdım. (Gerek yerel düzeyde olsun, gerekse eyalet, ülke ya da uluslararası düzeyde) yasanın adaletsizliği ya da ahlakdışılığı meselesi bizim için daima bir sorun teşkil eder ve bu Antigone'den Thoreau'ya kadar, medeni haklar ve kadın hakları hareketinin sivil başkaldırı geleneklerinde ve sayısız başka şekilde böyle olmuştur. Bu gibi durumlarda, ilk önce yasayı doğru ya da hakkaniyetli yapanın ne olduğunu sorgulayarak, ve dolayısıyla Lacan'ın "garanti" dediği sorunun ortaya çıkmasıyla, ülkenin hususi yasalarının ötesinde bir hak ya da adalet kavramına, yani Ötekini meşrulaştıran ya da ona otoritesini ödünç veren şeye, bu Yasanın kendisine başvururuz. Sorun *asla bir garanti olmamasıdır*: Yasanın mutlak bir doğrulanması yoktur (Lacancı terminolojiyle söyleyecek olursak, "Ötekinin Ötekisi" yoktur, Ötekinin dışında yerleşmiş, Ötekinin temelini ya da hakikate demirlenmesini sağlayan stabil bir köşe taşı yoktur, Ötekinin tutarlılığını ve bütünlüğünü garanti altına alan dışarıda bir nokta yoktur).

Çağdaş romanlar ve filmler sadece ulusal yasaların meşruluğu ya da gayrımeşruluğu konusunda değil (bu en azından Aşil ve Platon'un zamanından beri tartışılan ve Rousseau'dan Rawls'a uzanan toplumsal sözleşme geleneğinden türeyen bir konu), güya Yasayı icra etmek için tasarlanmış olan

uygulama, adalet ve ceza sistemlerinin etkisizliğiyle (onlar işlerini yapmakta başarısız olduklarında, biz yurttaşlar "yasayı ellerimizin arasına almaya" mecbur kalırız) ve genelde "özgür" ülkelerde "hukukun üstünlüğü"nü sürdürmek için zorunlu olarak yapılan yasadışı gizli kapaklı operasyonlar konusunda da bir büyülenme sergilerler.

Eğer mevcut yasal sistem kanıt sağlama konusunda kolluk kuvvetlerinin elini kolunu bağlıyorsa, yargılama usulleriyle ilgili olarak suçluları haberdar ediyorsa, mahkumiyet almış suçluları hapishanelerin kalabalıklığı nedeniyle sokaklara geri salıyorsa, avukatların savundukları müvekkilleri lehine onlara karşı olan jüri üyelerini saf dışı bırakmalarına izin veriyorsa ve politikacıların ve askerlerin herkes gibi yargılanmalarındansa, kendi mevkidaşlarınca dinlenmelerine ve yargılanmalarına izin veriyorsa, o zaman yasaya olan inanç ayaklar altına alınmış demektir. Yasa kağıt üzerinde kulağa hoş gelebilir, ama her zaman değilse bile sık sık eşitsizliğe de zorlanabilir.

Öte yandan, yine popüler roman ve filmlere göre, bazı kuruluşlardaki ajanlar (FBI, CIA, Gizli Servis, Ulusal Güvenlik Kurumu [NSA] ve Uyuşturucuyla Mücadele Dairesi [DEA] gibi) bilinen bütün ulusal ve uluslararası yasaları çiğneyerek hukukun üstünlüğünü (örtmeceli bir şekilde bu "Amerikan yaşam tarzı"na gönderme yapmaktadır) savunduklarına inanıyormuş gibi görünürler. Başkandan ve Kongre'den saklanan, gizli kapaklı operasyonlarla "Amerikan çıkarları" savunulmaktadır, ancak başkan, Kongre ve halk böyle operasyonların zorunluluğunu fark etmek için "çok naif" olarak değerlendirilir. Başka bir deyişle, böyle bir kurumun ajanlarının görüşü, kusursuz, düzenli bir yasanın yalnızca çok daha karmakarışık, aleni yasadışı faaliyetler olmasa da yasal olarak sorgulanabilir olmasıyla muhafaza edilebileceğidir. Buradaki nosyon, Ötekini garantileyen şeyin, *başka bir deyişle Ötekinin Ötekisinin, tiksindirici bir zalimlik* gibi görünmesidir. Ancak bu sır asla söylenmez.

"Meşruiyet krizi" derinlere gider: Bir zamanlar izin verilen ve hatta yüreklendirilen bu şeyler (Amerikan Yerlileri katliamı, siyahların köleleştirilmesi) yasadışı hale geldi. Zamanımızın en etkili olaylarından biri, Amerikan devletinin ve hukuk sisteminin temellerinin doğruluğunu sorgulatan, John F. Kennedy'nin katledilmesi, gizem içinde saklanmaya devam ediyor. ABD'nin asla resmen savaş ilan etmediği Güneydoğu Asya ülkelerinin "gizli olarak" bombalanması hükümetin en yüksek düzeylerindeki yetkililer tarafından emredilmişti. Bu türden pek çok olay, politik spektrumun hem sağındaki hem de solundaki en bilinen temsilcilerin yaklaşımlarını şüpheli kılar.

Geçmişte, yasanın ve yasa temsilcilerinin yukarıdaki gibi görünmediklerini kesinlikle iddia etmiyorum (nostaljik bir iddia). Fakat yasanın temsilcileri daha güvenilmez görüldükçe, yasanın kendisi daha çok sorgulanabilir ve biz de yasanın bizi mecbur kıldığı fedakarlıkları kabul etmeye (yani, sınırları/kastrasyonu kabul etmeye) daha az eğilimli oluruz. Eğer yukarıda bahsedilen bir ülkenin hususi yasalarının ötesindeki adil bir Yasa kavramını koruyacaksak (çağımızdaki devletin yasama, yargılama ve yürütme organlarının verili meşruiyet krizi) bu yasa adilane olmalı ve daima aynı biçimde uygulanmalı, evde en azından bir derecede bu ideale yaklaşan bir Yasa deneyimine sahip olmak zorundayız. Bu deneyime stereotipik çekirdek ailede nadiren rastlanabiliyor, ama şu anda savunulan uygulamalar muhtemelen daha nadir de olsa yine de görülebiliyor. Lacan'ın bir zamanlar karamsar bir tarzda dediği gibi, "Kötü bir şeyi ortadan kaldırmak için yapılan en ufak bir jestin bile yerini daha kötü bir şeye giden yola bırakacağını söylemeyeceğim; bu *daima* daha kötü bir şeye yol açar" (III. Seminer, 361).

8
Nevroz

Fantazi arzuya özgü hazzı sağlar.
Lacan, *Écrits*, 773

Bu kitapta nevrozun birçok özelliği şimdiden tarif edildi. İlk beş bölümde özetlenen analiz yaklaşımı bilhassa nevrotikler için geçerlidir; 7. Bölüm'de belirttiğim gibi psikoz vakalarında ve sapkınlık vakalarında (9. Bölüm'de göreceğiz) bazı açılardan farklı bir yaklaşım gerekmektedir. Tabii ki nevroz pek çok şekilde nitelenebilir. Psikozla karşıtlık içinde tanımlanacak olursa, nevroz babasal işlevin kurulmasına, dilin asli yapısının özümsenmesine, şüphenin kesinlik karşısında önceliğine, dürtülerin ket vurulmaksızın eyleme konmasının tersine dürtülere kayda değer bir biçimde ket vurulmasına,[1] doğrudan cinsel temastan çok fantaziden zevk almaya, men etmeye karşılık bastırma mekanizmasına, deyim yerindeyse, bastırılmış olanın dil sürçmeleri, sakarlıklar ve semptomlar biçiminde geri dönmesine işaret eder. Ve liste böyle uzayıp gider. Sapkınlıktan farklı olarak, nevroz genital bölgenin diğer erojen bölgeler üzerindeki egemenliğini, kişiyi neyin heyecanlandırdığı hakkında belirli derecede bir belirsizliği, hatta bunu bilse bile onun peşinden gitmekte kayda değer bir zorlanmayı, Ötekinin *jouissance*'ının nedeni olmanın geri çevrilmesini, vb. kapsamaktadır.

1 Lacan'ın hakiki edim tanımını dikkate alınız: "Bir edim, ortaya çıktığında ketlenmek üzere tasarlanmış salt bir arzu eylemidir" (X. Seminer, 25 Haziran 1963). Ayrıca bkz., Lacan'ın bir yıl boyunca süren "L'acte psychanalytique" başlıklı semineri (XV. Seminer).

Bastırma

Bilinçdışı hakkında söylenecek ilk şey ... Freud'un onun hakkında söylediğidir: Bilinçdışı düşüncelerden oluşur.

Lacan, *Scilicet* 1 (1968): 35

Bastırmada asli olan ... duygulanımın baskılanmış olması değil, yer değiştirmiş ve tanınmaz halde olmasıdır.

Lacan, XVII Seminer, 168

Nevrozu tanımlayan temel mekanizma bastırmadır. Psikotik kendi bütün "kirli çamaşırları"nı, başka herkesin açığa vurmaktan utanacağı müstehcen his ve eylemlerini görünür bir güçlük olmadan ortaya serebilirken, nevrotik böyle şeyleri hem başkalarından hem de kendinden gizli tutar; bu olgunun altında bastırma yatmaktadır. Lacan psikotiğin durumunu, onun bilinçdışı bütün dünyanın görmesi için açıktadır (*à ciel ouvert*) diyerek ifade etmiştir.[2] Aslında, bilinçdışı bastırmanın bir sonucu olduğu için, belirli bir anlamda *psikozda bilinçdışı yoktur*.[3]

Bastırma, itici gücü nasıl tanımlanmış olursa olsun (ister benlik ya da üstbenlik tarafından kişinin kendini görme biçimine veya ahlaki ilkelerine uymayan düşünceleri ya da istekleri aklından çıkarması olarak; ister öğelerin başlangıçtaki bastırılmış malzemesinin ona bağlı olduğu "çekirdeğe" çekilmesi olarak; isterse ikisi bir arada), Freud'a göre, bir zamanlar kişinin zihninden geçmiş ya da zihninde bir anlığına ortaya çıkıp kaybolmuş olan bir düşüncenin veya algının bağımsız, ayrı bir kaydını meydana getirir. Bastırma bu nedenle bu algının ya da düşüncenin kati ve tam olarak yok olmasını ifade etmez. Freud'un "Olumsuzlama" makalesinde bize açıkladığı üzere, bastırma, önceden kabul edilmiş ya da psişe tarafından bazı düzeylerde onaylanmış bir gerçeklik söz konusu olmadıkça (örneğin, bir sahneye yönelik algı) meydana gelemez.[4] Psikozda ise söz konusu gerçeklik asla olumlanmamış veya ka-

2 Bkz., örneğin, III. Seminer, 20.

3 Freud'a göre, bilinçdışı çift yönlü bir sürecin sonucudur: birincil bastırma ve ikincil bastırma. Lacan'ın bunu kendi terimlerine nasıl tercüme ettiğiyle ilgili bir tartışma için bkz., Bruce Fink, *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance* (Princeton: Princeton University Press, 1995), 5. Bölüm. Eğer psikozda bilinçdışı yoksa, kesin bir dille konuşacak olursak, varlığın da, öznenin de arzunun da olmadığını unutmayın.

4 "Olumlama" (affirmation, *Bejahung*) üzerine, bkz., "Negation" SE XIX içinde, 236-239; ayrıca, bkz., Jean Hyppolite'in II. Seminer'in sonundaki bu makale üzerine uzun yorumu. Colette Soler, *Bejahung*'un Fransızcaya *kabul etme* (admission; İngilizcedeki "admission" ya da "acceptance") olarak tercüme edilmesini önermişti; bkz., Soler, "The Symbolic Order," haz. Bruce Fink, Richard

bul edilmemiştir; men edilmiş, geri çevrilmiş, reddedilmiştir. Nevrozda gerçeklik en temel anlamda onaylanmıştır, ama bilinçten uzaklaştırılmıştır.

Tıpkı Freud'un rüyaların açık ve örtük içeriğini iki farklı dile benzetmesi gibi (SE IV, 277), Lacan da bilinçdışının bir dil olduğunu, kolayca okuyamadığımız bir tür yabancı dil olduğunu ileri sürer (III. Seminer, 20). Freud'un "Bastırma" makalesindeki en ihtimamlı formülasyonlarını (ki bunlar başka yerlerde de pek çok kez tekrar edilmiştir) izleyen Lacan, *bastırılan ne algı ne de duygulanımdır, bu algılarla ilişkili olan düşüncelerdir,*[5] *duygulanımın bağlı olduğu düşüncelerdir* anlayışını sürdürür. Başka bir deyişle, bilinçdışı düşüncelerden oluşur ve düşüncelerin kelimelerle, yani gösterenlerle ifade ya da formüle edilmiş olmanın dışında yapacak bir şeyleri yoktur. Başlangıçta duygulanım ve düşünce genelde bağlanmış veya birleşmiştir; ama bastırma meydana gelince, genelde duygulanım ve düşünce birbirinden ayrışır ve düşünce bilincin dışına itilebilir.

Bu yüzden klinisyenler genelde üzüntülü, depresif, anksiyeteli, efkarlı ya da suçlulukla dolup taştığını belirten ama bunun niye böyle olduğunu bilmeyen kişilerle karşılaşırlar. Ya da bu kişilerin öne sürdüğü gerekçeler üstesinden gelemedikleri duygulanımın gücüyle hiçbir şekilde kıyaslanamaz görünür. Ona bağlı düşünce bastırıldığında arta kalan genellikle duygulanımdır; sıkıntılı birey bunun için kendiliğinden doğaçlama açıklamalar aramaya meyillidir, bir şekilde bunu anlamaya çalışır.[6] Duygulanım ısrarla sürüp giderken düşünceyi "unutmak", genellikle histeride yaygındır.

Feldstein ve Maire Jaanus, *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud* içinde (Albany: SUNY Press, 1996), 52. Soler'in, bu ciltte (248-282) yer alan, "Hysteria and Obsession," klinik yönelimli makalesine çok şey borçluyum.

5 Düşünceleri içeren, algıları içermeyen, bastırma üzerine, bkz., 9. Bölüm'ün başındaki inkâr üzerine.

6 Belirli vakalarda, bir düşünce bastırıldığında, ona bağlı olan duygulanım her şeyden önce bu düşüncenin bastırılmasına yol açan güçlerin mücadelesinden geri kalmaz; bu hissedilmez, çünkü karşıt güçler tarafından etkisiz kılınmıştır. Örneğin, saldırgan itkilerimize (düşünce ya da istek ve duygulanım) böyle itkileri sansürleyen ahlaki yargılar karşı koyduğunda, öfke ya da duygulanım bu yargı tarafından kontrol altında tutulabilir, dengelenebilir ya da sıfırlanabilir. Böyle bir durumda, bir nevrotik kızgın olduğunu açık etmez ve eğer varsa herhangi bir duygu sergilemez. Süpervizyon verdiğim pek çok terapist, bu türden hastaların aşikar biçimde "serebral" [ussal; duygudan çok akılla hareket eden anlamında, ç.n.] olduklarına ve "hislerini göstermeyi beceremediklerine" inanıyorlar; amaçları hastaları "öfkeleri hissetmelerine", tek kelimeyle, "duygularıyla temas kurmalarına" ve çok "düşünmeyi" bırakmalarına ikna etmekmiş gibi davranıyorlar. Bu yaklaşım, duygular ve düşünceler el ele ilerlediği için, konuyu ıskalar. Bu yalnızca hastanın düşüncelerine dair genelde sansürlenen rüyalarıyla, gündüzdüşleriyle, fantazileriyle ve dil sürçmeleriyle ilgili çağrışımlarını dile getirmesiyle başarılabilir; ve hastalar bunu başardıklarında, hatırladıkları duygular genelde kendi nzalarıyla pekala ortaya çıkar. Hastalara bunların kendilerini kendi duygularını hissetme olanağı tanımadığını, her

Obsesif nevrozda oldukça yaygın olan ise, bir düşüncenin, örneğin çocukluktaki belirli bir olaya dair anının, bilince kolaylıkla erişebildiği halde herhangi bir duygulanım uyandırmamasıdır. Obsesif, olayı hatırlar ama o sırada olaya verdiği tepkiyi veya duyguyu hatırlamaz. Böyle vakalarda esas itibariyle bastırma, başlangıçta bir arada bulunan düşünce ve duygulanım arasındaki bağlantıyı koparark faaliyet gösterir. Bu gibi durumlarda, analist mutlaka hastanın ayrışmış duygulanımını şimdi ve buradaki analitik ilişkiye aktarmasına güvenmelidir. Bu ne telkinle ne de suçlamayla gerçekleştirilebilir, ancak analistin mümkün olduğunca boş bir ekran rolünü oynamasıyla ve pozitif yansıtmalarla birlikte negatifleri de alabilmesiyle olur.

Örneğin, Freud, Fare Adam'la çalışmasının başlarında, Fare Adam'ın çocukken babasına yönelik nefret dolu hisler beslediğine ikna olmuştur, ama çocukluk anılarının hiçbiri böyle bir duygulanımı ortaya koymamaktadır. Yine de Freud "Niteliksiz Adam"ı cisimleştirerek analizanının analitik çerçeve içinde bu hisleri yeniden üretmesine ve Fare Adam'ın babasının yerine geçen epey sabırlı biri olarak kötü sözlerin kendi üzerine yığılmasına izin vermiştir. Babadan analiste doğru olan yer değiştirme sayesinde duygulanım öne çıkabilmiştir.

Bastırılanın Geri Dönüşü

Bir düşüncenin bastırılması onun hareketsiz kalacağı anlamına gelmez. İlişkili diğer düşüncelerle bağlantılanır ve mümkün olduğu zaman rüyalarda, sürçmelerde, sakarlıklarda ve semptomlarda ifade edilmenin peşindedir. Lacan bize, "Bastırılan ve bastırılanın geri dönüşü bir ve aynı şeydir" der.[7] Başka bir ifadeyle, bastırılan fikir dil sürçmesinde, bir ismin unutulmasında, bir vazonun "kazara" kırılmasında ya da geri dönüşün aldığı başka herhangi bir biçimde kılık değiştirmiş olarak açığa vurulanla aynı fikirdir (örneğin, annenin okşamalarından iğrenme, anne için duyulan arzunun bastırılmasını ifşa eder). Aslında bastırılmış olanın varlığına ilişkin yegane "kanıtımız" onun geri dönmesidir, onun kopmalar veya araya girmeler biçimindeki açığa çıkışlarıdır. Bir semptomun varlığı, örneğin yüzün bir kısmındaki bir kasılma hareketi, psikanalizin bastırma için sahip olduğu ve ihtiyaç duyduğu yegane kanıttır:[8] Bu

---

şeyi fazla akılcılaştırdıklarını söylemek öneri yapmakla (sıklıkla da hastanın duygu gösterileriyle terapistin uyumlu biçimde huyuna gitme çabalarına yol açar) ve hastayı direnci yorumlamaksızın dirençle itham etmekle denktir (bkz. 4. Bölüm).

7 Bkz., örneğin, III. Seminer, 57. 1950'ler boyunca, aynı kavram çalışmasında mütemadiyen ifade ediliyor.

8 Freud'un dediği üzere, "'Bilinçdışı' dediğimiz her zihinsel sürecin varlığını varsaymak zorundayız; çünkü onun anlamını etkilerinden çıkarsıyoruz" (SE XXII, 70, çeviri değiştirilmiştir).

tik bastırılmış düşmanca düşüncelerden ya da daha fazlasını görmek için olan bastırılmış bir istekten kaynaklanıyor olabilir; her iki durumda da, bazı istekler bastırılmış ya da arka plana itilmiştir. "Nevrotik semptom bastırmanın ifade edilebildiği bir dil [*langue*] rolünü oynamaktadır" (III. Seminer, 72). Bu, Ötekine bir mesajdır.

Konversiyon semptomlarında, yani (minor ağrı ve sızılardan, göğüste sıkışma hissine, kanıncalanma duygusuna, yanma hissine, baş dönmesinden migrene, uyuşmalara, körlüğe ve sağırlığın her çeşidine kadar uzanan) semptomlar bedende ifade edildiğinde, semptomların benimsediği araç dil tarafından gösterenlerle üzerine yazılmış olan bir bedendir. "Konuşma tedavisi"nin kaşifi, (gerçek adı Bertha Pappenheim olan ve Joseph Breuer tarafından tedavi edilen)[9] Anna O.'nun sağ kolunda ara sıra olan bir katılık gelişmişti, çünkü babasının bir yılan tarafından tehdit edildiği sırada ("uykudan uyandıran bir rüya"da) bu kolun babasını korumayı reddettiğine inanıyordu. Başka bir ifadeyle, onun fiziksel, bedensel semptomu babasıyla ilişkisinden ve kendi kendisine itiraf etmeye isteksiz olduğu babasına yönelik muhtemel bir ölüm isteğinden "konuşuyordu." Bedeninde sinir yollarıyla ilgili bütün tıbbi bilgilerle çelişen başka bir semptom gelişti: Uyluğundaki küçük bir bölgede akut bir ağrı hissetmeye başladı ve sonunda, aynı bölgenin babasının ayak sağlığı sorunlarıyla ilgilendiği sırada babasının ayaklarını onun bacaklarında koymuş olabileceği yer olduğu ortaya çıktı.

Obsesyonun bastırılanın zihinde geri dönmesiyle, histerinin ise bastırılanın bedende geri dönmesiyle karakterize olduğu yaygın bir kanıdır. Obsesifin sık sık tedirgin edici düşünceler tarafından (görünüşte anlamsız, zorlantılı ya da hatta eziyet eden düşünceler) rahatsız edildiği, histeriğin de zaman içinde kayda değer miktarda değişebilen fiziksel rahatsızlıklardan muzdarip olduğu doğrudur, ama bu, obsesyon ve histeri arasında geçerli bir ayrım yapmanın değişmez bir kuralı değildir. Görünen o ki obsesifler "stresle ilişkili" (ki stres kelimesi, psikosomatik yerine modern tıpta moda olan bir sözcükten başka bir şey değil) fiziksel rahatsızlıklara giderek daha çok yakalanıyorlar ve bu rahatsızlıklar tıpkı şimdiye kadar histeriklerin psikosomatik semptomlarında etkilenen beden bölgeleri gibi *fikir vericidir*. Örneğin obsesifin "somatizasyon"unun sindirim ve boşaltım yolları için böylesine güçlü bir tercih sergilemesi tesadüf mü? (Günümüzde, "huzursuz barsak sendromu" gibi yeni "sendromlar" olduğunu ya da "stresle-ilişkili" gastrointestinal bozukluk tanısı konanların sayısını bir düşünün.) Sonuçta, histeriyi obsesyondan ayırt etmekte bize yardım eden, bastırılanın geri dönüşünün farklı şekillerde, farklı mevkilerde, ikisi de dilin güdümünde olan ve bu yüzden her ikisi de "Ötekinin alanı" olan düşüncelerde ya da

9 Bkz., Breuer'in *Histeri Üzerine Çalışmalar*'daki vaka açıklamaları, SE II, 21-47.

bedende olması değildir.[10] Bir hastanın klinik tablosunda konversiyon semptomlarının *hakimiyeti* histeri tanısını ima edebilir, ama daha ileri bir sorgulama gereklidir. Konversiyon gibi spesifik özellikler nadiren belirleyicidir; aynı mazoşistik eğilimler gibi, konversiyon da çok sayıda farklı klinik kategoride bulunabilir.

Lacancı Özne Konumları

Lacan'a göre, daha geniş yapısal nevroz kategorisindeki, hepsi bastırma mekanizması tarafından tanımlanan farklı "klinik yapılar" (yani tanısal kategoriler) farklı semptomlara değil, farklı özne konumlarına karşılık düşer. Amerikalı psikiyatristler, psikanalistler ve psikologlar nevrozla ilgili her zamankinden daha çok sınıflandırmalar ve tanısal kategoriler ortaya çıkarmaya pek hevesli görünüyorlar (daha geniş olan nevroz kategorisinin farkında olmalarına rağmen): "Depresif bozukluk," "bipolar bozukluk," "panik bozukluk," "hiperaktivite," "hipnoid durumlar," "distimi," "çoklu madde bağımlılığı"[11]; ama onların kategorileri verili bir anda bireyde ortaya çıkan belirli bir semptoma ya da bir dizi semptoma konulan bir etiketten başka bir şey değil. Bunun gibi her kategori, bir kişinin kapsamlı psikolojik karakterindeki bir mikro-semptomdan ya da mini-örüntüden daha fazlasını temsil etmiyor. Lacan'ın bakış açısında, yapılar bütün bu "bağımlı kişilikler"den, "içe dönükler"den, "dışa dönükler"den, "çok fazla seven kadınlar"dan, "yakınlıktan korkan erkekler"den, "ıssız adam"lardan ve "karşılıklı olarak bağımlı olanlar"dan çok daha temeldir. Amerikan psikolojisi ve psikiyatrisi hemen göze çarpan ne ise onunla ilgilenmeye meyillidir, psikanalitik araştırmanın öncülük ettiği "daha derin" yapılar kavramını terk etmişlerdir. Bu nedenle genelde ana akım Amerikan bilimsel düşüncesinin bayağı budalalığına teslim olurlar: *böl ve fethet*. Her örüntüyü izole edilebilir en küçük parçalarına böl, bu parçalara yeni isimler ver ve onları (mümkün olduğu zaman ilaçlarla ya da spesifik "terapötik teknikler"le) mantıksal bakımdan ayrılmış "bozukluklar" olarak tedavi etmeye çalış. Aslına bakılırsa, en nihayetinde pop psikolojinin kategorileri "tıbbi bilimler" tarafından neşredilen kategorilerden ne daha iyidir ne de daha kötüdür, çünkü ikisi de sendrom-sendrom, semptom-semptom ilerleme yaklaşımını benimser.

---

10 Aslında, psikozda men edilen malzemenin gerçekte geri dönen (TV spikerinin psikotik bireyi doğrudan gördüğüne ve başka kimseyi görmediğine inanılması) ya da küçük harf "ö" ile yazılan öteki tarafından söylenen olarak anlaşılmasından dolayı, Ötekinde bastırılanın geri dönmesinin nevrozu psikozdan ayıran şey olduğu söylenebilir.

11 Hiç kuşkusuz bu görkemli kategorilerden her biri onu "keşfedenler"e akademik şöhret ve klinik servet kazandırdı.

Anoreksik bir kadın meşru biçimde "yeme bozukluğu"na sahip biri olarak sınıflandırılabilir, ancak onun anoreksik olduğu bize söylenir söylenmez bunu zaten biliyor oluruz. Gelgelelim, eğer ona histerik tanısı konursa, onun "yeme bozukluğu"nu ruhsal yapısı bağlamında daha geniş bir çerçeveye yerleştirmeye başlayabiliriz. Örneğin, bir çocukken kusmanın, yirmili yaşlarının başlarındayken hırsızlık yapmanın ve sonraki yıllarda bir borsacı olarak stresli bir çalışmayla yüksek miktarlarda alım-satım yapmanın oynamış olduğu rolün aynısını ergenlik yıllarındaki anoreksinin oynadığını görmemize izin verebilir bu. Lacancı psikanalizdeki nevroz alt kategorileri aynı zamanda yapısal kategorilerdir; bunlar bir dizi semptoma dayanmazlar, çünkü aynı semptomlar çok farklı insanlarda bulunabilir.

Nevrozlar altında sınıflanan temel tanısal yapılar ve alt kategoriler şematik olarak aşağıda gösterilmektedir:

Temel Kategoriler:	Nevroz	Psikoz	Sapkınlık
Alt Kategoriler	Histeri Obsesyon Fobi		

O zaman soru şudur: Nevroz içindeki bu "derin yapılar" nasıl tanımlanır?

Histeri ve Obsesyon

Freud, erken dönem çalışmalarında, insanların erken dönem (birincil) cinsel deneyimlerine verdikleri oldukça spesifik tepkilere dayanarak, obsesyonu ve histeriyi tanımlamak için pek çok girişimde bulunmuştur; önerdiği en çarpıcı tanımlamalardan biri, obsesiflerin bu deneyimlere suçluluk ve hoşnutsuzluk ile tepki verirken, histeriklerin ise iğrenme ya da tiksinti ile tepki verdikleridir. [12] Cinselliğe, en geniş Freudcu manada, [13] büyük önem vermeyi sürdüren klinisyenlere göre, hastalar arasında cinsel tutumlarındaki temel farklılıklara dayanarak ayrım yapma imkânı, tanısal açıdan çok önemli bir katkıdır. Gerçek hayattaki klinik çalışmada, obsesyon ve histerinin daha yüzeysel göstergeleri (zorlantılı ritüeller, bedensel semptomlar, vb.) her zaman kesin sonuca ulaştırmaz: Genelde histerik özellikler olarak tanımlanan belirtiler (örneğin, konversiyon veya psikosomatik sorunlar) başka bakımlardan genelde obsesif olan kişilerde ve obsesif özellikler ise başka bakımlardan ağırlıklı olarak histerik görünen kişilerde bulunabilir. Nitekim süpervizyon verdiğim bir vakada, (genellikle

12 Freud'un verdiği başka bir tanım şöyle: Obsesif erken dönem cinsel deneyimden çok fazla haz alır (sonra da bundan suçluluk duyar), oysaki histerik çok az haz alır. Bkz., Lacan'ın bu tanımlama üzerine görüşleri, XI. Seminer, 67/69-70.

13 Freud'un geniş "cinsellik" tanımı üzerine (sadece heteroseksüel genital seksten daha fazlasını içeren), bkz., örneğin, *Introductory Lectures on Psychoanalysis*, 20 ve 21. bölümler.

histeriye eşlik eden) anoreksik eğilimler gösteren bir hasta (genelde obsesyona eşlik eden) suçluluk hisleriyle gelmişti: Annesine karşı ne kadar suçlu hissederse, kalori tüketimini de o kadar kısıtlıyordu.[14]

Eğer terapist "doğru bir histeri tanımı"na sahip olsaydı, örneğin hastanın klinik tablosundaki bazı zorlantılı fenomenlerin ardında, kişinin psişik ekonomisini düzenleyen daha temel bir mekanizma görebilirdi. Bu aynı zamanda klinisyenin, diğer klinik yapıların karakteristik "başıboş" özelliklerini dışarıda bırakmak ya da ihmal etmek yerine, aktarımda kendisini hastanın en temel mekanizmasının bir işlevi olarak konumlandırmasına olanak tanıyacaktı.

Freud'un 1890'ların sonundaki amacı, histeri için böyle bir tanım, açık tek bir tanım sağlamaktı, ama bunu yapabildiğini hiç düşünmedi. Fliess'e mektuplarında,[15] histeri üzerine tanımlayıcı bir çalışma yazma niyetini bildirmektedir, ama söz konusu kitabı asla yazmamıştır. Histeri ve obsesyonla ilgili bizlere kalan, her zaman içsel olarak tutarlı olmayan bir takım geçici tanımlardır. Bunlar klinisyenler için oldukça kullanışlı olmayı sürdürüyor; ama daha büyük bir soru açıkta durmaktadır: Niçin, dört, altı ya da yedi değil de, iki temel nevroz, yani histeri ve obsesyon var? (Fobiyi de dahil edersek, aslında üç nevroz var.)[16]

Psikanalizin gelişiminde histeri ve obsesyon kategorilerinin tarihsel önemini ve bunlarla ilgili mutlak bir tanımın yokluğunu bir kenara bırakacak olsak bile, zaten böyle kategorilerle çalışmayan ve klinik deneyimini bu açıdan görmeyen bir kişiye onların önemiyle alakalı bir hissi aktarmak çok zordur. Aynı kategoriden hastalar arasındaki ortak özellikleri görmeye başlayan klinisyen için, neredeyse her türlü sınıflandırma şeması zamanla belirli bir kullanışlılık ve önem kazanacaktır. Psikanalitik kategorilerin diğer kategorilere göre çok daha geçerli olmasının sebebi olarak, bunların diğer kategorilerden daha *kullanışlı* olduğu öne sürülebilir; bu kategoriler klinisyenlerin aktarımda nasıl uyum sağlayacaklarına, neyi gözeteceklerine ve

---

14 Bütün kompulsif davranışların "obsesyon" tanı kategorisinin içine konulması önerildiğinde, "obsesyon-kompulsiyon" ve "obsesif-kompulsif" terimlerinin ta kendisinin yanıltıcı olma eğilimi vardır. Buna karşın, ister obsesif isterse histerik bir tarzda olsun, *dürtülerin her zaman kompulsif* olduğunu vurgulamak gerekir.

15 Bkz., *Freud's Letters to Fliess*, çev. Jeffrey Masson (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1988).

16 Fobi, bu bölümün sonunda kısaca ele alınacaktır. Lacan'ın her zaman fobiyi ayrı bir nevroz olarak saymadığı unutulmamalıdır; örn., bkz., Jacques-Alain Miller'ın bu konuyla ilgili yorumları, "An Introduction to Lacan's Clinical Perspectives," *Reading Seminars I and II*. Ayrıca, Freud parafreniyi nevrozların altında sayarken, buna karşın Lacan'ın onu psikozlara dahil ettiği de unutulmamalıdır (III. Seminer, 282).

muhtemelen başlangıçta görünür olmasa da, terapinin seyrinde büyük olasılıkla yüzeye çıkacak olan özellikler yelpazesinin ne olacağına ilişkin iyi bir fikir verir. Bu bölümde benim yaptığım gibi, farklı hastalarla çalışırken klinisyenlerin müdahalelerini *yönlendirmekte* onlara yardım ettiği ölçüde, psikanalitik sınıflandırmaların diğer tanısal sistemlerin ötesine geçtiği iddia edilebilir.

Ancak Lacan psikanalitik kategoriler için daha da güçlü iddialarda bulunmamıza olanak tanır: Bu kategorilerin derin, yapısal bir düzeyde *tanımlanabileceğini* gösterir. Lacan'ın yaşamı boyunca çabası, Freud'un çalışmasına şekil vermek ve genişletmek olmuştur. Lacan, Freud'un kendisinin temin etmediği bir şeyi, yani obsesyon ve histeri için yapısal bir anlayışın zeminini temin eder.

Yapısal Tanımlamalar

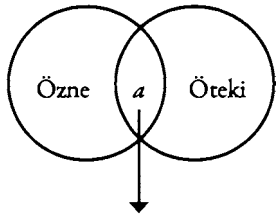
"Her şey öteki için" der obsesif, yaptığı şey de budur, ötekini yok eden ebedi bir girdabın [vertige] *içinde olduğundan, ötekinin var olmaya devam etmesini sağlayacak kadar asla yapamaz bunu.*

Lacan, VIII. Seminer, 241

Lacan'ın histeri ve obsesyon arasındaki geniş kapsamlı ayrımını kavramak için, 5. Bölüm'de anlatılan, temel fantazi [*fundamental fantasy*] kavramına geri dönmemiz gerekiyor. En temel haliyle bu, özne ve nesne arasındaki bir ilişkidir: ($\$ \lozenge a$). *Bununla birlikte, histerideki temel fantazinin yapısı obsesyonda bulunandan radikal olarak farklıdır.* En yalın ifadeyle, obsesifin fantazisi nesneyle bir ilişkiyi ifade eder, ama obsesif bu nesnenin Öteki ile ilişkili olduğunu kabul etmeyi reddeder. Lacan'a göre, özne Ötekinden ayrıldığı zaman nesnenin daima eksilmesine veya kaybolmasına rağmen (bkz. Şekil 8.1), obsesif, nesne ve Öteki arasındaki herhangi bir yakınlığı tanımayı reddeder.[17] En basit Freudcu ve Lacancı örneği ele alırsak, annenin memesi başlangıçta bebeğin birincil doyum kaynağıdır (bebekler memeden beslendiği için). Şekil 8.1'de, çocuğu soldaki dairenin içine koyabiliriz, anne

17 Kayıp nesne ve kökenleri üzerine, bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 7. Bölüm. Aşağıda histeri ve obsesyonda temel fantaziyi örneklerken verilen "ayrılma" ve bu figürlerin türleri üzerine, bkz., XI. Seminer, 16-17. bölümler ve XIV ve XV. seminerler. Şekil 8.1, X. Seminer'de bulunabilir (12 Haziran 1963). Ayrıca bkz., Jacques-Alain Miller'ın yayınlanmamış seminerleri (özellikle 9, 16 ve 23 Mart 1983'te ve 21 ve 28 Kasım 1984'de yapılan dersler), Miller, bunlarda Lacan'ın yabancılaşma ve ayrılma kavramlarını formalize ediyor; Bruce Fink, "Alienation and Separation: Logical Moments of Lacan's Dialectic of Desire," *Newsletter of the Freudian Field* 4 (1990), bu büyük ölçüde Miller'ın çalışmasına dayanıyor; ve Fink, *The Lacanian Subject*, 5. Bölüm. Ayrılma aşağıdaki 9. Bölüm'de de tartışılıyor.

de sağdaki dairededir ve meme ise ikisinin kesişiminde yer alır. İlk önce bebek memeyi kendisinden ayrı bir şey olarak saymaz, aksine meme "onun" ayrılmaz parçasıdır (başlangıçta burada, bir kişinin bitip başka bir kişinin başlaması anlamında bir "benlik" hissi yoktur); deneyim bir süreklilik biçimini alır, farklı, ayrık mevcudiyetler yoktur. Ancak bebek bir kez annesinden ayrı olarak kendisinin farkında olunca, benlik-öteki, özne-nesne ayrımından önceki bir zamana bağlanmış olarak elde edilen başlangıçtaki doyuma rağmen, meme asla yine aynı şekilde "sahiplenilemez."[18] Bebek memenin başka bir kişiye ait olduğunu kabul etmez (aslına bakılırsa henüz ait olma ve sahip olma kavramları bilinmemektedir), ama memeden kesilme sürecinde, ayrıntıya girmeden söylersek, ayrılmanın bir biçiminde, meme koparılıp alınmış olarak, kayıp olarak deneyimlenir. Çocuğun anneyi [mOther] ayrılmada erotik nesne olarak, daha çok doyum sağlayan nesne olarak kaybetmesi o kadar çok şey ifade etmez.[19] Çocuk edilgen biçimde bu kayıptan muzdarip olmaz: Kaybı bir ölçüde telafi etmeye ya da iyileştirmeye çalışır.

Şekil 8.1

Obsesifin fantazisinde özne kendisini arzusunun nedeni olarak işlev gören memeyle ilişkili biçimde kurarak ayrılığın üstesinden gelir veya kaybı telafi eder, nesnenin eklenmesiyle birlik ve bütünlük özne için yeniden sağlanır. Ama obsesif memenin annenin parçası olduğunu veya anneden geldiğini kabul etmeyi ya da kendisinin cinsel partneri haline gelen gerçek bir kadınla herhangi bir ilişkiye katlanmayı reddeder.

Şekil 8.2'de şematik olarak gösterildiği gibi, obsesif nesneyi kendisi için alıkoyar ve Ötekinin arzusunu tanımak şöyle dursun, Ötekinin varlığını tanımayı reddeder.

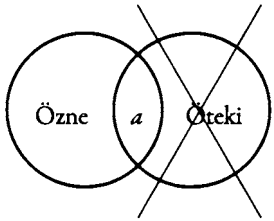
---

18 Freud ve Lacan, kronolojik terimlerle zaman üzerine konuşmak yerine, yani üç aya ya da bir yıla kadar özne-nesne ayrımı yoktur demek yerine, bunun mantıksal olarak zorunlu bir uğrak olduğunu ileri sürerler; çünkü başlangıçta bebek kendini diğer şeylerden ve kişilerden ayrı olarak ele alınabilecek bir şey ya da kişi olarak kurmamıştır.

19 Lacan'ın X. Seminer'de dediği gibi, ayrılma düzlemi çocuk ve annesi arasından değil, çocuk ve meme arasından geçer.

Bu nedenle obsesifin temel fantazisi, onun Ötekini nötralize etme ya da ortadan kaldırma arayışı olarak anlaşıldığı ölçüde, Lacan'ın temel fantazi için kullandığı genel formülü ($\$ \lozenge a$) kullanarak layıkıyla formüle edilebilir.[20]

Buna karşılık, histeriğin fantazisinde özne, kendini "kayıp" erotik nesneyle ilişki içinde değil, ama Ötekinde eksik olan nesne olarak inşa ederek bu ayrılığın üstesinden gelir. Ayrılık, histeriğin kendi kaybını annenin kaybı, anne için olmuş olduğu nesnenin eksilmesi, uzaklaşıp gitmesi açısından kavramasına yol açar. Çocuğu olmadan annesinin anne olarak tam olmadığını hisseder ve kendisini anneyi bütün ya da tam yapacak gerekli nesne olarak inşa eder (annenin arzusunu tıkayan ya da durduran bir nesne).[21] Eğer bu ilişki Baba-nın-Adı yoluyla üçgenleşmiş hale gelmezse, psikozla sonuçlanabilir; ama üçgenleştiği zaman, histerik kendisini Ötekinin arzulamasını sağlayan bir nesne olarak inşa eder, Öteki arzuladığı için, nesne olarak kendi konumu güvencededir: Ötekinde onun için bir yer garantidir.

Şekil 8.2

Histerik, obsesyonda olduğu gibi nesneyi kendisi için alıkoymaktansa, Ötekinin arzusunu tahmin etme ve eksik olduğu zaman Ötekini arzulattıran bu özel nesne haline gelme arayışındadır. Kendisini "denklem"in özne tarafında, nesne *a* olarak kurar (bkz. Şekil 8.3). Bu temel fantazi ayrılığa verilmiş bir cevap olarak görülebilir. Burada obsesifin ayrılığın özne üzerindeki etkileriyle baş etmeye ya da tersine çevirmeye

20 1973'de, Lacan, "cinsiyetlenme formülleri" [*formulas of sexuation*] (Seminer XX, 73) tablosunun altında $\$$'den *a*'ya doğru bir ok işareti çizdi, bana göre bu, obsesyondaki formülün ($\$ \lozenge a$) aralıksız geçerliliğinin doğrulanmasıdır. Her ne kadar bu formüller, Lacan'ın "eril yapı" ve "dişil yapı" diye adlandırdığı yapıları kavramsallaştırmak için tasarlanmış olsalar da, belirli sınırlarla, eril yapıyı obsesyonla, dişil yapıyı da histeriyle bağdaştırabileceğimize inanıyorum. XX. Seminer'de, Lacan erkekler hakkında şunları söyler: "Bir partner aracılığıyla, [bir erkek] nesne *a*'dan başka bir şeyle ilgilenmez ... Erkek, partneri kendi arzusunun nedeni olmasından başka [olduğu ölçüde] Öteki olan kendi cinsel parterine erişebilmeyi başaramaz. Bu bakımdan, ... bu fantaziden başka bir şey değildir" (75).

21 9. Bölüm'de, bu strateji ve sapkınlık arasında belirli yakınlıklar göreceğiz.

çalıştığını görürüz, buna karşılık histerik ise ayrılığın Öteki üzerindeki etkileriyle baş etmeye ya da bunları tersine çevirmeye çalışır.[22]

22 9. Bölüm'de, ayrılmayı ve bunu örneklemek için kullandığım biraz daha ayrıntılı olan şekilleri açıklayacağım. Burada, ayrılmanın üstesinden gelmek için (genelde erkek olan) obsesiflerde ve (genelde kadın olan) histeriklerde bulunan farklı yaklaşımlar için sosyo-psikolojik (ya da psikolojikleştirilmiş) bir açıklama yapmak istiyorum.

Çok şematik olarak söyleyecek olursak, annelerin bir bölümünün erkek çocuklarına doğumdan itibaren çok daha cömert ve cansiperane olma eğilimi vardır. Anneleri onlara *oğlanların bir şeyleri eksik olan kişiler olduğu* –beslenme ve sıcaklık- ve bunu kendilerinin sağlayabileceği hissini verirler. Sonuç olarak, oğlanlar daha sonra, anneyle ilişkili bir nesne (meme, yumuşak içten bir ses, hassas bir bakış, vb.) ile kendilerini fantazmatik olarak tamamlayıp, Freud'un kastrasyon kompleksi olarak adlandırdığı dönem boyunca dayatılan, annelerinden ayrılmanın üstesinden gelmeye çabalarlar. Oğlan kendisini bir şeylerin eksik olduğu birisi olarak hissetmeye başladığı için, fantazide *kendisini* tamamlayabilecek bir nesne aramaya başlar.

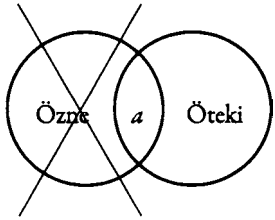
Öte yandan, kızlara gelince, anneler muhtemelen beslenme ve bakım sağlamakta daha az isteklidirler ve onlarla daha kısa dönemler geçirirler (çalışmalar annelerin erkek çocuklarını kızlara göre yüzde yetmiş oranında daha uzun emzirdiklerini göstermektedir). Anne kızına annenin bir şeyleri eksik bir kişi olduğu, kızın da bunu ona vermesi gerektiğini izlenimini verme eğilimindedir: Dolayısıyla kızların ileride anneden ayrılmanın üstesinden gelme çabaları, kendilerinin Ötekini tamamlayan bir nesne olmaları aracılığıyla gerçekleşir. Annenin (mOther) eksik bir kişi olduğunu ve kendisinin bir nesne olarak annenin kaybını gidermesine ihtiyaç duyduğunu hissetmeye başlar.

Ve eğer Oidipalizasyon vuku bulursa ve bulduğu zaman, anneyi Öteki olarak tamamlama stratejisi eril Ötekine, genellikle babaya aktarılır, ama ben bunun ilk olarak baba figürüyle değil, *maternal Öteki*yle ilişki içinde vücut bulduğunu öne sürmek istiyorum. (Kadınların erkek partnerleriyle ilişkilerinde en azından kısmen anneleriyle olan ilişkileri yeniden ürettikleri geniş ölçüde kabul edilen klinik bir fenomendir. Bu bölümün sonunda detaylı biçimde tartışılan histeri vakasında, bu stratejinin hem anne hem de baba figürleriyle ilişkide işe yaradığını göreceğiz.)

Annenin ilgisi için kızlarından çok oğullarını daha büyük rakipler olarak görmeye eğilimli olduklarından ve bu yüzden kızlardan ziyade erkek çocukları annelerden ayırmakta daha açıkgözlü olduklarından, açıkçası babalar da burada bir rol oynar. Gerçekten de, babalar kızlarının bir teselli, bir avuntu kaynağı olmasından ve anneye keyif vermelerinden ötürü, annenin kızlarıyla ilişkisi sayesinde kocasıyla ilişkisindeki yetersizlikleri telafi ettiğini hissetmekten genelde memnundurlar.

Bu durumda ortaya çıkan ayrılmanın üstesinden gelmekteki farklı yaklaşımlar, kadınların ve erkeklerin nasıl olmaları ve nasıl davranmaları gerektiği hakkındaki öğrenilmiş cinsiyet rolleri ve toplumsal kavramlarla örtüşebilir de örtüşmeyebilir de. Genellikle Öteki ile kökensel ilişkinin tesis edilmesinde saptanan bu yaklaşımlar, sahip olmak istediği ilişki türlerine dair kendi nosyonu ne olursa olsun, kişinin diğer kişilerle belirli türdeki ilişkilerinin tekrar tekrar oluşturulması olgusunda da bulunur; yani, evde, okulda ve medyada özerk kalmanın önemi, "karşılıklı bağımlılık"tan kaçınmak, ve benzerleri gibi hususlar kafalara nakşedilen hedefler olsa da, farkında olmadan bu tür ilişkiler kurulur ve yeniden kurulur.

Açıkçası, bazı babalar, oğulları annelerinin doyurulmamış isteklerini tatmin ettiklerinde daha mutlu olurlar, halbuki başkaları açıkgözlü bir şekilde anne ve kızları ayrı tutarlar; ve bazı anneler de kızlarına ihtiyacı olan kişiler oldukları ve bunu annelerinin sağlayabileceği hissini verirler, buna

Şekil 8.3

Yukarıda hızlı biçimde kabataslak çizilen bu kavramları örnekleyeceğim, ama öncelikle histeriğin temel fantazisinin Lacan'ın genel formülü ($\$ \lozenge a$) kullanılarak uygun biçimde formüle *edilemeyeceğini* belirtmeliyiz. $\lozenge$ işaretinin solundaki boşlukta, tabiri caizse "özne boşluğu," öznenin konumunun gösterildiği ya da öznenin konumlandığı yerde bir nesneyle (nesne *a* ile) özdeşleşmiş olan histerik ortaya çıkar. Ve onun temel fantazisinde kendisini ilişkilendirdiği, $\lozenge$ işaretinin sağındaki boşlukta gösterilen, nesne obsesyonda olduğu gibi kayıp nesne değildir, eksik bir şey olarak Öteki-dir, ki Lacan bunu A ile (Öteki anlamına gelen Fransızcası *Autre*'un A'sı) ve ondaki bölünmeyi ya da eksikliği tanımlamak için, üzeri çizili olarak gösterir: $\not{A}$. Dolayısıyla histeriğin nesnesi ya da "partneri" ne imgesel bir öteki, yani kendisi gibi kabul ettiği bir kişidir, ne de onun arzusunun nedeni olarak hizmet eden gerçek bir nesnedir (örneğin, ses ya da bakış). Aksine, simgesel bir Öteki ya da efendidir: Kadın olsun erkek olsun, bilgi ve/veya güçle dolu olan birisidir. Bu nedenle histeriğin temel fantazisi şu şekilde yeniden yazılabilir: $a \lozenge \not{A}$.[23]

Bu formüller uzun uzadıya yorumlanabilirdi. Ancak bu formüller okuyucu için yavaş yavaş anlam kazanacaktır. Başlangıçtan itibaren akılda tutulacak en önemli nokta, eğer Lacan'ın isabetli (bununla birlikte karmaşık) kavramlarını, özne, nesne

karşın diğerleri de oğullarına annelerinin kocalarından sağlayamadığı doyumları sağlamak zorunda oldukları hissini verirler. Ama psikolojikleştirilmiş bir açıklama vererek, burada ilgimi çağdaş Batı toplumlarındaki "istatistiki genellemeler" diyebileceğimiz şeyle sınırlıyorum.

Niçin pek çok baba ve anne kendi erkek ve kız çocuklarına bu kadar farklı davranır? Erkek çocuğa ailenin adını nesilden nesile aktarması (bu özellikle eski zamanlarda geçerliydi, gerçi bugün de hâlâ belli bir ölçüde geçerlidir) olgusundan ve ekonomik üretimde belirli bir rol oynamasından dolayı daha fazla önem atfedilmesinde olduğu gibi, bunda da evebeynlerin Oidipal rekabetleri ve kıskançlıkları önemli bir rol oynar. Bütün bunlar, "cinsiyet farklılığı"na ya da (belki de tam olarak) tipik cinsiyet rollerine ve ayrılmanın üstesinden gelmekte farklı yaklaşımlara öncülük ederek, erkek ve kız çocuklara yönelik çelişen yaklaşımların ortaya çıkmasına yol açar.

23 Lacan'ın XVII. ve XX. seminerlerde geliştirdiği histerik söylem formülasyonu bu formülün değiştirilmesine rehberlik edebilir. Bkz., Fink, *The Lacanian Subject*, 9. Bölüm; ve devamı.

ve Ötekiyi kullanacak olursak, *histeri ve obsesyon Ötekiyle ve nesneyle ilişkileri karşıtlık ifade eden, radikal olarak farklı özne konumları olarak tanımlanabilir.*

Obsesyon ve histeri için vermiş olduğum formüllerin (ya da Lacan'ın onlara verdiği adla "mathemler"in),[24] Lacan'ın çalışmasının farklı anlarında verdikleriyle tam anlamıyla aynı olmadıklarını belirtelim. Lacan 1960 ve 1961'de[25] sunduğu bu

24 Tıpkı fonemin (sesbirim) konuşmanın ve semantemin (kökanlam) anlamın en temel yapıtaşı olması gibi, "mathem"de, Lacan tarafından, ruhsal yapının en temel birimi olarak kabul edilir.

25 Lacan, histeri ve obsesyon mathemlerinin farklı versiyonlarını sunar. 1960'daki bir metinde, (- φ), "kastrasyonun imgesel işlevi," nevrozda üzeri çizili öznenin altına yerleştirilmiştir:

$$\frac{\$}{(-\varphi)} \lozenge a$$

Aynı metinde, (- φ)'nin her bir terimin altına yerleştirilebileceğini ileri sürer ve hatta *a*'nın altına yerleştirildiği zaman temel fantazinin nevrotik olmadığını iddia ediyormuş gibi görünür (burada, Platon'un *Symposium*'unda Alcibiades'in Socrates'e duyduğu arzuya gönderme yapmaktadır). Bkz., *Écrits*, 825-826 / 322-323.

1961'de (VII. Seminer, 289 ve 295), Lacan biraz daha farklı bir formül sunar. Histeri aşağıdaki gibi yazılır:

$$\frac{a}{(-\varphi)} \lozenge A$$

çünkü histerik kendini Öteki ile ilişki içindeki nesnenin yerine koyar. Obsesyon ise şöyle yazılır:

$$A \lozenge \varphi\ (a, a', a'', a''', \ldots)$$

Lacan burada "kastrasyonun imgesel işlevini," obsesifin arzusundaki bütün nesnelerin (*a, a', a'', a'''*, ...) eşdeğerine çevirmeyi önerir; kastrasyon burada, *x* değişkeninin yerine konduklarında farklı nesneler aynı fonksiyona tabi tutuldukları *f(x)* gibi matematiksel fonksiyona yakın bir fonksiyon gibi görünür, Burada obsesif özne [üzeri çizili] *A* diye yazılır, çünkü o "asla kendini tanımlıyormuş gibi olduğu yerde değildir"; örneğin, şöyle demektedir, "Ben bir memurum, ama bu benim sadece gün içinde yaptığım iş; aslında bir oyun yazarıyım." Bu yüzden tanımladığı ya da belirttiği her neyse, asla gerçekten *o* değildir; daima başka bir şeydir.

Lacan'ın, histeri ve obsesyon için, başka bir bağlamda farklı "Φ işlevleri" sunduğunu unutmamalıyız: "Öznenin fallusunu feda ettiği kayıp gösterenin Φ işlevi, eril arzunun "Φ (*a*), kadınların arzusunun *A* (φ) formudur..." (*Écrits*, 683). VI. Seminer'de (17 Haziran 1959), Lacan bütün nevrozlar için daha eski bir formül sunar; nevrotiklerin kendi arzuları pahasına kendilerini Ötekinin bütün taleplerini tatmin etmeyi denemeye adadıklarını söyler: $\$ \lozenge a$, $\Phi \lozenge i(a)$'ya dönüşür, bu sonuncusu arzu nesnesinin varlığında "üzeri çizili fallusu" tanımlar. Buradaki nesne imgesel öteki ya da benliğin imgesi haline gelir. Hiç kuşku yok ki bu formülasyon *Écrits*'de bulunan, $\$ \lozenge$ D'nin bir habercisidir; Lacan burada nevrotiğin "Ötekinin talebini Ötekinin eksiğiyle karıştırdığını, Ötekinin talebini nevrotiğin fantazisindeki nesnenin işlevi olarak aldığını" söyler (*Écrits*, 823/321).

Elbette bu erken dönem formüller üzerine bir hayli şey söylenebilir; ama bana Lacan'ın geç dönem nosyonu olan "fallik işlev", XVIII. Seminer'den XXI.'ye kadar Φx olarak sunulan simgesel işlev nosyonunu hükümsüz kılıyormuş gibi göründüğünden Lacan'ın "kastrasyonun imgesel işlevi" kavramını bu kitapta göstermemeye karar verdim. Bkz., Fink, *The Lacanian Subject*, 8. Bölüm.

formüllerin yerine 1970'lerde bir ölçüde başka formülleri geçirmiş gibi görünmektedir. Benim buradaki amacım Lacan'ın çalışmasının tarihsel gelişiminin bir dökümünden ziyade klinisyenler için çok değerli bulduğum şeylerin bir özetini sunmaktır; bu sebeple Lacan'ın mathemleri üzerine olası pek çok mümkün yorum düzeyini dışarıda bırakıyorum. Mathemler ilgi çekici olmadığı için değil, benim sunumumda daha az ağırlığa sahip oldukları için yapıyorum bunu.[26]

Burada mevzubahis olan yapıların (her ne kadar bazen inanılmaz derecede görünür olsalar da) muhtemelen sıradan gözlem temelinde saptanabilecek ya da analizin hemen başlarında anlaşılabilecek türden yüzeysel "örüntüler" olmadıkları da belirtilmelidir. Deneyimli bir klinisyen çok kısa bir süre sonra bir yapıyı açığa vuran göstergeleri görebilir, ama genelde güvenilir bir tanıya ulaşmak için çok sayıda seans gereklidir.

Düşüncede Var Olmaya (Obsesyon) Karşın Nedende Var Olmak (Histeri)

Lacan nevrozlardaki temel soruyu bir varlık sorusu olarak görür: "Ben neyim?" 5. Bölüm'de işaret edildiği üzere, bu soru her şeyden önce çocuğun ebeveyninin (Ötekinin) arzusunu araştırmasını yansıtmaktadır: "Bana niçin sahip oldular?" "Benden ne istiyorlar?" Bu sorular çocuğun ebeveynlerinin arzusunda sahip olduğu yerle ilişkilidir. Çocuk büyürken bu soruları doğrudan anne babasına yönelttiğinde aldığı cevaplar nadiren ikna edicidir ("Annecik ve Babacık birbirlerini çok seviyorlardı ve sonra sen ortaya çıktın..."), çocuk da anne babasının söylemindeki ve fiiliyatındaki tutarsızlıklar üzerinden kendi varoluşunun nedenine ve niçinine kafa yormaya devam eder. Bu cevap temel fantazide sağlanır.

Obsesif ve histerik, varlık sorusuyla değişik şekillerde ilgilenmeye başlar, nitekim bu soru histeri ve obsesyonda farklı biçimde düzenlenmiştir. Histeriğin varlığa ilişkin ilk sorusu "Bir kadın mıyım yoksa bir erkek miyim?" olmasına karşın, obsesifin sorusu "Ölü müyüm yoksa hayatta mıyım?"dır. Obsesif sadece bilinçli olarak düşündüğünde var olduğuna ikna olur.[27] Bir fantazinin ya da derin düşüncelerin içine

---

Bununla birlikte, Lacan'ın sonraki çalışmalarında φ'nin, nesne *a*'da "somutlaşan" kayıp (veya eksi) bir *jouissance* anlamına geldiği unutulmamalıdır. Bkz., örneğin, *Scilicet* 1 (1968): 23.

26 Lacan'ın erken dönem mathemleriyle ilgilenen okurlar, onun "Subversion of the Subject and Dialectic of Desire"ını gözden geçirmelidir; ve VII. Seminer, *Transference,* XV-XVIII. bölümleri. Ayrıca, *Hystérie et Obsession* (Paris: Navarin, 1986) adlı çok faydalı kolektif çalışmada, *Ecole de la Cause Freudienne* üyelerince yapılan pek çok farklı yoruma da bakınız.

27 Descartes'ın formülasyonu obsesife çok güzel uymaktadır: "Düşünüyorum, öyleyse varım." Bu alışılmadık çeviriler, Descartes'ın *Philosophical Writings*'inin en son İngilizce çevirisinde (Cambridge:

dalması veya düşünmeyi tamamıyla bırakması halinde (örneğin orgazm sırasında), var olmaya dair bütün inancını kaybeder. Onun var olma ya da var olmaya devam etme çabası bazı düşüncelerinin ve arzularının farkında olmayan bölünmüş bir özneyi değil, bilinçli, düşünen bir özneyi, yani benliği içerir. Kendi kaderinin efendisinin yine kendisi olduğuna inanır.

Bilinçli bir düşünür olarak obsesif, bilinçdışını, içimizdeki yabancı söylemi, ana dilimizdeki belirsizliklerden ve kelimelerin çoğul anlamlarından istifade eden, bilinçli olarak söylemek istediğimizin zıttını bize söyleten ve bilinçli olarak yapmaya niyetlendiğimizin tersini bize yaptıran, kontrol etmediğimiz ve edemeyeceğimiz bir söylemi, kasten reddeder.[28] Obsesif ağzını bu yabancı sesle paylaşma fikrine katlanamaz ve onu zaptetmek ya da en azından işitme menzilinin dışına çıkarmak için elinden geleni yapar. Bütün kanıtlar tersini göstermesine rağmen, sanki o yokmuş gibi davranır. Bir sınıfta, dil sürçmelerinin anlamı olmadığını, bütün düşüncelerinin farkında olduğunu ve onların farkında olmak için başka birinin yardımına gereksinim duymadığını ileri sürerek, bilinçdışı fikrini kabul etmeyi herkesten önce reddeden bir öğrenci obsesiftir. Eğer onun fikri değişmeye başladıysa, bunu gönülsüzce ve sadece psikanalitik *teori* düzeyinde hâlâ bir umut gördüğü zaman yapar.

Dolayısıyla obsesif kendisini tamamlanmış bir özne olarak görür (üzeri çizili olmayan bir S harfi ile gösterilir), söylediği şeylerden ya da istediklerinden çoğunlukla emin olmayan bir kişi olarak görmez; başka bir deyişle, eksiği olan bir kişi olarak görmez. Kendini Ötekine bağımlı olarak görmeyi şiddetle reddeder, hiç kimseye bağımlı olmayan bir arzu nedeniyle fantazmatik bir ilişkiyi sürdürmeye çalışır; bu yüzden başka bir kişinin dahil olmadığı mastürbasyonu yeğler. Obsesif kendi kendini tamamlar. Bu anlamda, onun fantazisini ($S \lozenge a$) şeklinde yeniden yazarak öznenin üzerindeki çizgiyi bile kaldırabiliriz. Dolayısıyla, eğer başkalarıyla cinsel ilişkide bulunursa, onları nesne *a*'nın olumsal "taşıyıcılar"ına ya da "aracılar"ına eşitlemeyi yeğler: Her partnerin yeri bir başkasıyla doldurulabilir ya da yerine bir başkası geçebilir.[29] Herhangi gerçek bir partneri yok saymaya sürüklenir, partnerinin onun cinsel uyarılmasının yegane nedeni haline gelmediğinden emin olmak ister. Buna karşın,

---

Cambridge University Press, 1986) bulunabilir. Obsesif, düşünmenin yerine saymayı, örneğin kendi zaferlerini sayma, para sayma, kalp atışlarını sayma, vb. geçirebilir.

28 Lacan'ın dediği üzere, "Bilinçdışı Ötekinin söylemidir" (*Écrits*, 312): Bu, bizim iletmek istediğimiz mesaj değildir, bir mikktar Öteki bir mesajdır, içimizden konuşan yabancı bir sestir. Bkz., Fink, *The Lacanian Subject*, 1. Bölüm. Ötekini tanımayı reddetmekte obsesifin kullandığı başka bir yol Ötekini feshetmektir.

29 Bu Lacan'ın 1961'deki obsesyon mathemiyle bağlanmaktadır: $\mathcal{K} \lozenge \varphi\ (a, a', a'', a''', \ldots)$.

sıklıkla bu partner onun zihninde bir anne figürüne, anne sevgisinin sağlayıcısına ve evladın kendini adamasına uygun bir nesneye dönüşmüştür. Bu Freud'un "aşk alanındaki bir itibar kaybı" diye adlandırdığı şeyle ilişkilidir (SE XI, 179ff.). Burası tam da obsesifin iki tür kadın yarattığı yerdir: Meryem Ana ve fahişe, sevilebilecek ve hayran olunabilecek bir anne figürüne karşı nesne *a*'yı cisimleştiren, annesel bir sevgi nesnesine dönüştürülemez olan heyecan verici kadın.[30]

Öte yandan histerik ise, sonradan ona hükmetmek için kendisini Ötekinin arzusunun nesnesi biçimine sokarak, partnerin ya da Ötekinin önemini belirtir. Bu Öteki, histeriğin fantazisindeki arzulayan öznedir, genellikle histeriğin uygun gördüğü zamanda ve şekilde arzulayan bir partnerdir (aşık ya da eş). Histerik böylece olayları Ötekinin arzusunun tatmin edilmemiş olarak kaldığından, kendisine nesne olarak daimi bir rol düştüğünden emin olacak şekilde organize eder. Öteki burada arzulayan özne olarak bir kukladan ibarettir: Histeriğin kendi rolünü arzulanan özne, arzunun eksiği olarak sürdürebilmesi için, arzulayan Öteki histerik tarafından tatmin edilmemiş halde bırakılır. "Tatmin edilmemiş bir arzu için arzu"nun histeriğin çok iyi bilinen bir özelliği olduğunu göreceğiz; Lacan, histeriğin duruşunu tanımlarken, histerinin *tatmin edilmemiş bir arzu* ile nitelendiğini söyleyerek, çok daha ileri gitmektedir (VIII. Seminer, 425).

Tatmin Edilmemiş Arzuya (Histeri) Karşı İmkansız Arzu (Obsesyon)

[Arzunun] düğüm noktası esas olarak imkânsızlıkların içinde bulunur.[31]
Lacan, *Écrits*, 852

Obsesif histerikle keskin bir karşıtlık içinde, *imkansız bir arzu* ile nitelenir (VIII. Seminer, 425). Bu durumu çok güzel ortaya koyan bir örneği Colette Soler'den alabiliriz.[32] Obsesif bir adam, epey çekici bulduğu bir kadınla buluşur, kadını baştan çıkarır ve onunla düzenli olarak ilişkiye girer. Onda kendisinin arzulamasına yol açan nesneyi görür. Ama onunla seks yapacağı zaman, başka bir kadından tam o anda kendisini aramasını isteyerek plan yapmaktan kendisini alıkoyamaz. Sadece telefonun çalmasına

30 Lacan'ın VI. Seminer'de vurguladığı gibi, "Her şeye rağmen şurası çok açık ki, bizim deneyimimizde aşk ve arzu iki farklı şey ve dobra dobra konuşmak zorundayız, birine çok aşık olduğumuzu itiraf ettiğimizde hâlâ bir başkasını arzuluyoruz." (17 Haziran 1959).

31 İngilizce bir çevirisi için, bkz. Lacan, "On Freud's '*Trieb*' and the Psychoanalyst's Desire," çev. Bruce Fink, *Reading Seminars I and II*, 417.

32 Bkz. Soler, "Hysteria and Obsession."

izin vermekle ya da telefonu cevaplamak üzere sevişmeyi kesmekle kalmaz. Ayrıca, sevgilisiyle seks yaptığı *sırada* telefona yanıt verir ve arayan kişiyle konuşur. Böylece partneri iptal edilmiş ya da nötralize edilmiş olur ve kendisini herhangi bir surette ona ya da onun arzusuna bağımlı biri olarak telakki etmez.[33] Orgazm genellikle, en azından geçici biçimde, düşüncelerin durmasına, düşünmeye kısa bir ara verilmesine yol açar;[34] ancak obsesif, telefonda öteki kadınla konuşmaya devam ettiği için, bilinçli öznenin, hatta her saniye düşünen öznenin ortadan kaybolmasına asla izin vermez.

Çok az sayıda obsesif düşüncenin sürekliliğini bu uç noktaya kadar taşır, ama obsesyonda Ötekini (burada obsesif için Öteki olarak bir kadın) iptal etmek ya da olumsuzlamak her yerde hazır ve nazırdır. Ayrıca, birazdan bir obsesyon vakasının tartışmasında göreceğimiz üzere, ilişkisi üzerine bilinçli inanışlarındansa, obsesifin bir kadına yönelik somut davranışlarında bunu görmek genelde çok daha kolaydır. Seks yaptığı esnada, erkek obsesif başka biriyle birlikte olduğu fantazisini kurmaya meyillidir, bu sayede birlikte olduğu kişinin önemini olumsuzlar.[35] *Obsesyonda arzu imkansızdır*, çünkü obsesif arzusunu gerçekleştirmeye daha yakın olduğunda (diyelim ki biriyle seks yaparken), Öteki ona üstün gelmeye, onu özne olarak gölgelemeye başlar. Ötekinin mevcudiyeti obsesifi, Lacan'ın deyimiyle, "aphanisis" ile, özne olarak sönümlenmesi ya da ortadan kaybolmasıyla tehdit eder.[36] Doğrudan ve tamamıyla elde edilemez bir kişiye aşık olarak ya da alternatif biçimde, potansiyel aşıklar

---

33 Lacan'ın Öteki cinsiyet (erkekler ve kadınlar için, radikal olarak Öteki ya da farklı, asimile edilemez cinsiyet; yani Kadın; Lacan'a göre, var olmayan kişi) diye adlandırdığının ne olduğuna bir örnek olarak, kadının iptal edilmesi ya da feshedilmesi sebebiyle Öteki cinsiyetle karşılaşma diye bir şeyin vuku bulmaması verilebilir. Lacan, eril iktidarsızlığı tartıştığı VI. Seminer'de, bir erkeğin sıklıkla "bundan böyle arzusunu tatmin edecek kişiye, yani Ötekine bağımlı olacakmışçasına ... arzusunun tatmininden korktuğunu" söyler (17 Aralık 1958).

34 Aristoteles'in dediği gibi, "Haz düşünceye bir ayak bağıdır ve haz arttıkça, kişi de bundan, örneğin cinsel hazdan zevk alır; çünkü bunun içine çekilmişken kimse başka bir şeyi düşünemez" (*Nicomachean Ethics*, 1152b16-18). Açıkçası Aristoteles bu bahiste su katılmadık bir obsesifle hiç tanışmamış!

35 *Shape* dergisinin yakın tarihli bir sayısında (14. Cilt, no. 6, Şubat 1995), pek çok erkekle röportaj yapılmış, görüşmeye katılan erkeklerin neredeyse hepsi bir kadınla seks yaparken başka bir kadını hayal ettiklerini söylemişler.

36 Bkz. XI. Seminer, XVI-XVII. bölümler. Lacan, "aphanisis" terimini Ernest Jones'tan ödünç alır, ama Jones'un kullandığı şekilde kullanmaz. Lacan, aphanisis ve obsesyon arasında ve aphanisisin işe yaramaması ("aphanisis işlevi"nin) ve histeri arasında bir bağlantı olduğunu öne sürer. Histerideki temel fantazi, kadının kendi arzusunun efendisi olarak düşünülerek bilinçli olarak özneye vurgu yapmadığından, yani histeriğin isteği düşünen bir şey (*res cogitans*) ya da bir makine olmak değil, arzulanan bir nesne olmaktır; aphanisis söz konusu değildir ve semptomlar zihinde değil, genelde bedende görülür. Obsesif yok olup gitme eğiliminden kaygı duyar; histeriğin yok olup gitmekle işi yoktur, onun meselesi kendisini nesne olarak inşa etmektir. Öteki olarak dil, histerik tarafından

için muhtemelen kimsenin erişemeyeceği standartlar ortaya sürerek bu mevcudiyetten kaçınmak, çok tipik bir obsesif stratejidir.

Histeriğin fantazisinde arzulayan Ötekidir (A); genelde histeriğin partneri (örneğin, heteroseksüel çiftlerin durumunda kocası veya erkek arkadaşı). Bu nedenle, ilk bakışta, histeriğin kendisi herhangi bir arzu konumunu işgal etmiyormuş ve sadece bir adamın arzusunun nesnesiymiş gibi görünür. Nitekim bazı feministler psikanalizin, geniş anlamda toplumda olduğu gibi, arzulayan özneler olarak kadınlara yer vermediğini iddia ederler, onların nesneleştirildiklerini öne sürerler. Ancak *Lacan tanım yapar, reçete sunmaz*: Onun ilk iddiası, klinik deneyimin bize histeriklerin nesneler olarak belirli bir duruşu *benimsediklerini* öğrettiğidir. Bunun büyük ölçüde kadınların toplumsal konumu nedeniyle böyle olduğu tartışması bir yana, Lacan'ın amacı bunu ne mahkum etmek ne de onaylamaktır; onun sözünü ettiği şey, klinisyenlerin gündelik analizlerinde basitçe ne gördükleridir. Kuşkusuz Lacan, obsesyonun histeriden daha iyi bir şey olduğunu (ya da tersini!) iddia etmez. Başka bir yerde öne sürdüğüm üzere, Lacan'ın kadınların nesneyle bağı konusundaki bakış açısı, simgesel düzenin (gösterenler, dil) doğasını ve onun maddi ortamını kapsadığı için bana çok daha derin gelmektedir.[37]

Bu noktada üstünde durulması gereken şey histeriğin bir nesne olarak tutumunun hikâyenin yalnızca bir yüzünü oluşturduğudur; çünkü histerik aynı zamanda erkek partneriyle özdeşleşir ve *oymuş gibi* arzular. Başka bir deyişle, onun konumundaymış gibi, bir erkekmiş gibi arzular. Lacan, "insanın arzusu Ötekinin arzusudur" dediğinde söylediği şeylerden biri, Ötekinin arzusunu kendi arzumuz olarak kabul ettiğimizdir: Bir başkasıymış gibi arzularız. Histerik, Ötekiymiş gibi, bu durumda, erkek partneri gibi arzular.

Bunu örneklemek için, Freud'un *Rüyaların Yorumu*'nda (SE IV, 146-151) tanımladığı ve Lacan'ın "Tedavinin Yönü"nde[38] örnek olarak ele aldığı bir vakayı, kasa-

---

farklı biçimde asimile edilir ve "gösterenin öznesi" (yani, dil tarafından, konuşuyor olmamız olgusu tarafından işaret edilen özne) yok olup gitmekle tehdit edilmez.

Histeriğin, herkesten daha çok arzulamaya devam etmeyi istemesi gibi, obsesifin de imkansız bir arzunun peşinde koştuğunu unutmamalıyız. Gerçekten de, bu salt arzunun doğası gibi görünmektedir: kendini yeniden üretmek.

37 Bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 8. Bölüm.

38 Lacan'ın buradaki yorumu, Paris'teki önde gelen pek çok Lacancı tarafından değerlendirilmiştir. Jacques-Alain Miller, *Ecole de la Cause Freudienne*'de 1988-1989'da verdiği "DEA Seminerleri" boyunca pek çok oturumu bu konuya ayırmıştır. İngilizce okurlar Colette Soler'de de aydınlatıcı tartışmalar bulabilirler, "History and Hysteria: The Witty Butcher's Wife," *Newsletter of the Freudian Field* 6 (1992); ve aynı yazarın "Hysteria and Obsession"ında.

bın karısı vakasını ele alalım. (Freud'un belki de sadece "kasabın karısı" şeklinde ifade ederek tanımladığı) hastası, kocası kendisine çok aşık olmasına ve ilişkilerinden her açıdan epey memnun görünmesine rağmen, kocasının pek de kendi tipi olmayan bir kadınla (bu kadın çok zayıftır, kocası da genelde karısı gibi toplu kadınlara ilgi duyar) biraz olsun ilgilendiğini fark eder. Freud'a anlattığı bir rüyasında (Freud'un her rüyanın bir isteğin doyurulması olduğu yönündeki teorisini çürütmek amacıyla anlatılan bir "karşı-istek" rüyası), kendisini kocasının arzuladığı zayıf kadınla özdeşleştiriyor, tam anlamıyla kendini onun yerine koyuyordu. Başka bir ifadeyle, kocasında önceden beklemediği bir arzu fark eder ve (özdeşleşme yoluyla) onun nesnesi haline gelmeye çalışır. Bu ona bir var olma hissi, bir şey olma hissi, yani Ötekinde eksik olan nesne hissi, Ötekini tamamlamak için gerekli nesne olma hissi verir.

Ancak başka bir öğe daha var: Kocasıyla özdeşleşme yoluyla, kendisi kadın arkadaşını arzular. "İnsanın arzusu Ötekinin arzusu" olduğu için, onun arzusu erkeğinkiyle benzer hale gelir: Tıpkı erkek gibi arzular ve erkekle aynı şeyi arzular. Erkeğin arzusu kadının arzusunun gideceği yola işaret eder. Histeri tartışmalarında sıklıkla gönderme yapılan, "öteki kadın" Öteki tarafından arzu edilen bir kadındır: Bu, histeriğin yarattığı ya da geliştirdiği, her şeyin erkeğin etrafında döndüğü karmaşık bir "aşk üçgeni"dir (bkz. Şekil 8.4). Arzulayan özne olarak histeriğin konumu Ötekinin arzusuna bağımlıdır; başka bir deyişle, bir erkek vasıtasıyla çizilen dolambaçlı bir yolu içerir.[39] O, bu noktada bir erkek gibi arzular.

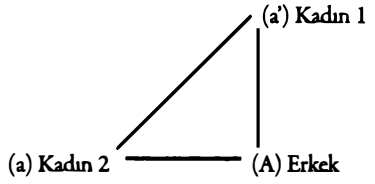
Lacan histeriyi "L'hystérique fait l'homme" ("Erkeği yapan/oluşturan histeriktir."] (XX. Seminer, 79) formülasyonu ile niteler, ki bu ikisi de tasarlanmış olan iki şekilde anlaşılabilir: Histerik erkeği oluşturur ve histerik erkeğin rolünü oynar. Erkeğin arzusunu/eksiğini ortaya çıkararak erkeği olduğu şey yapar; aynı zamanda erkeğin yerini gaspeder ya da onun için onun rolünü oynar.[40]

---

39 Onun arzulayan olarak pozisyonunu sürdürmekte arzunun gösterenine bel bağladığını söyleyebiliriz. Lacan'ın dediği gibi, "Dora, Bay K.'yı bir aracı olarak kullanarak arzular, buna karşın onu değil, Bayan K.'yı sever." (VIII. Seminer, 425). XX. Seminer'de (73) yer alan aşağıdaki "cinsiyetlenme formülleri"nde, Lacan ~~Kadın~~'dan (Fransızca versiyonda ~~La~~'dan) Φ'ye, fallusa, giden bir ok çizer: Bir kadının arzusu fallusu, eril bir belirteci veya türlerin sembolünü *passer par* ("geçip gitmek," "arayıp taramak" ya da "yoluyla manevra yapmak") etmek zorundadır. Kadın'dan S(Ⱥ)'ya giden diğer ok arzuyla değil *jouissance*'la ilgilidir: Öteki *jouissance*'la.

Tabii ki, histerik üçgen eşcinsel çiftlerde de oluşur. Örneğin, lezbiyen histerik, partnerinde (Öteki olarak) başka bir kadın için bir arzuyu bulmaya çalışabilir ve onun gibi arzulamaya başlayabilir.

40 Çoğu vakada (gerçi kasabın karısı vakasında yok), eğer histerik bir erkeğin rolünü oynamaya sürükleniyorsa, bu kesinlikle mevzubahis erkek, genellikle baba, "kendi rolünü" oynayamadığı içindir. Örneğin, bir ailede baba, anneyi kızından ayırmayı, sınırları ilan etmeyi ve güçlendirmeyi

Şekil 8.4

Kasabın karısı vakasında, onun *hem* kocasının arzusunun muammalı nesnesi olarak kendi kadın arkadaşıyla *hem de* kocasının kadın arkadaşına yönelik arzusu düzeyinde kocasıyla özdeşleştiğini gördük. Burada histeriğin, "Bir erkek miyim yoksa bir kadın mı?", sorusunun uygunluğunu görüyoruz. Histerik her iki konumla da özdeşleşerek, arzunun muammalı nesnesiyle ve kocasının belirgin memnuniyeti açısından muammalı görünen arzululuk ile, kendi cinselliğini nasıl konumlandırmaktadır?

---

reddediyorsa kızın kendisine, günlüğünü ve diğer kişisel işlerini annenin kontrol edemediği belirli bir alan edinme hakkı vardır, genellikle kızlar yapabildikleri kadar, kendi kendilerine sınır koymaya çalışırlar. Bir zamanlar süpervizyon verdiğim bir vakada, babası yan odada TV izlerken annesi tarafından hemen her şey için sözel olarak suistimal edilen bir kız, kendi deyimiyle "patlamayı" öğrenmişti, aşırı derecede şiddetli bir şekilde bağırınca annesi sonunda çenesini kapatıyordu. Bu kızın yapmak isteyeceği bir şey değildi, onu korumak için babasının bu işi yapması gerektiğini hissediyordu; ama baba müdahale etmeyi reddediyordu. Tam da burada histeriğin *faut d'un vrai* bir adamın rolünü oynadığını görüyoruz; çünkü ortada gerçek bir adam yok, bir babanın uygulaması beklenen belirli bir toplumsal anlayışı uygulayabilecek bir adam yok.

Yukarıda alıntılanan örnekte, kızın annesine tepki gösterme şeklini tanımlarken "patlama" terimini seçmesinde, anne-kız ilişkisinin erotikleştirilmesinin (şüphesiz, bu annenin bizzat kendisinin kıza bağırarak "her şeyi körüklemesi" olgusundan da dolayıdır; başka bir deyişle anne kızı topa tuttuğunda kendisi de aşırı hiddetli, tutkulu ve uyarılmıştır) bir imasını da görürüz. Ve annenin kızına davranışının "sapkın" doğasını görürüz, sanki anneye ne zaman duracağını kızının anlatması gerekiyormuş gibi, kızı son noktaya kadar itekleyerek, ona annenin ötesine gidemeyeceği yasayı, sınırı ya da çeperi söyletir (Aşağıdaki 9. Bölüm'de yer alan sapkınlıkta yasanın telaffuzunun önemine bkz.). Büyük olasılıkla histerik olan anne, (bazı psikanalistlerin öne sürdüğü talihsiz formülasyonlara göre) kendisi sınır arayışında olan bir çocuğa benzer şekilde tanımlanabilir. Ama eğer histerikler "çocuksu" olarak algılanacaklarsa, bu "gelişimsel bir mesele"den başka bir şey değildir; daha doğrusu, çocukluk boyunca sorun tam olarak ortaya çıkar, çünkü yasa ev halkı tarafından çok nadiren açıkça ve kesin bir şekilde telaffuz edilmiştir. Ayrılma ihtiyacı bakımından histeri ve sapkınlık arasında genelde belirli bir benzerlik vardır (özellikle bkz., 9. Bölüm'ün sonu).

Başka bazı vakalarda, histerik "erkeği yapar/oluşturur" (*fait l'homme*); yani kadın, hayatındaki erkeği "gerçek bir adam" kılar ya da "doğru şeyleri yapan," asil ve adil biçimde hareket eden hakiki bir baba figürü kılar. Erkek bunu kendiliğinden yapmaz, ancak kadın erkeğin bunu yapması için çok sıkı çalışır.

Obsesifin kendi cinselliğini merak etmediğini söylemiyorum. Zaten Freud da *Psikanalize Giriş Dersleri*'nde (SE XVI, 307) her nevrotiğin eşcinsel eğilimlere sahip olduğunu, *Ego ve İd*'de (SE XIX, 3. Bölüm) ise çocukların belirli açılardan daima hem eril hem de dişil ebeveyniyle özdeşleştiğini (tabii her ikisi de mevcut olduğu zaman) anlatır. Başka bir deyişle, "Bir erkek miyim yoksa bir kadın mı?" sorusu bütün nevrotikler için geçerlidir. Ancak bu, histerikler için daha şiddetli ve elle tutulur bir sorudur, aynen "Ölü müyüm hayatta mıyım?" sorusunun obsesif birisi için daha baskı yapıcı veya işgal edici bir soru olması gibi.

Bir süreliğine kasabın karısı vakasına geri dönelim. Freud'un tartışmasından, onun kendisine ait tatmin edilmemiş belirli bir arzuyu koruma peşinde olduğunu biliyoruz. Nitekim Freud'a havyara bayıldığını ama kocasının onun için havyar satın almadığını ve bununla ilgili olarak ona "kızdığını" açıkça anlatır. Başka bir ifadeyle, onu istiyor olmaktan ve kendini bundan mahrum etmekten haz alır. (Kendini mahrum etmekten alınan haz histeride çok önemli bir rol oynar ve asla hafife alınmamalıdır, anorekside bunun önemli bir rolü vardır.)[41] Kasabın karısı doyurulmamış bir istek için isteğe sahip olduğunun gayet iyi farkındaydı, yani bu bilinçdışı bir istek değildi. Lacan bunu doyurulmamış bir arzu için (önbilinçli) bir arzu diye tanımlar.

Aynı zamanda, kasabın karısı kendi konumunu kocasının arzusuna göre sürdürmek amacıyla, kocasının çok fazla doyum elde etmesine izin vermeyerek onun arzusunu canlı tutmaya, ona sataşmaya ve içini gıcıklamaya mecburdur; çünkü doyum arzuyu susturur. Lacan'ın ortaya koyduğu gibi, "[Ötekini histerik için cisimleştiren kişideki] arzu yalnızca [histeriğin] bir nesne olarak sıvışması sayesinde erkeğe verdiği doyumun eksikliği vasıtasıyla sürdürülür" (*Écrits*, 824/321).[42] Kasabın karısının hayvar konusunda yaptığı manevraları bir düşünün: Kocasına, günde bir tane havyarlı sandviç yemeyi çok istediğini söyleyerek, onu gerekli havyarı satın almakla ilgili bir arzuya teşvik eder. Ama hemen ardından kocasının onun için bu kadar çok para harcamasını istemediğini söyler ("bu masrafı çok görür"). Önce kocasında bir arzu (bir verme-isteği) uyandırır ve hemen sonra kocasının bunu tatmin etmemesini talep eder! Verme-isteğini, onda özenle işlediği eksiğe dair isteği anımsatarak, bu konu hakkında her gün ona şaka yollu sataşır.

---

41 Bir hasta kendini, "Kısıtlanmaktan çok hoşnutum" diye ifade etmişti. Lacan, önemli olan şeyin anoreksiğin yememesi olmadığını, *hiçbir şey* yemesi olduğunu ileri surer. "Hiçbir şey" histerideki bir tür nesnedir, arzunun nedenidir (Lacan'ın deyimiyle "the nothing"tir; "hiç"tir). Anoreksik *hiçliği/hiçbir şeyi* yiyerek rahatlar.

42 Burada verdiğim çeviri aslında bir yorum. Fransızcası şöyle: "Le désir ne s'y maintient que de l'insatisfaction qu'on y apporte en s'y dérobant comme objet." Her halükarda, Sheridan'ın çevirisi düpedüz saçmalık.

Kasabın karısı, aslında gayet doyumlu olan kocasında kendisinin arkadaşı olan başka bir kadın için bir arzu *tespit eder*, ama eğer kendisi böyle bir şeye ihtiyaç duyduğunu hissederse, bir tane *yaratabilir de*. Histerik, kocası sadece çok fazla tatmin olmuş göründüğünden, onda başka bir şey için ya da hatta başka birisi için bir arzu kışkırtmanın bir yolunu bulur. Kasabın karısı vakasında, tabiri caizse, el altında başka bir kadın mevcuttur; ancak farklı vakalarda, histerik azimle (genelde bilinçli olarak niyetlenilmiş olmasa da) bir aşk üçgeninin içindeki *arzu döngüsü*nde yer alabilecek ya da partnerini ağına düşürecek başka bir kadın bulmaya çalışır.[43]

Nevrotiğin Ötekinin Jouissance'ına Yönelik Tutumu

Histerik bu döngüyü organize ederek, Ötekinin arzusunun efendisi, *erkeğin arzusunun nedeni* haline gelir, ama aynı zamanda erkeğin arzusunu tatmin eden kişi olmaktan kaçınmaya çabalar. *Jouissance*'ının nesnesi olmaktan kaçınmak amacıyla erkeğin arzusunu tatmin edilmemiş halde tutar. Aynı Freud gibi Lacan için de, histerik Ötekinin cinsel doyumunu tatsız bulan bir kişidir ve Ötekinin nesnesi olmaktan kaçınarak bundan kurtulmaya çalışır. Histerik, *erkeğin jouissance*'ının nedeni olmayı reddeder. Erkeğin arzusunun nedeni olmak ister, *jouissance*'ının değil.[44] Bu histeriğin bir erkekle herhangi bir cinsel aktiviteye girmeyi reddettiği anlamına gelmez (her ne kadar bu bazen gerçekleşse de); daha çok, böyle bir ilişkiye girdiğinde, yatakta adamla birlikte başka bir kadının olduğunu, kendisinin başka birisi olduğunu ya da başka bir yerde olduğunu veya adamın farklı bir erkek olduğunu hayal etmeye eğilimlidir. Zihninde erkeğin *jouissance*'ının nedeni histerik değil başka birisidir, çünkü en azından düşüncede *histerik orada değildir*.

Eğer isterseniz, şimdi bir obsesifle bir histeriği yatakta beraber hayal edelim: Obsesif, kendisi için Ötekini cisimleştiren bir kadınla yüz yüze geldiğinde, düşünen bir özne olarak yok olmayı reddeder ve başka bir kadını düşünür veya hatta seks yaparken

---

43 Bu sıklıkla onun kıskançlığını harekete geçirir, onun arzusunun hâlâ canlı olduğunu kanıtlar. Ama onun kıskandığı kimdir? Kocası mı? Öteki kadın mı? İkisi birden mi? Arzu üçgeni genelde oldukça karmaşıktır, dörtgene dönüşmeye meyillidir; bkz. Lacan'ın Dora'nın dörtgeni üzerine III. Seminer, 107'de yaptığı yorumlar.

44 Histeriğin cinselliğe yönelik tiksintisi söz konusu olduğunda, Lacan, kasabın karısının kocasını, cinsel isteklerini kendisiyle değil öteki kadınla gidersin diye, kendi kadın arkadaşına vermek isteyebileceğini önerecek kadar ileri gider. Lacan daha genel olarak şöyle yazar: "histerik ... kendisi bizzat kendisinin gizemine tapan kadını [mesela, tıpkı bu 'eşsiz' kadın arkadaşın somonu reddettiği gibi, kasabın karısı da havyarı reddeder] keyif almaktan mahrum olarak rolü zorla kadın tarafından ele geçirilen erkeğe sunar" (*Écrits*, 452).

başka bir kadınla konuşur (Ötekini kadında gördüğü ve ondan olmasını istediği nesne *a*'ya indirger).[45] Histerik, kendi arzusunu doyurulmamış halde tutmayı tercih ederek ve yatakta kendisinden farklı bazı kadınların olduğunu hayal ederek, erkek partnerinin cinsel doyumunun nedeni olmayı reddeder. Bu, Lacan'ın sıkça tekrarlanan, "Cinsel ilişki diye bir şey yoktur," iddiasının çok hoş bir örneğini ortaya koyar. Obsesif, yanındaki kadını nötralize ederek, kendi nesne *a*'sı ile ilişkilenir, histerik ise seks sırasında zihinsel olarak başka yerlerde var olarak arzusunu canlı tutar. Bu kelimenin alışıldık anlamında kesinlikle bir "ilişki" değildir![46] *Bu noktada arzu ve jouissance arasındaki ayrım son derece büyük bir önem taşır.* Kadın histeriğin arzusunu canlı tutacak bir erkeği içeren bir üçgene sıklıkla gereksinim duyduğunu ve bu döngüden cinsel doyumu dışlamayı tercih ettiğini görmüş olduk; ama bununla birlikte histerik kadınlardan (Lacan'a göre kadın, hem erkekler hem kadınlar için Öteki cinsiyettir), mastürbasyondan, yemekten, madde ya da alkol kullanımından veya diğer aktivitelerden büyük bir cinsel doyum alabilir. Histeriğin cinsel doyum ve arzuyu aynı ilişkide bulmaktaki yeteneksizliği arızi değil, *yapısal* olabilir. Analist de hastayı bu ikisinin örtüşebildiği bir noktaya getirmeyi hiçbir anlamda amaç edinmemelidir.[47]

Lacan, Amerikalı psikanalistleri analizin hastaları "normal heteroseksüel genital" doyumlara[48] doğru yönlendirebileceğine, hatta yönlendirmesi gerektiğine inandıkları ve hastanın sevgi nesnesi ile cinsel nesnesinin bir füzyonunu gerçekleştirmeye çalıştıkları için çok sık eleştirmiştir. Hastanın nevrozunu tamı tamına aynı partnerde aşkı ve cinsel uyarılmayı bulma yeteneksizliğinin oluşturduğu bir şey olarak görmelerinden dolayı onları hatalı bulmuştur. Buna karşın Lacan aşkın, arzunun ve *jouissance*'ın yapısal olarak farklı düzeylerde olduğunu belirtir ve analist tedaviyi, analizan için iyi olduğuna inandığı şey uğruna değil, analizanın daha büyük olan erosu uğruna yönlendirdiği için (VIII. Seminer, 18), sorunun analizanın aşkı, arzuyu ve cinsel uyarılmayı aynı yerde bulmaktaki yetersizliği değil, daha ziyade arzu ve cinsel uyarılma arayışından vazgeçmesi (örneğin "kusursuz aşk" gibi bir ideal uğruna) olduğunu savunur.

Nevrotikler etraflarında neyin "normal" olarak algılandığıyla genelde çok ilgilidirler, örneğin obsesif karısını içermeyen tüm fantazileri aklından çıkarma arayışında

45 Burada obsesifin partnerinin arzusunu imkansız hale getirdiğini görüyoruz. Sadece kendi arzusu imkansız değildir!

46 Lacan'ın cinsiyetler arası ilişkisizlik hususundaki iddiası üzerine bkz., Fink, *The Lacanian Subject*, 8. Bölüm. Histeriğin buradaki mottosu şöyle görünmektedir: "Şu anda başka bir yerde olmalısın."

47 Jacques-Alain Miller, aşk ve arzu(ya dönük talebin) erkeklerdense kadınlarda aynı nesneye yönelebileceğini ileri sürer ("Donc," 11 Mayıs 1994). Belki de arzu ve *jouissance*'ın aynı nesnenin üzerinde yakınsaması erkekler arasında daha sıktır.

48 Bkz., örneğin, *Écrits*'deki yorumları, 604-607/243-245.

olabilir ve bunun ardından libidosunun niye pörsüdüğünü ve öldüğünü merak eder; histerik ise kadınlarla arada sırada deneyimlediği doyumu kurban edebilir, çünkü bu onun bir erkekle olması gereken aşk ilişkisi anlayışına uymaz ve ardından yaşamının niye bu kadar boş ve kısıtlanmış göründüğünü merak eder. Analist, analizan için neyin iyi ya da neyin kötü olduğuna ilişkin önceden tesis edilmiş herhangi bir anlayışı asla benimsememelidir, ama yalın biçimde analizanın arzusunun diyalektikleşmesini yüreklendirmeli ve analizanın Ötekinin arzusundan ayrılmasını teşvik etmelidir.

Histeriğin *jouissance* hususundaki tutumuna geri dönecek olursak (histeriğin Ötekinin *jouissance*'ının nedeni olmayı reddetmesi olgusu), aynısının obsesif için de geçerli olduğunu belirtmemiz gerek. Obsesifin cinselliği temel olarak mastürbatiftir, Öteki ortadan kaldırılmaktadır; onun stratejisi, histeriğinkine benzer şekilde, bir tür "Öteki için *jouissance* yok!" olarak karakterize edilebilir. Lacan'a göre sapkın, kendisini (en azından fantazide) Ötekinin zevk aldığı nesne olmaya vakfederken, nevrotiğin mottosu "Öteki benden asla zevk alamayacak!"tır.[49] Dolayısıyla nevroz, kısmen de olsa, *jouissance* hususunda, en başta da, Ötekinin *jouissance*'i hususunda[50] bir strateji olarak anlaşılabilir. Hem histerik hem de obsesif Ötekinin *jouissance*'ının nedeni olmayı reddeder.

İronik biçimde, Lacan yine de nevrotiğin temel fantazisinin "aşkın bir işlev olarak Ötekinin *jouissance*'ını garantiye almayı üstlenmek"[51] olduğunu iddia eder. Öznenin konumu pekâla bir geri çevirme olabilir, ama temel fantazi buna rağmen "bu zinciri Yasayla [temel fantazi bir zincir veya bağlantı olarak nitelendirilebilir] üzerime geçiren" Ötekiye cevaben şekillenir, yani simgesel babaya ya da üstbenliğe cevaben. Yasaya uygun olarak arzularız: Erotize eden ve fantaziyi sağlayan şey yasaktır. Ama fantazinin kendisinde *sınır* türünden bir şeyler vardır, bu noktanın ötesi kabusa döner; bu sınır çoğumuza en haz verici olanın peşinden gider gibi göründüğü-

49 Lacan'ın kesin formülasyonunu İngilizceye[/Türkçeye] çevirmek oldukça zor: "Que l'Autre ne jouisse pas de moi!": "Öteki bana asla keyif vermez/yakamı bırakmaz!" veya "Ötekinin bana keyif vermesine/yakamı bırakmasına hiç izin vermeyin!" veya "Öteki bana asla keyif vermesin/yakamı bırakmasın!" veya "Ötekinin yakamı bırakmasına/bana keyif vermesine izin vermeyin!" Bkz., bu cümle üzerine Jacques-Alain Miller'ın, 1985-1986'da verdiği "Extimité" (yayımlanmamış) seminerindeki yorumları, 5 Şubat 1986.

50 Bu konuyla ilgili, Colette Soler'in "Hysteria and Obsession"daki görüşlerine bkz.

51 Bu alıntı inanılmaz zor bir makale olan "Subversion of the Subject and Dialectic of Desire"dan yapıldı (*Écrits*, 826): "Kastrasyon, [temel] fantaziyi hem esnek hem de eğilip bükülmez bir zincir haline getirir; bunu da bu zinciri Yasanın içinde benim üzerimden geçiren Ötekinin *jouissance*'ını garantiye almaya dair aşkın işlevi üstlenen, belirli doğal sınırların ötesine zar zor geçebilen nesne yatırımlarının sabitlenmesi vasıtasıyla gerçekleştirir."

müz, en hararetle arzuladığımız şeyin birden tamamıyla bambaşka bir şeye, mutlak olarak korkunç bir şeye dönüştüğü rüyalardan tanıdık gelir. Arzunun saflığı bir tür *müstehcen jouissance*'a doğru yön değiştirir.

Burada iş başında olan karmaşık diyalektiğe girmem olanaksız, ancak bu, Lacan'ın genellikle vicdanın içselleştirilmiş sesine indirgenen üstbenliğin sertliğinin aslında *jouissance* için bir araç olduğu yönündeki, örneğin, "Kant ile Sade"da tartışılan, teziyle ilişkilidir: Obsesifin üstbenlik sesleri ona, sadece düşünmenin bile onun için tuhaf biçimde heyecan verici olduğu belirli şeyleri yapmasını emredebilir. Nitekim Lacan üstbenlik tarafından verilen temel emri "*Jouis!*" ("Keyif al!") olarak formüle eder (özneyi hoşlanmaya, keyif almaya, doyum elde etmeye yönlendiren bir emir). Örneğin Fare Adam vakasında, Fare Adam'ın Freud'a duyduğunu söylediği neredeyse her *emir*, bir düzeyde tam da onun yapmak istediği şeylerden oluşmaktaydı: Kindar ol, saldırgan ol, vb. Üstbenlik dürtülerimizi tatmin etmemizi, tuhaf biçimde ve şüphesiz bir düzeyde sezgilere aykırı olarak içimizdeki sadistik Ötekini, üstbenliği tatmin etmemizi emreder. Belli ki aynı zamanda bir bakıma "kendimizi" de tatmin ederiz, fakat tatmin edici bulduğumuz bu deneyim kesinlikle benlik düzeyinde değildir. Bu türden üstbenlik emirlerine boyun eğdiğimizde, "kendimiz" için değil, Öteki için *jouissance* elde etmiş gibi oluruz.[52]

Bir bakıma bugün için değil "Gelecek Nesiller" için yaşayan obsesif, tüm *jouissance*'ını Ötekine, yani (eğer bir yazarsa) yazdıklarını takdir edecek ve onu ölümünden sonra da yaşatacak müstakbel bütün okurlarına aktarır. Obsesif, her şeyi (şimdi ve buradaki bütün doyumu) kendi isminin hatırına kurban ederek, ölümden sonrası için yaşar, ismini yaşatır. Baba-nın-Adı olan, babadan intikal eden bu isim, bir anlamda bunu yasaya devreden ve obsesifin yayınlarını, unvanını, parasını, malını, ödülünü vb. biriktirmesiyle *jouissance*'ı sağlama alınan Ötekidir. Bu, nevrotiğin her ne kadar kendisini Ötekinin *jouissance*'ının nedeni olmaktan kaçınacak şekilde konumlandırsa da, farkında olmadan *jouissance*'ı Ötekine nasıl kurban ettiğinin örneklerinden yalnızca biridir. Kendi doyumumuz pahasına kendimizi ideallerimize uymaya zorladığımız her vakit, Ötekinin *jouissance*'ını sağlarız. Aşağıda anlatılan histeri vakasında bunun alabileceği biçimlerden birini göreceğiz.

Bu kısa taslağı tamamlamak için binlerce ayrıntı eklenebilirdi: Psikanalizin neredeyse bütün temel kavramları, aktarım, zorlantı, semptom oluşumu, dürtüler, vb.,

52 Bkz., Jacques-Alain Miller, "A Discussion of Lacan's 'Kant with Sade,'" *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud*, 212-237 içinde; ve Slavoj Žižek'in sadistik üstbenliğin müstehcen *jouissance*'ıyla ilgili pek çok tartışması. Bu anlamda, baba yasağı tarafından yasaklanan Öteki ile ilişkiden alınan *jouissance* yine de gizli bir şekilde elde edilmez.

histeri-obsesyon bölümlemesi bağlamında verimli bir şekilde ele alınabilir. Bu bir giriş kitabı ve özellikle klinik bir giriş kitabı olduğu için, burada histeri ve obsesyonu sadece bu temel kavramlardan biri olan aktarım açısından tartışacağım.

Analizde Obsesyon ve Histeri

Obsesif Ötekini nötralize etmeye çalışır. Ne kadar obsesif olursa, analize de o kadar az gider. Normalde analize gitmek için başka bir kişiden, genel olarak uzmanlık bilgisine sahip olduğu kabul edilen birisinden, kısacası bir simgesel Ötekinden yardım isteriz. Obsesif, haftalarca süren Freudcu teori ve pratik derslerine katıldıktan sonra, hâlâ şöyle söylemeyi sürdüren birisidir, "Ben hâlâ insanların kendi sorunlarını kendilerinin çözebilmesi gerektiğine inanıyorum." Bilinçdışının varlığını entelektüel düzeyde kabul edebilir, ama buna başka birinin yardımı olmaksızın erişilemeyeceğini kabul etmez. Obsesif sorunları olduğunu fark eder, ama bunları sadece "kendi-kendine-analiz," günlük tutmak, rüyalarını yazmak, vb. gibi yöntemlerle ele almaya çalışır.

Obsesif daha gündelik konularda da diğer insanlardan yardım almayı reddeder: *Tool Time*'daki Tim Taylor ("the Tool Man"), her ne kadar yardıma, aslında profesyonel yardıma ihtiyacı olsa da, "Bunu *kendim* yapabilirim" der. *Coach*'taki ana karakter, iki yüz elli kiloluk ısıtıcı çatı katından oturma odasının ortasına tavanı delerek düştüğünde, "Bu ısıtıcıyı kendi kendime kurabilecekken, niye bir usta çağırayım ki?" diye sorar. Mükemmel obsesif, Ayn Randcı anlamda "kendi kendini yetiştiren kişi"dir [*self-made man*], hiç kimseye bir borcu olmadığına, servetini ve ününü tamamen tarihdışı bir bağlamda, herhangi bir ekonomik sistemden, devletten ya da kişiden bağımsız olarak kazandığına inanır. Daha tipik olarak, obsesif hayatının sonuna kadar ailesinin isteklerine karşı bir isyan içinde yaşar, ama yaptığı ve ailesinin ondan olmasını veya yapmasını istediği şeyler arasındaki herhangi bir ilişkiyi reddeder. Bütün hayatı Ötekinin ideallerine karşı bir protesto olabilir, ancak kendisini özerk terimlerle ifade etmesi olasıdır: "Bunu yapıyorum çünkü x, y ve z'ye inanıyorum," der; "Annem babam beni p'yi yapmaya zorladığı için q'yu yapıyorum" demez.

Obsesifin, Ötekinden bağımsızlığını yana yakıla ifade etmesi, onun analize giden bir özne olma ihtimalini azaltır. Genel ancak çok spesifik bir şey (analitik anlamda) olduğunda analize gider. Çoğu obsesif sadece birkaç seans devam ederek çok basit bir şey için yardım ister. Ya da onun için önemli olan kişiler onun terapiye gitmesini istemişlerdir. Ama analizde fazla kalmazlar. Terapide kalan obsesifler genelde Ötekinin arzusuyla beklenmedik bir karşılaşma yaşamış olanlardır, Ötekindeki eksikle bir karşılaşma anksiyete yaratmıştır (muhtemelen yıllar sonra) ve obsesifin dünyasını

sarsmıştır. Buna bir örnek, Fare Adam'ın, diğer insanları cezaya çarptırma arzusuyla ilgili kelimeleri sakınmadan söyleyen "Zalim Yüzbaşı" ile karşılaşmasıdır (SE X, 166-169). Başka bir örnek de obsesifin, ebeveynlerinden birisinin eşi öldükten hemen sonra tutkulu bir aşk ilişkisinin içinde olduğunu aniden fark etmesi olabilir. Obsesif, Ötekinin arzusunun bu şekildeki tezahürleriyle sarsılır ve artık Ötekini ve Ötekine bağımlılığını başarılı biçimde yok sayamaz veya nötralize edemez.

Obsesifin analize başlama talebinin kökeninde genellikle böyle bir karşılaşma vardır ve sonuçta Ötekine karşı belirli bir açıklık ya da ihtiyatlılık gibi görünen bir duruma varılır. Başka bir ifadeyle, böyle bir karşılaşma obsesifi bir miktar histerik gibi, her zaman Ötekinin isteklerine karşı dikkatli olan histerik gibi yapar. Lacan'ın kullandığı terimle, obsesif "histerikleşmiş", Ötekine açılmıştır.

Sorun, "histerikleşme"nin kırılgan ve kısa ömürlü olmasıdır: Obsesif çoğunlukla oldukça hızlı biçimde Ötekinin girişinin engellendiği ve her türden bağımlılığın inkâr edildiği hale geri döner. Eğer analizin obsesif üzerinde herhangi bir etkisi olacaksa, analist mutlaka histerikleşmeyi teşvik etmek zorundadır; analizan tarafından Öteki rolünün biçildiği analist, aksi takdirde kaçınılmaz olan "obsesifleşmeyi" ya da obsesifin kendini kapatmasını engellemek amacıyla (1-5 bölümlerde sıralandığı gibi, her şeye analitik bakarak) kendi arzusunu sürekli olarak ortaya koymalıdır.[53]

Dolayısıyla, analist tarafından yapılması gerekli olan ilk ve süregidecek "manevra" obsesifin düzenli olarak analistin arzusuyla yüz yüze geldiğinden emin olmaktır. Obsesiflerle çalışan analistler obsesifin durmadan konuşma, kendi kendine bağlantılar kurma ve yorum yapma, analistin noktalamalarına ya da yorumlarına aldırış etmeme eğilimlerine oldukça aşinadırlar. Aslında analist sıklıkla, kendi müdahalelerinin üzerinden buldozerle geçmemesi için, obsesifi durdurmak üzere kayda değer bir çaba sarfetmek zorundadır: Obsesif analiste izinsiz biçimde araya girerek söylemek istediği şeyi böldüğü izlenimini verir. Obsesif analistin sessiz kalmasını ya da eğer gerçekten ölmüş değilse ölüyü oynamasını yeğler. Analistin çıkardığı her ses, sandalyesini oynatması, hatta nefes alması bile obsesife unutmayı tercih edeceği analistin varlığını hatırlattığından, çok fazladır.

Çoğu analist buna sessiz kalarak, hastanın sonsuz çağrışım zincirinin arasına girmemeye çalışarak ve ölüyü oynayarak yanıt verir; oysa histerikleşme sadece araya

53 Bu, Lacan'ın başka bir bağlamda kullandığı bir terimden ödünç alınan, "dikiş/dikme(k)" [suturing] olarak ifade edilebilir (XII. Seminer, *Concepts cruciaux pour la psychanalyse*). Bu terim, Jacques-Alain Miller tarafından "Suture" *Cahiers pour l'Analyse* 1-2 (1966): 37-49'da meşhur edildi. İngilizce çevirisi: "Suture (Elements of the Logic of the Signifier)," *Screen* 18, no. 4 (1977-1978): 24-34. Ötekine dönük açıklık cerrahi bir kesi gibi kapatılır ya da dikilir, tekrar bir araya getirilip dikilir.

girerek, obsesife Ötekinin varlığını ve Ötekinin arzusunun varlığını hatırlatarak sürdürülür. Analist obsesifin Ötekini göz ardı eden veya yok sayan fantazisiyle uyumlu olmamalı, onun analistle bunu tekrar etme çabasına engel olmaya çalışmalıdır.

Bu obsesif portresi karşısında, analistin gözünde histeriğin ideal analizan olduğunu düşünme eğilimi ortaya çıkabilir. Ne de olsa histerik, varlığını ondan elde ettiği için ($a \lozenge A$) Ötekinin arzusuna ileri derecede dikkat eder. Ama Ötekinde varlığın yanı sıra, bilgi bulmayı da bekler: Ötekine kendi varlığındaki eksiği (ya da "olmak-istemek"teki) ve bilgisindeki eksiği (ya da "bilmek-istemek"teki) tamamlamak üzere bakar. Ötekine bağımlılığını kabul eden histeriğin analistten yardım istemesini kolaylaştıran da, analize bir kez başladıktan sonra onun için çalışmayı zorlaştıran da budur. Tıpkı icabında partnerindeki eksiği/arzuyu arayıp bulup kışkırtması ve bir arzu nesnesi olarak ne olduğunu bilmeye çalışması gibi, kendisi hakkında da bilgi sahibi olmak ister: "Neyim var, doktor? Sorunum ne?" Ve aynı zamanda bu bilgiyi analistten almayı bekler.

Analist buna razı olup (ki çoğu böyle yapar) histeriğe kendisi hakkında bilgi sağlamaya çalışırsa, muhtemelen analizin erken dönemlerinde zaten isabetli olamayan bu bilgi analizanı sadece geçici olarak memnun edecektir. Hemen daima analistin bilgisinde bir eksik, bir gedik ya da boşluk arayan histerik bunu da sorgular, gözden geçirir, didik didik eder ve değerlendirir; zira bu ona istisnai bir rol verir, kendisinin analistin bilgisini tamamlayabileceğinin ya da ona ek yapabileceğinin canlı kanıtı yine bizzat kendisidir. Histeriğin durumu kavrayışından asla yeterince ileride olmadıklarını, histeriğin doyurulamaz iştahını yatıştırmak için yeterli bilgiye asla sahip olmadıklarını hisseden analistler, genelde histeriklerle çalışmayı oldukça zorlu bulurlar. Analizanı bilgilendirme oyununu oynayan analistler, histeriğin bu oyunu daima kazandığını er ya da geç öğrenirler. Histerik analistin bilgisinin efendisi haline gelir ve analisti bu bilgiyi elinden geldiği kadar hızlı üretmek zorunda bırakır. Eğer analist müdahaleler ve yorumlar vasıtasıyla histeriğin bir semptomu terk etmesinde ya da bir semptomun "çözülmesinde" başarı elde ederse, histerik muhtemelen bir sonraki seansa yeni semptomlarla gelir.[54] Ötekinin bilgisindeki eksiğe işaret eden ya da bunu ortaya seren kişi konumundaki histerik, bilinen herhangi bir teorinin veya tekniğin daima bir adım ötesinde yaşayan bir istisna veya muamma haline gelir.

Histerik, terapinin koşullarını dayatarak ve analiste analizandan ne istemesi gerektiğini anlatarak, kendisini analistin bilgisinin ve aslında ayrıca arzusunun da efendisi

54 Ve hata yapan, sorumluluğu alan kişi her zaman analist olacaktır. Histerik, ona varlığını bağışlamasından ötürü, Ötekini suçlar; buna karşın obsesif daha çok kendini suçlamaya eğilimlidir.

yapar. Bu nedenle, histeriklerle yapılan çalışmada analist açısından gerekli manevra, durumu tersine çevirmektir. Histerik, "Benim hakkımda konuşun, doktor. Neyim var?" diye sorduğunda, analist soruyu ona yönlendirmelidir: "*Siz* ne istiyorsunuz?" Bu geçiş Lacan tarafından "histerik söylem"den "analitik söylem"e doğru bir kayma olarak formüle edilmiştir. Başka bir yerde uzun uzadıya tartışmış olduğumdan,[55] burada Lacan'ın bu söylemler için olan formüllerini yinelemekle yetineceğim ve bir kaç noktaya değineceğim.

Histerik söylem → Analitik söylem

$$\frac{\$}{a} \rightarrow \frac{S_1}{S_2} \qquad \frac{a}{S_2} \rightarrow \frac{\$}{S_1}$$

Histerik söylem histeriğin (üzeri çizili özne, $) kendiliğinden benimsediği bir söylemdir: Histerik bir efendiye (S_1), bu durumda analiste hitap eder (hitap etme → işaretiyle gösterilmiştir) ve analistin bilgi üretmesini (S_2) sağlamaya çalışır.[56] Analitik söylemde ise, histerik ya da histerikleşmiş analizan ($) işçi konumuna (sağ üst köşedeki üretme ya da çalışma konumuna) yerleşir ve bu söylemi harekete geçiren fail (sol üst köşedeki faillik pozisyonunda yer alan) analistin muammalı arzusudur (*a*).

Demek ki obsesifin analizin başında ve seyri boyunca mutlak surette histerikleştirilmesi gerekirken, histeriğin mutlaka söylem değişikliği yapması gerekir ve Ötekinden bilgi almayı ummaya ya da beklemeye son vermelidir.[57] Dolayısıyla analist açısından farklı nevrozlar farklı duruşları gerektirir. Analist histeriği obsesifle karıştırdığı zaman, histeriğin talebine –analistin tuvaletini kullanmak, bir bardak su istemek, seans saatini değiştirmek, oturmak yerine ayakta durmak, ödemeyi bir hafta ertelemek, vb. gibi– izin verebilir (her durumda bu iyi bir fikir değildir) ve sonuçta sadece analizanın isteklerinin on katına çıkmasıyla, bir talebin bir çok talebe yol aç-

55 Bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 9. Bölüm. Daha genel olarak, bkz. (Lacan'ın "dört söylemi" uzun uzadıya ele aldığı) XVII. Seminer ve XX. Seminer. Colette Soler, "Hysteria and Obsession" içinde, *Reading Seminars I and II*, 276, histerik söylemden analitik söyleme bu geçişi tartışmaktadır.

56 S_1 ve S_2 bu kitapta hiçbir biçimde tanıtılmadı; okurların XI. Seminer'i ve Fink, *The Lacanian Subject*, 5, 6, 8 ve 9. bölümleri gözden geçirmesi gerek. Kısaca söylemek gerekirse, S_1 ana gösterendir, parçalandığı zaman, özneyi hükmü altına alan bir gösterendir; başka bazı gösterenlerle birleştiğinde, özneleştirme meydana gelir ve (*s* olarak yazılan) anlam ortaya çıkar. S_2 başka herhangi bir gösterendir ya da diğer bütün gösterenlerdir; dört söylemde, bu bir bütün olarak bilgiyi temsil eder.

57 Lacan'ın taslağını çizdiği dört söylemin içinde, kendi başına bir obsesif söylem yoktur; bana göre, obsesif söyleme en yakın şey, Lacan'ın üniversite söylemi ya da akademik söylem dediği terimlerdir. Bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 9. Bölüm; ve XVII ve XX. seminerler.

masıyla sonuçlanır. Analist önceden karşıladığı bu talepleri karşılamayı tamamıyla keserse ya da geçmişteki müsamahalarına son verme girişiminde bulunarak bir sınır çizerse, muhtemelen tutarsız olmakla suçlanacaktır: "Niçin *x*'i şimdi yapamıyorum, önceden bunu yapmama izin veriyordunuz?" "Önceden bunu yapmama izin vererek hata mı yapmıştınız?"

Analistlerin gayet iyi bildiği bu türden test edici davranışlar histeriğin analistin arzusunu ya da bilgisini yoklama girişimiyle ilişkilidir. Histeriğin Ötekinin arzusunu algılamaya çalışması, böylece kendisini onun eksiği veya nedeni haline getirecek olan bir konuma yerleşebilmek amacıyladır. Analistin arzusunun efendisi olabilecek mi, onu önce kışkırtıp sonra da früstre edebilecek mi? Analist arzusunu dışa vurmadan önce onu ne kadar iteklemesi gerekiyor? Kendisini konumlandırmak için böyle dışavurumlara ihtiyacı vardır ve eğer bunlar ön plana çıkmazsa, onları kışkırtır, belki incelikle, belki değil. Bir analist bir histeriği obsesifle karıştırdığı zaman, analizanı muhtemelen erkenden divana da yönlendirecektir. Amerika'da analistler ve psikiyatristler herkesi daha başlangıçtan itibaren divana yatırma eğilimine sahipler, ön görüşmeler ile "kişisel analiz" arasında, genelde hastayı analize getiren belirsiz keyifsizlik ile bazı eylemlerin, semptomların ve hazların nasılı ve niçini hakkındaki samimi bir meraklanma arasında herhangi bir ayrım gözetmezler. Analistin ön görüşmeler ve bir "kişi" olarak analistin (bir birey olarak analistin) giderek geri plana çekildiği sonraki evreler arasındaki ayrımı kavramış olduğunu farz edersek, bu durumda onun yüz yüze görüşmelerin obsesiflere nazaran histeriklerde daha büyük önem taşıdığını mutlak surette dikkate alması gerekir. Spesifik bir kişide vücut bulan Ötekinin arzusuna ayak uyduran histerik, boş bir duvara konuşmaya kolay kolay dayanamaz (ya da hatta tabloların ve diplomaların olduğu bir duvara), Ötekinin bakışını üzerinde hissetmeye, bir şekilde desteklendiğini hissetmeye ihtiyaç duyar. Kime konuştuğunu ve kelimelerinin sahip olduğu etkiyi bilmeden, kendi arzu sarmallarının gizemini keşfetmek ona çok zor gelir.

Obsesif ise tersine, bunları pek umursamaz. Obsesif en kısa zamanda odada yalnız kalmayı isteyeceği, dolayısıyla hiç kimsenin Ötekini maddileştirmemesini tercih ettiği için, muhtemelen divanı yüz yüze görüşmelere göre çok daha rahat bir düzenleme olarak görür. Aslında eğer onu histerikleşmiş olarak tutmanın önemini dikkate alırsak, başlangıçta fazla rahat bir düzenlemedir bu. Eğer obsesifi tekbenciliğinin dışına sürükleyeceksek, analistin odadaki gerçek mevcudiyeti başlangıçtan itibaren vurgulanmak zorundadır. Ötekinin arzusuna belli bir açıklığın oluştuğuna emin olununca, artık obsesif divana yönlendirilebilir, böylelikle Öteki tüm yansıtmaları taşıyacak kadar boş bir yer haline gelir. Her histeriğin açıkça analistini test ettiğini ve

her obsesifin analistini aşikar biçimde engellediğini iddia etmiyorum. Bunlar ruhsal yapılardaki farklılıklara bağlı olan genel eğilimlerdir ve dışavurumlan önemli *derecede* değişkenlik gösterebilir. Ancak, analist bu eğilimleri her zaman aklında tutmalıdır.

Her ne kadar obsesifleri erkek, histerikleri de kadın olarak ele almış olsam da, *kadın* obsesifler kadar *erkek* histeriklerin de olduğu unutulmamalıdır. Modern psikiyatride bunlar sıklıkla birbirine karıştırılır ve yirminci yüzyılda bu vakaları herşeyin-içine-atıldığı bir kategori olan "borderline"ın içine yerleştirme eğilimi vardır (6. Bölüm'de belirttiğim gibi, Lacan bu kategoriyi basit bir havlu atmak olarak bütünüyle reddeder ve "Neye baktığımı bilmiyorum" der.) Kendi deneyimimden yola çıkarak, belirli miktarda erkek eşcinselin ve heteroseksüelin histerik olarak görülebileceğini söyleyebilirim; Freud da bazı kadınların obsesif olarak değerlendirilebileceğini söylemektedir (*Psikanalize Giriş Dersleri*, 17. Bölüm). Tipik kategorilerin bu türdeki çaprazlaşmalarından meydana çıkan komplikasyonlar, Lacan'ın eril ve dişil yapı arasındaki ayrımıyla daha fazla karmaşıklaşmıştır; ona göre aralarında büyük bir örtüşme olduğu halde (XX. Seminer) bu yapılar ne biyolojiye ne de doğrudan obsesyon ve histeriye denk düşmez.

Daha fazla teori anlatmaktansa,[58] bu bölümde ana hatları çizilmiş olan yoğun teorik çalışmalara dair bazı derinlikli örnekler vereceğim. Öncelikle genel bir vaka malzemesi aktarıp sonra da ayrıntılı bir yorumlama getirerek, biri obsesyon diğeri de histeri olan kendi iki vakamı sunacağım. Her ikisi de özünde örnek değeri taşımıyor, ama ikisinde de hastaların kimliğini korumak çok kolaydı.

Bir Obsesyon Vakası

Yaklaşık bir yıl boyunca erkek bir hastayla analitik terapi yürüttük, başlangıçta sıklık haftada iki seanstı, sonra üç oldu ve sonunda haftada dört seansa çıktı. Hasta başka bir ülkeden geliyordu ve bana göre hiçbir zaman ön görüşmeler evresinin ötesine geçmeyen terapisi ülkesine döndüğü zaman vaktinden önce sonlandı. Nispeten kısa olan bu tedavinin seyrinde ortaya çıkan malzeme boldu, fakat okura birkaç sayfada klinik tabloya ilişkin makul bir fikir vermeye engel olacak kadar da fazla değildi. Hastanın kimliğini korumak adına isimler ve bazı biyografik ayrıntılar değiştirilmiştir.

Robert adını vereceğim hasta otuz yaşındaydı ve yüksek teknolojili donanımlar alanında sorun-giderici olarak çalışıyordu. Bir süredir terapiye gitmeyi düşünüyordu ve nihayet birçok faktörün işin içine karıştığı bir kriz anında bunu yapmaya karar vermişti, bunlardan en göze çarpanı bir arkadaşıyla birlikte kuruluşunda yer almış

58 Bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 8. Bölüm.

oldukları şirketin iflasa sürüklenmekte oluşuydu. Bunun kendi yetersizliği ve ataleti yüzünden olduğu hissine sahipti. Robert tam da beni görmeye geldiği ilk gün müdür yardımcılığından istifa etmiş, arkadaşının astı olarak çalışma fikrini kabullenmiş ve kendi sözleriyle, "sonunda layığını bulmuştu." Ona göre, hayatı boyunca kendisini hiçbir şeye adamadan ve hiçbir şey için asla gerçekten çalışmadan bedavadan ilerlemişti; onun hak etmediği şeyleri talep eden "sahte" biri olduğu meydana çıkmıştı, hep "kolay elde eden" birisi olmuş ve sonunda boyunun ölçüsünü almıştı. "Göz boyamayı" daima becermişti, ama şimdi arkadaşı ondan "hesap soruyordu".

Robert başlangıçta bu deneyim yüzünden sarsılmış olmasına karşın, iki hafta sonra nihayet yaptıklarından sorumlu tutulduğu için "neşe dolu" olduğunu söylüyordu: "İlk kez yakayı sıyıramayacağım," diye memnundu. "Eğer maaşım kesilirse, sıfırdan başlamak zorunda kalacağım ve her şey daha doğru olacak. Sonrası şansıma değil, kendi çabama bağlı olacak." Robert, yaralarını sarmak için, yani kurtulmasına yardım etmek için hiç kimsenin orada olmayacağını umuyordu. Sonunda kendisi için bir şeyler yapmaya mecbur kalacaktı. Ailesinin müdahale etmeye çalışacağından endişeliydi, onu "kefaletle hapisten çıkarmalarını" istemiyordu. Kader fantazisini yerine getirmediğinde (kimse maaşını kesip onu yeni bir başlangıca zorlamadı), Robert bu istediği şeyin başka yollarını aradı. Örneğin patronundan izin istemekten korkan Robert, başka bir kıtaya yapacağı (parasını ödemiş olduğu) seyahatinden iki gün önceye kadar bekledi, böyle bir talebin anlaşmazlığa yol açabileceğini ve kovulacağını umuyordu.

Uzun zamandır çalışmakta yetersiz kaldığını söylemişti. "Herhangi bir şey çaba sarf etme şeklinde ifade edilse bile, artık çok geç." Bunu deneyerek kendisini hata yapma ihtimaline, aslında fiili bir kesinliğe, açık hale getiriyordu. Eğer başka biri onu bilmeye ihtiyaç duyduğu şeylerle "şımartırsa", her şey yolundaydı; bu olmuyorsa, bir şekilde kendi yolunu bulmaya çalışıyordu. İşinin zaten "önemsiz ve sıkıcı" olduğunun farkındaydı; henüz bilmediği şeyse "imkânsız"dı: "Bunu asla bilemeyeceğim, bunu asla anlayamayacağım."

Başlangıçta, işlerini sürüncemede bırakmaktan vazgeçmesinde ve işe başlamasında ona yardım etmemi talep etti; ona üzerinde çalışacağı küçük projeler vermemi istedi. Seansların üzerinden bir ay geçtikten sonra, bu projeleri "bulaşık yıkamak, etrafı temizlemek, benim masamı düzeltmek," vb. olarak tanımladı. Benden, kendisine şunları şunları yap dememi istiyordu, böylece birisine hesap verebilecek ve karşılığında başarılarından dolayı geri bildirim alabilecekti. Doğal olarak, ona böyle bir ödev vermedim, bunun yerine ondan aklında neler olduğunu, rüyalarını, fantazilerini ve gündüzdüşlerini anlatmasını istedim. İki ay sonra Robert bana, yapması ve

takip etmesi gereken şeylerin listesine sahip olsaydı bir "otomat" gibi hissedeceğini, "özgürlüğünden" mahrum kalacağını söyledi.

Robert harekete geçmekteki yetersizliğinin de uzun süredir devam eden bir sorun olduğunu öne sürdü. Okul yıllarında bir kıza aşık olduğu zaman, kendini ona anlatamıyordu; aslına bakılırsa, genellikle hâlâ kadınların konuşmayı başlatmasını ve onunla yakın bir ilişki kurmasını bekliyordu. Bir kadının "doğru kadın" olduğundan asla emin olamıyordu ve bir rüyasına, bir fahişeyle birlikte olduğu, başka iki fahişenin onlara baktığı ve belki de onlara katıldığı bir rüyasına, getirdiği çağrışımlarda "bir tanesi yetmezmiş gibi" görünüyor diyordu. "Sonsuz sayıda olasılık" vardı (bunu kadınlar ve genel olarak hayat için söyledi) ve eğer seçim yaparsa bir şeyleri kaçıracağını hissettiği için, bunların arasından seçim yapamıyordu. "Yapabileceğim diğer şeyleri düşünmeden kendimi tek bir faaliyete adayamam." Ayrıca "harekete geçmeden önce bütün ihtimalleri gözden geçirmem gerek," de demişti; bu açıkça imkansızdı ve onda atalete yol açıyordu. Sınırlara sahip olduğunu düşünmesi ona "çok nahoş" geliyordu. "Hoşlandığım her kıza sahip olabilirim" diye düşünmek istiyordu.[59]

O dönemlerdeki aşk hayatı farklı ülkelerde oturan ve arada sırada bir kaç haftalığına onu ziyaret eden ya da onun ziyaret ettiği kadınlarla kısa süreli ilişkilerden oluşuyordu. Çoğunlukla hayatında kimse yoktu, ama bazen eşzamanlı olarak tesadüfen iki ya da üç sevgilisi oluyordu. Her ne kadar ilk bir kaç seansta bunları belirtmemiş olsa da, terapiye başlamadan hemen önce, erekte olmakta defalarca kez tekrar eden zorluklar yaşamaya başlamıştı ve bu zorluk Sandra olarak adlandıracağım bir kadınla yaşadığı son ilişkisinde onun için neredeyse kalıcı bir eziyete dönüşmüştü. Sandra kız kardeşinin en iyi arkadaşıydı ve Robert onu birlikte yuva kuracağı bir kadın olarak addediyordu. Oysa aslında bu en "münasip partnerler" birlikteyken sıklıkla iktidarsızlık yaşadığı kişilerdi; buna karşın "esaslı bir punk" dediği bir kadınla çıktığı vakit böyle bir sorun yaşamamıştı.

Sandra ile bir hafta geçirdikten sonra, Robert onun "artık el değmemiş" olmadığını söyledi; Robert onu "kirletmişti"; Sandra bir şeyleri kaybetmişti; artık önceden olduğu kişi değildi. Robert onunla birlikte olmadan önce, Sandra daha tam, daha kusursuz görünmekteydi. Sanki ondan bir şeyleri çekip almış gibiydi. Tıpkı kolejdeki uzun-süreli eski kız arkadaşı gibi, Sandra da "çok kolay" hale gelmişti; Robert'ın artık baştan çıkarıcı olma gibi bir gereksinimi kalmamıştı ve cinselliğe ilgisini kaybetmişti. Cinsel ilişkiye gireceği zaman, daima ilk baştan duş alıyor ve sevgilisinden de aynısını yapmasını istiyordu.

---

59 Obsesyondaki sınırlarla ilgili ayrıntılı bir tartışma için bkz., *The Lacanian Subject*, 109-112.

Kime aşık olduğu hakkında (onun "doğru kadın" olup olmadığı hakkında) şüphe içinde olan Robert, genellikle "başka bir erkeğin kadınını" çok beğeniyordu ve onun hakkında fantaziler kuruyordu. Bu tarz kadınları, en iyi arkadaşlarıyla ilişkileri olanlar olsa dahi, dokunulmaz, kutsal addediyordu ve idealize ediyordu. Bu kadınlar erişilmez oldukları için, Robert fiilen onları "kirletmek"le ilgili endişelenmesine gerek kalmaksızın onlara dair özgürce gündüzdüşleri kuruyordu; ancak bu kadınlar Robert'ın rüyalarında Sandra'yla aynı kadere boyun eğiyorlardı.

Caddeden aşağı doğru yürüdüğü ve bir adamın ters yönde sarhoş bir kızı çekiştirdiğini gördüğü bir rüya anlattı. Kızın "gömleği sıyrılmıştı ve bir memesi dışarı çıkmıştı"; onu tutuyor ve bir süre okşuyordu. Rüyaya getirdiği çağrışımlarda, normalde böyle bir baştan çıkarmaya direnebileceğini, ama kız "bir başkasının kızı" olduğu için çok çekici göründüğünü ve savunmasız biçimde sarhoş olduğu için memesinin "müsait" göründüğünü söyledi. Kadının aktif ya da baştan çıkarıcı olmasından hiç hoşlanmıyordu. Bir kadına "sahip olma," onun hakkından gelme ve onu kıpırdayamaz hale getirme arayışındaydı. Onun tipik cinsel faaliyetinin bir parçası "kızı sıkıştırmak ve hareket edemeyeceği kadar çok sıkı biçimde sıkmaktı." Ne yazık ki kızın danışıklı dövüşüne ihtiyacı vardı. Kız oyununa eşlik etmeliydi, zira kızın yardımı olmadan onu hareketsiz hale getirecek fiziksel güce sahip değildi. Robert'ın istediği "tam kontrol"dü.

Bu kontrol meselesi aşık olduğu ve hoşlandığı kadınlarla arasında her zaman baş gösterdi. Öte yandan, "esaslı bir punk" dediği kadınla bu türden bir gereksinim hissetmiyordu. Her ne kadar başlangıçta bu kadınla ilişkisinin, "onun alt-sınıftan oluşu" nedeniyle, uzun sürmeyeceğinden emin olsa da, birbirlerini iki yıl boyunca görmeye devam ettiler ve Robert onunla ciddi bir kontrol ya da iktidarsızlık sorunu deneyimlemedi. Onun gözünde, ilişkileri "daha çok cinsel" bir ilişkiydi. Ayrıldıktan sonra, bir gün tekrar bu kadınla karşılaştı ve onu baştan çıkarmaya çalıştı. Ama sonunda kadın onu kendisinden uzaklaştırdı, Robert "kontrolden çıktı"; bana, ona tecavüz etmenin cazibesine kapıldığını anlattı, fakat bunu yapmamıştı.

Robert, başka bir rüyada, "siyahlara bürünmüş ve eğilmiş bir figürü taşlıyordu"; kadına benzeyen bir figürdü bu. Nitekim aklına gelen ilk kişi, erkek arkadaşlarından biriyle birlikte yaşayan, idealize ettiği bir kadındı. Rüyada tasvir edilen taşlama eyleminin şiddetiyle "dehşete kapılmıştı" ve buna katılmış olduğu, kadını taşlayanlarla aynı fikirde olduğu için "hayrete düşmüştü." Buna rağmen olay hakkında konuşurken ki yüz ifadesi olaydaki bir şeyin onu tuhaf biçimde tatmin ettiğini ortaya koyuyordu.

Kadınlarla ilişkiler üzerine olan bütün bu konuşmalara karşın, annesinden nadiren söz etmişti; bunun yerine bütün "münasip partnerleri" için model olarak daima kız kardeşini zikrediyordu. Kız kardeşiyle ilişkisini "neredeyse ensestvari" diye tanımlamıştı, ama bunun nedeni rüyalarında onunla sevişmesinin sıklığı gibi görünüyordu. Annesini "el altından işleri yürüten" birisi olarak nitelemişti. Annesi, Robert'ın yaptığı bir şeyi onaylamadığı ya da bunu yapmasını istemediği zaman hiçbir şey tartışılamazdı; annesi sadece "onay vermeyen jestler ve yüz buruşturmalar" yapardı. Hiçbir şey münakaşa edilemezdi, hiçbir şey için "laf dalaşına girilmezdi". Robert'a göre, annesi "tam bir kontrol" istiyordu ve annesini "azarlayabilmesinin" tek yolu buna boyun eğmemekti, yani en başta yapmayı istediği şeyi yapmaktı.

Yüksek ahlaki ve eğitim ideallerine sahip sıkı bir Katolik olan babası, Robert'a göre onu hiç onaylamıyordu, ama ona asla vurmamış ya da asla "gerçekten sinirlenmemişti" bile. Robert, babasının "her şeyi içinde tuttuğunu" ve hatta öfke hissedemediği ya da ifade edemediği için öfkeden de anlamadığını söylemişti. Ailesi "bir sessizlik komplosu"nu sürdürerek tek kelime etmeden Robert'ın kulağını çekiyordu. Robert kendisini bir şeyler yapmaya zorlamak (çalışmak, öğrenim görmek, temizlik, vb.) konusunda yetersiz hissediyor, "bir tür içsel otoriteye direnç gösteriyordu" ve "teslim olmamak bir şeref meselesi"ydi. Bu içsel mücadele Robert'ın benimle olan ilişkisinde de ortaya çıktı: (En azından bilinçli olarak) buna niyetlenmiş olmasam da, sesimdeki eleştirel tonu hemen daima duyuyordu ve bir düzeyde, onu kınamam için, beni kışkırtmaya çalıştığını itiraf ediyordu. Bazen seanslara geç kalmak için bilerek aşırı uyuduğunu fark etmişti, ki bu da bana ödeyeceği parayı bankadan çekmeyi zorlaştırıyordu. Çoğu zaman kendini evden geç çıkmış bir halde buluyor ve sonra da deli gibi acele edip buna rağmen ofisime geç geliyordu, onun ifadesiyle bu bir tür "cengaverliğe" soyunmaktı. Böyle davranarak cezaya davetiye çıkardığını fark ettiğini söyledi, ama bundan haz aldığını da ekleyerek. Robert pek çok kaynaktan ısrarla eleştiri istemişti, bunların içine iş arkadaşları ve kadın arkadaşları da dahildi; alışıldık stratejisi bunu kışkırtmak, kabahatli olduğunu kabul ederek o kişiyi "silahsızlandırmak", "o kişinin hapsedilmiş öfkesinin gazabından kaçmak" ve daha sonra da "[kendi] günahlarını temizlemesine" izin verecek bir günah çıkarma tutumunu benimsemekti. Bu stratejiyi tanımlarken epeyce çok askeri metafor kullanıyordu; örneğin, "iradeye karşı iradenin çarpışması"nın ondaki "savaşçı ruhu" açığa çıkardığından bahsediyordu. Eleştirelliğin bu şekilde kışkırtılması "tehdit edici ama heyecan vericiydi."

Robert ona alınacağımdan emindi, çünkü belirli bir noktada seans ücretini azaltmamı istemişti; kendini suçlu hissediyordu, kendi arzusunu benimkinin karşısına koyarak, sanki "haksız yere [benim] otoriteme meydan okumuştu." Ona daha

düşük bir ücrette anlaşmayı kabul ettiğimizi hatırlattım, çünkü artık beni görmeye haftada üç yerine dört kez gelecekti, ama yine de dırdırcı bir pişmanlık sergiliyordu; eğer sadece "orijinal ücreti kabul etmiş olsaydı, her şey daha analitik, daha profesyonelce olacaktı." Hâlâ kendisini çalışmaya zorlamayı beceremediği için, "analizi batırdığı" yönünde bir hissi vardı ve bu onun hatasıydı. Seanslarımızın değişken süreli olması bana olması gerekenden daha az ödeme yaptığından dolayı olsa gerekti. Özellikle önemli noktalarda seansları sonlandırdığımı ve seansın uzunluğunun bana ne kadar ödediğiyle hiçbir ilgisi olmadığını yineledim.

Bu bana yönelttiği sitemlerin tamamen başka bir düzeye geçmesine yol açtı: Onun "kadınsı tarafını" reddetmekteydim, bir seans sırasında ağlarsa seansı kısa keseceğimden ve onu "paketleyip" postalayacağımdan emindi. "Alabildiğine ağlamaya" ihtiyacı vardı ve benimle bunu asla yapamayacağını hissediyordu. Bazı kadınlarla birlikteyken güçsüzlüğünü ve ağlamasını sergileyebilmişti, ama "[bana] yönelik bir duvar örmesi," "otuz yaşında sorumluluk sahibi bir adam gibi" davranması gerekmişti. Onaylamadığım bu "kadınsı taraf" kavramını ne kabul etmiş ne reddetmiş, ne de bunu asıl kabul etmeyen kişinin kendisi olduğunu çabucak ileri sürmüştüm. Bunun yerine şöyle sormuştum: "Erkekler sizin kadınsı tarafınızı kabul etmiyorlar mı?" Bana babasının bütün güçsüzlüklerini ve kusurlarını hiç onaylamadığını söyleyerek yanıt vermişti. Eski sevgililerinden birinin onun bir yerlerde "eril bir tarafa" sahip olduğuna ama bunu çok fazla göstermediğine inandığını kendisine söylediğini aktararak sözlerine devam etmişti.

Bir erkek çocuk olarak, babasını güçlü bir figür gibi görmüştü; birisi babasının işte olduğunu söylediğinde, "Birinden diğerine atlayarak kütükleri nehre yuvarlayan ve onları kıyıdan uzakta tutan Kanadalı bir oduncu" hayal ederdi. Ancak, bir yetişkin olarak, babasını "beceriksiz, iktidarsız ve etkisiz" diye tanımlamış ve kendisinin de pek çok açıdan babası gibi olduğunu iddia etmişti. Babası ona daha otoriter davranmış olsaydı, kendisinin bu kadar disiplinsiz olmayabileceğini hissediyordu. Babası ona "daha fazla yön" vermiş olsaydı ve inandığı şeyleri daha açık biçimde ifade etseydi, Robert daha kesin bir şekilde isyan edebilirdi. Kolejdeki sevgilisi bir gün babasıyla tartışmaya girip onun "dayanıksız, korunmasız ve açıkça aptal" görünmesine sebep olduğunda, Robert kederlenmişti ama bundan gizlice keyif de almıştı. Tedavinin ilk aylarında, Robert benim onun için "bir kaya gibi" olduğum tanımını yapıyordu. Rüyasındaki bir figürü benimle ilişkilendirmişti: "Bacaklarını açmış bir rahip, sağlam biçimde yere basıyor, kahverengi bir kıyafet giymiş, rüzgar cübbesinin üzerinden esiyor; rüzgarın ortasında duran gözü kara biri." Dolayısıyla beni bir ideal, fallik olarak güçlü bir figür, sarsılmaz, azimli bir otorite olarak görmekteydi, fakat

aynı zamanda günahlarını itiraf edebileceği ve günahların affedilmesini bekleyebileceği birisi olarak da görüyordu. İlk yılın sonlarına doğru benimle ilgili görüşü değişti. Onun için kışkırtabileceği ve analizini tehlikeye atmadan kasten öfkelendirmeyi deneyebileceği biri haline gelmiştim. Kendi ülkesine dönme vakti yaklaştığında, orada da terapiye devam etmesi yönünde onu yüreklendirdim. Öyle yaptığına inanmak için yeterli sebebim de var.

Bu kısa ve belli ki tamamlanmamış vaka tartışması obsesyonun belirli pek çok özelliğinin yanı sıra nevrozun da pek çok genel özelliğini örneklemektedir. Robert oldukça açık biçimde en azından iki bileşeni olan bir kriz anında terapiye gelmişti:

İlki, her ne kadar başlangıçta arkadaşı olsa da, onun için bir "otorite figürü" haline gelmiş olan birisiyle bir yüzleşme yaşamıştı: iş ortağıyla. Robert'ın dediği gibi, "Söz konusu olan onun onayıydı." Robert, uyuşukluğu sebebiyle bu Ötekinin arzusunu ifade etmesine neden oluyordu ve artık bu Öteki ondan istifa etmesini, hatalarını düzeltmesini ve elini taşın altına koymasını istiyordu. Bu deneyim Robert için üzücü olmasına karşın iç gıcıklayıcıydı; bir şeyden vazgeçmeye, bir şeyi kaybetmeye (maaşını) zorlanma düşüncesiyle tamamen "neşe dolu" hale gelmişti. Robert'ın zihninde, Öteki ondan zorunlu bir feragatte bulunmasını, onu simgesel olarak kastre etmeyi istiyordu.[60]

İkincisi, "münasip bir kadınla" (kız kardeşinin en iyi arkadaşı olan Sandra, onun için idealize edilmiş kadınsı bir Öteki) bir karşılaşma yaşamıştı, bu kadın onunla ilişkiye girme arzusunu ve seks yapma hevesini açıkça ifade etmişti; bu da Robert'ta bir tür apaçık "doyum krizi"nden oluşan, kendine has bir iktidarsızlığa yol açtı.

Robert'ın birincil içsel çatışmalarından biri, ona uygun yaşamak istediği ama henüz bunu başaramadığı, ne yapması ya da nasıl olması gerektiğine dair bir dizi oldukça gelişmiş idealin ve ahlaki ilkenin, yani cezalandırıcı bir üstbenliğin ya da benlik-idealinin etrafında dönmektedir.[61] Çoğu obsesif "bir hakikat," "doğru bir yol," "doğru bir kadın" vb. için gayret eder ve idealleri gerçekleştirilemez olduğu kadar

60 Robert'a böyle bir özverinin dayanılmış olması onun için oldukça faydalı olabilirdi; ama gördüğümüz üzere, böyle olmadı. Fare Adam da bedensel cezalardan ve bunları izlemekten hoşlanan ve Fare Adam'a göre ona bir kurban vermekle, bir kelebek gözlük için yanlış kişiye para ödemesi ve/veya alay konusu olmasıyla ilgilenen bir otorite figürüyle ("Zalim Yüzbaşı") karşılaştığı için analize gitmişti.

Tıpkı bir psikotiğin Tek-baba [One-father] ile karşılaştığında muhtemelen psikotik bir kırılma deneyimlemesi gibi, nevrotik te Ötekinin arzusu ya da *jouissance*'iyla doğrudan bir karşılaşma yaşadığı vakit olasılıkla kriz içine girer.

61 Aslında, onun soyadına uygun yaşaması baya zordu, çünkü adı dünyaca bilinen büyük bir adamla aynıydı.

çok ulvidir de, ideal yönünde hiçbir insani çaba yeterince büyük görünmez; dolayısıyla hiçbir şey yapmazlar. Robert'ın idealleri bazı obsesiflerdekilere göre daha az büyüklenmeci görünüyordu, ama bunlara karşı takındığı isyankar duruştan kaynaklanan aynı karakteristik uyuşukluk onda da vardı. Ailesinin ideallerininin ve ahlaki değerlerininin tümünü açıkça içselleştirmişti (başka bir deyişle, simgesel Öteki açıkça kurulmuştu), ancak onları asla kendisinin kılmamıştı. O da ailesi gibi alenen isyan edemiyordu, ideallerinin etrafında geziniyordu, görünürde onları kaale alırken, onlara direniyordu da.

Robert'ın enerjisinin büyük kısmı bu "gezinme"ye ayrılmıştı ve başkalarının eleştirelliğini kışkırtmak bu sebeple ona "tehdit edici ama uyarıcı" geliyordu. Obsesif, kafasının içindeki eleştirel ve akıl veren sesleri bir anlığına da olsa dışsallaştırabilmekten mutluluk duyar; bu süreç ona üzerinde odaklanabileceği dışsal bir düşman verir ve tabiri caizse *onu hayata döndürür*, Robert'ın deyimiyle "iradeye karşı irade" durumu içinde onun "savaşçı ruhu"nu ortaya çıkarır. Obsesifin içsel çatışması bu denli sürükleyici olunca diğer aktiviteler için çok az canlılık kalır, bu nedenle obsesif çoğu zaman kendini ölü hisseder. Robert'ın durumunda ise bir miktar canlılık iş arkadaşı veya analisti gibi dışsal bir otorite figürü bulunduğu zaman ortaya çıkıyordu.

Robert'ın otorite figürleri olarak gördüğü kişileri kışkırtması (bir sonraki bölümde göreceğimiz) sapkınlığın tipik bir özelliği olan Ötekini var *etmeye çalışma girişimi*yle karıştırılmamalıdır. Obsesyonda oldukça aşikar biçimde var olan yasa özneyi bunaltır ve baskılar. Robert, Lacan'ın erken dönem çalışmalarında[62] tam olarak nasıl tanımlandıysa öyle, *yasaya istinaden* var olmuştu. Robert'ın bir takım kötü davranışlara yol açacak şekilde tasarlanmış olan kışkırtmalarına sürekli mevcut haldeki suçluluğu eklenebiliyordu, suçluluk hiç kuşkusuz babasından ve (şüphesiz annesinden de) nefret etmesine yol açan Oidipal bir çatışmaya kadar geri gidiyordu. Terapi bu suçluluğun kaynaklarını doğrulayacak kadar ilerlemedi, ama şu belliydi ki cezayı kışkırtarak, az ya da çok kasti olan spesifik "suçlar" için kendisini suçlu hissedebiliyor, günahlarını itiraf ediyor ve böylece her ne kadar geçici de olsa suçluluğu diniyordu.

Robert'ın hayatının bu dönemindeki baskın duygulanım suçluluktu; genellikle de işte yapması gerekenleri yapamadığı şeklinde ve "yatağını yapmadığı," "odasını toplamadığı" vb. gibi oldukça gündelik yetersizliklerde ortaya çıkıyordu.[63] Her ne kadar

62 3. Bölüm'de gördüğümüz gibi. Ayrıca bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 1, 4, 5 ve 7. bölümler.

63 Bu, Lacan'ın VII. Seminer'de genel hatlarıyla ifade ettiği sınırlar boyunca, yani arzusundan vazgeçince, başka bir deyişle, "istediğini" yapmak yerine kendi içsel eleştirelliğine ve simgesel ideallerine boyun eğince ortaya çıkan bir şey olarak sıkça dile getirilmiştir. Bu bağlamda, bkz., aşağıdaki 10. Bölüm.

anne babasının ona belirli kurallar ve ilkeler, hakkında tartışabileceği bir şeyler vermemiş olduğundan ve bunların yerine onu jestler ve yüz ifadeleri ile eleştirdiklerinden şikayet etmesine rağmen belirli uyarılar açıkça formüle edilmişti. Aslında Robert'ın yapması gerektiğini hissettiği şeylerde belirli bir anallik iması kolayca görülebilir, bu ima hayatındaki engeli karakterize edişinde doğrulanmaktadır: "Dar bir patikayı tıkayan, biraz orada biraz burada parlayan büyük, siyah bir kaya; yuvarlak bir kaya, o yüzden "yuvarlanabilir", yakındaki bir derenin içine düşebilir ve akıntıyla sürüklenebilir." Analizde neredeyse bir yıl geçtikten sonra dile getirilen, bu açıklama bana daha önce ifade etmiş olduğu "kaya gibi" olma fikrini çağrıştırdı; belki tam da o ana kadar Robert'ın hayatındaki bir engelle ilişkilendirilmiştim, onun bir tür boşaltım ihtiyacının rahatsız edici nedeniydim.[64]

Karşı cinsle ilişkileri söz konusu olduğunda, Robert'ın "daimi bir ötekini yok etme girdabına" (VIII. Seminer, 241) kapıldığı, Kadın'ı Öteki olarak olumsuzlama, nötralize etme veya ortadan kaldırma eğiliminden çıkamadığı gayet açıktı. Bilinçli düşüncelerinde belirli kadınları idealize ediyor, ama rüyalarında onlara cinsel açıdan saldırıyor, onları caddede yere düşmüş olan rüyadaki kızın memesi gibi edilgen, cansız, arzusuz nesnelere indirgiyordu. Kadınlar onun bilinçli düşüncelerinde ya Madonna gibi saf ve çok kutsaldı (kendi dini arkaplanındaki önemli bir gösterenle aynı ilk heceyi içeren bir isme sahip olan kız kardeşinin modeline uygun şekilde) ya da "sürtük ve fahişe"ydiler. Bu klasik obsesif bir bölümlemedir;[65] Robert'ın

64 Ya da Lacan'ın bir keresinde dediği gibi, "fantazinin dışkısı." Bu dışkı aynı zamanda öznenin kendisidir: Boku alıkoymanın içinde, öznenin varlık bulması söz konusu olur. Belki de burada da onun "siyahlara bürünmüş ve bir araya toplanmış bir şekle" dair rüya imgesinin taşa tuttuğu idealleştirilmiş kadınla bir ilgisi vardır.

65 Oidipus kompleksi anneyi ulaşılabilir sınırların dışına yerleştirerek buna bir son verdiği zaman, bu bölünme, erkek çocuklardaki kastrasyon kompleksinin dışında oldukça doğrudan bir şekilde büyüyor gibi görünmekte. Kadınlar dünyası iki alt gruba ayrılır: anne ve geri kalanlar. Oğlanın annesi, babanın yasağı ya da tehdidiyle erişilemez kılınır ve oğlunun en önemli doyumlarının tedarikçisi olmaktan çıktığı ölçüde anne idealize hale gelir. Sevgisi geriye dönük olarak mükemmelleşmiş gibi görülen böyle bir anne figürünün, gerçekte oğlanın babasıyla cinsel ilişkiye girerek onun inancına ihanet etmiş olduğu hayal bile edilemez; erkek çocuk mutlaka günahsız bir doğumun, dolayısıyla bir Meryem Ana imgesinin ürünü olmak zorundadır. Daha az mutlak vakalarda, oğlanın annesi sadece ailede çocuklar olduğunda olduğu kadar babayla birlikte olan birisi olarak nitelendirilir.

Erkek çocuk daha sonra başka kadınlar aramaya başlamalıdır, genelde onlar çeşitli yetersizliklerle eleştirilirler: Yeterince akıllı değillerdir, yeterince güzel değillerdir vb. Ve bazen de açık açık sadakatsiz, güvenilmez ve aşkları koşullu kişiler olarak görülürler (başka bir deyişle, potansiyel aldatıcılar ya da onunkindense kendi doyumunu öne sürebilen orospulardır). Ancak, bir şekilde annelerine benzeyen bir kadın bir anne figürü haline getirilebilir, oğlanın zihnindeki anneye dair bütün

bildiği şekliyle bir kadının idealize edilmeye layık olması yaygın bir obsesif şemayı izlemişti: Kadın, başka bir erkeğin, bir Ötekinin kadını olmak zorundaydı. Şüphe, kadınlarla ilgili yargısına "gölge düşürmüştü"; dolayısıyla, hangi kadının sevileceğini bilmek için başka erkeklere bakmak zorunda kalmıştı. Tıpkı annesini erken dönemde Ötekinin (babasının) karısı ve bu yüzden ulaşılmaz olduğu için muhtemelen idealize ettiği gibi, çevresindeki kadınlardan da güçlü ve çalışkan olduğunu düşündüğü erkeklerle ilişki kuranları idealize ediyordu. Hiç durmadan hakkında konuştuğu bir kadın, bir yazarla birlikte yaşıyordu. Robert bu yazarı yazma işinden alıkoymayı denediğinde, adam ona dostça hayır demeyi bilmişti. Böyle erkekler sınır koyabilen bir tür baba figürüydüler.

Bu tür bir üçgen histeriğin üçgeninden bir miktar farklıdır. Histerik için doğru olduğu üzere obsesifin arzusu da Ötekinin arzusudur, ama buradaki Öteki aynı cinsiyettendir: Robert "adam gibi adamlar"la aynı şeyi arzuluyordu, onların arzusu kendisinin gideceği yola işaret ediyordu. Hatta daha ileri gidip onun "sanki Öteki erkekmiş gibi" arzuladığını bile söyleyebiliriz, Robert'ın mastürbasyon aktivitelerine düzenli biçimde eşlik eden cinsel bir fantazide bu formülasyonun ilginç bir doğrulamasını buluruz: "Ben ya da *benim gibi biri*, bir kadının içine bir nesneyle, yapay bir penisle giriyor. Bu olurken genelde izliyorum. Hatta bazen mekanik bir alet bunu yapıyor" (italikler eklenmiştir). Fantazideki röntgenci hava Robert'ın somut cinsel aktivitelerine belirgin biçimde karşıttı; bu yüzden farklı bir tanı gerektirmiyor, bu basitçe "sapkın özellikler"in mevcudiyetine, başka bir ifadeyle, neredeyse bütün nevrotiklerin fantazilerinde değişmez şekilde bulunan sapkınlık belirtilerine işaret ediyordu.

Robert'ın fantazisi, Ötekinin kadınıyla ilişkisinde öznenin en azından ikili bir konumlanışı olduğu izlenimi uyandırır: Robert hem icra eden kişidir (kadının içine giren kişidir, burada cinsel olarak belirsiz olmasına karşın, fantazilerindeki kadınlar genellikle bu tür otorite figürlerinin partnerleri olduğundan, bu kişinin baba figürü olarak anlaşılması gerekir) hem de izleyici ya da şahittir. Robert icra eden kişi [*executor*] veya hatta cellat [*executioner*] olarak, yapay bir ereksiyonla, asla sönmeyen fallik bir nesneyle tamamıyla edilgen ve itaatkar (ölü?) olarak görünen bir kadının içine girer. Böylece hem iktidarsızlıktan hem de kastrasyondan korunmuş olur ve kendine özne olarak sunduğu kendisini asla kaybetmez: "Kontrolü elinde tutmaya" devam eder. (Biraz sonra göreceğimiz gibi, işleri akışına bıraktığında, bunu bir kadın olarak yapar.)

özelliklerini azar azar veya hızlıca elde edebilir. Eğer Freud bir kadının kocasına annelik yapmak için onu çocuklaştırana kadar genelde mutlu olmadığını söylemeye yeltendiyse, meselenin öteki yüzü de en az bu kadar bilinir.

Bu noktada Robert'ın bir baba figürüyle ilişkisini kadın aracılığıyla kurduğu fikrini de edinebiliriz, ki bu da bir çeşit itaatkarlık ve isyankarlık arasındaki homoerotik bir gerilimi düşündürür. Daha önce yaptığı gibi erkek arkadaşlarının kadınları hakkında fantazileri kurarak, bir bakıma belli bir *jouissance* elde etmekle onları göz göre göre dolandırıyordu. Bu yüzden, mastürbasyon faaliyetinin iç gıcıklayıcı uyarımı kısmen Robert'ın baba figürüne ilişkin kışkırtıcı tutumundan elde ediliyordu.

Kuşkusuz Robert'ın bu fantazide benimsediği başka bir konum daha var: bir erkek içine girerken bir diğeri tarafından izlenen kadın. Bu yorum Robert'ın fantazisindeki "kadın geldiğinde, genelde ben de geliyorum" ifadesiyle desteklenir. Bu bakımdan, Robert *fait la femme* [kadını yapar/gerçekleştirir]: İçine girilmesine boyun eğmiş ve uzaktan kumandalı durum üzerinde görünür hiçbir kontrolü bulunmayan bir kadın rolünü oynar. *Jouissance* gerçekleşir.[66] *Jouissance* kadının iradesinden de, Robert'ınkinden de bağımsızdır. Kadının rolünü oynadığı ölçüde kontrolü bırakabilir ve orgazm olabilir.

Bu, fantaziye histerik bir yan ekliyor gibidir ve fantazilerin ne ölçüde rüyalara benzediğini bize hatırlatır: Bunlar son derece karmaşık ve üstbelirlenmişlerdir ve analizlerinin belirlenebilir bir bitiş noktası yoktur. Bununla birlikte bir erkek için kadınsılaştırılmış bir ilişki, obsesyonun çok yaygın bir özelliğidir; cinselliği babasıyla ilişkisine ayrılmaz biçimde bağlı olan Fare Adam, buna bariz bir örnek oluşturmaktadır. Bu tür kadınsılaştırılmış ilişkilerin kaynağı gibi görünen baba-oğul ilişkisinin, onu libidinalize eden imgesel öğelerden büsbütün azade olması asla mümkün değildir. Başka bir deyişle, bunları cezalandırıcı babayla, yani onun sözcelediği yasaya eşlik eder görünen "müstehcen *jouissance*"la, ilişkili olarak anlayabiliriz (bkz. 9. Bölüm). Onun eleştirelliği hem acı verici hem de canlandırıcı olduğu ölçüde, onunla ilişki (üstbenlik biçiminde bir kez olsun içselleştirildiğinde bile) erotikleştirilmiştir.

Robert'ın mastürbasyon fantazileri hakkında açıkçası daha epeyce şey söylenebilir,[67] ama biz şimdi onun kadınlarla gerçek ilişkilerine dönelim. Robert'ın belirli kadınları

66 Bu kaderci bir anlamın ifadesi olan "Olur böyle şeyler" olarak anlaşılmalı.

67 Bunu Robert'ın obsesif duruşunun, yani *jouissance*'tan duyduğu hoşnutsuzluk ve suçluluğun kökeni olarak okumak bile cazip olabilir. Fallik nesnenin mekanik doğası kendi *jouissance* organını yoksun bırakma ihtiyacını ortaya koyar, belki de, sahneyi gayrımeşru izlemesinden dolayı duyduğu suçluluk buna neden olur. Çocukken böyle bir sahneyi izlerken yakalanmış mıdır? Ayrıca Robert, çoğu obsesiften farklı olarak, kadınların orgazmıyla büyülendiğini iddia etti. Böyle sahneleri izlemiş olmaktan dolayı çok fazla uyarılmış mıdır, dolaylı olarak keyif elde etmiş midir ve daha sonra cezalandırılmış mıdır? Kadınları her orgazm etme girişiminden sonra babasına karşı başkaldırmakla lekelenmiş midir? Ya da bu sadece "uygun", yani anne benzeri, kadınlarla birlikteyken mi oluyor? Bu soruların hiçbirisi Robert'in kısa analizinde yanıtlanmadı.

idealleştirmek yoluyla onlardan cinsel doyum almayı imkansız hale getirerek onları anne figürlerine dönüştürdüğünü görüyoruz (bu ilişkiler ensesti haddinden fazla andırır).

Bu, Robert'ı kadınları hararetle arzulamaktan her zaman alıkoymadı; aslına bakılırsa, onları arzulamaya devam etmesini mümkün kıldı. Aksi takdirde arzusu cinsel doyum nedeniyle ortadan kalkacaktı (bu Freud'un cinsel eylemden sonra partnerin "değersizleştirilmesi" diye tanımladığı şeydir). Bütün o tumturaklı ideallerle ve değerlerle bezeli arzuyu bir ölçüde geride bırakıp cinsel dürtülerinin peşine düşmeyi başarması, sadece "esaslı bir punk" dediği kadınla birlikteyken gerçekleşti. (Bu tür ideallerle tıka basa dolu olan arzunun dürtü doyumuna ket vurma yöntemi 10. Bölüm'de ayrıntılarıyla ele alınacaktır.) Robert annesi hakkında neredeyse hiç konuşmadığı için (sadece onun "el altından işleri yürüten" ve gördüğümüz üzere, aynı kendisi gibi "tam bir kontrol" isteyen biri olduğunu söylemenin dışında) onun kadınlara karşı aynı anda hem arzu hem de saldırganlık duymasının kökenine dair çok az şey söylenebilir. Küçük bir çocuk olarak annesine aşırı derecede bağlanmış olduğunu ve kız kardeşi doğduktan sonra annesinin aralarına sürekli ve büyük bir mesafe koymasına dayanamamış olduğunu spekülе edebiliriz. Annesinin şunu yap, bunu yapma biçimindeki talepleri ve Robert'ın ona saygıyla davranması, annesinden daha özel bir ilgi gördüğü vakit ona kabul edilebilir gelmiş olabilir, ama bu ilgiden daha az pay alması ondaki adaletsizlik ve katlanılmazlık hissini büyüttü. Nitekim, annesinin küçük kız kardeşini kendisine tercih ettiğini ve "sevgi dolu bir ağabey olarak" kız kardeşine bakmaya zorladığını hissetmiş olabilir. Ancak, bunlardan hiçbiri Robert'ın yaşamındaki büyük dönüm noktalarına dair hâlâ tamamlanmamış öykü tarafından hiç desteklenmedi.

Tedavide karşı karşıya kaldığım dikkate değer bir sorun Robert'ı kendisine ait bir soru formüle etme noktasına getirmekle, yani eylemlerindeki güdülerini

---

Robert tarafından fantazide benimsenen olası bir dördüncü konum fallusun kısmi bir nesne, nesne *a* konumudur. Bu konum, bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, sapkın konumun anımsancısıdır: Ötekinin *jouissance*'ına neden olan nesne olarak özne. Bunun yerine, fallik nesne olarak Robert, erkek ve kadın arasındaki *cinsel birleşme*, arabulucu, bağlantı, menteşe ya da anne ve baba arasındaki histerik bir konumu hatırlatan kilit adam olarak anlaşılabilir. Histerik çoğu zaman kendisini ilişkilerin düğüm noktasında ve daha özel olarak başka iki kişi arasındaki ilişkiyi olanaklı hale getiren kişi olarak görür. Bu anlamda histerik, başka bir şekilde ilişkisiz olan insanlar, örneğin anne ve baba, arasında bir hızlandırıcı, bir aracı, bir müzakereci ya da bir bağlantıdır.

Burada saydığımız Robert'in olası dört "özne konumu" hiçbir şekilde karşılıklı biçimde dışlayıcı ya da tam kapsamlı olarak görülmemelidir. Tıpkı Freud'un bize anlattığı gibi rüya gören kişi kendi rüyasında neredeyse bütün karakterlerle temsil edilebilir, fantazi kuran kişi de neredeyse her kişiyle temsil edilebilir ve fantazisini destekleyebilir.

sorunsallaştırmakla ilgiliydi ve bunu asla tamamen başaramadım. Benden onu "aydınlatmamı" ve ona ne yapması gerektiğini söylememi sürekli istiyordu. Birlikte yürüttüğümüz çalışmanın sonunda bile başta umduğu gibi "kendini iteklemeyi" öğrenememesine hayıflanıyordu. Ona elle tutulur görevler verilmesi talebini asla yerine getirmedim, ne de terapinin ilk altı haftasından sonraki onun "sonlandırma" konuşmalarını doğru kabul ettim; dolayısıyla mahrum etmek için değil, arzu alanını açmak amacıyla istediği şeyleri açıkça geri çevirdim. Doğrudan taleplerle karşılaştığımda konuya pek dokunmadan, henüz aydınlatmadığı belirli bir rüya öğesi ya da henüz çağrışım yapmadığı bir fantazi hakkında bana daha çok şey söylemesini isteyerek onu dikkatle dinlediğimi ve sözlerini ciddiye aldığımı bilmesini sağladım. Taleplerinin "yersiz" ya da "geçersiz" olduklarını asla ona göstermeden aslında bunun yerine ona başka bir şey sunmuş oldum: duyma yetimi, varlığımı ve konuşmamı. Bu sonuncusu beni görmeyi sürdürmesi için olan arzumun noktalamaları ve ifadeleri biçimindeydi.

Bana, onun "kadınsı tarafı"na eleştirel yaklaştığıma inandığı zaman olduğu gibi, acımasız görüşler isnat ettiğinde bunu ne kabul ederek ne reddederek, içsel eleştirelliğini ve bana karşı isyanını üzerime yansıtmaya devam etmesine izin vererek kendimi savunmaktan kaçındım; böylece "her şeyi ortaya dökmek" amacıyla değil, düşünce ve duygulanım arasında yeniden bağlantılar kurmak amacıyla, terapi çerçevesinin yarattığı kontrollü ortamda benimle ilişki kurmasını sağlayarak, onu belirli duygulanımların yeniden yaşam bulmasına yüreklendirdiğimi umut ettim. Önceden de işaret ettiğim gibi, obsesyonda düşünce ve duygulanım arasındaki bağlantılar genelde ya kopmuştur ya da unutulmuştur. Obsesif öyle bir noktaya, mesela onun güçsüzlüğünü reddettiği için ve ardından bunu babasının ona karşı olan sert tavrıyla ilişkilendirdiği için (bir soru veya analistin yorumu sayesinde) analiste öfkelenme durumuna getirilmelidir. Robert vakasında bastırma, onun isyankarlığı ve babasının ilk uyarıları arasındaki, babasına yönelik nefreti ve babasının itirazları arasındaki (örneğin, onun güçsüzlüğünü ve "kadınsı tarafı"nı kabul etmemesi) çağrışımların en azından kısmen kopmasından meydana gelmekteydi. Temsili bir kuklayla değil ama, analistle ilişkide "babasını yok etme" çalışması başlatıldı ama bu, çalışmamızın seyri içinde tamamlanamadı.

Gerçek şu ki Robert'ın taleplerinin farklı zamanlarda yeniden ortaya çıkması onun arzusunun hiç ön plana çıkmadığı anlamına gelmiyor; bu, Robert için (aynı bütün nevrotikler için olduğu gibi) Ötekinin talebiyle başa çıkmanın Ötekinin arzusuyla başa çıkmaktan daha kolay olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Ötekinin arzusu asla açık değildir ve daima yorum gerektirir. Ona spesifik görevler vermek benim gözümde sevilebilir olması için ne yapması gerektiğini söylemek olacaktı. Bu, onun sevimli olmaya çalışmasına ya da beni lanetlemesine izin vermek olacaktı

ve bunu yapmak, onun anksiyetesini daha da kışkırtan bir soruyu beraberinde getirebilirdi: "Benden ne istiyor?" Eğer seanslara geç kaldığı ve yanında para getirmediği için onu azarlamadıysam, cezalandırmak yerine sadece sürçmeleri hakkında konuşmasını istediysem, demek ki benim aradığım, istediğim şey mutlaka başka bir şey olmalıydı. Fakat bunun üzerine kafa yormak, temel fantaziyi sorgulamak olur...

Bir Histeri Vakası

Otuz yedi yaşında Fransız bir kadın yaklaşık üç buçuk yıldır benimle analitik terapideydi, başlangıçta seans sıklığı haftada birdi, sonunda haftada iki seansa çıkmıştı. Önceden Fransa'dayken fantazileri ya da rüyalarını hiç sormamış birisine yaklaşık iki yıl terapiye gitmişti ve kocasının çalıştığı şirket tarafından ABD'ye transferi nedeniyle taşınmalarından yaklaşık altı ay sonra yeniden terapiye başlamıştı. Dört başı mamur bir analiz yoğunluğuna analizin son yılına kadar ulaşamadık, seansların çoğu yüz yüze yürütüldü. Bana göre, o, ABD'den ayrıldığında tedavi hiçbir surette tamamlanmamıştı. Burada yaptığım açıklamalar oldukça seçici, okura birkaç sayfada klinik tablo hakkında makul bir fikir vermeye çalıştığım için bir hayli yoğun; pek çok soru tamamıyla dışarıda bırakılmak zorunda kaldı. Önceki vakada olduğu gibi, hastanın kimliğini korumak için isimler ve biyografik ayrıntılar değiştirildi.

Jeanne (onu böyle adlandıracağım) terapiye ağır evlilik sorunları yüzünden başladı, bu sorunlar evlilik dışı bir ilişkiye girmesiyle doruğa ulaşmıştı ve sürekli boşanma düşüncelerine gark oluyordu. İşi konuşmaları, konferansları ve diğer etkinlikleri planlamayı içeriyordu, işi sayesinde başka bir adamla tanışmıştı ve hayatındaki şeylerin çileden çıkarıcı hale geldiğini hissediyordu. İki çocuk annesiydi, tam zamanlı bir işi vardı; boşanmanın en iyi çözüm olduğunu düşünmüyordu.

Jeanne ilk terapisini çökmüş evliliğini korumak için bir koltuk değneği olarak kullanmış gibi görünüyordu. Nitekim, "kocasıyla sakallı psikolog (onun ilk terapisti) yüzünden birlikte kaldığını" söyledi. Aynısı benimle çalışmasının ilk dönemleri için de doğruydu, bu dönemde haftada birden fazla seansa hiç istekli olmadı. Bu, onun kocasına yönelik öfkesini boşaltmasını sağlıyordu sanki ve gerçekten de acılarının bir kısmını mevcut durumu bozmadan ifade ediyordu. Bana daha sık gelmesi yönündeki önceki mükerrer isteklerime karşın, haftada iki seansa çıkmayı ancak iki buçuk yıl sonra kabul etti.

Jeanne'ın tedavisinin seyrinde aile öyküsüne dair epey bir malzeme ortaya çıktı. Dört kızkardeşin ikincisiydi, Fransa'nın taşrasında büyümüştü, yedi yaşına gelene kadar orada anne ve babasıyla aynı çatı altında yaşamıştı (o dönemde tam olarak kaç

yaşında olduğu hakkında bazı sorular vardı, ancak bir takım anılar ebeveynlerinin o dört yaşına gelene kadar birlikte kaldıklarını gösteriyordu). Yaklaşık olarak o vakitlerde, babası, annesinin ailesinden büyük miktarlarda borç almasına rağmen iflas etmişti. Babası, karısını ve üç kızını nereye gittiğini söylemeden ardında bırakarak, ansızın ülkeyi terk etmişti. Annesi ancak bir yıl sonra yerini bulmayı başarmış ve babasıyla irtibat kurmuştu.

Bundan sonra, Jeanne, kızkardeşleri ve annesi neredeyse yoksulluk sınırında ve sürekli bir belirsizlik içinde Fransa'da yaşamışlardı. Babası Kuzey Afrika'da yavaş yavaş yeniden bir iş kurmuştu, ama ailesine düzensiz aralıklarla ve çok küçük miktarlarda paralar gönderiyordu. Babası kendisi için ve Jeanne'ın analizi sırasında fark etmeye başladığı gibi, metresleri için cömertçe para harcardı. Ama ailesinin sürünmesine göz yummuştu. Yılda bir kez, yazın babasıyla birlikte bir ay geçirmek üzere Kuzey Afrika'ya gidiyorlardı, ama ne zaman gidebileceklerini öğrenmek için hep son ana kadar bekliyorlardı.

Jeanne'ın Kuzey Afrika anıları erkeklerin arzu dolu bakışlarına maruz kalmayı ve taciz edilmeyi içeriyordu. Hatta adamın birinin kızkardeşini yaşadıkları binadan kaçırmayı bile denediğini söyledi. Bu ortamda, babası karısına ve kızlarına her zaman davrandığı gibi davranmayı sürdürmüştü: Onlara yönelen herhangi bir erkeğin ilgisini şiddetle kıskanıyordu, dört "kadını"na yönelik aşırı koruyucuydu, annesine sarhoşken kötü davranıyordu, ağzı bozuktu ve asabiydi. Jeanne babasını baskıcı, çileden çıkarıcı ve asla nazik bir söz söylemeyen biri olarak tarif ediyordu. Karısına zorbalık yapıyordu, onu kendi parasal insafına mahkum etmişti, öfkesini haince karısına kusuyordu ve onu aldatıyordu, hatta ölüm döşeğindeyken, Fransa'da bir metresi ve evlilik dışı bir kızı olduğu ortaya çıktı.

Jeanne, okulda dört kızkardeşin en iyisi olduğu için, kendisini babasının gözdesi olarak kabul ediyordu. Bu, çevrelerindeki okumuş tek kişi olan babasıyla özdeşleşmesinin kaynaklarından birisini sağlıyordu. Dediğine göre babası bir erkek çocuk istediğini hiç saklamamıştı ve seanslar sırasında Jeanne küçük bir çocuk olarak kendinden bahsettiği zaman genelde dili sürçüyordu, "quand j'étais petite" yerine "quand j'étais petit" (sıfatın eril formunu kullanarak "ben küçükken,") diyordu. Bir anlamda, babasının asla sahip olmadığı erkek çocuğuydu. Jeanne'ın isminin bir erkek çocuğun isminden sadece bir harf çıkarılmasıyla oluştuğunu da not etmek gerekiyor, bu aynı harf "petite" ve "petit" arasındaki sürçmede atladığı harfti.

Jeanne'ın annesi, babası uzaktayken (yani, Jeanne yedi yaşına bastıktan sonraki çoğu zaman), kızlarının onu hor görmesini sağlamak için kocasını hararetle

eleştiriyordu. Bunda büyük ölçüde başarılı da olmuştu, sonuçta kızlar genelde annelerinin tarafını tutuyorlar ve ona sempati duyuyorlardı (bu Jeanne'ın annesiyle özdeşleşmesinin altında yatan sebeplerden biriydi). Annesi bıkıp usanmadan babalarının para sözü verip asla göndermediğinden yakınıyordu ve boşanmayı çok istediğini ama çocukları yüzünden bunu yapamadığını söylüyordu. Annesi yine de pek ortalıkta görünmeyen kocasıyla bu bozuk ilişkinin sürmesine izin veriyordu. Kuzey Afrika'ya yazın yaptıkları bir tatil ziyaretinde dördüncü kız çocuklarına hamile kalmıştı ve çocuklar büyüyüp evden gittikten çok uzun zaman sonra bile onunla kalmaya devam etmişti. Annesi, babasının aşırı sinirliliğinin farkında olsa da sert sözlerle ve ağız dalaşlarıyla onu kasten kışkırtıyordu adeta.

Jeanne on yedi yaşlarındayken, babası Fransa'ya kesin dönüş yapmış, aileyi Fransa'nın bir yerinden diğerine sürüklemiş ve Jeanne'a ona "iyi bir gelecek" sağlamak için gerekli adımları attığını söylemişti. Jeanne, babasının "aylak aylak gezindiği" üç haftalık bu süre boyunca ondan bir şeyler yapmasını beklemişti. Görünüşe bakılırsa mastürbasyon yapmaya ilk kez o sıralar başlamıştı (en azından mastürbasyon yaptığını hatırladığı tek dönem buydu).

Babası nihayet az da olsa inisiyatif aldı ve bir miktar dil dökerek, onu kendisinin de önceden gittiği işletme fakültesine kaydettirdi. Jeanne'ın sanatı tercih ettiğini ve işletmeye hiçbir şekilde ilgi duymadığını ise çok iyi biliyordu, ama bir sanatçı olarak asla başarılı olamayacağında ısrarcı olmuştu. Jeanne işletme fakültesinin olduğu şehre taşınmıştı, ancak hiç ders çalışmayıp "ilk yılı tamamıyla erkek arkadaşıyla" geçirmişti. Ara sıra ailesini ziyaret ediyordu, ancak babası ona söz verdiği parayı asla vermemişti. Sonuç olarak, faturaları zamanında ödeyemediği için bankayla ve ev sahibiyle sık sık başı belaya girmeye başladı. Bir keresinde, on sekiz yaşındayken arabayla babasıyla birlikte bir yere gittikleri sırada, babasının o güne kadar ki vurdumduymaz tavrını protesto etmek için hareket halindeki arabadan neredeyse atlıyordu.

Babası, ergen kızları birileriyle çıkmaya başlayınca korkunç sahneler yaratmıştı. Jeanne, ablasının Kuzey Afrika'daki bir otelde bir çocukla tanıştığını ve babasının milletin önünde ona fahişe diye bağırdığını hatırlamıştı, unutulmaz bir olaydı bu. Babası çılgına dönmüşçesine bağırıp çağırmış, son derece kaba bir dil kullanmış ve kızlarını herkesin önünde rezil etmişti.

Jeanne ergenlik döneminde kendisiyle ilgilenen erkeklerin çoğuyla ilgilenmediğini söyledi; kazanması çok kolay olduğu için onların sevgisinin hiçbir değeri yoktu ve bu ona bir şey ifade etmiyordu, Jeanne'ın onlara yönelik ilgisini uyandırmıyordu. Gururla dolmuştu ve "erkeklerin vaktini çalmaktan keyif alıyordu." Onda bir süreliğine

büyük bir tutku uyandırmayı başaran bir oğlan vardı, ta ki ona olan aşkını bir mektupla açıkladığı güne kadar. Mektubu okuduğu andan sonra, çocuğa olan ilgisini yitirdiğini iddia ediyordu. Ama birden Bertrand diye adlandıracağım bir adama ilgi duymaya başlamıştı, onun yaşında olup da ona çok umursamaz, çok vurdumduymaz davranan ilk erkekti. Onu tahrik eden *bu* olmuştu.

Jeanne ve Bertrand arasındaki fırtınalı ilişkideki üstünlük mücadelesi evlilikle sonuçlanmıştı. Eğer kavga ederlerse ve Jeanne evi terk etmek isteyecek olursa, Bertrand kapının önüne geçip durabiliyordu; eğer Jeanne ona kızıp kasabayı terk edecek olursa, Bertrand onu bulana kadar tanıdığı herkesi arayabiliyor ve gidip onu geri getiriyordu. Jeanne'a göre, nihayetinde galip gelen Bertrand'dı ve bu yüzden Jeanne'ın baştaki tutkusu tiksintiye dönüşüyordu: Bertrand'ın ona dokunmasına katlanamıyordu. Çapkınlık ve ailesinin bütün parasını kendine harcamak gibi, babasının suçlu olduğu her türden şey için Bertrand'dan şüphe duymaya başlamıştı. Onu terk ettiğini hayal ediyordu ama bunu asla yapmamıştı, bunu yapmanın onun için "imkansız" olduğunu iddia ediyordu.

Öncülleri gençlik yıllarında varmış gibi görünen, ama çoğu kocasını babasıyla özdeşleştirmesinden kaynaklanıyormuş gibi de görünen fiziksel belirtiler ortaya çıkmaya başladı (hiç şüphesiz, kocasıyla babasının iyi anlaşmaları olgusuyla bu destekleniyordu). Sırt ağrısından, omuz ağrısından, çene ağrısından, dil ağrısından, göğüs ağrısından, boğaz ağrısından ve mide ağrısından söz ediyordu. Gastroenterologdan fizik tedaviciye, bitki şifacısından akupunturcuya kadar herkese gitse de hiçbir işe yaramamıştı.

Jeanne'la olan terapinin ta başından beri, birincil çatışma babası ve kocası etrafında dönüyor gibiydi. Bununla birlikte, ilk seanslarda çok büyük bir zamanı, küçük bir çocuk olarak genelde onunla dalga geçen ve açıkça onu gölgede bırakan, büyük ablasıyla olan rekabeti anlatmaya adadı. Kız kardeşleriyle olan rekabetçi özdeşleşmeleri üzerine bir yıl kadar derinlemesine çalıştık ve bunlar geri plana düşmüş oldu. Daha sonra baba/koca onun düşüncelerini tekeline aldı. Aktarımsal açıdan bakarsak, yaşlarımızın çok yakın olmasına rağmen, beni asla kendisi gibi bir öteki (kişi) konumuna yerleştirmiş gibi görünmedi; aslına bakılırsa, onun imgesel ilişkileri az çok kadınlarla sınırlı gibiydi. Sanki başından beri, bilen kişiyle özdeşleştirilmiştim, yani, simgesel Ötekiyle. Seanslar boyunca babasına veya hatta sonradan annesine yönelik öfkenin ya da ithamların neredeyse hiçbiri aktarımsal olarak bana yansıtılmadı; sadece rüyalarındaki birkaç tesadüfi öğe bana karşı olan öfkeye işaret ediyordu. Bir nevi iyi baba (ben) kötü-baba (Bertrand) diyalektiğinin gelişmesi ilerlememizi hızlandırmaya pek katkı yapmadı.

Benim ısrarımdan iki buçuk yıl sonra, Jeanne'ın seans sayısını haftada ikiye çıkarmayı kabul etmesiyle birlikte, önemli bir dönüm noktasına gelindi. Kuşkusuz onun bunu yapmaktaki istekliliğinde pek çok belirleyici etken vardı: Kocası iş için git gide daha fazla uzaklaşıyordu, zaten Jeanne'a göre kocası onun beni görmesine karşıydı (kocası terapiye inanmıyordu ve parasını buna harcamak istemiyordu); maddi durumları biraz daha düzelmişti ve belki de Jeanne ekstra harcamalarını kocasından daha kolay gizleyebileceğini hissediyordu; ama belki de en önemlisi, semptomları daha ağır hale gelmişti. Kocasının sekiz ay sonra nihayet ortak hesaplarını incelemesi olgusu ilk iki gerekçenin destek bulmasına neden oldu. Kocası Jeanne'ın beni haftada iki kez görmesiyle ilgili büyük yaygara kopardı ve o da bu konuda kocasına meydan okumak veya karşı çıkmak içinden gelmediği için haftada bir seansa geri döndü. Belki de sadece acıları en akut dönemde olduğunda onun gazabını alma riskine istekliydi.

Yeni bir semptomun ortaya çıkması onun sıkıntılarının yoğunlaşmasına damgasını vurdu: Kocası uzaktayken, ara sıra her yerinde üşümeler hissetmeye başladı, bu üşüme sıcak bir duş almakla geçmiyordu. Bu semptoma ilişkin onun, bir yaz tatilinden sonra terapinin yeniden başlamasıyla birlikte hızlıca dile getirdiği çağrışımlar yıllar içinde aydınlığa çıkarılmış pek çok bilinçdışı malzemeyi birbirine bağladı ve bir tür "ilk sahne"yi hatırlattı.

Deneyimlemiş olduğu üşüme hissi tahminen yedi ya da sekiz yaşlarında tanık olduğu bir sahnenin anısını önceliyordu; böylece ilk başta hatırlayamadığı bir şeyi yeniden deneyimliyor gibiydi.[68] Kuzey Afrika'da, (ablasıyla paylaştığı) yatak odası anne babasının yatak odasına bitişikti. İki oda arasında bir kapı vardı, ama her zaman kilitliydi. Onun bu yatak odası analiz sırasındaki pek çok rüyanın geçtiği sahneydi ve Jeanne için, anne babası kendi yatak odalarında tartışırken onlara sık sık kulak misafiri olduğu netleşti.

Onların kavgaları hakkında kolayca konuşabiliyordu ve yan odada neler olduğunu işitmek için, "dinlemek için nefesini tuttuğunu, nefes almamaya çalıştığını" sık sık söylüyordu. Genelde "*bu* bitene kadar" uyuyamıyordu ve "*bunu* duymak için hareketsiz durmak zorunda kalıyordu." Pek çok vesileyle "*bu*"nun ne olduğunu söylemeye çok yakın göründü, ama her seferinde sanki onun hakkında konuşamayacakmış

68 Bkz. Freud'un "Remembering, Repeating, and Working-Through" makalesi (SE XII, 147-156). Bu sahne, Jeanne'ın babasının ülkeyi terk etmesindeki belirsizlik göz önüne alındığında, dört beş yaşlarında bile gerçekleşmiş olabilir. Bu noktada histeri vakalarında sıklıkla olayın unutulduğunu akılda tutmak gerek; öte yandan, obsesyonda ise olay genelde hatırlanır, ama duygulanımsal bir etkisi yoktur. Histeride olayın temsilinin kendisi bastırılır, obsesyonda ise bastırma temsili duygulanımdan ayırır.

gibi etrafında dolandı. Böyle bir fırsatta, Jeanne'ın *bu* kavgaları bitene kadar dinlediğini söylemesinin ardından, anne babasının sevişmeyi bitirmiş olabilecekleri etkisini yaratan bir kaç söz ekledim.

Açıkçası benim açımdan bu bir "konstrüksiyon"du (Freud'un "Analizde Konstrüksiyonlar," SE XXIII, 257-269, makalesindeki anlamda bir "konstrüksiyon"), Jeanne'ın anne babasının çalkantılı ilişkisi hakkındaki söylemini yıllardır dinlemeye dayalı bir konstrüksiyon. Jeanne'ın bu müdahaleden sonra ifade ettiği düşüncelerin öteden beri bilinçli ya da önbilinçli olduğunu veya sadece bunları konuşmak için isteksiz olduğunu kesin olarak teyit edemedim; belki de yaptığım müdahale asla anlamamış olduğu çocukluk sahnelerinin bir yeniden yapılandırılmasına olanak sağladı.[69] Her halükarda bu, annesinin Kuzey Afrika'ya ilk yaz seyahatlerinden dokuz ay sonra doğan küçük kız kardeşine hamile olduğunu duyduğuna inandığını hemen söylemesine yol açtı. Bir sonraki seans boyunca Kuzey Afrika'da bir gece seramik yer karosu döşeli salona çıkmış olduğunu ve ayaklarının üşüdüğünü anlamıştı. Anne babasının yatak odasının kapısı aralıkmış, içeriye bakmış ve "babasının annesinin üzerine çıktığını ve penisinin erekte olduğunu" görmüş. Jeanne şoke olduğunu, dehşete kapıldığını ve iğrendiğini düşünüyordu.

Bana anlattığı sahneyi hatırladıktan sonra geceleri hissettiği üşüme hissi kayboldu. Başka bir semptom, göğsündeki sıkışma hissi ya da ağrı ise diğer bir ayrıntıyı eklediği zaman kayboldu: Bu sahneyi izlemiş olduğu açıdan, sanki "babası [annesinin] gövdesi üzerinde dizlerinin üzerindeymiş" gibi görünüyordu.

Odasından anne babasının tartışmalarını ve sevişmelerini dinlediği zaman, Jeanne sadece (daha iyi duymak için) nefes almamaya çalışıyor değildi, kendini gelecek (sözel ve/ya fiziksel) saldırılardan ve "yaralı" hale gelmekten koruması gerekirmiş gibi, aynı zamanda geriliyor ya da kaskatı kesiliyordu. Dayak yediğini ve babasıyla sevişiğini hayal ederek, bir anlamda kendini annesinin yerine koyuyordu. Sırt, omuz ve boyun ağrılarının çoğu dinleme sırasındaki kaskatı kesilmekle ilgili görünüyordu, ama birlikte yürüttüğümüz çalışma bunları tamamen ortadan kaldıracak gerekli malzemeyi aydınlatmaya yetecek kadar ileri gitmedi.

Jeanne terapinin ilk yılını babasının zalim davranışlarını ayrıntılandırmaya adamışsa da, annesinin rolünü nadiren sorguladı. Bu dönemde annesi net ve yalın biçimde bir kurban olarak tarif ediliyordu; böyle bir adamla evlenmekle hata etmişti ama "çocuklarının hatırı için" elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyordu. Ancak, terapinin son yılında Jeanne dikkatini annesinin daha az belirgin olan saiklerine çevirdi.

---

69 Bu müdahaleyi, buradaki vaka malzemesinin sunumunu takip eden yorumda ayrıntılarıyla tartışıyorum.

Annesi artık edilgen, rahatına düşkün ve bütün ev işlerini kızlarının yaptığı birisi olarak tanımlanıyordu. Annesi, sadece kendi arkadaşlarıyla ilgilenmiş ve kasten kızlarını babalarını horlayan kişiler yapmaya çalışan biri olarak görülüyordu. Gerçi bu çaba Jeanne'ı babasına yönelik daha sevgi dolu hislerinin üzerini örtmeye ve belirli açılardan ondan nefret etmeye zorlamıştı, bu onu aynı zamanda babasının belli anlamlarda annesi tarafından kurban haline getirilmiş olduğuna ve bu yüzden sevilmediğine ikna etmişti. Jeanne annesinin erkeklerle dans etmeyi sevdiğini hatırlamıştı: Jeanne, aslında annesinin "babası hariç bütün erkekleri" sevdiğini söylüyordu. Ama bunun tam tersini iddia etmişti: "babası hariç hiçbir erkeği asla sevmemişti." Babasını sevmesini, ya da en azından bu sevgiyi hissetmesini, bunun farkında olmasını ve bunu göstermesini *yasakladığı* için annesinden nefret etmeye başladı.

Jeanne yine de bir düzeyde babasına bağlı kalmıştı, babasının her ne kadar asla dışa vurmasa da, "bunu nasıl ifade edeceğini asla bilmese de" onu çok sevdiğine ikna olmuştu. Gündelik yaşamında, babasının söylediği her şeye bağlı kalmıştı: Babası ona beş para etmezin teki olacağını söylemişti ve Jeanne da onun kehanetini yerine getirmek için işleri bu şekilde sabote etmişti. Örneğin, otuzlu yaşlarda, liseden beri ilgilenmediği faaliyetler olan resim, çizim ve seramik yapmaya başlamıştı ve bu konulardaki yeteneği için sık sık övgü alıyordu. Yaptığı çalışmaların yer aldığı küçük bir sergiden sonra, görme yetisi (*la vue*)[70] ile ilgili sorunlar yaşamaya başlamıştı, bunlara babasının öngörüsü eşlik ediyordu: Eğer iyi göremezsen, resim yapamazsın ve beş para etmezin teki olursun. Babası onun hayatının bir felaket olacağını söylemişti ve o da farkında olmadan bunu doğruladığını hissediyordu. Hayatta başarılı olmak için sadece madden değil, manen de babasına ihanet etmişti.

Bu nedenle, Jeanne'ın analizinin seyrinde, perspektifin neredeyse tam bir tersine dönüşü söz konusuydu. Başlangıçta annesiyle neredeyse tam bir ittifak içinde görünürken, babasını hayatındaki bütün sorunların kaynağı olarak görüyordu. Daha sonra babasını gerçek aşkı, annesini ise kötü karakter olarak görmeye başlamıştı. Jeanne bir rüyasında annesini öldürmeye çalıştı ve annesinin o sıralar on üç yaşındaki kızının annesinin ölmesini istediğini düşünmeye başladı. Jeanne annesini her türlü şeyle suçlamaya başladı. Örneğin, annesi Kuzey Afrika'dayken arkadaşlarıyla dışarı çıkmak için kızlarını evde yalnız bırakırdı ve onları "ben yokken nefes bile almayacaksınız" diye uyarırdı; kızlarını okuldaki notlarından dolayı eleştirirdi ama onlara yardım etmek için hiçbir şey yapmazdı; annesi "kızlarına karşı sebepsizce kaba davranırdı."

---

70 Fransızcada *la vue* hem "görme duyusu" ve hem de "görme" ya da "bakma", yani görülen şey anlamına gelir. Dolayısıyla, onun bakmayla ilgili sorunu belki de Kuzey Afrika'daki soğuk koridorda görmüş olduklarıyla da ilgiliydi. Hatta belki de gördükleri sanatsal işlerini körüklüyordu.

Ayrıca Jeanne, Kuzey Afrika'dayken annesinin kızlarını parka götürdüğünü hatırladı ve kızları denetimsiz halde parkta dolaşırken o bütün dikkatini vermiş bir arkadaşıyla konuşurdu; bir seferinde bir park bekçisi Jeanne ve ablasını bir depoya götürüp penisini göstermeye çalışmıştı. Jeanne annesi tarafından korunmamış olmaktan şikayet ediyordu. (Aslında, birkaç ay içinde Jeanne'ın annesinin yaptığını söylediği tek şey onun kızları için "cehennemlik kocasıyla" birlikte kaldığıydı.) Babası "delicesine" aşırı korumacıydı, ama en azından korumacıydı. Babaya bu geri dönüşün seyri içinde, Jeanne, "*passer par la mer/mère*," "denizin/annenin yakınındaki yolu izlemek"tense (*mer*, "deniz" aynı *mère*, anne, gibi okunur), oldukça dar, rüzgarlı bir dağ yolunda babasını takip ederken, kendini tehlikeye atmayı tercih etmiş gibi göründüğü bir rüya anlattı. Babası tehlikeli olabilirdi ama annesi kötüydü. Başka bir rüyada, Jeanne, "iki çocuğunun denizde (*mer/mère*) olduğunu ve büyük bir dalganın onlara doğru yaklaşarak onları yuttuğunu gördü. İyilerdi ve kıyıya vurmuşlardı." Jeanne'a göre dalga babasıydı, kendisinden önceki her şeyi, hatta Jeanne'ın annesini (*mère*) bile paramparça eden dev bir dalga, çocukları denizden alıp sahile getirmişti, orada güvendelerdi. Babası çocukları kurtarmış ve böylece Jean onları kaybetmemişti ya da onları koruması sayesinde babalarına teşekkür etmişlerdi; bu anlamda "çocuklar babasına aitti." Fantazmatik bir anlamda Jeanne'ın öz babası böylece çocuklarının babası olmuştu.

Yine başka bir rüyada, Jeanne "kahverengi gözlü üç yeni oğlan çocuğu sahibi oluyordu. Üçüncü çocuğun bir erkek çocuğu olduğu tam net değildi, ama sonunda öyle görünüyordu." Rüyaya yönelik çağrışımlarında ilk başta herhangi bir şey ifade etmeyen "kahverengi", ona yakın zamanda babasının gayrımeşru kızının bir fotoğrafını gördüğünü hatırlattı; bu kız, aynı Jeanne'ın babası gibi, kahverengi gözlüydü. Rüyadaki çocukların kocasından olamayacağını, çünkü onun mavi gözlü olduğunu söylemişti...

Jeanne böylelikle her şeye rağmen[71] babasına sonsuza kadar sadık kalmış oldu ve kocasıyla ilişkileri babasına sadakatinin devam ettiğinin göstergesiydi. Her ne kadar babasının hatalarını kocasının üzerine yansıtmaya eğilimli olduğunun farkında olsa da, bu hâlâ onların ilişkilerindeki baskın bir temaydı. Bir keresinde, kocası iş seyahatindeyken, bir takım kredi kartı faturaları buldu ve onun yaptığı devasa harcamaları görerek öfkeden deliye döndü. Bütün iş masraflarının kocasının şirketi tarafından karşılandığı ortaya çıktı, ama (bazen sadık bir aile babası olarak tanımladığı) kocasını hemencecik vurdumduymaz, düşüncesiz, savurgan babasıyla eşitleyiverdi.

71 Freudcu terimlerle söylenecek olursa, açıkçası Jeanne Oidipus kompleksini çözmemiştir. Başka bir bağlamda, Jeanne'ın babasının psikotik oğullar üreten türde bir erkek gibi görünmesi muhtemeldir; neyse ki, beş kızı vardı.

Jeanne evliliklerinde kendisini aynı annesi gibi görüyordu: Terk edilmişti (ama öyle değildi), aldatılmıştı (bu onun açısından hiçbir şekilde açık değildi), vb. Kısacası zihninde kocasını babasıyla özdeşleştiriyordu ve kendisini annesinin yerinde (yani, babasının karısı olarak) görüyordu, oysa aynı zamanda kendisini babasının oğlu olarak da görüyordu.

Benle olan terapisi kocası şirketi tarafından bir kez daha transfer edilince sonlandı ve ailesiyle birlikte Fransa'ya döndü. Fransa'da onun taşındığı şehirdeki bir analistin adını ve telefon numarasını aldım ve benimle başladığı çalışmayı devam ettirmesi yönünde onu yüreklendirdim.

Her ne kadar eksik olsa da, Jeanne'ın terapisinin bu kısa sunumu histerinin belirli önemli özelliklerini ortaya koymaktadır.

En başta, Jeanne'ın kendisi ve hayatı hakkındaki konuşma şekli öteki insanları, önemli ötekileri içeriyordu. Neredeyse tamamen kendi etrafında dönüp duran, kendi dünyasının içinde sıkışıp kalmış ve kendisini bir ada olarak gören Robert'ın söylemiyle onun söylemi neredeyse tamamen bir karşıtlık içindeydi. Jeanne'ın dünyası insanlarla doluydu ve kendisini insanlarla ilişki içinde tanımlıyordu.

Jeanne'ın temel duruşu Ötekini tamamlamaktı: babasının asla sahip olmadığı erkek çocuk olmak; annesi babasını aldattığı ve (özellikle dans ederken) başka erkekleri tercih ettiği için babasına sadık bir eş olmak; ve hatta kocası ülkeden ayrıldıktan sonraki ilk yıllarda, terk edildiği ve kocasından kötü muamele gördüğü zaman annesi yorulmadan bunlardan şikayet ettiğinde, onun için bir tür koca ikamesi olmak. Bu son durumda, Jeanne, annesinin hayatını mümkün olduğu kadar kolay ve neşeli kılarak, ev işlerinin çoğunu yaparak, annesinin üstüne çok az yük bindirerek ve hatta belki de annesi parasını harcamasın diye daha az yemek yiyerek "annesine babasının vermediğini vermeye" çalışıyordu. Jeanne, önemli Ötekinin hayatında neyin istendiğini, neyin eksik ya da kayıp olduğunu bulup çıkarmanın ve o olmanın peşindeydi.

Belki de onun cinsel konumu, halihazırda zaten çok katmanlı olan Robert'ınkinden de daha karmaşıktı. Babasıyla olduğu kadar annesiyle de özdeşleşiyordu. Evliliğinde, aynen annesi gibi terk edilmiş, mağdur ve yanlış anlaşılan bir kadındı. Psikosomatik semptomlarının çoğu, kendisini babasının hırpaladığı, seks yaptığı annesinin yerine koymasından kaynaklanıyordu. Bir anlamda kendisini babasının asla sahip olmadığı sadık eş ve ayrıca yine asla sahip olmadığı oğlan çocuğu gibi görüyordu (kendisini bir erkek fatma olarak tanımlıyordu, "*un garçon manqué*"). O, entelektüel olarak babası gibiydi, kendisini aynı onun gibi inatçı ve sağlam iradeli kabul ediyordu ve belirli rüyalarda ve sürçmelerde kendisine eril bir rol biçiyordu. Örneğin, bir rüyasını

anlatırken, dili sürçtü ve "bir sürü erkek [ona] aşık olmuştu," cümlesinde sıfatın eril biçimi olan *amoureux* ("aşık") ifadesini kullanacağı yerde sıfatın dişil biçim olan *amoureuses* ifadesini kullanmıştı. Bana kalırsa, erkeği kadına dönüştüren bu sürçme,[72] kendisini babası gibi bir adamın, bir baştan çıkarıcının, "kadınların çok düşkün oldukları" birisinin yerine koyduğunu gösteriyor.

Bu yüzden Jeanne'ın cinsel kimliği kısmen annesine ve kısmen de babasına dayanmaktadır; geleneksel terimlerle söylersek, kısmen dişil, kısmen erildir.[73] Büyük oranda aydınlatılmadan kalan cinselliği iğrenme, tiksinti ve doğrudan, fiziksel, cinsel doyumun reddi tarafından domine edilmiş görünmektedir; bir yetişkin olarak, kocasının tekliflerini neredeyse hiçbir zaman kabul etmediğini, asla mastürbasyon yapmadığını ve sadece kısa bir kaçamak ilişkisi olduğunu söylüyordu. Jeanne'ın anlattıklarına göre, kocası ile ilişkilerinin başındaki fırtınalı dönem bile, kendi bedensel isteklerinin ya da kendi şehvetinin karşılanmasından değil, (çok ciddi) bir baştan çıkarma oyunu ve güç mücadelesinden kaynaklanan arzulu bir tutkunun özelliklerini taşıyordu. Seks onun için Bertrand'la olan savaşında bir silahtan başka bir şey değildi adeta. Onun söyleminde, (bir erkekle) cinsel aktivite fikri, yemek ve sindirimi çağrıştırabilecek her türlü metaforu uyandırıyordu: "mide bulandırıcıydı," "tiksinti vericiydi," "iğrençti," "insanı hasta ediyordu," v.b. Örneğin, bir rüyasında kocası *onun* cinsel tekliflerini geri çeviriyordu; rüyaya yaptığı çağrışımlarda, geri çevrilmişti ve dolayısıyla istemeye devam edebilecekti, cinselliğin kendisinden daha çok bundan uyarılmıştı. Rüya böylece doyurulmamış bir arzu için olan arzusunu doyurmuş görünüyordu.[74]

Başka bir rüyada, karısını yakın zamanlarda aldattığından haberdar olduğu kocasının bir arkadaşıyla yatıyordu. Gerçek hayatta bu adamı iğrenç buluyordu, ama "onunla yatmanın" rüyasını görmüştü (rüyada cinsellik ediminin kendisi yoktu adeta). Kendisini, aynı kocası gibi sadakatsiz olabilecek bir adamın karısını aldatabileceği bir metres yerine koymuştu. Bir adamın karısını neden aldatabileceğini bilmek istiyordu, Lacan'ın *Écrits*'de (626) kasabın karısının sorusu olarak formüle ettiği gibi, "Başka bir kadın nasıl sevilebilir?" Kendisini öteki kadının yerine koyar ve erkeğin

72 Eğer çoğul olan *amoureuses* yerine, tekil olan *amoureuse* diye okursak dil sürçmesi kendisini onların yerine koyması olarak da anlaşılabilir; ikisi de Fransızcada aynı şekilde telaffuz edilir. Bu anlamda, aşık olan bir kişidir. Bunun yerine, dil sürçmesi kadın talipler için bir arzuyu akla getirebilir, ama böyle bir arzu Jeanne'ın rüya çağrışımlarında üstü kapalı biçimde hiçbir zaman söylenmedi.

73 "Maskülen" (eril) ve "feminen" (dişil) açıkça yaklaşık terimlerdir, sadece uzlaşımsal anlamlardır; bunların ayrıntılı bir tartışması için bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 8. Bölüm.

74 Göreceğimiz üzere, rüyada Bertrand'ın kadının yaklaşımlarını reddetmesi kendi ketlenmesinin bir tür dışsallaştırılmasıdır. Eğer kadını reddederse, kadın genelde yaptığı gibi kendisini durdurmak zorunda kalmayacaktır.

öteki kadına olan arzusunu hayal eder. Bu rüyaya getirdiği çağrışımlarda her ne kadar babasıyla (ya da daha genel olarak erkeklerle) özdeşleşmesini uyandırmamış olsa da bir anlamda kocasının arkadaşında kendisini görmüş ve öteki kadınla yatmayı istemenin nasıl bir şey olduğunu hayal etmiş olabilir (açık rüya içeriğinde kendisi tarafından oynanan bir rol).[75] Bu daha önce histeriğin karmaşık "arzu döngüsü" olarak gönderme yaptığım şeye bir örnektir.

Jeanne, öteki kadınlara ilgisini algılama çabası içinde kocasının arzusunu çok yakından mercek altına alıyordu. Jeanne'a göre kocası on dört yıllık evlilikleri boyunca görünüşte ona sadık kalsa da, iş için uzaktayken onun birisiyle bir ilişkiye sahip olduğunu hayal etmekten kendisini alamıyordu ve daima ipuçları bulmaya çalışıyordu. Onun kişisel eşyalarına, belgelerine ve kayıtlarına dalmakta ya da herhangi bir saatte onu kaldığı otelden aramakta tereddüt etmezdi; onu aldatmasından bilinçli olarak "korkuyordu," ama yine de kocasının başka bir kadına duyduğu bir arzuyu açığa çıkarmak istiyordu.

Bu tarz bir isteğin elbette pek çok belirleyicisi vardı: Kocasının bir ilişkisi varsa, bu onun babası, yani bir erkek tarafından terk edilmiş olan annesi gibi bir kadın olma hissini doğrulayacaktı; aynı zamanda onun arzusuna öteki bir kadın aracılığıyla yeni bir döngü de sağlayacaktı. Jeanne rüyalarından birini anlatırken şöyle dedi, "Bertrand'ın bir metresi var; onu telefonda bu kızıl kafaya 'Seni seviyorum' derken yakalıyorum. Kendime, 'Tamam artık boşanabilirim, artık gereken kanıta sahibim. Ama yapamam. Çünkü ayrılmama engel olacak! diyorum." Rüyanın yorumunun en azından bir düzeyi, kocasının başka bir kadına arzusunun kızdırıcı olduğu, ama yine de bir şekilde bunun ona gerekli olduğu gerçeğini ortaya çıkardı.

Jeanne'ın kendi şüphelerine dayanarak oluşturduğu kıskançlık sahneleri, kocasının arzusunu belirli açılardan canlı tutmaya devam ediyor gibi görünüyordu; aralarındaki tutkulu mücadele hiçbir zaman tam olarak bitmemişti. Belki de kocasının taleplerinin çoğunu, yani onun yokluğunda yapılmasını istediği ev işleriyle ilgili talepler (temizlik yapma, işleri düzenleme, fatura yatırma, vb.) ve seks taleplerini geri çevirerek (ille de kasıtlı olmadan) onun arzusunu oyunun içinde tuttu. Kocasının arzusunun nedeni olmak isterken, bir taraftan da onun arzusunu *tatmin etmeyi*, onun cinsel doyum nesnesi haline gelmeyi reddediyordu. Histeride doyurulmamış arzu her iki tarafta da bulunur, hem histerikte hem partnerinde. Kendi varlığını tanımlarken partnerin

75 Jeanne bir vesileyle, "Bertrand'ın hasta olmasına" ("Bertrand a mal," Fr.), bir yerinin ağrımasına (örneğin, mide ağrısı olmasına) dayanamadığından da söz etti, çünkü özdeşleşme aracılığıyla onun da aynı yeri ağrıyacaktı. [Fransızcada] *Mal* ("ağrı" ya da "kötü") ve *mâle*'in ("erkek") genelde benzer şekilde telaffuz edildiğini unutmamak gerek.

arzusu çok önemli olduğundan, histerik partnerini doyumsuz bırakır. Jeanne, eğer kocasının cinsel açlığını kendisiyle doyurmasına izin verseydi, kocasının eksiği ya da arzusu geçici olarak ortadan kaybolacaktı. Jeanne bunu hissetmiş gibi görünüyordu.

Bununla birlikte, üç yıllık analizden sonra Jeanne "kendi davranışından bıkmış olduğunu" söyledi. Bertrand'la seks yapmayı reddetmekten ve ona karşı hep saldırgan olmaktan bıkmıştı. Kendisini istediği gibi tanımlamayı reddederek annesiyle en azından "kısmi" bir dayanışmanın dışında kaldığı görülüyordu. Jeanne'ın annesi Jeanne'a tüm diğer çiftlerin mutlu ve bir arada olduklarını defalarca kez söylemişti; sadece Jeanne'ın anne ve babası mutlu değildi. Jeanne, evlendiği halde kocasıyla dayanışma içinde olmaktan uzak durarak, memnuniyetsizlik, doyum yokluğu ya da mutsuzluk düzeyinde annesiyle özdeşleşiyor gibi görünüyordu.

Jeanne'ın annesiyle bu düzeydeki özdeşleşmesini teyit edici şeylerden birisi uzun süredir devam eden psikosomatik belirtilerinden birisiydi. Noel zamanı annesi birisinden isimsiz çiçekler aldığında babası unutulmaz bir kıskançlık krizine girmişti ve bu olaydan sonra Jeanne'da siyatik sinirle ilgili bir sorun gelişmişti. Babası, çiçeklerin, annesiyle arasında mutlak surette bir ilişki olduğuna inandığı erkek bir fizik tedavi doktoru, yani annenin işvereni tarafından gönderildiğine inanıyordu (oysa, çiçekler bir teyze tarafından gönderilmişti). O zamandan beri, Jeanne, annesinin ona tarif etmiş olduğu bir sorun olan siyatik sinir ağrısıyla ve bir dizi başka şikayetle ilgili olarak sık sık fizik tedaviye gider olmuştu. "Hastalanarak" böylece (babasına göre) annesinin arzulamış olduğu türde adamlarla iletişim kurmak zorunda kalabilecekti, bu arzu asla karşılanmasa bile. Fizik tedavi doktoru, bir anlamda, annesinin farklı bir erkeği, belki de daha iyi bir erkek için duyduğu doyurulmamış isteğini temsil etmeye başlamıştı (fizik tedavi doktoru ayrıca babasının üzücü ama heyecan verici, can sıkıcı ama uyarıcı, kıskanç hiddetiyle de ilişkilenmişti).

Jeanne, "kendi davranışlarımdan bıktım" diyerek, bir taraftan da *tatmin edilmemiş arzuyla tatmin olmadığını* ortaya koyuyordu; başka bir deyişle, bu arzu bütün hikaye değildi. "Kadın sadece arzuyla yaşayamaz" diyor gibiydi, bu onun her düzeydeki doyuma ilgisiz olmadığını düşündürtmektedir. Ne düzeyde ilgiliydi? Bazı histerikler arzu oyununu erkeklerle oynasalar da, cinsel dürtülerini kadınlarla tatmin ederler, hatta çalışmamızda kendisini açıkça ifade eden eşcinsel bir eğilim yoktu bile. Ama Robert Redford'un yer aldığı *Ahlaksız Teklif* filmini izledikten sonra başka bir eğilim kendini göstermişti. Jeanne aşağıdaki gibi bir rüya gördüğünden söz etti: "Bertrand 450 milyon dolar kazanmak amacıyla bir şeyler yapmak için anlaştı. Sahtekarca [*dishonestly*] para kazanmaktan endişeli olsam da, sonunda tamam dedim." Jeanne, filmde bir adamın Robert Redford'un karısıyla yatmak için teklif ettiği büyük miktarda

parayı kabul etmesini yorumlamıştı. Jeanne, herhangi bir şekilde "sahtekar bir yolla" (*"de manière malhonnête"*) para kazanma fikrinden hoşlanmadığını söyledi, ancak kelime seçimi bir miktar farklı bir şeyi ortaya koyuyordu, çünkü *malhonnête, mâlehonnête* ("dürüst bir adam") olarak da duyulabilir.[76] Belki de burada Robert Redford gibi "doğruyu söyleyen erkekler" hakkında bir şeyler söz konusu, ki bunlar belirli tereddütlere (yani, ketlenmelere) göz yummasını sağlayabilir; ama şöyle bir hisse sahip olduğunu da söylemişti: "böylesine büyük bir miktar para için kocasına yardım etmeyi geri çevirmesi onun açısından imkansız olurdu."

Bunu çabucak ondaki bir tür fahişe olma, yani seks için para alma yönünde derin bir arzu olarak yorumlamaktansa, burada histerinin çok genel bir özelliğini görmeliyiz: Cinsel doyumun ayıplanacak bir şey olarak kabul edilmemesi için, cinselliği bloke eden ketlenmelerin üstesinden ancak ve ancak çok büyük bir güçle, sıklıkla da sınırsız bir zorlamayla gelinebilir. Ket vurulmamış cinsel keyif sadece zorla ya da mecburi olduğunda, bir kişinin bunu durdurma gücünün ötesine geçtiği zaman mümkün görünmektedir. Eğer fahişelik fantazileri histeriklerin analizlerinde sık sık ortaya çıkıyorsa bunun nedeni halk arasında fahişeliğe genelde mutlak bir yoksulluğun ve zorlamanın eşlik etmesidir; örneğin, terk edilmiş bir anne çocuklarını beslemek için sokaklarda dolaşmak zorundadır ya da eğitimsiz, çok fakir ama onurlu bir aileden gelen genç bir kadın bedenini satmaya mecburdur çünkü beslemek zorunda olduğu küçük kardeşleri ve onlara bakamayan ebeveynleri vardır.[77] Benzer saikleri, yine histerikler arasında çok yaygın olan tecavüz fantazilerinde de iş başındayken buluruz, buradaki ana fikir ***kadının cinsel ilişkiye girmekten başka bir seçeneğe sahip olmadığıdır.***

Bu, ketlenmelerin histeride çok önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Jeanne vakasında, annesiyle dayanışmayla ilişkili bazı ketlenmeler olduğunu görüyoruz. Aslında seksten hoşlanmak (ve sadece annesinin cinsel aktivitesiyle ilişkili konversiyon

---

76 Kadının pekala "sahtekâr" yerine aynı ölçüde "yasadışı," "kanunsuz," "el altından," "haram" (*pas bien catholique*) vs. diyebilmesi, kelimelerin *seçilmiş* olmasından ötürüydü.

77 Seks için para almak, Lacan'ın dediği üzere, onu, hemen herkesin şeref duymaya mecbur olduğu "evrensel bir gösterenle" eşit hale getirdiği için, bir anlamda, seksi kabul edilebilir kılar. Neredeyse herkes, (onaylamasalar bile) "Bunu para için yapıyorum," argümanını anlar. İnsanların çalışırken kendilerini fahişe gibi hissetiklerini söylediklerini duymak oldukça yaygındır; her türlü düşük standartlı işi ve pek haram olmayan anlaşmaları meşrulaştırırlar, çünkü onlara para kazandıran şey budur. (Bir hastanın dediği gibi, aslında, "Bütün işler fahişeliktir.") Böyle bir bağlamda, seks ahlaki olarak ayıplanacak bir şeyin yerine geçen zorunlu bir faaliyet olarak görülebilir. Eğer (Jeanne gibi) belirli bir kadın için parasız, "sıradan" seks bir ton ketlenmeyle ve öfke, acı, ihanet gibi bunaltıcı hislerle kuşatılmışsa, para belki de bu güçlü duygulanımların çoğunu yok edebilir veya etkisiz hale getirebilir. Para, büyük bir düzeltici ya da eşitleyicidir.

semptomlarından *jouissance* elde etmemek) annesine ihanet etmek olacaktı. Bir kişinin ister annesiyle ister babasıyla ilgili olsun, ihanet sorunu daima değerler, ilkeler ve idealler sorunudur; başka bir ifadeyle, bir benlik-ideali veya üstbenlik sorunudur. Jeanne, Robert gibi imkânsız idealler tarafından yönlendiriliyormuş gibi gözükmemesine rağmen, çelişkili idealler aklında yine de bulunuyordu: babasının bir kadının nasıl olması gerektiğine dair söyledikleri, babasının "oğlu" olarak başarmak zorunda oldukları ve annesinin kızı olarak annesi için yerine getireceği sorumluluklar ve sonra da evlilikten medet ummak.

Freud, histeride cinselliğe yönelik iğrenmeyi adeta yapısal ya da *a priori* olarak görmeye ve benlik-idealinin erkeklerde kadınlara göre çok daha gelişmiş olduğunu öne sürmeye eğilimlidir; ama biz iğrenmeyi daha çok tipik kadınsı benlik-idealinin (Batı kültürü için tipik) bir ürünü ve suçluluğu ise daha çok erkeksi benlik-idealinin bir ürünü olarak düşünmenin daha iyi olabileceği kanaatindeyiz. İğrenme ve suçluluk dürtülerin tatminine yönelik, toplumsallaşmanın seyri içinde üzerimize dayatılan, tutumlar gibi görünüyor; başka bir deyişle, bunlar simgesel düzeyde (idealler, değerler ve ilkeler düzeyinde) –arzu düzeyinde- dürtülerin tatminiyle ilgili benimsenen duruşlardır. Bunlar zorunlu olarak bizatihi dürtülerin özellikleri değillerdir.[78] Freud'un bir ideali neyin oluşturduğuna dair kavramı aşırı derecede kısıtlı olduğundan, kadınları daha az gelişmiş benlik-ideallerine sahip kişiler olarak görmekle yanıldığı söylenebilir: Onun ideal kavramı sadece yaygın olarak kabul gören toplumsal, ekonomik, politik, entelektüel ve sanatsal idealleri kapsamaktadır ve Batı toplumlarında şimdiye dek bu türden idealler öncelikli olarak sadece erkeklere aşılandı. Ama açıkça dile getirilmiş herhangi bir tür rica veya emir olan bir ideal evrensel hale getirilebilir (örneğin, "Bir kız çocuğu daima annesine karşı saygılı olmalıdır") ya da getirilemez (örneğin, "Baban hepimize pislikmişiz gibi davranıyor! Hepimiz diğerimiz

78 Daha önce gördüğümüz üzere, Lacan, dürtülerin ailesel Ötekini halihazırda önemli derecede içerdiğini iddia eder. Ben de bu yüzden dürtüler ve (idealler olarak) Öteki arasında mutlak bir karşıtlık olduğu iddiasında bulunmak istemiyorum. Dürtülerde özne Ötekinin talepleriyle ilişkili olarak kurulur, Öteki, çelişkili olduğu kadar, doyuma verilen tepkilerin tohumlarını da eker. Bu konuda daha ileri bir tartışma için 10. Bölüm'e bkz.

Başka bir rüya, Jeanne'ın her düzeyde sekse ilgisiz olmadığı olgusunu kanıtlıyor gibiydi: Rüyasında "uzun bir *hortumu* ["trompe"] olan bir balina [kelimesi kelimesine 'hortum,' ama *tromper* fiili aldatmak, ihanet etmek, boşa çıkarmak, oyalamak anlamına da geliyor] ve mikrofonu" olan bir figürle bir tür cinsel ilişki yaşadığı gerçeğini onaylıyormuş görünüyordu. Bu ona yakınlarda bir müzik klibinde gördüğü büyük kırmızı dudakları olan ve mikrofonu ağzına yapıştıran bir kızı hatırlattı. Belki de bu, başka biçimde sadece Jeanne'ın yiyeceklerle ilişkisinde ifade bulan, bir miktar anoreksiya imasını da içeriyormuş gibi görünen oral dürtünün bir ifadesi olarak görülebilir.

için varız, bu yüzden tek yürek olmak zorundayız"). Özel, spesifik bağlamdaki üstelemelerin ağırlığı "Bu günlerde işe yarar biri olmak istiyorsan üniversiteye gitmen lazım" gibi evrensel hale getirilebilir değer yargılarından fazla olmasa da bunlar kadar büyük olabilir. Genel kabul görmüş faydalı bir kural şöyle olabilir: "Eğer ketlenme üretiyorsa bu bir idealdir."[79]

Ayrıca histeri ve obsesyon arasındaki yapısal farkın – ilkinde, ayrılmanın üstesinden Ötekini tamamlama yoluyla gelinmeye çalışılırken, ikincisinde, öznenin tamamlanması yoluyla bu yapılmaya çalışılır– toplumsal ve cinsel ideallere dayandığını belirtmek gerekir, bu ideallerin çoğunu tahmin etmek çok da zor değildir. Batılı toplum bağlamında, histeri ve obsesyon öznel konumlarda bir tür büyük bölümleme inşa eden "yapılar"dır, ama evrensel, aşkın zorunluluklar değillerdir. Bunlar belirli bir toplumsal biçime dayanan (ama oldukça yaygın olan) olumsal yapılardır.

Tedaviye dönecek olursak, yapmış olduğum ve önceden bir "konstrüksiyon" olarak nitelediğim belirli bir müdahale üzerine kısaca yorum yapmak istiyorum. Söylediğim gibi, müdahalemden sonra Jeanne'ın kendi söyledikleriyle ilgili öteden beri bilinçli ya da önbilinçli olduğundan ve basitçe bunları söylemeye isteksiz olduğundan emin olamadım; doğrusu, benim izlenimim bu müdahalenin, onun tam olarak asla anlayamadığı geçmişten gelen sahnelerin bir rekonstrüksiyonuna yol açtığıydı. Eğer böyleyse, bu müdahale yorumun "gerçeği vurmasına" bir örnek teşkil etmektedir (4. Bölüm'de tartışıldığı gibi). Gerçek henüz simgeselleştirilmemiş, henüz kelimelere dökülmemiş olandır; analizan için belirli bir anda konuşulamaz ("söylemesi imkansız") olandır, ama analist için zorunlu olarak böyle değildir. Jeanne'ın seks hakkındakileri (görünürde) öğrenmeden önce küçük bir çocuk olarak ne duyduğunu ve ne gördüğünü adlandırarak, bunu nötralize etme, yani bunları ağır duygulanımsal yükünü boşaltma sürecini başlattım. Bu konuşulamadığı sürece, Jeanne'da takıntı haline geliyordu. Ama bir kez konuşulunca, takıntı dağılmaya başladı.

Yorum gerçeği vurduğu kadar *hakikati de vurmaz, onu yaratır*. Hakikat sadece dilin içinde mevcut olduğu için (dil, sözcenin mülküdür) henüz söylenemeyen şeyin hakikati yoktur. Hakikat, yorum aracılığıyla "bulunmaz" ya da "ortaya çıkarılmaz", onun aracılığıyla yaratılır. Bu, yorumun istediği gibi keşifte bulunabileceği anlamına gelmez; Jeanne'la çalışırken benimsediğim yaklaşım, bugünlerde çok sayıda psikolog ve psikiyatristin on dakikalık bir görüşmeye ya da hastayla çok az sayıda seansa

79 Dora vakasında, Freud'un, kayda değer ketlenmelere yol açan erken çocukluk deneyimlerinin sonucundan ziyade, Dora'nın "cinselliği yadsıması"nı bir *a priori* olarak ele almadığı unutulmamalı (SE VII, 87-88).

dayanarak yaptıkları "vahşi yorumlar"dan keskin biçimde farklılık gösterir; yorum yapma cesaretini öncesinde onu iki buçuk yıl haftada bir kez çok dikkatli biçimde dinleyerek bulabildim. Jeanne benim dediklerimi söylemekten başka her şeyi yapmıştı, birçok seansta bu nosyonun etrafında dolanmıştı, demek ki bunu duymaya hazırdı.

Jeanne için, bunu izleyen seanslarda onun gündeme getirdiği malzemenin tanıklık ettiği bu tür bir konstrüksiyonun öznel geçerliliği ve aşina olduğum bir psikiyatristin yaptığı yorumun etkisi arasındaki farkı bir düşünün. Süpervizyon verdiğim bir terapistle iki yıldır terapide olan bir hasta bir kaç ayda bir ilaçlarıyla ilgili olarak bu psikiyatristi görüyordu. Bir seferinde hasta, aniden çocukken üç kez cinsel istismara maruz kaldığını hatırladığını belirtince; psikiyatrist, "Bundan hoşlanmış olmalısınız" demek için fırsat yakalamış oldu. Hasta bu yorumla derinden sarsılmıştı ve bu yüzden neredeyse terapiyi de bırakıyordu.

Psikanalitik teoriye dayanarak, pek çok insanın böyle bir cinsel deneyimden, belki de çok açık olmasa da, bir şekilde hoşlandığı için psikiyatristin söylediği şeyin pek çok vaka için geçerli olduğu iddia edilebilir; ama burada söz konusu bireyin deneyimi tamamen göz ardı edilmektedir ve bu birey için bunların hiçbir öznel geçerliliği yoktur ya da çok azdır. Eğer *yorum hakikati yaratıyorsa* (bir bitki gibi, eğer onun kök salmasını ve büyümesini bekliyorsak), bunun için zeminin hazırlanmış olması gerekir: Etraftaki malzemenin aydınlatılmış olması ve terapistle ilişkinin sağlam olması gekir. Aksi takdirde bu, (en iyi ihtimalle) şoke etmekten daha fazla bir değer taşımaz. Eğer birinin amacı öğrencilerinin alışıldık düşünme biçimlerini sarsmaksa, şoke edici ifadeler eğitim sırasında uygun olabilir, ama terapide bunlara ayrılan yer çok küçüktür.[80]

4. Bölüm'de işaret ettiğim üzere, Jeanne'a yaptığım türde, "kehanetvari" olmayan, sarih, çoğul-anlamlı veya özünde anımsatıcı olan bir yorum, analistin analizanla ilgili bilgisi epeyce geniş olduğu ve analizan da analistin yorumunun etkisine

80 Gerçeği ya da nedeni hedef almayı amaçlayan yorum üzerine, bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 3. Bölüm. Söz konusu sahne Jeanne'a sabitlendiği sürece, bir S_1, bir ana gösteren olarak işlev görmüştür. Aslına bakılırsa, eğer ana gösteren benim müdahalem aracılığıyla (*The Lacanian Subject*'in 6. Bölümünde açıklandığı manada) "diyalektikleştirilmeseydi," Jeanne, S_1 (yani, henüz simgeselleştirilmemiş, gerçek olarak bir sahne) ve S_2 (gerçek sahnenin yorumlanmış ya da kelimelere dökülmüş hali) arasında bir gedik, bir bağlantı ya da onları bağlayan bir özne olarak var olurdu. Ne de olsa, bu özneleştirmeye, yani öznenin *onun* (yabancı, kişisiz güç) olduğu yerde varlık bulmasına bir örnekti. Sonuç olarak bu, Lacan'ın Freud'un, "Wo Es war, soll Ich werden," uyarısını nasıl yorumladığını gösterir. *The Lacanian Subject*, 6. Bölüm'de gösterdiğim üzere, S_1 ve S_2 arasındaki öznelik parlaması benzer şekilde bir kaybı ima eder, bundan sonra daha fazla ortada görünmediği için bunu semptom tarafından sağlanan (her ne kadar acı verici de olsa) *jouissance*'ın kaybına yerleştirebiliriz.

epey açık olduğu zaman yapılan bir yorumdu; bu yorum doğası bakımından "kehanetvari", belirsiz, çoğul-anlamlı ya da asli olarak çağrıştırıcı değildir, bu türde yorumlar analizin göreceli olarak ileri evrelerine saklanmalıdır. Böyle bir yorum, Lacan'ın "apofantik" yorum (*Scilicet* 4 [1973]: 30) dediği zaman kastettiği şeye özellikle açık bir örnek teşkil ediyor. (Yunanca *apophantikos*'tan gelen) "apofantik" "kategorik," "bildiren, ifade eden" ya da "iddia eden" anlamına gelir. Lacan'ın vurguladığı anlamda yorum doğası itibariyle ister kehanetvari olsun isterse bir konstrüksiyon biçiminde olsun, bir soru biçiminde veya muhtemel bir doğru biçiminde ortaya konmaz; analist tarafından bildirimsel şekilde ifade edilir.

Açıkçası, Jeanne, Fransa'ya geri döndüğü zaman tedavisi tamamlanmış olmaktan oldukça uzaktı. Jeanne, sorunları yüzünden anne ve babasını daha az suçlamaya başlamış olmasına rağmen, hiçbir şekilde onlardan ayrılmamıştı; bir düzeyde, babasına karşı hâlâ annesinin tarafını tutuyordu, aynı zamanda onun kehanetlerini (örneğin, onun beş para etmez olduğu gibi) yerine getirerek babasına sadık kalmaya devam ediyordu. Terapi, aktanım yoluyla bu ebeveyn figürlerini "yok etmek" için gerekli olan yoğunluğa asla ulaşamadı; başka bir deyişle, onların yasakları ve idealleri Jeanne'ın ketlenmelerine yol açıyordu. Jeanne, bana "aşırı derecede" bağımlı olmaya isteksizdi, ama ben ne onun ne de kocasının dirençlerinin üstesinden gelmesi için merakını uyandırmayı başaramadım. Seans sıklığı nihayet son yıl artmış olmasına rağmen, Jeanne'ın haftada iki kez seansa geldiğini öğrenince Bertrand'ın koparduğu gürültü daha yoğun bir çalışma yürütmemize engel oldu.[81] Jeanne, bu hususta ona karşı koyamayacağını hissetti.

Jeanne, her ne kadar başlangıçtaki konumu adeta zorla bu konuma sokulmuş gibi olsa da seçimler yapmış olduğuna ve ailesine karşı bir duruş benimsemiş olduğuna dair bir duyguyu bir an için görmeye başlamıştı, ama o zaman istemiş olduklarından ötürü henüz yapmış olduklarını olumlamaya hazır değildi. Özneleştirme, öznenin Ötekinin sorumlu taraf olarak addedildiği yerde var olmaya başladığı süreç, tam olarak başarılamadı. Babasının ideallerinden belirli açılardan uzaklaşmış olmasına rağmen – örneğin, terapisinin son yılında, Jeanne'ın sanat için uzun zamandır bastırılan tutkusu yeniden canlandı, ki babası bunu hiç mi hiç onaylamıyordu– yine de, babasının, onun bir sanatçı olarak tanınma çabasına müdahale etmeyi sürdüreceğini hissetti. Babasının değerleri ona ket vurmaya devam ediyordu: Henüz babasının

81 Açıkçası Bertrand sanki kadın arkasından gizli bir iş çevirmiş gibi tepki verdi. İlişkilerindeki kendi aşikar doyum yokluğu göz önüne alındığında, insan onun [kadının] analizine niçin bu kadar karşı olduğunu merak ediyor. Bozuk ilişkisinin neyinden kurtulmaya çalışıyordu da pes etmeye bu kadar gönülsüzdü?

değerlerinin olduğu yerde bir özne olarak var olmaya başlayamamıştı; bu değerleri ne tahrip edebilmişti ne de kendine mal edebilmişti. İki arada bir deredeydi, babasının ideallerini reddetmekle, bunları reddettiği için kendisini cezalandırmak arasında sıkışıp kalmıştı.

Analizden önce, Jeanne'ın babasına olan aşkı bastırılmıştı ve bu bastırma onun babasına karşı acımasızca ifade ettiği aşırı nefrette açığa çıkıyordu. Onun nefreti, analitik teorinin bizi beklentiye sürüklediği gibi, doğrudan doğruya babasının onun için taşıdığı önemle, babasına duyduğu aşkla orantılıydı. Nefret, maskelenmiş bir biçimde *bastırılanın geri dönüşü*nü temsil ediyordu, burada basit bir tersine çevirme vardı, aşkın yerinde nefret ortaya çıkıyordu. Benzer şekilde, analizden önce, Jeanne'ın annesine yönelik öfkesi, kendisini annesinin azizeliğine ve mükemmelliğine yönelik (başka bir deyişle, bastırılan) abartılı bir inanç şeklinde dışarı vuruyordu. Analizin seyri içinde bu bastırmalar kalkmış olsa da, onun babası tarafından dövülen ve aşk yapılan bir nesne olarak annesinin yerini almaya yönelik bastırılmış Oidipal özlemi, bedensel semptomlarının çoğunu körükleyen bir özlem (çünkü bu semptomlar sayesinde, kendisini annesinin yerine koyuyordu), çok az gündeme geldi, topu topu bir kaç rüya bununla ilgiliydi (örneğin, uzun gövdeli balina). Jeanne'ın temel fantazisi, babası gibi bir adam tarafından suistimal edilen ve sevişilen bir nesne olmak gibi görünmektedir. Analizin seyrinde bu fantazi görünmeye başladığında fantaziyi yeniden şekillendirmekten ya da katetmekten oldukça uzaktı.

Etiyolojik Değerlendirmeler

Önceki iki vaka çalışması bu bölümde tartışılan nevrozun pek çok yönünü somut örneklerle ortaya koymaktadır ve umuyorum ki, okura "modern-zamanlardaki" vakalarda obsesyon ve histerinin nasıl görünebileceği hakkında daha net bir fikir veriyor. Tıpkı "saf" bir histeri vakası olmayacağı gibi, histerik ya da sapkın özellikleri olmayan "saf" bir obsesyon vakası da yoktur. Her vaka, nevroz üzerine önceden öğrenmiş olduğumuz belli şeyleri doğruluyor ve henüz belli bir teorik sistem içinde açıklanamayan şeyleri duymaya açıksak, bize yeni şeyler de öğretiyor. Robert vakası belki genel değer taşıyabilecek bazı şeyleri ortaya çıkardı: Öteki erkeğin kadınının önemi gibi. Ve Jeanne'ın iğrenmesinin nedenine ve gerekçelerine ışık tutan öyküsü, öncelikle belki de iğrenmenin ve suçluluğun menşei hakkında bir şeyleri ortaya koyabilir. Lacan'ın dediği gibi, "En özel vakalar, değeri en evrensel olanlardır" (VI. Seminer, 11 Şubat 1959).

Aşağıdaki tablo şimdiye kadar histeri ve obsesyonun "tanımlayıcı özellikleri" olarak değindiğim özellikleri özetliyor.

	Histeri	Obsesyon
Soru	"Erkek miyim, yoksa kadın mıyım?"	"Ölü müyüm, yoksa hayatta mıyım?"
Arzunun statüsü	Tatminsiz	İmkansız
Cinselliğe yönelik tutum	İğrenme	Suçluluk
Birincil olarak etkilenen bölge	Oral	Anal
Varlıkla ilgili strateji	Ötekinin arzusunun nedeni olmak	Düşüncede var olmak
Ayrılmayla başetme stratejisi	Ötekini tamamlamak	Özneyi tamamlamak
Temel fantazi	$(a \lozenge \not A)$	$(S \lozenge a)$

Bu "tanımlayıcı özellikler"in, doğası bakımından etiyolojik olmadıkları çok açık olmalı; burada bir kişinin *niçin* histerik ya da obsesif olduğuna cevap bulma (anlatılan vakalardaki parantez içindeki yorumların dışında), dikkatimi [belli bir kişinin] histeri ve obsesyonun *ne olduğuyla* sınırlandırma niyetinde değilim. Niyetim, histeri ve obsesyonun ne olduğunu ve birbirinden farkını belirtirken Lacan'ın geniş kapsamlı ayrımlarını kullanmaktır.

Freud, çalışmasının başlarında açıkça etiyolojik tanımlamalar arayışındaydı. Freud, Fliess'e mektuplarında obsesyonun çok fazla hazla (ve bunu takip eden suçluluk hissiyle, ardından da kaçınma davranışıyla – suçluluk ve kaçınma sonradan, ilk olayın toplumsal/cinsel anlamının öğrenildiği ikinci bir deneyimin geriye dönük etkileri olarak anlaşılır) sonuçlanan erken dönem cinsel deneyimlerden *kaynaklandığını* varsayıyordu. Freud, *niçin* belli bir kişinin obsesif haline geldiğini açıklama arayışındaydı ve onun erken dönem "tanımları", "ilk nedenler"le ilgiliydi. Ama Freud'un nedensel açıklamalarında bile, niçin sorusu daima sorulabilir: "Niçin bir kişi çok fazla haz alıyor, diğeri çok az haz alıyor?" İlkinin "baştan çıkarıcısı" için aşırı bir arzu ile dolu olduğunu ama ikincisinin daha az arzusu olduğunu ya da ondan iğrendiğini söyleyerek bunu açıklamak, bir kez daha sorumuzu kısaltarak sormamıza izin verir: "Niçin aşırı bir arzu [var]?[82] Niçin bir durumda çok fazla arzu var da diğerinde çok az var?"

Freud'un nitelendirmelerindeki en önemli görünen nokta, klinisyenlerin sundukları hastaların bir kısmının cinselliğinde suçluluk hissinin, diğer kısmında ise

82 Bunu bir ebeveynle aşırı derecede yakın, bu ebeveyn için yoğun bir arzuya yol açan bir ilişki temelinde açıklamak bize cazip gelebilir. Böyle bir arzu, (gerçek ya da hayal edilmiş) bir baştan çıkarma hadisesiyle birleştiği zaman, sonuç çok yoğun bir haz olur. Ama öyleyse evebeynle olan ilişki niye bu kadar yakındı?

iğrenmenin baskın olması gerçeğidir. Bu, suçluluk ve iğrenmenin bir arada olmayacağı anlamına gelmiyor, ancak genel bir klinik tabloda ikisinden biri baskın olma eğilimi taşır.

Lacan, Freud'un ilk nedenlere olan ilgisini paylaşmaz, bunun yerine o, dikkatini mantıksal süreçlere çevirmiştir. Nevrozlarda bastırma temel mekanizma olduğuna göre, bastırma farklı vakalarda farklı sonuçlara yol açmak zorundadır. Eğer bastırma öznenin, zorunlu biçimde zamansal olarak tanımlanabilir olması gerekmeyen, belirli bir anda bilinç ve bilinçdışına bölünmüş hale (yani, benlik ve özne) gelmesi demekse, bu bölünme obsesyon ve histeride belirli bir dereceye kadar farklı şekilde meydana gelmek zorundadır (obsesif ve histerik farklı biçimlerde "yabancılaşmışlardır"). Bastırılan şey gösterenler olduğu için, ayrımsal bölünme histerik ve obsesifin dille ve bilgiyle farklı ilişkilere sahip olduğunu ima etmektedir.

Ama bu türde tanımlamalar bize bastırmanın ya da bölünmenin *niçin* bir kişide histeri biçimini alırken, diğerinde obsesyon biçimini aldığını veya bir kişi histerik haline gelirken, diğerinin obsesif haline geldiğini söylemez. Bunlar (daha önceki dipnotlardaki toplumsal-psikolojik açıklamalarımla yapmayı denediğim gibi) bir kişinin niçin Ötekini olumsuzlamaya başladığını ve diğerinin yapmadığını açıklamaz. Freud'un, çok meşhur "Anatomi kaderdir," vecizesi her şeyi bir kişinin penise sahip olup olmamasına bağlıyor gibi görünüyor: Ona sahip olduğunuz zaman *o* olamazsınız (yani, Öteki için fallik arzu nesnesi); eğer sizde yoksa, Öteki için onu maddileştirebilirsiniz. Lacan, bu tür Freudcu formülasyonları ilk dönem çalışmalarında tekrarlar (mesela, 1951'deki "Aktarıma Müdahale"de), ama sonraki çalışmalarında bu türdeki şematikleştirmeleri sorunsallaştırır. Lacan'ın, Batı kültüründe Kadın için gösteren olmaması, ama buna karşın Erkek için fallusun bir gösteren olması olgusu etrafında dönen sonraki çalışmaları bizi ileriye, anatomi ve dil arasındaki, biyolojinin son sözü söylemediği *diyalektiğe* taşır. Ancak bizi dilin doğası hakkında karmaşık sorulara sürükleyeceğinden, ki bunun zeminini de hazırlamış değilim, böyle bir tartışmanın içine giremem.[83]

Bu bölümün kapsamının ötesine geçen başka bir soru ise böylesine yüksek düzeyde belirgin iki yapı olan histeri ve obsesyonun olası toplumsal nedenleriyle ilgilidir. Burada, bu yapıların olması gerektiği şekli herhangi bir şekilde ileri sürmüyorum. Zannedersem, Lacan bu yapıları evrensel yapılar olarak düşünmemiş olabilir; bunları daha çok içinde arzunun baskın göstereninin fallus olduğu, tipik olarak belirli bir Batılı toplumsal organizasyona bağlı olarak görüyor olabilir. Kadınların ve

83 Bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 8. Bölüm.

erkeklerin rollerini değiştirmek için sarf edilen bütün çabalara rağmen fallus arzunun göstereni olarak kaldığı müddetçe, bu farklı yapılar ortadan kaybolmayacak gibi duruyor. Eğer sadece obsesyonda ve histeride iş başında olan ve spesifik bir aile bağlamında çeşitli yollarla aşılanan (cinsel meselelerdeki Jeanne'ın ketlenmeleri üzerine yaptığım yorumlar gibi) farklı türden ideallere bakacak olursak, Lacan'ın da değinmeye çalıştığı daha geniş toplumsal soruları cevapsız bırakmış oluruz.

Fobi

Fobinin başlıca nedeni ve gerekçesi, dillerinde "korku"dan başka sözcük olmayanların inandıkları gibi, genital ya da hatta narsisist bir tehlike değildir. Öznenin karşılaşmaktan korktuğu şey, küçük Hans'ın annesiyle ilişkisinde olduğu gibi, öznenin Öteki nezdinde belli ayrıcalıklı gelişmelerle bağlantılı belli türde bir arzudur; bu, tüm anlamlandırma yaratımının, tüm anlamlandırma sisteminin bir anda daha da çok hiçliğe geri çekilmesine yol açabilir.

Lacan, VIII. Seminer, 305

Sapkınlığa geçmeden önce fobi hakkında da bir kaç söz söylememiz gerekiyor. Lacan bazen fobiyi her ne kadar ayrı bir tanısal kategori olarak görse de, ona göre fobi, baba metaforunun inşa edilmesindeki bir soruna yanıt vermesi anlamında, "nevrozların en *radikal* biçimi"ni temsil eder (VIII. Seminer, 425). Diğer bir ifadeyle, diğer nevrozlardan daha önce olması anlamında fobi pek de histeri ve obsesyonun veya üçüncü bir bağımsız yapının "arasında kalmış" değildir.[84] Histeri ve obsesyon babasal metaforun (ve dolayısıyla birincil ve ikincil bastırmanın) işe dahil olmasını gerektirirken, fobik ise ancak anneyi babanın "Hayır!"ı veya adı dışında bir şeyle iptal ederek baba metaforunu kurabilir.

Fobide, babanın ya da baba figürünün, yani baba işlevinin göreceli güçsüzlüğü nedeniyle, çocuğun annesinden ayrılması son derece zor hale gelir. Örneğin, Lacan Freud'un meşhur "küçük Hans" vakasında (SE X, 1-149), Hans'ın babasının Hans'ı annesinden ayırmayı reddetmesinin oğlanda anksiyete gelişimine yol açtığını gösterir. Hans'ın anksiyetesi açıkça annesiyle ve ona atfettiği arzularla (yutma, bütünleşme, vb.) ilgilidir. Hans'ın fobisinin gelişmesi anksiyetede ani bir düşüşle aynı anda olur: Bu düşüş Hans'ın geçici süreliğine "at" gösterenini (baba metaforundaki baba, babanın

84 Lacan, fobinin "nevrozun en basit formu" olduğunu da söyler (VI. Seminer, 10 Haziran 1959). Freud'un fobiler üzerine yorumu şöyledir: "Fobilerin sadece çeşitli nevrozların bir parçasını oluşturan ve bağımsız bir patolojik süreç olarak sınıflandırmamız gerekmeyen sendromlar olarak kabul edilmesi gerektiği kesin gibi görünüyor" (SE X, 115).

adı ya da "Hayır!"ı için bir vekil; bkz. IV. Seminer)[85] bir tür baba ikamesi olarak kabul etmesiyle bağlantılıdır.

Bu nedenle fobi, bireyin Ötekindeki çok önemli bir öğeyi (bu öğe Baba-nın-Adı'dır) *desteklemek* amacıyla benimsediği bir strateji olarak görülebilir, bu öğe tamamen eksik olmasa bile güvencesiz bir statüye sahiptir. Bu *başarılı bir destekleme* olduğu için, fobi, psikoz ve nevroz arasındaki "sınırda" ["borderline"] konumlandırılamaz: Babasal metafor başarılı biçimde kurulmuştur. Bu, "sıradan bastırma"nın, yani ikincil bastırmanın ve bastırılanın geri dönüşünün işlemesine izin verir. Fobi, yukarıdaki tabloda histeri ve obsesyonun asli özelliklerini özetlerken ortaya konduğu gibi, kendine ait bir dizi tanımlayıcı özelliğe sahipmiş gibi görünmez.

Histerik kendisini annedeki eksiği tamamlamak için uygun bir nesne olarak kurduğundan, fobi daha ziyade histeriye yakın görünür. (Baba-nın-Adı'nın müdahalesiyle gerçekleşen) üçgenleşme aracılığıyla histerik kendisini annenin arzusunun imgesel nesnesi olarak inşa etmenin ötesine geçebilir, kendisini Ötekinin (genelde de babanın) arzusunun "simgesel nesnesi" olarak inşa edebilir.[86] Fobik, başlangıçta annenin imgesel nesnesi olmasına rağmen, Baba-nın-Adı'nı desteklemek zorundadır. Göreceğimiz üzere bu, fobi ve sapkınlık arasındaki belirli bir akrabalığa işaret eder, ancak fobiğin desteğinin başarılı olduğu akıldan çıkarılmamalıdır, sapkının destekleme girişimi ise bunu başaramaz, bir tür kalıcılık temin edemez.[87]

---

85 Lacan'ın dediği gibi, fobik nesne (Hans vakasındaki at) Φ'dir, "babanın ihtiyacı olması halinde, bütün gösterenlerin değeriyle boy ölçüşen fallustur" (IV. Seminer, 425). Lacan fobik nesneyi başka bir yerde "Ötekinin eksiğini [ya da içindeki eksiği/Ötekindeki eksiği] tamamlayan [veya kapayan/tıkayan] çok-amaçlı bir gösteren olarak" niteler (*Écrits*, 610/248).

86 Diğer bir ifadeyle, bir sonraki bölümde göreceğimiz sapkından farklı olarak histerik, Ötekinin *arzusunun* nedeni olmaya talip olarak, annesine (mOther) *doyum* (teselli, sempati, okşamalar, vb.) veren nesne olma rolünü ardında bırakabilir. Eğer Ötekini tamamlamayı amaçlıyorsa, bunu *jouissance* düzeyinde değil arzu düzeyinde yapar. (Şekil 8.3 arzuyu içerir, halbuki sapkınlığı gösterdiğim figür, Şekil 9.1'in sol tarafı, *jouissance*'ı içerir.

87 9. Bölüm'de küçük Hans'ın fobisi ve bunun baba metaforuyla ilişkisi üzerine kısa bir açıklama yaptım. Fobiyi elinizdeki kitabın ekinde uzun uzadıya tartışacağım. Bu noktada yalın biçimde, Hans'ın, sadece at fobisi sürdükçe baba metaforunu desteklemekte başarılı olduğunu akılda tutmalıyız. At kaybolduğu zaman, benim bakış açımda (ya da Lacan'ın IV. Seminer'deki bakış açısında), Hans sıradan bir nevrotik haline gelmemiştir: Yabancılaşma gerçekleşmiş olduğu halde ayrılma olmamıştır.

9
Sapkınlık

Arzu bir savunmadır, jouissance'da bir sınırın geçilmesine karşı bir savunma..
Lacan, *Écrits*, 825/322

Psikanalitik açıdan bakacak olursak, klinisyenlerin çoğu pek çok hastayı tam olarak sapkın diye nitelenebilecek kişiler olarak görmezler. Bir takım çağdaş Amerikalı analistler ise terapiye gelen sapkınların sürüsüne bereket olduğuna inanıyormuş gibi görünüyorlar, ama bu kitapta sunduğum Lacancı ölçütler açısından değerlendirildiğinde sapkın olarak tanımlanan kişilerin çok büyük çoğunluğunun aslında nevrotik ya da psikotik olduğu ortaya çıkar.[1] Kendi payına modern psikiyatri sapkınlık anlayışımızı hemen hiç genişletmedi. Yapılanın ne olduğunu bize en iyi Freud söylemektedir, "farklı [davranışlara] yeni isimler vermek, ama bunlar hakkında tek kelime etmemek" (SE XVI, 260). Psikiyatri basitçe, insanları tahrik eden belirli nesneleri tanımlayarak yeni bir terimler seti sağlar: pedofili, sürtünmecilik, transvestik fetişizm, vb.[2]

1 Bkz., örneğin, Robert J. Stoller, *Sex and Gender* (New York: Science House, 1968). Stoller tarafından tartışılan bireylerin çoğu sapkın olmaktan ziyade psikotik olarak daha iyi anlaşılabilirler. Böyle bireylerle ilgili bir tartışma için bkz., Moustapha Safouan, "Contribution to the Psychoanalysis of Transsexualism," çev. Stuart Schneiderman, haz. Schneiderman içinde, *How Lacan's Ideas Are Used in Clinical Practice* (Northvale, N.J.: Aronson, 1993), 195-212. Bu makalenin de içinde olduğu bu derlemenin eski versiyonu çoğu okura daha tanıdık gelecektir: *Returning to Freud: Clinical Psychoanalysis in the School of Lacan* (New Haven: Yale University Press, 1980). Ayrıca bkz., Lacan'ın XVIII. Seminer'deki tartışması, 20 Ocak 1971.

2 Bu "ince" tanısal ayrımlar *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*'da [DSM-III-R] "parafililer" genel kategorisi altında yer alır. Çok geniş ölçekte kullanılan bu el kitabının psikiyatrik yazarları daha bir bilimsel tınıya sahip "parafililer" terimini, daha az politik doğrucu görünen "sapkınlıklar" teriminden kaçınmak için benimsemişler gibi görünüyor. Ancak parafililerle ilgili

Buna karşılık, Lacan'ın, imgesel, simgesel ve gerçek arasında ve arzu ve *jouissance* arasında yaptığı temel ayrımlar sapkınlığın doğasını daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Eğer nevroz kişilerin ebeveynleri tarafından dayatılan "belirli" bir *jouissance* feragatine -kastrasyon- karşı kişilerin protestosu aracılığıyla kurulan stratejilerin bütünü (*jouissance*'ın birazını kılık değiştirmiş biçimde geri almak) ve yasayla ilişki içinde arzulamak olarak anlaşılacak olursa, *sapkınlık da yasayı destekleme girişimini içerir,* böylece bu sınırlar *jouissance*'ı ayarlayabilir (Lacan buna "*jouissance* istenci" der). Psikozda yasanın kesin ve tam bir yokluğunu görürüz, oysa nevrozda (sadece fantazide alt edilen) yasa kesin biçimde kurulmuştur; sapkınlıkta ise özne yasayı var etmek için çabalar; kısacası, Ötekini varetmeye çalışır. Her zamanki gibi, burada da Lacan'ın çalışması Freud'unkinden türer ve dolayısıyla sapkınlığı tartışmaya Freud'un bazı ayrımlarını ele alarak başlayacağım.

İnsan Cinselliğinin Merkezi

Eğer işe Freud'un üreme dışında amacı olan her türden cinsel aktiviteyi sapkın olarak tanımladığına dair ilk dönemlerindeki iddiasıyla başlayacak olursak, insan cinsel davranışının büyük çoğunluğunun sapkın olduğu gerçeğini kabul etmek zorunda kalırız. Aslında sapkınlık insan cinselliğinin tam kalbinde yatar, hepimiz yaşama "çokbiçimli sapkın" olarak, yani yüksek amaçlar ya da uygun nesnelere veya deliklere dair hiçbir şey bilmeyen, haz-arayan varlıklar olarak başlarız ve türlerin üremesi için gerekli olandan farklı biçimde, kendi iyiliğimiz için haz peşinde koşmaya hayatımız boyunca devam ederiz.

Eğer herhangi bir hususi atfa sahip olmamak veya bunu somutlaştırmamak adına, bir "tam kişi"ye, onun için arzu duyduğumuz bir partnere yönelen "normal" cinsel aktivite kavramıyla başlayacak olursak, bir kez daha insan cinsel davranışının büyük çoğunluğunun sapkın olduğu gerçeğini kabul etmek zorundayız. Son bölümde gördüğümüz gibi, obsesif, partnerinin Ötekiliğini nötralize ederek onu nesne *a*'ya indirger. Histerik ise partneri *vasıtasıyla* arzulamayı çok da arzulamaz ve onda eksik olan nesne olmak ister. Cinsel partner "kendi içinde bir son", haz almak, sevildiğini hissetmek ya da benzeri bir takım başka "bencil" amaçların yerine Kantçı anlamda kendi için bir şey olarak telakki edilemez, ancak onun peşinden gidilir çünkü o kişi bize etkisi olan bir şeye *sahiptir* (bu arzuyu doğuran bir eksik olsa bile). Aslında, Lacan'ın

---

ayrıntılı tartışmalarında daha kaba bir politik ve ahlakçı dil kullanmayı sürdürüyorlar: Örneğin, "Bir parafilideki imgeleme ... göreceli olarak zararsız olabilir" (279); "*Normal* cinsel aktivite bir kişinin partnerine dokunmaktan ya da okşamaktan elde ettiği uyarımı içerir" (283, v.b.a.), v.b.

dediği üzere, bu bağlamda nesne *a* doğası gereği fetişistiktir.[3] Son bölümde gördüğümüz gibi, bizde sevgi uyandıran nesne, bizde arzu uyandıran ya da bize *jouissance* sağlayabilen nesne ile aynı olmak zorunda değildir.

Eğer bu kavramların herhangi birisiyle ya da tümüyle (veya benzer kavramlarla) işe başlarsak kaçınılmaz biçimde neredeyse bütün insan cinselliğini sapkın olarak nitelemeye sürükleniyoruz. Buradaki "sapkın," "sapık," ve "sapkınlık" terimleri bir şekilde göz önüne alındığında, bunların belirli kişiler tarafından cinsellik açısından kendilerinden farklı gördükleri kişileri damgalamakta kullanıldıklarını görüyoruz, hiç şüphesiz *doğası gereği bütün insan cinselliği sapkındır* diye beyan etmek bazı okurlara politik doğruculuk olarak görünecek ve haliyle bir kenara bırakılacaktır. Gerçekten de, Lacancı psikanalistler cinselliğin sapkın doğasını verili bir şey, olması gerektiği gibi olan bir şey olarak, başka bir deyişle, "normal" olarak görürler.

Ancak, Lacancı analistlerin üzerinde durduğu şey, spesifik bir olumsuzlama mekanizmasıdır: "inkâr" (Freud'un *Verleugnung*'u). Halkın zihninde ve çağdaş psikologların çoğu tarafından sapkın olarak görülen insanların çok azının taşıdığı bu mekanizma bastırmadan açıkça ayrıştırılabilir (en azından bu bölümde anlatabildiğim kadarıyla). Bir kişinin sapkın olduğunun kanıtı bu mekanizmadır; şu ya da bu cinsel davranışın bizatihi kendisi değil. Ve bu, analistin bir kişiye sapkın tanısı koymasında yol gösterir. Bu nedenle, psikanalizde "sapkınlık," "norm"dan farklı cinsel davranışlar içine giren kişileri damgalamakta kullanılan onur kırıcı, aşağılayıcı bir terim değildir. Daha çok, özellikleri itibariyle nevroz ve psikozdan oldukça keskin hatlarla ayrılan, çok spesifik bir klinik yapıyı tanımlar. Analist *bütün* insani arzunun özü itibariyle, doğası gereği sapkın ya da fetişistik olduğunu kabul edebilir, ama bununla birlikte, nevrotik ve sapkın yapı arasındaki çok önemli olan teorik ve klinik ayrımı da sürdürmelidir. Psikanalizde sapkınlık bir damga olarak değil, yapısal bir kategori olarak görülür.

İnkâr

Freud, pek çok farklı metinde, pek çok açıdan İngilizcedeki "denial" (inkâr) terimi Almancasına daha yakın olmasına rağmen, İngilizceye "*disavowal*" olarak çevrilen, *Verleugnung* olarak adlandırdığı bir süreci tanımlar (aslında Fransızlar, anlamı daha

3 Bkz. *Écrits*, 610/248, Lacan burada "her sapkınlıktaki temel fetiş nesne sıfatıyla gösterenin kesmesinin içinde bir anlığına görünür," der; bu nedenle fetiş olarak nesnenin her sapkınlıkta elzem olduğunu ima eder. Gösteren tarafından (eş zamanlı şekilde ön ve arka planda yaratılarak farklılaşmamış bir zeminden "kesip çıkanlan" bir şey olarak) dışlanan nesne bu bölümün son kısımlarında tartışılacaktır.

yakın olan ve "denial" için kullanılan *déni* terimini kullanmayı tercih etmişlerdir).[4] Freud, bir kızın cinsel organlarıyla karşılaştığında kızların bir penisi olmadığını inkâr eden ve aslında onlarda penis gördüğünü iddia eden bazı erkek çocuklarda saptadığı meraklı girişimleri açıklamak için bu kavramı geliştirir. Örneğin, Küçük Hans banyo yaptığı sırada yedi yaşındaki kız kardeşini izlerken, şöyle der: "Onun pipisi hâlâ çok küçük. O büyüyünce elbette pipisi de büyüyecek."[5]

Freud, bu gibi durumlarda kadın cinsel organlarına dönük algının ya da gözlemin inkâr edildiğini söyleyerek bunu formüle eder. İleri yaştaki kimi erkek hastaların kadınların penise sahip olmamaları hususunda ikili bir davranış içinde bulunduklarını not eder: Onlar, Freud'un "annenin fallusu" diye adlandırdığı şeye yönelik bir inancı sürdürerek algıyı reddederler, ama semptomların gelişmesi yine de bir düzeyde bu algının kaydedildiğine işaret ediyor gibi görünmektedir. Bu, spesifik bir algının hatırasının yalın biçimde "kör nokta haline getirilmesi" [*scotomized*][6] ya da erkeklerin zihninden bir şekilde kesilip çıkarılması gibi değildir (bunu çok gevşek bir men etme gibi düşünebiliriz); onun hâlâ orada *olduğunu* biliriz, çünkü bizi etkiler, semptomlar yaratır, ama yine de inkâr edilir. Freud, "Savunma Sürecinde Benliğin Bölünmesi" makalesinde böyle semptomlara iki örnek verir: (süregiden mastürbasyonu yüzünden) babasının kendisini cezalandıracağı korkusu olan bir adam ve "her iki küçük ayak parmağına dokunulmasına karşı kaygılı bir duyarlılık" (SE XXIII, 277-278).

Bu şekilde tanımlandığında inkâr bastırmaya çok benzer: bir anının bilincin dışına itilmesi ve bu anının semptom biçiminde geri dönmesi. Aslında, Freud ilk başta fikir ya da düşüncenin inkâr edilmesine karşın duygulanımın bastırıldığını öne sürerek bastırma ve inkâr arasında daha açık bir ayrım yapmayı akıl eder (SE XXI, 153). Ancak bu ilk girişim Freud'un sadece fikir ya da düşüncelerin bastırılabildiği yönündeki daha titiz ve sık tekrarlanan iddiasıyla çelişir. Nevrozlarda, bir duygulanım ve onunla ilişkili düşünce (onların "düşünsel temsilci"leri; Strachey, Freud'un *Vorstellungsrepräsentanz*[7] terimini böyle çevirir) ayrışmış hale gelir; örneğin, ben-

4 Bkz. J. Laplanche ve J.-B. Pontalis'in, *The Language of Psychoanalysis*, çev. D. Nicholson-Smith (New York: Norton, 1973) içindeki *Verleugnung* ile ilgili hoş tartışmaları, bu Freud'un en merkezi ve karmaşık kavramlarının ansiklopedik analizini içeren olmazsa olmaz bir kitaptır. *Verleugnung*'u çevirirken, Fransızların bazen *démentir*'den türetilen, "yalanlamak, örtmek" ya da "(bir şeyin) doğru olmadığını ispatlamak" anlamına gelen *démenti* terimini de kullandıkları unutulmamalı.

5 SE X, 11; ayrıca bkz. SE XXIII, 276.

6 Bkz. SE XXI, 153'teki, Freud'un bu terime referansı.

7 Bkz. Bu terimle ilgili tartışmalar, Bruce Fink, *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance* (Princeton: Princeton University Press, 1995) içinde. Bu, Freud'un ilgili terimiyle, *Triebrepräsentanz*,

liğin ya da üstbenliğin uygun olmayan ya da kabul edilemez telakki ettiği cinsel bir itkiyi temsil eden bir düşünce bastırılır, buna eşlik eden duygulanım ise yer değiştirerek özgürleşir. Freud'un "Benliğin Bölünmesi"nde yaptığı tanımda, inkâr ve bastırma tek ve aynı süreçte yan yana gidiyor gibi görünmektedir.

1938'deki bir makalede, Freud, bastırmada hastanın kendi cinsel itkilerinin ("iç dünyadan gelen içgüdüsel bir talep") ortadan kalktığını, buna karşın inkârda "gerçek dış dünyanın bir parçasının" ortadan kalktığını söyleyerek bastırmayı inkârdan ayırmak için ikinci bir girişimde bulunur (SE XXIII, 204). Bunu daha titiz bir şekilde ifade edecek olursak: Bastırmada, hastanın kendi dürtülerinden biriyle ilişkili bir *düşünce*[8] aklından çıkarken (dürtüyle ilişkili bir libido parçası ya da duygulanım yer değiştirmekte özgür hale gelir), buna karşın inkârda "gerçek dış dünya"nın algısı akıldan çıkar.

Bir de bu yetmezmiş gibi, Freud, söz konusu "gerçek dış dünyanın bir parçası"nın "penis yokluğu"[9] olduğunu söyler. Kesin konuşmak gerekirse, bir kimsenin bir şeyin yokluğunu asla *göremeyeceği* ya da *algılayamayacağı* çok açıktır: Bir kişi orada olan şeyi görür, olmayanı değil. Penisin (ya da bu manada herhangi bir şeyin) *yokluğu* bir algı meselesi değildir: Algısal düzeyde bir eksik yoktur; oradaki dünya tamdır.[10] *Eğer bir kişi özellikle bir şeyin beklentisi içine giriyorsa hiçbir* şeyi "göremez" ve zihinsel olarak onun yokluğunun farkına varır. Tamamıyla karanlık bir odayı saymazsak, kişi daima bir şeyler görür; gözün çubuk ve koni hücrelerine çarpan fotonlar her zaman vardır. "Hiçbir şey" ancak düşünce düzeyinde vardır.

Böylece burada yer alan tek başına algı değil, Freud'un dediği gibi, fetişisti orada olanı görmekten alıkoyan, belirli fotonları algılamasını engelleyen retinadaki bir kör nokta veya siyah noktanın sanki var olmaması değil, belirli bir algıyla

---

düşünce düzeyinde, bir dürtünün temsilcisi (örneğin, "Baldızımla yatmak istiyorum" düşüncesi) ilişki içinde anlaşılmalıdır.

8 Ya da "dürtünün temsilcisi" (*Triebrepräsentanz*); yani düşünce düzeyinde dürtünün temsilcisi. Strachey, *Triebrepräsentanz*'ı "itkisel temsilci" olarak çeviriyor.

9 Freud bazen reddedilen şeyin kastrasyonun kendisi olduğunu, başka bir deyişle, annenin penisinin kesildiği ve bu yüzden bir kişinin kendi penisinin de kesilebileceği *fikri*ni iddia ediyormuş gibi görünür. Bu durumda, bu fikir, "Her insan penise sahiptir", bilinçte kalıyormuş gibi görünür, oysa ki taban tabana zıt bir fikir zihinden uzaklaştırılmıştır ve bu Freud'un bastırma tanımına eşdeğerdir.

10 Lacan'ın dediği gibi, "Gerçek, tanımı gereği tamdır/eksiksizdir" (IV. Seminer, 218); yani gerçekte eksik yoktur. Ayrıca bkz. VI. Seminer, 29 Nisan 1959, Lacan'ın, "Gerçek bu itibarla daima tam/eksiksiz olarak tanımlanır." Aynı genel fikir Lacan'ın çalışmasında tekrar tekrar yinelenir. Lacan'ın X. Seminer'de bununla kastettiği şey, gerçekte deliklerin ya da söküklerin kesinlikle olmadığından ziyade, gerçekte hiçbir şeyin *kayıp olmadığı*, hiçbir şeyin yok ya da eksik olmadığıdır.

ilgili bir düşüncedir. Görmek inanmak değildir. Freud'un 1938'deki bastırmanın içsel dünyayla ve inkârın dışsal dünyayla ilgili olduğuna dair ayrımı, onun 1924'teki "nevrotik anksiyete" ve "gerçekçi anksiyete" arasında yaptığı ayrımın bir hatırlatıcısıdır. Nevrotik anksiyete içsel bir tehlikeden, yani hastanın benliği ya da üstbenliği tarafından uygunsuz olarak telakki edilen bir itkiden kaynaklanırken, gerçekçi anksiyete (ki Freud buna "korku" da der) gerçek bir dışsal tehlikeden kaynaklanır (SE XXII, 81-89). Ancak, inkâr tek başına bir algıyı değil bir *düşünce* ile ilişkili bir algıyı, yani öznenin *içinde*, kendi *ruhsal* gerçekliğinin bir parçası kabul edilen bir şeyi açıkça içerdiği ölçüde,[11] bu içsele-karşı-dışsal ayrımı çökmektedir.[12] Hem bastırma hem de inkâr düşünceleri içermektedir, algıları değil. Freud'un içsel/dışsal bölümlemesinin eleştirilmesi, nesnel gerçekliğe çocuksu bir inanca dayanan, gerçekçi anksiyetenin "*gerçek* bir dışsal tehlike"den köken aldığı yönündeki tanımına benzeyen, "*gerçek* dışsal dünya" algısının zihinden uzaklaştırılması şeklindeki inkâr görüşünün de farkına varmamızı sağlar. Bu iddianın hatırına, belirli bir "tehlike"nin, diyelim ki bir kişinin dağda kamp yaptığı yerin civarındaki bir boz ayının görülebilir ve duyulabilir varlığının, dışsal olduğunu kabul edelim. Farz edilen bu tehlikenin "gerçekliği" hakkında ne söyleyebiliriz? Her yıl oraya gelen bir kampçı (uzun deneyimine dayanarak) ayının sadece yüzlerce metre yüksekliğindeki ağaçlara dikkatlice asılmış olan yiyeceklerle ilgilendiğine inanabilir, buna karşın yeni gelenler ayıların kindar olduğuna ve herhangi bir kışkırtma olmadan insanlara saldıracaklarına inanabilirler. Ancak her yıl gelen kampçı da yüz seferden birinde haksız çıkabilir. Bu durumda yeni gelenlerin anksiyetesinin aslında gerçekçi olduğunu mu söyleyeceğiz?

New York örneğine geçelim. Belirli arka sokaklarda yürüyen her yüz kadından birinin tecavüze uğradığını bildiğimizi farz edelim. Çoğumuz bir kadının oralarda yürümekle ilgili anksiyetesinin gerçekçi olduğunu, nevrotik olmadığını mı söyleyeceğiz? Neyin "gerçek bir tehlike" olduğunu kim söyleyebilir? "Dışsal bir tehlike"nin gerçek olup olmadığına, başka bir deyişle, bir tehlike olup olmadığına karar verecek kişi analist midir? "Gerçekçiye karşı gerçekçi olmayan" ve "gerçek anksiyeteye karşı nevrotik anksiyete" ayrımları en iyimser görüşle şaibelidir ve bu suni içsel/dışsal ayrımıyla çiftlendiğinde daha da şüpheli hale gelir.

---

11 Aslında, histeriğin bize öğrettiği gibi, algının kendisi hiç de "masum" ya da bilimsel olarak tarafsız değildir, bizim "gerçek dış dünyayı doğru bir bakışla görmemizi" sağlamaz. Her kültür kendi dilinin yol açtığı ayrımların işlevini farklı biçimde "algılar."

12 Lacan'ın, IX. Seminer'de, Klein şişesi ve *cross-cap* gibi yüzeyleri kullanarak iç ve dış arasındaki belirgin çizgileri herhangi bir çizme girişimini nasıl sorunsallaştırdığını düşünün. Ayrıca bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 8. Bölüm'ün sonu.

Ruhsal gerçekliğin ağır basan önemini ve bir tür nesnelci gerçeklik bakışına nazaran gerçekliğin toplumsal/dilsel inşasını tartıştıktan sonra, Freud'un aşağıdaki ayrımını yeniden ele alacağım: Bastırmada hastanın kendi dürtüleriyle ilişkili bir düşünce zihinden uzaklaştırılır, buna karşılık inkârda bir düşünce ya da düşünceler kompleksi, dişi genitalleriyle ilgili, (çocuğu annesinden ve mastürbasyondan uzak tutmak için yapılan) babanın varsayılan kastrasyon tehdidiyle ilgili ve hastanın penisine narsisistik bağlanmasıyla ilgili bir algı zihinden uzaklaştırılır.

Birinci Simgeselleştirme

Bu noktada farkına varılması gereken en önemli şeylerden birisi, eğer zihinden uzaklaştırılan şey bir düşünce ise, en azından bir birinci simgeselleştirmenin meydana gelmiş olmasıdır: Sapkınlıkta babayla ve onun erkek çocuğu annesinden ayırma iradesiyle ilişkili bir şey simgeselleşmektedir, ve bu yüzden, psikozun tersine, simgesel ayırıcı olarak babanın başlangıçta bir kabulü ya da onaylanması (*Bejahung*) söz konusudur. Freud'un tedavi ettiği sapkın hastalar hakkındaki klinik gözlemlerine dayanan kavramsallaştırmamız temelinde, babanın en azından bir dereceye kadar simgeselleştirildiğini iddia edebiliriz, çünkü kastrasyonla bağlantılı semptomları oluşturan budur.[13] Ancak bu simgeselleştirme nevrozda başarıldığı kadar tamamlanmış değildir. Buradaki amacım Freud'un açıkça bastırmadan farklılaşan bir mekanizma olan inkârla ilgili yetersiz tanımlamalarının kapsamlı bir eleştirisini vermek olmadığından, ilk olarak Lacan'ın düşüncesi bağlamında (eğer yanılmıyorsam Lacan bunu asla benim gibi formüle etmiyor) gönderme yaparak inkârı nasıl *ele alabileceğimizi* düşündüğüme değineceğim ve sonra da Freud'un bazı tartışmalarını Lacancı terimlere, yani Ötekine ve *jouissance*'ın feda edilmesine tercüme etmeyi deneyeceğim. Buradaki iddiam, inkâr mekanizmasının, her ne kadar Freud'un yapmayı denediği yolla olmasa da, bastırmadan açıkça ayrılabileceğidir.

Tıpkı men etme ve ilk bastırma gibi *inkâr da babayla ilgilidir*: babanın arzusu, babanın adı ve babanın yasası. Üç temel psikanalitik kategoriyi *(nevroz, psikoz ve sapkınlık) meydana getiren bu üç mekanizma* tamamıyla (toplumumuzda tipik biçimde çocuğun babası tarafından icra edilen) *baba işleviyle ilgilidir*. Bu nokta Freud'un çalışmasında Lacan'ınki kadar açık değildir ve bu nedenle Lacan'ın Freud'un çalışmasını sistematize etmek zorunda kaldığı söylenebilir.[14]

---

13 Başka bir deyişle, bir miktar bastırma meydana gelmiştir. Eğer bir şey "zihinden çıkarılırsa," bunun önceden "zihinde" olması gerektiğini, en başta bir düşüncenin var olması gerektiğini, simgeselleştirilmesi gerektiğini unutmayın.

14 Dilin, yasanın ve simgeselin önemine çok az vurgu yapan teorisyenler ve klinisyenler muhtemelen Lacan'ın Freud'u annenin önemini dışarıda bırakarak, nahoş bir şekilde sistematize etmiş olduğunu

7. Bölüm'de gördüğümüz üzere, Freud (psikozlardan biri olan) paranoyanın eşcinsel tutkulara karşı bir savunmanın sonucu olduğu fikrini sürdürmesine karşın (SE XVI, 308), Lacan, psikozu anlamak için eşcinselliğin uygun olabileceğini, ama bunun daha ziyade Baba-nın-Adı'nın men edilmesinin bir *sonucu* olduğunu söyler. Eşcinselliğe karşı olan savunma psikozun nedenine değil, men etmenin bir *yan* ürününe dönüşür. Benzer şekilde, fetişistin zihnindeki sözde anne fallusuyla ilişkili fetiş nesnesi kavramı da Lacancı bir perspektiften bakıldığında yersiz değildir, ama bu, baba, babanın arzusu ve yasası bağlamında anlaşılabilir. Maternal fallusa olan inanç, göreceğimiz gibi, annenin arzu-yaratan eksiğinin, nevrozlarda olduğu gibi baba tarafından iptal edilmemesine ya da adlandırılmamasına bağlıdır.[15] Başka bir deyişle, Lacan, Freud'un gözlemlerini ilgisiz bulmaz, ama onları daha geniş bir teorik çerçevede sınıflandırır.

Lacancı bir bakışla, inkârda kayıtlı olan görünür çelişkiyi, bana göre, aşağıdaki gibi tanımlayabiliriz: "Babamın beni annemden ve onun varlığından aldığım (gerçek ve/veya fantazide hayal edilmiş olan) *jouissance*'dan ayrılmaya, 'diyet ödemeye'[16] zorlamadığını çok iyi biliyorum, ama onun yerine koyabileceğim biriyle böyle bir zorlamayı ya da ısrarı sahneleyeceğim; bu kişiyi yasayı telaffuz eder hale getireceğim." İleride göreceğimiz gibi, bu istisnai formülasyon sadist ya da fetişistten çok mazoşiste daha uygundur, ne var ki *inkârın babasal işlev konusunda belirli bir sahnelemeyi ya da inandırmayı ima ettiğini* göstermek yeterlidir.

---

düşünmektedirler. Ancak, Freud'u dikkatle okuyan biri için, onun çalışması boyunca babanın birinci derecede önemli olduğu açık olmalı. Lacan, Freudculara, pre-Oidipal'in önemini vurgulayan Freud eleştirilerini çürütmek için yalın biçimde araç gereç sağlar: Dilin ve yasanın ilerleyişiyle, Oidipal-öncesi yeniden yazılır ya da Oidipal-öncesinin üzerine-yazılır. "Genital öncesi evreler ... Oidipus kompleksinin geriye doğru etkisiyle kurulur" (*Écrits*, 554/197). Oidipus kompleksi, simgesel bir operasyona işaret ederek, zamansal olarak kendisinden önce gelenler üzerinde, geriye dönük bir etkiye sahiptir; anlamlandırma süreci içinde, seriye yeni bir gösteren eklenmesi (diyelim ki, "babanın 'Hayır'ı" terimi baba-nın-adı serisine, "babanın adı" ve "baba tarafından verilen ad"ı ekler) önceden söylenen şeyin anlamını dönüştürür. Konuşma psikanalizde tasarrufumuzdaki yegane araç olduğu için, biz analistler geriye dönük olarak inşa edilen anlamlarla ilgileniriz, bunları önceleyen pre-Oidipal ilişkilerle değil.

15 Freud'un terminolojisindeki bu tek anın Lacan'ın kategorileri kullanılarak aydınlatılması gereklidir: Fetişist, annesinin bir penise, yani fallus bir sembol olduğu için fallusa değil, gerçek, biyolojik bir organa sahip olduğuna inanır; başka bir deyişle, bu simgesel düzenin ayrılmaz bir parçasıdır. Lacan bazen gevşek biçimde çocuğun inandığı organın "imgesel bir fallus" olduğuna gönderme yapar, ama bu genelde çocuğun annenin sahip olduğunu hayal ettiği penis (gerçek organ) olarak anlaşılmalıdır.

16 Bu ifade Shakespeare'in *Venedik Taciri*'nde kullanılıyor.

Kurban Olmayı Reddetmek

Kurban ya da haraç kavramı Freud'un sapkınlık üzerine olan çalışmalarında kesinlikle eksik değildir ve Freud'un "benliğin bölünmesi" tartışmasında daha açık biçimde gördüğümüz alanlardan birisidir. Freud, benliğin bölünmesinin, nevrozlarda değil sapkınlıklarda meydana geldiğini öne sürer. Nevrozda, çelişkili düşünceler farklı failerin içinde, farklı düzeylerde yer alır. Örneğin, "Baldızımla yatmak istiyorum" düşüncesi bastırılır ve bilinçdışında sürdürülürken bilinçli bir "Baldızımla yatmak *istemiyorum*" haline gelir.[17] Öte yandan, sapkınlıkta ise benliğin kendisi bölünür (SE XXIII, 204) ve çelişkili düşünceler, bir kadının bir penise hem sahip olduğu hem de olmadığı gibi, aynı failde yan yana varlıklarını sürdürür.[18] Freud bunu, psikozlara tahsis etmeyi tercih edebileceği bir prosedür olan, benlik aracılığıyla kısmi olarak "gerçekliğe yüz çevirmek" diye adlandırır (SE, XXIII, 277). Ancak Freud'un bölünme nosyonuna (SE XXIII, 276-278) dayandırarak ortaya koyduğu tanım, bastırma vakalarından biraz farklılaşır; ilkinde bastırılan, iki semptom kılığında geri döner (erkeğin, süregiden mastürbasyonu yüzünden babasının kendisini cezalandıracağı korkusu ve "her iki küçük ayak parmağına dokunulmasına karşı kaygılı bir duyarlılık"). Freud'un belirttiği gibi (SE XVI, 358- 359), semptom oluşumu ihtilaflı iki farklı faili gerektirir: benlik ve id ya da bilinç ve bilinçdışı. Ve burada nevroz koşullarının ne

17 Freud, bir düşüncenin idde ve diğerininse benlikte sürdüğünü söyler (SE XXIII, 204), bu formülasyon kendi metapsikolojiisinde daha fazla soruna yol açar.

18 Freud, benlikteki bu bölünmeyi bilgi açısından anlamamız için bizi cesaretlendirir. Freud'a göre, kadın cinsel organlarına dair algı zihinden uzaklaştırılır, çünkü baba oğlanı penisini kesmekle tehdit ettiği zaman kastettiği işin bu olduğunu ima eder (aslında, erkek çocuk babasının bunu annesine çoktan yapmış olduğuna inanır); yüksek miktarda yatırım yapılmış bu organla ilgili yeni farkına varılan kaybetme olasılığı çok ciddi bir anksiyeteye yol açar. Anksiyete, anksiyetenin hafifletildiği nevrozdaki gibi değil, bir tür bölünmenin (*Spaltung*) oluşumu vasıtasıyla ele alınır. Öyle ki bu çelişmezlik yasasının bir tür yerel askıya alınışıyla yan yana duran "bilgi" parçalarının bir bölünmesidir: "Kadınların penisi yoktur" ve "Bütün insanların penisi vardır." Sapkının etrafındakilerin dediklerini ("Kadınların penisi yoktur") basitçe tekrarladığına dair soyut, bilindik bir bilgi var olabilir ve bu düşünce sapkında kaygı üretmesine rağmen, aynı zamanda bir düzeyde bunun tanındığı doğrudur. Ancak, bunun yanısıra bütün kanıtların ötesindeki bir inanca öncülük eden bir tür öznel zaruret vardır, bu dayanılmaz bilginin inkâr ("Şimdilik küçük, ama o ileride büyüyecek"). Sapkın, kadınların penisi olmadığını çok iyi bilir, ama sahip oldukları hissinden kendini alamaz ("Je sais très bien, mais quand même ...").

Nevroz, cinselliği de içine alan uyumsuz bir fikre karşı bir savunmadan meydana gelirken, inkârın klasik biçimine yol açan, "Rüyamdaki kişi annem *değildi*, bu fikir sadece "değildi" eki sayesinde bilince gelebilir. Freud'a göre, sapkınlık bir tür bölünmeyi içerir: Sapkın aynı anda hem evet hem hayır der.

fazlası ne de azı var gibi görünür: "Ben"in ("I", *Ich*) bilinç ve bilinçdışı arasında bölünmesinin nedeni bastırmadır.

Ama, feragatin (her ne kadar bu dürtüler tarafından sağlanan hazdan feragati ilgilendiren bir sorun olsa da, *Standard Edition*'da "içgüdüsel feragat" olarak çevriliyor) nereden geldiğini görmek için, söz konusu bu bölünmeye gelin daha yakından göz atalım. Erkenden "kendisinden daha büyük bir kız tarafından baştan çıkarılarak kadın cinsel organlarıyla tanıştırılmış" küçük bir erkek çocuk bu kızla ilişkisi kesildikten sonra kendi cinsel organına dokunmaktan zevk alır. Bir gün bakıcısı onu bu halde yakalar ve eğer bu işleri bırakmazsa babasının "onu keseceğini" söyler. Freud bize şunu anlatır: "Kastrasyon korkusunun olağan bir sonucu olarak, normal [nevrotik] birinde varılan sonuç, bir miktar mücadelenin akabinde, erkek çocuğun tehdide boyun eğmesi ve yasağa tamamen ya da en azından kısmen itaat etmesidir (yani artık daha uzun süre genitallerine eliyle dokunmaz). Başka bir deyişle, kısmen ya da tamamen dürtü doyumundan vazgeçer" (SE XXIII, 277). Ancak, bu erkek çocuk, sanki tehdit işe yaramamış gibi mastürbasyona devam eder. Çocuk, *babanın adına* bu *jouissance*'dan vazgeçmeyi kabul etmemiştir. Bakıcısı oğlandan babasının hatırına ondan vazgeçmesini talep etmiştir (Freud'un anlattığına göre, aksi halde babası onu kastre ederdi), çünkü babası bunu onaylamamaktadır, ama çocuk bunu reddetmiştir.

Freud, *olası bir jouissance kaybıyla karşı karşıya kalan sapkın ve obsesifin farklı şekillerde tepki verdiklerini* öne sürer. Obsesif bu kayba itaat eder, ancak bunu istemeye istemeye, gönülsüz biçimde yapar ve hatta bu *jouissance*'ın bir kısmını geri almayı denemekten asla geri durmaz.[19] *Jouissance*'dan, itibar, tanınma ve onay, bir simgesel eşdeğer kazanmak umuduyla vazgeçer. Bir şeyi kaybederken başka bir şeyi kazanır; simgesel, toplumsal düzeyde bir şey kazanmak adına, penisine olan narsisistik (imgesel) bağlılığını ve ondan aldığı otoerotik hazzı bırakmaya teşvik edildiğini söyleyebiliriz; Lacan bunu imgesel fallus, φ, narsisistik olarak yatırım yapılmış penis olarak adlandırır. Gösteren olarak fallus için, toplumsal olarak arzunun ve değerlerin göstereni olarak tanınan Φ için φ'den vazgeçer. Lacan'ın Hans konusunda söylediği gibi, bir erkek çocuğun babasından daha büyük ve daha iyi bir penis almak için bazı bakımlardan kendi küçük penisini teslim etmesi gerekir (IV. Seminer). Nihayetinde bu sonuncusu genellikle yeterince büyük ve iyi kabul edilmez. Sıklıkla bu tamamıyla ye-

19 Amerikan kültüründeki her başarılı tüccarın sezgisel olarak bildiği gibi, hiçbir şey karşılığında bir şey almanın ve şeyleri bedavaya almanın önemini düşünün. İzleyicilerin suçlularla özdeşleşmelerine ve onların istismarlarının milyonlar getirmesinden hoşlanmalarına yol açan banka soyguncuları (ör., *Wanda Adında Bir Balık*), mücevher hırsızları (ör., Pembe Panter), vs. hakkındaki yüksek popülaritesi olan filmleri, kitapları ve hikayeleri de düşünün.

tersiz addedilir ve erkek çocuk haksız bir muameleye uğradığını hissedebilir, sonsuza kadar babasına karşı durabilir. Ancak obsesif tarafından bir takım otoerotik hazlardan yine de vazgeçilir, bunlar bırakılır ya da devredilir.[20]

Öte yandan, sapkın bu hazzı devretmez, hazzını Ötekine kaptırmaz. Freud, tekrar tekrar sapkının kendi hazzını bırakmayı *reddettiğinde* ısrar eder; yani (fantazisinde) annesiyle ya da anne ikamesiyle ilişkili mastürbatuar hazzını bırakmaz.[21] Bir erkek çocuk bundan vazgeçerken diğeri niye vazgeçmez? Freud, bu reddi açıklarken bazen yapısal faktörlere başvurur: Belki de sapkının dürtüleri nevrotiğinkinden daha güçlüdür ve nevrotiğin yapabildiği yolla bunu özneleştirip, ehlileştiremez.[22] Ancak, pek çok farklı izahat olası görünüyor. Aşağıdakileri sayabiliriz:

Klinik çalışmalar ve gündelik gözlemler annelerin genellikle kocalarından memnuniyetsiz olduklarını ve hayatlarındaki doyumu çocuklarıyla olan ilişkilerinden beklediklerini gösteriyor. Aynı zamanda bu annelerin kız çocuklarındansa erkek çocuklarını hayatlarının her şeyi tamamlayan bir tamamlayıcısı olarak görmeye daha meyilli oldukları klinik olarak onaylanıyor. Bunun sadece çocuğun cinsiyetiyle (ve tabii ki, cinsiyetin toplumsal anlamlarıyla) ilgili olduğunu varsayabiliriz.[23] Bir annenin oğlunun penisine ilgisi eril cinsel organdaki *jouissance*'ın yerinin saptanmasına daima katkıda bulunur; ve bir annenin oğlunun penisine büyük değer verdiği vakalarda, oğlan buna aşırı derecede bağlı kalabilir, narsisistik olarak söylenecek olursa, oğlanın annesiyle bütün erotik ilişkisi bunun etrafında döner. Genellikle, böyle bir oğul annesinden uzak kalma yönündeki herhangi bir talebe şiddetle direnir ve hatta ona

---

20 En azından, obsesifin otoerotik davranışı dönüşür: Eğer mastürbasyon yapmaya devam ederse, bu babasal yasağa meydan okumadır ve bu nedenle bu yasak, mastürbasyon aktivitesinin ayrılmaz bir parçası haline gelir. Öteki buna eşlik eden fantazilerde (tabii ki, bilinçli olması zorunlu değil) kapsanır. Örneğin, kadın analizanlarımdan birisi, mastürbasyon yaparken güçlü bir erkek tarafından izlendiği hakkında fantazi kuruyordu.

Bu Ötekinin zevkine teslim olma hali, Freud'un kavramsallaştırdığı gibi, yüceltme (*sublimation*) açısından da anlaşılabilir.

21 Freud'a göre, genç erkeğin mastürbasyon davranışı genelde, bunun halihazırda alloerotik olduğuna işaret eden annesi hakkındaki fantazileri, başka bir deyişle, diğer bir kişiyi içerir. Hatta daha da ileri giderek, çok çok küçük yaşların ötesinde, *otoerotizm diye bir şeyin olmadığını* iddia edeceğim. En başta belirli bölgeler uyarıldığı, onlara ilgi gösterildiği, onlara dikkat çekildiği, onlara bolca bakım yapıldığı, vb. için bir bebeğin mastürbatuar dokunuşları bile çoktan onun ebeveynlerini içerir. Bu yüzden yetişkinlerin fantazilerine her durumda "otoerotik davranışlar" eşlik eder. Diğer insanlarla bağlantılı olmayan *erotizm* yok gibidir. Erotizmin tamamı alloerotizmdir.

22 Örneğin, SE XVI, 21-22. konferanslar.

23 Örneğin, küçük Hans'ın annesinin davranışını düşünün: Kızı Hanna'ya vururken, oğlunu yatağına alır, birlikte banyoya girerler, vb.

doğrudan bir tehdit olmadığında bile (aslına bakılırsa böylesi doğrudan tehditler sanıldığından daha çoktur) bu mücadele muhtemelen penisinin etrafında odaklanır.[24]

Anneler kızlarını genelde aynı ölçüde kendi tamamlayıcıları olarak görmediklerinden, yaşamlarında onlardan böylesi yoğun bir doyum beklemediklerinden ya da onların genitallerine böyle yoğun bir ilgi duymadıklarından anne-kız ilişkisi aynı derecede nadir olarak erotize olur,[25] genellikle *jouissance*'ın yeri simgesel olarak aynı yolla saptanmaz ve anneden ayrılma konusunda babayla girişilen mücadele sıklıkla aynı biçimde son haddine ulaşmaz veya spesifik bir organa odaklanmaz.[26] Genelde baba, kızı annesinden ayırırken daha kolay zamanlar geçirir (kızıyla oğluyla olduğu kadar rekabet hissetmediğinden, bunu yapmayı çok önemli bulmaz); yine de sonucun baba güçlü olmadığında sapkın özelliklere sahip bir histeri olması ya da baba müdahalede bulunmayı tamamen reddettiğinde psikoz olması muhtemeldir. Bu, sapkınlar hakkında konuşurken sadece eril zamirler kullanmamı kısmen açıklıyor. Psikanalitik terimlerde sapkınlık neredeyse sadece erkeklere konan bir tanıdır. Aslında, Lacan "dişil mazoşizm bir erkek fantazisidir."[27] diyecek kadar ileri gider ve lezbiyenliği bir sapkınlık olarak değil ancak "*hetero*-seksüellik" olarak niteler: Öteki cinsiyete, yani

---

24 Bunun, Freud, sapkının penisine büyük miktarlardaki narsisistik bağlanması ve onun "aşırı" dürtüleri hakkında konuşurken ne dediğini anlamamızı bu şekilde sağlayabileceğini düşünüyorum. Dürtüler kökensel olarak bünyevi ya da biyolojik olmadıkları için, yalnızca Ötekinin taleplerinin (örneğin, anal dürtü çocuk tuvalet eğitimi aldığı sırada ebeveynlerin talepleri nedeniyle var olmaya başlar, çocuk boşaltım işlevlerini kontrol etmeyi öğrenir) bir işlevi olarak var olmaya başlar. Sapkının dürtülerinin yoğunluğunun sorumlusu, annenin sapkının penisiyle ilgilenmesi ve bununla ilişkili talepleridir.

25 Gerçi psikoz vakalarında da bu söz konusu olabilmektedir.

26 Sapkınlıklar arasında teorik olarak önemli bir yer tutan fetişizm, (aşağıda tartışılan vaka çalışmasında göreceğimiz üzere) büyük miktarda bir libidonun ikâme bir cinsel organ üzerinde sınırlanmasını içerir ve bu kızlarda erkeklere göre çok daha az miktarda meydana gelmektedir.

27 Benzer şekilde, Lacan, Don Juan'ı kadını bir rüya, hiçbir eksiği olmayan bir erkek rüyası olarak tanımlar ("qui ne manque rien"; X. Seminer, 20 Mart 1963). Ayrıca Don Juan'a kadını bir mit olarak da gönderme yapar (XX. Seminer, 15). Bu noktada, Lacan'ın kesinlikle kadın mazoşizmi diye bir şey yoktur demediğini hatırlatmak zorundayız; daha ziyade, erkeklerin kadınlarda bunu görmeye eğilimli olduklarından, çünkü bunu görmek istediklerinden ve mazoşizmin erkeklerin inanmak isteyeceklerinden çok daha az olduğundan söz eder.

Lacan, kadının mazoşist olduğu (ileride göreceğimiz üzere, kadının erkekte anksiyete uyandırmaya çalışmağına işaret eden) fantazisi yoluyla, onun için arzusunun koşulu (arzusunun olmazsa olmazı) olarak hizmet eden nesneyle örtüşerek, erkeğin kendi anksiyetesini yatıştırma yetisini ayakta tuttuğunu iddia eder. Arzu anksiyeteyi sadece örter ya da gizler. "Erkeğin saltanatında, her zaman bir tür sahtekarlık vardır" (X. Seminer, 20 Mart 1963), beni her zaman cezbetmiş olan şey, eril maskeli balo [*masculine masquerade*] terimidir.

kadına duyulan aşk. Onun terimleriyle homoseksüellik ise erkeklere duyulan aşktır. Lacan'ın deyimiyle *hommosexualité*, "erkek," [kelimesinin Fransızcası olan] *homme*'dan gelen iki m'yi içerir, (XX. Seminer, 78-79).[28] Lacan'ın erkeklerin "sapkınlık konusunda daha zayıf cinsiyet" (*Écrits*, 823/320) olduğu beyanı kesinlikle bizi düşünmeye sevk etmelidir ve burada sunabildiğimden daha fazla açıklamayı garanti etmelidir.[29]

Bir erkek çocuk hazzı bırakırken bir diğerinin niye bunu yapmadığı sorusuna geri dönecek olursak, anne ve erkek çocuk arasında çok yakın bir ilişkinin olduğu vakalarda, babanın bir ayrılma gerçekleştirmek amacıyla yaptığı tehditlerde daha güçlü olması ve/veya itibar ve tanınma sözlerinde daha ikna edici olması gerektiğini görürüz. Ama böyle yakın bir bağın oluşmasının mümkün olması babanın ya babasal işlevi yerine getirmekte başarısız olduğunu ya da araya girmeyi önemsemediği izlenimini uyandırır (belki de şimdi oğluyla meşgul olan karısını rahat bırakmaktan mutludur). Baba, kimi psikotiklerin babalarının rekabetçi gaddarlığından kaçınırken, kendisini simgesel bir ayırıcının konumuna zorla yerleştirmez (baba şöyle diyen biridir, "Bu benim, o da senin"; başka bir deyişle çocuğa simgesel bir alan veren biridir). Ve baba bunu yapmayı denese bile, oğluna kendi özel ilişkilerinin gizli biçimde, dokunulmadan kalacağını bildiren ve baba arkasını döndüğü anda oğluna göz kırpan anne tarafından baltalanabilir.

---

28 "Gelin, cinsiyetine bakmaksızın kadını seven bu kişilere tanımı gereği 'heteroseksüel' diyelim."; "L'Etourdit," *Scilicet* 4 (1973): 23.

29 Bkz. Jacques-Alain Miller, "On Perversion," haz. Bruce Fink, Richard Feldstein ve Maire Jaanus içinde, *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud* (Albany: SUNY Press, 1996). 319. sayfada, Miller feminen sapkınlık üzerine şöyle der:

"Feminen sapkınlığa görünmediği yerde bakmak zorundasınız. Feminen narsisizm, kavramı genişletecek olursak, bir sapkınlık olarak telakki edilebilir. Çünkü Kadın böyle bir Ötekilikte ya da sadece kendini tanımak için ya da belki de kendini Öteki olarak tanımak için aynanın karşısında saatlerini harcayan Ötekidir. Bu bir mit olsa bile çok önemlidir. Narsisizmde, bir kişinin kendi imgesinin kalbinde ya da Freud'un ortaya attığı gibi, çocukta, bir doyum nesnesi olarak kullanılan çocukta, feminen sapkınlığı bulabilirsiniz.

"Bu sonuncu durumda, bir anneye ve bir imgesel nesneye, fallusa sahibiz. Buradaki anne erkek çocuğun sapkınlığından sorumludur, ama aynı zamanda çocuğu bir *jouissance* aracı olarak kullanır. Önceki formüle göre, buna sapkınlık adını verebilirsiniz. İlk sapkın çift anne ve çocuk muydu? Lacan, ellilerde, annenin kendi bedeniyle çocuk arasındaki bağlantıda feminen sapkınlığın gizli bir ifadesini bulabileceğinizi söyler.

"Kadın eşcinselliği eril organı ortadan kaldırdığı ölçüde, bunu uygun bir sapkınlık kaydına yerleştirmekte bazı güçlükler vardır."

Kesin konuşmak gerekirse, Lacan'ın anne-çocuk ilişkisinin "sapkın" doğasını sapkın yapıyla eş tutmak isteyip istemediği bana pek açık görünmüyor.

Bana öyle geliyor ki, odağımızı Freud'un sıklıkla varolduğunu *farzettiği* türdeki babalardan, yani oğluna annesinden ayrılmasını istediğini zorla söyleyen babadan (sapkın ise bunu inatla reddeden oğuldur), çağımızda çok yaygın olan daha güçsüz ve kendi rolü hakkında kafası karışık baba figürüne kaydırmamız gerekiyor.[30] Güçlü bir anne-oğul bağının ve zayıf ya da ilgisiz bir babanın olduğu vakalarda, babasal işlev tamamen yok değilse de esaslı bir desteğe ihtiyaç duyabilir. 8. Bölüm'ün sonunda belirttiğim üzere, yaklaşık dört yaş civarında görülen, Küçük Hans'ın durumundaki gibi erken çocukluk dönemi fobilerinde fobide merkezi hale gelen nesne (Hans'ın vakasında at) Baba-nın-Adı olarak işlev görerek annenin çocuktan ayrılmasına katkıda bulunur. Hans'ın ata atfettiği belirli özellikler, her şeyden önce öfke, babasının Hans'ın annesiyle özel bağına yönelik ifade etmesini isteyebileceği ("Kızdın sen. Biliyorum kızgınsın. Bu doğru olmalı." [SE X, 83]), ama babasının ona itiraf edebileceği şeylerdir. Erken çocukluk dönemi fobisine benzer şekilde sapkınlık da babasal işlevin kısmi bir yetersizliğinden kaynaklanır, fobide ayrılığın gerçekleşmesi için bir takviye gereklidir. Freud'un yaptığı gibi, sapkının *jouissance*'dan vazgeçmeyi reddetmesini ve onun annesinden ya da anne ikamesinden (örneğin bir fetiş) elde ettiği *jouissance*'ı sürdürme çabasını vurgulamak yerine, *babasal işlevin yetersizliğini* vurgulamamız gerekiyor.

İnkâr bir savunma mekanizması, babanın çocuğun *jouissance*'dan vazgeçmesi yönündeki talebine karşı bir savunma olarak tanımlanabilmekle birlikte, Hans'ın fobisine benzer şekilde, biz bunu sadece bir kaçamak olarak değil ama (babanın yasasında ifade edilen) babasal işlevi destekleme girişimi, Ötekine yasayı *telaffuz ettirme* girişimi ya da bir kişinin kendisini yasanın yerine koymasına işaret etme girişimi olarak görebiliriz, bu sayede anksiyeteyi hafifleten ayrılma meydana gelebilir. Lacancı bir perspektiften bakıldığında anneden ayrılma belirli açılardan anksiyeteye sebep olabilir (ayrılma anında nesne kayıp ya da uzaklaşmış hale gelir), ama genelde daha derin bir düzeyde, yani varlık düzeyinde rahatlama olur. Hans, bilinç düzeyinde, annesinin uzaklara gideceğinden "korkar," ama bilinçdışı olarak onun uzaklara gitmesini ve annesini içermeyen arzulara sahip olmasına izin vermesini ister. Hans'ın "ayrılık anksiyetesi" annesini "tavlamaya" devam etme, başka bir deyişle, ondan belirli hazlar almaya devam etme isteğini yansıtır, ama eşzamanlı başka bir istek ise bu "tavlama"nın, bu *jouissance*'ın bir sona ulaşması isteğidir, bu sonuncusu onu içine çeker ve arzulayan bir özne olarak var olmaya başlamaktan

30 Böylesi güçsüz babaların, en azından eski Roma dönemine kadar geriye giden zamanlardaki literatürde, kayıt altına alındığı ve geçen yüzyıldan bu yana babaların muazzam güç kaybettiklerinin çok az kanıtlanmış gibi göründüğü iddiası unutulmamalıdır.

alıkoyar.[31] Dolayısıyla onun "ayrılık anksiyetesi" aslında ayrılma isteğinin, annesinden ayrılmanın bir göstergesidir.

Basitçe *jouissance* abartılmıştır. *Jouissance*, herkesin gerçekten istediği kadar mükemmel bir şey değildir. Sapkının ondan vazgeçmeyi reddeden, dışarı çıkıp onu elde edebilen kişi olduğu varsayılır.[32] Önceki bölümlerde gördüğümüz üzere, psikotik *jouissance*'ın bedenini kontrol edilemez bir şekilde işgalinden mustariptir; nevroz ise *jouissance*'la ilgili bir stratejidir: Her şeyden önce kaçınmadır. Sapkınlık da *jouissance*'la ilgili bir stratejidir: Ayrıca sınırları ayarlama girişimini içerir.

Olmak ve Sahip Olmak, Yabancılaşma ve Ayrılma

Sapkınlık sorununun tamamı, çocuğun annesiyle ilişkisinde –analizde çocuğun biyolojik [vitale] bağımlılığıyla değil, annesinin sevgisine bağımlılığıyla, yani annesinin arzusuna olan arzusuyla kurulan bir ilişkide– annesinin imgesel arzu nesnesiyle nasıl özdeşleştiğini kavramayla ilişkilidir.
Lacan, *Écrits*, 554/197-198

Freud bize erkeğin Baba-nın-Adı sayesinde annesinin cinsel hizmetine amade kalmadığını gösterir.
Lacan, *Écrits*, 852; *Reading Seminars I and II*, 418

Sapkınlık konusundaki temel tezimi tanımlamanın bir yolu *sapkının yabancılaşmaya maruz kalmış olduğunu*, başka bir deyişle, (psikotikten farklı olarak) dil içinde hakiki bir öznenin var-olmaya-başlaması için sahneyi hazırlayan ilk bastırma, bilinç ve bilinçdışı arasında bir bölünme, Baba-nın-Adı'nın kabulü veya giriş iznine maruz kalmış olduğunu, *ama ayrılmaya maruz kalmadığını* söylemektir.[33] Sapkının

---

31 Aşağıdaki karşılıklı konuşmada (SE X, 17'den), Hans'ın annesi bu yolla onu kendisinden başka bir kadın için arzu duymaktan alıkoymaya çalıştığını, Hans böyle bir arzu hissettiğinde onu derin bir suçluluk duygusuna sokarak bunu yaptığını dikkate alın:

HANS: "Off, o zaman sadece aşağı gidip, Mariedl'la uyuyayım."

ANNE: "Gerçekten Anneciğini bırakıp, aşağıda mı uyumak istiyorsun?"

HANS: "Of ya, sabah kahvaltı yapmaya ve çiş yapmaya geri geleceğim."

ANNE: "İyi peki, eğer gerçekten Anneciğini ve Babacığını bırakıp gitmek istiyorsan, montunu ve kısa pantolonunu al! Hadi sana güle güle!"

32 Aslında, Freud'un bize anlattığı üzere, haz ilkesi olası en düşük gerilim ya da uyarılma düzeyini elde etmemizi sağlayacaktır.

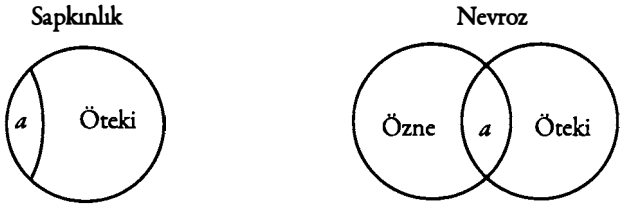
33 Bu kitapta, Lacan'ın "yabancılaşma" ve "ayrılma" diye adlandırdığı iki işlem üzerine olan yorumlarım tam anlamıyla temel düzeydedir; daha ileri bir tartışma için, bkz. Fink, *The Lacanian Subject*, 5 ve 6. bölümler. Bu noktada öznenin, yabancılaşma yoluyla dil içinde var olmaya başladığı, salt bir yer tutucu/vekil ya da eksik (*manque-à-être*) olarak var olmaya başladığı unutulmamalıdır. Varlığın çizgilerinin çok ötesinde bir şey sağlayansa ayrılmadır.

yabancılaşmasını nasıl karakterize edebiliriz? Lacan'ın bize anlattığı üzere, kendimizi Ötekinin arzusundaki kısmi nesneler olarak sunarak, Ötekinin arzusunun nesnesi olmayı, Ötekinin arzusunu kazanmayı umut ederek (*Écrits*, 582/225) dünyaya geliriz; ve babasının arzusu korkunç biçimde vurgulanmamış gibi görünen sapkın "annenin bunu fallusun içinde simgeselleştirdiği ölçüde, [annesinin] arzusunun imgesel nesnesiyle özdeşleşir" (*Écrits*, 554/198). Başka bir ifadeyle, burada annenin arzusunun imgesel nesnesi fallustur: Annenin arzusu, diyelim ki, bütün statü işaretleri, toplumsal olarak değer atfedilen tüm nesneleri veya toplumsal olarak kabul edilmiş "gerçek bir erkek" imgesini akla getiren bir kocayı (ya da erkek arkadaş ve benzerini), bazen fallus "sahiplerini" arzulaması anlamında yeri değiştirilebilir bir sembol olarak değil, simgeselleştirilemeyen, mübadele edilemeyen, yeri değiştirilemez bir nesne olarak imgesel fallustur ve çocuğun anne için olmaya çalıştığı şey budur. Freud'un ortaya koyabileceği gibi, erkek çocuk annesinin küçük değerli varlığı, onun ikame penisi olmaya çalışır; baba da genelde (belki de yalnız bırakmayı tercih ettiğinden) müdahale etmekle pek ilgilenmez ya da müdahale etme çabalarında etkisiz kalır.

8. Bölüm'de sunulan şemaları kullanarak, sapkının durumunu Şekil 9.1'de gösterildiği gibi açıklayabiliriz. Bu şekli nevrozunkiyle karşılaştırdığımızda, sapkının "özne konumunun" Ötekinin dışında veya ötesinde bir şeyi gerektirmediğini görürüz. Bunun yerine, özne olarak sapkın nesne rolünü oynar: annedeki boşluğu dolduran bir nesne. Grafik üzerinden konuşacak olursak, sapkın için Ötekindeki ilk bölünme şöyle ortaya çıkar: Öteki tam değildir; annede bir şeyler eksiktir, o bir şeyler istemektedir. "Ben kimim?" sorusuna sapkın, "Ben buyum," annemde eksik olan şeyim, diye cevap verir. Bu yüzden, sapkın için, ısrarcı bir varlık sorusu yoktur; başka bir ifadeyle, varolma nedeni (*raison d'être*) hususunda ısrarcı bir soru yoktur.

Burada erkek çocuğu annesinden ayırmak için, fallusa sahip olabilsin diye onun *fallus olmasını* engellemeye, simgesel fallusu (babanın sağladığı tanıma ve itibar vasıtasıyla, toplumsal, simgesel kanallar vasıtasıyla) elde etmesi için imgesel fallus olmasının engellenmesi gerekecektir. *Eğer* erkek çocuk annesi için fallus *olursa,* simgesel kastrasyonun eşlik ettiği simgesel bir pozisyona asla geçemeyecektir. Annenin gurur duyduğu biri haline gelmekten çok, annenin kucağına alıp okşadığı, sırtını sıvazladığı ve hatta annenin belki de onunla birlikte cinsel doruğa ulaştığı biri olarak kalır. Arayabildiği şey simgesel itibar olmadığı için, dünyada "kendine isim yapmak" için uğraşmaz.[34] Annesinin her şeyi ve esas amacı olarak hizmet etme düzeyinde takılır kalır.

34 Baba, burada "fallik göstereni" sağlamakta, örneğin, Hans'ın imgesel fallusunun (oğlanın rüyalarından birinde olan, tesisatçı tarafından yerine yenisi konan küvetteki vana, ki bu penisi için bir semboldür) "vidalarını sökmek"te ve bunun yerine simgesel bir tanesini koymakta başarısız olur.

Şekil 9.1

İlk bastırma öznenin var olmaya başlamasına olanak tanır, ama çocuk bundan sonra, "Ben *neyim*? Ben ailem için neyim?" sorusuyla başbaşa kalır. Sapkın kendisini annede (mOther) eksik olan şey olarak inşa eder; kendisini annenin arzu nesnesi olarak oluşturur, annesinin nesne *a*'sı olarak kurar. Sapkın annenin kaybettiği (annenin penisi/fallusu) ve istediği şey olur. Kendisiyle annesinin eksiğini tıkar. 5. Bölüm'de uzun uzadıya açıkladığım gibi, Ötekinin arzusu/eksiği adlandırılmadığı ölçüde anksiyete yaratıcıdır; bu anksiyeteye sapkının bulduğu çözüm Ötekine *jouissance*, arzuyu (geçici de olsa) susturan bir tür doyum sağlayıp arzuyu tıkayabilecek nesne haline gelmektir.[35]

İşte bu, sapkınlarla analitik çalışma yapmanın niye bu kadar zor olduğunu açıklar: Sapkın, nesne *a* rolünü oynayarak analistin arzusunu tatmin edecek (tıkayacak) nesne rolünü oynamayı umar. Analist, analizanın sapkın arzusunun nedeni haline gelme hususunda aktarımı yönlendirmede baskı altında hissederken, analizan arzunun nedeni konumunu işgal etmek için oldukça çabalayabilir. Sapkın, analistin kendi düşüncelerinin nedeni haline gelmesine izin vermekten ziyade analistin anksiyetesinin ve arzusunun nedeni işlevini görür. Dolayısıyla sapkınlarla hakiki bir analitik çalışma yapmak, bilinçdışı oluşumlarla ve analistin bu oluşumlar üzerindeki vurgulanıyla onlarda merak uyandırmak ve arzularını harekete geçirmek oldukça zordur. Lacan'ın dediği gibi, aktarımın mümkün olması için, nesne *a* özne tarafından Ötekine, burada analist olarak Ötekine yerleştirilmiş olmalıdır. (X. Seminer, 3 Temmuz 1963).[36]

35 Semptoma benzer şekilde, bir özne pozisyonu da asıl olarak bir soruna yönelik bir çözümdür. Şekil 9.1'de sapkının çözümüyle ilgili verdiğim şemanın (her ne kadar histerikte öznenin tarafı büsbütün kayıp olsa da) Şekil 8.3'deki histeriğin çözümüyle belirli bir yakınlığa dayandığı unutulmamalı. Yine de, bu iki düzen arasında önemli bir fark vardır: Histerik, Ötekinin *arzusunun* (simgesel) nedeni olan nesne haline gelmeye çalışırken, sapkın Ötekinin *jouissance*'ının (gerçek) nedeni olan nesne, yani Ötekinin doyum elde ettiği nesne olmaya çalışır. 8. Bölüm'de gördüğümüz gibi, histerik, Ötekinin doyum elde ettiği fiziksel nesne olmak suretiyle, gerçek olmayı reddeder.

36 Analist, analizanın sorusunun ya da doyum yokluğunun yerini işgal eder: Ortada bir kişinin varlık için nedenini ya da bir kişiye cinsel doyum vermekle ilgili kafa karışıklığını içeren veya içermediğine dair bir soru ya da eksik olmadığında, analist kendi rolünü oynayamaz. Jacques-Alain Miller'ın dediği gibi, "Bildiği farzedilen öznenin ortaya çıkması için cinsel zevkin yerinde belirli bir boşluğa ya da yetersizliğe ihtiyacınız vardır." ("On Perversion," *Reading Seminars I and II*, 310).

Ancak, sapkının konumunu daha incelikli bir şekilde ortaya koymak için, *sapkının annenin (mOther) arzusuyla annenin talebiyle ilgilendiği kadar ilgilenmediği* mutlaka vurgulanmalıdır. Bir çocuğun annesinin "sahip olduğu" arzu/eksik adlandırılmadıkça ya da kelimelere dökülmedikçe, çocuk sadece annenin talebiyle karşı karşıya kalır. Daha kesin söylemek gerekirse, eksik, simgesel bir sistemin dışında var olmadığı için, çocuğun annenin eksiğiyle veya arzusuyla karşı karşıya kaldığını söyleyemeyiz. Eksiği oluşturanın ne olduğuna dair Lacan'ın sık tekrarlanan örneği bir kütüphane rafında *mevcut olmayan* bir kitaptır. Algı perspektifinden, bu kitabın var olmadığını söyleyemeyiz, çünkü biz sadece orada ne varsa, ne mevcutsa onu görürüz, orada olmayanı değil. Sadece simgesel bir şebeke, örneğin Dewey ondalık sistemi ya da Kongre Kütüphanesi kitap sınıflandırma sistemi, kitaba ünvan ya da ad sağlar ("BF 173, F23, 1899, v. 2" gibi). Bu sayede ilgili cildin yerinde olmadığını ya da kayıp olduğunu söyleyebiliriz (1. ve 3. ciltler aralarında bir boşluk olmadan oradadır). İçinde belli alanların ya da yerlerin olduğu bir anlamlandırma sisteminin dışında hiçbir şey kayıp olarak düşünülemez. Dil olmaksızın, bir tür sembolik düzen olmaksızın herhangi bir şeyi eksik olarak düşünemeyiz.

Bunun işaret ettiği, *bir anlamda bir şey istemiş olduğu söylenene kadar, annenin bile eksiğinden* (çocuğuyla ilişkili olduğu kadarıyla) *bahsedemeyeceğimizdir*. Annenin bizzat kendisi bir şey ya da birisi için özlemini veya kendi çocuğundan başka bir şey ya da başka birisi için arzusunu dile dökene kadar, ya da başka birisi (genel olarak baba) annenin arzusu hakkında (örneğin, filan falan şeye duyduğu kıskançlığını, kürk bir ceket istemesini, terfi etmek istemesini, babanın öyle değil böyle davranmasını istemesini) ya da annenin noksanları hakkında bir şeyi ortaya atana kadar annenin eksiğinden bahsedilemez. Çocuğun, annesinin arzusu formüle edilene, kelimelere dökülene değin annesinin eksik olmasını anladığını söyleyemeyiz. Bu bir kez adlandırıldığında, annenin taleplerinin ağırlığı (örneğin, onun çocuğun bedensel işlevleri konusundaki kaçınılmaz, gerçek fiziksel talepleri) dağılır, ve bir arzu alanı açılır: annenin arzusunun dile getirildiği ve hareket ettiği ve çocuğun annenin arzusu üzerinde kendi arzusunu model alabildiği bir alan.

"O" bir kez adlandırılana kadar eksik yoktur; çocuk, talep olarak annenin içine batmış durumdadır ve kendine ait bir duruş (*jouissance*'la ilgili bir duruş, *jouissance*'a karşı bir savunma inşa etme arzusu) edinemez.[37] Çocuk burada *eksiğin eksiği* diye adlandırabileceğimiz bir şeyle yüz yüzedir. Sadece annenin talebi vardır; "üzerine konuşacağı" bir eksiği yoktur, çocuk için simgeselleştirilebilir hiçbir şey yoktur.[38] Ama, bu

37 Buradaki, ilk libidinal nesne (yani çocuğa *jouissance* sağlayan ilk nesne) annedir.

38 Lacan, bir miktar farklı bir bağlamda eksiğin eksikliği meselesinden bahseder: Anne olmadığında, çocukla birlikte olmadığında bir çocuğun anksiyeteli hale geldiğine inanılması çok yaygındır;

bir kez adlandırılınca, "gerçek eksik" (hiçbir zaman konuşulmamış olsa da oğlu aracılığıyla telafi edilmeye çalışılan annenin hayatındaki eksik; örneğin kocasıyla, kariyeriyle, bütün yaşamıyla ilgili tatminsizliği) bir nebze de olsa nötr hale gelmiş olur. Lacan'ın dediği gibi, kelime, şeyin ölümüdür; şey ("gerçek eksik"), bir kez adlandırılınca, diğer kelimelerle bağlantılı, hakkında şaka yapılan bir kelime olarak var olmaya başlar vb. Kelime, fiilen şeyi yok ettiği, onun zulmedici gücünü bir miktar tükettiği için, şeyin işaret ettiklerinden ya da belirlediklerinden çok daha az tehlikelidir.

Annenin eksiği, kaybı bir kez adlandırıldığında, anne için *nesne* olan çocuk ortadan kalkar. Arzu kelimelerle ifade edildiği için, olduğu yerde kalmaz, yer değiştirir, metonimik bağlantılar içinde bir şeyden diğerine kayar. Arzu dilin bir ürünüdür ve bir nesneyle doyurulamaz. Annenin arzusunun adlandırılması çocuğu nesne olma konumundan çıkmaya zorlar ve onu annesinin ele geçmez arzusuna uygun duruma gelme yönünde bir arayışın içine sevk eder. Anne ne ister? Kendisinin şans eseri arzuladığı sonsuz şeyler dizisini nitelermiş gibi görünen tanımlanamaz şeyleri; Batı toplumunda fallus olarak bilinen şeyi. Artık anneyi tamamlamak için gerçek bir nesne (gerçek bir organ) gerekli değildir, çocuk annenin arzusunun işaret ettiği, arzulanabilir olmayı ifade eden, fallik olan şeye sahip olmaya çalışabilir.

Çocuğun dört-başı-mamur bir özne olarak var olmaya başlaması için annenin eksiğinin adlandırılması ya da simgeselleştirilmesi gerekir. Sapkınlıkta, bu meydana gelmez: Bu eksiği *düşünce düzeyinde var etmeye başlayan*, onun gerçek ağırlığını hafifleten hiçbir gösteren yoktur. Ne anne ne de baba simgeselleştirme için gerekli olan telaffuzu sağlar. Freud'un çalışmasında sık sık gördüğümüz gibi, sapkınlıkta annenin eksiği, annenin cinsel organları annenin oğlundan cinsel farklılığı bağlamında önemlidir. Bu bölümün sonlarında, annenin cinsel organları etrafında dönen, daha soyut terimlerle tartışılan bir vakada, adlandırmanın (yani, isim vermenin) öneminin detaylı bir örneğini göreceğiz.

---

yandan, Lacan, bu anksiyetenin aslında bir eksiğin eksikliğinden dolayı, annenin her daim mevcut olduğunda ortaya çıktığını iddia eder. "Anksiyeteyi kışkırtan nedir? İnsanların söylediğinin aksine, ne annenin varlığının-yokluğunun ritmi ne de bunun değişkenliğidir. Çocuğun varlık-yokluk oyunlarını tekrarlamaktan keyif alması bunun kanıtıdır: Varlığın verdiği güven yokluk olasılığının içinde bulunur. Çocuk için en anksiyete yaratıcı olan şey, onu arzuluyor yapan eksiklik temelinde, ilişkinin tedirgin edici hale gelmesidir: Bu vakit eksiklik olasılığı yoktur, anne devamlı onun arkasındadır" (X. Seminer, 5 Aralık 1962). Sapkının durumunda bunun uyandırdığı izlenim, aşırı yakın anne-çocuk ilişkisi söz konusu olduğunda, yalnızca annenin eksikliği algılamadığı, ("sahip" olduğu) çocuğundan başka gözünün bir şey görmediği değildir, çocuğun kendisinin kendi hayalindeki eksiği hissedememesi ve bu yüzden de arzulayamamasıdır, kesin konuşmak gerekirse arzulayan bir özne olarak var olamamasıdır. Lacan'ın bize öğrettiği gibi, arzu bir örtüdür ama ayrıca anksiyeteye de bir çaredir.

7. Bölüm'de babasal metaforun iki uğrağa sahip olduğunu ileri sürdüm. Annenin arzusunun/eksiğinin adlandırılması ikinci (mantıksal) uğraktır. Eğer babanın *yasağıyla* (*jouissance* yasağı) çocuğun annesiyle haz veren temasının yasaklanması babasal metaforun ilk uğrağıysa, ki burada *le Nom-du-Père* babanın "Hayır"ı biçimini alır, ikinci uğrak annenin eksiğinin simgeselleştirilmesini kapsar, yani bu, ona bir ad verilerek onun *eksik olarak inşasıdır* (burada *le Nom-du-Père*'i baba tarafından sağlanan bir ad olarak görüyoruz ya da babanın kendisini annenin arzusunun bir adı olarak görüyoruz).

Bu iki ikâme edici uğrak şematik olarak aşağıdaki gibi temsil edilebilir:

Babanın "Hayır"ı!	Babanın adı
Jouissance olarak anne	Arzu olarak anne

Sadece ikinci uğrak, onun içinde dil adlandırma vasıtasıyla tam tekmil bir şekilde faaliyet gösterdiği için, gerçekten metaforik olarak telakki edilebilir. Bu iki uğrak, Şekil 9.1'de gösterilen iki şemaya bire bir karşılık gelir: İlk uğrak, annede bir bölünmeye yol açar, bu sayede çocuk Ötekinin doyum elde ettiği bir nesne olarak var olmaya başlar, oysa ikinci uğrak arzulayan bir öznenin (bir *jouissance* kaynağı olarak Ötekinden ayrı bir öznenin) ortaya çıkmasına yol açar. Birincisi, Freud'un ilksel bastırma dediği şeyle, ikincisi ise ikincil bastırma ile ilişkilendirilebilir.

Önceden de söylediğim gibi, buradaki temel tezim, sapkının yabancılaşmaya maruz kalmasına rağmen ayrılmaya maruz kalmadığı yönündedir. Psikotik ikisine de maruz kalmaz, nevrotik ise ikisine de maruz kalır. Bu şematik olarak şöyle temsil edilebilir:

	Yabancılaşma		*Ayrılma*	
Psikoz	Babanın "Hayır!"ı Jouissance olarak anne	Sapkınlık	Babanın adı Arzu olarak anne	Nevroz
	İlk bastırma *Jouissance yasağı*		İkincil bastırma Eksiğin adlandırılması	
		φ Talep		Φ Arzu

Eğer psikoz babasal yasağın yokluğu ya da yetersizliği sayesinde anlaşılabiliyorsa, sapkınlık simgeselleştirmenin yokluğu ya da yetersizliği sayesinde anlaşılabilir.[39]

39 Sapkınlıkta, hem geriye-dönük hem de ileriye-dönük bir jest var gibi görünür: İlki Ötekine doyum verme girişimini kapsar; ikincisi ise, aşağıda göreceğimiz gibi, babanın adlandırma edimini destekleme ya da tamamlama arayışındadır. Nevrozda da bu geriye ve ileriye dönük jestler vardır: İlki, Ötekinin arzuladığı şey haline gelme girişimini içerir. Obsesyonda Ötekinin arzusunun göstereni

Jouissance'tan Ayrılmaya

Sapkınlığı tartışırken, Freud neredeyse her zaman öznenin yasayı reddine, onun doyumu bırakmaya yönelik müzmin reddine vurgu yapar; bu yüzden, bir anlamda, Freud sapkınlığa neredeyse tamamen sapkının sürdürdüğü tatmin perspektifinden bakar.[40] Lacan sapkınlığı daha klasik Freudcu bir anlamda denebilecek şekilde inceler; sapkınlık, öteki aktiviteler gibi, sağladığı doyum (dolaylı ya da niyetlenilmemiş olsun) açısından, fakat hem de yasa ve ayrılmayla ilgili olarak sunduğu hizmetin işlevi açısından değerlendirilmelidir. Nevrotik bir semptom hastaya belirli bir ikame doyum sağlar, ama aynı zamanda *anksiyetenin bağlanmasına da* biçim verir; bu yüzden, sapkının faaliyetleri sadece doğrudan cinsel doyum kazandıran bir amaca hizmet etmez.[41] Çoğu nevrotik, sapkının onların aldığından çok daha fazla doyum aldığı kanısındadır; aslında, pek çok analist te aynı tuzağa düşer. Bu onları, sapkının görünürdeki (Lacan'ın dediği gibi) "*jouissance* istenci"nin ne yapmak için tasarlandığını, neye hizmet ettiğini ve neyin üzerini örttüğünü görmekten alıkoyar.

Dikkatimizi Freud'un, varlığını çok sık varsayar gibi göründüğü türdeki babadan, yani oğlunu annesinden ayırmak konusunda hiçbir çekinceye sahip olmayan babadan (sapkın bunun olmasını inatla reddeden oğuldur), pek bilindik günümüz babasına, otoriteyle kendi sorunlarının üzerine asla gitmeyen, babaların çocukları üzerinde otorite kullanması gerektiğine inanmayan, çocukların rasyonel varlıklar olduğuna ve yetişkin açıklamalarını anlayabileceklerine inanan, çocuğa disiplin vermeyi karısına bırakmayı tercih eden ve (üstüne üstlük belki de) karısının kendi otoritesinin altını oymasına izin veren babaya çevirerek, sapkınlığı farklı bir bakış açısından anlamaya başlayabiliriz.[42]

(Φ) mükemmel biçimde maddileşir, histeride ise Ötekinin arzusunun nedeni (*a*) kusursuz biçimde vücut bulur. İkincisi ise kişinin Ötekinin arzusunda, analizanın yolundaki bu varlıkta sabitlenmekten kurtulma girişimini içerir.

40 Lacan'ın fetişizmin avantajları hakkındaki yorumlarını düşünün: "Fetişin başardığının ve sürdürdüğünün ne olduğunu şimdi görebiliyoruz. Fetiş, kastrasyon tehdidinin üzerindeki zaferin ve ona karşı korunmanın nişanından geriye kalandır. Ayrıca, kadınlara cinsel nesneler olarak katlanılabilir olma özelliğini bağışlayarak, fetişisti eşcinsel olmaktan da korur. Fetişist, hayatının sonraki dönemlerinde bir cinsel organın ikamesinin bir diğer avantajından hoşlandığını hisseder. Fetişin anlamı diğer insanlar tarafından bilinmez, bu yüzden fetiş insanlardan esirgenmez: Kolayca erişilebilirdir ve kişi fetişe bağlı olan cinsel doyumu rahatlıkla sağlayabilir. Fetişist, diğer erkeklerin uğruna kur yaptığı ve çaba sarf ettiği şeye hiç sorun yaşamadan sahip olabilir." (SE XXI, 154).

41 Bağlanma anksiyetesi, haz ilkesinin gerektirdiği şekilde gerilim düzeyini azaltığı için, doyum açısından da açıkça anlaşılabilecek bir şeydir; göreceğimiz üzere, sapkının ayrılma sahnelemeleri de benzer şekilde doyum açısından anlaşılabilir.

42 Eğer bahsi geçen *le désir de la mère*'i (annenin çocuk için arzusu ya da çocuğun anne için arzusu) ele alacak olursak, babaya düşen mesuliyet üçgenleşmeyi ve ayrılmayı gerçekleştirmektir.

Sapkınlık ve Yasa

Lacan'ın sapkınlık konusunda ortaya attığı paradoksal iddialardan birisi, sapkınlık bazen kendini üstü-çizili-tutulmayan (no-holds-barred), *jouissance* peşindeki faaliyet olarak sunduğu halde onun daha az görünür olan amacının yasanın kişiye dönüşmesi, yasa olarak Ötekini (ya da yasa-bağışlayan Ötekini) var etmesidir. Örneğin, mazoşistin amacı partnerini yasayı kesin biçimde ifade etme ve belki de bunu (genelde partnerinde anksiyete yaratarak) bir cümleyle telaffuz etme noktasına getirmek ya da buna tanıklık etmektir. Oysa sapkın, bir tür "ilksel tatmini", bu tatmini dilin öznesi olarak (ki onun da geriye kalan biz konuşan varlıklar gibi, sadece küçücük bir *jouissance*'dan fazlasını elde etmemesi gerekirdi: Lacan'ın dediği gibi, "her kim ki konuşuyorsa *jouissance* ona yasaktır" [*Écrits*, 821/319]) kendi öznel bölünmesini aşarak ve nevrotiklerin yalnızca hayal edebilecekleri veya fantazilerini kurabilecekleri bir tür bütünlük veya tamamlanmışlığı bularak elde edebiliyormuş gibi görünür; ama aslında sapkının cinselliğine anksiyete hükmeder. Sapkının bilinçli fantazileri bir tür sonsuz *jouissance*'ı içerebilir (Marquis de Sade'ın erkek cinsel organının cinsel faaliyeti başlatmakta asla herhangi bir sınır tanımadığı sayısız senaryosunu düşünün), ama bilinçli fantazileri somut faaliyetle karıştırmamamız gerekir ve *bu sonuncusu jouissance'a sınırlar koymak üzere tasarlanmıştır*.[43]

Arzu daima bir savunmadır, "*jouissance*'da [belli] bir sınırın ötesine geçilmesine karşı bir savunmadır" (*Écrits* 825/322) ve sapkının arzusu buna istisna teşkil etmez. Örneğin, mazoşist fantazisinde her şeyi Öteki için yapar ve kendisi için hiçbir şey yapmazmış gibi görünür: "Ötekinin tepeme çıkmasına izin veriyorum, beni nasıl istiyorsa öyle kullansın" der gibidir. Ancak, bu fantazinin ötesinde, onun amacı her nasılsa farklıdır: Bu görünüşteki diğerkamlığın, "Kendime hiçbir şey, Ötekine her şey!"in ötesinde kendisi için bir şeyler vardır. Bir savunma olarak arzu sapkının yasayla ilişkili konumunu ortaya koyan temel fantazisinde görünür.

Nevrotik yasaya istinaden arzular: Baba, çocuğa anneye sahip olamayacağını söyler ve bu yüzden çocuk onu bilinçdışı olarak arzular. Öte yandan sapkın, yasanın bir fonksiyonu olarak arzulamaz, yani yasak olanı arzulamaz. Bunun yerine, *yasayı var etmek zorundadır*. Lacan sapkının babanın babasal işlevi yerine getireceği umuduyla bir anlamda babayı istediğini veya çağırdığını vurgulamak için Fransızca *perversion* terimiyle oynar, onu *père-version* [baba(nın)-ver- siyonu] diye yazar.

---

43 Bir kişinin somut eylemleri sıklıkla bize, özellikle bir analizin başında, farkında olduğu fantazilerinden ziyade, onun temel fantazisiyle ilgili çok daha iyi bir anlayış verir.

Bazı Sapkınlık Yapıları

Bu tartışmayı daha somut hale getirmek için belli başlı sapkınlıklara dönelim. Bu kitap bir giriş olduğu ve her bir klinik yapının çok ayrıntılı bir tanımlamasını içermediği için, öncelikle Lacan'ın daha geniş ölçekte tartıştığı sapkınlıklar olan fetişizm, sadizm ve mazoşizme odaklanacağım (bkz. "Kant ile Sade," *Écrits* ve X. Seminer içinde).

Fetişizm: Bir Vaka Analizi

Eğer Baba-nın-Adı konuşmuş olsaydı, "Sen fallus değilsin!" derdi.

Jacques-Alain Miller, "Donc," 29 Haziran 1994

Şimdiye kadar bu bölümde ortaya attığım bazı iddiaları örneklemek için, Freud'un zamanı kadar eskilere gitmeyen, daha güncel bir vakayı kullanacağım. Bu benim bir vakam olmadığı halde, onu buraya taşımaya karar verdim çünkü (muhtemelen çok iyi bilinmese de) İngilizcesi halihazırda mevcut, sadece onbeş sayfa uzunluğunda ve ileri derecede kışkırtıcı bir vaka. René Tostain tarafından kaleme alınan bu vaka "Fobik Bir Nesnenin Fetişleştirilmesi," başlığını taşıyor.[44]

Çocukluğunda annesiyle çok yakın bir bağı olan ve babasının –karısı ve oğluyla aynı evde yaşamasına rağmen- pek çok niyet ve amacının yok edilmiş olduğu bir adamın vakası. Anne, oğlu Jean'ı kendi hayatının tamamlayıcısı olarak görür, kocası ona hiçbir anlam ifade etmez ve onun için hiçbir şey yapmaz. Jean, annede eksik olan ve onu tamamlayabilecek olan şey haline gelir. Başta Jean hasta olduğunda annesi ona bakar, ama sonradan hasta olmasa bile annesi ona hastaymış gibi davranmaya başlar (eliyle termometrenin derecesini arttırarak onun ateşi varmış gibi gösterir), haliyle Jean görünüşte özverili bir annenin özenine ihtiyaç duyuyordur. Bu vakadaki çarpıcı şeylerden biri, annesinin çocuğu bir tür tedaviye tabi tutarak, çocuğun bütün bedenini kırmızı, şişmiş, irin-boşaltan bir nesne haline getirmesidir. Öyle ki, hasta ancak yıllar sonra, kendisini annesinin kendini hoşnut ettiği bir tür yaşayan dildo olarak tanımlar. Anneye göre, Jean onun istediği penis*tir*; varlık düzeyinde, Jean, annenin kendini tam/bütün kılmak için istediği gerçek nesnedir.[45]

---

44 Orijinal olarak *Scilicet* 1 (1968): 153-167 içinde yayınlanmıştır; çev. Stuart Schneiderman, "Fetishization of a Phobic Object," *How Lacan's Ideas Are Used in Clinical Practice*, 247-260 içinde. Metindeki sayfa numaraları İngilizce basıma göredir. Tostain'in yazdığı vaka çalışması, çoğu İngilizce okurdan ziyade, Lacancı teoride iyi eğitimli Fransızca okurlar için daha kullanışlıdır, çünkü pek çok karmaşık kavram açıklanmaksızın üstü kapalı söylenmektedir (bu durum Lacan üzerine Fransızca'da yapılan çalışmaların çoğu için doğrudur). Ancak vaka çalışması önünüzdeki kitapla bağlantılı biçimde ele alınırsa, okur bunu oldukça ilgi çekici bulacaktır.

45 Bir anlamda, annenin kendisini, bu durumda kusursuz bir anne olarak, herhangi bir şekilde tanımlayabilmek adına oğlunun hastalıklı bir çocuk olmasına ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla anne, oğlunu kendine muhtaç kılar.

Anne ve oğul arasına ayrılığı dayatmayan babanın, annenin arzusunun nesnesi olmadığı açıktır ve baba öncelikle herhangi bir üçgenleştirme türünü isteyerek faal hale getiren biri olarak ele alınamaz. Anne, Jean'dan başka bir şeye arzu duymaz; dışarısı yoktur, annenin Jean dışında yöneldiği bir şey, Jean dışında onu çeken herhangi bir nesne yoktur ve dolayısıyla Jean annesinin ne istediğini *merak* edemez: Jean biliyordur. Annesi onu gerçek, yaşayan bir tamamlayıcı olarak ister. Annesinin arzusunda Jean'ın sahip olduğu konum hakkında hiçbir şey simgesel değildir. Örneğin, annenin hepsini eşit olarak sevdiğini ilan edebileceği üç çocuğun ikincisi değildir, çünkü o tek çocuktur; ne de baba karısından talepte bulunduğunda ikinci sırada gelen kişidir. Kısacası Jean için hiçbir biçimde simgesel bir alan yoktur. Bu tür bir nesne olmak simgesel bir alana sahip olmanın tam karşıtıdır. Bu nedenle Jean'ın durumunda psikozun önemli bazı önkoşulları bulunur.

Ancak, Jean altı yaşındayken apandisit olur, acilen hastaneye kaldırılır ve uyandığında bir kavanozun içinde apandisini tutan babasını görür, babası kesilip çıkarılmış organa neşeyle bakarak gülümsüyordur. Bu andan itibaren, Jean bir daha asla annesinin "tedavileri"ne uyumlu davranmaz, bütün bedeninin onun için penis *olmasını* reddeder. Yatağının başında babanın varlığı ve organın sökülüp alınmasına onayı en sonunda kastrasyonu sembolize eden bir tür yer değiştirmiş sünnete ya da kayba sebep olmuştur: Yani Jean ve annesi arasında bir ilk bölünmeye (ya da yabancılaşmaya) sebep olmuştur. Bu noktada, 7. Bölüm'deki baba metaforu tartışmamda kısaca tanımladığım anlamda, baba, oğlunun malını (kesilip atılmış organını) tehditle elinden alarak ve babasal metaforun kurulmasıyla, annenin "üzerini çizer" ya da onu "iptal eder." Jean psikotik olmaz.[46]

Bütün bunlara rağmen Jean'ın annesi onu "benim küçük adamım" diye görmeye devam eder ve Jean'ın penisinin kendisinin ihtiyacı olan her şeyi vermekte yetersiz olduğunu bildirir: Onun penisine *ton petit bout*, "senin küçük ucun ya da parçan" der, burada "küçük" "çok çok küçüğü" ifade eder; ancak genelde ona sadece *ton bout*, "ucun" der. Ama ondan bir tür *gerçek* doyum almaktan asla geri durmaz ve daima giyinirken gelip yardım etmesini ister. Bir gün giyinirken annesine yardım ettiği

46 Tostain'in belirttiği üzere, annesi için *fallus olduğun*dan ötürü, Jean şimdi *fallusa sahip olma* sorununu ortaya koyabiliyor. "Sahip olmak," sonuç olarak, simgesel bir iştir: *Yasa tarafından garantiye alınan bir şeyi ele geçirmek*. Jean için sorun, oğlundan imgesel penisini kendi beceriksiz yöntemiyle almaya çalışırken, ona karşılığında simgesel bir penis, başka bir deyişle fallus vermeyi başaramayan babasıdır. Fallus olmak imgesel ya da gerçek (bu anne için bir nesne olmayı içerir) olarak anlaşılabilir, halbuki fallusa sahip olmak simgesel bir işlevdir. Sahip olmak ve olmak üzerine, bkz. Lacan, "Intervention on Transference," *Écrits* içinde.

sırada, altı yaşındayken penisinde bir çeşit ani ve ağrılı b ir haz (yirmi yıl sonra tarif ettiği üzere), bir tür orgazm deneyimlediği için, annesiyle ilişkisinde penisinin gerçekten mevzubahis olduğunu ya da işin içinde olduğunu hisseder.[47] Jean, yeni kelimeler, şarkılar, hikayeler, vb.'ni öğrenmekteki hızı için, kısacası bir çocuk olarak simgesel başarılarından dolayı, annesinden asla övgü almaz. Sadece annesinin bir uzantısı olarak, annesine narsisistik ve bedensel hazlar sağlayan bir uzantı olarak kıymetlidir.

Bir gün Jean babasının, annesinin fiziksel farklılığını ilk kez adlandırdığını, onun "eksiği"ne ilk kez metaforik bir ad koyduğunu, annesinin cinsel organlarından onun "düğme"si (*bouton*, annenin çocuğun penisi için kullandığı örtmeceli terimin, *ton bout*'nun hecelerinin basit bir tersine çevrilmesi) diye bahsettiğine kulak misafiri olur ya da o öyle duyar. Göründüğü kadarıyla bu adlandırma kasıtlı olarak yapılmamıştır (belki de babanın tam olarak neden bahsettiği hakkında çocuğun sahip olduğu zihin bulanıklığı veya bunun annenin varlığında tekrarlanmayışı sebebiyle) ve Jean'ın fetişle babanın adlandırma eylemini tamamlamak için çaba sarf ettiğini görürüz: Jean (kıyafetlerde kullanılan) düğmeleri tek tek gördüğünde onlardan tiksinmeye başlar, aynı türden art arda birçok düğme onun ilgisini çeker; ne kadar çoksa o kadar iyi. Jean sadece benzer düğme *dizileriyle* uyarıldığı ve sadece bir dizideki sayısız özdeş düğmelerin takılı olduğu kıyafetleri giyen kadınları izlemek zorunda kaldığı için, bu "basit" bir düğme fetişi değildir. Jean, analizinin seyrinde daha çok düğme olmasının babasının katkısının (*la part du père*) daha güçlü hale gelmesi demek olduğunu söyler. Daha çok düğme, annenin ölçülemez (*démesuré*), bunaltıcı eksiğini/arzusunu daha az hissetmesi demektir.

Daha çok düğme olması adeta babanın adının (ve önceden işaret ettiğim üzere, Fransızcadaki *Nom-du-P*ère terimi baba tarafından verilen ad anlamına da gelmektedir, yani annenin arzusuna baba tarafından verilen ad için de kullanılan terimdir) daha güçlü hale gelmesini sağlamakta ve bu sayede Jean o ana değin olmadığı kadar kendini daha güvende ve daha bağımsız hissedebilmektedir. Dolayısıyla, sapkınlık (yani fetiş) babanın simgesel eyleminin (annenin eksiğini kelimelere dökmek) gücünü artırmaya, baba işlevini tamamlamaya ya da desteklemeye hizmet eder.[48] Baba

47 Altı yaşındayken olan bir orgazmın neyi kapsadığı pek açık değildir, ama çoğu hasta erken dönem cinsel deneyimlerini böyle terimlerle tanımlayabiliyor.

48 Yalnızca tek düğme fobisi vasıtasıyla, annesi giyinirken ona yardım etmekten (ve bu yüzden ona yönelik aynı cinsel hislere ve acı verici *jouissance*'a sahip olmaktan) kendisini sakınabiliyor ve annesinin ölmesine yönelik isteğini ifade edebiliyor; annesi ona "Küçük adamım olmaksızın ben ne hale gelirdim?" dediğinde, fobisi gününü kaplıyor. Onun fobik semptomu ise: "Artık bana sahip olmazsan ne olacağını görelim!" ya da "Ben olmasam sana olacak korkunç şey ne olurdu?" diyormuş gibi görünür. Lacan'ın dediği gibi, ayrılma aşağıdaki gibi formüle edilebilecek soruları

tarafından verilen ad bir başlangıçtır, ilk adımdır, ama yeterince ilerleyemez. Onun desteğe, güçlendirilmeye ihtiyacı vardır.[49]

7. Bölüm'de aşağıdaki ikamede babanın adının işlevini göstermiştim:

Babanın adı
Annenin arzusu

Burada annenin arzusu göründüğü kadarıyla gerçek, anatomik bir penis (Jean'ınki) olduğu için bu ikameyi aşağıdaki gibi tekrar yazabiliriz:

Düğme"
Gerçek penis

"Düğme"yi, burada faal olan "düğme" kelimesinin maddi bir nesne olmamasına vurgu yapmak için tırnak içine koyuyorum. Gerçek penisin yerine bir kelime geçmiştir; böylece Jean'ın gerçek organı korunmuş olur ve annesinin eksiği adlandırılır. Jean'ın, organını annesine vermesi gerekmez, annesiyle ilişkisinde eksiğin eksikliği sebebiyle anksiyete de yaşamaz: Annenin eksiği adlandırılmıştır ve dolayısıyla sınırlandırılmıştır ("Sadece bir düğme o").

Sorun şu ki, "düğme" bunu sadece, Jean çok sayıda benzer düğmeler olan bir kıyafet giymiş bir kadın gördüğü durumlarda başarabilmektedir ve bundan ötürü anksiyete-hafifletici ayrılma (babanın adlandırma ediminin desteklenmesiyle meydana gelmiş olan) tekrar tekrar yinelenmek zorundadır. Bu asla nihai ve kesin değildir.

Böyle durumlarda Jean'ın hoşuna giden kısa süreli ayrılıkların kendisidir adeta. Her ne kadar garip gelse de, ayrılmanın Freud'un "kastrasyon" diye adlandırdığı şeyin temel öğesi olduğunu ve *kastrasyon ve jouissance arasında çok yakın bir ilişki olduğunu* aklımızda tutmalıyız. Bir kişinin *jouissance*'ından ayrılmasında da bir tür *jouissance* vardır.[50] Bir anlamda Jean, kendi kastrasyonunu tamamlamayı denemeye tekrar tekrar sürüklenir.

İnkâr bağlamında Jean'dan bahsettiğimizde, onun fetişinin babası ve babasının adı hususunda iki yönlü bir girişimi ifade ettiğini söyleyebiliriz: "Aslında babamın annemin eksiğini tam olarak adlandırmamış olduğunu çok iyi biliyorum, ama bu adlandırmayı tamamlamayı sahneye koyacağım." Bir miktar farklı terimler kullanarak, Jean'ın Ötekini var ettiğini söyleyebiliriz; ama bu anne (mOther) değil simgeseldir, yasa-koyucu bir Ötekidir. Sapkın, babasının böyle bir Öteki olmadığını bilir,

içerir: "Annem beni kaybedebilir mi?" "Benden vazgeçmeyi göze alabilir mi?" "Böyle yapmak onu öldürecek mi?"

49 Bir tür *suppléance au Nom-du-Père.*

50 Bunu aşağıdaki mazoşizm ve sadizm tartışmasının içinde tekrar göreceğiz.

ama sapkın edim vasıtasıyla bu Ötekini var eder. Sapkın, anneyi tamamlayan şey (onun tamamlayıcısı) olarak hizmet ederek, Ötekini yasa olarak tamamlamaya çalışır.

Babanın adlandırmamış ya da yasa koymamış olduğunun, henüz adlandırmanın sahnelenmediğinin veya yasanın telaffuz edilmediğinin farkına varılmasını içeren, Baba'ya yönelik bu iki yönlü çaba, burada kullandığım şekliyle "inkâr" teriminin ta kendisidir.

"Maternal Fallus"

Eksik sadece simgesel aracılığıyla kavranabilir.

Lacan, X. Seminer, 30 Ocak 1963

Fallus, öznede işaret ettiği eksik konumundan başka bir şey değildir.[51]

Lacan, *Écrits*, 877

Freud'un fetişizm teorisinin Jean'la nasıl bir ilgisi olabilir? Freud'a göre, bir fetiş sapkının annesinin bir penise sahip olmadığı olgusunu kabul etmeyi reddederek, inanmayı sürdürdüğü maternal fallusu gizlice temsil eder, çünkü bu, sapkının annesinin de kastre edilmiş olduğu ve bu nedenle kendisinin de aynı kadere mahkum olacağı anlamına gelecektir. Jean'ın zaman zaman annesinin cinsel organlarını görmüş olduğunu farz edebiliriz; çünkü annesi onun kendisini izlemesinden ve giyinmesine yardım etmesinden hoşlanıyordu. Düğme fetişi de, Jean'ın babasının annesinin cinsel organlarını tanımlamakta kullanmış olduğu kelimeyle çarpıcı biçimde ilişkilidir: Bu, Jean'ın annesinin Jean'in kendi cinsel organlarını tanımlamakta kullandığı terimle aynı heceleri içeren bir kelimedir. Belki de Jean annesinin düğmesinin kendi parçasıyla eşdeğer olduğuna inanıyordu. Bu durumda onun tek düğme korkusunu şöyle anlamayı deneyebiliriz: Annenin kendine ait bir penisi var, benimkine ihtiyacı yok ve bu yüzden dünyada bana yer yok. Ama Freud'un teorisine göre, bir düğme Jean'ı tahrik ediyor olabilir, bu aynı zamanda annenin ve kendisinin asla kastre edilmemiş organını temsil eder (ve bu nedenle de Jean'ın kendi *jouissance*'ının korunmasını temsil eder), oysa gerçekte tek düğme onu korkuttuğu halde, bir dizi benzer düğme onu heyecanlandırır. Bu klinik öğeleri nasıl hesaba katabiliriz?

Jean'ın hiç kastrasyon tehdidi altında kalmamış olduğunu ve onun kendisiyle oynamamasının hiç istenmemiş (anlatmak bir yana) olduğunu akılda tutmalıyız. Aslına

51 Bu alıntının yapıldığı "Science and Truth" çevirime bkz., *Newsletter of the Freudian Field* 3 (1989): 25 içinde.

bakılırsa, Tostain, bize Jean'ın çok erken yaşlardan beri aralıksız olarak mastürbasyon yapmaya devam ettiğini anlatmaktadır. Dolayısıyla Freud'un fetiş oluşumu teorisinin önemli bir parçası bu vakada bulunmamaktadır: Burada hastanın penisine narsisistik bağlanması ve babasının kastrasyon tehdidi arasında bir çatışma yoktur. Jean'ın annesinin, onu örtük olarak penisini kesmekle tehdit ettiğini söyleyemeyiz, çünkü onu kendi "cinsel hizmetinde" kullanmaktan oldukça memnundur.

Kendi analizanlarımın pek çoğu ve bazı çocuklar, en azından bir düzeyde, buna inandıklarını bana fazlasıyla kanıtlamış oldukları için, Freud'un maternal fallus kavramının önemi olmadığını iddia etmiyorum. Benim önerdiğim şey, bunun annenin eksiğini ya da arzusunu daha geniş bir Lacancı bağlamda adlandırmakla ilgili görülebileceğidir. Annelerinin bir penise (ya da bu hattaki bir şeye) sahip olduğuna inanan fobiklerde ve sapkınlarda bu çok yaygın olarak bulunur ve bu inancın genel nedeni babanın annenin arzusunu adlandırmaktaki yetersizliğidir. Bir düzeyde, her fetişist, annesinin bir penise sahip olduğuna inanır, başka bir düzeyde ise inanmaz; ama her fetiş annenin eksiği sorununun etrafında döner. Yalnızca Lacan, adlandırma işlevi yoluyla *bunu bütün genelliği içinde* bize açıklar.

Sapkınlığın Analitik Tedavisi Üzerine

Jean vakasının bu kısa hikayesi Lacan'ın sapkınlık teorisinin çoğunu örnekler. Bu vaka aynı zamanda acil bir tedavi sorusunu da ortaya çıkarır. Yıllarca süren verimli analize rağmen, Jean'ın yapı değiştirmediği açık görünüyor. Genel olarak doğru olduğu üzere, yapılar belirli bir yaşın ötesinde zor değişirler. Jean vakasında, belirli bir hayat olayı (altı yaşındaki apandisit) ve Jean'ın babasının bu olaya tepkisi Jean'ın bir psikotik değil de bir sapkın olmasının nedeni olarak değerlendirilebilir. Ama yirmi altı yaşında analize geldiğinde, Jean'ın bir nevrotik olma umudu azdı: Bir kez daha babasal işlevin mutlak surette belirli bir yaşa kadar faal olmak zorunda olduğu ortaya çıkar, yoksa ... (*ou pire* – [ya da beteri]). Bu, Jean'ın analizden hiç faydalanamadığı anlamına gelmez; elbette anksiyetesinin ve şikayetlerinin çok büyük kısmı analizin seyri içinde azalmıştır. Tostain, yalnızca analitik ilişkide Jean'ı farklı bir konum benimsemeye iten analisti olarak kendisinin ne ölçüde Jean'ın arzusunun nedeni haline gelebildiğini bize anlatmaz. Sadece bunun bir dereceye kadar olduğunu ve Jean'ın temel fantazisinin en azından kısmen de olsa dönüştüğünü varsayabiliriz.

Süpervizyonunu yaptığım kimi vakalarda, gerçekten sapkın öznelerin bir kısmında kendi eylemleri, duyguları ve düşünceleri, mahkeme emirleri veya onların

terapide boy göstermelerinin yegane gerekçesi gibi görünen terapistlerini çileden çıkartma umudu hakkında hiç merak içermeyen konumlardan gerçek sorgulama konumuna tedrici bir kayma olduğunu gördüm. Eğer *jouissance*'ın kaynağı konusunda hiç kuşku yoksa bile en azından saikleri hakkındaki kesinlik azalır. Bu, beraberinde, nesne *a* rolünü kısmen de olsa terapiste terk etmeyi getirir.

Mazoşizm

Sapkın özne kendisini sadakatle Ötekinin jouissance'ına sunar.
Lacan, X. Seminer, 5 Aralık 1962

Takip eden malzemede, çok fazla ek açıklama gerektirdiğinden, Lacan'ın *Écrits*'de verdiği dört-terimli mazoşizm ve sadizm şemalarını sunmayacağım.[52] Dolayısıyla bu klinik yapılarla ilgili tartışmamın kısmi olduğu göz önünde tutulmalıdır. Bununla birlikte, şimdiye kadar arzu, *jouissance* ve yasa hakkında söylenmiş olan şeylerle birlikte bu yapıların belirli temel özellikleri ana hatlarıyla çizilebilir.

Her ne kadar mazoşist kendisini karşılığında hiçbir şey istemeden, başka bir deyişle, kendisini Ötekinin *jouissance*'ının bir aracı haline getirip kurban ederek, kendisi için hiç keyif elde etmeden, partnerinin (partner burada Ötekini temsil etmektedir) *jouissance*'ına adamış görünse de Lacan bunun bir kılıf olduğunu ileri sürer: Mazoşistin fantazisi eylemlerinin gerçek amacının üzerini örter. Pek çok kez gördüğümüz üzere, fantazi öznenin asıl nedenini gizleyerek, gerçek anlamda özneyi kuran "işareti" maskeleyen bir yemdir. Mazoşist, "Ötekine *jouissance* vermeyi amaçladığına"[53] inanmak ve bizi inandırmak istediği halde, aslına bakılırsa "Ötekini kaygılandırmayı amaçlar" (X. Seminer, 13 Mart 1963). Bunu niçin yapar?

Fetişist gibi, mazoşist de ayrılma ihtiyacı içindedir ve onun çözümü yasa, onun belirli bir *jouissance*'dan vazgeçmesini gerektiren bir yasa, koyan Öteki olarak davranan partneri vasıtasıyla bir senaryoyu planlamaktır. Ancak, bir partnerin bir ilişkinin içinde yasa koymaya, emirler vermeye, buyruklar çıkarmaya vb. ille de hemen amade olması gerekmez; bir partner genelde belli bir dereceye kadar, deklare edilen sınırların içinde zorbalık yapmaya, işlerin nasıl yürüyeceğiyle ve nasıl yapılmayacağıyla ilgili iradesini ifade etmeye ya da işlerin daha ileri gitmeyeceğini belirtmeye

52 Bu şemalar "Kant with Sade"da (*Écrits*, 774 ve 778) ve kısmen daha fazla açıklamayla birlikte X. Seminer'de (16 Ocak 1963) bulunabilir. Bunlar üzerine daha ayrıntılı bir tartışma için, bkz. Fink, "On Perversion: Lacan's 'Kant with Sade' and Other Texts."

53 Hiç şüphesiz bu amaç mazoşistin bilinçli ve önbilinçli fantazilerinde mevcuttur

mecbur edilir. Partner, kendi iradesini emir biçiminde (örneğin, "Yeter!" diyerek), paylayarak açığa vurmasından önce, bir patlama noktasına, yoğun bir kaygı noktasına iteklenmelidir. "Mazoşist, Ötekinin arzusunun yasayı meydana getirmesinin içinde... bir şeyleri var etmeye çalışır" (X. Seminer, 16 Ocak 1963) ve Öteki, yasayı telaffuz etmeyi kabul etmeden önce, genellikle evvela aşırı derecede kaygılı hale getirilmek zorundadır. Her ne kadar mazoşist, azimli bir şekilde kendisini Ötekinin "keyif almasına" adamış gibi görünse de, Öteki belirli bir noktadan sonra keyif alamaz: *jouissance* dayanılmaz hale gelir ve sonuçta partner ona bir sınır dayatır. Mazoşist, Ötekini kaygılandırarak (kendisini Ötekinin *jouissance*'ının bir aracı yaparak) kendini emir altına aldırmanın yolunu bulur (*se faire commander*, mazoşistin dürtüsünün bir formülasyonu).

Bu nedenle, burada dansı yönlendiren şey, mazoşistin kendi arzusudur: Öteki olarak, partnerini yasa koyucu *kılar*. (Oğlunu ayırmak için) babanın arzusunun olmadığı yerde, mazoşist kendi arzusunu kullanarak bir baba ikamesini yasa koymaya ve ceza dayatmaya iter. İpleri elinde tutan kendisi olduğunda, Ötekine dediği dedik biriymiş gibi muamele eder. Kendi arzusu, sahneleyerek veya eyleme koyarak ve adeta destekleyerek yasa olarak Ötekinin arzusunun yerini alır.

Öyle görünüyor ki, bu, mazoşizmde iş başında gördüğümüz inkâra özgü bir şeydir. Kastrasyonun tamamlayıcı bir parçası olan ayrılma meydana gelmemiştir ve öznenin kendisi bu tamamlanmayı vücuda getirmeye çalışmıştır. Bunu yapmakta asla tam anlamıyla başarılı olamaz ve bu yüzden tekrar tekrar bu sahnelemeyi yeniden başlatmak zorunda kalır.

Her ne kadar genelde mazoşistin acı arayışında olduğu düşünülse de, bu asli bir şey değildir; acı sadece Ötekinin sapkına bir koşul, sınır, bedel, ceza ya da bir kayıp dayatmayı kabul ettiğinin göstergesidir. Cezalandırma mazoşiste geçici olarak bir tür rahatlama sağlar: Bu, ondan feragat talep eden bir kişinin ve onu diyet ödemeye zorlayan bir kişinin var olduğunun kanıtıdır. Analizanlarımdan biri köle rolünü oynadığı kısa süreli bir cinsel ilişki hakkında, "Omuzlarımdan büyük bir yük kalkmış gibi olduğunu hissettim," demişti. Sorun mazoşistin içinde varlık haline gelebileceği *simgesel alanın* asla sağlanamamasıdır: Partner yasayı dile getirir ("Sen çok kötü bir erkek çocuğusun ve şimdi cezanı bulacaksın," ya da "Bunu yapmış olman gerektiğini biliyorsun") ve bir şeylere zorlar, ama mukabilinde hakiki bir ayrılma sağlanmaz. Mazoşist, annenin arzusunun imgesel nesnesi olarak kalmaya devam eder; toplumsal, kültürel ya da simgesel olarak tayin edilen diğer başarılarından dolayı kendisini değerli bir kişi olarak görebilen birisi haline asla gelemez.

Diğer her şeyde başarısız olan mazoşist bu noktada bir şeyi durdurmak ya da değiştirmek için arzusunu sadece öfkeyle ifade eden, bağırıp çağıran anne ya da babaya, suçu üzerine yıkmaya ve ona acı çektirmeye başlayan gaddar ebeveyne rıza gösterir. Mazoşist, simgesel bir babanın iddia edildiği üzere "çocuğun kendi iyiliği için" sınırlar dayattığını bilmez; kendi deneyimi ona sınırların sadece ebeveynlerin arzusunun bir ifadesi olduğunu öğretmiştir. O babanın oğluna kendine ait belirli bir alan teslim eden biri, yani oğlunun *jouissance*'ını kısıtlarken kendininkini de kısıtlayarak "Bu benim, şu da senin" diyen "simgesel antlaşmanın" babası olduğunu bilmez. Mazoşist sadece, bir tek kendi *jouissance*'i için oğluna sınır dayatan babayı, eleştiren ve kurallara başvurmadan sınırlar koyan, ama sadece "çünkü ben böyle olmasını istiyorum" diyen babayı bilir.

Jouissance ve Ahlak Yasası

Jouissance'a . . . kendi ahlaksız üslubunda izin verilmiştir.
Lacan, *Écrits*, 771

Kant gibi bir takım ahlakçılar ve etik filozoflar, ahlaki kuralların "akılcı" ve nesnel olduklarına inanmamızı ve sadece onlar "doğru" olduklarından "akılcı biçimde" onlar aracılığıyla yaşamayı kabul etmemizi isterler. Ancak, Freud, kişinin ruhsal gerçekliğinde ona bir libido parçası eklenmedikçe kuralın bir hiç olduğunu iddia eder; başka bir deyişle, aynı diğer düşünceler gibi (*Vorstellung*) bir ahlak ilkesinin de kişinin psişik ekonomisinde bir rol oynayabilmesi için ona önceden *yatırım yapılmış* olması gereklidir. Ve Freud'un ahlaki kuralları konumlandırdığı, benliği eleştirmekten keyif alan psişik fail olan üstbenlik, benliğe yalnızca yasayı hatırlatmaz, benliği yasayı uygulamaktaki yetersizliğinden dolayı azarlayarak ve yasanın habis bir şekilde dile getirilmesinden keyif alarak onun tepesine çıkar. Ailemizden edindiğimiz eleştirelliğin bir içselleştirilmesi olan üstbenlik sadece ebeveynlerimizden bize miras kalan ahlaki ilkelerin bir repertuarı değildir, aynı zamanda onlar bize fırça atarken, bizi azarlerken ve cezalandırırken onların sesinde hissettiğimiz bir çeşit haşinliktir. Belirli vakalarda üstbenlik gaddar olabilir, açıkça benliğe eziyet etmekten, onu paylamaktan ve ezip geçmekten büyük miktarlarda haz alır, ama buradaki önemli nokta, felsefi eserler dışında, ahlaki bir kuralın beyan edilmesinin onun sözcelenmesine bağlı libido ya da *jouissance*'tan ayrılamayacağıdır; ailemiz tarafından bize öğretilmiş olan bir kuralın (örneğin, "Başkalarına sana davranılmasını istediğin gibi davran") onun telaffuz edilmiş olduğu sesin tonundan ayrılması imkansızdır.

Psişik yaşantımızda bir rol oynamasından dolayı, ahlak yasası soyut bir öneri ya da evrensel veya yarı-evrensel uygulamanın ifade edilmesi *değildir*: O bir sözcelemedir, bir beyandır, bir ilan etme ya da vaazdır. "İçindeki ses"e, vicdanın ya da üstbenliğin sesine göre davransın ya da davranmasın, ahlak yasası ailevi ifadelerden köken alır, en tipik olarak babanın sesinde ifadesini bulur.[54] Bu, çocuklar tarafından Ötekinin arzusunun bir ifadesi olarak deneyimlenir. Çocukları açısından "dediği dedik" birisi olan baba onlara şeyler için kendi arzusunu belirli bir yolla ve bundan başkasıyla değil, ifade eder, bildirir ve açığa vurur.[55]

Bu yüzden ahlak yasası, Ötekinin arzusunun ya da *jouissance*'ının ifade edilmesiyle ayrılmaz biçimde bağlantılıdır ve mazoşist, yasanın yerine bu *jouissance*'ı çıkarmayı amaçlar. Sapkın böylesi bir simgesel yasayı edinemediği için bir şekilde onunla ilişkili olarak anladığı şeyi ister. Mazoşist yasanın yokluğunda, yasanın yerine Ötekinin arzusunu ya da istencini kabul edecektir. Lacan'ın sözünü ettiği üzere, Marquis de Sade (daha çok bir sadist olarak bilinse de, ama bu sefer kesin olarak mazoşistik eğilimler sergileyen biri olarak) kayınvalidesi Madame de Montreuil'ü Sade'ın cezalandırılması yönündeki isteğini açıklama noktasına doğru sürükler. Kayınvalidesinin yasası ya da isteği Sade için yasa olarak hizmet etmek zorundadır. Ama *bir* yasa olarak, *Yasa* olarak değil.

Nevrotik, sözceleyen tarafındaki *jouissance* vasıtasıyla yasa sözcelendiğinde üzülmeye eğilimlidir. Nevrotik, bir hakimin bir suçluyu cezalandırdığı sırada benimsediği belirli bir tonda ya da yaptığı belirli yorumlarda bir tür adaletsizlik ya da gücün kötüye kullanımı olduğunu hisseder: "Bana kalırsa, Bay Jones, işlediğiniz iğrenç suçlara bakıldığında, cezalarınız art arda uygulanmalı ve hatta 140 yaşına gelene kadar bile şartlı tahliye için başvuramamalısınız!"[56] Burada "adalet," ona tayin edildiği biçimde nesnel ve tarafsız olarak ifa edilme sınırını aşarak, kindar hale gelir. Nevrotik örtük olarak bu kavramı sıkı sıkı tutar ve hatta adil, tarafsız ve önyargısız, kuralları herkese eşit biçimde uygulayan bir simgesel baba *idealine* yapışır. "Bu simgesel Baba, yasayı ifade ettiği ölçüde, açıkça ölü Babadır" (*Écrits*, 556/199); yani *jouissance*'ı tecrübe etmeyen, yasayı sözcelemekten bir tür "sapkın" bir haz elde edemeyen bir baba.

---

54 Eski Ahit'te, bu Tanrı'nın emreden *sesi*dir. Yahudilikteki, Yom Kippur'da çalınan *shofar* da [koç veya keçi boynuzundan yapılan boru benzeri bir tür dini müzik aleti, ç.n.] Tanrı'nın sesini temsil eder. Lacan, bunu X. Seminer'de (22 Mayıs 1963) uzun uzadıya tartışıyor.

55 Örneğin, Kant, (bütün durumlara uygulanabilecek) evrenselle ilgili meşguliyetinde insani hislere, bağlanmalara ve arzulara hiç yer vermeyerek, ahlaki bir yasadan arzuyu çıkarmaya, onun kökünü kurutmaya çabalar; ancak ahlak kendi ortamından asla ayrılamaz: Ebeveynlerin sesi ahlaki bir ilkeyi ifade ettiği kadar arzu ve/veya öfkeyi de (tutku ya da *jouissance*'ı da) ifade eder.

56 Pittsburghlu bir yargıcın yakınlarda yaptığı bir yorum.

Sapkın, bazı düzeylerde, ahlaki yasanın sözcelenmesiyle her zaman ilişkili bir miktar *jouissance* olduğunun farkında gibi görünmektedir. Bu nevrotiği kaba, müstehcen bir şey olarak fazlasıyla etkilediğinden, nevrotik bunu görmemeyi tercih eder. Simgesel yasanın bu türden yakınmalardan azade olduğu farzedilir. Aslında, sapkın bu sonuncusunu elde etmeyi başaramadığı için simgesel yasanın kendisinin yerine bu yakınmaları kabul ediyor gibi görünür. Ceza hukuku sistemi, genelde vahşi gardiyan ve hapishane müdürleriyle, ona maruz kalan sapkınlara kindarlığın ve zalimliğin yasanın gizli yüzünü teşkil etmesinin teyidini sunar.

Ama yine de hapsedilme, simgesel kastrasyonun bir tür ikamesini isteyen, mazoşist için cezalandırılmanın rağbet gören bir biçimi olarak hizmet etmeye devam eder. Lacan'ın söylediği gibi, "Pek çok kastrasyon imgesine başvurmak mazoşist için anksiyete giderici, faydalı bir çözüm [*issue* à] olarak gelebilir" (X. Seminer, 26 Mart 1963). Ayrılma ihtiyacı duyan özne rahatlamak için ikâme kastrasyonun sahip olabildiği ne varsa tekrar tekrar ona döner. [57]

Sadizm

Sadizm mazoşizmin tersi değildir... Birinden diğerine geçiş bir tür simetri ya da tersine çevirmeyi değil, çeyrek bir dönüşü [dört-terimli bir şemada] içerir. [58]

Lacan, X. Seminer, 13 Mart 1963

İçinde bir sadistin tasvir edildiği her filmde, sadist, diğer insanlarda anksiyete yaratmak için mümkün olan her şeyi yapar. Amacı sadece onlara zarar vermek değildir; gerçi, bu sık sık olur, ama bu, sadistin onları kaygı verici dehşet, acılı bir ölüm ya da eziyet beklentisine sokma derdinin ancak bir yan ürünüdür, bir olumsallıktır. Dolayısıyla kurbanın *anksiyetesinin* sapkın için önemi sadistin kendisi kadar halkın zihninde de kabul edilir; aslında, fantazilerinde bunu mutlak bir durum olarak görür, yani eğer haz verecekse mutlak olarak gereklidir. Ama görmüş olduğumuz gibi, fantazilerde asli olan şey bir perdeden/ ekrandan fazlası değildir.

Bu, mazoşist hakkındaki (görünürde *jouissance* vermek için çabalayarak, aslında anksiyeteyi canlandırmaya çalışır) eski formülasyonumuzun sadece tersine çevrilişi olarak düşünülse de, sadistin Ötekine *jouissance* vermeye çabalamak zorunda

57 Lacan, erkekler için kastrasyon ve cinsel eylem arasında birçok bağlantı kurar. Özellikle, bkz., X. Seminer'in ikinci yarısındaki tartışmaları; hepsinden öte, 19 Haziran 1963'de verilen ders.

58 Lacan burada *Écrits*'nin 774. ve 778. sayfalarında yer alan sadizm ve mazoşizmle ilgil kendi dört-terimli şemalarına gönderme yapıyor.

olduğu anlamına gelmez. Sadizm ve mazoşizm birbirlerinin tersine çevrilmesi değildir. Lacan'ın anlattığı gibi, sadistin fantazilerinin üzerini örttüğü şey *onun nesne a'yı izole etme isteğidir* (X. Seminer, 13 Mart 1963).

Bu ne anlama gelir? Tipik bir düşük bütçeli filmdeki kötü adamı düşünelim. O kahramanı yakaladığı zaman ne yapar? Kötü adam kahramanı öyle bir şekilde bağlar ki, eğer kurtulmaya çalışırsa sevgilisi kaynayan bir asit havuzunun içine düşer. Bu şekilde kahraman onun için en değerli olan şeyi, arzusunun nedenini, onun için nesne *a*'yı maddileştiren kadını, çok yakında kaybetmeye kafa yormaya zorlanır. Bazı durumlarda, kahraman kadını kaynayan bir kazanın üzerinde tehditvari biçimde asılı olduğunu görene kadar, onun kendisi için dünyadaki en önemli şey olduğunu fark bile etmez: *Bir nesne kaybıyla tehdit edildiği zaman şu andaki nesne a haline gelir.* Meme, bebek sütten kesilmeye başladığı zaman, bir nesne *a* haline gelir, önce değil. Belirli bir irade sizi bir nesneden ayırmak için işe koyulduğu zaman bu nesne kendisini sizin arzunuzun nedeni olarak ortaya koyar. Nesne *a* kendisine uygulanan yasa nedeniyle ya da yasaya dayanaklık eden Ötekinin arzusu veya iradesi nedeniyle varlık haline gelir. Freud'a göre, anksiyete bir tehlikeye işaret eden bir "sinyal" olarak baş gösterir.[59] Lacan, sorun olan tehlikenin "nesne *a*'nın kurucu anındaki *cession*un (bu Fransızca terim boyun eğme, aktarma, vazgeçme ya da başka birine devretme anlamına gelmektedir) karakteristiği meselesiyle ilişkili" olduğunu belirtir (X. Seminer, 3 Temmuz 1963). Başka bir deyişle, anksiyeteye sebep olan tehlike, bir nesnenin (meme, dışkı vb.) sağladığı doyuma dair öznenin pek yakındaki feragatidir. Ebeveynler, taleplerde bulunarak, nesneyi bağlamından ya da arkaplanından kesip çıkartarak, bir önplan ve arkaplan yaratarak nesneyi izole eden bir yasa (örneğin, sütten kesme ya da tuvalet eğitimi) koyarlar: Meme yasak olduğu anda ayrı bir nesne olarak kurulur.[60] Lacan bize anksiyetenin, bir kapak ya da örtü olarak hizmet eden fantazi gibi olmadığını anlatmaktadır; anksiyete asla yanıltıcı değildir (*ne trompe pas*): Her zaman kayıp olan nesne hakkında bir şeylere işaret eder. Anksiyete asla yalan söylemez. Bu yüzden sadistin amacı anksiyetenin kendisi değildir, onun tanıklık ettiği şeydir: yasanın tatbik edildiği nesne.

---

59 Bkz., örneğin, SE XXII, 82; ve SE XX, 126.

60 Önceden de söylediğim gibi, Lacan sapkınlıkların tümünde nesnenin fetişistik bir işlev gördüğünü iddia eder: "Her sapkınlıktaki nesne sıfatlı kökensel fetiş, gösterenin kesiğinde algılanır/bir an için görünür [*aperçu*]" (*Écrits*, 610/248). Fetişistik nesne ebeveynlerin yasağı sözcelemesi aracılığıyla izole edilir: Ebeveynlerin kelimeleri nesneyi diğerlerinden ayırır, onu bağlamından çıkarır, böylelikle onu inşa eder. Sütten kesme olgusunda, annenin kendisini geri çekmesi ve çocuğun memeye ulaşmasını yasaklaması sık görülen bir durumdur.

Bir erkek çocuğun penisi onun narsisistik ilgisinin nesnesi olabilir, ama babanın yasasının sözcelenmesiyle çocuğun penisi kaybedilebilecek (kastre) bir nesne olarak izole edilmeden ya da vücuda getirilmeden, başka bir ifadeyle, bir nesne *a* olmadan bu gerçekleşmez. Tipik Oidipal senaryoda, babanın yasağı bu nesneyi izole eder: Özne annesiyle ilişkisinden aldığı hazzı (gerçekte ya da fantazide) bırakmadığı sürece baba penisi kesmekle tehdit eder.[61] Sadist, sadece Öteki gerçekten varsa, bu simgesel Ötekinin isteğinin nesneyi ondan çekip almak, *jouissance*'ını çalmak olabileceğine inanır. Yasanın işlemediği bir kişi olarak sadist kendi Ötekini var etme senaryosunda Öteki rolünü oynar ve kurbanı için yasanın tatbik edildiği nesneyi izole etmek ister. İpleri elinde tutmasına rağmen partnerine belirli bir yolla yasayı sözceleterek işleri yöneten mazoşistten farklı olarak, sadist kendi iradesiyle yasa rolünü oynayabilir. Bir anlamda, sadist her iki rolü de oynar: yasa koyucu ve yasanın konusu, kanun yapıcı ve mecbur bırakılan ya da sınır dayatılan kişi. Sadist için izolasyonla alakalı kurbanın anksiyetesi ya da nesnenin kayıp olarak tayin edilmesi yasanın sözcelenmesinin kanıtıdır, telaffuz edilen bu yasa ayrılmanın gerekliliğinin kanıtıdır. Sapkın kendisini belirli bir düzeyde kurbanıyla özdeşleştirdiği için, bu yüzden sözcelenmiş olan yasanın diğerlerine ya da kendisine uygulanması tartışmalı bir nokta gibi görünmektedir.[62]

---

61 Tam da burada (*jouissance*'la bağlantılı olan) bir nesneyle gösterenin karşılaşmasını görürüz (X. Seminer, 13 Mart 1963).

62 Sanki sadist bütün kaybını kurbanın üzerine atmaya ve hâlâ kendisinin bütün, hiçbir eksiği olmayan, hiçbir şeyden feragat etmeyen bir nesne olduğunu iddia etmeye çalışıyormuş gibi görünebilir. Sadist "varoluşun acısını Ötekinin üzerine atar, bu yolla kendisini 'ebedi bir nesneye' dönüştürmüş olduğunu görmez." Öznel bölünme, Ötekine, işkence edilen partnere zorla dayatılır. Öteki için zaruri olan bir nesnenin kaybı böylece sadistin kendisini bütün/tam addetmesini sağlar. Ama sadist kurbanıyla özdeşleştiği ölçüde ayrılma aramaya devam eder.

Bu durumu örnekleyen çok hoş bir klinik örnek Ferenczi'nin *Complete Works*'ünde yer alan "A Little Chanticleer"ın da bulunabilir (ayrıca bkz. Dominique Miller'ın "A Case of Childhood Perversion"daki yorumları, *Reading Seminars I and II*, 294-300). Ferenczi, (sahne ister sahte bir bıçakla, ister mutfaktan aldığı gerçek bir bıçakla sergilensin) sevinçle horozların canını alan Arpad adında küçük bir çocuk vakasını tartışır, ancak sonra kurbanıyla özdeşleşerek sanki kendisi ölmüş gibi yerde baygın yatar. Böylece eşzamanlı olarak infazcı (ya da emirleri eve ait hizmetçiler tarafından yerine getirilen yasa koyucu) ve infaz edilen olur.

Dünyadaki polis teşkilatlarında yer alan birtakım erkekler kuşkusuz sadist olarak nitelenebilir, çünkü kurbanlarının (yaşamlarını veya özgürlüklerini) kaybetmesinden zevk alırlar, aynı zamanda kendilerinin suçlu kurbanlarından çok da farklı olmadıklarına inanırlar. Polis memurları, generaller ve politikacılar sık sık kendilerinin "yasaların üstünde" gördüklerini dile getirirler, hatta genelde ezip, susturdukları insanlarla, onları ezmelerine rağmen özdeşleşirler (şöyle der gibidirler. "İşte, benim hak ettiğim şey bu").

Mazoşistin durumunda olduğu gibi, sadist tarafından yasanın sözcelenmesinin sahnelenmesi herhangi türde bir kalıcı ayrılmayı gündeme getirmekte ya da ona simgesel bir alan temin etmekte yeterli değildir. Sapkın, annenin arzusu için (imgesel ya da gerçek) bir nesne olarak kalır, asla kendisini kendi simgesel başarıları yüzünden değerli görebilen bir kişi haline gelmez. Kastrasyon asla tamamlanmaz ve bu noktada da inkâr babanın kastre edici ya da ayırıcı işleviyle alakalıdır: "Onun beni buna mecbur etmediğini çok iyi biliyorum, ama..." Kastrasyonun durmadan tekrarlanan bu sahnelenişi sadiste, aynen mazoşist ve fetişist gibi, bir tür *jouissance* getirir. Bu, kendi bedenlerinin hemen her bölgesinden elde ettikleri, bir çeşit "çokbiçimli sapkın" *jouissance* değildir; bu, bedenin henüz gösterenlerle yazılmamış olduğu bir tür simgesel-öncesi evreye geri dönüşü değildir. Sadistler kastrasyonun yasalaşmasından paçayı sıyırırlar.

Sapkınlık ve Jouissance

Görünüşe bakılırsa, iş *jouissance*'a geldiğinde sapkınlık nevrozun tam zıttıdır. Nevrotik "Öteki tepeme çıkmak zorunda değil!" derken, bazı sapkınlar "Öteki gelip tepeme çıksın!" der gibidir. "'Ötekinin *jouissance*'ının aracı' olmama izin verin" (*Écrits*, 823/320). Yine de, görmüş olduğumuz gibi, bu, hikayenin tamamı değildir; aslında bu sadece bir ekrandır. Sapkın kendisine şöyle, "Bütün bunları kendi ayrılmamı ve kastrasyonumu tamamlayabilmek için yapıyorum; Ötekini var etmeyi ve ona yasayı söyletmeyi idare etmem gerekiyordu!" demez. Bunun yerine kendisini oldukça farklı bir biçimde tasavvur eder: Mazoşizmde kendisini Ötekine haz vermek için her şeyi yapmaya hazır ve istekli bir nesne olarak, sadizmde Ötekinin anksiyetesinin bir aracı olarak, vb. Kayıtsız şartsız bir doyumun peşinde olmak dışarıdan nasıl görünürse görünsün, aslında, sapkının kendisi için sıradan bir savunmadır bu: Yasayı var etme girişimi sapkının *jouissance*'ına onu *jouissance* yolunda dizginleyecek ya da denetleyecek kısıtlamalar getirir (X. Seminer, 27 Şubat 1963). Sapkının *jouissance* istenci (doyum kovalama) kendi yaptığı yasanın içinde kendi sınırlarıyla (hatta sadistin durumunda olduğu gibi, sadistin kendisi aynı anda hem Ötekinin hem de kurbanın rolünü oynasa bile) Ötekine yasa koyan, şart koşan, emri altına alan yasayla karşılaşır. [63]

Paradoksal olarak, belki de, sapkın bir *jouissance* kaybını gerektirdiği farzedilen operasyonu (kastrasyon) sahnelemekten paçayı sıyırmaktadır. Sapkın, doyum kaynağından ayrılmasının talep edildiği operasyonu sahnelemekten doyum alır.

---

63 Öteki burada sözceleyen özneyle (ya da sözceleme öznesiyle), kurban ise sözce öznesiyle (ya da sözcelenen özneyle) ilişkilendirilebilir. Gerçi okuyucu hatalarla delik deşik hale gelmiş mevcut İngilizce çeviriyi (*October* 51 [1989]) kullanmaya çalışmasa bile, bu terminolojik bağlantılar "Kant with Sade"da Lacan'ın tartışmasını takip etmekte faydalı olabilir.

Kastrasyon ve Öteki

Analitik deneyimin gösterdiği şey, kastrasyonun... hem normal hem de anormal vakalarda arzuyu düzenlediğidir.

Lacan, *Écrits*, 826/323

Kastrasyon, arzunun yasasının ters skalasında yer edinmek için jouissance'ın reddedilmesi gerektiği anlamına gelir.

Lacan, *Écrits*, 827/324

Sapkınlığın, pek çok önemli açıdan nevroz ve psikozdan ayrıldığını görmüş olduk. Psikotik kendi bedeninde bir *jouissance* istilasını deneyimlemekten yakınabilirken ve nevrotik her şeyden önce *jouissance*'dan (doyurulamaz ya da imkânsız bir arzuyu sürdürerek) kaçınmaya çalışırken, sapkın kendi *jouissance*'ına sınır çizme girişimlerinden paçayı sıyırır. Psikozda (temel kapitone noktası, Baba-nın-Adı kurulmadığı için) Öteki olmamasına karşın, nevrozda Öteki sadece hantal bir şekilde vardır (nevrotik Ötekinden kurtulmayı ister), sapkınlıkta ise Öteki mutlaka var edilmek zorundadır: Sapkın, Ötekinin arzusunu ya da iradesini kendisininkiyle destekleyerek Ötekini sahnelemek zorundadır.[64]

	Psikoz	Nevroz	Sapkınlık
Simgesel Öteki	Eksiktir, bu yüzden böyle bir şey yoktur	Ortadan kaldırılamaz biçimde vardır	Var edilmek zorundadır

Sapkın ve psikotik, Simgesel Ötekini var etmek için, *babasal işlevi tamamlamak* için bir girişimde bulunur. Sapkın bunu yasayı sahneleyerek ya da eyleme koyarak yaparken, psikotik bunu sanrısal bir metaforu teşvik ederek yapar. Hatta, fobik bir nesnenin Baba-nın-Adı'nın yerine konduğu belirli fobilerde bile *baba işlevinin tamamlanmasının* bir biçimi içerilir. Yine de, psikotiklerin tamamlaması yabancılaşmayı hedeflerken, sapkının ve fobiğinki ayrılmayı amaçlar.

Şimdi, anneye, imgesel ya da gerçek anneye dönelim. Psikozda annenin üzeri Baba-nın-Adı tarafından asla çizilmez ve psikotik annesinden ayrı bir özne haline hiçbir zaman gelmez; nevrozda ise annenin üzeri çok etkili bir biçimde Baba-nın-Adı tarafından çizilir ve nevrotik ayrı bir özne olarak ortaya çıkar; sapkınlıkta, annenin

64 Nevrotik, Ötekinin arzusundan ayrılmayı fazlasıyla zor bulur, sapkın ise (yasa olarak) Ötekinin arzusunu var etmek için çok çalışır.

üzerinin çizilebilmesi ve sapkının annesinin arzusunun imgesel nesnesinden farklı bir şey halinde ortaya çıkabilmesi için Öteki var edilmelidir.

	Psikoz	Nevroz	Sapkınlık
Anne (mOther)	Asla üzeri çizilmez	Üzeri çizili	Üzeri çizili olmak zorunda

Psikoz, bir tarafta babanın yokluğu ya da kendisini simgesel baba olarak dayatmaktaki başarısızlığı sebebiyle, diğer tarafta çocuğun bu yasaklamayı kabul etmeyi reddetmesi sebebiyle (veya ikisinin bir kombinasyonuyla), çocuğun annesiyle ilişkisindeki *jouissance*'ının hiçbir etkili yasaklanışının olmadığı anlamına gelir, yani babanın "Hayır!"ından eser yoktur. Sapkınlık, annenin arzusuyla (baba, annenin istediği şey gibi görünmemektedir) ve cinsiyetle –annenin eksiği[65]- ilgili olan şeylerin adlandırılamamasını ya da simgeselleştirilememesini ve bunun sonucunda da sapkının anksiyete yaratan bir eksiğin eksiğiyle yüz yüze gelmesini içerir. Nevroz bir kişinin, Ötekinin idealleri yüzünden, kendisinden keyif alamamasını, yani, dil olarak Ötekinden ayrılmaktaki beceriksizliği içerir.

Nevrotikler genelde ne istedikleri ve neyin onları heyecanlandırdığı konularında belirsizlik içindedirler, oysa sapkınlar genelde oldukça nettirler. Hatta nevrotikler ne yapacaklarını bildikleri zaman bile, genelde onun peşinden gitme yetilerine büyük oranda ket vurulur; sapkınlar ise genel olarak çok daha az ketlenirler. Nevrotiklerin, ketlenmemiş bir şekilde hareket ettikleri sapkın fantazileri olabilir, ama bu, yapısal bir bakış açısından, onları sapkın yapmaz.

Lacancı Özne'de tanımladığım özneliğin üç kurucu anı (yabancılaşma, ayrılma ve fantaziyi katetme) üç temel klinik yapıyı anlamamızda bize yardımcı olabilir. Bu anlar, üç ikâme ya da ikâme metafor olarak, aşağıdaki gibi şematize edilebilir.[66]

Yabancılaşma	Ayrılma	Fantaziyi katetme
$\frac{\text{Öteki}}{\$}$	$\frac{\text{nesne } a}{\$}$	$\frac{\$}{\text{nesne } a}$

65 Çünkü kesin olarak söylenecek olursa, gerçek bir nesne olarak, anneye *jouissance* sağlayarak anneyi (mOther) tamamlayan libidinalleştirilmiş bir şey olarak çocuk tarafından doldurulabilecek olan annenin eksiği adlandırılmamıştır. Annenin eksiği bir kez adlandırılınca, anne tamamlanamaz. Nevroz, sapkınlık ve psikoz sadece bir tamamlanma problemi olarak değil, Lacan'ın düşüncesi için oldukça merkezi olan ve farklı klinik/yapısal kategoriler üzerinde bize önemi bir perspektif sağlayan hepsi ve tam-olmayan diyalektiği olarak görülmelidir.

66 Özellikle, bkz., *The Lacanian Subject*, 5. ve 6. bölümler. Gösterilen ikameler 69. sayfada bulunuyor.

Yabancılaşmada, çocuk bir dil öznesi olarak var olmaya başladığından (çocuğun dilin içine doğru baştan çıkarıldığını, haz ve dil, haz ilkesi ve gerçeklik ilkesi arasında "zorunlu bir seçim" yapmaya ayartıldığını söyleyebiliriz) Öteki baskındır; bu psikozda gerçekleşmez. Ayrılmada, Ötekinin arzusu olarak nesne *a* öne çıkar ve özneye öncelikli hale gelir ya da onu tabi kılar; bu ise, sapkının kendisi nesne *a* konumunu işgal ettiği için, kendisi Ötekinin arzusunun kendi arzusunun nedeni olarak hizmet etmesine izin vermediği için sapkınlıkta gerçekleşmez: Sapkın, annenin arzusunu tıkayan gerçek nesnedir. Fantaziyi katetmede ise özne kendi varoluş *nedenini* (Ötekinin arzusu: nesne *a*) özneleştirir ve arzulu olmakla nitelenir; bu, nevrozda meydana gelmez.

Bu anlamda, sözü geçen bu üç an bir tür devamlılık olarak tanımlanabilir:

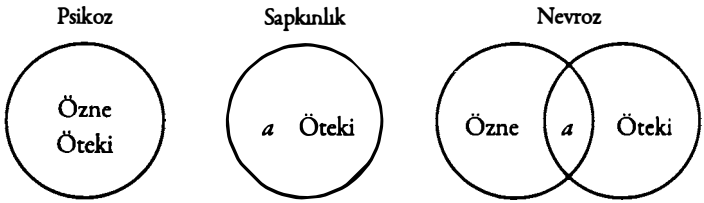
psikoz → yabancılaşma → sapkınlık

sapkınlık → ayrılma → nevroz

nevroz → fantaziyi katetme → nevrozun ötesi

Basitçe söylenecek olursa, sapkınlık ve psikoz arasındaki fark yabancılaşmadır; nevroz ve sapkınlık arasındaki fark ise ayrılmadır. Yabancılaşma yoksa, psikoz vardır ve yabancılaşma yokken ayrılma sapkınlığa yol açar; ve fantaziyi katetme yokken yabancılaşma ve ayrılma ise nevroza yol açar. Fantaziyi katetmek, özneyi kastrasyonun ötesine, nevrozun ötesine, keşfedilmemiş engin topraklara doğru sürükler.[67]

Psikoz, sapkınlık ve nevrozu Şekil 9.2.'de gösterildiği gibi, şematik terimler içinde, temsil edebiliriz. Bu grafik temsiller, psikotiğin bütün varlığını ve anneyi tamamlamakta/tatmin etmekte gerekli olan bedenini (psikotik annenin içinde yutulup kaybolmuştur) annenin arzusu açısından anlamamıza olanak tanır; sapkının gerçek penisi aynı görevi yerine getirmek için gereklidir; ve nevrotiğin simgesel başarıları yine bu iş için gereklidir, ama aynı işi yapmakta asla yeterli olmaz: Nevrotiğin annesi daima başka bir şey ister.

67 Nevrozun ötesine Lacan'ın verdiği iki örnek Platon'un *Şölen*'indeki Alcibiades ve Jean Paulhan'ın *Le guerrier appliqué*'sindeki askerdir (Paris: Gallimard, 1930).

Meta-Değerlendirmeler

Freud'un bütün incelemesi sonunda gelip şuna dayanır: "Baba olmak ne anlama gelir?"
Lacan, IV. Seminer, 204

Pek çok okura, Öteki, yasa, simgesel düzen, yapı, dil ve adlandırma hakkındaki bütün bu konuşmalar oldukça tuhaf görünebilir. Klinik çerçevede çok somut biçimde gördüğümüz üzere, patolojinin Ötekini var etmesiyle, eğer mümkünse, ne ilgisi olabilir? Freud'un çalışmalarına aşina olan okurlar, en azından zaman zaman analizleri olabildiğince abartılı görünebilen Freud'un vakaların gözlemlenebilir klinik özelliklerine yakın kaldığını hissedebilirler. İnsanlar, Freud'un fallus ve kastrasyon hakkındaki kavramlarını aşırı ya da yanlış bulduklarında bile, en azından bu kavramların çok da belirsiz olmadığını hissedebilirler; Freud'un ne yaptığını anladıklarına ve niye başlangıçta eldeki klinik verilerden elde ettiği fikirlerle işe başlamış olduğuna dair bir kavrayışa sahiptirler.

Ancak Freud böyle kavramlarla ve kabilenin bütün kadınlarını kendisine alan ilk baba mitiyle ve bir araya gelerek babayı öldüren ama bundan sonra birbirlerine ilk eşitlikçi yasayı dayatan oğullar mitiyle de (bkz. *Totem ve Tabu* ve *Uygarlığın Huzursuzluğu*), açıklama sağlama konusunda kendi yetilerinin ötesine geçer. Şeyleri başka şekilde açıklayamadığımızda mitleri yaratırız ve Freud'dan sonra kuşaklar boyunca psikanalistler yalın biçimde onun mitlerini vahşi fantaziler olarak görebilecekleri yerde, böylesi yapıların Freud'un düşüncesi için gerekli olduğunu gösterirler. Baba, yasa, "otoerotik" doyumdan feragat edilmesi, bunların hepsi Freud'un bireysel vakalar ve tanısal kategoriler hakkındaki düşünme biçimi için kesinlikle elzemdir ve Saussure'le başlayan dilbilimde kırk beş yıllık çalışmadan yararlanarak Freudcu mitleri daha bilimsel terimlerle yeniden biçimlendiren Lacan'dır.

Psikanaliz, Lacan'la birlikte, kozmolojik ve mitolojik düşünüş düzleminin tamamen ötesine hareket etmemiş; aslında, belirli noktalarda, Lacan azimle kendi mitlerini yaratmıştır.[68] Ama onun kelimeler ve dünya (gösterenler ve "gerçeklik") arasındaki ilişki ve dilin kendisindeki hareketler ve yer değiştirmeler (metafor ve metonimi) üzerine olan çalışması Freudcu babanın can alıcı rolünün kavranmasında zorunlu olan dilbilimsel temeli sağlar. Bu sonuncusunda babasal işlev dilin içine kök salarak hizmet eder. Babanın temel rolü, politik doğrucu popüler anlayışta her şe-

68 Örneğin, "Position of the Unconscious"daki "lamella" olarak libido miti, *Écrits* içinde. Bruce Fink tarafından çevirilen, haz. Bruce Fink, Richard Feldstein ve Maire Jaanus içinde, *Reading Seminar IX: Lacan's Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis* (Albany: SUNY Press, 1995), 273-276.

yin dışında sürdürülmesi mümkün olan, sevgi vermek değil, annenin arzusu ve cinsel farklılığıyla ilgili bir şeyi temsil etmek, maddileştirmek ve adlandırmaktır.[69] Simgesel bir işlev görmesi için, babanın biyolojik baba olmasına, hatta bir erkek olmasına bile ihtiyaç yoktur. Elzem olan simgesel işlevin bizatihi kendisidir.

Açıklayıcı İlke Olarak Babasal Metafor

İki farklı mantıksal uğrağı içeren ve böylece simgesel düzeni yürürlüğe koyan şey olarak anlaşıldığında, babasal metafor kendisinin neden ve nasıl dünyaya geldiğine dair bir açıklama, doğuma yol açan ebeveynlerinin arzu kümesinin (ve çoğu zaman büyükanne ve büyükbabaların) bir yorumu olan "açıklayıcı bir ilke"ye sahip bir özneyi sağlayan şey olarak kullanışlı biçimde anlaşılabilir. Bunu göstermek için Freud'un küçük Hans vakasını ele alalım (SE X, 1-149).

Küçük Hans, babasının üremede oynadığı rolü otomatik olarak anlamaz. Aslında, onun ailesi bebeklerin nereden geldiği hakkında her türden saçma açıklamayı, leyleği içeren ve hatta annenin rolünü gizleyen açıklamaları yapmıştır, ama Hans bunlara asla tam olarak kanmaz: O, annesinin karnının şiştiğini görür, bir gün yatak odasından onun inlemelerini duyar, aynı zamanda kız kardeşi Hanna'nın ortaya çıkışını ve annesinin kocaman karnının küçüldüğünü fark eder. Kendi yöntemiyle çocukların dünyaya gelmesinde annenin asli rolünü kavrar.

Ama annesi, onun kendi göz bebeği olduğunu çeşitli şekillerde ona göstererek, kesinlikle babasını ya da Hanna'yı ona tercih etmez ve Hans'ın yatağına gelmesine izin verdiğinde babasının ara sıra ifade ettiği hoşnutsuzluğu görmezden gelerek daima kendi bildiğini okur. Hans, (her ne kadar babası bunu itiraf edemese de) babasının hoşnutsuzluğunun farkındadır ve "Annem ne istiyor?" sorusunu öne sürmeye muktedirdir, yani o bir psikotik değildir. Ama bu soruya kendisinden başka bir şeyle yanıt veremez: "Annem beni istiyor." (Buradaki "ben" spesifik bir nesnedir; açıkçası taleple karşı karşıyayız, arzuyla değil.) Babasına tekrar tekrar babasının onun doğumundaki rolünün ne olduğunu ve sadece annesinin mi oğlu olduğunu, babasının da oğlu olup olmadığını sorar (SE X, 92 ve 100) ve babası beceriksiz bir şekilde bütün üreme yetisini anneye (ve Tanrı'ya, ama burada zikredilen Tanrı anne her ne istiyorsa

69 Ne kadar küçük olursa olsun, dilin ve baba işlevinin öneminin psikanalistlerce onaylanması, umarım, sado-mazoşistlere ilişkin aşağıdaki banalliği öneren Sheldon Bach gibi nesne ilişkici teorisyenler tarafından ele alınan saplantılığa dönük yaklaşımların üstünü örtecektir: "Bu kişilerin besleyen anneyi ve ket vuran anneyi ya da haz veren anneyi ve acı veren anneyi düzgün biçimde birleştirmede bir derecede başarısız oldukları söylenebilir"; Bach, *The Language of Perversion and the Language of Love* (Northvale, N.J.: Aronson, 1994), 17.

rıza gösteren bir Tanrı'dır [SE X, 91]) teslim eder. Babası, Hans'ın çocukların yaratılmasında babanın rolünü, ki bu hemencecik anlaşılabilecek bir rol değildir, açıklama gerektirir ve bu yüzden de dili gerektirir, ya da annenin arzusunda babanın sahip olabileceği yeri kavramasına asla izin vermez. Bu yüzden Hans sadece annesinin arzusunun bir ürünü olduğuna, onların çelişkili ve iç içe geçmiş olabilecek arzularının ortak bir ürünü olmadığına inanmaya devam eder. Her ne kadar Hans varlığının nedenini merak edebilse ve hatta bunu sorabilse de, kendisini takdim eden cevap daima aynıdır: O, annesine hizmet etmek için dünyaya getirildi.

İki atın çektiği at arabalarından asla korkmayan, bu kolaylıkla iki ebeveyn olarak çevrilebilir, bir baba ve bir anne, ama sadece bir tek atın çektiği arabalardan korkan (SE X, 91) Hans, babası için bir yer, kendisi dışında, annesinin arzusunun bir yedek atı olarak işlev gören birisini ya da bir şeyi, kendisinin ötesine geçen annesinin arzusunun nesnesini bulmayı başaramaz. Annesinin istediği şeyin bir adı yoktur: Sadece bir nesne olarak Hans onun taleplerini tatmin edebilir. Hans, babasının onların yakın ilişkisini onaylamadığını anladığında, Hans ve annesi arasında ilk bariyer dikilmiştir, ama annesinin arzusu hiç adlandırılmamıştır ve bu yüzden gerçekte var olmaya asla başlamamıştır (başka bir deyişle, başka bir şey için arzu, Hans'tan başka bir şey için arzu olarak var olmamıştır). Hans bütün varlığıyla annesini memnun etmesi gerektiğini hisseder; bu, onun anksiyetesinin asıl kaynağıdır. Bu ilk bariyer bir kez dikilince, özne, annesinin *jouissance*'ının yegâne kaynağı olmaktan sevinç duyamaz; bu rol hem zevklidir (Hans'ın annesini "tavlamaktan" aldığı haz) hem de (onun ötesinde bir hayata sahip olamadığını hissettiği için) tehdit edicidir. Annesinin arzusunun yegâne adı "Hans"dır.[70]

Hans'ın fobisi, şekilde gösterildiği gibi, anne ve çocuk arasındaki babanın yerine başka bir varlığı (belirli türde bir at) koyma girişimidir. Bu, gurur ve öfkenin atfedilebildiği bir varlıktır; babası Hans'ı annesinin yatağında gördüğü zaman babasının hissettiğine inandığı duygulardır bunlar (her ne kadar baba böyle hisleri reddetse de, şüphesiz bunun ona ve mümkün olan en az zorlama ile çocuk büyütme konusundaki karısının başlangıçtaki kararına uyan bir kısmı var [SE X, 6]). Bu noktada fobik nesne, henüz hiçbir kalıcı çözüm sağlamasa da, belirli bir miktar zaman (ve benim burada giremeyeceğim pek çok niteliği taşıdığı) için annesinin duygusal yakınlığının yegâne nesnesi olmak hakkındaki anksiyetesini bağlar ve azaltır: Hans yeni bir çözüm bulduğunda fobi dağılır.

---

70 Ve katı bir gösterge olan bir isim, kesin olarak konuşacak olursak, arzuyu değil, sadece talebi tatmin edebilir.

At
↓
Anne Baba Hans

Fakat onun bulduğu çözüm, sayesinde annesinin arzusunun/eksiğinin[71] adlandırıldığı metaforik bir çözüm değildir (bunun annenin, statü, zenginlik, "gerçek" bir adam, kariyerinde ilerleme ya da sanatsal ya da müzikal alanda tanınma isteğine işaret ettiğini söyleyebiliriz: Hans'ın boğuşmak zorunda kalabileceği, Hans'ın ötesinde bir şey, belki de annesine yardım etmek için onu başarmayı deneyeceği ya da kendi başarıları aracılığıyla annesine vereceği bir şey). Bunun metonimik bir çözüm olduğunu iddia edeceğim, bunun sayesinde Hans, değiş tokuş için kendisinin karşılığında annesine sunabileceği kendisine ait bir çocuk umut eder. Annesinden paçayı kurtarmak için, babasının oluşturduğu örneği takip edecektir: Annesine, tıpkı babasının anne ve babasının arasına girmiş olan Hans'a sahip olması gibi, onların arasına girecek erkek bir çocuk verecektir:

Anne — Hans — Baba → Anne — Çocuk — Hans

Bu, Hans'ı aile ağacını, yani kendi simgesel soyunu, Hans'ın annesiyle evlendiği ve babasının *kendi* annesiyle (Hans'ın babaannesiyle) evlendiği şekilde yeniden yaratarak tamamen yeni bir soyağacı kurmaya iter. Bu dışarıdan Oidipal görünebilir, ama bu hiç de Oidipal bir isteğin ifadesi değildir. Aksine, biraz olsun annesinden ayrılma arayışının, onu annesine üzerine titreyeceği başka bir çocuk vermeye zorunlu kılmasındandır; bu kendisine ait bir alan yaratmak için onun bulabildiği yegâne çözümdür. Jean gibi, Hans da, babası ve Freud'la gerçekleşen sözde-analizinin sonunda, annesinin "küçük adamı" olarak kalmaya devam eder. Onun güç bela nevrotik olan umudu, durması için annesine başka bir erkek çocuk vermektir.

Annesinin arzusunun adlandırılması asla geçerli kılınmadığından (hatta yanlışlıkla bile olsa tanımlayan ve sınırlandıran, bir dereceye kadar tahrif eden bütün adlar, yine de bir araya gelerek ayrılmayı etkin hale getirebilirler), Hans hiçbir zaman annesinin övgüsünü kazanmak ya da sınırsız yer değiştirmeler içinde onun arzusunu tatmin etmek amacıyla simgesel statü elde edebilen birisi haline gelemez: Kesin olarak söylemek gerekirse, o asla annesinin arzusuyla, bu hiçbir zaman adlandırılmadığı için, yüz yüze gelmez. Hans sadece annesinin spesifik bir nesne için olan talebiyle

71 Bu noktada Hans'ın ailesinin onu kadın cinsel organları konusunda aydınlatmayı reddettiğini ve annesinin bir penisi olduğuna ikna olmuş halde kalmaya devam ettiğini hatırlayın. Cinselliği onunla daha açık biçimde tartışmaya istekli olsalardı, Hans da annesinin bir penisi olmadığını, bir erkek aracılığıyla bundan bir tane isteyebileceğini hissedebilirdi (gerçi eşit derecede annesinin kendisininkini istediği sonucuna da varabilirdi).

ilgilidir: kendisiyle. Annesinin ilgilerinde kendisinin ötesine geçen başka bir şeyi bir an için görmektense, bütün yapabildiği annesine ikame bir nesne, onunla tavlayacağı başka bir çocuk vermeyi hayal etmektir.

Hans'ın fobik olarak kalmış olması, babasal metaforun başarılı bir şekilde takviye edilmesini ya da desteklenmesini sağlamıştır; kızgın bir at, babasının konumunu varsayar. Ama, tam da annenin belirli niteliklerini üstlenmiş olması, atın belki de onun mukadderatında olan hileyi asla yapamamasına yol açmıştır. Babanın, kendi iradesini ve annenin arzusundaki rolünü içeren herhangi bir tür açıklayıcı ilke sağlamaktaki yetersizliğinin ve Freud'un annenin talebini adlandırmaktaki yetersizliğinin ve bu yüzden onu yer değiştirebilir, muammalı bir arzuya dönüştürmekteki yetersizliğinin sonucunda, Hans'ın sapkın bir pozisyonda olduğunu söylemek en uygunu gibi görünür. Aslına bakılırsa, Lacan'ın IV. Seminer'in sonunda vardığı sonuç, Hans'ın Freud'un iddia ettiği gibi (normal olarak) bir nevrotik haline geldiği değil, sapkın haline geldiğidir.

Nevrotik için daima bir tür açıklayıcı ilke vardır; ebeveynlerimizin niye bizi istedikleri ya da niye başta istemedikleri, ama büyüdükçe bizi sevdikleri hakkında her zaman, muğlak ve kafa karıştırıcı olabilse de, küçük bir hikaye vardır. Bu küçük hikaye bize onların arzusunda işgal ettiğimiz yer hakkında bir şeyler anlatır, bu bir bütün olarak evrende işgal ettiğimiz yer değildir; bilim, evrenin içinde bu tür önemsiz yerleri bize sağlarmış gibi görünür (Carl Sagan'ın dediği gibi, evren "milyarlarca galaksiyi" içermektedir) ve onların arzusundaki bu alan, küçük bile olsa, bizim yaşamdaki dayanağımızdır.

Peki bizden istenen nedir? İşte soru budur![72] Eğer sadece bir ebeveynin uzantısı olmamız isteniyorsa ve kendimizi bu ebeveynin "cinsel hizmeti"ne adamamız bekleniyorsa, başımız belaya girer. Bizden istenen başka bir şey, belki de ileri derecede belirsiz bir şeydir: "Sadece mutlu olmanı istiyoruz," "Önemli bir şeyler başarmanı istiyoruz," "Bizi gururlandırmanı istiyoruz." Bunlar gibi kaygı yaratıcı ailevi arzular genelde nevrotiktir, onlar "en kötü"yü savuşturmak için ödenmesi zorunlu olan faturanın bir parçasıdır.

Bir psikotik tarafından inşa edilen sanrısal metafor tamı tamına böylesi bir açıklayıcı ilkenin eksikliğini gidermeye hizmet eder. (7. Bölüm'de kısaca değinilen) Yeni Ahit'teki Aziz Paul'ün mektuplarını okumayı yeğleyen ve talk-showcu David Letterman'la bir tür "kozmik bağlantıya" sahip bir hasta, vakti zamanında yanında çalıştığı belirli bir David'le ilgili bir fikirle terapiye geldi. Terapisinin seyrinde bu kadın, kendisi her türden yeni bağlantıyı kurdu: Ona göre, ilk David üvey erkek kardeşiydi, kendi babasının

72 Cevap temel fantazide sağlanır.

ve yan komşularının gayri meşru çocuğuydu; onun hayatının bütün alanları üzerinde etki yaratmayı başarmıştı ve bu üvey kardeş büyüdükçe her gün daha da güçlendiğinden David Letterman gibi önemli adamlarla yeni bağlantıları olmuştu; Letterman Tanrı'nın yardımıyla başkan olma yolundaydı; ve hastanın kendisi, yükselişi sırasında onu yukarı taşıyabilirmiş gibi görünen yeryüzüne inmiş bir melek rolünü oynamıştı.

Hastanın "bağlantıları" "kozmik" niceliklerle boy ölçüşüyordu: Kendi çekirdek ailesinde, ebeveynlerinin arzusunda simgesel bir alanın eksik olduğu bu hasta, sanki kendisine içinde önemli bir rol bahşedilmiş gibi, dünyayı, gerçekten sonunda kendisinin olacak bir yeri yeniden yaratmaya koyuldu. İşi devam ediyordu ve kasten değilse de kendiliğinden açıkladığı şeylerin kozmolojik şemasında kendisinin nereye oturacağı tam olarak açık değildir. Kendisine yavaş yavaş, ama emin adımlarla açıklayıcı bir ilke yarattığı ortadadır; Scheber'inki gibi, kendine has bir biçimde ve büyük ihtimalle geniş bir çevrede yandaş kazanmak için (bu bazen gerçekleşse de), kendi seyrini takip etmesine olanak tanınsa da, daha güçlü bir istikrara ihtiyaç duyar.

Hans'ın kendisine, çıkmazı için bir çözüme izin verebilen, yeni bir soy ağacı, yeni bir soy kütüğü yaratması gibi, psikotiğin sanrıları da kendi seyirlerinin peşi sıra gitmelerine izin verildiğinde psikotiğin içinde önemli bir yer işgal ettiği, kritik bir rol oynadığı yeni bir dünyanın yaratılmasına doğru harekete geçer. Psikotiğin sanrısal kozmolojisi, psikotiğin neden ve nasıl doğduğunu ve dünya üzerindeki yaşamının amacını açıklamaya hizmet eder. Dolayısıyla, bu da aynı babasal metafor gibi anlamı kelimelere bağlama girişimidir.

Tanıdığım çok genç bir erkek çocuğun vakasına bakalım. Annesi çocuğun babasını mahvetmiş, oğlundan tam bir bağlılık talep etmiş (bıkmaksızın ona, annesiyle özel bir ilişki kurmasının ileride evleneceği kadını bulmakta zorluk çıkaracağını anlatmış), her gece onu kendi yatağına koymuş, hiçbir zaman ona genital bölgelerini göstermemiş ya da oğlanın hem erkeklerin hem de kadınların "bir top"a (onun penise verdiği ad) sahip olduğu inancını düzeltmek için bu genital bölgelere ilişkin hiçbir şey söylememişti. Onu dünyaya getirmek için annesi, babaya yani daha yeni çıkmaya başladığı adama danışmadan hamile kalmaya karar vermişti; daha sonraları oğlana babasının onu [oğlanı] terk ettiğini, çünkü onu sevmediğini (babayı bizzat intihara sürüklediği zaman) anlatmıştı.

Böyle bir vakada terapistin birden fazla seçeneği vardır. Bekleyebilir, çocuğun annenin dayanılmaz varlığının ve taleplerinin (gerçek olarak anne) konuşulabilir, dayanılabilir gerçekliğe (adlandırılırsa annenin arzusu) dönüşeceği bir şeyi *telaffuz etmesini* umut eder, ama burada terapist çocuğu psikoz ya da sapkınlığa sürükleme

riskini alır. Ya da terapist bir açıklama icat eder: "Baban senin gibi bir çocuğu çok istedi ve annenden bu çocuğu yapmasını istedi. Baban öldüğünde annen çok korktu ve üzüldü, kaybettiği kocasının bir hatırası olduğun için sana sarıldı."[73]

Bu sadece bir kurgu değil, hesaplanmış bir yalandır. Ama böyle bir yalan, terapist ve çocuk arasında güçlü bir ilişki kurulduktan sonra sunulursa, eğer olmayan babası hakında çocuğun bildiği şeylerle açıkça ve çok fazla çelişmezse, terapist annenin dünyasında baba için önemli bir alan açmış olur ve dolayısıyla annenin arzusunu adlandırır. Diğer bir deyişle, eğer terapist bu kurgunun tutmasında (ve ben bunun işlediğini gördüm) başarılı olursa, annenin çocuktan bütün varlığıyla birlikte hayattaki her türlü tatmini vermesi yolundaki talebini dönüştürür; bir arzuya, başka bir şey için arzuya, baba için arzuya ya da baba hakkında oğlanın sonradan idrak edebileceği bir şeye dönüştürür.

Bu kurgu annenin söylediği belli şeylerle çelişecektir ama çocuk annenin söylediği şeyleri kurgu bağlamında anlama çabasına koyulacaktır: "Beni bırakmayacak, çünkü babamı özlüyor"; "Yalnız olduğu için onun [babanın] bizi terk etmesinden şikayet ediyor." Çelişkiler terapistin sağlamış olduğu konstrüksiyonu ya da çapayı söküp atmaz, daha ziyade diğer her şeyin yorumlandığı çıkış noktası olarak işlev görür. Dolayısıyla, annenin davranışı ve mevcudiyeti en küçük bir değişikliğe yol açmadığı halde, terapist çocuğa onları farklı şekilde *okuma* olanağı vermiştir. Konstrüksiyon aracılığıyla, çocuğun annesini deneyimleyişi radikal bir dönüşüme uğramıştır.

Hayatının sonraki evrelerinde çocuk belki terapistin konstrüksiyonunu fiilen her yönüyle reddederek bunun yerine annesinin motiflerinin çoğunlukla kötücül ve çıkarcı olduğuna inanacaktır, ama *konstrüksiyonu reddederken bunu yine konstrüksiyonun bakış açısıyla* yapacaktır. Diğer bir deyişle, sağlamca basacağı, hiçbir zaman sarsılmayan bir noktaya, konstrüksiyonun doğruluğunu şüphe konusu yapacağı bir gözlem noktasına sahip olacaktır. Konstrüksiyondan önce duracağı bir yerden, bir zeminden, dolayısıyla sorgulama veya merak etme olanağından yoksundu. Konstrüksiyondan sonra ise çocuk ayaklarının altındaki zeminden hiç kopmadan her şeyi sorgulayabilir. En uç durumda, hiç doğmamış olmayı isteyebilir, ama en azından bu isteği formüle edebileceği bir konum vardır! Bu konum öznedir: Lacancı özne.

---

73 Terapist benzer şekilde, eğer gerekliyse resimlerle, cinsiyet farkını açıklamakla iyi yapacaktır. Ve böyle bir vakada, terapist erkek çocuğa annesinin bir penisi olmadığından, oğlundan almayı başaramadığından, bir erkekten almaya çalıştığını anlatmayı düşünebilir. Bu nokta erkeğin sahip olduğu bir şeyi kadının istediğine işaret eder: Kadın kendisinde bir şey eksik olduğu için kendisinin dışındaki bir şeyi, adlandırılabilecek bir şeyi arzular. Hiçbir şey anksiyeteyi eksiğin eksikliğinden daha fazla kışkırtamaz.

III

ARZUNUN ÖTESİNDE PSİKANALİTİK TEKNİK

10
Arzudan Jouissance'a

Yalnızca aşk, jouissance'ı arzulamaya tenezzül eder.
Lacan, X. Seminer, 13 Mart 1963

Önceki üç bölüm, bu kitabın başlarında vurguladığım klinik yönelimden bizi bir nebze uzaklaştıran epeyce bir teorik malzeme içermekte. Şimdi Lacan'ın tanıtmış olduğumuz *jouissance*, dil ve arzu üzerine çalışmayı içeren pratiğe yaklaşımının bazı temel hamlelerini tekrar formüle etmek istiyorum.

Arzunun Ötesinde: Temel Fantazi Yeniden

"Arzu alanını açmanın" ve "analizanın arzusunun harekete geçmesini düzenlemenin" önemi üzerine yaptığım vurgu bazı okurlarda, Lacan'a göre, analizin en başta gelen amacının analizanın arzusunu diyalektikleştirmek ve sonra da onu Ötekinin arzusunun ölümcül pençesinden kurtarmak olduğu izlenimini uyandırmış olabilir. Bu analizin ilk evreleri için doğrudur, öznenin arzusunun diyalektikleştirilmesi bir takım faydalı etkilere sahiptir: Sabitlenmeyi azaltır ve anksiyetede bir düşüş sağlar (Lacan'ın, VIII. Seminer, 430. sayfada dediği gibi, "Arzu, anksiyeteye devadır"). Ve Lacan'ın uzun yıllar boyunca (1950'lerden 1960'ların başına kadar) arzuyu başarılı bir analizin çözülmesi için elzem olarak gördüğü doğrudur.[1]

Lacan'ın çalışmasının bu erken evreleri, bir analizin başarılı bir sona simgesel düzen yoluyla ulaşabileceği, arzunun bir dil fenomeni olduğu ve kesin olarak söylenecek olursa dil olmadan insan arzusu diye bir şeyin olamayacağı inancıyla damgalanmıştır.

1 Bkz., bu konuda Jacques-Alain Miller tarafından 1993-1994 seminerlerinde, "Donc" (yayınlanmamış), yapılan Lacan'ın çalışmasının hoş bir dönemselleştirilmesi, bu bölümdeki tartışmanın çoğu buna dayanıyor. Bu seminerden yapılan kısa bir özet şurada yayınlanmıştır: "Commentary on Lacan's Text," çev. Bruce Fink, haz. Bruce Fink, Richard Feldstein ve Maire Jaanus, *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud* içinde (Albany: SUNY Press, 1996), 422-427.

Lacan, uzun uzadıya arzunun hangi yolla yer değiştirdiğini ve simgesel düzenin bir işlevi, yani dilin bir işlevi olarak nasıl hareket ettiğini tartışır. Edgar Allan Poe'nun "Çalınmış Mektup"u üzerine herkesçe bilinen yazısı, Poe'nun hikayesindeki farklı karakterlerin arzularının, belli bir simgesel ya da anlamlandırıcı yapı içindeki pozisyonları tarafından nasıl belirlendiğini ayrıntılarıyla anlatır. Lacan, hastaların yaşamlarının kendi "çalınmış mektupları" tarafından belirlenmesi olgusuna vurgu yapar; genelde çocukların duymaları için yapılmayan konuşmalardan (yani, Ötekinin söyleminden) kapılanlardır bunlar; kalıcı biçimde onların hafızasına kazınır ve kaderlerini belirler. Hastalar bu mektupları analize getirirler, analistler de bu mektupları hastaları için okunaklı hale getirmeye, arzularındaki gizli belirleyicileri açığa çıkarmaya çabalarlar.[2]

İşte bu Lacan, Jean'ın düğme fetişinin nasıl *ton bout* (annesinin penis için kullandığı terim) ve *bouton* (babasının annesinin genitalleri için kullandığı terim, gündelik Fransızcada düğme için kullanılan terim) arasındaki tamamıyla dilsel ve harfi harfine bir bağlantı zemininde biçimlendiğini anlamamızı sağlar. İşte bu Lacan, analistlerin analizanlarının bildiklerinin söyledikleri şeyler olmadığı için onların *ne demek istediklerine* değil, onların kastettikleri anlama da değil, söylediklerinin harfine ara vermeksizin dikkat etmek zorunda olduklarını vurgular: Analizanları konuşturan onlarda yaşayan gösterenlerdir (yani Ötekinin söylemidir). Semptomların oluşumunda, Freud'un harflerin saçma birleştirilmelerinin (Freud'un "sözel köprüler" dediği [SE X, 213]) önemi üzerindeki ısrarına geri dönen de Lacan'dan başkası değildir; örneğin, Freud, Fare Adam vakasında, bizlere, anlamlarından dolayı değil kelimelerin kendi aralarındaki harfi harfine ilişkilerinden dolayı bağlantısı olan öğelerden [*Ratten* (fareler), *Raten* (taksitler) ve *Spielratten* (kumarbazlar)] evrilen "fare kompleksi"ni anlatır. İşte bu Lacan, gösterenler tarafından, evebeynlerimizin kaderimizi belirleyen söylemi tarafından ne denli boyunduruk altına alındığımızı gösterir

2 Bu bağlamda, bkz., Freud'un Fliess'e gönderdiği mektuptaki görüşleri: "Kesinlikle, ilk kez 11 aylıkken geçirilen ... periyodik hafif bir depresyon bağlamında gelişen bir histerinin kaynağını bulabildim ve o vakit iki yetişkin arasında geçen konuşmadaki kelimeleri tekrar duy[abildim]! Sanki bir gramofondan geliyor gibiydi"; bkz. *Freud's Letters to Fliess* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1988), 226 (mektubun tarihi 24 Ocak 1897). Freud, bu nedenle biz onları anlamadan önce kelimelerin hafızamıza kaydedildiğinin ya da kafamıza kazındığının gayet farkındaydı. (Ayrıca bkz. Sayfa 234, Freud'un "histerik fantaziler o kadar geriye gider ki ... çocuklar erken bir yaşta kulak misafiri olup bazı şeyleri kısmen anlarlar." diye belirttiği 6 Nisan 1897 tarihli mektup.) Bu yüzden Lacan, etrafta çocuklar varken "lafımıza dikkat etmemizin" neden bu kadar önemli olduğunu anlatır. "Geriye, çocukların kaydettikleri kelimeler kalır" (II. Seminer, 232/198). Bununla ilgili olarak, bkz., Bruce Fink, *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance* (Princeton: Princeton University Press, 1995), 2. Bölüm.

ve dil tarafından ölüleştirildiğimizi ve böylece bir anlamda yaşayan ölü olduğumuzu ilan eder.[3] Bu ölümcül kaderi özneleştirmek, onu kendimiz çizmek zorundayız. Kendi evrenimizin başlangıcında, ki bizi insan yapan ebeveynlerimizin arzusudur, atılan adımların sorumluluğunu üstlenmek, kendimizi onların arzusunun kendi arzumuzun nedeni olarak hizmet ettiği varoluşa taşımak zorundayız.

İşte bu Lacan, analiz sürecini, analizanın arzusundaki düğümlerin çözülmesi olarak tanımlayan kişidir, analizin amacı "öznenin arzusunun tezahürlerini gün ışığına çıkarmaktır" (VIII. Seminer, 234) ve başarılı bir analizin sonu "kararlaştırılmış bir arzu"nun ya da "belirlenmiş bir arzu"nun gelişmesidir: Bu, kendisini engellerle oyalamaya ya da Ötekinin kendisine hükmetmesine izin vermeyen bir arzudur. Bu kuşkusuz uzun bir analiz döneminden sonra olur ve bu, analizanın ertesi gün geri gelmesine yönelik analistin talebine hayır diyebilen bir tür arzudur, artık Ötekinin ne istediğini veya söylediğini umursamayan bir tür arzudur.[4] İşte bu Lacan, analizanın, "kendi arzusundan vazgeçmemesini", "kendi arzusu söz konusu olduğunda boyun eğmemesini" ve Ötekinin arzusunun kendisininkine ağır basmasına izin vermemesini (boyun eğdiğimizde suçluluk hissedeceğimiz için; bkz. VII. Seminer, 368/319) öğrenmesi gerektiğini formüle eden Lacan'dır. Bu, Lacan'ın çalışmasında arzuya belirli bir ütopyacı eşiğin bahşedildiği aşamadır: Arzu, gitmek istediğimiz yere bizi götüre*bilir*, yani, nevrozun ötesine.

Arzunun Öznesinden Jouissance'ın Öznesine

Arzu, Ötekinden gelir, jouissance ise Şey'in tarafındadır.[5]

Lacan, *Écrits*, 853

Asefalik ile yaşamın kendisinin iletimi arasında belli bir bağ [vardır], –başka bir deyişle türlerin bir gösterilen sonsuzluğu içinde bir bireyden diğerine bu alev geçiti [vardır]– yani, başı kapsamayan bu Gelüst [aşırı istek].

Lacan, VIII. Seminer, 254

---

3 Miller'ın dediği üzere, arzu ölü olan, çürümüş olan ya da gösterenle üzerine yazılmış olan bedeni ilgilendirir ("Donc"). Lacan'ın sözleriyle, "Beden, gösterenin operasyonundan dolayı, Ötekinin yatağını tesis eder" (*Scilicet* 1 [1968]: 58). Başka bir deyişle, gösteren, bedeni Ötekinin mıntıkasına, nüfuz alanına veya mecrasına dönüştürür.

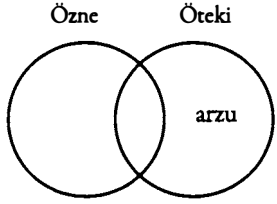
4 Buradan çıkarılan sonuç analizin sonlandırılmasının analistin "işi" olmadığıdır: Analist, her ne olursa olsun analizanın geri gelmesini istemeye devam eder. Analizan, haftaları ya da ayları analisti ne kadar özleyeceğiyle ya da birlikte yaptıkları işi özetlemekle harcamaksızın, kendi arzusuna yeterli derecede karar verdiğinde, analizi sonlandırır.

5 Benim "On Freud's '*Trieb*' and the Psychoanalyst's Desire," çevirime bkz., *Reading Seminars I and II*, 419 içinde.

Lacan'ın çalışmasının sonraki dönemlerinde, analizin başarmak istediği şeye dair genel düşünce pek değişmez ama bu hedeflerin ifade edildiği terimlerde değişiklik olur. Ötekinden ayrılma, öznenin çevresindeki somut ötekilerden ya da içselleştirilmiş Ötekinin değerlerinden ve yargılarından doğan ketlenmeler ve etkiler hiç olmaksızın kendi yolunu takip edebilmesini sağlama hedefi baki kalır.

Lacan, bir zamanlar inandığı gibi, bilinçdışı arzunun o kadar da radikal, devrimci bir güç olmadığını görmeye başlar. Arzu, yasanın uşağıdır! Yasa neyi yasaklarsa, arzu onu arar. Arzu sadece sınırı aşma peşindedir ve bu da arzuyu baştan başa, onu vareden yasaya (yani, Ötekine) bağımlı kılar. Dolayısıyla Öteki, arzunun bütün varlığından sorumlu olduğu için, arzu asla kendisini tamamen Ötekinden özgürleştiremez. Önceki bölümlerde öznenin Ötekiyle ilişkisini temsil etmekte kullandığım şekle dönecek olursak, arzunun sağ tarafta, Ötekinin içinde, yazılı kalmaya devam edeceğini, buna karşın öznenin *bir-Şey* (someThing) olduğunu söyleyebiliriz (bkz. Şekil 10.1).

Bu bir-Şey nedir? Eğer özne artık, Lacan'ın önceki çalışmalarında gördüğümüz gibi, arzuya sebebiyet veren saf eksik olarak kavramsallaştırılmıyorsa, o halde özne nedir?

Şekil 10.1

Ötekinin dışında var olduğundan, Ötekinden bağımsız olduğundan söz edebildiğimiz bu şey nedir? Freudcu terimlerle o, iddir, dürtülerin mahal ya da yörüngesidir, en azından ortaya çıktıklarında Freudcu dürtüler toplumsallaşmamış, eğitilmemiş ve idare edilemez görünürler.[6] Onlar neyin uygun neyin onaylanmış

6 İşin tuhafı şu ki, dürtüler, analizanın analize ilk geldiğinde genellikle en yabancı, en Öteki olarak nitelediği şeylerdir: "Benim istediğim bu değil, ama her nasılsa kendimi bir anda bundan zevk alırken buluyorum."

Freudcu terimlerle, arzulayan özne, bir anlamda, kendisini idin onun için çabaladığı bir tür doyuma karşı savunan (kısmen bilinçli, kısmen bilinçdışı) benlik olarak düşünülebilir. Benlik, id nesne ve açıklık, partner ve pratik seçiminde toplumsal normlara ve ideallere kulak asmadığı için, idin doyum peşinde olmasını nahoş ve tehdit edici bulur.

olduğuna aldırmaksızın kendi güzergahlarının peşinde koşarlar. Lacan'ın çalışmasının erken ve geç dönemleriyle ilgili bu formülasyonu borçlu olduğum Jacques-Alain Miller'ı alıntılarsak:

> Dürtü yasak dinlemez; yasaklama hakkında bir şey bilmez ve onu çiğneyip geçme hayalinden kesinlikle bihaberdir. Dürtü kendi eğrisini takip eder ve daima doyum alır. Arzu ise, "Onlar benden bunu yapmamı istiyor, bu yüzden yapmayacağım," ya da "Bu yolda gitmemem gerekiyor, bu yüzden bu yolda gitmek istiyorum, ama belki de son anda zaten bunu yapamayacağım" gibi kaygılarla kendine yüklenir ...
>
> Lacan, kuramsal ayrıntılandırmalarının bütün bir dönemi boyunca, arzunun yaşam fonksiyonlarını elden bırakmamaya çalışır. Fakat bir kez dürtüyü arzudan ayırdığında, her şeyden öte arzunun temellendiği "değil"i [not] öne çıkardığı için arzunun değeri düşer. Temel konuma gelen şey ise, tam tersine, *jouissance* üreten kayıp nesneyle ilişkili bir faaliyet olarak dürtüdür ...
>
> Arzu için asli olan kendi çıkmazıdır. Lacan'ın söylediği gibi, arzunun düğüm noktası imkansızdadır ve diyebiliriz ki onun eyleminin varacağı yer bir çıkmaz sokaktır. "1967 Önerisi"nde Lacan'ın söylediği şey aşağı yukarı şöyledir:[7] "Bilinçdışının öznesi bizim çıkmazımız[dır]." Aynı şekilde: Arzunun öznesi bizim çıkmazımızdır. Arzunun dönüm noktası imkansızlıkların içinde değildir ... Dürtü asla bir çıkmaza girmez. ("Lacan'ın Metni Üzerine Yorum," 425-426)

Kısacası, Lacan'ın özneyi (ve "özne" dediğinde, *en temel şeyi* kasteder) bilinçdışı arzuyla tanımlamaktan dürtüyle tanımlamaya bir geçiş yaptığını söyleyebiliriz. Ona göre, öznede en önemli olan şey, artık, arzunun çeşit çeşit metonimik hareketleri değil, doyumun ta kendisidir: Buradaki Lacancı özne doyum peşinde koşan başsız, asefal bir öznedir (geleneksel felsefi ve psikolojik terimlerle düşündüğümüzde bu bir tür özne-olmayandır. Lacan bu bağlamda "asefalik" [*acephalous*] terimini kullanır). Analizden önce bu özne, Ötekinin söylemine dayanan dil içinde biçimlenen arzu tarafından, benlik ve üstbenlik tarafından mümkün olduğunca kısıtlanmıştır, kontrol altında tutulmuş, sessizleştirilmiştir; bunaltıcı bir *jouissance* deneyimiyle bağlantılı olarak bu savunma konumu benimsenmiştir. Buna karşın, öznenin şimdi dürtü olarak görülmesiyle birlikte, nevrotiklerle (sapkınlarla ya da psikotiklerle değil)[8] klinik

---

7 *Scilicet* 1 (1968): 14-30 içinde.

8 7. Bölüm'de psikozun dürtüler üzerinde çok küçük bir kontrol olmasıyla karakterize olduğunu söyledim. Olağan içsel ketleyici güçler, yani benlik ve üstbenlik (ya da benlik-ideali) gibi simgesel olarak yapılandırılmış failler, herhangi bir düzeyde ortaya çıkmamıştır. Dürtülerin otomatik olarak ifade edilmesine engel de olamazlar. Nevrozda, durum tam tersidir: Özne, dürtüden doyum alamaz çünkü çok yaygın bir ketlenme vardır ve doyumu sadece kendisine eziyet etmekten ya da doyumsuzluktan, yani sadece semptomun *jouissance*'ından alır. Aslında, sapkından farklı olarak bu sorunun bir parçası, nevrotiğin neyden kurtulmaya çalıştığını bilmek istemeyişidir, çünkü bu nesne sapkının kendi benlik-imgesine uymaz. Metaforik olarak söylersek, arzu esas doyumun nereden geldiğini bilmek istemez ve sistematik olarak onu yanlış tanır.

çalışmada analizin amacı, analizanın doyumunun peşinden gitmesini engelleyen bu arzusuna arka çıkan fantazisini dönüştürmek olmuştur.[9] Analizan, kendisini Ötekinin talepleri veya arzuları ile ilişkili olarak değil, doyum sağlayan kısmi nesne olan nesne *a* ile ilişkili olarak yeniden kurmalıdır.

4. ve 5. Bölümlerde gördüğümüz gibi, bu bizzat dürtülerin analizin seyri içinde bir tür dönüşüme maruz kaldıklarını ima eder; dürtüler, çevremizdekilere (genelde anne babamıza) hitap eden ihtiyaçlarımıza göre ve bu kişiler tarafından bize dayatılan taleplerin (yemek, dışkılamak, vb.) bir işlevi olarak biçimlenir. Bu nedenle Lacan erken dönem çalışmalarında dürtü için, bizim Ötekinden talep ettiklerimiz ve Ötekinin bizden talep ettikleri için, "demand'in [talep] D'sini" içeren, (8 ◊ D), bir mathem oluşturur. Yemek yemem için Ötekinin talebine cevaben, Ötekinin yememle ilgili talebini kendi talebim olarak formüle ederim.[10] Bir kısır döngü içinde talep taleple yanıtlanır, talep talebe karşıdır.

Ancak, XI. Seminer (1964) ile birlikte, Lacan'ın dürtü formülasyonu değişir: Dürtü, nesnenin etrafında dolaşır, onu daire içine alır, bir anlamda izole eder (yani, onu ayırır). Bu nedenle dürtü Ötekinin talepleriyle ya da Ötekine hitap eden taleplerle değil, nesne *a* ile ilişkilendirilir. Bu şekilde kavramsallaştırıldığında dürtü gramatik olarak yapılandırılan bir şey olmaya devam etmektedir (etken çatıdan edilgen çatıya, yeme itkisinden yenilme itkisine, şiddetli dövme isteğinden şiddetli dövülme isteğine olan iki durumluluk)[11]; ve böyle olduğu için simgesel düzenden, dil olarak Ötekinden tamamen boşanmamıştır, ama o, ne izin almak ne de kılavuzluk için kimseye, hiçbir Ötekiye başvurmaz. Bu, Lacan'ın dürtünün kendisini kuramsallaştırmasındaki bir değişiklik olarak anlaşılabilir (yani, 1964'le birlikte, Lacan'ın, dürtünün ne analizden önce ne de analizden sonra asla Ötekinin talebiyle ilişkili olmadığına inandığı düşünülebilir), ama ben, bunun analizin seyrinde dürtünün dönüşüme maruz kalması olarak daha iyi anlaşılacağını düşünüyorum: Önce Ötekinin talebiyle, sonra Ötekinin arzusuyla boyunduruk altına giren dürtü sonunda nesne *a*'nın peşine düşmek için serbest kalır.[12]

---

9 Miller, semptomun ortadan kaldırılmasına benzeyen, *lever le symptom* ifadesi gibi, fantazinin ortadan kaldırılması, *lever le fantasme* ifadesini kullanır. Bkz., Miller'ın "Commentary on Lacan's Text," makalesi, *Reading Seminars I and II*, 426 içinde.

10 Lacan'ın burada talep düzenini tersine çevirerek söylediği gibi, "Öteki, beslenme talebimize cevap olarak, kendimize beslenme için izin vermemizi [yani, kıpırdanıp durmaya son vermemizi, ağzımızı açmamızı, vb.] talep eder" (VIII. Seminer, 238).

11 Lacan'ın belirttiği üzere, "Bazı anlarda kendi altüst oluşunda, yitip gitmiş fantaziden ileri gelen bir şey olarak değerlendiremeyeceğimiz yitip giden bir fantazi yoktur." (XII. Seminer, 20 Ocak 1965).

12 Millller, nesne *a*'yı bu bağlamda doyumun kendisi olarak karakterize eder: Doyum olarak nesne, dürtü vasıtasıyla diğerlerinden ayrılır ya da ayırt edilir. Miller'ın dediği gibi, "Dürtüye karşılık düşen

Dürtünün dönüşümlerinin bu kronolojisinin tam tamına Lacan'ın, 9. Bölüm'ün sonunda üç metafor biçiminde sunulan, üç mantıksal uğrağa (yabancılaşma, ayrılma ve fantaziyi katetme) denk düştüğü unutulmamalı:

$$\frac{\text{Öteki}}{\$} \qquad \frac{\text{nesne } a}{\$} \qquad \frac{\$}{\text{nesne } a.}$$

Eğer, $\$$'i *dürtü olarak özne*yi ya da doyum olarak özneyi işaret eden olarak ele alırsak, özneye en başta Öteki (burada, demand'ın D'sinin Ötekisi olarak veya demand'ın D'si olan Öteki) tarafından, ve sonra da Ötekinin arzusu olarak nesne *a* tarafından hükmedildiğini görürüz. Yalnızca en sonunda dürtü olarak özne, tabiri caizse, Ötekiyle ilişkide olmayıp nesne *a* ile ilişkide olma hakkını kazanır. O halde üç metafor ya da ikame aşağıdaki gibi yazılabilir:

$$\frac{\text{talep}}{\text{dürtü olarak özne}} \qquad \frac{\text{arzu}}{\text{dürtü olarak özne}} \qquad \frac{\text{dürtü olarak özne}}{\text{nesne } a}$$

Alternatif ya da hatta eşzamanlı olarak, bu üç uğraktan öznenin üç hali olarak bahsedebiliriz: (1) Taleple ilişki içinde ya da talep olarak kurulan özne, (2) arzunun öznesi, ve (3) dürtü olarak özne. Nevrotik, genelde Ötekinin talebini yüklenerek analize gelir, analistten ne yapması gerektiğini ona anlatmasını ister (8. Bölüm'de tartışılan vakada, Robert'in yaptığı gibi); yani talepte bulunur; analist, bunu yapmayı reddederek, Ötekinin arzusunun hizmetinde olan analizanın arzusunun bir arzu alanına açılması için çalışır; ve analist, nesne *a* rolünü oynayarak, analizanın temel fantazisindeki Ötekinin arzusuyla ilgili yorumunu sorgulamasına ve bunun onların dönüşümünü sağlaması için çalışır, o kadar ki, artık doyum peşinde olmayı daha fazla engelleyemez. Analitik sürecin her bir aşamasında öznenin farklı kipliklerde olduğunu söyleyebiliriz: Talep olarak, özne imgesel düzende sıkışıp kalmıştır; arzu olarak, özne temelde simgesel Ötekine göre bir yerde durur; ve dürtü olarak, "gerçekteki bir özne"dir.[13] Bu anlamda özne, her biri analitik süreçteki belirli noktaları hakimiyeti altına alan bir imgesel, bir simgesel ve bir de gerçek yüze sahip olacaktır. Analizin amacı da analizanı bu farklı uğraklar sayesinde dürtü olarak özne, yani gerçek olarak özne noktasına getirmek olacaktır.

---

nesne *nesne olarak doyumdur*. Bugün, Lacan'ın nesne *a*'sının bir tanımını sunmak istiyorum: Nesne *a*, bir nesne olarak doyumdur. Tıpkı içgüdü ve dürtü arasında ayrım yapmamız gibi, seçilmiş nesne [örneğin, cinsel partner] ve libido nesnesi arasında da bir ayrım yapmak zorundayız, bu sonuncusu nesne sıfatıyla doyumdur" ("On Perversion," *Reading Seminars I and II*, 313 içinde).

13 *Écrits*, 835; İngilizce'de, "Position of the Unconscious," çev. Bruce Fink, haz. Bruce Fink, Richard Feldstein ve Maire Jaanus, *Reading Seminar XI: Lacan's Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis* (Albany: SUNY Press, 1995), 265 içinde.

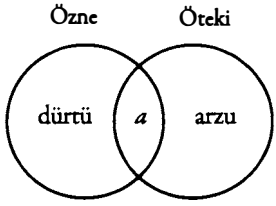
Analizanın Eros'unu İlerletmek

En temel fantazisini kateden bir özne dürtüyü sonuna kadar [vivre la pulsion] nasıl yaşayabilir? Bu analizin ötesindedir ve hiç değinilmemiştir.

Lacan, XI. Seminer, 246/273

Lacan, "dürtüyü sonuna kadar yaşamak" hedefine atıfta bulunarak, "tam olarak analiz edilmiş" öznenin bir tür durmadan haz-arayan makine haline geldiğine işaret etmez, ama arzunun özneyi doyum elde etmekten alıkoymaya son verdiğini söyler. Hastalarımdan biri, "keyfinden keyif alamadığını" söyleyerek nevrotiğin yazgısını çok güzel ifade etmişti, bir anlamda bu keyif kendisine eşzamanlı olarak eşlik eden doyumsuzluk ya da hoşnutsuzlukla harap oluyordu, lekeleniyordu. Belki de analizin amaçlarını söylemenin bir yolu *analizanın en sonunda kendi keyfinden keyif almaya izin verebildiğini* söylemektir. Lacan, analizdeki nevrotiğin dürtüler üzerindeki simgesel kısıtlamalardan tamamıyla, benlik ve üstbenlikten ise külliyen kurtulma noktasına gelmesi gerekmediği yönündeki görüşünü sürdürür, ama *yeni bir yolla, dürtüleri ve onların aradığı türde bir doyumu kabul etme* noktasına gelir.[14] Miller'ın dediği üzere, bu doyumun mecburi ya da emredilmiş hale geldiği anlamına gelmez (bu, bir kişiye keyif al, dürtülerini doyur emrini veren üstbenliğe bir geri dönüşle eşdeğer olurdu); bunun yerine, o olası ya da izin verilmiş hale gelir. Bu sadece dürtülerin kendi yollarına gitmelerine, kendi seyirlerini takip etmelerine "izin vermektir;"[15] dürtüler daima doyumun bir biçimini aradıklarından, Freudcu ya da geleneksel ahlakçı bakış açısından, kişinin "sapkınlığına geçit vermesi" sapkın olarak telakki edilir. Dürtünün aradığı şey heteroseksüel üretken cinsellik değildir, o *jouissance* sağlayan kısmi bir nesne arar.

Bu bağlamda, Şekil 10.1'deki boş alanları Şekil 10.2'de gösterildiği gibi doldurabiliriz.

Şekil 10.2

14 Lacan, temel fantazisini katetmiş ve dürtülerinin ketlenmelerinden özgürleşmiş kişilerin bundan sonra nasıl davranabilecekleriyle ilgili bize çok az örnek verir. Böyle bir örnek Jean Paulhan'ın novellası *Le guerrier applique*'deki baş karakterdir. (Paris: Gallimard, 1930).

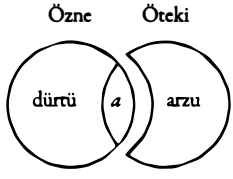
15 Miller, "On Perversion," *Reading Seminars I and II*, 314 içinde.

Bilinçdışı arzunun devrimci karakterini, Lacan başka bir yerde görür: Aslına bakılırsa, devrimci çok spesifik bir yasaya karşı isyandan başka bir şey değildir, ve böyle olduğu için tamamen isyan ettiği şeye bağımlıdır. Lacan, bu yeni düzenlemenin arzu ve dürtüler arasında bir tür "uyum" (her ne kadar insan Lacan hakkında konuşurken böyle bir terimi –"uyum"- kullanmakta tereddüt etse de) içermesini amaçlar. Arzu nasıl ağzını kapatacağını ve keyfe öncelik vereceğini öğrenir.[16]

Bir bakıma, Lacan'ın kuramsallaştırmasındaki bu evrim onun genel yöneliminde radikal bir dönüşümü temsil etmez, çünkü VIII. Seminer'de (1960-1961) analizin analizanın erosunu ilerletme amacını taşıdığını çoktan belirtmiştir.[17] Lacan'ın erosu arzu açısından görmektense, *jouissance* açısından görmeye başladığını söyleyebiliriz.

Arzu ve *jouissance* arasındaki ya da (arzu sadece gösterenlerle ifade edildiği için) gösteren ve *jouissance* arasındaki bu ayrım, 8. Bölüm'de tartışılan temsil ve duygulanım arasındaki önemli Freudcu ayrımla paralellik arz eder. Burada temsilin öznesi bilinçdışıyla ve dolayısıyla bilinçdışı arzunun (Lacancı arzunun öznesinin ya da arzulayan öznenin) gelişmesi ve telaffuz edilmesiyle ilişkilendirilebilirken, duygulanımın öznesi ya da "duygusal" özne *jouissance*'ın öznesidir ya da "keyif alan öznedir."[18] Klinisyenler şunu çok çabuk öğrenir: Duygulanımın olduğu yerde *jouissance* vardır.

16 Ayrılma açısından bakıldığında, dürtünün arzu olarak Ötekinden ayrılarak nesneyle birlikte kaldığını öne sürebiliriz.

17 Hastada "iyi" olan şey değil. (bkz., örneğin, VIII. Seminer, 18).

18 Arzu, haz ilkesiyle de ilişkilendirilebilir, dürtü haz ilkesinin ötesinde yer alır. Miller'ın kelimeleriyle, dürtü "haz ilkesinin çiğnenmesiyle [*infraction*] yürütülen bir faaliyettir ve özne her ne kadar bundan şikayet etse de, bunun hakkında mutsuz olsa da, onunla kışkırtılmış olsa da ve ondan kurtulmak istese de her zaman doyumla, dürtünün doyumuyla sonlanır" ("Donc," 18 Mayıs 1994). Öte yandan, arzu, "haz ilkesinin sınırlarının içindedir, başka bir deyişle, arzu haz ilkesine tutsak olarak kalır." ("Commentary on Lacan's Text," 423).

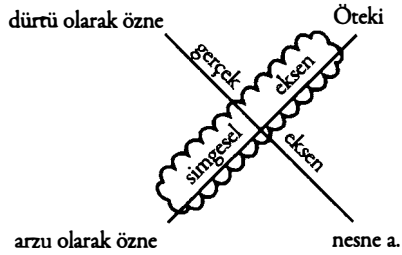
Arzunun Ötesindeki Teknik

Bir x olarak kalan analistin arzusu özdeşleşmenin tam tersi yöne meylettiği ölçüde, öznenin ayrılması yoluyla, bu özdeşleşme düzeyinden öteye geçmesi olasıdır ... Dolayısıyla öznenin deneyimi ... dürtünün kendini takdim ettiği düzeye geri döner.

Lacan, XI. Seminer, 246/274

Lacan, 1950'lerin başındaki seminerlerinde, analizanın, Öteki ile simgesel ilişkisinde imgesel çatışmaların mutlaka derinlemesine çalışılması gerektiğini kuramsallaştırır. Bu zamandan 1960'ların başlarına ve ortalarına kadar, Lacan analizanın arzusunun mevzilendiği simgesel ilişkilerin kendisinin de derinlemesine çalışılması gerektiğini ileri sürer. Bu sonuncu perspektiften bakıldığında, bilinçdışı arzunun öznesi (ya da bilinçdışı arzu olarak özne), analizanın nesne *a* ile ve dolayısıyla doyum olarak özneyle ilişkisindeki müdahaleci haliyle etraflıca ele alınmalıdır (Bkz. Şekil 10.3). Arzu burada doyuma karşı bir savunmadır ve bu nedenle arzu olarak özne de dürtü olarak özneye karşı bir savunmadır: İlki, sonuncusunun *jouissance*'ına burnunu sokar ve müdahale eder.

Analiz sadece arzu açısından kuramsallaştırıldığında, analist kasten bunu amaçlamasa bile analizan muhtemelen analistin arzusuna göre kendi arzusunu model alarak sona ulaşır.

Şekil 10.3 Değiştirilmiş L Şeması

Bu, bazı analistlerin hastalarının "güçsüz benliklerini" analistin "güçlü benliğiyle" özdeşleştirme hedefleriyle muhtemelen eşdeğerdir: Bu özdeşleşme yoluyla bir çözümdür. Ancak Lacan, Ötekinin arzusunun sultasından ayrılma kavramını formüle ettiğinde, arzu, dille (gösteren), özdeşleşmeyle (dilde temellenen) ve yorumla ilişkili görülmektedir, oysa *jouissance* dilin dışındadır, özdeşleşmeyle bağı yoktur ve yorumun ötesinde araçları gerektirir.

Bilinçdışının şifrelerini çözme ve yorumlama sonsuz bir süreç haline gelebilir. Bunlar, Lacan'ın en son analiz kavramsallaştırmasında belirttiği önemli, ama yetersiz hususlardır; bunlar Lacan'ın aradığı türdeki bir dönüşüm için uygun sayılmazlar. Lacan'a göre, analiz sonsuz bir süreç olmamalıdır; bunun yerine somut bir hareketi, öznel pozisyonda bir kaymayı içermelidir: Bu, onun temel fantaziyi katetmek dediği şeydir.

Bu konum kayması, Lacan'ın kendi psikanaliz enstitüsü *Ecole Freudienne de Paris* için 1960'ların sonlarında geliştirdiği bir prosedür olan ve ölümünden kısa süre önce kurduğu *Ecole de la Cause Freudienne* tarafından halen sahiplenilen kurumsal bir prosedüre, yani "geçiş" [*pass*] olarak bilinen şeye delalet eder. Lacan, asla başka bir bağlamda kuramsallaştırılmayan veya çalışılamayan, kendisinin "analizin ötesi" adını verdiği şey hakkında bilgi toplamak için böyle bir prosedürü uygulamaya karar vermiştir; deneyimli bir analistler grubundan duymuş oldukları şeyleri sırasıyla birbirine açan iki diğer analizanla yoğun biçimde analizini tartışan bir analizanı kapsayan bir prosedürdür bu. Analizanlar, geçiş [*pass*] vasıtasıyla analizin sonuçlarının daha iyi anlaşılmasına kendi deneyimleriyle tanıklık etmeye hazırdırlar. "Bir öznenin kendi en temel fantazisini dürtüyü sonuna kadar yaşayabilerek nasıl katettiğine" (XI. Seminer, 246/273), en iyi vakalarda, kendi fantazileri radikal olarak dönüştükten ya da ortadan kalktıktan sonra dürtüyü nasıl deneyimlediklerine veya tabiri caizse analizin analizanı böylesi bir geçişe ulaştırmayı nasıl ve niçin sağlayamadığına tanıklık ederler. Bu anlamda, geçiş bir tür doğrulama prosedürüdür, Lacan'ın iddiasının (bu analizanlar "kastrasyon kayasının"[19] ötesinde görülebilirler) geliştirdiği tekniklerin kullanımı aracılığıyla doğrulanıp doğrulanmadığını kontrol etmenin bir yoludur.[20]

Bahsedilen bu tekniklerin çoğunu kitabın seyri içinde değerlendirdim ve çok vakit geçirmeden ileri bir tekniği daha tartışacağım. Bunların çoğu, bilhassa

19 Sonuç olarak, kastrasyon bir yokluğun/eksikliğin (örneğin, Oidipal çatışmanın sonunda erkek çocuk için birincil libidinal nesne olarak annenin ya da anne ikamesinin yokluğunun) dayanılmasıdır. Nevrotik bu yokluğa/eksikliğe sonsuza kadar hayıflanır, [nevrotik] özne geriye kalan doyum olasılıklarını görebilecek durumda değildir. Bunun yerine kendi kastrasyonunu "sever," bu kayba inatla yapışır, başka yerde doyum bulmayı reddeder.

20 Lacan'ın psikanalizin analizanı mümkün olan düşünceden daha fazlası olarak ele alabilmeye dair bahsi, benim bakış açımdan birçok düzeyde ele alınmalı. Örneğin, terapistlerden sıklıkla, belirli hastaların terapi için uygun adaylar olmadıklarını hissettiklerini ve bu yüzden bu kişilerle çalışmalarının bir tür sosyal çalışma ya da kariyer/evlilik danışmanlığı halini aldığını duyuyorum. Analist olarak arzumuzu öne sürmeden, bir kişinin "analiz yapıp yapamayacağını" önceden nasıl bilebiliriz? Bana göre, Lacan'ın bahsi, bir kişinin analiz olmaya uygun olmadığı ya da analizinde ilerleyemeyeceği sonucunu çıkarmamıza asla izin vermez.

noktalama ve kesme (değişken-süreli seans) olarak bilinen sözel-olmayan müdahaleler ve "kehanetimsi konuşma" olarak bilinen sözel müdahale, başlangıçta Lacan tarafından geliştirildi. Sonuncusu açıkça yorumun bir biçimidir, ama anlamı etkilerinin ötesinde bir şeyi de hedefler; aynen değişken-süreli seans gibi, bu da analizanı analistin muammalı arzusuyla (Ötekinin arzusu) yüz yüze getirir ve analizana Ötekinin arzusunun daima farz ettiği şey olmadığını durmaksızın gösterir. Ötekinin arzusu, analizanın temel fantazisinde nesne *a* rolünü oynadığı ölçüde, bu analizanın bir sonraki adıma geçmesini olası hale getiren Ötekinin arzusunun doğruluğunu sorgulatır; burada sunduğum üzere, ikinci metafordan üçüncü metafora, öznenin Ötekinin arzusunun (yorumlayarak) hükmü altında olduğu bir durumdan dürtü olarak öznenin artık daha fazla boyunduruk altında olmadığı bir duruma geçiş olur:

Ötekinin arzusu	dürtü olarak özne
dürtü olarak özne	nesne *a*

Öznenin Jouissance'ını Açığa Çıkartmak

[Analistin arzusu] öznenin jouissance'ını açığa çıkartmaktır, halbuki öznenin arzusu sadece fantazi olarak bilinen dürtünün yanlış tanınması aracılığıyla sürdürülür.

Jacques-Alain Miller, "Lacan'ın Metni Üzerine Yorum"

Sonraki bu aşama, yalnızca önemli olan şey hakkında konuşmak üzere analizanı cesaretlendirmek için değil, analizanın *jouissance*'ını "açığa çıkartmak" için analistin arzusunun sürekli olarak kullanıma sokulmasını, sadece ara sıra değil, sürekli olarak, her seansın sonunda analistin "Yarın görüşürüz" demesini ve her seansta bunu yapmasını gerektirir. Terapist analizanın ne istediği, analizanın "en derin arzuları" (görmüş olduğumuz gibi, bunlar Ötekinin arzusuna [eğer reddedilmiyorlarsa] verilmiş cevaplardır) üzerinde odaklandığı zaman terapist analizanın doyum sorusunu örtbas etmesine izin verir. Analizanlar çok sık olarak doyum veren aktivitelerden bahsederler, ancak çabucak bunlarla ilgili hoşnutsuzluklarını veya iğrenmelerini de ifade ederler. "O gerçekten heyecan duyduğum tek sevgilimdi, ama onun geçimini sağlamak için yaptıklarına katlanamıyordum." "Filmdeki karakter gerçekten ilgimi çekti, ama bu türden bir ilişkiyi kendim için istemem." Eğer klinisyenler analizanların neyi isteyip neyi istemedeklerine odaklanırlarsa, farkında olmadan dikkatlerini savunmaya, arzulayan öznenin *jouissance* hususunda benimsediği duruşa hapsederler.

Bunun yerine terapist heyecanı, uyarılmayı, gizlenmiş ya da sistematik olarak yanlış-tanınan hazzı mutlak surette noktalamalı ve vurgulamalıdır. Hatta analizan kendi keyfinden iğreniyorsa bile, bu mutlaka vurgulanmalıdır; tabii ki, analizana bunları tuhaf, sapkın ya da iğrenç bir yolla elde ettiği yönündeki bir suçlama hissettirecek şekilde değil. Analist, analizanın söyleminde *jouissance*'ın ifade edildiği bu alanları, onay vermekten kaçınarak mutlak surette vurgulamalıdır (ve analizanın payına analistin onay vermediği bir şeyde herhangi bir yanlış anlamayı "aydınlığa kavuşturmalı"dır). Analizanın doğal eğilimi (fantazinin bizi *jouissance*'a karşı körleştirmesi anlamında "doğal") doyumu unutmak ya da yanlış tanımaktır, onu kendinden uzaklaştırmak ya da sorumluluğunu kabul etmemektir. Analizan kendiliğinden, "Nerede *jouissance* varsa (-id'in- paçayı kurtardığı yerde), ben orada bu keyfin öznesi olarak var olmaya başlamalıyım!"[21] diye katiyen beyanda bulunmaz. Analizan kendiliğinden bir şekilde bu keyfi başka bir şey olarak, örneğin anksiyete olarak, geçiştirmeye çalışır. Freud'un bizlere dediği gibi, anksiyete duygulanımın evrensel para birimidir, bu bakımdan her duygu ona dönüştürülebilir. O, bazı düzeylerde istenmeyen ya da rahatsız edici bir duyguya, yani bir doyuma işaret eder.[22]

Analizan, "Üzerimde tuhaf bir his var" dediğinde, özne bir tür tanımlanamayan doyumla ilişkidedir. Analizan şikayet ettiğinde ya da büyük bir mutsuzluktan bahsettiğinde, gizlenmiş bir keyif söz konusudur. Burada duygulanım ve *jouissance* arasında temel bir eşdeğerlilik vardır (Freud'un terimleriyle duygulanım ve libido ya da libidonun boşalımı arasında); bu eşdeğerlilik, fantazi nedeniyle, kendimizi görmek istediğimiz yol nedeniyle sistematik olarak yanlış tanınır[23] ve analist, analizanın "acı verici" duygulanım olarak tanımladığı şeydeki doyuma dikkat çekme fırsatını ka-

21 Bkz. *Écrits*, 524/171.

22 Freud'un *Introductory Lectures on Psychoanalysis*'de bize söylediği gibi, rüyadaki anksiyete genelde rüya gören kişinin "yüksek işlevleri"nin kabul edilemez addebileceği aktivite ya da durumlardan aldığı doyumu saklayan sansür tarafından gerçekleştirilen son çare bir teşebbüsten kaynaklanır. Yeni bir analizana herhangi bir cinsel fantazisini hatırlayıp hatırlamadığını sorduğum zaman, "tam olarak değil" dedi, ama üzerinden atmadan önce yıkılan bir zemini hissettiği ve anksiyete içinde sağlam bir zemine ulaşmaya çabaladığı tekrarlayıcı bir rüyayı tanımlamaya devam etti. Cinsellik bağlamında sözü edilen kadının bu tekrarlayıcı rüyasındaki anksiyete kendi içinde bir tür *jouissance*'tı. Bu noktada hem Freud hem de Lacan tarafından belirtilen anksiyete ve orgazm arasındaki yakın ilişkiyi hatırlatmama izin verin (bkz., örneğin, X. Seminer, 13 Mart 1963). Freud, sık sık belirli anksiyete ataklarının orgazmik bir nitelik, kişinin bu yolla amaçladığı bir tür cinsel uyarılmanın anımsatıcısı niteliğini kazandığını belirtmiştir. Anksiyete atakları, "nöbetler," ve "panik ataklar" bu nedenle deneyimsiz bir gözün sıklıkla tanıyamayacağı bir biçimde doyum sağlar.

23 At gözlüklü fantazilerimiz nedeniyle bu üzerimize dayatılır. Lacan'ın da öne sürdüğü gibi, hepimiz kendi fantazilerimizin lensleriyle dünyayı görürüz.

çırmamak zorundadır. Bu, hastanın *jouissance*'ın gerçekte nereden geldiğini, neyin gerçekte onun ilgisini çektiğini görmeye dönük direncinin üstesinden gelinmesini içerir; ve sadece bu direncin üstesinden gelinmesiyle birlikte analizan bu *jouissance* hususunda farklı bir pozisyon, farklı bir özne pozisyonu benimseyebilir. Ancak bundan sonra analizan "kendi" doyumunun peşinden gitmeyi id düzeyinde engellemeye bir son verebilir.

8. Bölüm'de tartışılan histeri vakasında, Jeanne bazen cinsel doyum alamamasından duyduğu hoşnutsuzluğu dile getiriyordu ve rüyasında *Ahlaksız Teklif* filmiyle ilişkili olarak ketlenmesinin üstesinden gelmek için bir neden arıyor gibi görünüyordu. Böyle bir vakadaki amaç, analizanı "Ben buyum", "Ben bu ihtiras içindeki dürtüyüm"ü tasdik etme noktasına getirebilme umudu içinde, rüyada doyum bulmayı arayabilen cinsel dürtü her ne ise ona (buna eklenen toplumsal ayıplara değil) sözü bırakabilmektir. Analist sadece seks için para almaktaki fahişe imgesini ve bunun etrafındaki ahlaki "uygunsuzluğu" vurgulasaydı, bu analizana onun yasak ve onun çiğnenmesi olduğunu telkin etmekle eşdeğer olurdu; başka bir deyişle, bunun arzu sadece arzu olduğunu (bu Lacan'ın "dürtüden önce savunmayı analiz etmek" olarak tanımladığı şeydir [*Écrits*, 599/238]). Tam tersine hastanın dürtüleri kendisininmiş gibi tanımasından ötürü, bu, Lacan'ın özneleştirme dediği şeydir: Özne, *dürtülerin olduğu* yerde, (kendisinin addedilmeyen) dürtülerin olduğu yerde var olmaya başlar. Onları özneleştirmek onlara bir yer vermektir ve belki de başka türde reddedilecek olanlara bir önem atfetmektir. Bir kişinin onları kendisinin olarak görmesi zaten onların ifade edilmesine izin verilmesi yönünde bir adımdır ve bu doyumun üzerine binmiş olan simgesel kısıtlamaların neden ve niçininin ilerleyici biçimde yorumlanmasıyla el ele gitmek zorundadır. Jeanne'ın durumunda, cinsellik her zaman ebeveynlerden birine *ihanet* anlamına geliyordu. İhanet, Jeanne'ın ebeveynlerinin arzusunu yorumlaması aracılığıyla bir anlamda cinselliğin üzerine aşılanmıştı ve yalnızca cinselliği farklı deneyimleyebildiğinde bu yorumun doğruluğu sorgulanır oldu (analizinin seyrinde kısmen başarılabilen bir şey).

Bir hasta en başta bir "doyum krizi" ile analize gelir ve klinisyenler analitik süreç boyunca bakışlarını doyum sorunu üzerinde tutmak zorundadırlar. Hastanın doyum krizi elde edilen doyumun kesilmesi ya da "yanlış türde" bir doyum olarak anlaşılması olgusundan oluşur. Freud'un zihninde doyum sorunu her zaman ön sıralarda oldu ve Lacan, Freud'un pozisyonunu şöyle özetler: Özne, bu kendi hoşnutsuzluğu pahasına da olsa, daima haz peşindedir, bazı açılardan "özne her zaman mutludur."[24]

24 *Scilicet* 1 (1968).

Jacques-Alain Miller'ın kelimeleriyle söylenecek olursa, o "dürtü düzeyinde daima mutludur ... özne, beraberinde hoşnutsuzluk getirse bile bu doyumu tekrarlamaktan çok mutludur," ("Donc," 18 Mayıs 1994). Özne her zaman, keyfe karşı kendisini savunduğunda dahi, mutludur. Her ne kadar Lacan bizlere bir noktada "*jouissance* konuşan herkese yasaktır" (*Écrits*, 821/319) dese de, bir tür dolaysız, harften önce, dilden önce, üçgenleşmeden önce gelen "engin" hazza gönderme yapar;[25] her ne kadar sezgilere aykırı görünse de, hepimiz semptomlarımızdan, kendimizi eleştirmekten, vb. bu belirli doyumu alırız. Arzunun öznesi, dürtü doyumuyla ilgili bir duruş olarak, buna karşı bir savunma olarak var olmaya başlar; bu özne kendisini (dürtünün) *jouissance*'ın(ın) içinde değil, arzunun içinde görür. Lacan'ın yaklaşımı, arzunun "ele alınması" olarak, arzuya "müdahale edilmesi" olarak ve hatta arzunun "tashihi" olarak nitelenebildiği ölçüde (Seminer X, 22 Mayıs 1963), doyum ve arzu arasında, yani dürtüler ve ketlenmesi arasında, *jouissance*'ın öznesi ve arzunun öznesi arasında bir değişim meydana getirmeyi içerir.[26]

---

25 "Dil ve *jouissance* arasındaki" Lacancı öznenin anlamlarından biri de budur: Özne ya bir tür ilksel hazza *ya da* dile "sahip" olabilir, ama ikisine birden sahip olamaz (bu bir "vel"dir [örtü, peçe, ç.n.], çocuğun "baştan çıkmış," ayartılmış ya da dilin lehine bunu yapmaya yüreklendirilmiş olmak zorunda olduğu "zorunlu seçim"dir). Lacan'ın dediği gibi, özne "gerçeklik ilkesi ve haz ilkesi arasındaki karşıtlığa tekabül eder" (VII. Seminer, 43). Başka bir şekilde söylenecek olursa, [özne], dil ile bir tür ilksel, "harften/mektuptan önce gelen" "kolay" *jouissance* arasındaki karşıtlığa tekabül eder. Fantazi, "compossible" (Alain Badiou'nun *Conditions*'unundan ödünç alınan bir terim [Paris: Seuil, 1992]) ["Compossible", hem birleşik ve olası kelimelerini içeren, hem de bir tür eşzamanlılığı vurgulayan yeni bir kelimedir ç.n.] olduklan bir şekil içinde seçimin iki parçasını (dilin öznesi ve *jouissance*) bir araya getirme girişimidir. Fantazi böylelikle öznenin ortaya çıkışının ve doyum kaybının müsebbibi olan seçimin üstesinden gelmeye çalışır; bu kaybı tersine çevirme girişimini sahneler.

Güçlü bir duygulanımsal deneyim ve buna eşlik eden düşünce (Freud'un terimiyle "temsil") arasındaki bir bağlantı olması bakımından, özne "dil ve *jouissance* arasında"dır. Obsesyonda genelde bu bağlantı çözülmüştür; örneğin, Fare Adam, Freud onun analitik çerçeve içinde kendi öfkesini ifade etmesine izin verene ve bunu babasıyla ilgili bir şey olarak yorumlayana kadar kendi öfkesi ve babası arasında bir bağlantı göremez. Bu yorumla birlikte, Freud, Fare Adam'ın kendi duygulanımı (*jouissance*) ve babası hakkındaki (dil ile telaffuz edilen) kendi düşüncesi arasında bir bağlantı olarak ortaya çıkmasına olanak sağlar. Lacancı terminolojide, güçlü duygulanımsal deneyim S_1 iken, düşünce S_2'dir. Özne bunlar arasında bağlantı ya da ilişki kuran bir kıvılcımdır.

26 Lacan'ın tarafındaki bu sonraki yaklaşım, belli açılardan, doyumun öncelik arzettiği yan-Freudcu bir ekonomik modele dönüş olarak anlaşılabilir, ancak bu ekonomik ve dinamik modellerin eşzamanlı bir sentezidir: Doyumun hüküm sürmesi için, dürtüler (üstbenlik, dürtülerin doyumunu emrettiği ölçüde id ve belki de üstbenlik) bakımından (benlik ve bilinçdışına ilişkin) yeni bir arzu düzeni gereklidir. Doyuma karşı olan savunmalar, yeni bir topografyada bir failliği (*Instanz*) oluştururken, diğer failliğin dürtü olarak özne olduğu göz önünde bulundurulabilir. Bu faillikler, Freud'unkilere bire bir eşlenemez.

Analizanın kendi "gerçek arzusu"nun peşinden gidebilmesi için analizanın arzusundaki düğümleri çözmektense, analizanın *jouissance*'ındaki düğümleri, arzu ve *jouissance* arasındaki ara-ilişkinin içinde biçimlenen bu düğümleri çözmek zorundayız.

Bu analizin analizanın *jouissance*'ının şu ya da bu şekilde *efendisi* olma arayışında olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır: "Analistin söylemi ... en azından açıkça ilan edilen herhangi bir efendilik istencinin karşısında olmalıdır. Analist böyle bir istenci gizlemek zorunda olduğu için değil, ne olursa olsun efendilik söylemine düşmesi daima kolay olduğu için 'en azından açık biçimde ilan edilmiş' diyorum" (XVII. Seminer, 79). Tıpkı analistin çağdaş psikoloji ve psikiyatri tarafından sıklıkla kendisine biçilen rolden (gerçekliğin efendisi olmak, neyin gerçek olduğuna neyin olmadığına hükmeden olmak) mutlaka vazgeçmesi gerektiği gibi, aynı gerekçeyle analist efendi söyleminin bütün biçimlerinden de vazgeçmek zorundadır. Bu, analisti sağır yapar, analizanın ağzından çıkan şeyi duymaktan aciz kılar; analist yalnızca elindeki vakayı değil, "gerçekliği" ve bütün psikanalitik kuram anlayışını gözden geçirmeye zorlanmalıdır, istenen budur.

Sonsöz

Lacan'ın çalışmasına bu klinik girişi hazırlarken belirli kuşkularım olmadı değil. Lacan'ın "antisistem"ini başka bir yerde atıfta bulunduğum gibi[1] ele aldım ve onun biçimsel, sistem-benzeri öğelerini sundum. Bunu, yazarının devamlı olarak kendi öğretisinin "ortodoks" yorumlarını ortaya çıkarıp tamamlanmış bir ürün, bir doktrin olarak sunduğu, durmadan evrilerek kurulmaya devam eden bir tür "Gödelci yapısalcılık" olarak ele aldım. Çünkü Lacan, sürekli olarak yapının zorunlu tamamlanmamışlığına işaret ederken, onun önemini sürdürür.

Bu cesur ve belki de gözü kara bir çabadır ve bunu yapmaya çalışırken hiç kuşkusuz kendimi bütün cephelerden gelecek eleştirilere karşı ortaya koydum. Aşırı basitleştirme yapmakla eleştirilebilirim ve bu doğru: Lacan'ın pek çok kavramını üstesinden gelinebilir bir şekilde sunmak amacıyla aşırı basitleştirdim ve uzun tanımlamaları ve Lacan'ın kendisinin verdiği farklı açıklamaları dışarıda bıraktım. Ama herkes çok küçük bir teşvik olmadan ya da Lacan'ın çalışmasının zahmete değer olduğunu bir anlığına olsun görmeden Lacan'ın ciltlerce tutan çalışmasını okumak için gerekli zamanı ayırmaya istekli değil. Ben genelde bir anlık bir görmenin "yayılarak" iştah kabartıcı hale geldiğini (lisansüstü seminerlerimde buna "Lacancı açık büfe" diyorum) ve bunun sonrasındaki entelektüel meydan okumayı daha makbul hale getirdiğini kabul ediyorum. Başka bir deyişle, okurun belli bir miktar "ön-haz" ile birlikte Lacan'ın muammalı formülasyonlarının karmaşık dünyasının içine doğru cezbedilebileceğini ya da baştan çıkarılabileceğini varsayıyorum.

Bu kaçınılmaz olarak "hızlandırılmış bir kavrayış"a[2] yol açar. Okura uyarım basitçe şöyle: Şu anda okuduğunuz kitabın Lacan'ın bütün söylediklerini ya da

1 Bkz. Bruce Fink, *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance* (Princeton: Princeton University Press, 1995), 8. bölümün sonu.

2 Bu hususta, bkz., Lacan'ın XX. Seminer, 65'deki yorumları.

yazdıklarını anlamanıza izin vereceğini düşünmeyin ve burada önünüze konan şeyleri, tam bir zıtlık oluşturmuyorlarsa, Lacan'ın çalışmasındaki birçok pasajda bulmaya hazır olun.

Yelpazenin diğer ucunda ise, işe yeni başlayanlar tarafından işlerini aşırı derecede zorlaştırmakla, hızlıca ve üstünkörü bir şekilde pek çok kavramı (temel fantazi, yabancılaşma, ayrılma, arzu, *jouissance*, simgesel düzen, gerçek, vb.) işe koşmakla eleştirilebilirim. Aslında, hiç kuşku yok ki bu kitap Freud'un *Psikanalize Giriş Dersleri* ile belirli bir benzerlik taşımaktadır, görünürde incelikli bir basitlikle başlayıp, kitabın içinde değinilen bütün kavramların tam bir özümsenmesinin gerektiği yoğun formülasyonlarla sonlanmaktadır. Bütün söyleyebileceğim Lacan'ın klinik çalışmasının onun kuramının belirli temel kavramları olmadan anlaşılamayacağıdır ve kuramı okuru bunaltmayacak şekilde, parça parça ele almak için elimden gelenin en iyisini yaptım. Yine de, ilk bölümlere göre son bölümlerin kuramsal açıdan daha yoğun olduğunun farkındayım. Son bir kaç bölüm bir miktar yeniden okumayı ve şifre çözmeyi ve diğer metinlere yaptığım referansları takip etmeyi gerektirebilir.

Burada Lacan'ın çalışmasından bir dilim sundum, bu "kesit" benim onun yazılarından derlemeyi başardıklarımı ve bir klinisyen olarak en faydalı bulduklarımı yansıtmaktadır. Başka şeylere önem veren klinisyenler, benim belli noktaları aşırı, diğer noktaları ise çok az vurgulamış olduğumu hissedebilirler. Her yıl dünya üzerinde çok zengin ve çok çeşitli yüzlerce yayın yapılmasına yol açan Lacan'ınki gibi bir külliyat söz konusu olduğunda bu kaçınılmazdır.

Lacan'ın çalışmasının her bir döneminde ortaya attığı terimleri kullanarak psikanalitik deneyimi formüle etmesem de, Lacan'ın formülasyonlarını yeterince hazırlık yapmadan asla ortaya atmadığım açıkça ortada olacaktır, diye umut ediyorum. Lacan'ı, Jacques-Alain Miller'ın sözleriyle, "kendi içindeki değişim mantığını ve bazen çelişkili ifadeleri de dahil olmak üzere onun tüm kuramını"[3] benimseyerek, Lacan'ın Freud'u okuduğu gibi okumak çok daha verimli görünmektedir.

En iyi anlaşılan örtük biçimde ifade edilendir.[4]
Parody of Boileau

Benim Lacan versiyonumu okuduktan sonra, okuyucu şunu merak edebilir: "Eğer kastettiğinin hepsi buysa, niçin Lacan'ın kendisi bunları yayımlamadı ya da

3 "On Perversion," haz. Bruce Fink, Richard Feldstein ve Maire Jaanus, *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud* içinde (Albany, SUNY Press, 1996), 307.

4 Boileau'nun ünlü vecizesi, "Ce qui se conçoit clairement s'énonce aisément," "anlaşılması zor biçimde" yerine "açık açık" olarak okunabilir.

söylemedi?" Bu benim okumam hakkında haklı şüphelere yol açabilir ("Lacan'ın yazılarını okuyarak herhangi bir şeyi teyit etmek bu kadar zor olduğu halde Fink'e nasıl inanılabilir?"), ben okuru sadece Lacan'ın çalışmasını kendi okuması temelinde benim söylediklerimi doğrulamaya ya da değerlendirmeye davet edebilirim.

Öte yandan, bu Lacan'ın kendisine yönelik haklı bir şüpheye de yol açabilir: "Eğer Lacan'ın söyledikleri bu kadar kavrayışla doluysa neden bu kadar lanet bir şekilde anlaşılmaz yazıyor ki?" Açıkçası ben bunun için Lacan'ın tarzını[5] ya da onun çalışmasından yapılan mevcut bir çok çevirinin okunamazlığını sorumlu tutmuyorum, ama buradaki sorun hâlâ çok geniş kapsamlı olmaya devam ediyor: "Neden her şey (hatta Fransızca da bile) böyle kinayeli, belirsiz bir şekilde ifade ediliyor ki?" Ve bu konuda Lacan üzerine yazmış olan pek çok kişi tarafından belirtildiği gibi, kısmen bu onun okuyucu üzerinde anlam etkilerinden ziyade başka belirli etkiler bırakmaya çalışmasıyla ilgilidir: O, bizi uyandırmanın, kışkırtmanın, sarsmanın peşindedir; teskin etmeyi, rehavete sokmayı değil, ancak kavramsal tekdüzeliğimizi şaşkına çevirmeyi ister. Bunlar, onun bizi çalışmaya itme amacıyla, anladığımızı düşündüğümüz şeyi anlamadığımız gerçeğini (Freud'un yazılarını ya da analizanlarımızın söylemlerini takip etmenin aldatıcı biçimde kolay olup olmadığını), bir şeyi ifade etmek ya da kavramsallaştırmak için sayısız girişimde bulunmak zorunda kalabileceğimizi ve sonrasında yorumumuzun hâlâ yalnızca yaklaşık olarak kalacağını bize hatırlatmasıyla ilgilidir: Hâlâ hedefi ıskalamaktadır.

Lacan'ın konuşmasındaki ve yazılarındaki muammalar çoğu kez kastidir. Amerikan olmayan bir ruh haliyle, Lacan'ın mottosu şöyle olabilirdi: Ne kadar müphem ve çoğul-anlamlı olursa, o kadar iyi." Çoğu kişi bu yaklaşımı nahoş bulabilir ve Fransız entelektüel züppeliğinin bir yansıması olarak görebilir; bu, kuşkusuz, kısmen de olsa doğrudur. Ama ben burada bundan çok daha fazlasını göstermiş olduğumu umut ediyorum.

5 Lacan'ın tekrar ettiği gibi, kişinin kendisi tarz olabilir (*Écrits*, 9), ama tarz bir kişinin fikirleriyle özdeş midir? Bu ikisi arasındaki ilişki açıkça diyalektiktir. Lacan'ın fikirlerini burada yapmış gibi ifade etmek, okuyucu üzerindeki belirli bir rahatsızlığa, kışkırtıcı bir etkiye dair bir etki kaybını ve genelde çok enfes olan yazılarının performatik etkilerinde bir kaybı beraberinde getirir. Bu kaybın benim yazım sayesinde okuyucu için başka yollarla "telafi edildiğini" yalnızca umut edebiliyorum.

Okuma Önerileri

Bu bölümde, öncelikle psikanalitik klinik pratiğin pek çok boyutunu içine alan genel ilgiye dönük çalışmalardan söz ediyorum, sonrasındaysa önceki bölümlerle ilintili kitapların ya da makalelerin (genellikle birkaç sayfa veya bir iki dersten oluşan) kısa bir seçkisini listeliyorum. Bu, okura klinik bir nosyonun izinde bütün bir teorik bilimsel incelemenin tamamını okumak yerine, Freud ve Lacan'ın sadece tartışmayla *doğrudan ilişkili* metinlerinden bazı sayfaları incelemesine ya da gözden geçirmesine olanak tanımaktadır. İngilizce'de erişilebilir olanlara öncelik verdim, fakat Fransızca okuyanlar için yalnızca Fransızca'da erişilebilir olanları da listeledim. Atıf yapılan her bir çalışmanın kapsadığı konular başlığından kolayca anlaşılmadığı zamanlarda çok kısa bir açıklama yazıyorum ve eğer konunun yabancısı olanlar metni tarzı, kavramları ya da her ikisi itibarıyla zorlayıcı bulurlarsa diye, "zor" ibaresi ekledim. Her bir başlığın altında, öncelikle Freud ve Lacan'ın çalışmalarını listeledim, diğer yazarlar ise önem sırasına göre peşinden geliyor.

Genel

Lacan, III. Seminer, *The Psychoses* (New York: Norton, 1993). Belki de bugüne kadar yayınlananlar arasında, klinisyenler için Lacan'ın çalışmalarının en erişilebiliri ve anlaşılırı olan bu seminer, Russell Grigg tarafından büyük bir ustalıkla İngilizceye çevrilmiştir. Lacan'ın çok sayıdaki seminerinden Seminer I, II, VII ve XI, İngilizcede mevcut olan diğer seminerlerdir; benim çevirdiğim XX. Seminer ise çok yakında yayınlanacak.

- I. Seminer, *Freud's Papers on Technique* (New York: Norton, 1988).
- "Direction of the Treatment," *Ecrits*, 585-645/226-280; zor

Bruce, Fink, *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance* (Princeton: Princeton University Press, 1995).

Bruce, Fink, Richard Feldstein, Maire Jaanus, haz., *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud* (Albany: SUNY Press, 1996). Ecole de la Cause Freudienne'deki analistler tarafından verilen derslerin ikinci cildi, bu ciltte temel Lacancı kavramlar çok açık ve doğrudan bir şekilde sunulmaktadır.

J. Laplanche ve J.-B. Pontalis, *The Language of Psychoanalysis* (New York: Norton, 1973). Freudcu kavramlar üzerine Lacan'ın önde gelen iki öğrencisi tarafından yazılan en iyi ansiklopedik kaynak.

1. Analizde Arzu

Freud, *Introductory Lectures on Psychoanalysis* (1917), SE XVI, 19. Ders; direnç ve bastırma üzerine
- "Analysis of a Case of Hysteria" [Dora] (1905); SE VII, 105; analistin arzusuna bir karşı örnek.

Lacan, I. Seminer, 1.-4. Bölümler; direnç, savunma ve benlik üzerine.
- "Introduction à l'édition allemande d'un premier volume des *Écrits*," *Scilicet* 5 (1975): 11-17; zor.

Colette Soler, "The Real Aims of the Analytic Act," *Lacanian Ink* 5 (1992): 53-60; zor.

2. Hastayı Terapötik Sürece Dahil Etmek

Freud, "Recommendations to Physicians Practising Psychoanalysis" (1912), SE XII, 111-120; analistin duruşu üzerine.
- "On Beginning the Treatment" (1913), SE XII, 123-144; analistin genel yaklaşımı üzerine.
- "The Handling of Dream-Interpretation in Psychoanalysis" (1911), SE XII, 91-96. "Remarks on the Theory and Practice of Dream-Interpretation" (1923), SE XIX, 109-121.
- "Some Additional Notes on Dream-Interpretation as a Whole" (1925), SE XIX, 127-138.
- *Introductory Lectures on* Psychoanalysis, SE XVI, 284-285; benlik "kendi evinin efendisi değildir."

Lacan, III. Seminer, 4, 7, 10, 12 ve 13. bölümler; anlam, simgesel ve bir soru olarak arzu üzerine.
- *Écrits*, 310-322/95-107; zaman ve değişken süreli seans üzerine.
- VIII. Seminer, *Transference*, çev. Bruce Fink (New York: Norton), 435; ayna olarak analist.
- X. Seminer, "Angoisse," 12 Haziran 1963; analizin başında semptomların sistematizasyonu üzerine.
- "Geneva Lecture on the Symptom," *Analysis* 1 (1989); 10; hastayı hemen divana yatırmamak üzerine.
- "The Freudian Thing, or the Meaning of the Return to Freud in Psychoanalysis," *Écrits*; zor.
- "Subversion of the Subject and Dialectic of Desire," *Écrits*; zor.
- V. Seminer, "Unconscious Formations" (yayınlanmamış); kelime oyunları, dil sürçmeleri ve her türden sürçmeler üzerine.

Jacques-Alain Miller, "La sortie d'analyse," *La lettre mensuelle de l'ECF* 119 (1993): 31-38; "otonom" bir talebin ortaya çıkması üzerine; zor.

Michel Sylvestre, *Demain la psychanalyse* (Paris: Navarin, 1987), 66; hemencecik anlamış ya da duymuş gibi yapmayan analist üzerine.

3. Analitik İlişki

Freud, *Introductory Lectures on Psychoanalysis*, 27.-28. dersler.

- "The Dynamics of Transference" (1912).
- "Remembering, Repeating and Working-Through" (1914), SE XII, 147-156.
- "Observations on Transference Love" (1915), SE XII, 159-171.
- *Studies on Hysteria* (1895), SE III, 1-2. bölümler.

Lacan, III. Seminer, 7. Bölüm.

- VIII. Seminer, 12-13. bölümler.
- "The Direction of the Treatment," *Écrits*; zor.
- XI. Seminer, *The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis*, 18. Bölüm; zor.
- "Intervention on Transference," *Écrits*; İngilizcesi *Feminine Sexuality* içinde (New York: Norton, 1982).
- "Variations on the Standard Treatment," *Écrits*, 332-336

4. Yorum: Arzu Alanının Açılması

Freud, *New Introductory Lectures on Psychoanalysis,* SE XXII, 31. ders.

Lacan, III. Seminer, 184, 293-305.

- VIII. Seminer, çev. Bruce Fink (New York: Norton), 1.-11. ve 14.-15. bölümler.
- XVIII. Seminer, 13 Ocak 1971'deki ders.
- *Écrits* 106/13 ve 588/228.
- *Scilicet* 5 (1975): 16.

Bruce Fink, *The Lacanian Subject*, 3, 7, 8 ve 10. bölümler.

5. Arzunun Diyalektiği

Freud, *The Origins of Psychoanalysis* (New York: Basic Books, 1954), 163-164, 30 Mayıs 1896 tarihli mektup.

- Project for a Scientific Psychology," SE I, 338-339 (halüsinasyon üzerine) ve 353-356 ("deferred action" üzerine).
- *The Interpretation of Dreams*, SE IV, 146-151; "kasabın hazırcevap karısı" tarafından aktarılan rüya.
- *Introductory Lectures on Psychoanalysis*, SE XVI, 21. Ders, "The Development of the Libido and the Sexual Organizations."
- "Analysis Terminable and Interminable" (1937), SE XXIII, 252-253.
- "Constructions in Analysis" (1937), SE XXIII, 257-269.

Lacan, "Direction of the Treatment," *Écrits*, 621-636/258-271; zor.

- VIII. Seminer, 15-18. bölümler ve 25. Bölüm.
- X. Seminer, 14 Kasım 1962 dersi.
- XIV. Seminer, "The Logic of Fantasy" (yayınlanmamış); zor.

- "On Freud's '*Trieb*' and the Psychoanalyst's Desire," çev. Bruce Fink, *Reading Seminars I and II*, 417-421 içinde.
- VI. Seminer, "Desire and Its Interpretation" (1958-1959). Yedi oturum, Jacques- Alain Miller tarafından düzeltilmiş ve yayınlanmıştır, *Ornicar?* (1981): 7-31; 25 (1982): 13-36; ve 26-27 (1983): 7-44 içinde. Hamlet üzerine olan son üç oturum James Hulbert tarafından "Desire and the Interpretation of Desire in *Hamlet*" adıyla çevrilmiştir, *Yale French Studies* 55-56 (1977): 11-52.
- "Subversion of the Subject and Dialectic of Desire," *Écrits*; zor.

Colette Soler, "History and Hysteria: The Witty Butcher's Wife," *Newsletter of the Freudian Field* 6 (1992): 16-33.
- "Hysteria and Obsession," *Reading Seminars I and II*, 248-282. *Comment finissent les analyses* (Paris: Seuil, 1994), 163-210; kolektif bir çalışma.

Bruce Fink, *The Lacanian Subject*, 1, 5, 6 ve 7. bölümler.
- "Reading *Hamlet* with Lacan," haz. Richard Feldstein ve Willy Apollon, *Lacan, Politics, Aesthetics* (Albany: SUNY Press, 1995) içinde.

Elizabeth Roudinesco, *Jacques Lacan & Co.: A History of Psychoanalysis in France, 1925-1985*, çev. Jeffrey Mehlman (Chicago: University of Chicago Press, 1990). Farklı analistlerin, Lacan'la analizleri üzerine tartışmaları.

6. Tanıya Lacancı Bir Yaklaşım

Freud, *Introductory Lectures on Psychoanalysis*, 23 ve 28. dersler.
- "Neurosis and Psychosis" (1923), SE XIX, 149-153.
- "The Infantile Genital Organization" (1923), SE XIX, 141-145.
- "The Loss of Reality in Neurosis and Psychosis" (1924), SE XIX, 183-187.
- "Negation" (1924), SE XIX, 236-239.
- "An Outline of Psychoanalysis," 8. Bölüm (1938), SE XXIII, 195-204.
- "Splitting of the Ego in the Process of Defence" (1938), SE XXIII, 275-278.
- "Fetishism" (1927), SE XXI, 152-157.

Lacan, I. Seminer, 4.-5. bölümler; Lacan tarafından yeniden biçimlendirilmiş hali *Écrits*, 369-399 içinde.
- III. Seminer, 1, 3, 20 ve 25. bölümler.
- XXI. Seminer, "Les non dupes errent," 19 Mart 1974 (yayınlanmamış); zor.

Jacques-Alain Miller, "An Introduction to Lacan's Clinical Perspectives," *Reading Seminars I and II*, 241-247 içinde.

Jean Hyppolite, "A Spoken Commentary on Freud's '*Verneinung*' ['Negation']," *Écrits*, 879-887; İngilizcesi I. Seminer, 289-297 içinde; zor.

Bruce Fink, *The Lacanian Subject*, 5 ve 6. bölümler.

7. Psikoz

Freud, "Psychoanalytical Notes on an Autobiographical Account of a Case of Paranoia [Schreber]," SE XII, 9-82.

Lacan, III. Seminer.

- "On a Quesiton Preliminary to Any Possible Treatment of Psychosis," *Écrits*, 531-583/179-225; zor.

Jacques-Alain Miller, "An Introduction to Lacan's Clinical Perspectives," *Reading Seminars I and II*, 241-247 içinde.

Jean-Claude Schaetzel, "Bronzohelmet, or the Itinerary of the Psychotherapy of a Psychotic," çev. Stuart Schneiderman, haz. S. Schneiderman, *How Lacan's Ideas Are Used in Clinical Practice* (Northvale, N.J.: Aronson, 1993), 184-194 içinde. Bu makalenin yayınlandığı bu derlemenin önceki versiyonu çoğu okura daha tanıdık gelecektir: *Returning to Freud: Clinical Psychoanalysis in the School of Lacan* (New Haven: Yale University Press, 1980).

Daniel Paul Schreber, *Memoirs of My Nervous Illness* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1988).

Clinique différentielle des psychoses (Paris: Navarin, 1988). *Ecole de la Cause Freudienne*'in pek çok üyesi tarafından yapılan yorumları içermektedir; zor.

Françoise Gorog, "Clinical Vignette: A Case of Transsexualism," *Reading Seminars I and II*, 283-286 içinde.

KAPİTONE NOKTASI (TUTTURMA YA DA DİKİŞ NOKTASI)

Lacan, "Subversion of the Subject and Dialectic of Desire," *Écrits*, 804-827/302- 325; zor.

Slavoj Žižek, *The Sublime Object of Ideology* (Londra: Verso, 1989), 3. Bölüm.

Russell Grigg, "Metaphor and Metonymy," *Newsletter of the Freudian Field* 3 (1989): 58-79 içinde.

NESNE OLARAK BENLİK

Freud, *The Ego and the Id* (1923), SE XIX, 19-39.

Lacan, II. Seminer, 62-69/46-52.

- "The Mirror Stage as Formative of the Function of the I," *Écrits*.
- VIII. Seminer, 23 ve 24. bölümler.

Bruce Fink, *The Lacanian Subject*, 1, 2, 4 ve 5. bölümler.

8. Nevroz

Freud, "Negation" (1924), SE XIX, 236-239.

- *Introductory Lectures on Psychoanalysis*, 20 ve 21. bölümler.
- Constructions in Analysis" (1937), SE XXIII, 257-269.

Lacan, "On Freud's '*Trieb*' and the Psychoanalyst's Desire," *Reading Seminars I and II* içinde.

- "Direction of Treatment," *Écrits*, 604-607/243-245.
- "Subversion of the Subject and Dialectic of Desire," *Écrits*, 820-827/318-324.

Jacques-Alain Miller, "Donc," 11 Mayıs 1994; Fransızca verilen yayınlanmamış seminer.

Bruce Fink, *The Lacanian Subject*, 1, 5, 7 ve 8. bölümler.

HİSTERİ VE OBSESYON

Freud, *The Interpretation of Dreams* (1899), SE IV, 146-151; "kasabın açıkgöz karısı" tarafından aktarılan rüya.

- "Notes upon a Case of Obsessional Neurosis [Fare Adam]" (1909), SE X, 158-249.
- *Introductory Lectures on Psychoanalysis*, SE XVI, 261-269.
- *Freud's Letter to Fliess*, çev. Jeffrey Masson (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1988), 141 (8 Ekim 1895 tarihli mektup), 144 (15 Ekim 1895 tarihli mektup), 145 (16 Ekim 1895 tarihli mektup), 154 (8 Aralık 1895 tarihli mektup), 164-169 (Draft K), 187-190 (30 Mayıs 1896 tarihli mektup).
- Ve Joseph Breuer, *Studies on Hysteria* (1895), SE II, 21-47.

Lacan, III. Seminer, 12 ve 13. bölümler.

- VIII. Seminer, 15-18. bölümler.
- "Direction of the Treatment," *Écrits*, 621-627; "kasabın açıkgöz karısı" üzerine; zor.
- X. Seminer, 25 Haziran 1963; obsesyonda arzu üzerine.
- XI. Seminer, 67/69-70.
- XVII. Seminer, *L'envers de la psychanalyse*, 1-5. bölümler; histeriğin söylemi üzerine; zor.

Jacques-Alain Miller, "H_2O," çev. Bruce Fink, *Hystoria* (New York: Lacan Study Notes, 1998) içinde.

Hystérie et Obsession (Paris: Navarin, 1986). Ecole de la Cause Freudienne'in pek çok üyesinin yorumlarını içermektedir; zor.

Colette Soler, "Hysteria and Obsession," *Reading Seminars I and II*, 248-282 içinde. "History and Hysteria: The Witty Butcher's Wife," *Newsletter of the Freudian Field* 6 (1992): 16-33.

Bruce Fink, *The Lacanian Subject*, 7, 8 ve 9. bölümler.

FOBİ

Lacan, "Direction of Treatment," *Écrits*, 610-611/248-249.

- IV. Seminer, *La relation d'objet* (Paris: Seuil, 1994), 12-24. bölümler.

YABANCILAŞMA VE AYRILMA

Lacan, XI. Seminer, 16 ve 17. bölümler; zor.

- XIV. Seminer; zor.
- XV. Seminer; zor.

Jacques-Alain Miller, "Du symptôme au fantasme et retour" (yayınlanmamış seminer), dersler 9, 16 ve 23 Mart 1983'de yapılmıştır; "1,2,3,4" (yayınlanmamış seminer), dersler 21 ve 28 Kasım 1984'de yapılmıştır. Miller'ınkiler yabancılaşma ve ayrılma üzerine ufuk açıcı bir çalışmadır.

Bruce Fink, *The Lacanian Subject*, 5 ve 6. bölümler.

- "Alienation and Separation: Logical Moments of Lacan's Dialectic of Desire," *Newsletter of the Freudian Field* 4 (1990): 78-119 içinde; bu metin, büyük oranda Miller'ın "Du symptôme au fantasme et retour" ve "1,2,3,4" (yayınlanmamış) metinlerine dayanmaktadır. Bu yayının editörleri tarafından makalenin içinde bir takım maddi hatalar yapılmıştır. Lütfen yazarın açıklamalarını kontrol ediniz.

ÜSTBENLİK

Jacques-Alain Miller, "A Discussion of Lacan's 'Kant with Sade,'" *Reading Seminars I and II*, 212-237 içinde.

9. Sapkınlık

Freud, *Introductory Lectures on Psychoanalysis*, 20 ve 21. dersler.

- "The Infantile Genital Organization," SE XIX, 141-145.
- "Negation" (1925), SE XIX, 235-239.
- "Fetishism" (1927), SE XXI, 152-157.
- "An Outline of Psychoanalysis," 8. Bölüm.
- "Splitting of the Ego in the Process of Defence" (1938), SE XXIII, 275-278.

Lacan, IV. Seminer, *La relation d'objet*, 6-11. bölümler.

- X. Seminer, "Angoisse" (1962-1963), 5 Aralık 1962; 16 Ocak 1963; 27 Şubat 1963; 13 Mart 1963; 20 Mart 1963; 26 Mart 1963; 22 Mayıs 1963; 19 Haziran 1963; ve 3 Temmuz 1963.
- "Kant with Sade," *Écrits*; *October* 51 (1989)'daki kullanışsız çeviriden sakının; zor.
- "Position of the Unconscious," *Écrits*; bkz. *Reading Seminar XI*'deki Bruce Fink tarafından yapılan çeviri.

Jacques-Alain Miller, "On Perversion," *Reading Seminars I and II* içinde, 306-320.

- "A Discussion of Lacan's Kant with Sade," *Reading Seminars I and II* içinde, 212-237.

René Tostain, "Fetishization of a Phobic Object," çev. Stuart Schneiderman, *How Lacan's Ideas Are Used in Clinical Practice*, 247-260 içinde.

Moustapha Saphouan, "Contribution to the Psychoanalysis of Transsexualism," çev. Stuart Schneiderman, *How Lacan's Ideas Are Used in Clinical Practice*, 195-212 içinde; kullanılan klinik örnekler sapkınlık ve psikoz arasındaki farkı göstermektedir.

Traits de perversion dans les structures cliniques (Paris: Navarin, 1990). Ecole de la Cause Freudienne'in pek çok üyesinin yorumlarını içermektedir; zor.

10. Arzudan Jouissance'a

Lacan, "On Freud's '*Trieb*' and the Psychoanalyst's Desire," *Écrits*, 851-854; çev. Bruce Fink, *Reading Seminars I and II*, 417-421 içinde; zor.

- X. Seminer, 13 Mart 1963.
- "Proposition du 9 octobre 1967 sur le psychanalyste de l'Ecole," *Scilicet* 1 (1968): 14-30; zor.

Jacques-Alain Miller, "Donc" (1993-1994), Fransızca verilmiş olan yayınlanmamış seminer. Birkaç önemli sayfası, Bruce Fink tarafından, seçilmiş ve çevrilmiştir; "Commentary on Lacan's Text," *Reading Seminars I and II* içinde, 422-427.

Anne Dunand, "The End of Analysis," *Reading Seminar XI* içinde, 243-256.

Jean Paulhan, *Le guerrier appliqué* (Paris: Gallimard, 1930).

Dizin

A
Abraham, Karl, 82
Aktarım, 11, 21, 22, 28, 30, 56, 57, 59, 61, 62, 65-67, 83, 94, 96, 109, 110, 166, 184, 185, 206, 219, 222, 241
aktarım çalışması, 59, 83, 96
Alcibiades, 172, 263
alloerotizm, 27, 99, 235
analist, 7, 11, 12, 13, 21, 22, 46, 47, 52, 57, 58, 79, 80, 274, 275, 283, 294, 296
analistin arzusu, 12, 13, 21-25, 28-30, 37, 63-65, 71, 74, 78, 83, 88, 90, 91, 186-189, 282, 288
analistten ayrılma, 63, 66, 104, 279
analitik ilişki, 8, 33
analitik söylem, 188
analizan, 23, 25, 28, 29, 30, 32, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 56, 57, 67, 100, 284, 285, 291
"Anatomi kaderdir," 222
anksiyete, 33, 40, 59, 82, 97, 146, 161, 185, 203, 223, 230, 233, 236, 238, 273, 285
annenin arzusu, 116, 134, 240, 242, 250, 260, 263, 265, 269
anoreksi, 46, 165, 166, 180, 216
aphanisis, 176
Aristoteles, 72, 176
arzu, 8, 9, 12, 13, 17, 19-21, 22-25, 27-30, 36-38, 41, 42, 47-50, 60, 61, 63-65, 68-105, 116, 122, 125, 131-135, 139, 144, 145, 149, 152, 154, 157, 159, 160, 162, 168, 169, 171-189, 194, 199, 246, 250, 270, 273, 282, 285, 299
arzunun diyalektiği, 49, 79
arzunun nedeni (*a* nesnesi), 65, 68, 76, 81
ayrılık anksiyetesi, 238, 239

B
Baba-nın-Adı, 117, 118, 131, 145, 153, 157, 169, 184, 224, 238, 239, 247, 261
Babasal işlev, 115-119, 130, 131, 141, 145, 147, 159, 232, 238, 246, 248, 252, 261, 264, 265
Bach, Sheldon, 265
Badiou, Alain, 287
bastırma, 13, 78, 110-112, 129, 132-134, 141, 145, 149, 153, 159, 160-164, 202, 207, 220, 222-224, 227-231, 233, 234, 239, 241, 244, 294
beden, 130, 139, 140, 163, 242, 275
Bettelheim, Bruno, 130, 156
bildiği farz edilen özne, 52-55, 230, 241
Boileau, 290
borderline, 112, 120, 190, 224

Breuer, Joseph, 66, 121, 163, 298
Bronzehelmet, Roger, 146, 148

C
Charcot, 53
cinsellik, 24, 36, 36, 45, 98, 124, 129, 165, 212, 227, 280, 285, 286
Corday, Rachel, 129, 130, 136
Cordié, Anny, 90

D
değişken süreli seans, 8, 13, 38-40, 195, 284, 294
Delfi kahini, 75
Descartes, René, 173
divan, 12, 34, 40, 88, 89, 189, 294
DSM, 109, 111, 225
Don Juan, 236
Dora,29, 35, 42, 48, 120, 178, 181, 217, 294
duygulanım, 66, 110, 161, 162, 197, 202, 217, 229, 281, 285

F
fallus, 172, 178, 201, 222-224, 228, 232, 234, 237, 241, 243, 247, 248, 251, 252, 264
fantazi, 13, 22, 24, 27, 30, 32, 37, 39, 48, 61, 64, 65, 68, 73, 75, 81, 83, 85, 87-91, 95-100, 102, 104, 105, 119, 121, 123, 125, 128, 130, 202, 226, 263, 273, 274, 287, 290
fantaziyi katetme, 220, 262, 263, 279, 283
feminizasyon, 141, 143, 155
Ferenczi, Sandor, 259
fetişizm, 225, 236, 245, 247, 251

G
Gatian de Clérambault, Gaetan, 109
Gorog, Françoise, 141, 142, 297
Grigg, Russell, 73, 131, 293, 297

H
halüsinasyon, 73, 119-125, 295
Hans, küçük, 223, 224, 228, 234, 235, 238, 239-240, 265-269
histeri, 9, 35, 48, 54, 66, 67, 78, 81, 87, 95, 98, 111, 119, 121, 123, 139, 161, 163-167, 169-173, 175-190, 200, 223, 236, 241, 286, 298
histerik söylem, 171, 188
histerikleşme, 186
hommosexalité, 237

İ
idealler, 9, 57-59, 93, 94, 99, 103, 128, 138, 184, 185, 194, 196, 197, 201, 216, 276
iğrenme, 81, 162, 165, 212, 216, 220, 222, 284
ihanet, 86, 198, 209, 215, 216, 286
iletişim, 70
imgesel, 13, 32, 50, 56-61, 127, 131, 139, 143, 145, 149, 150, 153, 171, 172, 200, 206, 224, 226, 232, 234, 237, 262, 279, 282
inkar, 13, 22, 36, 44, 46, 62, 110-112, 161, 186, 227-233, 251, 254, 260

J
Jaynes, Julian, 124, 125, 130
jouissance, 8, 12, 13, 26-29, 54, 59, 78, 79, 83, 98-100, 103-105, 124, 132-134, 139, 140, 143, 151, 157, 159, 160, 173, 178, 181-184, 196, 200, 249, 253, 285, 287, 288, 293, 299

K
Kant, Emmanuel, 101, 247, 253, 255, 256, 299
"Kant ve Sade" (Lacan), 101, 184, 247, 253
kapitone noktası, 73, 130, 135-137, 152, 261
kardeş rekabeti, 56, 60, 206
karşıaktarım, 21, 22, 30, 56, 57, 59, 65, 67, 83, 94, 166, 185, 206, 219, 222

kastrasyon, 9, 59, 98-100, 102-105, 128, 129, 132, 158, 170, 172, 183, 198, 199, 226, 229, 231, 234, 240, 245, 248, 250-252, 254, 257, 260, 262-264, 283
kastrasyon anksiyetesi, 59
kesinlik, 121, 122, 125, 159, 253
kesme (seansı), 8, 36, 37, 39, 55, 72, 83, 96
konstrüksiyon, 208, 217-219, 270
konversiyon semptomları, 163-165
Kraepelin, Emil, 109

L
Lacancı özne, 274, 277
L Şeması, 8, 60, 149, 150, 282

M
Madonna/fahişe bölünmesi, 198
Marx, Karl, 116
maternal fallus, 232, 252, 252
mathem, 172-174
mazoşizm, 236, 247, 250, 253, 254, 257, 258, 260
men etme, 13, 110-112, 115, 118, 153, 228, 231
Mesmer, 53
metafor, 116, 125, 131, 132, 135, 138, 145, 150, 154, 194, 224, 262, 264, 265, 268, 269, 279
Miller, Dominique, 259
Miller, Jacques-Alain, 23, 29, 34, 49, 60, 76, 78, 81, 91, 99, 119, 166, 167, 177, 182, 184, 237, 241, 247, 273, 284, 287, 290, 294, 296, 298, 299
mitler, 264
Monroe, Marilyn, 72

N
narsisizm, 237
nevroz, 8, 39, 48, 53, 66, 83, 88, 93, 97, 98, 103, 109, 110, 113, 115, 119-122, 129, 130, 139, 140, 144, 159-167, 169, 171-175, 177, 179, 196, 203, 263, 277, 297

O
obsesyon, 9, 48, 81, 88, 91, 95, 98, 111, 163, 166, 167, 169, 171-176, 185, 190, 192, 196, 197, 200, 202, 207, 217, 220-224, 244, 287, 298
Oidipal üçgen, 134, 142
otizm, 130, 132
otoerotizm, 99, 100, 234, 235, 264
otorite, 54, 55, 56, 61, 116, 117, 128, 138, 156, 195, 196, 197, 199, 245

Ö
Öteki, 64, 71, 83, 130, 143, 151, 167, 168, 176, 178, 206, 211, 260
özdeşleşme, 59, 60, 65, 93, 94, 124, 142, 144, 178, 205, 213, 214, 234, 282
özne, 8, 9, 13, 26, 38, 52-55, 78, 87, 90, 97, 98, 103, 122, 136, 149, 151, 167, 169, 172, 174-178, 181, 185, 199, 201, 216, 218, 220, 222, 226, 238, 240, 243, 266, 287
özneleştirme, 54, 86, 97, 99, 105, 188, 218, 219, 275, 286

P
paranoya, 9, 112, 123, 125, 139, 232
pass, 8, 98, 283
Paulhan, Jean, 263, 280, 299
penis, 102, 103, 199, 208, 210, 222, 228, 229, 231-236, 240, 247, 267, 270, 274
plasebo etkisi, 53, 54
Platon, 74, 157, 172, 263
Poe, Edgar Allen, 274
psikoz, 8, 9, 22, 33, 34, 109-113, 115, 119-121, 125, 127,129-131, 136, 138-145, 148, 149, 151, 155-157, 159, 160, 164-166, 169, 224, 233, 248, 277, 297, 299

S
sadizm, 250, 253, 257, 258, 260
sapkınlık, 8, 9, 22, 33, 109-111, 113, 119, 149, 159, 165, 169, 179, 199, 224-227, 231, 233, 236-239, 241, 243-247, 249, 252, 263, 299
Saussure, Ferdinand de, 135, 264
Schaetzel, Jean-Claude, 146, 150, 152, 153, 155, 297
Schneidermann, Stuart, 130, 146, 147, 151, 152, 225, 247, 299
Schreber, Daniel Paul, 122, 131, 137, 140, 141, 146, 151, 154, 155, 297
Shakespeare, 85, 232
Sokrates, 74
Soler, Colette, 26, 81, 92, 97, 120, 160, 161, 175, 177, 183, 188, 294, 296, 298
Spinoza, 69
stres, 53, 124, 125, 163, 165
süpervizyon, 11, 13, 20, 22, 31, 33, 252
sürpriz, 38, 39
Sylvestre, Michel, 45, 294

Ş
şizofreni, 115, 124, 130, 131

T
talep, 11, 13, 27, 28, 32, 34, 35, 38, 41, 42, 48-51, 58, 59, 61, 63, 69-72, 83, 229, 248, 258, 260, 269, 279
tanı, 9, 12, 13, 32, 33, 109-112, 119, 123, 166, 199
telkin, 51, 53, 54, 63, 162, 286
temel fantazi, 68, 87, 89, 91, 98, 100, 167, 169, 176, 183, 221, 273, 290
Tostain, René, 247, 248, 252, 299
transseksüalite, 141, 225
Triebreprasentanz, 228, 229

Ü
üstbenlik, 93, 99, 123, 130, 131, 140, 184, 200, 255, 277, 280, 287

V
Vorstellungreprasentanz, 228

W
Winnicott, D.W., 82
Wissentrieb, 24

Y
yabancılaşma, 85, 87, 126, 134, 167, 262, 263, 279, 290, 298

Z
Zizek, Slavoj, 19, 137, 184, 297
zorlantı, 165, 166, 184

Lacancı Psikanalize Klinik Bir Giriş, Lacan'ın teorisine giriş yapmak için eşsiz bir başlangıç oluşturuyor. Kitabın içinde tanımlanan pek çok temel kavram bol miktardaki klinik malzemeyle desteklenerek okurun anlayabileceği şekilde sunuluyor. Fink, kendi deneyiminden yola çıkarak faydalı bulduğu psikanalitik müdahale ve uygulamaları Lacan'ın teorisini kullanarak özgün bir şekilde ortaya seriyor.

Okurlar bu kitapla birlikte her zaman "zor" olarak kabul edilen Lacan'a bir başlangıç yapma olanağına kavuşacaklar. Lacancı psikanalizi teşkil eden öğelerin neler olduğunu Fink'in sakin, yalın ve derinlikli rehberliği eşliğinde ziyaret edebilecekler.

Klinisyenler gündelik pratiklerinde yaşadıkları zorluklara pek çok açıklama bulabilecekler bu kitapta. Fink, psikanalitik tanının önemini, nevroz, psikoz ve sapkınlığın ne anlama geldiğini, *a* nesnesini, değişken süreli seansı, kesmeyi, *jouissance*, Öteki ve ötekini, arzuyu, arzu alanının açılmasını, İmgesel-Simgesel-Gerçek düzenleri, analistin konumunu, analitik ilişkiyi ve daha pek çok temel Lacancı kavramı büyük bir ustalıkla aktarıyor.

Bu kitap öncelikle terapistler için yazılmış bir kitap! Ama psikanalize ve kendisine ilgi duyan herkes bu kitabı okuyabilir!
Fink'in dediği gibi: Lacan, "bizi uyandırmanın, kışkırtmanın, sarsmanın peşindedir; teskin etmeyi, rehavete sokmayı değil, ancak kavramsal tekdüzeliğimizi şaşkına çevirmeyi ister. Bunlar, onun bizi çalışmaya itme amacıyla, anladığımızı düşündüğümüz şeyi anlamadığımız gerçeğini (Freud'un yazılarını ya da analizanlarımızın söylemlerini takip etmenin aldatıcı biçimde kolay olup olmadığını), bir şeyi ifade etmek ya da kavramsallaştırmak için sayısız girişimde bulunmak zorunda kalabileceğimizi ve sonrasında yorumumuzun hâlâ yalnızca yaklaşık olarak kalacağını bize hatırlatmasıyla ilgilidir."

Axis Yayınları

ISBN 978-605-80898-5-3